CENGİZ ÇANDAR

DİRENEN FİLİSTİN

DİRENEN FİLİSTİN

CENGİZ ÇANDAR

DİRENEN FİLİSTİN

CENGİZ ÇANDAR

DİRENEN FİLİSTİN / Cengiz Çandar / Kapak Düzeni: Taner Kutlay / Kapak Basımı: Tekin Ofset / Divan Matbaasında dizilip basılmıştır.

Bilim / Belge / Araştırma

65

1. Basım - Aralık 1976

MAY YAYINLARI
Babıâli Caddesi, No: 19
Cağaloğlu / İSTANBUL
Telf.: 27 71 61

CENGİZ ÇANDAR

DİRENEN FİLİSTİN

MAY YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11

BİRİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN'DEN İSRAİL'E 21

Dünya Siyonist Kongresinden Birleşmiş Milletlere 24
Muzaffer Yahudiler, Mülteci Araplar 34
Birinci Arap-İsrail Savaşı; İsrail Devletinin Kuruluşu 36
Filistin Haritadan Siliniyor 44
Uyanan Arap Milliyetçiliği 44
Siyonizm: Irkçılık ve Yayılma Siyaseti 46

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSELEN ARAP MİLLİYETÇİLİĞİ VE NASIR 1948'DEN SÜVEYŞ SAVAŞINA 49

Amerikan Stratejisi ve Nasır 51
Mısır Doğu Blokuna Yanaşıyor 56
Süveyş Kanalı Millileştiriliyor 59
Ve İkinci Arap-İsrail Savaşı 59
Sovyetler'in Orta Doğu'ya Girişi ve Yeni Sovyet Tezleri 63
Süveyş Savaşı Sonrası: Yeni Bir Orta Doğu 70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP MİLLİYETÇİLİĞİNDEN FİLİSTİN YURTSEVERLİĞİNE: FİLİSTİNLİLER ÖRGÜTLENİYOR 73

Filistin Direnmesinin İlk Kurşunu 75
Arafat ve Fetih 77
Filistin Kurtuluş Örgütü ile Arap Milliyetçi Hareketi 88
Üçüncü Arap-İsrail Savaşı ya da 1967 Haziran Yenilgisi 93
1967 Savaşı: Nedenleri ve Sonuçları 94

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜLTECİLİKTEN FEDAYİLİĞE: FİLİSTİN DİRENME HAREKETİ 105

Fetih Silahlı Mücadeleyi Yeniden Başlatıyor 108

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ve Bölünme: Demokratik Cephe 113
Fetih Filistin Kurtuluş Örgütü'ne Hakim Oluyor 116
Karame Zaferi, Güçlenen Fetih ve Yeni Örgütler 117
Güvenlik Konseyi'nin Ünlü 242 Sayılı Kararı 123
Güvenlik Konseyi Kararına Cevap: Filistin Ulusal Yasası 128
Fetih: Filistin Direnme Hareketinin Belkemiği 134

BEŞİNCİ BÖLÜM

1967 SONRASI AMERİKAN-SOVYET POLİTİKALARI VE «KARA EYLÜL» 1970 141
Amerikan ve Sovyet Politikalarının Temeli: Barışçıl Çözüm 143
Sovyet Politikasının Esasları 147
Sovyet ve Amerikan Barış Girişimleri 151
Filistinliler Barış Girişimlerini Reddediyor 153
Arafat Eylül'ü Anlatıyor 159

ALTINCI BÖLÜM

«KARA» EYLÜL'DEN «ŞANLI» EKİM'E ORTA DOĞU: 1970-1973 165
Ne Savaş Ne Barış Politikası 169
Suriye ve Mısır Sovyetler'den Uzaklaşıyor 172
Toparlanan Filistinliler ve Savaşa Açılan Yollar 189

YEDİNCİ BÖLÜM

SAVAŞLA GÜÇLENEN ÜÇÜNCÜ DÜNYA 199
1973 Ekim Savaşı ve Sonuçları 201
Sarsılan Amerika-Avrupa İlişkileri 207
Savaş ve Üçüncü Dünya 208

SEKİZİNCİ BÖLÜM

PETROL: YENİ BİR SİLAH ARAP PETROL AMBARGOSU VE SONUÇLARI 213
Petrol Ambargosunun Başarı Şartları 216
Petrol Ambargosundan Kim Yararlandı? Kime Karşıydı? 220

Arap Petrol Stratejisi 226
Arap Petrol Stratejisi ve Değişen Amerikan Tutumu 231

DOKUZUNCU BÖLÜM

DEĞİŞEN AMERİKAN ORTA DOĞU POLİTİKASI VE MISIR 235
Savaştan Sonra İsrail 237
Yeni Amerikan Orta Doğu Politikası 239
Mısır Barış Sürecine Giriyor 245
Cenevre Konferansı 250
Amerikan Hamleleri ve Araplarda Bölünme 252

ONUNCU BÖLÜM

SEDAT: GERİCİ Mİ, İLERİCİ Mİ? YENİ TİP BİR ÖNDERLİK 257
Gerici mi, İlerici mi? 259
Sedat Çizgisi ve Nasır Çizgisi 263
Sedat ve Amerika 272
Sedat ve Sovyetler 275
Sedat ve Avrupa 280

ONBİRİNCİ BÖLÜM

ORTA DOĞU'DA SOVYET DİPLOMASİSİ 285
Sovyet Orta Doğu Diplomasisinin Esasları 287
Sovyetler ve Orta Doğu Petrolü 292
Sovyet-Mısır Uyuşmazlığı 295
Sovyetler ve İsrail 299
Sovyet-FKÖ İlişkileri 306

ONİKİNCİ BÖLÜM

EKİM SAVAŞINDAN SONRA FİLİSTİN DİRENME HAREKETİ 311
Yeni Şartlar, Yeni Politika 313
Bir Filistin Devleti Meselesi 320
Direnme Hareketinde Bölünme: Red Cephesi 323
Uzlaşma ve Güçlenme 326
Rabat'tan Birleşmiş Milletler'e Diplomatik Zaferler 331

FKÖ'nün Gözünde Sovyetler Birliği 336
Kissinger Diplomasisi Karşısında FKO 339
FKÖ Suriye'ye, Suriye FKÖ'ye Yanaşıyor 342

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİLAH ARKADAŞLARI EKİM ZAFERİNİ PAYLAŞAMIYOR. MISIR-SURİYE BÖLÜNMESİ 345
Ekim Savaşı Sonrası Suriye Politikası: Doğu Cephesi 347
Mısır-Suriye Bölünmesinde Amerikan-Sovyet «Parmağı» 351
Ürdün: Suriye ile FKÖ Arasındaki Çıbanbaşı 358

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

«ŞANLI» EKİM'DEN «KANLI» LÜBNAN'A 365
Neden Lübnan'da? 367
Ekim Savaşı Sonrası Orta Doğu: Lübnan Savaşı'nın Yuvası 369
Washington ve Moskova: Lübnan Savaşının İplerini Tutan Eller 370

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

LÜBNAN: DOSTUN DÜŞMANIN BULUŞMA YERİ 379
Hassas Denge ve Filistinliler 381
İç Savaş Kışkırtıcısı İsrail 386
Falanjistler Saldırıyor ve Savaş Başlıyor 389

ONALTINCI BÖLÜM

ADIM ADIM LÜBNAN SAVAŞI 391
Savaşın İlk Aşaması: Falanjist-Filistinli Çarpışmaları 393
Lübnan Solu'nun Sahneye Çıkışı ve Sol-Sağ Çatışması 397
Uzlaşmaz Tutumun Simgesi Kemal Canbolat ve Dış Etkenler 399
İkinci Aşama: Sağın Provokasyonları ve Askeri Çözüm Peşinde Koşan Sol 403
El Fetih Savaşa Katılıyor: Üçüncü Aşama 407
Lübnan Ordusuz Kalıyor: Ahmet El-Khatib İsyanı ve Demokratik Cephe ve El Fetih 409
Lübnan Ordusuz Kalıyor: Ahmet El-Khatib İsyanı ve Ahdab Darbesi 414

ONYEDİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİNLİLER ÖRS VE ÇEKİÇ ARASINDA FKÖ'YE KARŞI ULUSLARARASI KOMPLO 419

Suriye'nin Saf Değiştirmesi ve Nedenleri 421
Aşama Aşama Suriye'nin Lübnan Müdahalesi 423
Suriye Müdahalesi ve Süperdevletler 429
Sovyetler Kimden Yanaydı? 432
Sovyet Önerileri ve FKÖ'nün Tavrı 443

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN'DE AYAĞA KALKAN LÜBNAN'DA AYAKTA KALAN DİRENME HAREKETİ 447

FKÖ Önderliğini Yıkma Çabaları ve İşgal Edilmiş Filistin'de Direniş 449
Komplonun Boy Hedefi Arafat ve Direnme Hareketinin Birliği 454
FKÖ ve Lübnanlı Güçler 456

ONDOKUZUNCU BÖLÜM

UZAKLARDAKİ ZAFERE DOĞRU 463

Suriye-Lübnan Sağı Saldırısı Karşısında FKO Taktikleri ve Direnme Hareketinin Askeri Çizgisi 465
Tarihi Aley Toplantısı, Görkemli Bhamdun Savunması 472
Yollar Riyad ve Kahire Zirvelerine Açılıyor, Yeni Bir Süreç Başlıyor 474

FİLİSTİN ULUSAL YASASI 481

FİLİSTİN KURTULUŞ ÖRGÜTÜ TÜZÜĞÜ 489

YARARLANILAN KAYNAKLAR 497

ÖNSÖZ

Filistin devrimi ve Orta Doğu'daki siyasal çatışmalar hakkında bir kitap yazmak gerçekten cüretli bir iş. Dünyanın hiçbir yöresinde çelişkiler bu denli girift, bu denli içiçe ve çözümü insanın umudunu kıracak ölçüde zor görünmüyor.

Ancak, Türkiye'ye bir kaç saat uzaklıktaki bir alanda dünyayı sarsan olaylar olurken, bunları Batılı haber kaynaklarından öğrenme yoluna gitmek de anlaşılır gibi değil.

Yurdumuzda bir çok kişi onbinlerce kilometre uzaktaki ülkelerdeki devrimci mücadeleler hakkında, bölgemizdekilere oranla çok daha fazla bilgiye sahip. Bir başka gariplik de bu.

Üstelik, Türkiye Orta Doğu bölgesinin bir parçası. Orta Doğu'daki siyasal çatışmalarda taraf. Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in şöyle bir açıklaması olmuştu: «...Türkiye kendi istihbaratını kuvvetlendirmek için, İsrail istihbaratı ile Amerikan istihbaratı ile, İran istihbaratı ile daimi ve organik münasebetler içindedir. Bunlar gizli gizli her sene kendi şefleriyle toplanırlar. Washington'da, Tahran'da, Tel Aviv'de istihbarat mücadelesi yaparlar.»

İşin ilginç yanı bu açıklamaları yapan Çağlayangil, Mayıs 1976'da İstanbul'da İsrail'in can düşmanı Filistin Kurtuluş Örgütü'nün de katıldığı İslâm Zirve Konferansı'nı açmıştı.

Türkiye'nin Orta Doğu'nun karmaşık siyasal ilişkilerine dahil olduğu apaçık. Ayrıca, en önemli dış politika sorunumuz haline gelmiş olan Kıbrıs sorununun, salt, Türk-Yunan çatışmasının bir ürünü olmayıp, Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'deki stratejik yeri nedeniyle bölgemiz üze-

rinde emperyalist emelleri olan büyük güçler tarafından yaratılmadığını iddia edebilecek aklı başında kişi var mı?

Türkiye'nin bu derece ilgili olduğu Orta Doğu politikasının siklet merkezini Arap-İsrail çatışması oluşturuyor. Arap-İsrail çatışmasının merkezinde ise Filistin'in kurtuluşu için yürütülen mücadele, bir başka deyimle Filistin devrimi bulunuyor.

Bu nedenlerden ötürü, Filistin devrimi ve Orta Doğu sorunu hakkında kitap yazmaya kalkışmayı, ürkütücülüğüne rağmen, Türkiye'yi ilgilendiren bir konu üzerine eğilmek olarak düşündüm. Türkiye'ye dönük bir çaba gösterdiğim kanısını taşıdım.

Lübnan'daki son olaylar da halkımızın Filistin davâsı konusunda ne kadar duyarlı olduğunu kanıtladı. Türkiye halkının Filistin halkına ve savaşçılarına duyduğu kaygıyı ve sevgiyi hissetmemek mümkün değildi.

Halkın bu kadar ilgi duyduğu bir konuda, bu kadar yakınımızda olup bitenler konusunda bilgi yetersizliği ve bundan doğan bilgilenme gereksinmesini de gözlememek mümkün değildi. Bu bakımdan, eğer bu çalışmanın bu yönde basit bir katkısı olacaksa, emeğin karşılığı alındı demektir.

Aslında, Filistin halkını ve devrimini tanıtmanın, halkımızla Filistin halkı ve Arap halkları arasında zaten varolan sıcak duyguları pekiştirmenin bir görev olduğu kanısındayım. Emperyalizme, ırkçılığa ve faşizme karşı bir mücadele görevi. Filistin halkını ve şanlı direnme hareketini yakından tanıma fırsatı elde etmiş biri olarak gecikmiş bir görevi yerine getirmeye çalışmaktan öteye bir şey yaptığım inancında değilim.

Filistin direnme hareketi'nin saflarındayken, Araplar ve Filistin devrimi hakkında bildiklerimizin azlığının farkına varıp, canım sıkılmıştı. Bu konuda bir kitap yazma düşüncesi bir kaç yıl önce uyanmıştı.

Yurdumdan ayrı yaşamak zorunda kaldığım 12 Mart döneminin karanlık günlerinde Arapları yakından tanımak fırsatını elde etmiş olmam, bu kitabın yazılabilmesi için gerekli bir cürete destek oldu. Aynı zamanda,

yüzyılların yaşantı beraberliği ile, ortak kültürü ile birbirimize bağlı olduğumuz Arap dostlara karşı bir kardeşlik borcu.

Yurda döndüğüm 1974 sonbaharından başlayarak, kitabın yazılması işine el attım. İlk iş olarak, 1971-73 yılları arasında Filistin direnme hareketi'nin saflarında yaşadığım dönemde tutmuş olduğum notları toparlamam gerekti.

Bu notların tutulduğu günlerin bugün bende burukluk yaratan bir hikâyesi var. Acıya dönüşen tatlı anılardır o günler.

Suriye ve Lübnan'da görmediğim az yer kalmıştı. Aylarca Beyrut'un varoşlarındaki bir Filistin mülteci kampında da yaşamıştım. Yüce gönüllü Filistin halkının arasında. Yurdumun üzerine kara bulutların çöktüğü günlerde tam bir sevgi halesiyle kuşatılmış olarak. Filistin devrimi'nin devrimci alevleriyle aydınlanarak.

Ancak, gene de Filistin devrimi hakkında gerekli ve yeterli bilgilere sahip olmadığımı kendi kendime itiraf ederdim. Bu iş nasıl başlamış, nasıl gelişmiş ve o günki düzeyine erişmişti? Hiçbir şey bilmiyor değildim ama birbiriyle bağlantısı kurulmuş bilgilere ihtiyacım vardı.

Bu soruların cevabını alabileceğim bir dostum vardı. Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (El-Fetih)'nin değerli bir üyesi olan Corc Abu Halit.

Abu Halit benden bir kaç yaş büyüktü. Deney ve kültür açısından ise aramızda uçurumlar vardı. Zaten her Filistinli deney ve kültür açısından yaşının bir kaç misli üstündedir. Küçük çocuklar bile büyüktür bu bakımdan.

Abu Halit parlak aydın niteliklerinin yanısıra, Hareket'in dört yıldır üyesi idi. Her ferdi devrimci olan —bütün Filistinliler gibi— bir ailenin çocuğu idi. Ağabeyi on yılını Kral Hüseyin'in hapishanelerine bırakmış olan tanınmış bir Marksist, Hareket'in saygın bir üyesi, ablası, Ürdün'deki «Kara Eylül» günlerinde ölümden bir kaç kez kıl payı kurtulmuş olan seçkin bir kadın savaşçı, enişteşi, Filistin Yazarlar Birliği'nin başkanı, 1970

Amman çarpışmalarının en önde gelen milis komutanlarından biriydi.

İlk devrimci eğitimini bu insanların yanında edinmişti. Daha sonra da Filistin halkının şanlı mücadelesinde. İşgal edilmiş topraklarda sayısız çarpışmaya katılmıştı. Amman çarpışmalarının yaman savaşçılarından biri olarak ün yapmıştı. 1972 yılında, savaş alanında gösterdiği başarıları, bir diplomat olarak gösteriyor, halkına ve davâsına katkısını sürdürüyordu. Örgütü, onu, bu alandaki başarılarından ötürü Pekin'deki Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi Daimi Delegasyonuna atamıştı. Uzakdoğu'da kalacağı bir yıl içinde Kore ve Vietnam'a da gidecek, Kore ve Vietnam devrimlerinin deneylerinden de yararlanacaktı.

Kendisini tanıdığım günlerde, Ürdün Kralı'nın idam mangalarından biri tarafından kurşuna dizilmek üzereyken kurtarılan, Filistin devriminin bir kadın savaşçısıyla evlenme hazırlıkları içindeydi. Daha sonra ona bir kız çocuk verecek olan.

Bir yandan örgütünün çalışmaları, bir yandan özel işleri arasında boğulduğu, başını kaşıyacak vakti olmadığı bir dönemde, her gün kaldığım eve gelip bana iki saat Filistin devrimini anlatmasını istedim. O konuşacak, ben not tutacaktım. Bir saat böyle geçecek, ikinci saatte ise sorular soracaktım; o da cevaplayacaktı. Ona böylesine «bireycil» bir istekte bulunabilecek kadar yakın arkadaş olmuştuk.

Abu Halit, bir kez bile aksatmadan, yaklaşık iki ay, her gece yaşadığım mülteci kampındaki tek gözlü «fakirhane»me taşındı. Bağdaş kurup karşılıklı otururduk. Benim elimde kalem kağıt, ağzından çıkanı not ederdim. O anlatır da, anlatırdı. Daha sonra, benim, onu sorularımla bunaltmaya başladığım dakikalar başlardı. Ve, bizim iki saatlik dersler, hiç bir zaman üç saatten aşağı sürmeden bitmezdi. Ertesi gece tekrar kaldığımız yerden başlamak üzere, Abu Halit evine dönerdi. Yeni evli olduğu karısının yanına.

Beyrut'u ve Filistin direnmesi'ni terketmeme tam

bir hafta kalmıştı. O gece Abu Halit bir yıllık Pekin-Pyongyang-Hanoi gezisine çıkmak üzere Beyrut'tan ayrılıyordu. Gece, hava alanında kendisini geçirmeye gidecektim. Ama, o gün yapılması gereken daha önemli bir iş vardı. İsrail komandolarının Beyrut baskınında öldürdüğü üç Filistinli liderin cenazesi kalkıyordu. 300.000 kişi sokakları hıncahınç doldurmuştu. 150.000 Filistinli, 150.000 Lübnanlı.

Sokakların iki yanına asılan hoparlörlerden Filistin devrimci marşları yükseliyor, yürüyen insan selinin uğultusuna katılıyordu. En önde üç tabut, Filistin bayraklarına sarılmış, dalgalanarak Şehitler Mezarlığına doğru ilerliyordu. Ardından Fetih bandosunun coşkun şarkıları eşliğinde 300.000 kişi akıyordu.

O insan seli içinde, mezarlığın kapısına yakın bir yerde Abu Halit'i gördüm. Birbirimize koştuk. Pırıl pırıl dişlerini göstererek, mutlulukla dolmuş gözleri ile bana baktı. Eli ile kalabalığı işaret etti, «Son dersimizi yapamamıştık» dedi, «işte son dersimiz. Bu ders benim için de bir ders oldu. Pekin'de nasıl bir halkı temsil edeceğimi bir kez daha öğrenmiş oldum.»

Bana Pekin'den yazdığı mektuplarda halkına ve yurduna duyduğu özlemi dile getirirdi. 1973 Mayıs ayında Lübnan'da Filistin direnme güçleri ile Lübnan Ordusu arasında çarpışmalar patlak verdiği zaman yazdığı bir mektubunda, yerinde duramadığını, Beyrut'a dönmek için can attığını yazmıştı. Oysa, Pekin'e gideli daha bir ay bile dolmamıştı.

Geçen yıl, Avrupa'ya gitmek için sırf beni ve diğer Türk dostlarını görmek amacıyla İstanbul'dan geçecek olan ortak bir dostumuzun yurdumuza geleceğini öğrenince yüzü asılmış ve kendisinin de duygusal bir ilgi duyduğu Türkiye'yi ve dostlarını görmeyi çok istediğini, işleri nedeniyle sıkışık durumda olmasa, hemen atlayıp kendisiyle birlikte yola çıkacağını dostumuza söylemiş.

Lübnan Savaşı'nın kanlı boyutlara ulaştığı günlerde İstanbul'da İslâm Zirve Konferansı toplanıyordu. Konferansı izlemek üzere gelen Filistinli savaşçı-gazetecileri

buldum. Kendilerine Abu Halit'in durumunu sordum. Yaşıyor muydu?

Filistinli arkadaşlar, «Evet» dediler. Abu Halit, onu tanıdığım yerde, eski sıfatlarını koruyarak yaşıyordu.

Filistinli arkadaşlara ona yazacağım bir mektubu götürmelerini rica ettim. Kabul ettiler. Abu Halit'e yazdığım mektupta kendisinden ortak dostlarımızın sağlık durumlarını da sordum. Ne yapıp yapıp bana, bir yıl önce İstanbul'a uğramış olan ortak dostumuzun yaşayıp yaşamadığına ilişkin bir haber iletmesini istedim. Aylardan Mayıs'tı.

Ağustos ortalarında Avrupa'dan bir mektup aldım. Yaşayıp yaşamadığını Abu Halit'e sorduğum dostumuzdan geliyordu.

Mektubun içinde dostumuzun benden özür dileyerek verdiği acı bir haber de yer almıştı.

Filistin halkının arslan yürekli oğlu, Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin seçkin üyesi, can arkadaşım Abu Halit, Filistin halkının onur kavgasında toprağa düşmüştü.

Tel Zaatar'ın görkemli bir direniş gösterdiği Ağustos ayının ilk haftasında Lübnan Dağı'nın Aytura-Sannin cephesinde de, savaşın en kanlı çarpışmaları cereyan ediyordu.

Tel Zaatar'ın şerefli düşüşünden bir kaç gün önce, Yüzbaşı Corc Abu Halit komutasındaki bir topçu taburu, Sannin tepesinde, savaşın en kanlı çarpışmalarından birinin ortasında görev almıştı. Abu Halit topunun başındaydı. Bir istirahat anı idi. Topun başındaki ekibin değişmesi gerekiyordu. Abu Halit topunun başından ayrılmadı. Ve, biraz sonra, kahpe bir sağcı roketi geldi, Abu Halit'i aldı.

Bu kitabın önemli bir bölümü işte bu Abu Halit'in ağzından çıkan notların yardımı ve onun devrimci bakış açısına sadık kalmak çabası ile yazılmıştır.

Her dersimizin sonunda ayağa kalkar ve «çok şey öğrendim, teşekkür ederim» derdi. Bir gün dayanamadım, sordum. «Yahu» dedim, «sen anlatıyorsun, ben ya-

zıyorum, öğrenen benim. Sen ne öğreniyorsun ki her seferinde çok şey öğrendiğini söyleyip teşekkür ediyorsun?»

Şaşkın şaşkın yüzüme baktı. Sevimli yüzü bir gülümsemeyle aydınlandı. «Bir şeyin nasıl sabır ve ciddiyetle dinlenilmesi gerektiğini» dedi. Ardından ikimiz de kahkahayı kopardık. Verilen cevaptan ikimiz de tatmin olmamıştık.

Alçakgönüllülük kanına işlemişti Abu Halit'in.

Bu kitap aynı zamanda, Corc Abu Halit'in ve Corc Abu Halitlerin yüce anıları önünde eğilmek için yazılmıştır.

Abu Halit'in ağzından tuttuğum notları toparladım. Bu arada kaynak olarak yararlanılacak bir sürü kitap ve belge sağladım. Ancak, Arap dünyasında her şey o kadar hızlı değişiyordu ki.

Gelişmeler Sina Anlaşması'na doğru akıyor, 1973 Ekim Savaşı'nda kurulan Araplararası birlik ciddi sarsıntılar geçiriyordu. «Perde arkası»nda neler döndüğünü mutlak bilmek gerekti.

Beyrut'tan Avrupa'ya giderken İstanbul'da bir kaç gün kalan dostum hızır gibi yetişti. Filistin devrimi üzerine konuşarak yaz gecelerini şafakla kavuşturduk.

Yepyeni bilgiler ve yepyeni ufuklarla, eski notları ve kaynakları kaynaştırmaya çalıştım. 1975 Kasımında kitabı yazmaya koyuldum. Nisan ayı sonunda bitti.

Aradan on gün geçmişti ki, İstanbul'da İslâm Zirve Konferansı açıldı. FKÖ delegasyonu da İstanbul'a gelmişti. Filistinli dostları yeniden görebilecektim. FKÖ resmi sözcüsü, Yürütme Kurulu üyesi ve işgal altındaki topraklarda faaliyet gösteren Filistin Ulusal Cephesi'nin lideri Abdülmuhsin Abu Mayzer ile uzun bir konuşma yaptım.

Abu Mayzer, konuk delegasyonlar onuruna Başbakan Yardımcısı Erbakan'ın Konyalı lokantasında yemek verdiği saatlerde benimle Filistin Devrimi üzerinde konuşma inceliğini gösterdi. Konuşmamızın ardından Hilton Ote-

li'ne Suriye Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdülhalim Khaddam ile başbaşa bir görüşme yapmaya gitti. Suriye'nin FKÖ üzerine saldırıya geçmesinden onbeş gün kadar önce.

Konferansın devam ettiği bir hafta boyunca, Beyrut'taki savaş meydanından gelen diğer Filistinli arkadaşlarla gece gündüz son durumları konuştuk. Lübnan Savaşını, Filistin direnme hareketinin iç meselelerini, askeri taktiklerden Filistin politikasına kadar her şeyi. Anlatılanlarla, Lübnan toprakları karış karış bir film şeridi gibi gözlerimin önünden geçiyordu. Kitap eskimeye başlamıştı bile.

Filistinli dostlar bir Suriye saldırısının beklendiğini ve FKÖ'nün buna karşı tavrının ne olacağını inceden inceye ayrıntısıyla anlattılar. Kitaba eklemeler yapmak gerekiyordu.

Beyrut'a dönmelerinden bir kaç saat önce vedalaştık. Savaş meydanına dönüyorlardı. Biribirimize sarılıp ayrıldıktan sonra, dönüp, son bir kez onlara bakmak istedim. Acaba son kez mi görüyordum onları?

Gözlerimdeki dalgınlığı farketmiş olmalılar ki, Filistinlilerin pek yakından tanıdığım geniş yürekliliğiyle arkamdan seslendiler: «Kendinize iyi bakın!»

Haziran başında benim de artık beklediğim Suriye saldırısı başladı. Kitap bitmemişti.

Yaz ayları boyunca savaşa yakından tanık olan ve «perde arkası» gelişmeleri bilecek durumda olan bir dostumla Avrupa üzerinden mektuplaştım. Haziran'dan bu yana olan bitenlerle ilgili olarak, bana, mektuplarında anlattıklarından, gözlem ve tahlillerinden yararlanıdım.

Lübnan Savaşı'nın son bulması umutlarının ortaya çıktığı Riyad ve Kahire Zirveleri ile birlikte artık kitabın da bitmesi gerekiyordu. Kasım 1976 başında bitti.

Aslında, Filisin Devrimi'ni konu alan bir kitap yazılmaya devam etmektedir. Filistin halkı her gün kanıyla yazıyor bu kitabı.

Benim yazdığım sadece onun yazdığının bugüne ka-

dar olan kesiti ile ilgilidir. Basit ve iddiasız bir çabadan ibarettir.

Filistin devrimi'nin kitabı, mutlak zafere kadar yazılmaya devam edecektir. Besbelli ki, upuzun, hayli dolambaçlı, sıkıntılı ve nice acılarla yoğrulmuş günlerden süzülerek tamamlanacaktır bu kitap.

.....

Bu kitap yazılırken, yurdumuzun da içinde bulunduğu Orta Doğu, kimbilir daha kaç savaş, iç savaş, kan, ateş ve barut yaşayacak.

Ama denizin en güzel mavisi, fırtınalı bir denizin ertesinde ortaya çıkmaz mı?

KASIM 1976

BİRİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN'den İSRAİL'e

1947 yılının 29 Kasım günü Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Filistin'in Araplar ve Yahudiler arasında taksimini oylamak üzere toplanıyordu. Oylama, taksim kararını çıkartmak için gerekli üçte iki çoğunluk oyu sağlanamadığı için Amerika tarafından iki kez ertelenmişti. 2000 yıldır Arapların yaşadığı topraklar üzerinde bir Yahudi devletinin kurulmasına olanak veren taksim kararı lehinde şu ülkeler oy kullanıyordu: Amerika, Sovyetler Birliği, İsveç, Norveç, Fransa, Belçika, Lüksemburg, Kanada, Güney Afrika, Bolivya, Dominik, Ekvator, Panama, Haiti, Guatemela, Paraguay, Uruguay, Ukrayna, Polonya, Çekoslovakya, Danimarka, Hollanda, Avustralya, İzlanda, Brezilya, Yeni Zelanda, Nikaragua, Peru, Kosta Rika, Liberya ve Filipinler.

Karşı oylar ise şu ülkelere aitti: Suriye, Mısır, Suudi Arabistan, Irak, Lübnan, Yemen, Türkiye, Pakistan, Afganistan, Hindistan, İran, Küba ve Yunanistan. Tayland delegesi yoklamaya katılmamış, İngiltere, Meksika, Salvador, Arjantin, Yugoslavya, Şili, Honduras, Etiyopya ve Çan Kay-Şek rejimi tarafından temsil edilen Çin çekimser oy kullanmışlardı. (1)

Böylece, Birleşmiş Milletler, tarihinde ilk ve belkide son kez üçte iki çoğunluk oyuyla bir devlet yaratıyor ya da başka bir deyimle dünya tarihinde ilk kez bir uluslararası kuruluşun oylarıyla bir devlet yaratılıyordu. İkinci Dünya Savaşından sonra dünyayı savaş tehlikesinden korumak ve bütün dünya uluslarının işbirliğini sağlayarak dünya barışını güvence altına almak gibi amaçlarla kurulan Birleşmiş Milletler, kendi aldığı kararla dünya barışını

sürekli tehdit edecek olan ve bölgemize son çeyrek yüzyıl içinde dört kanlı savaş yaşatan Orta Doğu uyuşmazlığının kurdelesini kendi elleri ile kesiyordu. Filistin'in taksimini kararlaştıran Birleşmiş Milletler, bundan böyle, Orta Doğu'da günümüze dek sürecek olan barış arama faaliyetlerine girişecekti.

DÜNYA SİYONİST KONGRESİNDEN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'E

Dünyada bir Yahudi devleti kurma düşüncesi Birleşmiş Milletler'in Filistin'in taksimi kararından tam yarım yüzyıl öncesine dayanıyordu. 1897 Şubat'ında Siyonizmin babası Theodor Herzl İsviçre'nin Basel kentinde o günden bu yana Dünya Siyonist Örgütü olarak tanınan örgütün ilk kongresini topladı. Kongre amacını «Yahudi halkı için bir yurt kurulması» olarak saptadı. Ancak, o tarihlerde bu «yurdun» Filistin toprakları üzerinde gerçekleşeceği düşünülmemişti bile. Hatta bir ara Uganda'nın «İsrail oğullarının toplanması için uygun bir yer olduğunu Siyonistler ciddiyetle düşünmüşlerdi» (2). Doğu Afrika projesi olarak anılan bu düşüncenin üzerinde bizzat Herzl'in kendisi durmuştu. 1 Ağustos 1903'te Basel'de toplanan Altıncı Siyonist Kongresine bir mektup yollayan Herzl, Uganda'da Yahudilerin yerleşmesi konusunda İngiltere tarafından atılan adımları sıraladı.

Birinci Dünya Savaşından galip çıkan İngiltere ve Fransa dünya pazarlarını paylaşmaya koyulduklarında, 1916'da imzaladıkları Sykes-Picot Anlaşması ile Orta Doğu'yu da aralarında pay ediverdiler. Filistin, Ürdün ve Irak İngiltere'ye, Suriye ile Lübnan ise Fransa'ya bırakıldı. Sömürgeci İngiltere ile çok sıkı ilişkiler içinde bulunan Yahudi sermayesi, İngiltere'nin savaştan galip çıkmasının kendisi için yaratacağı olumlu fırsatı değerlendirmeye çalıştı. Siyonistler gözlerini Filistin'e dikti.

Neden bir başka yere değil de Filistin'e? Dünya Yahudi Kongresi başkanı Dr. Nahum Goldman'ın 1947 yılında Montreal'de yaptığı açıklama, sorunun cevabını tartışmaya yer bırakmayacak biçimde ortaya koyuyordu. Şöyle diyordu Dr. Goldman: «*Yahudiler bir Yahudi anayurdunun kurulması için Uganda'yı, Madagaskar'ı ya da başka yerleri elde edebilirlerdi, kesin olarak Filistin'den başka bir yeri istemediler. Filistin'in dinî öneminden, Ölü Deniz sularından buharlaşma yoluyla beş milyon trilyon değerinde metaloid ve toz halinde metal elde edileceğinden, Filistin toprak altının Amerika kıtasının tüm rezervlerinin toplamından yirmi misli fazla petrol ihtiva ettiğinden ötürü değil; Filistin'in Avrupa, Asya ve Afrika arasında bir kavşak noktası olmasından, Filistin'in dünyada siyasi hakimiyetin gerçek merkezi olmasından, dünya hakimiyeti için stratejik bir askeri merkez olmasından ötürü.*» (3)

Siyonistlerin Filistin'e dönük emelleri İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour'un Yahudi sermayedar Rotschild'e gönderdiği bir mektupta perçinlenmişti. Balfour Deklarasyonu adıyla ün kazanan bu belge-mektup 2 Kasım 1917 tarihini taşımakta ve aşağıdaki satırlardan müteşekkildir: (4)

Dışişleri Bakanlığı
2 Kasım 1917

Sevgili Lord Rotschild,

Majestelerinin hükümeti adına Kabineye sunulmuş ve kabul edilmiş olan, Yahudi Siyonistlerinin emellerine sempati mahiyetindeki aşağıdaki deklarasyonu size nakletmekten derin mutluluk duymaktayım.

Majestelerinin hükümeti Filistin'de Yahudi halkı için bir Ulusal Yurt kurulmasını olumlu görmekte ve açıkça anlaşılmasını istemektedir ki, iç savaşa ve Filistin'de yaşayan Yahudi olmayan toplulukların dinî haklarını ya da başka herhangi bir ülkede Yahudilerin yararlandıkları hakları ve siyasi statüyü ihlal etmeyecek bir biçimde bu

amacın gerçekleşmesini kolaylaştırmak için elinden gelen gayretleri gösterecektir.

Eğer bu deklarasyonu Siyonist Federasyonunun bilgisine arzederseniz müteşekkir kalacağım.

İçtenlikle sizin,
Arthur James Balfour

İngiltere henüz savaştan önce, daha sonraları Balfour Deklarasyonuna varacak olan gelişmenin yolunu hazırlamıştı. 1907 yılında Londra'da toplanan Britanya sömürgeler Konferansında şu sonuca ulaşılmıştı:

> « *Süveyş Kanalının yakınında Eski Dünyayı Avrupa'ya bağlayacak yabancı ama güçlü, bölge halkına düşman ama Avrupa'ya ve çıkarların dostane bir gücü meydana getirecek bir köprünün kurulması pratik olup ileri sürülen önerilerin acil olarak uygulanmasını gerektirmektedir.» (5)*

1975 yılında bir Filistinli yazar, bu konferans kararıyla ilgili olarak «Emperyalistler çok iyi biliyorlardı ki eğer Arapların birleşmesini önlemek için bir şey yapmazlarsa, İsrail'i Asya'nın sekiz Arap ülkesi ile Afrika'nın altı Arap ülkesini birbirine bağlayan toprak üzerinde düşman bir güç olarak yaratmazlarsa, Atlantik'ten Hint Okyanusu'na, Anadolu sınırlarından Ekvator'a kadar uzanan bir güçlü devlet içinde birleşik bir Arap ulusu yükselebilirdi; emperyalist varlığa yönelecek bütün muhtemel tehditleriyle böyle bir olasılık, fiyatı ne olursa olsun hiç şüphesiz engellenmeliydi, ve daha fiyatı ödenecek olmakla birlikte 'İsrail' böyle yaratıldı» (6) diye yazarken yanılmış olmuyordu.

Nitekim, 1897'deki Birinci Siyonist Konferansından Balfour Deklarasyonuna kadar geçen süre içinde sömürgeci İngiltere ile tam bir balayı havası içine giren Siyonistler, Balfour Deklarasyonundan aldıkları güçle 1919 Şubatında Paris Barış Konferansına somut taleplerini getiriyorlardı. 'Filistin'de ve komşu Arap ülkelerinde bir

Yahudi devletinin kurulması' başlığı altında Dünya Siyonist Örgütü'nün Paris Barış Konferansına sunduğu resmi plânda, Örgüt, söz konusu devletin kurulabilmesinin *asgari* temeli olarak şu talepleri sıralıyordu:

1. Ürdün Irmağının Suriye ve Lübnan'daki başlangıç noktaları.

2. Sayda kentine kadar Güney Lübnan.

3. Lübnan'da Güney Bekaa Vadisi.

4. Suriye'de Hauran Vadisi.

5. Suriye'nin en güneydeki kenti Der'aa'dan başlayarak Amman üzerinden Güney Ürdün'deki Ma'an'a kadar Hicaz Demiryolunun kontrolü.

6. Akabe körfezinin kontrolü. (7)

Birinci Dünya Savaşı sonrası, Orta Doğu'da meydana gelen bu gelişmeler karşısında aynı yılın Temmuzunda Fransız hakimiyeti altındaki Şam'da, Sykes-Picot Anlaşması ile Araplara karşı düzenlenen komployа karşı Arap ulusal sesini yükseltmek için toplanan Genel Suriye Kongresinde alınan on karardan yedincisi ise şöyle idi:

«Güney Suriye ya da Filistin olarak bilinen bölgede bir Yahudi devleti kurmayı amaçlayan Sivonistlerin iddialarını reddederiz ve ülkenin herhangi bir bölgesine yapılacak olan Yahudi göçüne karşı olduğumuzu beyan ederiz. Bu iddiaları tanımıyor ve bunları ulusal, siyasal ve iktisadî hayatımıza karşı yöneltilen ağır bir tehdit olarak addediyoruz. Yahudi yurttaşlarımız, her zaman olduğu gibi, haklarından yararlanmaya ve hepimizin olan ulusun sorumluluklarına katılmaya devam edeceklerdir.» (8)

1970'lerde hızını arttırarak esen fırtınanın habercisi rüzgârlar yarım yüzyıl önce Orta Doğu'da esmeye başlamıştı.

Balfour Deklarasyonundan kısa bir süre sonra, 1918 yılında Filistin Arapları, Filistin nüfusunun mutlak çoğunluğunu oluşturuyordu. 1918'de Filistin topraklarında yaşayan toplam nüfusun yüzde 93'ünü Araplar meydana getiriyordu. Balfour Deklarasyonundan sonra İngilizlerin

himayesinde başlayan ve gelişen Yahudi göçü sayesinde, bu oran gittikçe Arapların aleyhine olarak büyüdü. 1914'de İngiliz Mandası sona erdiği zaman, Filistin'in toplam nüfusu Yahudi göçü ile şişerek 1.874.000'e ulaşmıştı. Bu sayının 1.280.000'i Arap ve 594.000'i Yahudi idi. Birleşmiş Milletler'in 29 Kasım 1947 tarihli taksim kararına göre bir Yahudi devleti kurulması için ayrılmış olan Filistin toprağında ise Bedeviler dahil edildiği takdirde Arap nüfusu 509.000 Yahudi nüfusu ise 499.020 idi. 1918 yılında toplam Filistin nüfusunun yüzde 7'sini oluşturan Yahudiler, İsrail devletinin kurulduğu 1948 yılında gene azınlık olmakla birlikte göçler sayesinde nüfusun yüzde 31'ini oluşturur duruma gelmişlerdi. (9)

İngiltere'nin kanatları altında Filistin'e yapılan göçler, tıpkı 1947'de İsrail devletinin kuruluşunun Birleşmiş Milletler kararıyla güvence altına alınması gibi, o tarihlerde varolan Milletler Cemiyeti'nin bir kararıyla güvence altına alınmıştı. Milletler Cemiyeti Konseyi 1922 Temmuzunda aldığı bir kararla İngiltere'nin Filistin üzerindeki Manda haklarını tanıyor ve Filistin'e yapılacak olan Yahudi göçünü kolaylaştıracak şartların yaratılması ve Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulabilmesi için gerekli ön hazırlıkların yapılması için İngiltere'yi sorumlu tutuyordu. Şüphesiz, bu denli olanaklara kavuşturulan Yahudi göçü Birinci Dünya Savaşından sonra hızla gelişti.

Savaştan sonra Orta Doğu'nun büyük devletler arasında nüfuz alanları biçiminde paylaşılması karşısında uyanan Arap ulusal bilinci, elbette ki, Filistin'e Yahudi göçünü hoş karşılamadı. Yahudi göçüne karşı Filistin Arap halkı arasında uyanan hoşnutsuzluk ilk ürününü verdi. Ve 1929 yılında Filistin'in çeşitli kentlerinde Arap halkı Yahudi mahallelerine saldırdı. Olaylar bir isyan karakteri kazandı ve Manda makamları tarafından güçlükle bastırıldı.

1929'daki ayaklanmaları 1933'teki ayaklanmalar izledi. Bu ayaklanmaya da 1929'da olduğu gibi köylülük katılmadı. Bir kaç gün süren ayaklanmalarda İngiliz polisi ile çatışıldı ve bu ayaklanmalar 21 ölü, 250 yaralı ile so-

nuçlandı. 1933 ayaklanmalarının 1929'dakinden farkı, 1929'dakilerin Yahudilere yönelmesine karşılık bunun doğrudan doğruya Yahudi göçüne yönelmesi ve bu nedenle daha ileri bir bilinç düzeyini temsil etmesiydi. Yahudi göçüne karşı çıkarak Filistin Arap halkı, Yahudi göçünün arkasındaki esas gücü, sömürgeci İngiltere'yi görmeye başlamıştı. 1933 ayaklanmaları, üç yıl sonra patlayacak olan, çok daha büyük çaptaki 1936 ayaklanmasının habercisi oldu.

Manda yönetimi ve Yahudi göçüne karşı asıl önemli tepki, 1936'da patlak veren ve köyden kente tüm Filistin topraklarına yayılan büyük ayaklanmadır. Filistin Direnme Hareketinin doğuşundan önceki Filistin sosyal mücadele tarihinin en şanlı olayı olarak Arapların belleklerinde derin izler bırakan bu büyük ayaklanma bütün Filistin Arap nüfusunu seferber etmiş ve aralıksız üç yıl sürmüştür. Daha önceki ayaklanmalardan farklı olarak, bu kez İngilizleri doğrudan doğruya hedef almıştır. Günümüzdeki Filistin direnme örgütleri ve önderlerine dersleri ile değerli bir kılavuz olan 1936 ayaklanması, o dönemdeki dış konjonktürün olumsuzluğu, Arapların bölünmüşlüğü ve bizzat Filistin Arap halkının feodal bağlar içinde tutsak olması, bu yüzden ayaklanmanın yönetimini ele geçiren feodal önderliğin yetersizliği, sağlam bir örgütten ve somut siyasi taleplerden yoksunluğu yüzünden 1939'da yenilgiyle sonuçlandı.

Bununla birlikte, ayaklanma İkinci Dünya Savaşının hemen arifesinde Almanlarla aralarındaki çekişme her gün biraz daha artan İngilizleri endişeye sevketti. Arap ulusunu savaş arifesinde Müttefiklerin yanına çekmek isteyen İngiltere hükümeti 1939 Mayısında 'Filistin üzerine Beyaz Belge' adıyla anılan belgeyi yayınladı. Buna göre, derhal gelecek olan 100.000 mültecinin ötesinde hiçbir Yahudi mülteci Filistin Arap nüfusunun onayı olmaksızın kabul edilmeyecekti. Siyonistler 'Beyaz Belge'yi reddettiler. Beyaz Belge ve İkinci Dünya Savaşının başlamasını izleyen dönemde Filistin'de Yahudi devleti kurma

peşinde koşanların, Siyonistlerin baş müttefiklerini değiştirmeye başladığına ilişkin işaretler görüldü.

'Beyaz Belge' nin yayınlanmasından üç yıl sonra, 1942 Mayıs'ında Amerika'nın Biltmore kentinde Amerikan Siyonistleri olağanüstü bir konferans topladılar. Konferans, İngiliz hükümetinin 'Beyaz Belge' sine karşı dünya çapında bir kampanya yürütülmesini sağlayan sekiz noktalık bir programı kabul etti. Daha sonraları Biltmore Siyasi Programı adıyla anılacak olan program, «*Balfour Deklarasyonu ve Manda'nın ilk amacının yerine getirilmesi ve Mayıs 1939 tarihli 'Beyaz Belge' nin kesinlikle reddedilmesi*» çağrısında bulundu. «*Filistin kapılarının Yahudilere açılması ve Yahudi Ajansına (*) Filistin'e Yahudi göçünü kontrol etme hakkı ve yetkisinin verilmesini talep etti.*» (10)

1942'den İsrail devletinin kurulduğu 1948'e kadar geçen süre Siyonist politikada, Siyonistlerin uluslararası ilişkilerinde ve desteklerinde, taktiklerinde ve örgütlenme biçimlerinde ciddi ve çok önemli değişiklerin yer aldığı bir dönemdir. 1942'deki Biltmore Programı ile Filistin'deki Manda yönetimine karşı o tarihe kadar güdülen uysal politika terkediliyor, bu politikanın yerini Filistin'de Yahudi devletinin kısa süre sonra kurulmasına elveren politika alıyordu. Aynı zamanda, Siyonist hareketin merkezi İngiltere'den Birleşik Amerika'ya nakledilivordu. Bu dönemi niteleyen iki temel Siyonist faaliyet göze çarpmaktadır: Siyonist amaçlara Amerikan desteği sağlamak için Amerika'da yürütülen yoğun kampanya ve Filistin'deki İngiliz yönetimine karşı hazırlanan yeraltı direnmesi.

Filistin'deki İngiliz politikasını değiştirmek için şiddete başvurmalar, Siyonist politikasında çok önemli bir değişiklik idi ve Siyonistler ile İngiltere arasında varolan geleneksel ilişkilerde esaslı bir kopukluk yarattı. Buna paralel olarak, dışarıda, harekât merkezinin İngiltere'den Amerika'ya aktarılmasıyla Siyonistlerin uluslararası iliş-

(*) Yahudi Ajansı: Filistin'e Yahudi göçünü örgütleyen kuruluş.

kilerinde tarihi bir değişiklik yapılmış oldu. İkinci Dünya Savaşından sonra dünyanın en güçlü ülkesi olarak beliren ve tecrit siyasetinden çıkarak süper devlet rolü oynamaya başlayan Amerika, artık kendini Siyonizm için en önemli potansiyel kaynak olarak koyuyordu. Bazı sarsıntılar geçirmekle birlikte bugüne dek değişmeyecek bir biçimde.

Bir Filistinli yazar, Hişam Şarabi bu dönemle ilgili olarak şöyle yazıyor: «*Böylece, askeri yeraltı örgütlenmesi tamamlandıkça, Birleşik Amerika'da siyasi temel sıkıca hazırlandı. Savaştan sonra iktisaden tükenen ve siyasi olarak eski sorumluluklarını sürdürecek durumda olmayan Büyük Britanya, Filistin'den yükselen şiddet eylemleri ve buna eşlik eden Amerikan baskısı karşısında gittikçe artan bir korkuya kapıldı. Britanya'nın Filistin Mandacılığını bırakacağına ilişkin, hem Araplar hem de Yahudiler için can alıcı bir zaman da geldi. Ne var ki, ikincisi bu an için tam olarak hazırlanmışken, birincisi tam anlamıyla hazırlıksızdı.*» (11)

Dikkat çekici olan husus, Siyonizmin geleneksel olarak, varolabilmek ve yaşayabilmek için dünyanın en güçlü devleti hangisi ise kaderini ona bağlama ve 'bu en güçlü devlet' olma özelliği bir ülkeden bir başkasına geçince de ittifakını değiştirebilme özelliğidir. Böylece, Orta Doğu'da bir Yahudi devletinin kurulması ve yaşaması olanakları ile yeni sömürgeciliğin bölgesel çıkarları içiçe geçmektedir. Bu, Siyonizmin ve dolayısıyla İsrail devletinin en güçlü noktasını teşkil etmekle birlikte, ilerde görüleceği gibi, aynı zamanda en büyük zaafını da meydana getirmektedir.

1947'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Yahudi devletinin kurulabilmesini sağlayacak olan taksim kararını verdiği zaman, Siyonistler kendi açılarından böyle bir devletin kurulabilmesi için gerekli siyasi, idari, askeri ve diplomatik hazırlıkları tamamlamışlardı. Hatta Filistin'in taksimi ve bir Yahudi devleti kurulması fikrine o tarihe kadar Arap bağımsızlık hareketinin azimli savunucusu Sovyetler Birliği bile kazanılmıştı.

Sovyetler'in Birleşmiş Milletler Başdelegesi, bugünkü Dışişleri Bakanı Andrei Gromiko'nun taksim oylamasından beş ay önce 14 Mayıs 1947'de Birleşmiş Milletler'de yaptığı ünlü konuşma Arapların üstüne soğuk bir duş gibi indi. Gromiko, Sovyetler, her iki halkın Filistin'deki geçmiş ve mevcut haklarını tanıdığı için ne bir Arap Filistini ne de bir Yahudi Filistini fikrini desteklemediklerini; Sovyet hükümetinin bu nedenle federal bir Arap-Yahudi devletini uygun gördüğünü, bunun imkânsızlığı durumunda ise biri Arap diğeri Yahudi olmak üzere iki bağımsız devletin kurulmasını desteklediğini açıkladı. Birleşmiş Milletler'e Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinin oylarını etkilemek için 'iyi niyet elçisi' olarak giden İsrail heyetinin üyeleri Gromiko'nun konuşmasının kendileri üzerinde bile tam bir sürpriz yarattığını itiraf etmektedirler. (12)

Sovyetler'in Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması fikrini desteklemesinin ve Arap dünyasına otuz yıldır gösterdikleri desteği gevşetmesinin nedenlerini yorumlayanlar, o tarihte Arap ülkelerinin İngiliz kontrolünde olmasına karşılık Yahudilerin İngilizlere karşı amansız bir mücadele içinde bulunduklarına dikkati çekiyorlar. (13) Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasına ilişkin Sovyet desteği ortaya çıktığı zaman, İngilizler Filistin'i değil Mısır'ı boşaltmayı plânlıyorlardı. Kuruluşundan sonra tamamen Batı'ya yönelik bir siyaset izleyen ve bu arada Kore Savaşında Batılıları destekleyen İsrail ile Sovyetler'in iyi ilişkileri iki yıldan fazla sürmedi. Bununla birlikte, Sovyetler'in taksim plânına gösterdiği desteğin kefaretini Arap Komünistleri ödediler.

Sovyetler'in Filistin'in taksimi plânını desteklediği tarihe kadar Arap dünyasında anti-Siyonist mücadelede, esas olarak, iki akım göze çarpıyordu: Arap milliyetçiliği ve Arap komünizmi. İkincisi birincisine oranla hayli zayıf durumda idi. Arap komünistleri Gromiko'nun o ünlü konuşmasından sonra büyük itibar kaybına uğradılar ve daha da zayıf düştüler. Arap komünistleri kendilerini Arap dünyası içinde derin bir yalnızlığın içinde buldular.

Zira hiçbir Arap Komünist Partisi Gromiko'nun konuşmasını eleştiren bir tavır takınmadı. Tersine hepsi, daha önceki anti-Siyonist çizgisini gözden geçirmek ihtiyacını duydu ve sonuç olarak hepsi Filistin'in taksimi tezini desteklemeye karar verdi.

Arap komünistlerine karşı tepkiler öylesine boyutlara ulaştı ki, 27 Kasım 1947'de Şam'da yapılan gösteride üç komünist öldürüldü. (14) Bununla birlikte Sovyet tutumu bu Partilerin içinde hiç karışıklık yaratmadı da değil. Parti içi karışıklıklar Partilerin ideolojik ve politik bakımdan geçirdikleri sarsıntılara örgütsel sarsıntılar ekledi. Bu Partilerden kopuşlar ve ayrılmalar oldu. Zayıf Arap Komünist Partileri, içlerinden bir ikisi hariç tutulacak olursa, kaderlerini Sovyetler Birliği'nin prestijinin Arap dünyasında tekrar yükselmesine terkettiler.

Bu arada, 1920'lerin başından beri faal olan Filistin Komünist Partisi de Gromiko'nun konuşmasından sonra ikiye bölündü. 1936 ayaklanmasından beri, Parti'nin Arap ve Yahudi kanatları arasında varolan fiili bölünme, Gromiko Deklarasyonundan sonra resmileşti. Partinin Yahudi kanadı Siyonist devletin kuruluşunu destekledi ve İsrail Komünist Partisi adını aldı. Arap kanadı ise taksim kararında Araplara terkedilen Filistin topraklarının Batı Yakası adı verilen kesiminde bir süre Ulusal Kurtuluş Birliği adı altında çalıştıktan sonra, bu bölgenin Ürdün tarafından ilhak edilmesiyle Ürdün Komünist Partisi adını aldı ve böylece Filistin Komünist Partisi ortadan kalkmış oldu. İsrail Komünist Partisi ise 1967 Savaşından sonra gene ikiye bölünecek; Arap üyelerinin ağırlıkta bulunduğu bir fraksiyon ile Yahudi üyelerinin başını çektiği bir başka fraksiyon iki ayrı 'Komünist' Parti ortaya çıkaracaktır.

Giderek zayıflayan Arap Komünist Partilerinin gelişme umutlarını Sovyetler Birliği'nin bölgedeki itibarının yükselmesine terketmeleri, Arap ulusal hareketinin üzerinde zaten pek varolmayan etkinliklerini tümüyle yitirmelerine neden oldu. Arap Komünist Partilerinin güçlerini ve dayanaklarını kendi ulusal hareketleri içinde ve

bu temelde arayacakları yerde, dışarıda aramaları Siyonizme karşı Arap ulusal mücadelesinin yükünün önemli ağırlığını Arap milliyetçiliğinin sırtlanması sonucunu doğurdu. Arap milliyetçiliğinin değişik eğilimleri Arap kurtuluş hareketinin başına geçti ve Filistin'in taksiminden bu yana Arap ulusal davâsını, kimi başarısızlıklarına rağmen, azimle savundu. Bu nedenle, Orta Doğu'nun yakın tarihinin hikâyesi bir bakıma Arap milliyetçiliğinin ısrarlı ve kararlı mücadelesinin hikâyesidir.

MUZAFFER YAHUDİLER

MÜLTECİ ARAPLAR

Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasının başını çeken Amerika idi. Amerika'nın savaş sonrası Batı ülkelerindeki prestijine ek olarak, Sovyetler Birliği'nin de Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması amacına kazanılması, Sovyetler Birliği'nin yanısıra Doğu Avrupa ülkelerinin diplomatik desteğini Siyonistlerin elde etmesine olanak sağladı. Siyonistlerin o sırada, Yahudiler üzerindeki Nazi zulmünün dünya kamuoyunda yarattığı Yahudi sempatizanı havadan yararlanmak gibi bir önemli avantajları vardı.

29 Kasım 1947'de Siyonistler ne denli avantajlara sahip idiyseler, Araplar ise tersine o denli dezavantajlıydılar. İbrenin kesinlikle kendi aleyhlerine dönük olması Arapların ellerindeki tüm olanaklarla Birleşmiş Milletler'in taksim kararına karşı koymalarına engel olamadı. Birleşmiş Milletler kararının hemen ertesinde Araplar ve Yahudiler arasındaki çarpışmalar bütün Filistin topraklarına yayıldı. 29 Kasım 1947 tarihinin hemen ertesinde başlayan çarpışmalar İngiliz Manda yönetiminin sona ereceği 15 Mayıs 1948 tarihine kadar olanca şiddetiyle sürdü. Siyonist terör çeteleri bu dönem zarfında Arapları

sindirmek ve İngilizleri çekilmeye zorlamak için saldırılarını Arapların çoğunlukta olduğu bölgeler ve İngiliz kuvvetleri üzerinde yoğunlaştırdılar. Amerika'nın yoğun baskısı altında, İngiltere, Yahudi çetelerinin saldırıları karşısında Filistin'deki gelişmelere aktif bir müdahalede bulunamadı. Savunma durumunda kaldı ve 15 Mayıs 1948 tarihinde Manda yönetimini sona erdireceğini açıkladı.

İsrail devletinin 15 Mayıs 1948'deki kuruluşundan önce, 1947 sonlarında başlayıp gittikçe şiddetlenen Siyonist saldırıları sonucunda Birleşmiş Milletler'in taksim plânı dışında tutulan bazı Filistin kentleri de, bu arada Yafa, Akkâ, Lod, Ramle ve Bir Saba Siyonist kuvvetlerin eline düştü. Haganah, İrgun ve Stern adlarındaki silahlı Siyonist çeteleri askeri alanda önemli başarılar kaydettiler. Siyonist terör gruplarının faaliyetleri özellikle Manda yönetiminin sona ereceği Mayıs ayına doğru çok yoğunlaştı. Arap nüfusu yerleşme bölgelerinden çıkartmak için sistemli terör uygulandı. Kimi zaman bu, kitlesel katliamlar biçimine büründü. Deir Yasin'de olduğu gibi.

Tarihe Deir Yasin katliamı adıyla geçen olay 9 Nisan 1948 günü cereyan etti. Bugün İsrail'deki fanatik sağcı Likud Partisinin lideri olan Menahim Begin yönetimindeki İrgun çeteleri, Stern çetelerinin ve Haganah'ın (*) desteğinde Kudüs yakınlarında bir Arap köyü olan Deir Yasin'i bastılar ve kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlar dahil olmak üzere 254 kişiyi öldürdüler. Bir Yahudi yazar, Moşe Menuhin Deir Yasin katliamının İsrail devletinin kurulma mücadelesindeki stratejik önemini şöyle belirtiyor: «*Taksim kararının askıya alınması ya da feshedilmesi olasılığı hiç şüphesiz Ben Gurion ve Menahim Begin'i gayriresmi olarak elele vermeye ve gizli terörist güçlerle düzenli Haganah ordusunu birleştirmek ve koordine etmeye itti. Plân artık açıktı: 15 Mayıs 1948'den önce mümkün olduğu kadar fazla Araptan kurtulmak ve mümkün olduğu*

(*) Haganah; Düzenli Yahudi Silahlı kuvvetleri, İsrail Ordusunun öncülü.

kadar fazla yer elde etmek amacıyla genişlemek ve toprak işgal etmek için Araplarla savaşı hızlandır ve şiddetlendir...» (15)

Çünkü örgütlenme bakımından olsun, askeri güç bakımından olsun Filistin Arap halkı çok zayıf durumda olmakla birlikte öylesine şiddetli bir direnme ortaya koymuştu ki Amerika dahi Birleşmiş Milletler'in taksim kararının uygulanacağından kuşkuya düşmüştü. Hatta 19 Mart 1948 günü Güvenlik Konseyi toplantısında Amerikan delegasyonu taksim kararının barışçıl yollardan uygulanamayacağının anlaşıldığını, Güvenlik Konseyinin Genel Kurulu özel bir toplantıya çağırması gerektiğini, Birleşmiş Milletler Filistin Komisyonuna taksim plânını uygulama çabalarını durdurmaya davet etmek önerisinde bulunmayı ve Güvenlik Konseyinin Filistin için geçici bir vesayet kurumu kurmasını savunmuştur. Bu bakımdan Siyonist terör faaliyetlerinin 1948 baharında artması hayli anlamlıdır.

Taksim kararından İsrail devletinin kuruluş tarihine kadar, Siyonist kuvvetler Filistin'in Gazze Şeridi ve Batı Yakası dışında kalan bütün topraklarını ellerine geçirmiş durumdaydılar. Taksim kararında Yahudi devletinin kurulması için ayrılan topraklar tüm Filistin topraklarının yüzde 60'ının altında iken 15 Mayıs 1948'e gelindiğinde Filistin'in yüzde 71'i Siyonistlerin eline geçmişti. Yaratılan kitle terörü ve katliamlar sayesinde 700.000 Filistinli Arap topraklarını terke zorlanmış ve bu 700.000 kişi, çoğunlukla, Gazze şeridi, Ürdün, Suriye ve Lübnan'a sığınmıştı. 15 Mayıs 1948 tarihinde dört Arap-İsrail savaşından ilki başlarken, Filistin'de durum bu merkezdeydi.

BİRİNCİ ARAP-İSRAİL SAVAŞI; İSRAİL DEVLETİNİN KURULUŞU

İngiltere'nin Manda yönetimini sona erdireceğini ve kuvvetlerini tamamen çekeceğini açıkladığı tarih gelip

çatınca, Siyonistler, 29 Kasım 1947 tarihli, Birleşmiş Milletler'in taksim kararında, İngiliz Mandası sona erdikten sonra, yetkileri kararda öngörülen Arap ve Yahudi devletlerinin kurulabilmesi amacıyla iki toplumun liderlerine devretmek için kurulan Birleşmiş Milletler Filistin Komisyonunu beklemeden İsrail devletinin kurulduğunu ilân ediverdiler.

İsrail kuruluş bildirisinde «*...Bu belge ile biz Medinath Yisrael (İsrail devleti) in kurulduğunu ilân ederiz*» ibaresinin altında «*İsrail Devleti dağılmış oldukları bütün ülkelerdeki Yahudilerin göçü için açıktır..*» (16) sözleri yer alıyor ve Kuruluş Bildirisi İsrail devletinin özgürlük, adalet ve barış ilkeleri üzerine kurulu olduğu, bütün yurttaşlarının din, ırk, ve cinsiyet ayırımı yapmaksızın toplumsal ve siyasal eşitliğini savunduğu ve bütün dinlerin Kutsal Yerlerini koruyacağı ve Birleşmiş Milletler Yasasının ilkelerine sadakatle bağlı kalacağı yolundaki beyanlarla devam ediyordu.

Dünyanın en güçlü devletlerinin koruyucu kanatları altında, Birleşmiş Milletler kararları ve 700.000 Filistinli Arabın evlerini ve yurtlarını terketmesi pahasına kurulan İsrail devletinin kuruluşundan sonraki yaşantısı, âdeta kuruluş bildirisindeki cümleler ile ince bir alay halindeydi. Özgürlük, adalet ve barış ilkeleri üzerine kurulu olduğunu ileri süren devlet, kuruluşundan sonra dört savaşa girmiş ve Birleşmiş Milletler taksim kararında kendisi için ayrılan toprakların bir kaç misline yayılmış durumdadır. Bütün yurttaşlarının din, ırk ve cinsiyet gözetmeden toplumsal ve siyasal eşitliğini savunduğunu belirtmiş, buna karşılık işçi sendikalarını bile Yahudilik temeli üzerinde kurmuş, Histardut adındaki işçi sendikaları konfederasyonu kapılarını Arap işçilere kapalı tutmuştur. Bütün dinlerin Kutsal Yerlerini koruyacağı vaadinde bulunmuş, oysa 1967 Savaşındaı sonra ele geçirdiği Kudüs'ün Arap kesimindeki ünlü İslâm tapınaklarından Mescidül Aksa'da patlayan bomba Kutsal Yerlerin korunacağına ilişkin İsrail güvencesi altında gerçekleşebilmiştir. Hıristiyanlığın Kutsal Yerlerine karşı tutumu yüzünden ise

Vatikan ile yıldızı bir türlü barışmamıştır. Birleşmiş Milletler Yasasına bağlı kalacağını taahhüt etmiş, ancak Birleşmiş Milletler kararlarını defalarca çiğnemekten ya da bunlara uymamaktan dolayı kınanan devlet olmak gene İsrail'in payına düşmüştür.

14 Mayıs 1948'de İsrail devletinin kurulduğu ilân edilmiştir ama bu devletin sınırlarının ne olduğunu, nereden başlayıp nerede bittiğini bu devletin kuruluşunu ilân edenler de açıklayamamıştır. Birleşmiş Milletler taksim kararındaki sınırlar ise, bu sınırlara bağlı kalmak ihtiyacını duymayan Siyonistlerin bu karar tarihinden beri sürdürdükleri terör ve genişleme faaliyeti nedeniyle zaten aşılmıştı.

Sınırları belirsiz bir devletin ilânına karşı Arap Birliği'nin orduları-Mısır, Ürdün (Transjordan), Suriye, Irak ve Lübnan- yakın tarihte Birinci Arap-İsrail Savaşı olarak anılan mücadeleyi başlatmak üzere 15 Mayıs günü harekete geçtiler. Suriye ve Lübnan bağımsızlıklarını elde edeli henüz iki yıl olmuştu. Suriye ordusunun tümü 4000 kişiyi aşmıyordu. Ürdün ise gerçekte İngiliz yönetimi altında idi. Ordusunun başında bir İngiliz, General John Glubb bulunuyordu. Ve Ürdün ordusu halâ İngiliz ordusunun bir bölümü sayılıyordu. Mısır'a gelince, topraklarının üzerinde 80.000 İngiliz askeri bulunan «bağımsız» bir monarşi idi.

Kendi iradelerine hükmedemeyen Arap ülkelerinin orduları böyle bir savaşa 1920'den beri hazırlanan ve dünyanın en büyük güçlerinin maddi, manevi her türlü desteğine sahip, yeni doğmuş İsrail'in üzerine yürüdüler. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 22 ve 29 Mayıs tarihlerinde iki kez tarafları ateş-kese davet eden kararlar aldı. 29 Mayıs tarihli ateşkes kararında Güvenlik Konseyi, Filistin'de dört hafta süre ile ateş-kes ilân etmesinin yanısıra taraflardan bölgeye askeri personel sevketmemelerini ve ateş-kes süresince bölgeye savaş araçları ve silah getirmemelerini talep ediyordu.

Oysa, ateşkesin fiilen uygulanmaya başlayacağı 11 Haziran tarihinden bir gün önce İsrail'in ilk başbakanı

David Ben Gurion Güvenlik Konseyi kararına pek bağlı kalmaya niyetli olmadıklarını şu sözlerle ortaya koyuyordu, «...*Ele geçirdiğimiz herşeyi elimizde tutacağız. Ateşkes süresince, idari mekanizmayı daha da hırslı bir enerjiyle örgütleyeceğiz, kırda ve kentteki temellerimizi güçlendireceğiz, kolonizasyonu ve göçü hızlandıracağız ve orduya çeki düzen vereceğiz.*» (17) 11 Haziran'da ateşkes uygulamaya konuyor ve ertesi gün Birleşmiş Milletler'in İsveçli arabulucusu Kont Bernadotte hayatına mal olacak uzlaştırma çabalarına başlamak üzere bölgeye ayak basıyordu. Bernadotte 27 Haziran'da ancak bütün taraflarca kabul edilmesi halinde uygulanacak olan bir plân öneriyordu. Bu plâna göre bütün Filistin'i kapsayan bir Arap-Yahudi Konfederasyonu kurulmalıydı. Ne var ki, bu plânda Yahudi tarafı için öngörülen kesim Birleşmiş Milletler taksim plânında saptananın bir hayli altında idi.

Ve dört haftalık ateşkesin sonunda çarpışmalar yeniden başlayacaktı. Çarpışmaların yeniden alevlenmesinden bir gün önce Güvenlik Konseyi, Arap Birliği Siyasal Komitesinden şu bölümle biten bir mesaj alıyordu:

«*Ülkenin yerli halkı olan ve Tel-Aviv hariç boydan-boya nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan Araplar, Filistin'deki savaşın uzamasından en fazla zarar görecek olanlardır. Bu nedenle Araplar barışa hasrettir. Dünyadaki herhangi bir halktan daha fazla. Ama aynı zamanda, nereden gelebilirse, adaleti de aramakta ve onu bulmayı arzu etmektedirler. Bugün için, onlara adaletin Birleşmiş Milletler Yasasının dürüstçe uygulanması yoluyla verileceğini ümit etmektedirler.*» (18)

Güvenlik Konseyi bir süre sonra İsrail tarafından yeniden ihlal edilecek olan yeni bir ateşkesi teklif eden ilk ateşkesin dört haftası boyunca İsrail'e uçak dahil her türlü silah yardımında bulunan Amerika idi. Güvenlik Konseyi Mısır ve İsrail kuvvetlerinin arasında çarpışmaların kızışması üzerine yeniden bir ateşkes kararı alacak ve karardan iki gün sonra Güney cephesinde genel taar-

ruzu başlatan İsrail kuvvetleri Necef çölünün tümünü ele geçireceklerdi.

Güvenlik Konseyi kararlarını bağlayıcı saymayan İsrailliler Birleşmiş Milletler arabulucusu Bernadotte'dan da pek memnun değildiler. Siyonistlerin kazançları Bernadotte'un Birleşmiş Milletler Arabulucusu sıfatıyla hazırladığı ve sunduğu önerilerin çok ötesine geçmişti. Kont Folke Bernadotte 17 Eylül günü Kudüs'ün Yahudilerin eline geçmiş olan bir kesiminde arabasıyla dolaşırken bir Yahudi askeri barikatında durduruluyor ve makinalı tüfekle taranıyordu.

1949 yılı Birinci Arap-İsrail Savaşından İsrail'in kazançlı çıktığını belgeleyen yıl oldu. Arap ordularını yenilgiye uğratan İsrail, Birleşmiş Milletler'in taksim kararında Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması için öngörülen toprakların çok ötesini elde etmekle kalmamış, kararlarına uyma zorunluluğunu pek duymadığı Birleşmiş Milletler'de üyelik elde etmeyi de başarmıştı. 37 lehte, 12 aleyhte ve 9 çekimser oyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İsrail'i Birleşmiş Milletler üyeliğine kabul etti. 11 Mayıs 1949 tarihli Genel Kurul kararının metni şu şekildeydi:

«Genel Kurul,

1. İsrail'in Yasamızdaki yükümlülükleri kabul eden, ve bu yükümlülükleri yerine getirmeye razı ve muktedir, barışsever bir Devlet olduğuna karar verir.

2. İsrail'i Birleşmiş Milletler üyeliğine kabul etmeye karar verir.» (19)

Birleşmiş Milletler İsrail'i üyeliğe kabul eden kararında sanki kendisiyle alay ediyordu. Barışsever bir ülke olduğuna karar verdiği İsrail bizzat Birleşmiş Milletler'in taksim kararını ihlâl etmiş ve bu yüzden Araplarla savaş halindeydi. Birleşmiş Milletler'in İsrail'i üyeliğe kabul ettiği sıralarda Araplar ve İsrail arasında yürütülen mütareke görüşmeleri henüz sonuçlanmamıştı. Üstelik, İsrail Birleşmiş Milletler'in 11 Aralık 1948 tarihli Filistinli Mültecilerin Yurtlarına Geri Dönmelerine İlişkin kararına da uymayı taahhüt etmemiştir. Filistinli Mültecilerin

Yurtlarına Geri Dönmelerine İlişkin Birleşmiş Milletler'in 194 sayılı ünlü kararı şöyle demektedir:

«Genel Kurul...

Filistinli mültecilerin komşularıyla barış içinde yaşamak üzere evlerine dönmek isteyenlere, uygulanabilir en erken tarihte bu olanağın tanınmasını ve dönmemeyi tercih edenlere mülklerinin karşılığı olan tazminatın ödenmesini, dönmeyi tercih edenlerin kaybolan yahut zarar gören mülkleri için de tazminat ödenmesini devletler hukuku ve eşitlik ilkeleri altında kabul eder ve bunların ilgili Hükümetler ya da makamlar tarafından yerine getirilmesini karar altına alır.» (20)

Kararlarını umursamadığı halde Birleşmiş Milletler üyeliğine alınan İsrail, bu kararı uygulamaya hiçbir zaman yanaşmayacaktır. Söz konusu karar 1951, 1956 ve 1960 yılları hariç, 25 yıl boyunca Birleşmiş Milletler'in her Genel Kurul toplantısında İsrail'e uyması için çağrı biçiminde tekrarlanmıştır. 7 Aralık 1973'e kadar tam 23 kez tekrarlanan bu karara İsrail'in uyması sağlanamamıştır.

İsrail'in hem Birleşmiş Milletler kararlarına uymayıp hem de Birleşmiş Milletler'e barışsever bir ülke olarak üye kabul edilmesindeki 'sihir' şüphesiz, başta Amerika, dünyanın büyük devletlerinin desteğini arkasında bulmasındadır. Öyle ki, İsrail devletinin kuruluşunun üzerinden henüz onbeş dakika geçmişti ki, Beyaz Saray yeni devleti tanıdığını dünyaya duyurdu. 1942'de başlayan Siyonistler ile Amerika arasındaki balayı, İsrail devletinin kuruluşuyla perçinlendi ve önemsiz aralıklarla Dördüncü Arap-İsrail Savaşının sonuna, hatta 1975 yılının ortalarına kadar geldi. Gerçekte, Siyonistler ile Amerika arasındaki ilişkiler 1942'den öncesine uzanmaktadır. 1942, Siyonist hareketin karargâhının Amerika'da kurulmasını ifade etmektedir. Yoksa, daha Birinci Dünya Savaşının sonrasında, Amerikan Başkanı Wilson bir Yahudi devletinden söz etmekte idi.

«Tamamen güven içindeyim, İtilaf Devletleri, bizim hükümet ve halkımızın kesin katkısıyla Filistin'in bir Yahudi devletinin doğum yatağı olmasını kabul ettiler.» (21)

Wilson, kendi ismiyle anılan ilkeleri Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması uğruna ihlal etmekten çekinmemiştir. Paris Barış Konferansında Amerikan delegasyonunun Hukuk Danışmanı David Hunter'in kendisine bu konuda yaptığı uyarıya rağmen. Hunter, Wilson'a Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması fikrinin Wilson ilkeleri arasında yer alan 'ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı' ilkesi ile çelişeceğini bildirmiş ve şunları söylemiştir: «*Ulusların kaderlerini tayin hakkı ilkesi, Filistin'de Yahudi devleti kurulmasını olanaksız kılacaktır. Hatta herhangi bir özerk Ermenistan kurulmasını da engelleyebilecektir. Zira bu iki halk, açıkça azınlıktadırlar.*» (22) Bu olgulardan kalkan Doğan Avcıoğlu «aslında Balfour bildirisi de, kendisine 'siyonist' diyen ABD Başkanının teşvikiyle yayınlanmıştır.» diyebilmekte ve şunu eklemektedir: «*Bu, 16 Ekim 1917'de* **Wilson'un** *House'a İngiliz bildirisini onaylama yetkisi vermesiyle mümkün olmuştur.* **Weizmann'ın** *sözleriyle, 'Anti-Siyonist İngiliz Yahudilerinin yarattığı çıkmazdan kurtulmak ve İngiliz Hükümeti'ne bu bildiriyi yayınlama kararı aldırmak için, bu en önemli etken olmuştur.'*» (23)

Başlangıcı bir hayli gerilere giden ve 1942'de Biltmore Konferansı ile perçinlenen Amerikan-İsrail ilişkileri ya da başka bir deyimle Amerikan emperyalizmi-Siyonizm ilişkileri hakkında bunca dönem zarfında tek olumsuz ses 1948'de yükseldi. O tarihte Amerikan Savunma Bakanı olan Forrestal'dan. Amerikan Yönetiminin Siyonist yandaşı politikaya karşı çıkan tek üyesi olan Forrestal, bu politikaya yönelttiği eleştirilere 1948'de başladı. Arap dünyasındaki çıkarlarını tehlikeye düşüreceği gerekçesiyle Amerika'nın Birleşmiş Milletler'in taksim kararını desteklemesine karşı çıkan Forrestal, giderek, eleştirilerini sertleştirdi. 30 Ocak 1948'de yaptığı bir açıklamada Amerika'nın Avrupa güney kanadına yapacağı yardım ile ilgili Marshall Plânının eğer Amerika Orta Doğu petrollerinden mahrum kalırsa başarısızlığa mahkûm olduğunu söyledi.

Forrestal, eğer Filistin'deki Siyonist saldırı ve yayıl-

ma politikasını desteklemeyi terketmezse, Amerika'nın Orta Doğu'daki petrol çıkarlarına, bir tehdit unsuru olarak Arap liderleri tarafından darbe indirileceğinden endişelenmekteydi. Bu nedenle, Forrestal, Arap yanlısı bir politika izlenmesinden yana idi. Amerikan Yönetimi içindeki bu görüş ayrılığı Forrestal'in Savunma Bakanlığına maloldu ama Forrestal'in öngörüşü 25 yıl sonra, 1973 Ekim Savaşında petrol üreten Arap ülkeleri Amerika ve Siyonist yanlısı diğer ülkelere karşı petrol ambargosu uygulamaya ittifakla karar verdikleri zaman doğrulanmış oldu.

1949 Temmuz'unda Araplar ve İsrail arasında mütareke gerçekleştirildi. 1967'e kadar değişmeyecek olan ateşkes hattı saptandı, ateşkes sınırları çizildi. 1949 Mütarekesi ile sonuçlanan 1948 Savaşı tartışmaya yer bırakmayacak biçimde İsrail'in askeri zaferinin göstergesidir; ancak asla siyasi açıdan İsrail'i tatmin edici bir sonucun belirtisi değildir. Bizatihi 1949 Anlaşmalarının kendisi, Orta Doğu'da bir çıkmaza saplanıldığını sergilemektedir. Zira Anlaşmalar şu tarihi hükmü kapsamaktaydılar: «*Mütareke demarkasyon çizgileri hiçbir suretle siyasi ve ülkesel sınırlar olarak ele alınamaz olup Mütarekeye taraf olanların Filistin sorununun nihai çözümüne ilişkin hakları, iddiaları ve tutumları üzerinde önyargısız olarak çizilmiştir.*» (24)

Ne kurulduğu tarihte ne de daha sonra hukukî sınırlara sahip olamayan İsrail, daha sonraları işgal ettiği Arap topraklarından çekilmeyi reddederken ya da bu yönde uluslararası kuruluşlarca alınan kararlara uymazken, sürekli olarak güvenilir sınırlara sahip olmadığını ve Arap ülkelerinin İsrail'in meşruiyetini tanımadığını ileri sürecekti. Araplar ise İsrail'in meşruiyetini tanımamakta direnecekler ve İsrail'in mevcudiyetinin yalnız emperyalizmin kanatları altında sağladığı fiili duruma dayandığını, hiçbir hukukî geçerliliğe sahip olmadığını belirteceklerdi. Sonuç olarak, 1948 Savaşının galibi İsrail, ne askeri alandaki zaferi ile, ne kendi devlet egemenliğini 1947 Birleşmiş Milletler taksim kararında öngörülen sınırlardan da-

ha geniş bir alanda kurmasına fiilen olanak veren 1949 Mütarekesiyle ve ne de Birleşmiş Milletler üyeliği ile Filistin sorununa çözüm getirmemişti. Tam tersine, Filistin sorunu böylece ve bu nedenlerle doğdu.

FİLİSTİN HARİTADAN SİLİNİYOR

Araplar ile İsrail arasında Mütarekenin tamamlanmasından sonra, Ürdün ırmağının Doğu Yakasında Ürdün Emirliği adıyla İngilizlerin kurup başına Hüseyin'in dedesi Abdullah'ı atadıkları gerici yönetim, Filistin topraklarının İsrail devlet egemenliği dışında kalan kesimini ilhak etti. Devletin adı değiştirildi ve Haşimi Ürdün Krallığı olarak ortaya çıktı. Gene İsrail yönetiminin dışında kalan Gazze Şeridi, İngiliz nüfuzu altındaki, Kral Faruk'un başta bulunduğu Mısır sınırlarına dahil edildi. Filistin böylece ortadan kalktı. Dünyanın nice uygarlığına beşiklik eden Gor Vadisinde Filistin'in ölmediğini haykıran kurşun sesleri onbeş yıl sonra tekrar duyulana dek. Filistin'in dünya haritasından silinmesinden onbeş yıl sonra Filistin Arap halkı ulusal kişiliğini silahlı Filistin devrimi ile yeniden ihya edecek ve Filistin'in yaşadığını kanıtlayacaktı.

UYANAN ARAP MİLLİYETÇİLİĞİ

1948 Savaşında İsrail'in elde ettiği askeri zafer, gerçekte Avrupa ile Amerikan teknolojisinin Avrupalıların sömürgeleştirdikleri feodal Orta Doğu'ya karşı sağladığı bariz üstünlüğün bir belirtisiydi. Filistin'e gelen Yahudiler geldikleri ülkelerin bilimsel ve teknolojik ileriliğini

beraberlerinde taşımışlardı. Bu, elbette ki, askeri alanda da ifadesini bulacaktı. Asya'nın, Afrika'nın ve Lâtin Amerika'nın aşiret toplumu ya da feodal çağı aşamamış ülkelerini ve halklarını sömürgeleştiren 'ileri' Avrupa'nın bu rolü, 1948'de Orta Doğu'da İsrail tarafından üstleniliyordu. Orta Doğu buhranını doğuran ve Filistin sorununu yaratan da İsrail'in bu rolü oldu.

İsrail'in Filistin'de kendi egemenliğini kurması karşısında Arapların çaresizliğini, 1948'de İsraillilerle çarpışan Mısır kuvvetlerinde bir subay olarak bulunan ve daha sonraları Arap milliyetçiliğinin anıt isimlerinden biri olan Nasır şöyle açıklıyor:

«*Kaderin Arap ulusuyla alay etmesi o dereceye vardı ki Filistin'deki Arap haklarını korumak için Filistin'e giren Arap orduları, emperyalizmin düşük bir ücret karşılığında satın aldığı uşaklardan birinin yüksek komutası altında bulunuyorlardı. Hattâ bu Yüksek Komutanlık altındaki askeri hareketler bir İngiliz subayının elinde bulunuyor; o da, Filistin'de Yahudi devletinin kurulmasına esas olan 'Balfour Deklarasyonu'nu Siyonist hareket peşkeş çeken aynı politikacılardan emir alıyordu.*» (25)

Bu sözler Arapların neden yenildiklerinin buruk ama gerçek bir açıklamasından başka bir şey değildir.

Ne var ki, Arap ulusal varlığının ortasında bir hançer gibi saplanan İsrail, bir bakıma da Arap yurtseverliğinin, Arap milliyetçiliğinin en büyük teşvikçisi oldu. 2000 yıllık Arap toprakları üzerinde büyük devletlerin yardımıyla bir Yahudi Devletinin kurulması Arapları öylesine sarstı ki, o sarsıntıdan doğan Arap uyanışı bütün dünyayı sarsmaya başladı. 1950'lerin başından itibaren Arap ülkelerinde ardı arkası kesilmeyen siyasal değişiklikler yer aldı. Her yeni rejim, her siyasal örgüt, her siyasal akım kendisini Filistin sorunu karşısında aldığı tavırla, Filistin sorunu konusunda düşündükleriyle izah etmek zorunluluğunu duydu. Arap dünyasında İsrail'in kuruluşunun yaraladığı Arap gururu, Arap kurtuluş hareketi ilk önce en büyük Arap ülkesinde, Arap dünyasının geleneksel lideri Mısır'da başarı kazandı.

1952'de önderliğini Nasır'ın yaptığı, önderleri arasında Sedat'ın bulunduğu Hür Subaylar Örgütü İngiliz kuklası Kral Faruk'u devirdi. 23 Temmuz'da başarıya ulaşan hareketin sonucunda Mısır'da monarşi yıkıldı, Cumhuriyet kuruldu.

1952 Devriminin önemi bir kaç yıl içinde hemen belli olacaktı. En büyük ve en nüfuzlu Arap ülkesinde, Süveyş Kanalını elinde bulunduran Mısır'da meydana gelen siyasi değişiklik, İsrail'e karşı Arap ulusal mücadelesini yeni bir evreye sokacak, Batılıların bölgedeki hayati çıkarlarına ciddi bir darbe indirecek, dünya çapında bloksuzluk hareketine güç katacak, Afrika'daki kurtuluş mücadelelerine kan verecekti.

SİYONİZM: IRKÇILIK ve YAYILMA SİYASETİ

Bu arada, gayrı iradi olarak Arap ulusal bilincinin uyanmasına, dolayısıyla kendi mezar kazıcılarının yaratılmasına hizmet eden İsrail, Filistin'in «Yahudileştirilmesi» işlemini yürütüyordu. İsrail'in Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerini sömürgeleştiren Batılı ülkelerden farklı bir yöntemi vardı. Eski tip sömürgecilik deniz aşırı yabancı ülkelerin üzerinde sömürgeci ülkenin siyasi ve iktisadi hegemonyasının kurulmasına dayanıyordu. Bir sömürgecilik türevi olarak kabul edilebilecek olan ırkçılık ise Afrika'da görüldüğü biçimiyle, yerli halkın üzerinde dışarıdan gelen farklı renkteki ırkın tam bir iktisadi ve siyasi hegemonya uygulaması olarak beliriyordu. İsrail örneği ise dünya tarihinde eşi bulunmayan bir uslûba, kendine özgü bir tarza sahiptir. İsrail'in bir halkın üzerine iktisadi ve siyasi hegemonya uygulamasının yanısıra ve hatta bundan çok daha önemlisi, bir ülkenin halkını topraklarından sürerek, onun boşalttığı topraklara, aralarında dinsel bağlar olan bir cemaatı kolonlar halinde yerleş-

tirmesi esasına dayandı. Sözde sosyalist kooperatifçiliğin bir örneği olarak gösterilen kibbutzlar, Filistin Arap halkının terörle uzaklaştırıldığı topraklar üzerine kuruldu.

Deir Yassin katliamı ve 1948 Savaşında İsrail kuvvetlerinin Güney cephesinde Mısır hatlarını yarmasından sonra ve genel olarak, yaratılan Siyonist terörü nedeniyle Filistin Arap halkının 700.000'den fazlasının ülkelerini terketmesi sonucu, ancak bundan sonra, İsrail kendi egemenliğini kurduğu topraklarda Yahudi nüfusun Arap nüfusunu aşmasını sağlayabildi. İsrail istatistiklerine göre 1948 Kasım'ında Yahudi nüfus 716.700 iken iki yıl içinde 1950'de bir yandan da teşvik gören göçler sonucunda 1.203.000'e çıkmıştır. İsrail devletinin kuruluşunun ilân edildiği tarihten yani 15 Mayıs 1948'den 1950'ye kadar 511.654 kişi İsrail'e göç etmiştir. 1948'de İsraildeki Yahudi nüfus, dünya Yahudiliğinin yüzde 5,7'si idi. 1972'de bu oran yüzde 18,5'e çıkabilmiştir. (26). Birleşmiş Milletler'in Filistinli mültecilere yardım amacıyla kurduğu örgütü UNRWA'nın istatistiklerine göre 1950 Haziran'ında Filistinli mültecilerin adedi ise 960.021 idi. (27)

İlginç olan husus, İsrail devletinin yaşama şansının Arap halkını topraklarından sürmesi ve Filistin'e Yahudi göçüne bağlı olmasıdır. Tabii bir de bunun için Büyük Göçlerin garantileri gerekmektedir. İsrail'in bugüne dek elde ettiği garantiler.

İsrailliler saf bir Yahudi Devletine sahip olmalıdırlar ki Atlas Okyanusundan Basra Körfezine kadar uzanan topraklarda yaşayan 50 milyon Arap arasında yutulmadan yaşayabilsinler. Bunun için dünya Yahudiliğini Filistin topraklarına çekmek gerekiyor. Ne var ki, Filistin ülkesi -o da Araplarla meskûn- sadece 10.162 kilometre karelik bir toprak parçasıdır. Filistin'e getirilecek Yahudilere ise yer gerek. Bunun ise iki yolu var: Arap halkı topraklarından sürmek ve yayılmak. Ve, Filistin'e Yahudi göçü.

İsrail'in varolabilmesi için Yahudi göçü şarttır. Yahudilerin yer edinebilmesi için de Filistin Araplarının yerlerinden edilmesi. Dolayısıyla, mülteci sorunu ve ya-

yılma siyaseti Siyonist zihniyetin ışığında kurulan İsrail Devletinin karakterinden doğmaktadır, tabiatında mevcuttur.

Nitekim, İsrail'in yayılmacı amaçları kendi liderlerinin beyanlarında ortaya konmaktadır. İsrail Başbakanı David Ben Gurion 1951 yılında «*Devlet ülkenin batı kesiminde yeniden kurulmuştur, bağımsızlık küçük yurdumuzun bir kesimine ulaşmıştır*» (28) biçiminde konuşuyordu. Gene Ben Gurion, 1952 yılında «*Hükümeti kurmayı bir şartla, güneye doğru yayılmak amacıyla kullanmak şartıyla kabul ederim*» (29) diyordu. Bir başka İsrailli lider, Moşe Dayan aynı yılın 12 Şubatında yaptığı bir radyo konuşmasında «*Savaşa hazırlanmak halkın sırtında yatmaktadır, ama İsrail imparatorluğu nihai amacını gerçekleştirmek için savaşı sürdürmek İsrail ordusunun omuzlarındadır*» (30) diyerek Siyonizmin hedefini, İsrail devletinin niteliğini özetlemiş oluyordu.

1949'daki Mütarekeden sonra Orta Doğu'nun barışa kavuşması bir yana, bölge İkinci Arap-İsrail Savaşına doğru yol almış gidiyordu. İsrailli yetkililerin Güney'den söz etmelerine bakılırsa bu kez hedef Mısır idi.

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSELEN ARAP MİLLİYETÇİLİĞİ VE NASIR 1948'DEN SÜVEYŞ SAVAŞINA

AMERİKAN STRATEJİSİ VE NASIR

Orta Doğu'da Siyonist bir Yahudi devleti olarak İsrail'in belirdiği ve yayılmacı emellerini sürdürdüğü, 1952 Devrimi ile Mısır'ın Arap bağımsızlık ruhunu kızıştırdığı 1950'lerin dünyasını karakterize eden belli başlı birkaç olgu vardı. Yeryüzünün son derece önemli bir stratejik noktasını işgal eden Orta Doğu bölgesinin bu olguların dışında kalacağı elbette ki düşünülemezdi. Bu olguların en önemlilerinden biri, İkinci Dünya Savaşından sonra güçlü bir sosyalist blokun ortaya çıkması, bir diğeri ise 1955 Bandung Konferansı ile birlikte bugünkü Üçüncü Dünya hareketinin temellerini atan bloksuzluk hareketinin doğması ve uluslararası ilişkilerin bloklararası soğuk savaş politikasına göre tayin edilmesiydi.

O dönemde dünyada yer alan tüm devletlerarası ilişkileri ve mücadeleleri bu çerçeve içinde mütalaa etmek gerekmektedir.

Amerika'nın Orta Doğu'ya duyduğu ilginin ana siyasi unsuru Sovyetler'i bölgeden uzak tutmak ve Güneyden çevrelemekti. Soğuk Savaş şampiyonu Amerikan Dışişleri Bakanı Dulles tarafından temsil edilen Amerikan politikası, Orta Doğu'da da anti-komünizm bayraktarlığı ve anti-Sovyet askeri paktlar kurulması esasına dayalı olarak oluşturulmuştu. Amerika, hernekadar Arap-İsrail uyuşmazlığının hallini de Orta Doğu politikasının hedefleri içinde saymaktaysa da, bu hiç bir şekilde Amerika'nın Orta Doğu politikasının esasını oluşturan Sovyetler'i bölgeden uzak tutmak ve anti-Sovyet askeri paktlar kur-

ma politikasının önüne geçemezdi. Amerika bakımından ikincil önemde bir meseleydi Arap-İsrail uyuşmazlığı.

Daha NATO Başkomutanı iken Eisenhower, Orta Doğu'yu stratejik bakımdan dünyanın en önemli bölgesi olarak tanımlamıştı. Dulles, Eisenhower'in Dışişleri bakanı olarak makamına oturduğu ilk günlerden itibaren bölgeye özel bir önem verdi. Ve Dışişleri Bakanlığının ilk günlerinde Amerika'nın Orta Doğu politikasının dayanacağı ilkeleri saptadı. Dulles'ın saptadığı ilkeler üç noktada özetlenebilir:

— Bölge sımsıkı bir biçimde «Hür Dünya» içinde, ve Sovyetler bu bölgenin dışında tutulmalıdır.
— Bu ilkenin ihlâli Batı için feci sonuçlar doğurur; dünya güçler dengesinde tayin edici bir değişikliğe yol açar ve Orta Doğu petrollerinin Sovyetler tarafından kontrolü olanağından ötürü Avrupa ekonomisine çok tehlikeli bir tehdit teşkil eder.
— İslâm Dünyasının kalbi olan Orta Doğu'da Komünizmin zaferi Asya, Afrika ve belki de Avrupa boyunca zaferinin bir başlangıcı olabilir. (1)

Dulles Kore Savaşı tecrübesinden iki ülke —Amerika ve Sovyetler— arasındaki nükleer dengenin yerel savaşların patlamasına engel olamadığını ve Sovyetler Birliği'nin doğrudan müdahalede bulunmadan da Amerikan aleyhtarı nüfuz sahibi olabileceğini görmüştü. Bu nedenle Sovyetler'in hangi çizginin gerisinde tutulması gerektiğini formüle etti. Dulles formülasyonu iki ayağa yaslanıyordu: İttifaklar politikası ve Caydırma politikası.

Dulles politikasının esasını oluşturan İttifaklar politikası anti-Sovyetik ya da o günlerdeki niteliğiyle anti-Komünist paktlar kurulmasını gerektiriyordu. Nitekim bu politikanın Orta Doğu'daki ürünü Bağdat Paktı olacaktı. Caydırma politikası ile toplu (kollektif) mukabele stratejisine dayanmaktaydı. Bütün bu nedenlerden ötürü, Amerika, başlangıçta Mısır'daki Nasır rejimine karşı olumsuz bir tavır takınmadı. Üstelik o dönemde Orta Doğu'da İngiliz nüfuzu henüz kırılmamıştı ve Amerikan-İngiliz petrol çıkarları belli ölçülerde çelişiyordu.

Mısır'ın da topraklarındaki İngiliz askeri varlığı nedeniyle İngilizlerle çelişmeleri vardı. Bu unsurlar hesaba katılırsa Amerika'nın Nasır rejiminin ilk dönemlerinde Mısır'a karşı olmamakta önemli yararlar umduğu anlaşılabilir.

Bu yüzden, Eisenhower yönetimi, bir süre, Arap-İsrail çatışmasında Arapları da hesaba katmıştır. Dulles tarafından desteklenen Eisenhower, Kongre'nin Demokrat ve Cumhuriyetçi liderleri ile yaptığı bir görüşmede İsrail'in Birleşmiş Milletler kararlarına uymamaya devam etmesi halinde Araplar arasında Rus nüfuzunun yayılacağına şüphe olmadığını, Orta Doğu'dan petrol tedarikinde aslında İngiliz ve Batı Avrupa ekonomilerine zarar verecek aksamalar olabileceğini ve sonuç olarak herşeyin genel bir savaşa yol açabileceğini belirtmiştir.

Bununla birlikte, Amerikan kamuoyundaki genel eğilim ve Kongre'deki güçlü İsrail yanlıları, Kongre liderlerini İsrail'e baskı uygulamak konusunda ikna edilmiş olmalarına rağmen, yönetimin tavrını paylaşmaktan alıkoymuştur. Amerikan yönetimi bu tarihten ancak 20 yıl sonra İsrail'e baskı yapabilecek ve böylece Sina Anlaşmasının yapılabilmesini sağlayabilecekti. Kongre'de önemli rol oynayan İsrail yanlıları, Amerika'nın İsrail'e destek olmasının yanısıra aynı zamanda Araplara yardım yapılmasını da engellemeyi amaçlıyordu. 1950'lerin başlarında Amerikan yürütme ve yasama organları arasındaki bu farklı anlayış, Mısır-Amerikan ilişkilerinin gelişememesinde önemli ölçüde rol oynayacaktı. Ancak, bu farklılaşma, Amerikan yönetimini başlangıçta Mısır'a karşı ilgili davranmaktan alıkoyamadı. Amerika'nın bu ilgisi Süveyş Kanalı bölgesindeki İngiliz birliklerinin çekilmesi yolundaki Mısır taleplerini desteklemeye kadar vardı. Zira anti-Sovyet askeri paktlar ve toplu mukabeleye dayanan Dulles politikası Süveyş Kanalını bölge savunması için artık bir anahtar olarak görmüyordu.

Kendi payına, ilk günlerinde, Mısır'daki yeni yönetim de anti-Amerikan bir tutum benimsememişti. Nasır rejimi 1955'e kadar Filistin sorununu Orta Doğu ça-

tışmasının temel sorunu olarak göremedi. Yeni rejimin başlıca kaygıları Mısır'daki İngiliz nüfuzunu kesinlikle sona erdirmek, modern bir Mısır toplumu kurmak ve İsrail'in muhtemel saldırganlığına karşı güçlü bir savunma örgütü meydana getirmekti. Bütün bu amaçlarını yerine getirmek için Mısırlı yöneticiler, dünyanın en güçlü devleti Amerika'ya yanaşmayı yeğlediler. 1953'te Dulles'ın Mısır'a yaptığı ziyarette Amerikalılardan uçak, tank ve top talep ettiler.

Dulles, Mısır'a yapılacak Amerikan silâh yardımını Mısır'ın Sovyetler'e karşı kurulan Bağdat Paktı'na katılması şartına bağlamaya kalkıştı. Mısır hem Sovyetler'in hiç bir tehdidine maruz kalmadığı, hem de İngiliz nüfuzundaki rakip Arap rejimlerle İsraile karşı değil de Sovyetler'e karşı aynı askeri pakt içinde bulunmayı kabul etmediği için Dulles'ın bütün ısrarlarına rağmen bu şarta yanaşmadı. Böylece, Mısır'ın en çok önem verdiği hususların başında gelen silahlanma sorunu Amerika tarafından askıda bırakılmış oldu.

1954 yılında Fransa İsrail'e silâh yardımına başladı. Aynı yıl, gerek Arap Kurtuluş hareketi, gerekse dünyanın ezilen ulusları bakımından büyük önemde bir kurtuluş savaşının başlamasına tanık olundu. Cezayir halkı Fransız emperyalizmine karşı sekiz yıl sürecek ve bir buçuk milyon Cezayirlinin can vereceği muzaffer kurtuluş savaşına girişti. Keza aynı yıl, Mısır, İngiltere ile 70 yıllık İngiliz işgalini sona erdiren ön anlaşmayı imzaladı. Bu arada Fransızlar, Mısır'ın güvenliğini tehdit eden İsrail'e silah yardımı yaparlarken, Mısır, Cezayir Arap halkının mücadelesine silah vererek destek olmaya başladı. Mısır'ın bu durumda, muhtemel bir İsrail saldırısına karşı silâh gücünü geliştirmesi kaçınılmaz bir hal almıştı. Mısır'ın acil silah ihtiyacı ve bunu sağlamak için esas olarak Amerikalılardan medet umması, Mısır yöneticilerini Amerika'yı hayal kırıklığına uğratacak siyasi girişimlerde bulunmaktan alıkoymadı. 1955 yılı da bu açıdan dramatik gelişmelere sahne oldu.

1955 yılının Orta Doğu bunalımı ve politikası bakı-

mından ilk önemli olayı Şubat ayında İsrail'in Gazze'deki Mısır askeri garnizonlarına saldırması ve ağır kayıplar verdirmesi idi. Ben Gurion ve çevresindekiler, daha önceleri, Mısır'daki İngiliz kuvvetleri ile Nasır rejimini çatıştırmak amacıyla bir dizi provokasyona girişmişlerdi. Bu provokasyonların ortaya çıkması üzerine o sırada işbaşında bulunan Moşe Şertok hükümeti istifa etmişti. Şertok, Araplara karşı daha yumuşak bir politika izlenmesinden yana olan İsrail «güvercin»lerinin temsilcisi idi. Moşe Şertok hükümetinin yerine kurulan hükümette Ben Gurion, önce Savunma Bakanlığını, daha sonra da Başbakanlığı üstlendi. Ve Savunma Bakanı olduktan bir ay sonra Gazze saldırısını hazırladı.

İsrail'in Gazze saldırısının cereyan ettiği sıralarda CİA'nın Mısır'da giriştiği saldırılar ortaya çıktı. General Necip'e* CİA tarafından üç milyon dolar verildiği anlaşıldı. El-Ahram gazetesinin eski başyazarı ve Nasırın yakın dostu Muhammed Hasaneyn Heykel, Nasır'ın ve Mısır'ın o günlerde düştüğü zor durumu Nasır'la ilgili anılarını topladığı kitabında şöyle naklediyor:

«*Irak Bağdat Paktına girmişti. Nasır, bu pakta karşı çıkıyordu. Bağdat Paktını, Arap ülkelerini bir araya toplayarak, Mısır'ı tek başına bırakmak için İngilizler tarafından yönetilen bir oyunmuş gibi niteliyordu. İsrail'in Gazze darbesinden sonra, Nasır zor bir durumda kalmıştı. Diğer Arap ülkelerinden yardım bekleyemezdi. Bağdat Paktı onu tehdit ediyordu. CİA'nın çevirdiği dolaplar rahatsız ediciydi. Nereden olursa olsun mutlaka silâh bulması gerekiyor. Ben Gurion tehlikesine karşı ordusunu donatması şarttı.*» (2)

Heykel bu sıkıntıyı gidermek için Nasır'ın attığı adımı da açıklıyor:

«*Nereden olursa olsun, muhakkak silah bulması,*

(*) General Necip: Mısır'ın ilk Cumhurbaşkanı. Hür Subaylar Hareketi'nin gerçek lideri Nasır, Devrimden sonra perde arkasında kalmayı tercih etmişti. Ancak daha sonra Necip'i devirerek Devlet Başkanlığını üstlendi.

Başkan Nasır için hayati önemde bir sorundu. Henry Byroade, Gazze olayından 3-4 gün sonra Büyükelçilik görevine başladı. İlk karşılaşmalarında Başkan Nasır, Mısır'ın tank, top ve jet uçaklarına son derece ihtiyacı olduğunu söyleyerek, mesajını en kısa zamanda Dulles'a iletmesini istedi.» (3)

MISIR, DOĞU BLOKUNA YANAŞIYOR

Amerika'ya yapılan silâh talebi, Nasır, tam Bloksuzlar konferansına gitmek üzereyken yapıldı. Amerikan politikası Bloksuzlar hareketini komünizmle eşdeğerde görüyordu. Bu nedenle Nasır'ı Bandung yolundan çevirmeye boş yere uğraştılar ve silah talebinin karşılanmasını neredeyse Nasır'ın bloksuzluk politikasını terk etmesi şartına bağladılar. Bu durum karşısında Nasır Bandung'da karşılaştığı ve dostluk kurduğu Çin Başbakanı Çu En-lay'dan Mısır ile Sovyetler arasında bir silah anlaşması için aracılık yapmasını rica etti. Çu En-lay'ın aracılığı sonuç verdi ve Sovyetler, Nasır rejimine silâh vermeyi kabul etti. Ancak o sıralarda sürmekte olan Cenevre Konferansı nedeniyle Sovyetler, kendisini öne sürmek istemedi ve silah anlaşmasını Çekoslovakya aracılığıyla sağladı. 27 Eylül 1955'te Mısır-Çek silah anlaşması imzalandı.

Bu anlaşma ile ilerde Orta Doğu çatışmasının baş aktörlerinden biri haline gelecek olan Sovyetler Birliği bölge politikasına aktif olarak girmek için kapıyı aralamış oldu. 1955 yılının başka bir önemi ise, ilerici Arap dünyasının tartışmasız lideri durumuna yükselen Nasır'a İsrail'in Gazze saldırısından sonra, Orta Doğu sorununun temelinde Filistin'in işgalinin ve İsrail'in mevcudiyetinin yattığını öğretmesi olmuştur. Bundan sonra, Nasır, Filistin devrimi tarafından devralınana dek Filistin davasının bayrağını da yükseltecek ve bu ise, onu, Arapların ulusal liderliğine yükseltecekti.

Heykel, «*Başkan Nasır'ın, Dulles'ı uğrattığı hayal kırıklığı ve kırgınlığa rağmen, Dışişleri Bakanı, Mısır ile İsrail arasında bir anlaşma yapabilme umudunu hiç bir zaman yitirmemişti*» (4) demektedir. Nitekim, Sovyetler ile yaptığı anlaşmaya son derece canı sıkılmasına rağmen, Dulles, özel temsilcisi Robert Anderson'u Mısır-İsrail anlaşmazlığını çözmek amacıyla bir siyasi plânla Nasır'a yolladı. Böylece 1. Arap-İsrail Savaşından sonraki ve 2. Arap-İsrail Savaşından önceki tek Amerikan Orta Doğu barış girişimi başladı. Ancak, mevcut durum üzerinde birtakım tavizlere dayanan Amerikan barış plânı karşısında Nasır'ın, İsrail'in 1947'de kararlaştırılan Birleşmiş Milletler taksim plânındaki sınırlarına dönmesini talep etmesi ve İsrail'in bunu reddetmesi sonucunda Amerikan barış çabaları başarısızlıkla sonuçlandı. Robert Anderson 20 yıl sonraki Kissinger'i andırırcasına bir süre «mekik diplomasisi»ni uyguladı. Ve bir kaç kez Tel Aviv ve Kahire arasında gitti geldi. Sonuç alamadan. İsrail daha sonraları kesinlikle anlaşılacağı gibi, asla 1947 taksim kararındaki sınırlarına dönmeyeceğini ilk kez beyan ediyordu ilk barış çabasında.

Silah alma çabasının, barış girişimlerinin yanısıra Mısır-Amerikan ilişkilerinin bir de ekonomik yönü vardı. Nasır, Mısır'ın modernleşmesi ve Mısır ekonomisinin sağlam temellere oturması için Nil ırmağı üzerinde Assuan barajının yapılmasını zorunlu görüyordu. Bu dev projenin finansmanı için Amerika'ya ve Amerikan kontrolündeki Dünya Bankasına başvurdu. Ancak, gene Amerikalıları çileden çıkaran bir iş yaptı. 1956 yılı baharında Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıdı.

O sıralarda Kruşçev ve Bulganin, Londra'yı ziyaret etmişler ve İngiliz Başbakanı Eden, kendilerine Mısır'a silah göndermeye devam etmelerinin büyük karışıklıklara yol açacağını, silah yardımını kesmelerini bildirmişti. Sovyet yöneticileri, buna karşılık, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve denetlenen genel bir silah ambargosu olduğu takdirde Mısır'a silah göndermeyi keseceklerini söylemiş ve bundan Nasır'ı haberdar etmişlerdi.

Nasır, bu gelişmeden hiç tatmin olmadı. 1948 Savaşında Birleşmiş Milletler'in koyduğu silah ambargosu Arapların silah alma olanaklarını kısmış ama İsrail'in silah tedarik etmesini engelleyememişti. Sovyetler'in de dahil olacağı böyle bir ambargoyu etkisiz bırakmanın tek yolu olarak Mısır yöneticilerine, Çin Halk Cumhuriyeti ile yakın ilişki kurmak gözüktü. O sıralarda Birleşmiş Milletler'e üye olmadığı için, Çin, söz konusu olabilecek bir Birleşmiş Milletler ambargosunu kabul etmek zorunda değildi.

Ne var ki, önce Sovyetler Birliği ile yapılan silah anlaşması ve daha sonra Çin Halk Cumhuriyeti'nin tanınması, soğuk savaş döneminin katı kuralları içinde yaşanan bir dünyada, Mısır'ı Assuan barajının yapımı için Amerika'dan ve Dünya Bankasından almayı tasarladığı kredilerden mahrum bıraktı.

«*1956 Şubatında yapılan bir ön anlaşmaya göre, Dünya Bankası, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere' nin para değerlerinde meydana gelebilecek bir değişikliği karşılamak üzere 70 milyon dolar yatırması kaydıyla 200 milyon dolarlık bir kredi açmayı kabul etti. İngiltere ile Amerika ise, Mısır ekonomisinin kendi denetimleri altına girmesi sonucunu doğuracak, dolayısiyle Nasır'ın kabul edemediği bir takım koşullar ileri sürdüler. Sonunda, Nasır, bu teklifleri kabul etmeye karar verdiğinde, İngiltere ile Amerika tekliflerini geri almış bulunuyorlardı. Amerikan Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Mısır ekonomisinin bu denli uzun vadeli bir plân için yeterince istikrarlı olmadığı gerekçesiyle teklifin geri alındığını açıkladı.*» (5)

Amerika'yı kızdıran hususlar, İngilizleri de çılgına çevirmişti. İngilizler, Amerika'yı Nasır'ı devirmeye ikna etmeye çalışıyorlardı. Nasır rejimini devirmek için, CİA da Mısır'daki girişimlerini artırmıştı.

Gerek Assuan barajı için duyduğu şiddetli kredi ihtiyacı, gerekse hüküm süren iç ve özellikle dış koşullar, Nasır'ı tarihi kararını almaya yöneltti. 23 Temmuz 1956 günü, Mısır ve Arap yakın tarihinin en şerefli sayfalarından biri açıldı. Süveyş Kanalı millileştirildi. Kanal, İngiliz ve Fransızların hissedar bulunduğu Kanal Şirketi tarafından yönetiliyordu. Şirketin, Kanalı işletme mukavelesi 1968 yılında sona erecekti. Heykel, Süveyş Kanalının millileştirilmesinin Mısır'da uyandırdığı yankıyı şöyle açıklıyor:

«*Halk heyecandan coşmuştu. Kanal, her zaman, Mısır'ın sömürge olmasının bir simgesi sayılmıştı. Onu kazarken binlerce Mısırlı can vermişti. Süveyş Kanalı Kumpanyası devlet içinde devletti. Kendi arması, kendi bayrağı vardı. Eskiden beri tekrarladığımız söz şuydu: Biz Mısır'ı Kanal için değil, Kanalı Mısır için istiyoruz. Bütün Mısırlıların dileği 1968'de sona erecek imtiyazın yenilenmemesiydi. İşte birdenbire Kanal Mısır'ın malı olmuştu*» (6)

Heykel, Kanalın neden millileştirildiğini Nasır'a atıfta bulunarak şöyle naklediyor: «*Bu yola neden girdiğini açıklarken de, kendi olanaklarıyla barajı yapmak, Dulles'ın hakaretine cevap vermek ve Kanala sahip çıkmak için tek çözüm yolunun böyle davranmak olduğunu söyledi.*» (7)

VE İKİNCİ ARAP-İSRAİL SAVAŞI

Kanalın millileştirilmesi bütün dünyada ve doğal olarak çıkarlarını ilgilendirdiğinden ötürü, Batı'da şok yarattı. Ve bu şok, aylar geçtikçe ya ağırlaşmış olacak, ya da yerini ayılmaya terketmiş olsa gerek, yeni bir Orta

Doğu Savaşının patlamasına yol açtı. Nasır, kendini muhtemel bir İngiliz-Fransız müdahalesine hazırlıyordu. Ama umduğunun tersine ilk saldırı İsrail'den geldi. İsrail saldırısını İngiliz-Fransız ortak müdahalesi izledi. Mısır'a karşı savaş üçlü bir askeri müdahale halini aldı. Kanalın millileştirilmesinden sonra, İsrail, İngiltere ve Fransa arasında gizli üçlü görüşmeler başlamıştı. İsmi Türkiye halkı için de lekeli olan Sevr'de, İngiliz Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd, Fransız meslekdaşı Pineau ve Ben Gurion, Moşe Dayan ve Şimon Peres bir kaç kez toplandılar. Son toplantılarından beş gün sonra, 29 Ekim 1956'da İsrail aniden Sina'ya saldırdı. Bir gün sonra da İngilizler ve Fransızlar Kanal bölgesine paraşütçü indirivendiler ve Mısır havaalanlarını bombaladılar. İsrail orduları Sina yarımadasını işgal etti. Savaş arenası askeri güçler dengesi bakımından son derece elverişsiz olmasına rağmen, Mısır ordusu saldırıya göğüs gerdi.

Nasır, plânlarını, daha ziyade gerilla savaşı biçimini alacak, uzun vâdeli bir halk kurtuluş savaşı üzerine kurmuştu. Bununla birlikte, Amerika ile Batı Avrupalı eski emperyalistler arasındaki çelişkilerin varlığını ve üstelik Orta Doğu üzerindeki çıkarlarının geliştiğini farketmişti. Mısır-Amerikan ilişkilerinin bozukluğuna rağmen Amerika'nın Kanalın millileştirilmesine karşı girişilecek bir askeri müdahaleyi desteklemeyeceğin düşünüyordu. İlişkilerini gittikçe geliştirdiği ve dünya politikasında önemli bir ağırlığı olan Sovyetler Birliği'nin ise kendi yanında yer alacağından emindi.

Nitekim bu görüşlerinde yanılmadı. Sovyetler Birliği Mısır'ı sonuna kadar destekleyeceğini açıkladı. Savaş başladıktan sonra da, saldırgan devletlere bir ültimatom vererek saldırıyı derhal kesmelerini talep etti. Amerika da saldırıya karşı çıktı. İngiltere'ye savaşa devam ederse, değeri düşmekte olan sterlin konusunda yardım etmeyeceğini bildirdi. Ayrıca, Amerika ve Kanalı kullandıkları için Kanalın kapanmasına yol açacak bir savaşa karşı olan birçok ülke, Birleşmiş Milletler'i kullanarak savaşa karşı tavır aldılar. Birleşmiş Milletler Genel Kuru-

lu'nun 1000 sayılı kararına göre, savaşı önlemek için bir Birleşmiş Milletler Gücü kuruldu. Bu durum karşısında saldırgan ülkeler saldırıyı kestiler ve Kanal bölgesinden çekildiler. Kasım ayı içinde savaş durdu.

İsrail, saldırıyı başlatmakla ve Arap ulusunu bölmüş ve Arap topraklarını aralarında nüfuz bölgelerine ayırarak paylaşmakla sabıkalı, iki eski sömürgeci devletin yanıbaşında ve hattâ önünde savaşa girmekle, Orta Doğu'nun jandarması olduğunu sergiledi. Mısır'ın en doğal ulusal haklarını kullanarak sömürgeciliğin izlerini silmeye kalkışması, İsrail için âdeta bir saldırıyı teşvik primi oldu.

1956 Savaşı, Filistin sorununun da ötesinde, İsrail ile Arap ulusal hareketi arasındaki uzlaşmaz çelişkilerin bulunduğunu ortaya çıkardı. Bu, 1967'de kesinlikle doğrulanacak ve İsrail eline geçirdiği tüm Filistin topraklarından da taşarak Mısır ve Suriye topraklarının bir kısmını eline geçirecek ve bugüne dek, 1974 ve 1975'te yaptığı iki ara anlaşma ile Sina ve Golan'da geri verdiği küçük bir parçanın ötesinde, bu toprakları elinden çıkarmayacaktı.

1956 Savaşının bir açıya göre en önemli sonucu, köhnemiş emperyalist güçleri Orta Doğu oyununda başrollerden indirip figüranlığa itmesi idi. İngiltere ve Fransa, Batı dünyasının büyük ağabeyi haline gelen Amerika'nın iradesine karşı gelememişler ve yüz yıla yakın bir süredir sahip oldukları nüfuz alanlarını Amerika'nın lehine olarak terketmeye başlamışlardır. Gerçekte, bu, İkinci Dünya Savaşının sonuçlarının gecikmeli bir tesciline işaret etmektedir. İkinci Dünya Savaşından eski dönemin emperyalist devleri, İngiltere ve Fransa yıpranmış olarak çıkmışlar, yerlerini Batı'nın yeni devi olarak Amerika almıştı. Ancak, Orta Doğu'da Batı kapitalist hiyerarşisinin yeni durumunun uygulanması gecikmişti. 1956 Savaşı, Batı'nın kapitalist güçlerinin dünyada işgal ettikleri fiili ağırlığa göre sıralanmalarına olanak tanıdı.

1956 Savaşının ortaya çıkardığı son derece önemli başka bir husus, üçlü saldırının Sovyet ve Amerikan mü-

dahaleleriyle durmuş olması ve böylece İngiliz-Fransız nüfuz mücadelesine bölgenin kapatılması ya da en azından bilinmeyen bir süre için ertelenmesi, bunun yerine bölgenin günümüze kadar sürecek bir biçimde Amerikan-Sovyet çekişmesine açılmasıdır. Hişam Şarabi, bu önemli hususu şöyle not ediyor:

«*Dünyanın iki süper kuvvet arasında kutuplaşması, eski emperyalist devletlerin gücünü nötralize etti ve onları eski kontrol yöntemlerini kullanamaz hale getirdi... Orta Doğu için, İngiltere'nin üstünlüğünün kesinlikle son bulduğu ve bölgenin Amerikan-Sovyet kutuplaşması sınırları içine düşmüş olduğu artık kesinlikle belli olmuştu.*» (8)

Aynı yazar, Amerika'nın müdahaleyi durdurma tavrının gerekçesini de şöyle açıklıyor:

«*Macaristan'a yapılan Rus müdahalesine ilişkin tutumunu sürdürebilmek ve Afro-Asya bloku karşısındaki durumunu muhafaza etmek için Amerika'nın derhal ateşkes yapılması ve saldırının kınanması ve İngiliz, Fransız ve İsrail birliklerinin şartsız geri çekilmesi yolundaki çağrıyı desteklemekten başka seçeneği yoktu.*» (9)

Amerika'nın Orta Doğu buhranında NATO müttefikleri olan İngiltere ve Fransa'ya karşı aldığı tavır eski kurtların ön kapıdan kovulmasını sağlamış, onların boşalttığı bölgeye arka kapıdan kaplanın kendisi girmiştir. Amerikan müdahalesinden başka hiçbir şekilde saldırısını kesmeye razı edilemeyen İsrail'in denetimi bundan böyle yalnızca Amerika'nın eline geçmiştir. Daha önceleri âdeta Batı'nın temsilcisi gibi hareket eden İsrail, İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki nüfuzunun kırılması ile ve Amerika'nın desteği olmaksızın sürekli bir askeri hareket yürütmesinin olanaksızlığının kanıtlanmasıyla artık kesin olarak Amerika'nın kontrol ve denetimi altına girmiştir.

1956 Süveyş Savaşının getirdiği bir başka önemli yeni unsur, Sovyetler Birliğinin bölgeye faal bir taraf olarak girmesidir. 1955'de Mısır ile Sovyetler Birliği arasında silah anlaşmasının yapılması ile başlayan Sovyetler'in bölge ile yoğunlaşan ilişkileri, savaştan sonra öylesine gelişmiştir ki, artık Sovyetler'i bölgenin karmaşık siyasi ilişiklerinde baş rollerden birini işgal eden bir taraf olarak dikkate almak zorunlu olmuştur. Mısır'a karşı girişilen saldırıya Sovyetler'in gösterdiği tepki ve bu doğrultuda verdiği ültimatom, 1956'dan sonra gelişmesi daha da hızlanan Arap milliyetçiliği nezdinde Sovyetler'in büyük itibar kazanmasını sağlamıştır. Nitekim, Suriye de 1957'de Sovyetler'den silah isteyerek Mısır'ın yolunu izleyecekti.

1956 yılı sadece Sovyet Orta Doğu politikası bakımından değil, aynı zamanda tümüyle Sovyet iç ve dış politikası bakımından bir dönüm noktası yılı olmuştur. 1956'da toplanan Sovyetler Birliği Komünist Partisi 20. Kongresinde Parti Birinci Sekreteri Nikita Kruşçef Stalin'e saldırılarla dolu ünlü gizli raporunu okudu. Stalin'e ağır bir dille saldırılmasının politik anlamı elbette ki salt Stalin'in eleştirilmesi ile sınırlı kalamazdı. Ekim Devriminin hemen ertesinden, bir kaç yıl sonrasından başlayarak 30 yıl süre ile Sovyet devletini ve uluslararası Komünist hareketi yönetmiş olan bir kişiye yöneltilen saldırı, gerçekte bu dönem boyunca izlenen siyasetlere ve Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin inşası çizgisine de sert bir eleştiri anlamına geliyordu. Ve bunun gerek Sovyet iç ve dış politikasında, gerekse Sosyalist blokun bünyesinde ve hatta teorik alanda önemli değişikliklere kapı açması kaçınılmazdı.

1956'daki 20. Kongre'nin açtığı gelişmeler Sovyet iç ve dış politikasında değişikliklere yol açmakla kalmadı, zamanla, yarattığı teorik ve ideolojik ayrılıklar nedeniyle

bütün uluslararası Komünist harekette parçalanmalara ve en önemlisi Çin-Sovyet çatışması biçiminde uluslararası boyutlara ulaşan, Sosyalist kampta parçalanmalara yol açtı.

20. Kongre'den sonra Sovyet Parti ve devlet önderliği artan bir biçimde teorik ve pratik düzenlemelere gitti. Bunlardan başta geleni, Sovyet önderliğinin Sosyalizmin dünya çapındaki zaferine ilişkin yeni formülasyonları idi. Bu yeni formülasyon, nükleer savaş olasılığının varolduğu bir tarihi dönemde sosyalizmin dünya çapındaki zaferini, sosyalist ekonominin kapitalist ekonomiye üstünlüğünü kanıtlamasıyla elde edeceğini ileri sürüyordu.

«*..1957 yılında Kruşçef tarafından öne sürülen ve gittikçe büyüyen bir önem kazanan fikir şudur: Sovyet tecrübesi ispatlamıştır ki sosyalist bir ülkenin ekonomisi, herhangi bir kapitalist ülkeninkinden, üretim araçlarının kollektif mülkiyeti ve plânlama sayesinde daha hızlı gelişmektedir; bir nesillik bir zaman bile geçmeden Sovyetler Birliği, en gelişmiş kapitalist ülkelerin tarımsal ve sınaî üretimini, adam başına düşen pay itibarıyla da geride bırakmış olacaktır. Ve işte o anda, sosyalist dünyanın tartışma götürmez üstünlüğü, kapitalist ülkelerin ezilen kitlelerinde öyle bir şevk ve atılım yaratacaktır ki, bu ülkelerin yöneticileri, sosyalist ekonomiye geçişi çarnaçar kabul edeceklerdir. Böylece, 'barış içinde yarışma' perspektîfi, dünya ihtilâli meselesini de çözmüş olacaktır.*» (10)

Sosyalizm ile kapitalizmin barış içinde yarışması biçiminde formüle edilen bu yeni teori, Sovyet yönetiminin pratik bir ihtiyacının teorik tamamlayıcısı olarak ortaya çıktı. Yeni Sovyet politikasının esasını oluşturan pratik ihtiyaç, «barış içinde bir arada yaşama» ismini alan ve Amerikan-Sovyet ilişkilerine yeni bir muhteva kazandırmak ihtiyacından doğan politika idi.

«*..Kruşçef ise, barış içinde birlikte yaşama kavramına, kısa zamanda, değişik bir muhteva verdi. Onun gözünde bu kavram, herşeyden önce, dünya barışını bir ko-*

ruma aracı olarak belli başlı kapitalist devletle, Amerika Birleşik Devletleri ile bir yakınlaşma anlamına geliyordu. Bu ise, Amerikan emperyalizminin saldırgan karakterini —Kasım 1957 Bildirisi'nin formel terimlerine aykırı olarak— örtbas etmeye sürüklediği gibi, dünyayı bulandıracak olan ve bulandıran bütün çatışmaların, öteki ülkelere iradelerini ve kararlarını empoze etme durumunda birer hakem haline yükselmiş iki büyük devlet arasındaki ikili anlaşmalarla önlenebileceğini kabul etmeye de sürüklüyordu.» (11)

Sovyet yönetimi Amerika ile ilişkilerin yumuşatılması amacına yönelen «barış içinde birarada yaşama» politikasını öylesine boyutlara ulaştırmak istedi ki, bu uğurda Sosyalist kampın birliğinin bozulmasını dahi göze aldı. Sosyalist kampın ikinci büyük devleti, Çin Halk Cumhuriyeti'nin yeni Sovyet politikasına ve tezlerine karşı çıkmasına karşılık 1957 yılında Çin ile yapılan askeri anlaşmada Çin'e vermeyi taahhüt ettikleri atom bombasının plânlarını tek taraflı bir kararla vermekten vazgeçti. 1959'da alınan bu karar, tam Kruşçef'in Camp David'de Amerikan Başkanı Eisenhower ile görüşmek üzere Amerika'ya gideceği sırada alındı. «*Birleşik Devletlerle Çin arasında kesin bir tercih yapma durumuna gelen Kruşçef, Birleşik Devletleri seçmiştir.*» (12)

15-28 Eylül 1959 tarihleri arasında gerçekleşen Amerika gezisinden sonra aynı yılın Aralık ayında Kruşçef, 1960 Mayıs'ında Sovyetler Birliği, Amerika, İngiltere ve Fransa arasında önemli uluslararası sorunların ele alınacağı bir konferans toplanması fikrini ortaya attı. Sovyet liderliği uluslararası sorunların ve gerginliğin diplomatik kanallar ve uluslararası konferanslar aracılığıyla çözümleneceğine inanıyordu.

Sovyetler Birliği'nin Çin'le yaptığı askeri anlaşmayı iptal etmesi ve Batılı büyük ülkelerle ve özellikle Amerika ile yakın ilişkiler içine girmesi bugün adından söz edilen detant ya da başka bir deyimle yumuşama politikasının temellerini atmıştır. Sovyetler'in ana politikası haline gelen bu politikaya uygun olarak geri kalmış ülkelere

ilişkin geleneksel Sovyet tezleri de değişikliğe uğramıştır. Amerika ile savaş olasılığını önlemeyi amaçladığı iddia edilen bu politika zorunlu olarak Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkelerindeki ulusal kurtuluş hareketlerini ve anti-emperyalist burjuva rejimlerine ilişkin Sovyet tutumunu da etkilemiştir.

Çünkü yumuşama ve Amerika ile savaş olasılığını ortadan kaldırmak madalyonun bir yüzüdür. Özellikle 1956'dan sonra, Sovyetler Birliği, Lenin ve Stalin dönemindeki dış politika anlayışını da terketmiştir. Bu tarihten başlayarak, dünyanın her yerinde aktif ve müdahaleci bir dış politikaya girilmiştir. Amerika ile ilişkilerin düzeltilmesi ve yumuşatılması bir bakıma Sovyetler'in dünya çapında oynamaya niyetlendiği yeni rolün gerekli bir güvencesidir. Dünya çapında Amerika ile rekabete girmeye hazırlanan Sovyetler Birliği, bu rekabeti savaşa yol açmayacak sınırlar içinde yürütmek için «barış içinde bir arada yaşama» ve «barış içinde yarış» tezlerini ortaya atmış ve bunun uygulamasına geçmiştir. Amerika ile yumuşamanın bir yüzünü oluşturduğu madalyonun öbür yüzünü Amerika ile rekabet oluşturmuştur. Bu yüzden Jean Baby'nin belirttiği gibi bu olgu, «dünyayı bulandıran ve bulandıracak olan bütün çatışmaların dünyanın geri kalan ülkelerini öteki ülkelere iradelerini ve kararlarını empoze etme durumunda birer hakem haline yükselmiş iki büyük devlet arasındaki ikili anlaşmalarla önlenebileceğini kabul etmeye» sürüklemektedir. Dünya barışının ya da bu durumdaki örneği ile Sovyetler ile Amerika arasındaki barışın korunması, bir başka deyimle Sovyetler ile Amerika arasındaki rekabetin ikisinin saptadığı oyun kurallarını bozmaması uğruna dünyanın herhangi başka bir devleti, ülkesi ya da siyasal hareketi, bu iki gücün politikasına tâbi olmak zorundadır.

Uluslararası ilişkilerde yepyeni gelişmeleri zorunlu kılan bu yeni Sovyet politikası doğal olarak uluslararası Komünist harekete de yansıdı. Dünya Komünist harekete de yansıdı. Dünya Komünist hareketin de Sovyetler Birliği'nin önder ve yönetici rolünü kabul eden Komü-

nist Partileri kendilerini Sovyet dış politikasının yeni çizgisine uydurmak zorunda kaldılar. Bu, Batı Avrupa'daki Komünist Partilerinin giderek parlâmenter partiler haline dönüşmesine yol açtı. Devrim ve silahlı ulusal kurtuluş savaşı şartlarının olgun olduğu Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkelerindeki Komünist Partilerinde ise «barış içinde bir arada yaşama» ve «barış içinde yarış» tezine uyumlu bir çizgi saptanması gerekti. Bu gereklilik yalnız bu Partiler için değil, Sovyetler'le dostça ilişkiler kurmaya uygun ilerici rejimler için de söz konusuydu. Eğer Sovyetler Birliği, böylesine ülkelerdeki Komünist Partilerinin işbaşındaki rejimleri değiştirmek için giriştikleri mücadeleyi desteklerse, Amerika ile giriştiği rekabette, yumuşama politikası da zarar görebilirdi.

Sovyetler Birliği hem yumuşama politikasını esas almak hem de bütün dünyada sosyalizmin savunuculuğunu terketmemek zorundaydı. Bu nedenle, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkeleri için hem Sovyetler'in Amerika ile ilişkilerine, yumuşamakta olan ilişkilerine zarar vermeyecek; hem de Sovyetler'in dünya çapında sosyalizm bayraktarlığından feda etmesini gerektirmeyecek bir tez ortaya atıldı. Bu kategorideki ülkelerde devrimin yahut silahlı mücadele yoluyla iktidarın ele geçirilmesinin gerekmediğini savunan Sovyet teorisyenleri, bu ülkelerdeki anti-emperyalist yönetici güçlerin tedricen barışçı yoldan sosyalizme ilerleyebileceğini ileri sürerek sosyalizmin bu biçimde gerçekleşme olanağına «kapitalist olmayan kalkınma yolu» adını taktılar.

Uluslararası plânda «barış içinde yarışma», gelişmiş kapitalist ülkelerde «barışçıl yoldan sosyalizme geçiş» biçiminde ifade edilen, şiddete dayanan devrimi gereksiz kılan yeni Sovyet tezlerinin, az gelişmiş ülkelerdeki ifadesi «kapitalist olmayan kalkınma yolu» oldu. «Kapitalist olmayan kalkınma yolu tezi aynı zamanda Sovyet yönetimine siyasal bağımsızlığını kazanmış olan eski sömürge ve yeni sömürge ülkeler rejimleri ile yakın ilişkiler kurma olanağını kazandırdı. Bu ülkelerin Amerika ile çelişkileri geliştikçe Sovyetler ile ilişkileri de gelişti.

Bu rejimlerin ilk ve çarpıcı örneği Mısır idi. Sovyet teorisyenlerinin geleneksel Leninist tezi bir yana iterek ortaya attıkları «kapitalist olmayan kalkınma yolu» nun kendilerince çarpıcı örneği olan Mısır'daki Nasır rejimi ile Sovyetler Birliği'nin ilişkileri Sovyetler ile sosyalist blokun diğer bazı ülkeleri arasındaki ilişkilerden bile daha yoğun bir biçimde gelişti ama bunun ceremesini Mısır Komünist Partisi çekti.

Zira Sovyet yöneticileri Mısır'ı kapitalist olmayan kalkınma yolundan sosyalizme doğru yol alan bir ülke olarak ilân etmişlerdi. Üçüncü dünya ülkelerinde sosyalizmin barışçı yollardan, kapitalist olmayan kalkınma yolundan geçerek kurulacağını ileri süren Sovyet teorisyenlerinden Mirsky, Mısır gibi proletarya ve burjuvazinin halâ zayıf olduğu ve tam oluşmadığı az gelişmiş ülkelerde, küçük rütbeli subaylar ve aydınlar gibi küçük burjuva unsurların gerçek bir 'devrimci demokratik güç oluşturduğunu ve bu gücün ülkelerini sosyalizme götürebileceğini ileri sürmüştü. (13) Hatta Kruşçef, 1964'de Mısır'ı ziyaret ettiğinde Mısır'ı sosyalizmi inşa eden bir ülke olarak ilân etmişti. (14) Bu konudaki bir başka önde gelen Sovyet teorisyeni, Ulyanovsky, Mısır'ın tek siyasal örgütü olan Arap Sosyalist Birliği'nin Marksist-Leninist bir Parti olabileceğini ileri sürmeye kadar işi vardırdı. (15) Esasen Mirsky, Mısır gibi ülkelerdeki ilerici subayları «tarihsel işlevin öncüleri, sınıfsız bir güç, ulusun amaçlarını sembolleştirenler» olarak nitelemişti. Bu durumda, aynı teorisyenin nazarında Komünist Partisi'nin tarihsel işlevi «işçi sınıfına yakın unsurlar»a geçiyor, bu da bağımsız bir Komünist örgütünün varoluş nedenini ister istemez gereksiz kılıyordu. (16) Aynı Mirsky 1968 yılında, Üçüncü Dünya ülkelerinde proletaryanın devrimci demokratik diktatörlüğünün dünya sosyalist sisteminin kişiliğinde proletaryanın uluslararası diktatörlüğü aracılığıyla sağlanabileceğini iddia edecekti. (17)

Bu açıklama Mısır ve benzeri ülkelerde işçi sınıfı mücadelesinin de, örgütlenmesinin de gereksiz hale gel-

diğini, bu ülkeler işçi sınıflarının «dünya sosyalist sisteminin kişiliğinde proletaryanın uluslararası diktatörlüğü aracılığıyla» yani Sovyetler Birliği'nin dünya çapındaki gücü ile sağlanabileceğini ima etmekteydi. Hem bu gerekçe hem de Arap Sosyalist Birliği'nin Marksist-Leninist bir Parti haline dönüşebileceği, Mısır'daki ilerici subayların ve aydınların ülkelerini sosyalizme götürebileceğine ilişkin açıklamalar, Mısır Komünist Partisi'ni teorik bakımdan gerçekten gereksiz kıldığı gibi aynı durumdaki Komünist Partilerinin varlığı ve geçerliliğini de Sovyetler'in iradesine, Sovyet dış politikasının gereklerine bağımlı duruma sokuyordu.

Bütün bunlara bir de Nasır'ın Sovyetler ile yakın ilişkilerini sürdürebilmek şartı olarak Sovyetler'den Mısır Komünist Partisi'nin kapatılması talebinde bulunması eklendiğinde Mısır Komünist Partisinin sonu geldi. Nasır'ın kendilerini ilga etmeleri yolundaki baskıları ve varoluşlarını gereksiz hale getiren bağımlı oldukları Sovyet Komünist Partisi'nin yeni tezleri sonucunda Mısır Komünist Partisi, geleneksel ilişkilere sahip olduğu İtalyan Komünist Partisi'nin aracılığını yaptığı bir anlaşmadan sonra 25 Nisan 1965'de kendisini ilga etti. (18) Parti üyeleri Mısır'ın tek siyasal örgütü Arap Sosyalist Birliği'ne katıldı. Karara karşı çıkan ve örgütsel bağımsızlığı savunan küçük bir azınlık «Maoist hizip» olarak nitelendi ve rejimin baskı önlemlerine maruz kaldı. Mısır Komünist Partisinin kendisini ilga etmesi Kruşçef'in Mısır ziyaretinden bir ay öncesine raslatıldı ve âdeta Sovyet-Mısır ilişkilerinin güçlenmesini güvence altına aldı. (19)

1956'daki Sovyetler Birliği Komünist Partisi 20. Kongresi'nin, Sovyetler'in bundan böyle tutacağı rol ve Sosyalist kampın kaderi bakımından tayin edici önemde olması gibi aynı yıldaki Süveyş Savaşı, Sovyet-Mısır ve hatta Sovyet-Arap dünyası ilişkileri için önemli bir dönemeç noktası olmuştur. Sovyet-Mısır ilişkilerinin pekişmesi Arap dünyasında Komünist hareketi ne ölçüde zayıflatmışsa —ki zaten oldukça zayıf sayılırdı— Sovyetle-

rin dünya çapındaki ağırlığının artmasına da o ölçüde yardımcı olmuştur. Mısır o tarihte Üçüncü Dünya'nın kilit ülkesiydi. Bu kilidi açan, gerçekte, Üçüncü Dünyanın kapısından içeri adımını atmış oluyordu. Süveyş Savaşı sayesinde pekişen Sovyet-Mısır ilişkilerinin dünya Komünist hareketi bakımından da ayrı bir önemi vardı. 20. Kongre ile ortaya atılan yeni Sovyet tezleri, Sovyet-Mısır ilişkilerinin pekişmesi sayesinde Üçüncü Dünya'ya ilişkin yeni Sovyet tezleri ile tamamlanmış olmaktaydı.

1948'de İsrail Devletinin kurulması ve bu olayın öncüleri, 1947 Birleşmiş Milletler Taksim Kararı ve İngiliz Manda yönetiminin koruyucu kanatları altında Filistin'e Yahudi güçünün düzenlenmesi ve Siyonist hareketin güçlendirilmesi, dünyaya bugünkü Orta Doğu buhranının merkezi sorunu olan Filistin sorununu hediye etmiştir. 1956'daki 2. Arap-İsrail Savaşı ve ondan önce dünyada ve bölgede yer alan gelişmeler ise, Orta Doğu'nun eski sömürgeci efendileri, İngiltere ve Fransa'nın bu hüviyetlerini kaldırmış; Orta Doğu buhranının dünya çapındaki boyutlarına eriştiren Orta Doğu'daki Sovyet-Amerikan nüfuz mücadelesi için zemini hazırlamıştır.

SÜVEYŞ SAVAŞI SONRASI: YENİ BİR ORTA DOĞU

Ancak, 1956 Savaşının İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki nüfuzlarının kırılması ve yerine bölgede Sovyet-Amerikan nüfuz mücadelesinin şartlarının doğması kadar elle tutulur, somut olmayan fakat Orta Doğu buhranının seyrinde ve kaderi üzerinde, rolü hiç te bunlardan aşağı kalmayan, hattâ, hiç şüphesiz daha fazla ve önemli olan olağanüstü bir sonucu daha vardı: Arap ulusal kurtuluş hareketinin gelişmesi ve güçlenmesi.

Kökleri çok daha gerilere giden ve Filistin'de bir Yahudi Devletinin kurulmasından sonra özellikle atılım

yapan Arap ulusal kurtuluş hareketi, 1956 Savaşından sonra ileri bir aşamaya daha geçme fırsatı buldu. 1956 Savaşının Arap dünyası ve Arap ulusal kurtuluş hareketi üzerindeki olumlu etkileri savaşı izleyen bir kaç yıl içinde ortaya çıktı. Hernekadar Sovyetler'e karşı kurulduğu iddia edilmişse de, fiiliyatta Arapları bölen ve Arap ulusal kurtuluş hareketini ciddi olarak tehdit eden, Araplar üzerindeki Batı nüfuzunun simgesi, Bağdat Paktı yıkıldı. Bağdat Paktının Arap dünyasında önderliğini yapan İngiliz nüfuzundaki Irak'ta, 1956 Savaşında İngiltere'nin bölgedeki nüfuzunun kırılmasından sonra patlak veren devrim, Bağdat Paktının da sonunu getirdi.

Heykel anılarında, Bağdat Paktının yıkılmasına ilişkin olarak «*Süveyş'ten sonra hiçbir Arap lideri Nasır'ın düşmanı, İngiltere'nin dostu olamazdı*» (20) diyor. 1958' de Irak'taki devrimden başka Kuzey Afrika'daki Arap ülkelerinden Fas ve Tunus, Fransız kontrolünde olan bu iki ülke, bağımsızlıklarını ilân ettiler. Kuruluşu 1943'e dayanan Baas Partisi Suriye'de etkinliğini arttırdı. Baas'ın tazyikiyle Suriye hükümeti ömrü üç yıl sürecek olan Mısır ile birleşme kararını aldı. Mısır ve Suriye 1958 Şubatında Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleştiler. Hişam Şarabi bu dönemin bu çarpıcı gelişmesini şu sözcüklerle niteliyor: «*Güney kuşağında Süveyş sonrası dönemde Amerikan politikasına karşı en güçlü muhalefet kendini Arap milliyetçiliği biçiminde ortaya koydu. Hareket liderini Cemal Abdülnasır'da; doktrinini ise Suriye Baas Partisinde buldu.*» (21)

İngiltere ve Fransa'nın Orta Doğu'da boşalttığı yerin esas olarak iki talibi vardı. Sovyetler Birliği henüz o zamanlar Amerika ile bugün olduğu kadar boy ölçüşecek güçte ve olanakta değildi. Süveyş Savaşı bölgeye sızmasına yol açtı. Nüfuz sahibi olmasına henüz değil. Bu olanak Sovyetler Birliği için Arapların acı bir yenilgisi ile sonuçlanacak olan 1967 Savaşından sonra doğacaktı.

Amerika'nın Arap dünyasında Arap ulusal kurtuluş hareketinin hâkim olmasına karşı ortaya attığı tedbir Eisenhower Doktrini idi. Bir İngiliz gazetecisi, Peter

Mansfield Eisenhower Doktrininin kaderini şöyle açıklıyor: «*Eisenhower Doktrini ile Amerika, 'Uluslararası komünizmin denetimindeki herhangi bir ülkenin açıktan açığa saldırısı karşısında kullanılmak' kaydıyla herhangi bir Orta Doğu ülkesine askeri ve mali yardıma hazır bulunduğunu açıklamaktaydı. Bunun sonucu, Arap dünyasındaki ideolojik ateşi daha da harlandırmak ve Sovyet Rusya ile radikal Arap milliyetçiliği arasındaki bağları güçlendirmekten başka bir şey olmadı.*» (22)

Amerikan politikasının sürekli olarak Arap milliyetçiliği ile Sovyetler arasındaki bağları güçlendirmeye olanak sağlaması, hiçbir şekilde Arap milliyetçiliğinin kendi şahsiyetinin ortadan kalkması sonucunu doğurmadığı gibi çok kez Arap kurtuluş hareketinin politikası ve ihtiyaçlarıyla Sovyet politikası çatıştı. Orta Doğu buhranına dahil olan güçler keşmekeşi içinde Arap kurtuluş hareketinin özel ve seçkin yeri ayırdedilmezse, Orta Doğu buhranının tayin edici gücü görülemez. Hele Arap kurtuluş hareketinin en saygın unsuru Filistin direnmesinin doğuşu ve gelişiminin farkına varılmazsa.

1956 Süveyş Savaşının belki de gözle görülmeyen en önemli sonucu, savaşın Filistin'in kurtuluşu dâvasını omuzlayacak güçte Filistinli bir örgütün doğuşuna ebelik etmesidir. Savaşın küllenen korları arasından ateşle oynayan yeni bir örgüt doğmaya başladı. Ateşle oynayan ve her türlü barışçı çözümü adil ve kalıcı bir barışın kurulması için reddeden, barış için savaştan yana olan bir örgüt: El-Fetih. Bugün bütün Arapların ve Birleşmiş Milletler'in, Filistin halkının tek temsilcisi olarak tanıdığı Filistin Kurtuluş Örgütü'nün belkemiğini oluşturan El-Fetih. Bölgeyi 1967 Savaşına sürükleyen gelişmelerin yaratıcısı olan Arapların tattığı acı yenilginin içinden başedilmez bir Filistin kurtuluş hareketini yaratan El-Fetih.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP MİLLİYETÇİLİĞİNDEN FİLİSTİN YURTSEVERLİĞİNE FİLİSTİNLİLER ÖRGÜTLENİYOR

1965 yılının ilk saatlerinde, Ürdün'ün bir sınır köyü olan Şuna yakınlarında toplanan küçük bir grup bir kulübeye girdi. Guruptaki üç kişi haki üniforma giymişti ve silahlıydılar. Aralarından çıplak başlı, kısa boylu olanı eski bir haritanın üzerine eğilerek diğerlerine son talimatlarını bildirdi. Daha sonra, savaş üniformaları içindeki silahlı üç kişi, kulübeyi terkettiler ve Ürdün Irmağını geçerek İsrail devletinin elindeki Filistin topraklarına doğru süzüldüler.

Aynı gün Arap ülkelerinin çeşitli kentlerinde ve Filistin mülteci kamplarında dağıtılan bildirilerde Filistin'i kurtarmak için silahlı mücadele döneminin başladığı açıklanıyordu. Bildirilerin altında El-Asifa (Kasırga) imzası vardı. 1 Ocak'taki bildiriyi 12 Ocak'ta gene El-Asifa imzalı bildiri izledi. El-Asifa Genel Komutanlığı adına yapılan açıklamada, Asifa kuvvetlerinin Eylabun, Al-Batuf, Beyt Nakhaş ve Bir-üs Sebî'de Eylat ile Akkâ ve Mansura arasındaki yol kavşaklarında Ürdün Irmağının yatağını değiştirme projesinde kullanılan Siyonist tesislerine karşı başarılı operasyonlarda bulunduğu belirtiliyordu. (1)

El-Asifa, El-Fetih'in silahlı kolunun ismiydi. Daha doğrusu, sonradan böyle olacaktı. Ocak 1965 tarihini taşıyan ilk silahlı eylem sırasında El-Asifa ile El-Fetih birbirinden farksızdı. Fetih'in küçük kadrosu aynı zamanda Asifa'nın da kadrosuydu. 1964 yılında gizli bir konfe-

rans toplayan Fetih önderliği, oy çokluğuyla, tüm olanaksızlıklara rağmen 1 Ocak 1965'de silahlı eyleme geçme kararı aldı. «*Bu karara karşı çıkanlar askeri eylemlerin Fetih adından başka bir adla başlatılmasını böylelikle başarısızlık halinde, Fetih'in hazırlıklarına ve gizli faaliyetine devam edebilmesini önerdiler. Öneri kabul edildi ve ilk askeri eylemler için El-Asifa adının kullanılması kararlaştırıldı. Onuncu askeri bildiriden sonra Fetih, El-Asifa'nın kendisi olduğunu açıkladı. Ancak, önderlik, tarihsel bir isim haline geldiği için El-Asifa ismini sürdürmeyi kararlaştırdı.*» (2) El-Asifa, daha sonra Fetih'in silahlı kuvvetlerinin ismi olarak kullanılageldi.

İsrail istihbarat arşivleri Fetih adına ilk kez 1950'lerin sonunda bir Lübnan haftalık dergisi ile ilişkili olarak raslandığını ve bir daha duyulmadığını ortaya koymaktaydılar. (3)

1950'lerin sonunda bir Lübnan haftalık dergisinde raslanan ve bir kez daha duyulmayan Fetih ismi ile 1 Ocak 1965'te ortaya çıkan Asifa ismi, bundan böyle, yalnız Arap dünyasında değil bütün dünyada sık sık duyulacak ve unutulması olanaksız hale gelecekti. Bu iki isim Filistin devriminin patlamasını simgeliyordu. Bu iki isim ve Filistin halk devrimi arasındaki bağlantıyı bir Filistin marşı şu dizelerle ifade edecekti:

Tanrı adına,
Fetih adına,
Halk devrimi adına,
Kan adına,
İçinden özgürlüğün fışkırdığı
Yara adına,
Senin, senin adına.
Ey Filistin!
Milyonlara ilân ettik:
Asifa'yı, Asifa'yı, Asifa'yı, Asifa'yı!

Kimdi bu çıplak başlı, kısa boylu adam ve arkadaşları? Neydi bu Fetih? Nereden ve ne zaman ortaya çıkmıştı? Ne yapmak istiyordu?

Çıplak başlı, kısa boylu adam Yasir Arafat ismini taşıyordu. Bugün bütün dünyanın tanıdığı Yasir Arafat. «*Arafat (örgütteki takma ismiyle Abu Ammar) 1929'da Kudüs'te doğdu. Kariyeri, bir bakıma, Filistin komandolarının tarihini ve gelişmesini yansıtır. Çocukluk günlerini Ağlama Duvarına bir taş atımlık mesafedeki bir evde geçirdi. 1948'deki Arap-İsrail Savaşı sona erdiğinde, Arafat, ailesi ile birlikte kendisini Gazze'de bir mülteci olarak buldu. Kahire'ye gitmeyi ve Fuat 1 (şimdi Kahire) Üniversitesinde mühendislik tahsil etmeyi başardı. Oradan İnşaat Mühendisi olarak mezun oldu. Filistin Öğrenci Birliği'nin başkanı olarak, kendi sözleriyle 'hareketimizin temellerinin atılmasına' yardımcı oldu. Okurken aynı zamanda Süveyş bölgesinde İngilizlere karşı çarpışan Filistin ve Mısır komandolarının bir lideri ve eğitmeni olarak çalıştı. Mısır ordusuna patlayıcılar uzmanı olarak hizmet etti ve 1956'da Port Said ve Abu Kebir'de İngiliz ve Fransızlara karşı savaştı. Mısır'da mühendis olarak çalıştığı kısa bir dönemden sonra 1957'de Küveyt'te bir mühendislik görevi elde etti ve orada 1965 yılına kadar kaldı. Bu arada dağılmış Filistinliler arasında örgüte üye kazandırmak amacıyla seyahatlara çıktı. Kısa süre içinde Küveyt'te ve Batı Almanya'daki öğrenciler arasında hücreler kuruldu. Başlangıçtaki gelişme yavaştı ve devrin eğilimlerine ters düşüyordu.*» (4)

'Fedayiler' isimli kitabın yazarı iki Siyonist yazar, Zeev Schiff ve Raphael Rothstein, Filistin Devrimini küçültme amacıyla yazdıkları kitaplarında, çeşitli kaynaklardan derledikleri bilgilerle Arafat'ın üstün niteliklerini görmezden gelemiyorlar:

«*Dürüstlüğü temas ettiği Filistinlileri etkiledi. Rahatlık ve lükse itibar etmemesi ve kendisini içki ve seksten uzak tutması hakkında büyüyen efsaneyi oluşturdu. Ona sempati duyan Arap gazetelerindeki yorum-*

lar Arafat'ı azizcesine tasvir ettiler; ona olağanüstü cesaret, alçakgönüllülük, basitlik ve yoldaşlarına karşı adanmışlık gibi yiğitçe nitelikler atfederek.» (5)

Arafat'ın sözü edilen nitelikleri ile ilgili biri Ürdün'e diğeri Lübnan'a ilişkin iki anıya göz atmakta yarar vardır.

Bunların ilki 1970'de Ürdün'deki ünlü Amman çarpışmalarında bir günlük tutan Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin bir fedayisi tarafından nakledilmiştir. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi üyesi savaşçı El-Fetih liderini şöyle anlatmıştır günlüğünde:

«...Tankların topları tam bir anlamsızlıkla evleri dövmeye başladı. Vahşice, evlerle gerilla örgütlerinin büroları arasında fark gözetmeden... Müthiş bir şoktu. Kör ve çelikten canavarlar gibi, tanklar Maksim meydanına ilerlediler. Bütün gerilla örgütleri bürolarını boşalttılar ve çekildiler... Hiç kimse ne yapacağını bilmiyordu.

Gerçekten çok garip bir şey oldu. Abu Ammar (Yasir Arafat) Hüseyin Caddesi'ne geldi. Geri çekilen savaşçılara durmalarını ve mayınlar yerleştirmelerini, arabalar, gaz tenekeleri ve her çeşit madenî eşyadan barikatlar kurmalarını istedi.

Gitti, kendi arabasını bizzat kendisi getirdi ve bir kaç kişinin yardımıyla sokağın ortasına itti. Birdenbire ortalığı yüksek bir moral kaplamıştı ve geri çekilenler yeniden toplanmaya başladı.

Abu Ammar, Mısır aksanıyla bağırdı, «İki saat dayanın yoldaşlarım. Onlara öyle bir ders vereceğiz ki, asla unutamayacaklar.» (6)

Bir başka anı, Lübnan gizli istihbaratından Albay Khatib'in ağzından Beyrut'ta yayınlanan El-Havadis dergisinin İngilizce baskısı «Events»in Kasım 1976 sayısında ilk kez nakledilmiştir. «Events» dergisinin bu konudaki satırları şu şekildedir:

«1964'de İskenderiye'de toplanan Arap Zirvesi, fedayilerin Lübnan sınırlarından işgal edilmiş topraklara sızmalarını yasaklayan bir karar aldı... Fakat, Fetih'in as-

keri kanadı El-Asifa (Kasırga) bu karara kulak asmadı ve işgal edilmiş Filistin'e Lübnan ve Suriye sınırlarından geçerek yürüttüğü gerilla saldırılarına devam etti.

Lübnan İkinci Bürosu (Lübnan istihbaratı) bu eylemleri durdurmaya çalıştı. 1965'de 12 gerilladan oluşan bir grubu yakaladı ve Helu kışlasına (Beyrut'ta) hapsetti. Khatib ve meslekdaşları gerilla liderinin cesaretinden çok etkilenmişlerdi. Onu birden fazla kez sorguya çektiler ve İsrail'in çok içlerine kadar sızarak yapılan baskınlarda kuvvetlerini onun yönettiğini öğrenince hayranlık duydular. Davâsına olan derin bağlılığından da çok duygulanmışlardı.

Ancak, gerillaların Lübnan-Suriye sınırında sınırdışı edildikleri sırada, Lübnanlılar gerilla liderinin ismini öğrenebildiler: Yasir Arafat.» (7)

İşte, daha sonra Filistin Kurtuluş Örgütü'nün de lideri olacak ve ismi Filistin sözcüğü ile birlikte anılacak olan El-Fetih lideri bu niteliklerin adamıydı.

Arafat'ın Kahire Üniversitesinde okurken ve Filistin Öğrenci Birliği'nin başkanlığını yaparken en yakın arkadaş çevresini Gazzeliler oluşturmuştu. İsrail devleti kurulduktan sonra, 1955'de ilk kez İsrail saldırısına uğrayan Filistin toprağı Gazze bir çok Filistinli devrimcinin ocağı oldu. Gazze, 1956'da da savaşı yaşayacaktı.

Bu özellikleri ile ve bir çok devrimcinin yetişmesi ve Filistin ulusal hareketinin nüvelerinin doğumu için en olumlu şartlara sahip bulunmasından ötürü Gazze, Fetih'in ve dolayısıyla Filistin devriminin ilk nüvelerinin yatağı olan Filistin toprak parçası olma şerefini kazandı. Arafat'tan sonra Fetih'in en önemli ve ilk liderleri arasında bulunan Abu İyad ve Abu Cihat Gazzeliydiler.

Arafat'ın 1957'den başlayarak Küveyt'te sürdürdüğü örgütlenme çalışmaları, orada çalışmakta olan Filistinli petrol işçileri arasında yankısını buldu. Ayrıca, Küveyt'te ve diğer körfez ülkelerinde yaşayan zengin Filistinliler mali destekte bulundular. Batı Avrupa'daki Filistinli öğrenciler arasında yürütülen örgütlenme çabaları da hesaba katılacak olursa, değişik toplumsal güç-

leri bünyesi içinde toplayan bir Filistin kurtuluş hareketinin, Fetih'in temellerinin 1950'lerin sonlarında atıldığı ortaya çıkar.

El-Fetih ismi Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi sözcüklerinin başharflerinin Arapça yazılışlarının tersinden okunmasıyla elde edilmiştir. Örgütün asıl ve tam ismi Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi'dir.

Yasir Arafat, 5 Haziran 1968 tarihinde Cezayir radyosunda kendisiyle yapılan bir mülakatta Fetih'in kuruluşunu şöyle anlatıyor:

«*Hareketimiz , Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (El-Fetih) İsrail-Fransız-İngiliz saldırısından sonra ve Gazze bölgesinin işgali sırasında 1956'da kuruldu. O zamandan beri biz, Filistin halkı, eylemi düşünmekteydik ve Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi'ni kurduk. 1 Ocak 1965' de Asifa Kuvvetleri Genel Komutanlığı ismi altında ortaya çıkana dek gizlice gençleri eğittik ve silah topladık.*» (8)

Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin bir sözcüsü, Beyrut'ta yayınlanan 'El-Usbu El-Arabi' isimli haftalık derginin 22 Ocak 1968 tarihli sayısında çıkan bir röportajda aynı konuyu yani Fetih'in doğuşunu daha kapsamlı olarak şöyle anlatıyor:

«*1954 ile 1955 yılları arasında bir grup genç Filistinli, Filistin halkının ve Arap halklarının o sırada hic de iyimserliği beslemeyen durumunu hesaba katarak, eylem için yeni bir çıkış noktası aramaya başlamışlardı. Bu genç insanlar kaynaklarını birleştirdiler ve daha sonraları işgal edilmiş topraklarda patlayacak olan mayınlar imâl etmeye başladılar. 1956'daki üçlü saldırı ve Gazze'nin işgali sırasında işgale karşı ilk direnme hareketi Gazze'deki bir grup Filistinlinin önderliği altında doğmuştu. İşgalden sonra, Filistinli eylemini sürdürmek, bu insanların kafasında daha güçlü biçimde yerleşti. 1958'de ilk örgütlü hücre kuruldu, 1959'da da Beyrut'ta, hareketin görüşlerini duyuran ve yayan dergi* Falastinuna *(Filistinimiz) nın ilk sayısı çıktı. 1 Ocak 1965'te silahlı ey-*

lemin yeni evresini müjdeleyen ilk El-Asifa bildirisi yayınlandı.» (9)

'Falastinuna'nın Fetih'in gelişmesinde ve Filistin devriminin ortaya çıkışındaki tarihsel rolünü, Filistin Kurtuluş Örgütü Araştırma Merkezi tarafından 1969 Aralık ayında yayınlanan 'Silahlı Filistin Direnme Hareketinin Temel Belgeleri' isimli eser şu şekilde ifade ediyor:

«..1959'da, sınırlı bir dağıtıma sahip gizli bir aylık dergi, Filistinimiz, *Beyrut'ta yayınlanmaya başladı.* Filistinimiz *Filistin sorununun Filistinleştirilmesi çağrısında bulundu. Bu, Arap hükümetlerinin Filistinlileri ülkelerinin kurtuluşu için çalışmalarında serbest bırakmaları gerektiği anlamına geliyordu. Daha sonra,* Filistinimiz'*i çıkaranların Fetih grubu olduğu öğrenildi. Bu grup 1956'da İsrail işgali altında acı çeken Gazze Şeridindeki Filistinli öğrencilerin aralarındaki tartışmalardan doğdu. Ve Arap hükümetlerinin onu kendileri için elde edemeyeceklerini itiraf ederek, Filistin'i en iyi şekilde nasıl kazanacakları meselesine kafa yordular.»* (10)

El-Usbu El-Arabi adlı dergi ile yaptığı konuşmada, Fetih lideri de aynı noktalar üzerinde durmaktadır. Fetih lideri, hareketin ortaya çıkışının o dönemdeki Arap şartlarının titiz bir incelenmesine dayandığını ve bu incelemenin Fetih kurucularına bazı hususları berraklıkla ortaya çıkarttığını belirtiyor. 1962 yılına gelindiğinde *Falastinuna* sayfalarında Fetih'in Filistin'in kurtuluşuna ilişkin politikası açık seçik ortaya konmuştu. İsrail'e karşı yürütülecek devrimci savaşın avantajları, dünya ve bölge şartlarının yorumlanmasıyla kanıtlanmaktaydı. Fetih'in liderleri 1948'den beri unutulmuş olan ve İsrailliler tarafından sistemli bir biçimde varlığı reddedilen Filistin halkının varlığını ortaya çıkartmak ve Filistin'in kurtarılması mücadelesini esas olarak bütün Arapların önünde Filistinlilerin yüklenmesini sağlamak için silahlı mücadeleyi önde gelen araç, kurtuluşun biricik yolu görüyorlardı.

Silahlı mücadeleye girişmek, çeşitli Arap siyasal örgütlerine dağılmış ve Araplararası ihtilaflar denizinde

çalkalanan Filistinlileri de buradan çekip çıkarmanın, kendi yurtlarının kurtuluşu için mücadeleye kazandırmanın en etkili yolu olacaktı. Silahlı mücadele, Filistinliler tarafından yürütülecek bir silahlı mücadele, Filistin için mücadeleyi Arap hükümetlerinin ipoteğinden de kurtaracaktı.

Fetih lideri bu konuda şunları söylüyor: «*...Filistinli, Arap vesayetinin gemlerinden, partilerarası çatışmalardan ve bölgesel Arap siyasetlerinden kurtarılmalıydı. Gerçek yerine, toprağını kaybeden ve onu elde etmek için mücadele etmesi gereken kişi, olarak oturtulmalıydı. Bu, Filistinlilerin çabalarının yeniden ülkelerinin geri alınması için ulusal eylem yoluna oturtulmasına yöneltilmesini gerekli kılıyordu. Böylelikle eski ayaklanmalarının havasına dönebilsin ve yeni bir kahramanlık atmosferi içinde yaşayabilsinler ki, kurtuluş savaşında sağlam bir öncü olabilsinler.*» (11)

Bu sözler Fetih'in kuruluş gerekçesinin boyutlarını genişletmekle kalmıyor, aynı zamanda Fetih'in yapısını da belirtiyordu. Nitekim, bu noktada şunları söyleyecekti **Fetih lideri**: «*Hareket herhangi bir ideolojik ya da siyasal partiye mensup olmayan Filistinlileri üye olarak kabul eder. Bu, bir üyenin daha önce herhangi bir partiye mensup olamayacağı anlamına gelmez, ama, bir kere* Fetih'*e katıldı mı diğer bağımlılıklarının sona erdiği anlamına gelir...* Fetih *ile başka herhangi bir Arap ya da Arap olmayan hükümet ya da parti arasında bağlantı yoktur. Gerçekten,* Fetih *her türlü vesayeti, ve ne yapacağını ya da hatta yolunu değiştirtmeyi kendisine dikte etmeye kalkışan bütün çabaları reddeder.*»

Lider, açıklamasını şöyle sürdürüyor: «Fetih *kendi bağımsız iradesine dayanan ve herhangi bir çevreden emir almayı ya da herhangi bir çevreye bağımlılığı reddeden Filistinli bir harekettir. Hiçbir Arap ülkesinin içişlerine karışmaz ve hiç kimsenin de kendi içişlerine karışmasına izin vermez. Herhangi bir Arap ülkesinden ve Arap ulusuna sempati duyan tüm uluslararası çevreler-*

den resmi yahut gayri resmi olarak şartsız olmak halinde her türlü destek ve yardımı kabul eder.» (12)

Filistinin kurtuluşunda Arap ulusu ile Filistin halkının ilişkisi konusunda ise Fetih'in görüşleri şöyle özetleniyor:

«..Filistin'in kurtuluşu özünde Araptır yani Filistin'in kurtuluşu Arap ulusunun varlığının ve kaderinin savunulmasında ilk hattı teşkil eder. İsrail'in Arap anavatanının kalbindeki mevcudiyeti onun Arap anavatanı üzerindeki sömürgeci tekelci niyetlerle arasındaki doğal ittifakının bir yansımasıdır. Dolayısıyla, Filistin'in kurtuluşu Arap dünyasının sömürgeci müdahale ve sömürüden kurtarılmasında tayin edici adımdır. Bu nedenle kurtuluş görevi bir Arap görevidir. Ancak, kurtarılması gereken toprak, Filistin halkının toprağıdır; bu yüzden kurtuluş savaşında silahlı mücadelenin öncüsü olması gereken Filistin halkı olmalıdır. Fetih'in görüşüne göre kurtuluş görevinin niteliği hiçbir şekilde ırkçı değildir· bu toprağın kurtuluşuna sıkıca bağlı ulusal bir görevdir, Fetih'in önder, Filistin halkının öncü ve Arap kitlelerinin destek üssü olacağı bir görev...» (13)

Filistin devriminin bu niteliğini Yasir Arafat şöyle dile getirecekti:

«Devrimimiz dış görünüşünde Filistinli, özünde ise Araptır.» (14)

Filistin'in kurtarılması ve gerçek sahibine iade edilmesi stratejik hedefinin biçimlendirdiği Fetih'in faaliyetinin taktik hedeflerini, Lübnan dergisine açıklama yapan Fetih lideri şöyle tanımlıyor:

«..Bu operasyonlarla Fetih aşağıdakileri amaçlamaktadır:

— İsrail'e göçe engel olmak ve İsrail'den göçü teşvik etmek.

— Sermayenin istikrarını önlemek.

— Turizmi tahrip etmek.

— Göç edenlerin toprağa bağlanmasını önlemek.

— İsrail ekonomisini zayıflatmak ve onun büyük

kesiminin güvenlik gereksinmelerine ayrılmasını sağlamak.

— Siyonistleri İsrail'de yaşamalarının olanaksızlığını kavramaya zorlayacak olan bir gerginlik ve kuşku atmosferi yaratmak ve bunu muhafaza etmek.» (15)

Bütün bunların aracı ise uzun süreli halk savaşı olacaktı.

«Yukarıdaki hedeflerin tedricen elde edilmesi mutlaka düşman devletinin parçalanmasını ve onun mukadder yokoluşunu getirecektir. İşte bunun için biz düşmanın kaynaklarını tüketecek, istikrarını ortadan kaldıracak ve uygun bir anda düzenli orduların anî bir darbesine yolu açacak tek şey olan bir halk kurtuluş savaşı üzerinde ısrar ediyoruz.» (16)

Açıkça anlaşılacağı gibi, Fetih'in askeri unsuru özellikle vurgulamasının siyasal amaçları ile yakın ve hatta kopmaz bir bağlantısı vardır. Bunu Cezayir radyosundaki mülakatında, Arafat da açıklıkla ortaya koymaktadır:

«Kardeş, fedayi eylemi silahlı devrimimizin bir parçasıdır. Fedayi eyleminin gerçek anlamı budur, çünkü o tüm devrimin bir parçasıdır. Ne bir eksik ne bir fazla. Devrim demek halkımızın işgalcilere karşı yaptığı gibi silah kullanmak, konuşmalar, aktif mücadele, pasif mücadele, grevler, meydan okuma demektir. Devrim demek budur. Düşmana karşı savaşçılarımızın özel birliklerince yürütülen fedayi operasyonlarını da kapsar.» (17)

Fetih'in kendisini herhangi bir ideoloji ile açıklama yolunu tutmaması, Filistin'in kurtuluşu davasını kendine temel edinen değişik siyasal eğilimlerden Filistinlilere kapısını açık tutması ve özellikle askeri mücadelenin tayin edici rolü üzerinde durması çoklarınca askeri bir örgüt, tutarsız, militarist bir örgüt olarak yorumlanmasına el vermiştir. Kuruluş tarzı da bu tip yorumlara güç verici nitelikte olmuştur. Nitekim Leylâ S. Kadı bu hususta şu noktalara dikkati çekmektedir:

«..Küba terminolojisine göre, Filistin direnmesi bir 'foko' olarak, kazanmak istediği nüfusa yönelik herhangi bir siyasi hazırlık yapmayan bir çekirdeğin silahlı şiddete

başvurması olarak başladı. Ancak, 'foko' stratejisi sınıf mücadelesi çerçevesi içinde uygulandığı biçimiyle Latin Amerika'da kendisinin etkisizliğini ortaya koymuşken, Arap devletlerinin askeri çöküşü sayesinde, Filistin direnmesinin silahlı çekirdeği ulusal hareketin çerçevesi içinde başarılı oldu. Elbette, bu strateji, şartlar ve Fetih'in çekirdeğini oluşturduğu ulusal hareketin doğası tarafından empoze edilmişti.» (18)

Fetih'in kuruluşunda Marksist ölçüler arayanlar bunları bulamayacaklardır ama bu, Fetih'in devrimci niteliğine hiç de gölge düşürücü değildir. Fetih, örneklerine Üçüncü Dünya'nın başka kesimlerinde raslanabileceği gibi, tartışma götürmez ulusal devrimci bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Fetih, Filistin'in Siyonistler tarafından gaspedilmesi ve İsrail devletinin kurulmasının ertesinde, 1950'lerde Arap dünyasında hüküm süren şartların bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

«Siyasi bakımdan aktif Filistinli gruplar 1948 yenilgisinden esas olarak Arap hükümetlerini sorumlu saydılar. Ve bu yüzden Baas ve Arap Milliyetçi Hareketi gibi ulusal Arap partilerine bağlandılar ve aktif olarak katıldılar. Bu partiler, Filistinlilerin İsrail ile savaşmaya ve Filistin'i kurtarmaya muktedir olacakları güçlü, birleşik bir Arap devletinin yolu olduğuna inandıkları Arap birliği çağrısında bulundular.

22 Şubat 1958'de Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla, Filistinliler Filistin'in kurtuluşunun eşiğinde olduklarını sandılar. Tarihsel gelişmeler onlara aksini kanıtladı. Üç yıllık birliği boyunca Birleşik Arap Cumhuriyeti hükümeti Suriye ve Gazze'de Filistin Ulusal Birliği gibi Filistin kitle örgütleri kurmaya çalıştı. Bu örgütler tepeden empoze edildiği için kitlesel ve etkin değildiler.» (19)

1950'lerin sonlarında Filistinli olmayan hiçbir Arap milliyetçi akımının ve örgütünün Filistin'in kurtuluşu davasında tayin edici rol oynayamayacağı, bu görevi üstlenip zafere yöneltemeyeceği belli olmuştu.

Arap milliyetçiliğinin Filistin'in kurtuluşuna ilişkin

yetersizliği Arap marksistleri için de geçerlidir. Arap marksistlerinin Filistin'in Siyonistler tarafından gaspedilmesi konusunda netlikten uzak tutumları, Arap dünyasında baş çelişkinin emperyalizm ve Siyonizm ile Arap ulusu olduğunu saptayamamaları ve ülkelerinde rejimi devirme mücadelesine güçlerini sevketmeleri ve hepsinden önemlisi oldukça güçsüz olmaları ve bir yabancı güce —Sovyetler Birliği'ne— mutlak bağımlılıkları ve onun dış politikasının araçları, onun Arap hükümetleri ile pazarlık unsurları haline gelmeleri, Arap dünyasında ulusal mücadelerinin zorlu ve çapraşık görevlerini üstlenmelerinden, öncülük olanaklarından yoksun kalmalarına yol açmıştır. Arap marksistleri yıllardır kaderlerini Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu bölgesindeki alçalan yükselen durumundan ayırdedemez hale gelmişlerdir. Öyle ki, marksist olup olmadıkları bile tartışılabilir olmuştur. Kesin olan Sovyet yanlısı Araplar olduklarıdır. Bütün Arap dünyası yeni tipte bir Marksist hareketin doğum sancılarını çekerken ve Arap ulusal hareketi her geçen gün gelişirken Sovyet yanlılarının ulusal hareketin başına geçmesi düşünülemezdi. Heykel, tüm Arap komünistleri için geçerli olabilecek bir biçimde, Mısırlı komünistleri «*Arap tarihinin, Arap mücadelesinin ve Arap kaderinin birliği gerçeğini sezememekle*» (20) eleştirirken haksız sayılmayabilirdi.

Böylesine bir ortam, Fetih'in Marksist ölçülere uygun gözükmese de kurulabilmesinin ve ulusal devrimci bir hareket olarak gelişip güçlenebilmesinin ipuçlarını vermektedir. Marksizmin Sovyetizm haline dönüştüğü, Arap milliyetçiliğinin Filistin sorununa çözüm getiremediği şartlarda en güçlü seçenek olarak Filistin milliyetçiliği belirivermiştir. Özünde Arap milliyetçiliği yatan ama Filistinlilik özelliği taşıyan bir milliyetçilik. Kimi Filistin fedayi örgütleri tarafından ideolojisiz olmakla eleştirilen Fetih'in ideolojisi en kaba anlamıyla işte budur.

Fetih'in temellerinin atılmasından silahlı mücadeleyi başlattığı 1 Ocak 1965 tarihine kadar geçen süre içinde Arap dünyasında bir dizi önemli olay meydana geldi Bun-

ların başında, Filistin mücadelesinde Fetih'in güçlenmesine yardım ederek eşsiz bir rol oynayan Cezayir devriminin 1962'deki zaferi gelmektedir.

«*Cezayir Devriminin 1962'deki zaferi bağımsız bir Filistinli faaliyet ilkesine daha da ağırlık kazandırdı. Cezayirliler çeşitli Arap rejimlerinden maddi ve manevi destek ve silahlı mücadeleyle de bağımsızlıklarını elde edebilmişlerdi. Bazı Filistinliler, bu yüzden, aynı cins bir siyaseti eğer inisyatifi ellerine geçirirlerse ve hareket özgürlüklerini korurlarsa kabul edebileceklerini düşündüler.*

Bu dönem boyunca, Hareket El-Tahrir el-Vatani El-Filistin *(Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi) isminin başharflerinin tersinden okunuşu olan, Fetih Filistin intelijentsiya (aydınlar yn.) sından toplanacak olan siyasal bir örgütün çekirdeğini yaratmaya çalıştı. 1962'den itibaren Fetih tüm çabalarını askeri eylemi başlatmak üzerine yoğunlaştırdı. Fakat böyle bir faaliyeti başlatacak araçların eksikliği sorunuyla karşılaştı.*» (21)

Fetih, 1 Ocak 1965'te silahlı eylemi başlattığı zaman bu sorun giderilmiş değildi. Fetih'i her ne pahasına olursa olsun askeri eylemi başlatmaya iten neden, İsrail'in Güneydeki Necef çölünü sulamak amacıyla kolları Lübnan ve Suriye'de bulunan Ürdün Irmağının yatağını değiştirmek projesini uygulama alanına geçirmeye başlaması idi. Oysa Araplar bunu engellemeye andiçmişti. (22) Fetih'i yetersiz askeri olanaklarına rağmen silahlı mücadeleye bir an önce başlatmaya sevkeden bu olay, Filistin halkı için, tüm Arap dünyası ve Üçüncü Dünya için mutlu bir sonuç yarattı. Filistin Kurtuluş Örgütü, İsrail'in bu projesine meydan okumak için kuruldu. İlk kurulduğu günden bu yana yapısı hayli değişen Filistin Kurtuluş Örgütü, bu ortam içinde 1964 Ocağında doğdu.

1963 yılında beş ilerici Arap rejiminden söz edilebilirdi: Mısır, Suriye, Irak, Cezayir ve Yemen olmak üzere. Aynı sınıf tabanına sahip olmalarına, ülkelerinin ulusal burjuvazilerini temsil etmelerine ve programlarının da aşağı yukarı aynı olmasına karşılık Nasır ve Baas arasında şiddetli bir çekişme başgöstermişti. Gerek Nasır, gerekse Baas, Arap ulusunun tekliğinden, bütün Arapları tek bir bayrak altında toplamaktan söz ediyor ve Arap birliği amacının şampiyonluğunu yapıyorlardı. Şüphesiz mesele Arap ulusal kurtuluş hareketinin önderliği üzerinde yürütülen özde bir 'kardeş kavgası'ndan ibaretti. Ama olanca hızıyla Arap ilerici dünyasında hüküm sürüyordu. Üstelik o dönemde, Arap ulusal hareketinin Cezayir zaferi ve Fetih faaliyetlerinin kızıştırdığı Filistin halkı arasındaki hareketlilik sayesinde yükselmesine tanık olunuyordu. Ve tam bu dönemde, İsrail'in söz konusu projesini uygulamaya girişmesi, Araplararası çatışmalara yeni boyutlar ekledi.

Bütün bu gelişmeler Nasır'ı harekete geçirdi. Tehdit altına giren Arap ilericiliğinin liderliğini sağlama bağlamak ve İsrail'e karşı Arap devletlerini birlik halinde harekete geçirmek için, Arap kamuoyundan gelen tazyiki tatmin etmek amacıyla 1964 Ocağında ilk Arap Zirvesinin toplanmasına önayak oldu.

«Nasır'ın girişimiyle, ilk Arap Zirve konferansı, 13-16 Ocak 1964 tarihleri arasında Kahire'de İsrail'in Ürdün Irmağının kollarını değiştirme plânını görüşmek üzere toplandı... Konferans, Filistin'in kurtuluşunda ve geleceğini tayinde üzerlerine düşeni yapmalarına olanak vermek gayesiyle Filistin halkını örgütlemeye karar verdiğini belirten bir bildiri yayınladı.

Bu kararın çok yakın geçmişi 15 Eylül 1963 tarihinde Arap Birliği Konseyinin yaptığı toplantıda bulunabilir. O toplantıda, Konsey, Filistin sorununu alışılageldiğin-

den daha yapıcı bir tarzda inceledi ve uluslararası düzeyde «Filistin olgu»sunu onayladı, Filistin halkının örgütlenmesi aracılığıyla harekât üsleri kurulmasını uygun gördü ve Filistin halkının ulusal davası ve Filistin'in kurtuluşu için sorumluluk almasını kararlaştırdı.» (23)

Lig Konseyinin aldığı ilk karar Ahmet Şukeyri'yi Arap Birliğindeki Filistin temsilcisi olarak atamak oldu. Akkâ'lı zengin bir aileden gelen Şukeyri, yaman bir hatip, parlak bir avukat olarak tanınırdı. Bir ara Birleşmiş Milletler'deki Suriye delegasyonunda bulunmuş, daha sonra Suudi Arabistan'ın Birleşmiş Milletler temsilciliğini yapmıştı. Şukeyri, Şubat 1964'te Arap başkentlerinde gezilerine başladı.

«28 Mayıs 1964 de, Fetih üyelerinin katıldığı, Filistin Ulusal Kongresi Kudüs'te açıldı. Şukeyri'yi oybirliğiyle Kongre başkanlığına seçti. Kongre Arap Birliğinin nezaretinde ve Kral Hüseyin'in himayesinde, Ürdün'den ikiyüzkırkiki, Suriye, Lübnan, Gazze, Katar, Küveyt ve Irak'tan yüzkırkaltı Filistinli temsilcinin katılmasıyla toplandı. Kongrenin kabul ettiği en önemli kararlar aşağıdadır:

1. Yönetmeliklerine uygun olarak Filistin halkı tarafından bir Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) nün kurulması.

2. Bütün Filistinlilere mesleki birlikler ve sendikalar kurmaları çağrısı.

3. Ancak silah gücüyle kazanılabileceğini onayladıkları kurtuluş savaşına onları hazırlamak amacıyla bütün Filistinliler için askeri eğitim kamplarının derhal açılması.

Arap hükümetleri Filistinlileri askeri akademilerine kabul etmeye çağrılmıştır.

4. FKÖ'nün finansmanı için bir Filistin Ulusal Fonunun kurulması. Gelir kaynakları, onsekiz yaşının üzerindeki her Filistinlinin ödeyeceği yıllık ödentileri, Arap ve dost ülkelerin verecekleri yardım ve bağışları, ulusal günlerde toplanacak katkıları ve Arap Birliğinin çıkarta-

cağı Filistin Kurtuluş Tahvillerinden elde edilecek gelirleri kapsayacaktır.

5. Ahmet Şukeyri'nin FKÖ Yürütme Kurulu başkanlığına seçilmesi.

5-11 Eylül 1964'de İskenderiye'de toplanan ikinci Arap zirve konferansı Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kurulmasını selâmladı. (Aynı zamanda her Arap devletinin FKÖ'ye karşı yükümlülüklerini saptadı.) Konferans FKÖ Yürütme Kurulu tarafından alınan Gazze Şeridinde ve Sina Yarımadasında yerleştirilecek bir Filistin Kurtuluş Ordusu kurulması kararını onayladı.» (24)

Filistin Kurtuluş Örgütü kurulur kurulmaz Çin Halk Cumhuriyeti tarafından tanındı. Örgüt mensupları Çin'de gerilla eğitimi görmeye başladı. Çin örgüte silah yardımında da bulundu. Bununla birlikte, Nasır Arapların savaşa hazır olmadığına inanıyordu. Filistin Kurtuluş Örgütü de, başkanı Ahmet Şukeyri aracılığıyla, Nasır'ın büyük nüfuzu altındaydı. Bu nedenle, FKÖ Mısır politikasını izliyordu. 1965'de Fetih İsrail'e karşı askeri eylemlerini başlattığında, Şukeyri mücadelenin biçiminé karşı olmadığını ancak zamansız olduğunu ileri sürdü. Nasır'ın onayını alarak, Fetih'i Filistin Kurtuluş Örgütü çatısı altında yer almaya çağırdı. O sırada Arap devletlerinin kanatlarının altına sığınmış bir örgüte girerse yutulacağından kuşkulanan Fetih, bu daveti geri çevirdi. Fetih, Filistin Kurtuluş Örgütü'ne ancak 1967 Savaşından sonra, bütün Arap ülkeleri ve Şukeyri'nin ağır bir yenilginin sersemliği ve ezikliği içinde oldukları sırada tozlanmamış prestiji ile girecektir. Yenik düşmeyen tek silahlı hareket olarak.

1960'ların ortalarına doğru hareketlenen Filistin arenasında silahlı mücadeleye hazırlanan Fetih ve FKÖ'den başka örgütler de vardı. Bunların başında daha sonra Habbaş'ın Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ile Havatme'nin Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesine analık yapacak olan Arap Milliyetçi Hareketi geliyordu.

«FKÖ'nün yaratılması Filistin halkının umutlarını arttırdı. 60'ların başında daha önceden kurulmuş olan bir

dizi küçük örgütü içine çekti. O sırada, sadece siyasi düzeyde, gizli olarak, faaliyet gösteren Fetih, Arap Milliyetçi Hareketinin Filistin kolu ve bir kaç küçük örgüt daha FKÖ ulusal kongresine katılmış olmalarına rağmen bağımsız kimliklerini muhafaza ettiler.

Bu döneme kadar Filistin'in kurtuluşunun biricik yolu olarak silahlı mücadele ilkesini kabul eden tek örgüt Fetih idi. Dahası, Fetih Filistinlilerin Arap rejimlerinin tepkilerine ve plânlarına bakmadan silahlı mücadeleyi başlatmaları gerektiğine inanıyordu. Arap Milliyetçi Hareketi'nin Filistin kolu, Filistin silahlı mücadelesi ile Arap ilerici rejimlerinin ve esas olarak Mısır'ın plânları arasında koordinasyon çağrısında bulundu. Bunun ardındaki mantık İsrail ve Arap devletleri arasında erken bir çatışmayı önlemekti. Fetih eyleminin Arap devletlerini ve özellikle Mısır'ı İsrail ile bir savaşa sürükleyeceğinden korkmuştu. Buna rağmen Fetih 1963 yılında işgal edilmiş topraklarda keşif operasyonlarına başladı. O yılın 14 Temmuz'unda Fetih ilk iki kaybını verdi.

1964'te, Arap Milliyetçi Hareketinin Filistin kolu da işgal edilmiş topraklarda keşif operasyonlarını yürütmek için bir askeri grup kurdu ve bir örgüt şebekesi ve silah depoları ağı meydana getirdi. Bu karar 1964 Eylülünde Arap Milliyetçi Hareketinin bütün Filistinli temsilcilerinin yer aldığı bir konferansta kabul edildi. Bu konferansta kabul edilen temel ilkeler aşağıdadır:

1. Silahlı mücadele Filistin'in kurtuluşunun tek yolu dur.

2. Bütün ikincil uyuşmazlıklar emperyalizm ve Siyonizmle olan uyuşmazlığa tâbi kılınmalıdır.

3. Değişik devrimci gruplar birleştirilmelidir.

2 Kasım 1964 de İsrail ordusu ile plânlanmamış bir çatışmada Arap Milliyetçi Hareketi ilk kaybını verdi.» (25)

Fetih 1 Ocak 1965 de silahlı mücadeleye başladığı zaman Arap Milliyeçti Hareketi de bundan etkilendi. Arap Milliyetçi Hareketi'nin Filistinli fedayileri de 1965 Kasımından itibaren askeri eylemlere giriştiler.

«Arap Milliyetçi Hareketi'nin Filistin kolunun askeri grubu Geriye Dönüş Yiğitleri ismiyle anıldı. Keşif faaliyetlerinin askeri operasyonlara dönüşmesi gerektiğini ileri süren Arap Milliyetçi Hareketi üyelerinden gelen iç baskı sonucu, 1966 Kasımında askeri operasyonlarına başladı. Ortaya çıkışından bir kaç ay sonra mali nedenler yüzünden, Geriye Dönüş Yiğitleri, Filistin Kurtuluş Ordusu ile birleşti. Şukeyri bu adımı memnunlukla karşıladı çünkü komando örgütlerini Fetih'le başedebilmek için FKÖ'nün kontrolü altına sokmak istiyordu. Bunun üzerine, Arap Milliyetçi Hareketi'nin Filistin kolu başka bir askeri grup kurdu ve bu grup işgal edilmiş topraklardaki ilk operasyonunu Haziran Savaşından bir kaç gün önce gerçekleştirdi.

Filistin Kurtuluş Ordusu 5 Haziran 1967 den önce aktif bir rol oynamadı. Bununla birlikte, altı-gün savaşında Gazze Şeridinde yerleştirilen Filistin Kurtuluş Ordusu birlikleri İsrail kuvvetlerine karşı kahramanca savaştılar.» (26)

1966 Şubatında Suriye Baas Partisinin İsrail'e karşı bir halk kurtuluş savaşı yürütülmesi çağrısında bulunan Salâh Cedid önderliğindeki hizbi bir darbe ile iktidarı ele geçirdi. Suriye'deki yeni yönetim, Fetih'e Suriye topraklarından yararlanması için bütün olanakları verdi. 1962'den beri Arap devletleri içinde sadece Cezayir'in kayıtsız şartsız desteğine sahip olan Fetih, güçlerinin önemli bir kısmını Suriye'ye kaydırarak İsrail'e karşı giriştiği askeri faaliyetleri tırmandırdı. O tarihe kadar Fetih askeri harekâtını tam bir gizlilik içinde İsrail'e sınırdaş Ürdün topraklarından yürütüyordu. Üstelik, baskından dönerken, Ürdün sınır devriyelerince tutuklanmak ve vurulmak vardı işin ucunda. Nitekim Fetih ilk şehidini İsrail değil Ürdün kurşunları altında vermişti. 1966, Fetih'in silahlı mücadelesine yepyeni ufuklar açtı.

1967 baharında Suriye cephesinde Filistinlilerin artan silahlı faaliyetleri ve Suriye'deki rejimin İsrail'e karşı giriştiği sözlü saldırıların giderek yoğunlaştığı bir sırada, Baas ve Nasır arasındaki ilişkiler de tatsız bir mahiyet kazanmıştı. Suriye yöneticileri Nasır'ı İsrail'e karşı korkak davranmakla suçluyorlardı. 1956 Savaşından sonra Sina'ya yerleştirilen Birleşmiş Milletler askerlerinin arkasına saklandığını ileri sürüyorlardı. Nasır sağcı Arap liderlerinin benzeri saldırılarını umursamazdı ama bu tip saldırılar milliyetçi-solcu Arap rejimlerinin biri tarafından yapılırsa iş değişirdi. Üstelik 1967 baharında İsrailliler de Suriye'yi ağır bir dille suçlamaya başlamışlardı. İsrail'in Suriye'ye saldıracağı yolundaki kuşkular da gittikçe artmaktaydı. Suriye ve Mısır haberalma örgütleri Nasır'a İsrail'in yakında Suriye'ye karşı saldırıya girişeceğini duyurmuşlardı.

En büyük Arap ülkesi, Mısır, Suriye'ye karşı girişilecek bir İsrail saldırısına seyirci kalamazdı. 19 Mayıs'ta Mısır, Birleşmiş Milletler'e başvurarak Birleşmiş Milletler askeri gücünün Sina'yı boşaltmasını talep etti. Sina'ya asker çıkartıldı. Ayrıca, Tiran Boğazının İsrail gemilerine kapatılması kararı alındı. Orta Doğu'da savaş bulutları ortalığı kaplayınca tarafsız kalamayacağını ve zorunlu olarak savaşa bulaşacağını anlayan Kral Hüseyin de 30 Mayıs'ta Kahire'ye gidip Ürdün-Mısır savunma paktını imzaladı. Artık savaş bekleniyordu.

Bununla birlikte, bütün bu hazırlıklara girişmesine rağmen, Nasır'ın gerçekten savaş istediğini düşünmek zordur. Uzun bir dönemden beri Arapların İsrail'e karşı savaşa girişmek için hazırlıklı olmadıklarını ileri süren Nasır'ın bu kadar kısa süre içinde bu görüşünü değiştirip savaşa girmeye heves ettiğini düşünmek mantığa uygun değildir. Nasır savaşa girmek istemediğini, buna Suriye Baas tarafından sürüklendiğini ve İsrail'in saldır-

mayacağı konusunda Sovyetler tarafından yanıltıldığını daha ilerde açıklayacaktır. Nasır'ın savaş hazırlığı gibi görünen girişimleri daha ziyade İsrail'i Suriye'ye karşı başlatmayı düşündüğü saldırıdan caydırmak amacına yönelmişti.

Ancak, İsrail'in hesabı da niyeti de başka idi. 1948' de, 1956 da olduğu gibi saldırıya girişen gene İsrail oldu. 3. Arap-İsrail Savaşı da İsrail saldırısıyla başladı. 5 Haziran sabahı yıldırım savaşına girişen İsrailliler, Mısır hava kuvvetlerini, henüz daha yerdeyken imha ettiler. Mısır hava kuvvetlerinin yokedilmesinin güvencesiyle Sina'ya yüklenen İsrail kuvvetleri, 9 Haziran günü bütün Sina'yı ele geçirerek Süveyş Kanalına dayandılar. Bu dört gün içinde Doğu'ya doğru da saldırıya geçen İsrail orduları, Kudüs'ün Arap kesimini ve Ürdün Irmağının Batı Yakasının tümünü ele geçirdiler. 7 Haziran akşamı Ürdün, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ateşkes çağrısını kabul etti. Ertesi gün de Mısır. Mısır ve Ürdün cephelerinde silahlar sustuktan sonra, İsrailliler Kuzeydoğu'ya döndüler. Tabariye gölüne ve Kuzey Filistin'e kuşbakışı bakan Golan yaylası ve bölgenin en büyük kenti Kuneitra İsrail işgali altına girdi. 10 Haziran'da Suriye de ateşkesi kabul etti.

1967 SAVAŞI: NEDENLERİ ve SONUÇLARI

1942'den ve *özellikle* 1956'dan sonra İsrail'in Orta Doğu'da izlediği tutumu bölgeye ilişkin Amerikan politikasının dışında düşünmek olanaksız olduğu için, 1967 Savaşını da aynı çerçeve içinde düşünmek zorunludur. 1956 Savaşı hariç tutulursa, İsrail'in başlattığı savaşlar, Amerikan Orta Doğu politikasının dikte ettiği biçimde olmuştur. Arapların giriştiği her türlü silahlı eylemin, Arap anavatanının toprak bütünlüğünü sağlamak ve kaybedilen

Arap topraklarını geri almak amacına yönelik olmasına karşılık, Amerikan Orta Doğu politikasının dayandığı esasların bununla hiç bir ilişkisi yoktur. 1967 Savaşında saldıran taraf gene İsrail olduğuna göre, o dönemdeki Amerikan Orta Doğu politikasını değerlendirmek gereklidir.

Eisenhower ve Kruşçef zamanında ön şartları hazırlanan bugünkü detant politikası, Kennedy yönetimi zamanında ve özellikle Küba buhranından sonra gelişti. Detant politikası çerçevesi içinde sağlanan Amerikan-Sovyet ilişkilerindeki görünürdeki yumuşama, Kennedy yönetiminin Araplara karşı politikasında da bazı değişiklikler getirdi. Sovyetler'in CENTO üyeleri Türkiye, İran ve Pakistan ile ilişkileri düzelirken, Amerikan-Arap ilişkileri de yumuşamaya yüz tuttu.

Kennedy Sovyet nüfuzunun Orta Doğu'da yayılmasının Araplarla iyi ilişkiler sayesinde engelleneceğine inanıyordu. Elbette ki, İsrail'i feda etmeden. Kennedy, İsrail ile komşularının güvenliğinin «korunması»nı hedef alan ve bölgedeki ülkelerin sosyal, ekonomik ve politik gelişmesini garanti altına alan, deyim yerindeyse Araplar ve İsrail'e karşı eşit ölçüler içinde davranmak yanlısı beş maddelik, 6 Mayıs 1963 tarihli bir plân ortaya attı. Arap-İsrail uyuşmazlığının çözümü için, Amerikan hükümeti, Birleşmiş Milletler bünyesi içinde çaba gösterecekti. Arap-İsrail çatışmasının özüne, Filistin meselesinin çözümüne değinmeyen Kennedy plânı, İsrail ve komşu Arap devletleri arasında savaşa yol açabilecek gerginliği önlemekle yetinmesine rağmen, Arapların işitmeye alıştığı geleneksel Amerikan sesinden farklılık taşıyordu.

Ancak, Arap dünyasının giderek radikalleşmesi, Arap Birliği'ne üye bir Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kurulması, Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (Fetih)nin şahsında ortaya çıkan silahlı Filistin direnme hareketi ve Kennedy'nin ölümünden sonra işbaşına gelen Amerikan yönetiminin değişik politika anlayışı Amerika'yı yeniden İsrail ile balayı ilişkilerine yöneltti. 1966 sonlarından başlayarak, bir kaç yıldır Amerika'nın Araplara karşı izlediği sınırlı

dostluk ve normal ilişkiler yerine hasmane ilişkilere terketti. 1967 yılında Mısır, bir Amerikan yazarı Nes'e göre, Amerikan politikasının hedefinin «Nasır rejimini devirmek ve Mısır'ı Arap dünyasından tecrit etmek olduğuna inanmıştı.» (27)

Hişam Şarabi, «*Beyaz Saray danışmanlarının İsrail'in ezici bir zaferinin kesin bir çözüme yol açacağına inandıklarını*» (28) ileri sürüyor. Böylece, İsrail güvenliğini ve varlığının komşuları tarafından tanınmasını sağlayacak cinsten bir barış elde etmiş olacaktı. Tıpkı Filistinlilerin kesin barışa ulaşmak için İsrail devletinin ortadan kalkmasını amaçladıkları gibi, İsrail de kesin barışa ulaşmak için çevresindeki Arap ülkelerine karşı askeri saldırılara girişmeyi, ezici askeri zaferler kazanmayı ve Arap topraklarını işgal etmeyi hedef almıştır. Orta Doğu'da savaş mı, barış mı sorusuna verilecek cevap, bu noktada çok zorlaşmaktadır. Çünkü savaş ve barış sözcüklerinin anlamını birbirinden ayırmak olanak dışıdır.

1967 Mayısında İsrail'in Suriye'deki Baas rejimi hakkında «tedbir» almak niyeti, Haziran Savaşına yol açmıştır. Bu, sadece, İsrail'in 1948 ve hattâ öncesinden beri Araplara yönelen saldırganlığının yeni bir tırmanmasından ibaret değildir. İsrail, Orta Doğu'daki Amerikan-Sovyet rekabetinin ve Amerika ile Arap kurtuluş hareketi arasındaki uzlaşmaz çelişkinin çerçevesi içindeki rolünün bilincindedir. Orta Doğu'da İngiliz-Fransız varlığının bunlardan çok daha güçlü iki süper kuvvet, Amerika ve Sovyetler Birliği tarafından doldurulmasından sonra, Araplara karşı girişeceği bir savaşta Amerika'yı yanında bulacağından kuşkusu olmamıştır. Orta Doğu'da İsrail saldırganlığının desteği ve ardındaki güç her ne kadar Amerika ise, İsrail de Siyonist ideolojisinin yayılma hedeflerine uygun olarak Amerika'nın vurucu gücü rolünü oynamaya da taliptir.

Bu denli içiçe geçmiş Amerikan-İsrail ilişkisi, Amerika'nın dünya çapındaki rakibi ve bölgeye daha yakın olan diğer süperkuvvet, Sovyetler Birliği'ni de, Ameri-

ka'nın desteklediği İsrail saldırganlığının hedefi olan Arapların koruyucusu olarak, Amerika ile boy ölçüşmek üzere bölgeye davet etmektedir. 1960'larda ortaya çıkan Amerikan-Sovyet yumuşamasının öbür yüzü, tarihte eşi görülmemiş bir ikili rekabete işaret etmektedir. Bu nedenle, 1967 Savaşı, 1956'dan beri oluşan Orta Doğu'daki süperkuvvet rekabetini yepyeni bir düzeye çıkarmıştır. İsrail, Amerikan-Sovyet çekişmesi içinde Orta Doğu'da Amerikan stratejisi açısından sahip olduğu değeri iyi farketmiş ve 1967 Savaşına bu bilinçle ve Amerikan politikası ile tam bir uyum halinde hazırlanmıştır.

Amerika 1967 Savaşına İsrail'i yöneltirken, kendi bölge çıkarları bakımından güttüğü hedef, İsrail'in ezici bir askeri zaferinin yol açacağı yenik Mısır ve Suriye'de, Nasır ve Baas rejimlerinin yıkılmasını sağlamaktı. Aralarındaki çekişmeye rağmen, Arap dünyasının atan nabzı olan bu iki ülkedeki rejimler, Arap ulusal kurtuluş bilincini körükleyen bir işleve sahiptiler. Anti-emperyalist nitelikleri nedeniyle Amerika için hayati önemde olan dünyanın en zengin petrol bölgesinde, Amerikan çıkarlarına tehdit unsuru teşkil ediyorlardı. Kaldı ki, her ikisinin de Sovyetler ile sürekli gelişen ilişkileri vardı ve Amerika'nın gözünde, Sovyetler'in bölgede nüfuz kazanması için olumlu bir zemin yaratıyorlardı.

İsrail'e gelince: İsrail, dünya hegemonyası güdecek çapta olmadığı bir süperkuvvet olmadığı ve üstelik bağımlı bir güç olduğu için, savaşı başlatmaktaki amacı, Amerika ile çatışmamakla birlikte tamı tamına da aynı değildi. 1947'deki kuruluşunu öngören Birleşmiş Milletler kararından beri İsrail, bir türlü kendisini güvenlik içinde hissetmemekte idi.

Siyonizm ve bu ideolojinin gerekli kıldığı Arap topraklarını hedef alan yayılma siyaseti, bir yandan, Arap kurtuluş hareketini beslediği ve güçlendirdiği için, etrafı Arap devletleri ile çevrili İsrail, kendisini asla güvenlik içinde hissedemeyecekti. Öte yandan güvenlikten yoksun olduğu iddiası, işgal ettiği Arap toprakları üzerindeki yönetimini sürdürmesine ya da yeni Arap topraklarını işgal

etmek için saldırı savaşlarına girmesine olanak sağlıyordu.

1966'da Suriye'de radikal bir rejimin işbaşına gelmesi, İsrail'in yayılması siyasetini yeniden canlandırmasına yarayacak bir fırsatı da beraberinde getirdi. Üstelik bu kez İsrail saldırısı için her zamankinden daha önemli bir gerekçe vardı. Filistin direnme hareketinin ortaya çıkmaya başlaması. Bu durum karşısında İsrail kendisini harekete geçmek zorunda hissetti. Bir saldırı savaşı Arap komşularına ders verebilir ve Filistin direnmesini rüşeym halinde iken yokedebilirdi.

İsrail'in Arap komşularına karşı giriştiği saldırı savaşlarında toprak işgalinden başka güttüğü amaç, Arap devletlerine boyun eğdirerek bu ülkelerde İsrail'in varlığını tanıyacak rejimlerin kurulmasını gerçekleştirmektir. İsrail'in başlıca kaygısı Siyonist devletin varlığını muhafaza üzerinde yoğunlaştırmıştır. Eğer, İsrail, çevresinde kendisini tanıyacak ve varlığını kabul edecek Arap rejimlerinin kurulmasını sağlarsa, bu, bölgede güçlü bir İsrail ve vassal Arap devletleri manzarasını ortaya çıkaracaktır ki, böyle bir durum emperyalizmin özlediği bir Orta Doğu'nun yaratılmasından başka, mevcut dünya konjonktürü içinde büyük Yahudi Devleti hülyasının da yerini tutabilir.

Ne var ki, Filistin direnme hareketinin ortaya çıkışı ile İsrail'in «komşularına ders verme» politikası yetersiz kalmaya mahkûm duruma düştü. Gerçi, İsrail komşularını gene «cezalandırma» yoluna gitmeliydi ama, eğer bu «cezalandırma» Filistin direnme hareketini daha ana rahminde boğmayı başaramazsa, önemini yitirebilirdi. İşte tam bu noktada İsrail ile Amerika arasında Orta Doğu'da savaşa girişmekteki amaç farklılığı ortaya çıkmaktadır. Amerika, mevcut anti-emperyalist rejimlerin yıkılması ve Sovyet nüfuzuna bölgenin kapatılması amacıyla İsrail'i savaşa teşvik ederken, İsrail, kendisini yok etmek için var olan unsuru, Filistin direnme hareketini ortadan kaldırmak amacıyla savaşa girmiştir 1967'de. Ancak, bunu sağlamak için komşu Arap devletlerine saldırmak ve toprak

işgal etmek gerekiyordu. Amerikan ve İsrail politikası bu noktada, yani Orta Doğu'da bir saldırı savaşını başlatmak noktasında kesişmiştir. Bununla birlikte, iki devletin arasındaki bu basit görünen amaç farkı, 1973 Savaşından sonra değişik şartların hüküm sürdüğü bir konjonktürde bir süre için İsrail'in aleyhine işleyen bir faktör olarak kendini gösterecektir.

Savaşın 1967'de başlatılmış olmasının İsrail için en önde gelen nedeni, Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (Fetih)'nin giriştiği silahlı eylemlerden 1967 başlarında iyice rahatsızlık duymaya başlamış olmasında yatmaktadır. Askeri ölçüler içinde bakıldığında, İsrail'i yıkacak güce sahip olmaktan çok uzak olmasına rağmen, Fetih artık İsrail için bir avuç «terörist»ten öte bir hale gelmişti. Zira Fetih, kısa vâdeli askeri bir tehdit olmaktan ziyade, Filistinlilik kavramını canlandırarak İsrail'in mezar kazıcısı olabilecek bir gelişmenin haberciliğini yapıyordu. Oysa, İsrail, kurulduğu tarihten beri Filistinli sözcüğünü ağzına almaktan ısrarla ve titizlikle kaçınmıştı. Filistin Araplarından sadece «Arap mülteciler» olarak sözediyordu. Bu sayede İsrail'e karşı yönelen her türlü silahlı tehdidi komşularına yüklüyor, Suriye'yi, Mısır'ı, Ürdün'ü sorumlu tutuyor ve bu ülkelere karşı silahlı saldırılara girişmek için kendisine meşruiyet kazandırmaya çalışıyordu. Salt Arap mültecilerden bahsedilince Filistinlilik olgusu ustalıkla gizlenmiş oluyordu. Ayrıca İsrail'e saldırı ve temel stratejik ilkesini uygulamak fırsatı doğuyordu: Asla kendi topraklarında savaşmamak, savaşı daima komşu Arap topraklarında yürütmek.

Bu, İsrail'in savunma ve yayılma politikasının mihenk taşı olan askeri bir ilkedir. Filistin direnmesinin Fetih'in askeri eylemleri ile doğması, Filistinlilik olgusunu canlandırmakla kalmıyor; aynı zamanda silahlı faaliyeti bizzat İsrail devlet egemenliğindeki topraklara taşıyarak İsrail'in dayalı olduğu temel savunma ilkesini de allak bullak etmiş oluyordu. Mayıs başlarında aralarındaki o günkü Genelkurmay Başkanı, bugünkü Başbakan İzak Rabin'in de bulunduğu İsrailli liderler, kamuoyu önünde

açıkça gerilla (Filistinli) faaliyetinin durdurulması için Suriye'ye saldırmak gerektiğinden sözetmekteydi. Tel-Aviv'deki New York Times muhabiri, 12 Mayıs'ta İsrail yetkililerinin Suriye'ye karşı kuvvet kullanmaya «*artan terörizmi önlemenin tek yolu olabileceği için*» (29) karar verdiklerini bildiriyordu.

İsrail'in bu tutumu, Baas rejimini devirmek ve Filistin direnmesini rüşeym halinde iken ezmek hazırlığı, hiç şüphesiz, Arapları harekete geçirdi. Baas rejiminin Suriye'de yıkılması ve yerine İsrail'e boyun eğecek bir rejimin getirilmesi ihtimali bölgedeki dengeyi kesin olarak Siyonizm ve Yeni Sömürgecilik lehine değiştirecekti. Araplar için Suriye, İsrail girişiminin esas unsuru değildi. Daha ziyade çatışmanın güncel hedefi ve simgesi idi. Mesele, Suriye'deki rejimin yıkılmasından ötelere, Filistin davasının gömülmesine, Arap kurtuluş hareketinin Siyonizm ve emperyalizm önünde tayin edici bir yenilgiye uğratılmasına ulaşıyordu. Her ne pahasına olursa olsun saldırının önüne geçilmeliydi.

Bir Arap yazarı durumu değerlendirirken, «*Belki de 1948'den beri ilk kez Arap tarafı Filistin sorununun siyasi çözümü ile (olumsuz anlamda) yüzyüze kalmıştı.*» (30) demektedir. Nitekim, Nasır, savaşın patlak verdiği günden tam altı gün önce, 29 Mayıs'ta Mısır Ulusal Meclisinde yaptığı konuşmada, milletvekillerine şöyle seslenecekti: «*Bugün mesele ne Akabe Körfezi, ne Tiran Boğazı, ne de Birleşmiş Milletler Barış Gücü ile ilgilidir. Mesele, Filistin halkının hakları ile ilgilidir.*» (31)

Ve 5 Haziran sabahı İsrail saldırısıyla başlayan savaş altı gün sürdükten sonra Batı Yakası ve Gazze'nin İsrailllilerin eline geçmesi ve Filistin'in tümünün İsrail'in egemenliği altına girmesi, İsrail'in çağlar boyu Mısır toprağı olan Sina'nın tümünü işgal ederek Süveyş Kanalına dayanması ve dünyanın en önemli su yolunun trafiğe kapanması ile Suriye'nin en verimli ve en stratejik topraklarının, Golan tepelerinin İsrail işgali altında kalması ile sonuçlandı.

İsrail'in bugünkü Savunma Bakanı Şimon Peres'in

«*Bu savaşa on yıldır hazırlanıyorduk*» (32) diye sözettiği 3. Arap-İsrail Savaşı, Yahudi devletinin tartışmasız askeri zaferi ile sonuçlanmış oldu. İsraillilerin, devletlerinin varlık şartı olarak üzerinde titredikleri «İsrail'in yenilmezliği» doktrini «doğrulanmış oldu. Arap Filistin'inin ortadan kaldırılmasından başka Arap-İsrail uyuşmazlığı Filistin dışındaki Arap topraklarının bir kısmının, Mısır ve Suriye'nin işgali ile yepyeni bir evreye girdi. Süveyş'i ve Sina'daki petrol yataklarını, Hava Kuvvetlerini ve Kara Kuvvetlerinin önemli bir bölümünü kaybeden Mısır en ağır darbeyi yedi. Ürdün ek bir 30.000 mülteci ile şişti. Batı Yakası'nın kaybıyla üretken kapasitesinin yüzde 40'ını yitirdi. Kudüs, İslâmlığın ve Hıristiyanlığın kutsal kenti, Arapların onur simgesi kent, tümüyle Siyonistlerin eline geçti. İsrail başkenti Kudüs'e taşındı. Arap gururu derin bir yara aldı.

Bunlar savaşın elle tutulur, gözle görülür hemen elde edilen birkaç sonucu idi. Artık bundan sonra Orta Doğu'da barışın yerleşeceğinden sözedilebilir miydi acaba, İsrail bu kadar tartışmasız bir askeri zafer kazanmış ve üstünlük sağlamışken? Aslında, 1967 Savaşından sonra savaşı gerçekten kimin kazandığı da sorulabilir. Garip gözükmesine rağmen.

İsrail'in konvansiyonel anlamda askeri bir zafer kazandığı tartışma götürmez. Savaş öncesi ve sonrası bölge haritasına bir göz atmak bunu saptamak için yeterlidir. Diplomatik bakımdan da İsrail'in güçsüz duruma düştüğü söylenemez. Savaş patlak verdiğinde Arap radyollarından yükselen «Tel-Aviv'de buluşalım» ve Filistin Kurtuluş Örgütü liderinin ağzından çıktığı ileri sürülen «Yahudileri denize kadar kovalayacağız» sözleri usta propagandanın da etkisiyle dünya kamuoyunun fazla bilinçli olmayan kesimlerinde İkinci Dünya Savaşının tatsız anılarını tazelemiş ve İsrail'e küçümsenmeyecek bir moral destek kazandırmıştı. Batı Avrupa ülkelerinin De Gaulle'cü Fransa'sı dışında neredeyse tümü İsrail yanlısı bir tutum benimsemişlerdi. Birçok Afrika ülkesi ise tarafsız bir tutum almayı yeğlemişti. İsrail'in güçlü hasımları Mı-

sır ve Suriye savaştan hırpalanmış ve bitkin çıkmışlardı. Arapların morali bozuktu. İsrail yenilmez bir güç olarak belirmişti. Üstelik ele geçirdiği geniş ve değerli Arap toprakları sayesinde kendi barış şartlarını empoze edecek avantajlara da sahip olmuştu. Bir savaşı kazanmak için başka ne gerekebilirdi ki?

Savaşların salt savaşmak amacıyla yapılmadığı herkesin bildiği ilkel bir gerçektir. Savaş siyasal bir eylemdir. Bir siyasal eylem türüdür. Her savaş ulaşılmak istenen siyasal amaçlara silahlara başvurarak ulaşmak için yürütülür. 1967 Savaşına da bu gözle bakıldığında «kim kazanmıştır?» diye sorulabilir mi acaba? Yukarıda sıralanan avantajları elde etmekle birlikte, İsrail amaçladığı bütün siyasal sonuçlara varabilmiş midir? Arap kurtuluş hareketine kaynaklık eden Mısır ve Suriye'deki rejimlerin çökmesi sağlanmış mıdır? Filistin direnme hareketi daha rüşeym halinde iken yok edilebilmiş midir? Savaş sonuçlarına bir göz atıldığında şunlar görülecektir: Nasır yıkılmak şöyle dursun, yenilginin ezikliği altında istifa ettikten sonra, Mısır halkının coşkun gösterileri sonucunda yeniden yerleşmiştir yerine. Keza, Suriye'deki Baas rejimi de yıkılmamıştır.

Filistin direnme hareketine gelince; 1967 Savaşından önce Suriye ve Cezayir dışında, Arap dünyasını maceraya sürüklüyor gerekçesiyle Arap ülkelerinde yoğun gizlilik ve tutuklanma tehdidi altında faaliyet gösteren Filistin Kurtuluş Örgütü dışındaki Filistinli devrimciler savaştan yalnız Arap dünyasının değil bütün dünyanın varlığını tanıdığı güçlü ve meşru bir unsur olarak sahneye çıkmışlardır. 1967 Savaşından önce ana rahmine düşen çocuğa savaş ve İsrail'in askeri zaferi ebelik yapmıştır.

1967 Savaşı, Orta Doğu bunalımına dünya cephaneliğini havaya uçurabilecek bir barut fıçısı özelliğini kazandıran yeni bir unsuru sokmuştur. Sovyetler Birliği'ni. (1)

1956'dan beri Orta Doğu'daki varlığı gözardı edilemeyecek duruma gelen Sovyetler, 1956'dan beri oyunun Amerika'nın yanında gölgede kalan aktörü hüviyetinden sıyrılıp artık Amerika ile birlikte başrolleri paylaşmağa

başlayacaktır. 1967 Savaşından sonra, Akdeniz'in demirbaşı haline gelen Amerikan 6. Filosuna bir de Akdeniz sularında sürekli dolaşan Sovyet filosu eklenecektir.

Tehlikeli çıkar çatışmaları kimi zaman zorunlu uzlaşmaları ve denge hesaplarını da beraberlerinde getirirler. Nitekim, Amerika ile Sovyetler Birliği'nin 1967 Savaşından sonra, birbirleriyle karşı karşıya gelmemek için Orta Doğu bunalımının hayatî bazi noktaları üzerinde uyuştukları ve uzlaştıkları görülmüştür. Ve bu iki süperkuvvetin karşı karşıya gelmemek amacıyla Orta Doğu bunalımını dondurma çabaları, 1967-73 yılları arasına «ne savaş ne barış» dönemi adını da kazandırmıştır, ama Filistin devrimi ile İsrail'in uzlaşabildiği ve uyuştukları hiç görülmemiştir. Filistin devriminin nihai zaferinin İsrail Siyonist devlet cihazının ortadan kalkmasına bağlı olması, böyle bir uzlaşmanın olanaksızlığının başlıca nedenidir. Bu bakımdan, 1967 Savaşı kritik bir süperkuvvet çatışmasını davet etmiş olsa da, Orta Doğu bunalımının baş aktörlüğünü Amerika ile Sovyetler'e vermek Filistin halkına ve devrimine büyük haksızlık olur. 1967 Savaşının asıl önemli sonucu, tarihin en yaman devrimci hareketlerinden birini, Filistin direnme hareketini silinmez bir biçimde bölge topraklarına kazımasıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜLTECİLİKTEN FEDAYİLİĞE: FİLİSTİN DİRENME HAREKETİ

Öğrenciyken 1965 yılında Fetih'e katılan ve Fetih'in gerilla eğitimi için Çin'e giden ilk ekibinde bulunan, bir Hıristiyan Filistinli, William Nasır, 1968'de İsraillilere esir düşmüştü. Esir düştükten sonra sorguya çekilirken birden sorgucularına karşı bir soru yöneltti.

— Sizce altı-gün savaşını kim kazandı?

Elbette İsrail. Şimdi Süveyş kıyılarında, Ürdün'de ve Suriye tepelerinde. Ruslar da galip geldi. Savaşmadılar ama savaştan kazandılar.

Nasır, karşısındakinin sözünü kesti. «Şaka etmiyorum,» dedi. «Gerçek galipler Filistinlilerdir. Birdenbire hesaba katılan bir güç haline geldik. Birçokları bizi tanıyorlar. Şimdi hiç bir zaman olmadığı kadar örgütlüyüz. Zaferinize gelince, siz Arap hükümetlerini yendiniz, Filistinlileri değil. Aynı şey değildir.» (1)

Savaşın sona erdiği 10 Haziran gününden beri bütün Arap dünyasını tarifsiz bir burukluk kaplamıştı. Araplar tüm uluslar önünde küçük düştüklerine inanıyorlardı. Yenik, perişan Arap orduları, düşmanın Şam'a ve Amman'a bir, Kahire'ye iki saat uzaklıktaki askerleri sanki Arap dünyasına İsrail'e karşı yenilmelerinin değişmeyecek kaderleri olduğunu vurguluyordu.

Yenik Arap hükümetlerinin ilk tepkisi 28 Ağustos'ta Sudan başkenti Hartum'da bir araya gelmek oldu. Çalışmalarını 2 Eylül'de tamamlayan Arap Zirvesi, «Üç Hayır» kararı olarak anılacak kararlarını açıkladı. Düşman 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilinceye ve Filistin halkının gaspedilmiş anayurdu üzerindeki meşru hakkını

kabul ettiğini açıklayıncaya kadar onunla barışa hayır, onunla görüşmeye oturmaya hayır, onu tanımaya hayır. O sıralarda, sesleri ne derece sert çıkarsa çıksın, Arap ulusunun ve tüm dünyanın, yenik Arap rejimlerinin sözlerine değer vermesi biraz güçtü.

FETİH SİLAHLI MÜCADELEYİ YENİDEN BAŞLATIYOR

Gene Ağustos ayı içerisinde duyulmayan bir başka toplantı oldu. Haziran ayından beri silahları susmuş olan Fetih'in yöneticileri, Yasir Arafat'ın çağrısı üzerine, gizlice işgal edilmiş Batı Yakasına sızdılar. Filistin'in Gazze kadar devrimci yuvası olmakla ünlü Nablus kenti yakınlarında Kfar Kabtiyah köyünde karargâhlarını kurdular. Gündemin tek maddesi vardı: Filistin halkının direnişini yeni şartlar altında örgütlemek.

Yasir Arafat ve Fetih kurmayları yenilginin yol açtığı Arap gururunun yarasını sarmak ve yaygınlaşmaya başlayan yılgınlığın önünü almak için vakit kaybedilmeden silahlı direnişe geçilmesi gereğini saptadılar. Bu amaçla İsrail işgali altına düşmüş olan Batı Yakası ve Gazze'de örgütlenmeyi yaymak gerekiyordu. Yasir Arafat ve daha sonraları kendilerinden «Filistin devriminin tarihi önderleri» sıfatıyla sözedilecek olan Fetih'in o tarihlerdeki isimsiz önderleri (*) Batı Yakası kentlerini ve

(*) Bu isimlere Abu Ammar (Yasir Arafat), Abu İyad (Salah Khalaf), Abu Cihad, Abu Iûtuf (Faruk Kaddumi), Abu Mahir, Abu Mezın, Abu Salih, Kemal Advan, Abu Yusuf (Muhammed Yusuf Najjar), Abu Sabri ve Abu Ali İyad dahildir. Son dört isim bugün hayatta değildir. Kemal Advan ile Abu Yusuf, 10 Nisan 1973'te İsrail komandolarının Beyrut'a yaptığı baskında öldürülmüştür. Abu Sabri, 1971'de hastalıktan ölmüş, Abu Ali İyad ise 1971 Ürdün çarpışmalarında hayatını kaybetmiştir.

köylerini dolaşmaya başladılar. Batı Yakasının tepelerinde direniş üsleri kurulmaya başlandı.

Ve Eylül'in on yedisinde, 3. Arap-İsrail Savaşının bitiminden üç ay sonra, savaş öncesi sınırlar yakınındaki Yad Hannah kibbutzunun sulama kanalı uçuruldu. İki gün sonra Batı Yakasındaki Arap dükkân sahipleri greve gittiler. Aynı gün, Kudüs'te bir otelin önünde bombalar patladı. Bir kaç gün sonra bir kibbutz fabrikasının sabotaja uğradığı duyuldu. Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (Fetih) gene sahneye çıkmıştı. Fetih önderleri örgüt önderliğinin güvenliğini korumak için işgal edilmiş Filistin topraklarını terkettikleri zaman Filistin halkının silahlı direnişi artık başlamıştı.

1967 Savaşından altı ay, Filistin direnişinin yeniden başlamasının üzerinden üç ay geçtikten sonra Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (Fetih) nin ilk yazılı belgesi, yeni şartlar altında Fetih'in durum değerlendirmesi açıklandı. Bu tarihsel belgenin önemli bölümlerine Fetih'in ve bugünkü Filistin Kurtuluş Örgütü'nün önde gelen stratejik ilkelerini kavramak bakımından bir göz atmak yararlıdır. 1965 yılının ilk günü Filistin halkının silahlı mücadelesinin başladığını duyuran bildirinin altında Fetih'in silahlı kolu El-Asifa'nın imzası vardı. Fetih'in ilk kez Fetih adını kullanarak yayınladığı bildiri, Filistin Ulusal Kurtuluş hareketi (Fetih) nin bir numaralı Basın Bildirisidir başlığı altındaki Ocak 1968 tarihli tarihsel belgedir:

«*Filistin sorunu, esas olarak, İsrail'in kurulmasına olanak vermek için vatanlarından koparılmış ve sürülmüş olan Filistin'in Arap çoğunluğunun, bütün bir halkın sorunudur. Sonuç olarak, Haziran saldırısından önce, yak-*

Bu isimler 1950'lerin ortalarından beri bir aradadırlar. Çoğu hem hemşehri, hem okul arkadaşıdır. 1 Ocak 1965'te Filistin silahlı mücadelesini başlatan ilk gerilla müfrezesini oluşturmuşlardır. 1956 Süveyş Savaşında da birlikte çarpışmışlardı. Bu niteliklerinden ötürü Filistin devrimi'nin «tarihsel önderleri» olarak anılırlar.

laşık olarak bir buçuk milyon Filistinli Arap, Arap dünyasının dört bir yanında kamplarda mülteci olarak ve Birleşmiş Milletler'in yaşamaları için verdiği istihkaka dayanarak yaşamak zorunda bırakılmıştır. İsrail'in içinde kalan 300.000 kişi onlara iş vermeyen, eğitim olanakları ve insan haklarının hiç birini tanımayan bir rejim tarafından ayırıma tabi tutulmuşlardır. Ve yirmi yıldır İsrail, Arap mültecilerinin topraklarına dönmelerine olanak verilmesi için yapılan sürekli ricaları reddetmiştir. Başlangıçta, sürülmüş ve ızdıraplı Filistin halkı, trajedisini çözmesi için Birleşmiş Milletler'den medet umdu. Ne var ki, yirmi yıl geçti ve bu uluslararası kuruluş sorunlarını hâlâ çözmedi. Dahası, mültecilerin ülkelerine geri dönmesi ya da tazminat almalarına dair aldığı kararlar da asla uygulanmadı. Bütün bu süre içinde, İsrail yayılmacı plânlarını hazırlamaya ve yerine getirmeye devam etti.

...Filistin halkının yıllardır çektiği acılar ve sıkıntı İsrailci işgalcilere karşı halkın isyanının ifadesi olan tam anlamıyla halkçı, dinamik, yeni bir Filistin Kurtuluş Hareketini doğurdu.» (2)

Fetih'in varlığını ve varlık gerekçesini açıklayan bu bölümlerden sonra bildiri, Fetih'in işgal edilmiş topraklarda gizli faaliyet göstermek ve askeri eylemlerini dışarıdan yürütmek zorunda kaldığını açıklıyor ve 1967 Savaşının yeni bir durum yarattığını, İsrail'in yeni sınırlarının eski Filistin'in tümünü kapsadığını ve böylece ülke içindeki ve ülkeyi terketmek zorunda kalmış olan bütün Filistinlilerin ortak düşmanla karşı karşıya geldiğini ve bunun İsraillilerin dahi kabul ettiği bir halk isyanına vücut verdiğini belirtiyor.

1948 yılında Filistin halkının bir kısmı Siyonist düşmanlarını doğrudan tanımıştı. Filistin topraklarının tümünün işgaline yol açan 1967 Savaşı ise tümüne tanıtmış oluyordu.

Fetih, halk kurtuluş savaşı anlayışının çok önemli bir ilkesinin bilincinde olduğunu bildiride yer alan şu sözcüklerle ortaya koymaktaydı:

«*...Saldırıdan hemen sonra, Fetih gizlice eskiden iş-*

gal edilmiş topraklardaki gibi, yeni işgal edilmiş topraklardaki Arap halkını örgütlemeye başladı ve vatanlarını kurtarmak için kendi yeteneklerine güvenmelerini *teşvik etti.»* (3)

Bildiri savaş sonuçlarının Fetih'e açtığı yeni ufukları şöyle saptıyor:

«*...Filistin'in tümünün İsrail tarafından işgali Fetih'in en önemli uzun vâdeli amaçlarından birini —bütün askeri üslerini işgal edilmiş topraklara aktarmasını imkân dahiline sokmuştur. Bu aktarma artık tamamlanmıştır. Bu çok iyi gizlenmiş, iyi donatılmış bir çok üsten Filistinli fedayiler— bir çoğu kendini adamış köylüler ve öğrencilerdir, her gün yeni ve eski işgal edilmiş topraklar boyunca düzinelerce kez harekât düzenlemektedirler. İsrail'in hiç bir kesimi, hiç bir İsrail tesisi, hiç bir İsrail hedefi artık onların ulaşamayacakları yerde değildir... Siyonist İsrail'i bu temelinden çürütme, Filistin haklı sahiplerine, bu topraklarda aralıksız 4000 yıl bir Yahudi azınlığı ile yanyana yaşamış olan Filistin Araplarına iade edilene kadar sürecektir.*» (4)

Fetih'in tarihi bildirisi Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin Yahudi halka ilişkin görüşlerini açıklayan şu bölümle devam etmektedir:

«*Bununla birlikte, Fetih, Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi operasyonlarının —bugün Filistin halkının desteğini kazanmış olan— geçmişte yüzyıllar boyu uyum içinde yaşadıkları Yahudi halkı hedef almadığını beyan etmek ister. Ne de onları denize dökmek niyetindedir. Fetih'in birleştirdiği bu direnme ve kurtuluş hareketi sadece vatanımızı gaspeden ve iki milyon halkımızı süren ve ezen, onları bir yoksulluk ve sefalet hayatına mahkûm eden Siyonist askeri-Faşist rejime yönelmiştir.*» (5)

Bildiri şu bölümle sona ermektedir:

«*Bugün Filistin Arap halkı kendi kaderini kendi ellerine almaya karar vermiştir. Bugün, silahları ve cesaretleriyle, kaybettikleri vakarlarını kazanıyorlar. Yarın birçoklarının ölümleriyle buluşacakları insafsız bir mücadeleden sonra —hiç şüphesiz bütün Arap kurtuluş hareke-*

tinin ve dünyanın ilerici halklarının desteğini alacak bir mücadele— sevgili vatanlarını, Filistin'i geri alacaklardır. Fetih ve bütün Filistin halkı haklı davalarına ve nihai zaferlerine inanmaktadır. Ve gene bilmektedirler ki, kurtarılmış, demokratik, barışçı topraklarında, Filistin bayrağı yükseldiği gün, Filistinli Yahudilerin toprağın ilk sahipleri Filistinli Araplarla yeniden uyum içinde yaşayacakları yeni bir dönem başlayacaktır.» (6)

Yenik düşmeyen ve savaşa devam eden ilk Arap kuvveti olarak Fetih, tüm Arap dünyasında Filistinlilere büyük saygınlık kazandırdı. Filistinliler artık Arap dünyasının paryaları olmaktan çıkmışlardı. Artık Arap dünyasının ikinci sınıf insan muamelesi gören vatansız Arapları değillerdi. Tüm Arap halklarının en önde yürüyeni, en bilinçlisi olmuşlar; artık devrim yapan bir halk haline gelmişlerdi.

Fetih'in coşkun marşlarından biri bunu şöyle dile getirecektir:

«Halk devrimini patlattık.
Dönüyoruz,
Fedayiler olarak sana dönüyoruz ey Filistin!»

Filistin halkı Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi'ne vücut vermiş, o da onu Arap halklarının en gerisinde kendisine «ayrılan» yerden çıkartmış, Arap ulusunun önderliği tahtına oturtmuştur. Bundan böyle, Filistin halkı yalnız Filistin topraklarını kurtarmak için değil aynı zamanda İsrail devletinin varlığına kastederek Arapların ulusal düşmanının yokedilmesi için mücadele alanına çıkmış olmaktadır. Böylece, cephenin en önünde, İsrail devletinin kurulduğu topraklarda savaşa girerek tüm Arap ulusunun savunulması görevini de yüklenmiş olmaktadır.

1967 Savaşının Filistin halkına kazandırdığı yeni yer ve Fetih'in açtığı yeni yol Filistin'de yıllardan beri varolan çeşitli politik akımların çeşitli kurtuluş örgütleri biçiminde sahneye çıkmalarına yol açmıştır.

Bunların ilki Filistin Halk Kurtuluş Cephesidir. Beyrut Amerikan Üniversitesi mezunu iki tıp doktoru, iki Filistinli Hıristiyanın Corc Habbaş ve Vedii Haddad'ın önderliğinde kurulmuştur. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, Arap Milliyetçi Hareketi'nin Filistin kolu olarak örgütlenmiş olan Geriye Dönüş Yiğitleri ile İntikam Gençliği ve Filistin Kurtuluş Cephesi isimli başka iki grubun birleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Filistin Kurtuluş Cephesi, Suriye ordusunda yüzbaşı olan bir Filistinli, Ahmet Cibril'in önderliği altındaydı. Bu üç kesimin birleşmesi sonucu doğan Filistin Halk Kurtuluş Cephesi askeri eylemlerine 6 Ekim 1967'de başlamış ve ilk bildirisini 21 Aralık'ta yayınlamıştır.

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ile 1969'da ondan ayrılarak kurulan Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi'nin kaynağını teşkil eden Arap Milliyetçi Hareketi, (*) *«1953'te bir Filistinli Hıristiyan, Dr. Corc Habbaş tarafından kuruldu. Gizlilik içinde ve 50'ler ile 60'larda Baas ile rekabet halinde gelişti. Bu rekabet nedeniyle Nasır hükümeti ve Arap dünyasındaki Nasırcılarla gayrı resmî bir ittifakı vardı. Filistinlilerin yönetiminde olmasına rağmen genellikle Baas'tan daha sağda bir Pan-Arap felsefeye bağlı bir hareket olarak ortaya çıktı. Hareketin çeşitli ülkelerde hücreleri vardı ve o zamanki Güney Arabistan'da —bugünkü Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti— Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin doğuşunda önemli bir rol oynadı... Ürdün Irmağı suları üzerindeki çatışmadan sonra Nasırizm'den koptu. 1964 Eylülünde, Arap dünyasında genel bir radikalleşme için girişilen bir hamlenin tamamlayıcı bir parçası olarak Filistin'de bir si-*

(*) Umman Sultanlığının Dofar bölgesinde gerilla mücadelesi yürüten Umman Kurtuluş Cephesi isimli Örgüt de Arap Milliyetçi Hareketi'nin bir koludur.

lahlı mücadele programını kabul eden bir solcu eğilim Hareket içinde ortaya çıktı.» (7)

Habbaş, Havatme ve Haddad gibi isimler bu söz konusu eğilimde yer aldılar.

Arap Milliyetçi Hareketi'nin bir uzantısı sayılabilecek olan Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, Filistin direnmesinin en doğurgan örgütü oldu. Örgütün ortaya çıkışının üzerinden henüz bir yıl geçtikten sonra siyasi çizgi ihtilâfları nedeniyle, Ahmet Cibril grubu ile birlikte örgütü terketti. Ayrı bir fedayi örgütü kurdu. Askeri nitelikteki bu örgüt, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi Genel Komutanlığı ismini aldı.

Ancak, asıl önemli bölünme daha sonra Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi ismini alacak olan ve başını Nayif Havatme'nin çektiği fraksiyon hareketi sonucu gerçekleşti.

Bu bölünmenin nereden kaynaklandığı, nasıl geliştiği ve nasıl sonuçlandığı konusunda sözü gene Filistin Kurtuluş Örgütü Araştırma Merkezinin yayınladığı temel belgelere bırakalım:

«Ocak 1969 sonuna doğru Filistin Halk Kurtuluş Cephesi saflarında açık bir çatışma ortaya çıktı... Bir bütün olarak Arap Milliyetçi Hareketi sola doğru keskin bir dönüş yapmaktaydı. Bu Arap dünyasının her yerinde aynı süratte ve aynı kararlılıkta olmadı ama yeralan iç bölünmelerle Arap Milliyetçi Hareketi üyelerinin çoğunluğunun yayın organları Beyrut'ta çıkan haftalık El-Hurriyah olan solcu kampta oldukları açığa çıktı. Bu çatışmanın sadece kendisini Filistin Halk Kurtuluş Cephesinde hissettireceği umuldu. Şam'da geçirdiği kısa bir hapislikten sonra Dr. Habbaş'ın Amman'a dönüşüne kadar çatışma sürdü. Bununla birlikte, Cephe, sol-kanat grubun baskısı altında Filistin Ulusal Meclisi'ne katılmayı reddetti.

10 Şubat 1969'da Beyrut'ta yayınlanan haftalık El-Hurriyah, (Arap Milliyetçi Hareketine 50'lerde katılan ve 60'larda ileri gelen üyelerinden biri olan, Beyrut Arap Üniversitesinin bir Ürdünlü mezunu, Nayif Havatme'nin

liderliği altındaki) Filistin Halk Kurtuluş Cephesi sol-kanat hizbinin bir bildirisini yayınladı. Bildiri 1968 Ağustosunda Amman'da yapılan tayin edici Filistin Halk Kurtuluş Cephesi konferansında ilerici kanadın emekçi kitlelere bağlı devrimci bir politika çağrısında bulunduğunu ileri sürdü. El-Hurriyah'ya göre, ılımlılar konferanstaki önerileri görünüşte kabul ettiler ama bu önerilere zıt bir biçimde davrandılar...

İlericiler, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ılımlı kanadının koordinasyon bürosunun acele toplanmasını talep ettiler ve, Cephe «gericiler» ile «küçük burjuvazi»yi ve onların Filistin davasına karşı gevşek tavrını teşhir ederken ve Siyonist düşmana işgal edilmiş topraklarda ve onun dışında meydan okurken, Cephe'nin kendi safları içinde devrimci gelişmesini engellemeye çalışan «oportünist yuvaların» türediğini belirttiler. Bunlar bilimsel sosyalizmin sadece ismine bağlı bir «toy kahve entellektüelleri» grubu idi.

24 Şubat'ta El-Hurriyah Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin ilerici kanadının koptuğunu ve Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi isminde bir örgüt kurduğunu resmen ilân etti.

Bu bölünmenin ardındaki nedenler şöyle özetlenebilir:

Bölünmenin ardında bulunan Nayif Havatme tarafından yönetilen Marksist grup, ilerici olsunlar gerici olsunlar Arap rejimleri ile her türlü uşaklık ilişkilerinin koparılması çağrısını yaptı. Dahası, bu grup diğer Filistin örgütlerini, özellikle, FKÖ ve Fetih'i ilerici Arap rejimleri gibi, 1967 hezimetinde başarısızlığını kanıtlayan, «küçük burjuvazi» ve ideolojisi tarafından yönetildikleri iddiasıyla şiddetle eleştirdi. Yeni Marksist grup emperyalizm ve Siyonizme karşı bir uzun süreli halk kurtuluş savaşı çağrısında bulundu. Aynı zamanda tamamen yoksul köylüler ve işçilere (Asya proletaryası) uygun ideolojiye bağlı bir Marksist-Leninist partinin kurulması için çağrı yaptılar.

Öte yandan Corc Habbaş tarafından yönetilen Filis-

tin Halk Kurtuluş Cephesi çoğunluğu, Havatme grubunun temel tahliline katılmakla birlikte, ilerici Arap rejimleri ile belirli ilişkilerin muhafaza edilmesine inandı. Bu ilişkileri Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin ve genel olarak direnme hareketinin yaşaması için hayati olan mali ve askeri desteği güvence altına almak için gerekli olarak gördüler.

Filistin halkına ilişkin olarak, Habbaş, İsrail'e karşı savaşın, bir çoğu «küçük burjuva» olan Filistin halkının en geniş kesimlerinin katılmasını gerektiren bir ulusal kurtuluş savaşı olduğunu savundu. Bu yüzden, «küçük burjuva» sınıfını yabancılaştırmak ve hasım haline getirmek ulusal dava için ağır bir kayıp olacaktır. Aynı zamanda, Habbaş Filistin Halk Kurtuluş Cephesi yönetici kadrolarının proletarya ideolojisine bağlı olanların elinde olması gerektiğinin üzerinde durdu.» (8)

Böylece, 1969 başında Filistin direnme hareketi içinde Marksist-Leninist olduğunu, proletaryayı temsil ettiklerini ileri süren iki örgüt çıkmış oldu. İlginç olan, her iki örgütün Marksist bir geleneğe dayanmamaları tam tersine uzun yıllar Arap ulusal burjuvazisinin başlıca siyasal akımlarından biri olan Arap Milliyetçi Hareketi içinde yer almış olmalarıydı. Bir başka ilginç yan, her iki örgütün liderinin Arap milliyetçi kültürünün ayrılmaz bir parçası olmuş olan İslâmlık ile ilgilerinin bulunmaması ve Hıristiyan olmaları idi. Üstelik, Havatme Filistinli de değil Ürdünlü idi.

FETİH FİLİSTİN KURTULUŞ ÖRGÜTÜ'NE HAKİM OLUYOR

1967 Savaşından sonra değişiklik geçiren bir başka örgüt Filistin Kurtuluş Örgütü oldu. Arap devletleri arasındaki çekişmelere âlet olan ve bürokratik özellikler taşıyan Şukeyri önderliği tamamen temizlendi ve yerine

genç kuşağın radikal temsilcileri geldi. Bu yeni unsurlar Örgüte eylemci ve devrimci bir karakter kazandırmayı başardılar. Bunun sonucu olarak, savaştan kısa süre sonra, yaz aylarında Filistin Kurtuluş Örgütü'nün düzenli birlikleri olan Filistin Kurtuluş Ordusu'ndan gayrı bir de fedayi kolu, gerilla savaşı tekniklerini uygulayacak kolu olarak Halk Kurtuluş Kuvvetleri kuruldu. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün geçirdiği bünyesel değişiklik, bu örgütün değişik Filistinli kurtuluş örgütlerini toplayabilecek, ulusal birliği sağlayabilecek bir çatı olabileceği yolunda Fetih liderlerinin dikkatini çekti. Nitekim bu amaçla yürütülen girişimler 1968 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Filistin devriminin çatı örgütü hüviyeti kazanmasıyla taçlandı. Örgüt organlarını seçen Filistin Ulusal Meclisi, Filistin Anayasası olarak kabul edilebilecek olan Filistin Ulusal Yasası'nı da kabul etti. Fetih lideri Yasir Arafat, 1969 Şubatındaki Beşinci Kongre'de Filistin Kurtuluş Örgütü başkanlığına getirildi. 1968 yılında yapılan ve Filistin Ulusal Yasası'nın kabul edildiği tarihi kongrede, başkanlığa geçici olarak Yahya Hammuda getirilmişti.

«*Kongre Yahya Hammuda'yı FKÖ Yürütme Kurulu başkan vekili olarak seçti. Daha önce Ürdün Avukatlar Derneği başkanlığı yapmıştı; ne var ki, 1957'den beri komünist olarak suçlandığı için Ürdün'e girmesi yasak edilmişti. Hammuda'ya Filistin komando örgütleri ile temas etmek ve altı ay içinde beşinci Filistin Ulusal Meclis toplantısını toplama görevi verildi.*» (9)

Hammuda'nın çabalarından sonra toplanan beşinci kongre, Arafat'ı Yürütme Kurulu başkanlığına getirecek ve o günden bu yana, FKÖ, Fetih'in ağırlığı altında prestijini giderek arttırarak varlığını sürdürecektir.

KARAME ZAFERİ, GÜÇLENEN FETİH ve YENİ ÖRGÜTLER

1968 başlarında Filistin direnme hareketinin meşru

varlığı artık Arap dünyasında tartışılamaz hale gelmişti. Suriye'de, Ürdün Irmağının Doğu Yakasında yani Ürdün topraklarında ve Süveyş'in Mısır'ın elinde bulunan yakasında sabit gerilla üslerine sahip olmuştu. 1967 Haziran Savaşında Filistin direnme hareketini henüz ana rahminde iken yoketmeyi başaramayan İsrail, şansını bu kez 1968'in 21 Martında denemek istedi.

Zırhlı araçlarla desteklenen düzenli İsrail birlikleri, hava desteğinin de altında, direnme hareketinin karargâhı olarak bilinen Ürdün Irmağının Doğu Yakasındaki El-Karame mülteci kampına saldırdılar. Arapça vakar anlamına gelen Karame'deki muharebe bir bakıma Arap vakarının savunulması muharebesi oldu. Bilinen tarzıyla gerilla savaşı anlayışına ters düşmekle birlikte, Fetih önderliği Karame'de düzenli savaş vermeyi uygun gördü. Tek dayanakları Karame'de yaşayan binlerce Filistinlinin sonuna dek kendileri ile birlikte savaşacağına ilişkin kesin inançlarıydı. Karame'de fetih önderliği «kitlelere güven» ilkesinin «düşman ilerliyorsa geri çekil» kuralından önce geldiğini saptadı.

Filistin Kurtuluş hareketi ile İsrail arasında bugüne kadar yapılan ilk düzenli savaş İsraillilerin zırhlı araçlarının önemli bir bölümünü geride bırakıp çekilmeleriyle sonuçlandı. Filistinliler gün boyunca süren kanlı çarpışmayı kazanmışlardı. «Karame» korunmuştu. Zafer bütün Arap dünyasında görülmemiş bir coşkuyla karşılandı. Öyle ki, Kral Hüseyin bile tahrip edilmiş bir İsrail tankının üzerine çıkıp gazetecilerin önünde, 'Hepimiz fedayiyiz' sözcüklerini kullanıyordu. Fedayi sözcüğü bundan böyle Arap dünyasında mesleklerin en parlağı, en önemlisi olarak kullanılmaya başlandı.

Karame muharebesi Fetih'e örgütsel plânda iki yeni unsur getirdi. Fetih önderliği en ön saflarda savaşmıştı. Bu nedenle Fetih'in en eski üyelerinden bir çoğu muharebe meydanında can verdi. Öte yandan, Fetih örgütü Karame muharebesinin kazandırdığı engin prestij sayesinde Arap dünyasının her yanından örgüte akan sayısız gönüllü ile kalabalıklaştı. Önder kadrolarda ortaya çıkan

büyük kayba karşılık örgütün hesapsız büyümesi böyle bir gelişmeye önceden hazır olmayan önderleri gafil avladı. Fetih eski örgütsel saflığını büyük ölçüde yitirdi. Buna karşılık, o sıralarda Fetih sözcüsü sıfatıyla ismen tanınan tek Fetih önderi olan Yasir Arafat bütün Arap kitlelerinin gözünde ulusal kahraman olarak yükseldi. Fetih gepgeniş bir kitle örgütü hüviyeti kazanmaya başladı.

Karame çarpışmasının Filistin direnmesine ve özellikle Fetih'e kazandırdığı itibar aynı zamanda Ürdün rejiminin Filistinlileri ezme girişimlerine başlamasını teşvik etti. Filistin direnmesinin en şanlı günü bir yandan da Kara Eylül günlerinin habercisi idi. Zira Karame'den sonra Fetih, Ürdün'de etkin ve saygın, tartışılmaz bir otorite durumuna yükseldi. Filistin ve diğer Arap halklarından gördüğü büyük destekle Ürdün'ün her yanında idari merkezler, propaganda büroları kurdu. Ürdün'de yaşayan sivil Filistinli halk, milisler halinde örgülenerek silahlandı. Bu manzara içindeki Ürdün'de iki rejim hüküm sürmeye başladı. Bir yandan muzaffer Fetih'in Filistin direnmesinin fiili otoritesi; diğer yandan 67 Savaşından yenik çıkmış, itibarsız Kral Hüseyin'in resmi otoritesi. Zaten, bağımsız kimlikli bir Filistin direnme hareketinin ortaya çıkmış olması Kral Hüseyin için yeterince can sıkıcıydı; bir de bu hareketin Ürdün'de güç ve itibar kazanması Kral Hüseyin ve Haşimi monarşisi için tahammül edilemez bir şeydi.

«1948'den sonra Ürdün Krallığının bütün özelliği ayrı bir Filistin ulusu olmadığı ve Ürdün'ün (ırmak) iki yanındaki halkın Haşimi monarşisinin sadık tebaaları olmaları gerektiği yolunda bir inanca dayandırılmıştı. Fetih'in varlığı olgusu bu teze karşı bir meydan okumaydı, örgüt ne derece küçük ve belirsiz olursa olsun.» (10)

Karame'den sonra örgüt ne küçük ne de belirsizdi. Üstelik, bu örgüt bir de Kral Hüseyin'in hükümran olduğu topraklarda en güçlü hale gelince bundan bizzat Kral Hüseyin ve kraliyet rejimi de, Ürdün'de Kralı'ın şahsında kendisine güvenilir bir müttefik bulmuş olan emperya-

lizm de doğal olarak rahatsızlık duydu ve Filistin devrimini ezmek için ilk silahlı provokasyonlar Karame zaferinin yılı olan 1968'te sahneye konmaya başlandı. 1968 güzünde başlayan ilk Filistin-Ürdün silahlı çatışmaları 1970 Eylül'ünde bir kan banyosu ile sonuçlanacak ve 1971 yazında Filistin devriminin kuvvetlerini Ürdün'ü terke zolayacaktı.

Karame zaferi sadece Ürdün'ü ürkütmekle kalmadı. Kendilerinden bağımsız bir kuvvetin hızla büyümesi, başarı kazanması ve tüm Arap ulusunda yarattığı saygınlık ve sevgi kimi Arap devletlerini de kaygılandırdı. Arap devletleri kendilerine bağlı Filistin kurtuluş örgütleri kurmaya çalıştılar.

Fetih, savaş meydanı dışında, Arap siyaset mahfillerinde girişilen bu türden çabaları Karame zaferi üzerine yazılan ve bestelenen heyecanlı bir marşında şöyle kınayacaktı:

Kazandı Fetih.
Devrimimiz kazandı.
Kazandı.
Kazandı bilek,
Tankı uçuran bilek.
Kanımız aynı kandır, ey Karame
Aynı kandır, aynı kandır.

Arap yurdunun en önünde,
Halk kurtuluş savaşı için,
Aynı kandır, aynı kandır.

Toprak ateşler içinde,
Devrimcilerin birliği işte oradadır, ey Karame.
Elele, ey Karame,
Elele elele.
Ve alevler yayılıyor, ey Karame.

Yayılıyor yayılıyor.
Devrimcilerin birliği oradadır işte.
Fedayilerinki.

Fetih, kuruluşundan beri Filistin davası için silahlı mücadeleyi saptıracak nitelikte ve Arap dünyasının iç çelişmelerine Filistin davasını âlet edecek olan girişimlere karşı olmuştu. Birliğin ve değişik örgütler arasındaki ittifakın tek zemini olarak silahlı mücadeleyi görmüştü. Bunun dışındaki her örgütlenme girişimine bölücülük çabaları diye baktı.

Bununla birlikte, bazı Arap ülkelerinin gözetiminde kurulan bazı örgütler Filistin direnmesine aktif bir biçimde katılacaklar ve Filistin Kurtuluş Örgütü çerçevesinde Fetih ile bunlar arasında bir ittifak zemini doğacaktır. Bu örgütlerin başında Saika gelmektedir. Arapçada 'yıldırım' anlamına gelen Saika örgütünün tam ve resmi ismi «Halk Kurtuluş Savaşı Öncüleri» dir. 1968 yılında, Karame zaferinden sonra doğan havayla Suriye'deki Baas rejimi tarafından kurulmuştur. Üyelerini Suriye Baas Partisi' nin (*) ideolojik-politik görüşlerini taşıyan Filistinlile-

(*) Arap Baas Sosyalist Partisi: Baas sözcüğü Arapça «yeniden doğuş» anlamına gelmektedir. 1943 yılında Fransız kültürü ile yetişmiş biri Hıristiyan, iki Suriye'li aydın; Mişel Eflâk ve Selâhaddin Bitar tarafından Şam'da kuruldu. Fransız devriminin «eşitlik, kardeşlik, özgürlük» ilkelerinden etkilenerek Arap dünyası için «birlik, sosyalizm, özgürlük» sloganını ortaya attılar. Arap ulusal burjuvazisinin özellikle Orta Doğu Arap dünyasında yankısını bulan güçlü bir akımı ve örgütü. İktisadî programı sıkı devlet kontrolü altında sınırlı bir özel sektörü kabul eden tekelci devlet kapitalizmini öngörür. Bütün Arap dünyasını tek bir devlet altında toplama hedefi güder. Gerek iktisadi programı gerekse siyasi hedefleri bakımından Nasırcılık ile arasında büyük yakınlık vardır. 1961'de Mısır ile Suriye arasındaki birliğin bozulmasından sonra Nasırcılık ile şiddetli rekabete girişti. 1960'larda Parti'nin Suriye ve Irak bölge örgütleri iki hizip halinde bölündü. Parti Irak'ta 1968, Suriye'de ise 1963'ten beri iktidardadır.

rin oluşturması amaçlanmıştır. Örgütün kurulması fikri, o tarihte Suriye'deki rejimin güçlü adamı olan General Salâh Cedid'e aittir. Salâh Cedid ve Baas içindeki kanadı Filistin'in kurtuluşu için bir halk kurtuluş savaşı stratejisinin geçerli olduğu görüşünü ortaya atmışlardı. Böylece, Saika Salâh Cedid'in Filistin'in kurtuluşuna ilişkin tezlerinin uygulanacağı, Baas'ın Suriye hizbinin görüşlerini paylaşan bir Filistin Baas'ı olarak ortaya çıktı. Zaten kuruluşu 1943'e uzanan Baas'ın Suriye ve Irak'tan sonra en güçlü olduğu ülkelerden biri Ürdün idi ve Baas, 1967'den önce Ürdün sınırları içinde ve Kral Hüseyin rejimi altında yaşayan Batı Yakasında Filistin halkı içinde yer kazanabilmişti. Kendi silahlı devrimi ortaya çıkana dek ve hattâ ondan sonra bile, Arap ulusunun bir parçası olan Filistin Araplarının Arap dünyasındaki başlıca milliyetçi anti-emperyalist akımlardan etkilenmemesi, bunların dışında kalması düşünülemezdi. Bu biçimde, Baas ideolojisi de bir ulusal siyasi akım olarak Filistin halkı içinde 1950'lerden itibaren taraftar toplayabilmişti.

1971 güzünde Suriye'de Hafız Esat'ı başa geçiren darbeden sonra Saika'da da önemli temizlikler yapıldı ve örgütün Salâh Cedid yanlısı unsurları —ki muhtemelen örgüt kadrolarının tümüne yakındı— tasfiye edildi. Saika Suriye'deki yeni yönetimin çizgisine uygun bir kimliğe kavuşturuldu. Suriye rejimi ile yakın ilişkisi nedeniyle Saika'nın ne kadar Filistinliyi bünyesinde topladığını, üyeliğinin ne kadarının Suriyeli olduğunu ya da bunların aksini söylemek olanaksızdır. Kesin olan husus, Saika'nın 1976 yaz aylarına dek Filistin direnme hareketi ve Filistin Kurtuluş Örgütü içinde Fetih'ten sonra en fazla ağırlık sahibi olan örgüt olduğudur. Saika, 1976 baharı ve yazında Filistin direnme hareketinin en geniş kesimleri ile çatışma içine girmiş ve ezilerek tasfiye edilmiştir.

Saika'nın Suriye tarafından kuruluşunu, Baas Partisi'nin rakip bir hizbi tarafından yönetilen Irak rejiminin kendi kontrolünde Arap Kurtuluş Cephesi isimli Filis-

tin direnme örgütünü kurması izledi. Arap Kurtuluş Cephesi 1969'da kuruldu.

Filistin devriminin Arap dünyasında yarattığı devrimci ortam çeşitli eğilimlerde bir dizi küçük örgütün doğmasına da yol açtı. Ancak, bunlar bir süre sonra ortadan kalktılar. Bunların içinde en ilginci Fetih'in oynadığı devrimci rolden ürken bazı Arap rejimlerinin İslâm Fetihi adlı kukla bir örgütün kuruluşunu teşvik etmeleri olmuştur. Fetih'in itibarlı adını kullanarak Fetih'in itibarını sarsmayı amaçlayan bu girişim, Fetih'in azimli mücadelesi sonunda başarısızlığa uğratılmıştır. (11)

Fetih'ten sonra ortaya çıkan örgütlerle devrimin en nüfuzlu örgütü Fetih ve herbirinin kendi arasındaki sürtüşmeler ve anlaşmazlıklar bugüne kadar sürmüştür ve sürmektedir. Ancak, hepsi İsrail devletinin yıkılması gereği üzerinde tam bir ittifak halindedirler. Çeşitli Filistin örgütlerini birbirine bağlayan ve en sonunda Filistin Kurtuluş Örgütü'nün çatısı altında biraraya gelmelerini sağlayan ortak nokta budur. Bu nokta her iki süperkuvvet, diğer büyük ülkeler ve hatta Arap ülkelerinin çoğunluğunun kabul ettiği Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ünlü 242 sayılı kararını istisnasız hepsinin reddetmesi üzerine biçimlenmiştir.

GÜVENLİK KONSEYİ'NİN ÜNLÜ 242 SAYILI KARARI

Filistin devrimine diğer Arap ülkelerinin İsrail'e karşı yürüttüğü mücadeleden değişik bir hüviyet kazandıran Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı ve 22 Kasım 1967 tarihli ünlü kararının Orta Doğu buhranına taraf olan güçlerin ve dünyanın çeşitli ülkelerinin değişik yorumlarına konu olan önemli noktaları şöyle özetlenebilir:

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi a) İsrail silahlı

Kuvvetlerinin son savaştaki topraklardan çekilmesini b) Bölgedeki husumetin ve hasmane iddiaların durdurulmasını ve bölgedeki her devletin egemenlik, toprak bütünlüğü ve bağımsızlıklarına ve kuvvet kullanılması tehditlerinden kaçınılarak barış içinde ve güvenli, tanınmış sınırlar içinde yaşama haklarına saygı gösterilmesini ve bunların tanınmasını c) Bölgedeki uluslararası su yollarında seyir özgürlüğünün teminat altına alınmasını d) Askerden arınmış bölgeler meydana getirerek bölgedeki her devletin toprak bütünlüğünün ve ihlâl edilemezliğini ve siyasal bağımsızlıklarının teminat altına alınmasını e) Mülteci sorununun adil bir çözüme ulaşmasını öngörmektedir.

Savaş yoluyla toprak elde etmenin kabul edilemeyeceğine dikkati çeken Güvenlik Konseyi bölgedeki bütün devletlerin güvenlik içinde yaşayacağı adil ve kalıcı bir barış için çalışılmasının gereğine işaret etmekte ve bu amaçla Genel Sekreter'den böyle bir barış için çatışmanın tarafı olan ülkeler ile görüşüp bir çözüm bulunmasına yardım edecek olan bir özel temsilci atamasını rica etmektedir. (12)

İngiltere'nin hazırladığı metin Amerikan ve Sovyet tutumlarını uzlaştırma amacı gütmekteydi ve amacına ulaştı. Amerika ile Sovyetler'in kabul ettiği tasarıyı İsrail, Mısır, Ürdün ve Lübnan da kabul etti. Suriye hükümeti ise reddetti. Filistin Kurtuluş Örgütü ile Fetih de (242 sayılı kararın kabul edildiği 1967 Kasımında Filistinli örgütlerden yanlız bu ikisi ön plândaydı) şiddetli tepki göstererek Güvenlik Konseyi kararına karşı mücadele edeceklerini ilân ettiler. Suriye hükümeti savaştan yenik çıktığı için, bu red tavrını eyleme dönüştürecek güçten yoksundu. Önemli olan, Filistinlilerin reddetmiş olmasıydı. Çünkü karar, sadece 1967 Savaşının askeri sonuçlarını ortadan kaldırmaya yöneliyordu. Filistin sorununa eğilmiyor, eğilmediği gibi kapsadığı hükümler itibarıyla İsrail'in meşru varlığını tanıyordu. Hatta, İsrail'in meşru varlığını güvence altına alacak hükümler getiriyordu. Bu ise Filistinlilerin asla kabul edemeyeceği bir şeydi.

Karar metninin muğlak, belirsiz ifadesi karara oy vermiş olan çeşitli ülkelerin kararı değişik biçimde yorumlamalarına olanak veriyordu. Mısır ve kararı olumlu karşılamış olan Arap ülkeleri, kararın ana yönünün İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi olduğu üzerinde durur ve İsrail'i tanımaya yanaşmazlarken; Amerika tarafından desteklenen İsrail'in yorumu tam aksi yönde idi.

20 Haziran 1968 tarihli Jerusalem Post gazetesi İsrail Dışişleri Bakanlığının BM Güvenlik Konseyi Kararına ilişkin açıklamasını yayınladı. Açıklama şöyle diyordu:

«Herhangi bir uluslararası organ tarafından 'İsrail' in 4 Haziran hatlarına çekilmesi gerektiğine' ilişkin alınmış bir karar yoktur. Karar tanınmış ve güvenilir sınırlar içinde barışın kurulmasından ve bu amaca yönelik bir anlaşmaya varılmasından söz ediyor... 4 Haziran sınırlarına dönmeyeceğiz ve bir barış anlaşması çerçevesi içinde yer alacak kabul edilmiş ve güvenilir sınırlarla değiştirilmediği sürece mevcut ateşkes hatlarında kalacağız.» (13)

Gerçekten de karar metninde açıkça tarih belirtilmemişti.

Sovyetler Birliği ise kararı kabul eden Arap devletlerinin tutumuna yakın bir tutum benimsemişti. Sovyetler Birliği kararı İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesi gerektiği yönünden ele alıyordu. Bununla birlikte, Sovyetler'in İsrail'in devlet olarak varlığına bir itirazı yoktu. Bu noktada ise, Sovyetler ile Arapların, özellikle Filistinlilerin görüşleri ve tutumu arasında hiçbir uyum yoktu. Esasen 1967 Haziran Savaşı patlak verene kadar, Sovyetler ile İsrail'in arasında diplomatik ilişkiler vardı. Sovyet yöneticileri, İsrail'in savaş öncesi sınırlarına dönmesinden yana olmakla birlikte, bunun gerçekleştirilmesi için kuvvet kullanılmasına da karşıydılar. Sovyetler Birliği 242 sayılı Güvenlik Konseyi kararının Orta Doğu uyuşmazlığının çözümü için bütün unsurları taşıdığına inanıyordu.

Sovyet Başbakanı Kosigin, 15 Şubat 1968'de Minsk'te

bölge Parti konferansında yaptığı konuşmada şunları söylüyordu:

«...*İsrail birliklerinin 5 Haziran 1967'den önce elde bulundurdukları mevzilere çekilmelerinin sağlanması için her türlü siyasi çabanın gösterilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu yerine getirilirken, Sovyetler Birliği İsrail'in tasfiye edilmesini savunmamaktadır; biz İsrail'in bir devlet olarak devamından yanayız.*

Yakın Doğu'da siyasi bir çözümün temeli vardır geçtiğimiz Kasım'da kabul edilen Güvenlik Konseyi kararında.» (14)

Sovyet Orta Doğu politikası da mantıken, Sovyetler'in 1950'lerin sonlarından itibaren dünya politikalarının esası haline getirdikleri «uluslararası yumuşama» çerçevesi içinde Amerika ile rekabetin kızıştırılmasının ana çizgilerine bağlı kalacaktı. Detant ve çatışma aynı paranın iki yüzüdür. Nitekim, 12 Mayıs 1968'de İtalyan Komünist Partisi organı L'Unita gazetesinin Sovyetler'in Orta Doğu politikası ile ilgili olarak Gromiko ile yaptığı mülakatta Sovyet Dışişleri Bakanı, «*Uluslararası detant ve Orta Doğu'da kalıcı bir barış sağlamak umuduyla, Sovyetler Birliği muktedir olduğu bütün tedbirleri dünyanın bu kesimindeki bütün ülkelerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlıklarına gereken saygıya uygun olarak, İsrail saldırısının sonuçlarını kaldırmak için almaktadır.*» (15) demiştir.

Gromiko savaştan sonra Sovyet filosunun Akdeniz'de sürekli bir varlık kazanmasının gerekçesine ilişkin bir soruyu Sovyetler Birliği'nin bir Akdeniz ülkesi olduğunu ileri sürerek şöyle cevaplandırmıştır:

«...*Amerikan Altıncı Filosunun emperyalist müdahale siyasetinde oynadığı özel rol herkesin malûmudur... Bir Karadeniz ve bunun bir sonucu olarak, bir Akdeniz ülkesi de olan Sovyetler Birliği, doğal olarak güney sınırlarına yakın bir bölgedeki barış ve güvenlik ile ilgilenmektedir... Dolayısiyle Akdeniz'de Sovyet filosunun mevcudiyeti bütün Akdeniz'de güvenliğin sağlamlaştırılmasına katkıda bulunan bir unsurdur.*» (16)

Görüldüğü gibi işin içine Arap ve özellikle Filistin politikasının temel hedefleriyle çelişen Sovyet bölgesel çıkarları girmektedir. Aslında, Sovyet bölgesel çıkarlarından sözetmek bile zordur; zira Sovyet Dışişleri Bakanı Sovyetler'i kıyısı bulunmadığı halde bir Akdeniz ülkesi olarak ilân etmekten çekinmemektedir.

Orta Doğu buhranının barışçıl ya da başka bir deyimle siyasi çözümü demek bölgedeki silahlı mücadelenin mahkûm edilmesi ve durdurulması gerektiği anlamını taşıyordu. Siyasi çözümden kasıt, İsrail dahil bölgedeki bütün ülkelerin varlığının güvence altına alınması ve savaş durumunun ortadan kaldırılması idi. Bölgede silahları susmayan ve susturmaya da niyeti olmayan tek unsur olan Filistin devrimi ister istemez siyasi çözüm girişimlerinin hedefi haline geliyordu. Bu nedenle, Filistin politikası, değişik yorumlara da sahip olsalar Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı üzerinde uyuşan Sovyet ve Amerikan politikası ile çelişmekteydi.

Filistin devriminin Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararını azimle reddetmesi ve silahlı mücadeleye kararlılıkla devam edeceğini açıklaması, Filistin devrimci sanatının en parlak örnekleri arasında olan Fetih marşlarının birinde şöyle dile gelmişti:

Ey halkım, yükselt silahını ey halkım!
Yükselt ki bütün dünya kurşunlarımızın sesini dinlesin.

Halkım yolunu kuvvetiyle açıyor,
Öyle ki, devrimini dünyada durduracak kuvvet yoktur
...
Bizim bu çözümümüzü reddediyorlar.
Ve biz de yolumuzdan gayrı her çözümü reddediyoruz.
Ey halkım, yükselt silahını,
Silahını yükselt!

Reddetti gevezeliği, reddetti kağıt parçalarını,
reddetti vaatleri.
İşte böyle kaptı halkımız silahı.
...
Ey halkım, yükselt silahını,
Silahını yükselt!

GÜVENLİK KONSEYİ KARARINA CEVAP: FİLİSTİN ULUSAL YASASI

Filistin devriminin devrimini sürdürmek yolundaki kararlılığı ve siyasi çözüm girişimlerini elinin tersiyle itmesi, elbette, sadece müzik alanına yansımakla kalmadı. 1968 yılında toplanan Filistin Ulusal Meclis'inin Dördüncü Toplantısında kabul edilen Filistin Ulusal Yasası ile metne de bağlandı. Siyonistler için Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasına yol açan bir Balfour Deklarasyonu nasıl bir önem taşıyorsa, Filistin devriminin Anayasası niteliğindeki Filistin Ulusal Yasası da Filistin halkı için öylesine önem taşımaktadır. (*)

Yasa metninde Fetih tezlerinin ağırlığı kolaylıkla görülebilir. Filistin Ulusal Meclisinin aynı yılın Ocak ayında yaptığı toplantıya katılan yüz delegenin kırkını Fetih örgütü oluşturmuştu.

33 maddelik Ulusal Yasanın önemli maddeleri arasında şunlar sıralanabilir:

«Madde 2: İngiliz Mandası sırasında varolan sınırlarıyla, Filistin bölünmez bir toprak birimidir.

Madde 4 : Filistinli kimliği gerçek, esaslı ve erimeyen bir özellik olup babadan oğula geçer. Ne Siyonist işgali ne de çektikleri acıların sonucu olarak Filistin Arap halkının dağılmış olması bu Filistinli kimliği silemez.

Madde 5 Filistinliler normal olarak 1947'ye kadar

(*) Bak: Eklerde tam metin halinde.

Filistin'de ikamet etmiş olan Arap yurttaşlardır. Bu, Filistin'i terketmeye zorlanmış olanları da, orada kalanları da içine alır. O tarihten sonra Filistinli bir babanın çocuğu olarak Filistin'in içinde ya da dışında doğmuş herhangi bir kimse Filistinlidir.

Madde 8 : Filistin halkı anayurdunun kurtuluşu için ulusal mücadele aşamasındadır. Bu nedenle, Filistinli ulusal güçler arasındaki ayrılıklar yerini bir yanını Siyonizm ve emperyalizm diğer yanını Filistin Arap halkı teşkil eden ayrılığa bırakmalıdır...

Madde 9 Silahlı mücadele Filistin'in tek kurtuluş yoludur ve bundan dolayı taktik değil, stratejiktir.

Madde 13 Arap birliği ve Filistin'in kurtuluşu birbirini tamamlayan hedeflerdir; herbiri diğerinin elde edilmesine götürür. Arap birliği Filistin'in kurtuluşuna götürecektir, ve Filistin'in kurtuluşu Arap birliğine götürecektir. Biri için çalışmak her ikisi için de çalışmaktır.

Madde 19 Filistin'in 1947'de yeralan taksimi ve İsrail'in kurulması kökünden geçersizdir, ne kadar uzun sürerse o kadar Filistin halkının iradesine ve vatanları üzerindeki doğal hakkına karşı gelmiş olacak ve en başta ulusların kendi kaderlerini tayin ilkesi gelmek üzere Birleşmiş Milletler Yasası ilkeleri ile çelişecektir.

Madde 20 Balfour Deklarasyonu, Manda cihazı ve bunların bütün sonuçları, bu belge ile hiç varolmamış olarak ilân edilir. Yahudilerin Filistin ile tarihi ve manevi bağları olduğu iddiası ne tarihi gerçekle uyum içindedir ne de bir devlet olmanın önşartlarını taşımaktadır. Musevilik ortaya çıkmış bir dindir; ne ayrı bir milliyettir ne de Yahudiler ayrı bir kimliğe sahip ayrı bir halktır; yaşadıkları ülkelerin yurttaşlarıdırlar.

Madde 21 Filistin silahlı devrimi ile kendini ifade eden Filistin Arap halkı Filistin'in tam kurtuluşu dışındaki bütün seçenekleri reddeder. Aynı zamanda, Filistin sorununun tasfiyesi ve uluslararası bir sorun haline getirilmesi doğrultusundaki bütün önerileri de reddeder.

Madde 22 Siyonizm dünya emperyalizmine orga-

nik olarak bağlı ve dünyadaki bütün kurtuluş hareketlerine ve ilerlemeden yana olan hareketlere karşı olan siyasi bir harekettir? Siyonist hareket özü itibarıyla fanatik ve ırkçıdır; hedefleri saldırıyı, yayılmayı ve kolonyal yerleşim merkezleri kurulmasını kapsar, ve faşist ve Nazi yöntemleri kullanır. Siyonist hareketin pençesi olarak hareket eden İsrail, dünya emperyalizmi bakımından bir coğrafi insan gücü üssü ve Arap ulusunun kurtuluş, birlik ve ilerleme umutlarına karşı Arap anayurduna karşı saldırması için bir sıçrama tahtasıdır...» (17)

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Ulusal Meclisi'nin tarihi Dördüncü Toplantısı, Filistin Ulusal Yasasını ve Filistin Kurtuluş Örgütü Tüzüğünü kabul etmekten başka bir dizi önemli siyasi kararlar da aldı. Bu siyasi kararların önemli bir bölümü Güvenlik Konseyi kararının yorumlanmasını ve ona karşı Filistin halkının en yüksek karar organı FKÖ Ulusal Meclisi'nin takındığı tutumu kapsamaktadır.

Ulusal Meclis'in, Güvenlik Konseyi kararının «İsrail'e karşı düşmanlık durumunun kaldırılmasına» ilişkin bölümüne karşı yorumunda şu ilgi çekici hususlara yer verilmiştir:

«*...Düşmanlık durumunun kaldırılması aynı zamanda İsrail üzerindeki baskının hafifletilmesini gerektirir ki, böylece Arap pazarlarının kapıları İsrail mallarının istilâsına karşı açılmış olacaktır. Bu mallar dolaşım imkânı buldukça satılacak ve satın alınacak ve iktisadî anlaşmalar yapılmış olsun olmasın pazarı kaplayacaktır.*» (18)

Ulusal Meclis kararının bu pasajı, açıklıkla, Filistin devriminin ve Arap ulusal kurtuluş mücadelesinin özünde emperyalizme ve Siyonizme karşı yürütülen bir sınıf mücadelesi olduğunu ortaya koymaktadır. Gerek Filistin halkının ve gerekse tüm olarak Arap ulusunun anti-Siyonist, anti-emperyalist mücadelesinin sınıfsal içeriği yukarıdaki cümlelerde yatmaktadır.

Ulusal Meclis, Arap ülkelerinin İsrail'in güvenli sınırlara sahip bir devlet olarak varlığını kabul etmeleri halinde İsrail'in güvenliğini korumak yükümlülüğü altına gir-

miş olacaklarını ve bunun fedayi hareketini ezmek, Filistin devrimine son vermek ve Filistin Arap halkının ve Arap halk kitlelerinin Filistin'i geri almak ve oradaki Siyonist ve emperyalist varlığına son vermek yolundaki kutsal görevlerini önlemek gerektiği anlamına geleceğini belirtmişlerdir.

Ulusal Meclis, İsrail ile Arap ülkelerinin yapacağı bir barışın dünya Siyonist hareketine Yahudi cemaatlerinin geniş bölümlerini Filistin'e yerleştirmek için açık kapı yaratacağına dikkati çekmektedir. Güvenlik Konseyi kararının bu bölümü ile ilgili olarak Ulusal Meclis'in yorumu şu şekildedir:

«*(Arapların İsrail ile yapacağı bir barış) Araplarla dost olan bir çok ülkenin İsrail'i tanımaktan veya herhangi bir düzeyde ilişkiye girmekten kaçınmasındaki bütün nedenleri ortadan kaldıracaktır.*

Arap anavatanını Doğu ile Batı arasında bölen insan ve coğrafya engelini güçlendirecektir. Bu, tam bir Arap birliğinden söz etmek bir yana kısmî bir birliğin gerçekleştirilmesini bile önleyeceği için son derece yaralayıcı olacaktır.» (19)

Ulusal Meclis, Güvenlik Konseyi kararını Filistin sorununu görmezden gelmekle suçlamakta ve kararın gerekçesi ile ilgili olarak şunları belirtmektedir:

«*Meclis, bir kez daha, Arap ulusuna ve onun topraklarına karşı saldırının Filistin'in 1917'de Siyonist işgali ile başladığını teyideder. Ve sonuç olarak «saldırının sonuçlarının ortadan kaldırılması»nın sadece 1967 Haziran Savaşından değil, Siyonist işgalinin başlangıcından itibarenki sonuçlarını ifade etmesi gerektiğini belirtir. Dolayısıyla, «saldırının sonuçlarının ortadan kaldırılması» sloganı mevcut biçimleriyle reddedilmektedir ve «saldırı cihazının tahribi» sloganı ile yer değiştirilmelidir. Ancak ve ancak böyle «adalet zemininde barış» kurulabilir.*» (20)

FKÖ Ulusal Meclis kararının bu bölümü, Filistin halkının silahlı mücadelesinin işgalci bir düşmana karşı yürütülen bir direnme savaşından ötede bir özellik gösterdiğini, bir devrim niteliği taşıdığını ortaya koymak-

tadır. İsrail'in yayılma politikasının ve saldırganlığının sonuçlarını ortadan kaldırmakla yetinmemektedir. Bizzat, bu yayılma politikasının ve saldırganlığın kaynağına, İsrail devlet cihazının tahribine yönelmiştir. Ulusal Meclis kararının «...'saldırının sonuçlarının ortadan kaldırılması' sloganı mevcut biçimleriyle reddedilmektedir ve 'saldırı cihazının tahribi' sloganı ile yer değiştirmelidir» biçiminde formüle edilen bölümü Filistin halkının mücadelesine Filistin devrimi özelliğini kazandırmaktadır.

Filistin Ulusal Meclisi ulusal haklarının korunmasında başkalarına dayanmamak gerektiğini savunmuş ve Arap ülkelerinin barışçıl bir çözümü kabul etmeleri, onları ve Arap davasını Büyük Devletlerin kontrolü altına sokacağı için Arap ulusunu uyarmıştır. Amerika'dan ziyade Sovyetler'in ima edildiği Ulusal Meclis kararının bu önemli bölümü şöyledir:

«*Arap ulusu anavatanını savunmak için kaçamayacağı bir yükümlülük altında olduğunu ve korunması ya da topraklarının ve haklarının geri alınması için başkalarına bel bağlamaması gerektiğini kavramalıdır. Eğer Arap ülkeleri barışçıl bir çözümü kabul ederlerse Arap iradesine karşı gelmiş ve kaderlerinin Büyük Devletlerin kontrolü altında olması gerektiğini kabul etmiş olacaklardır.*» (21)

Ulusal Meclis kararlarında ilginç olan bir başka yön, Filistin direnme hareketinin ve Arap ulusal davasının uluslararası destekçileri arasında temel bir tercih eğilimi belirlemiş olmasıdır. Ulusal Meclis'in karar metninde ismen söz edilen tek devlet Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Karar metninde «*Genel Kurul, Çin Halk Cumhuriyeti hükümetine ve halkına Filistin mücadelesi için gösterdikleri destek, İsrail'e karşı açık düşmanlıkları ve İsrail'i tanımayı reddettikleri ya da Filistin toprağını gaspetmesini meşru görmeyi kabul etmedikleri için verdiği değeri iletmek ister*» (22) denmektedir.

Filistin Ulusal Meclis delegeleri —ki çoğunluğu Fetih oluşturuyordu— Sovyetler'in bölge ile son derece ilgili oldukları bir dönemde ve Çin-Sovyet anlaşmazlığının

kızıştığı şartlar altında, karar metninde Çin'den ismen ve özellikle söz etmelerinin ne gibi bir politik anlam taşıdığının büyük bir ihtimalle farkındaydılar. Üstelik, böyle bir bölüm, Sovyetler'in kabul ettiği Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararına hücumlarla dolu olan FKÖ Ulusal Meclisi karar metnine eklenmiştir.

Filistin Ulusal Meclisi Beşinci toplantısını 1969 Şubat ayı başında yapmıştır. Yahya Hammuda başkanlığındaki FKÖ Yürütme Kurulu, Dördüncü Ulusal Meclis toplantısının kararları ışığında Beşinci Toplantının hazırlık çalışmalarını yürüttüler.

«Dördüncü Filistin Ulusal Meclis toplantısında kabul edilen karara uygun olarak FKÖ Yürütme Kurulu değişik komando örgütleri ile çeşitli toplantılar düzenledi. Bu toplantılar sonucunda FKÖ Ulusal Meclisinde temsil oranları için bir formül saptandı. Bu formül Fetih'e otuzüç, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'ne oniki, Saika'ya oniki, FKÖ Yürütme Kurulu'na onbir, Filistin Kurtuluş Ordusuna beş, FKÖ Ulusal Fonu'na bir, öğrenci, işçi ve kadın örgütlerine üç ve bağımsızlara yirmisekiz sandalye verdi.

«*Filistin Halk Kurtuluş Cephesi formülü reddetti ve (toplantıya) katılmayacağını bildirdi. Bunun yerine bütün örgütlerin eşitlik temeli üzerinde birleşmesini önerdi...*» (23)

Bununla birlikte, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, daha sonraları kimi zaman Filistin Ulusal Meclis toplantılarına katılmış, kimi zaman da çeşitli gerekçeler ileri sürerek bundan kaçınmıştır.

Beşinci Kongre sonunda Yasir Arafat bugüne kadar sürdürdüğü FKÖ Yürütme Kurulu başkanlığına seçildi. Bu kongreden sonra Fetih, FKÖ üzerinde otoritesini kurmayı başarmıştır.

«*..Kongre sonunda Yasir Arafat —Fetih'in resmî sözcüsü— başkanlığında yeni bir Yürütme Kurulu oluşturuldu. Yeni yürütme kurulu Fetih'in dört, Saika'nın iki temsilcisinden ve üç bağımsız ile eski FKÖ yürütme kurulundan bir kişiden oluştu.*» (24)

Fetih, gücünü Yürütme Kurulundaki sadece dört temsilcisinden almıyordu. FKÖ Yürütme Kurulundaki bağımsızların temsilcileri de Fetih yanlısı idiler.

« *Şubat 1969'da Kahire'de, Fetih etkin bir biçimde FKÖ'nün kontrolünü eline geçirdi ve Fetih'in güçlü bir biçimde temsil edildiği yürütme kuruluna Arafat başkan seçildi. Kemal Nasır'ın (*) da dahil olduğu bir kaç Fetih yanlısı bağımsızın yanısıra, Fetih liderlerinin diğer üçü, Muhammed Yusuf Najjar, (Abu Yusuf), (**) Faruk Kaddumi, (Abu Lûtuf) ve Halit El-Hassan kendisine yürütme kurulu üyeleri olarak eşlik ettiler. Saika da temsil edildi. O yılın Haziranındaki, bir sonraki Meclis toplantısında Fetih siyasi kontrolünü güçlendirdi...* » (25)

FETİH: FİLİSTİN DİRENME HAREKETİNİN BELKEMİĞİ

Filistin devriminin gelişimine ve yapısına bir göz atıldığında Fetih'in seçkin yeri kolaylıkla görülebilir. Öyle ki, Fetih'in dışındaki direnme örgütleri olmasaydı da, Filistin direnme hareketi'nin gene de varolacağını söyleyenler vardır. Ancak, tartışma götürmeyecek olan şudur: Fetih olmasaydı, Filistin direnme hareketi varolamazdı.

Nereden almaktadır Fetih gücünü? Nerede kazanmıştır Filistin devrimi içindeki seçkin yerini? Silahlı mücadeleye ilk girişen örgüt olmasında mı yatmaktadır bu tılsım?

Bu sorulara salt askeri gerekçelerle izah getirmek,

(*) Abu Yusuf, FKÖ'nün Lübnan sorumlusu iken, 10 Nisan 1973'de İsrail komandolarının Beyrut'a yaptığı baskın sırasında öldürüldü.
(**) Kemal Nasır, aynı baskında öldürülen üç liderden biriydi. Öldürüldüğünde FKÖ Yürütme Kurulu sözcüsü ve FKÖ organı Filistin El-Thawra dergisinin başyazarı idi. Hıristiyan.

gerçekte hiç bir şeyi izah etmemek olacaktır. Fetih'in mücadeleye ilk başlayan örgüt olmasının kendisine önemli bir avantaj ve itibar kazandırdığı kuşkusuzdur. Ancak, Fetih'in yerini neden ve nereden kazandığını izah bakımından, bu nokta yetersiz kalmaktadır. Fetih'in diğer örgütlere oranla bazı üstün yönleri vardır. Elbette, diğer örgütlerin Fetih'ten üstün yönleri de bulunabilir. Ne var ki, Filistin devriminin bu evrelerinde Fetih'in diğerlerine olan üstün yönleri daha tayin edici gözükmektedir.

Bunların başında, Fetih'in salt Filistinli niteliği gelmektedir. Diğer örgütler Arap dünyasının iç hizipleşmelerinde yer alan pan-Arap örgütlerin uzantıları görünümünü taşırken, Fetih, tamamen Filistin şartlarının bir ürünü, Araplararası siyasi hizipleşmelerde ve hesaplaşmalarda yer almayan, bütün dikkatini Filistin'in kurtuluşu üzerine yoğunlaştıran bir örgüt olarak doğmuştur. Üzerinde, Fetih kurucularının titizlikle durdukları bu nokta, zaten dağılmış ve Araplararası çekişmeler yüzünden Filistin'in kurtuluşu davasından uzaklaştırılmış olan Filistin halkının en geniş kesimlerini Fetih etrafında kenetleyen unsur olmuştur.

Bundan başka, Fetih'e güç katan önemli bir nokta Fetih önderliğinin başarılı taktisyenliği olmuştur. Gerçekten de Fetih kuruluşundan FKÖ'nün kontrolünü eline geçirene dek ve hatta sonrasında, koşullara en uygun siyasetleri gütmeyi bilmiş, taktik yeteneklerini ortaya koymuştur. Hiç bir örgüt için söylenemeyeceği gibi, Fetih'in tek bir hata yapmadığı, hatalardan ve zaaflardan arınmış olduğu elbette söylenemez. Bununla birlikte, Filistin mücadelesi plânında diğerleri ile kıyaslandığında Fetih'in en az hata yapan örgüt olduğunu ileri sürmek yanlış düşmez.

Fetih'in kendisinin ve Filistin direnme hareketlerinin içişlerine karışılmaması şartıyla Arap ülkelerinin içişlerine karışmamayı ilke olarak, hem de en temel ilkelerinden biri olarak ilân etmesi kendisine en fazla güç katan noktaların başlıcalarından biridir. Filistin sorununun çeşitli Arap ülkeleri arasında birbirlerine karşı

koz olarak kullanılması ve bu yüzden Filistinlilerin çeşitli Arap güçleri arasında bölüşülmesi ve parçalanması, Fetih'e Filistin ulusal birliğinin önündeki en büyük engel, Filistin'in kurtuluşu davasını tehlikeye sokan ciddi bir pürüz olarak gözükmüştür. Bu nedenle, Filistin direnme hareketinin içişlerine karışılmamasını, Fetih, Filistin'in kurtuluşu uğruna mücadelenin anahtarı, devrimin güvenilir adımlarla yürümesinin güvencesi olarak görmüştür. Arap ülkelerinden böyle bir tutumu talep etmenin karşılığında ise Arap ülkelerinin içişlerine karışmayacağı vaadinde bulunmuş ve bunu gerçekten sadakatle uygulamıştır. Diğer örgütlerden farklı olarak, Fetih'in kendilerine karşı hasım tavrı almaması ve itibarını içişlerine karışarak kullanmaması karşısında, her türden politik eğilim ve rejim sahibi Arap ülkesi —Ürdün hariç tutulacak olursa— Fetih'i desteklemiştir. Özel olarak, kendi rejimleri paralelindeki Filistin fedayi örgütlerinden birini bile destekliyor olsa da, örneğin Suriye (hiç değilse 1976 yılında Lübnan'da giriştiği müdahaleye dek) ve Irak gibi ülkeler Fetih ile iyi ilişkilerini de korumuşlardır. Arap dünyasının en sağından en soluna kadar destek elde etmesini başarmasıyla da Fetih, diğer örgütler arasında sıyrılabilmiş, sivrilmiştir.

İşte bu ilkeye bağlılığı nedeniyle Fetih kimi örgütler tarafından sağcı olmakla eleştirilmiştir. Filistin'in kurtuluşunun Arap ülkelerinde gerçekleştirilmesi gereken devrimden ayrılamayacağını ileri süren bu örgütlere göre, bu hedefe sırt çevirdiği için Fetih sağcıdır. Ayrıca, kendisini Marksist olarak ilân eden örgütlerin bulunduğu bir direnme hareketi içinde böyle bir iddiası olmayan Fetih'in payına sağcı olmak düşmektedir.

Ancak, Filistin devriminin kendi pratiği bu cins eleştirileri pek haklı çıkartmamıştır. İsrail'e karşı Arap ulusal cephesini zayıflatmamak gayesiyle ana çelişkiyi bir yana bırakıp ikincil çelişkileri yani Araplararası çelişkileri öne çıkarmak istemeyen ve gene, Arap ülkelerinin Filistin mücadelesini kendi vesayetleri altına alma eğilimlerine fırsat tanımamak gereğini duyan Fetih, «Arap dev-

letlerinin içişlerine karışmamak; Filistin devriminin içişlerine de kimseyi karıştırmamak» ilkesine ısrarla bağlı kalmıştır. Bunun pratikteki sonucu, 1973 Savaşından sonra Fas'tan Cezayir'e, Birleşik Arap Emirliklerinden Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'ne kadar en zıt kutuplarda yer alan Arap ülkelerinin, FKÖ'nün desteklenmesi konusunda ittifak kurabilmeleri olmuştur. Ayrıca, Arap müdahalelerine açık bir zemini bulunan Filistin devriminin iç bünyesi, Fetih'in kararlılıkla bağlı kaldığı bu ilke sayesinde, bu tip müdahalelerden korunabilmiş ve Filistin ulusal birliğinin pekişmesi sağlanabilmiştir.

Filistin halkının büyük çoğunluğunun desteğini alan ve bir halk devriminin en büyük örgütü olan bir örgütte, çok çeşitli siyasal eğilimlerden unsurlar barınabileceği açıktır. Bu bakımdan, Fetih'in sağcı olduğunu ileri sürmek pek mantıklı bir sav değildir. Gerard Chailand, *«sağcı eğilimlere sahip olduğu yolunda rakip gruplar tarafından suçlanmasına rağmen Fetih'te Marksistler de vardır»* (26) diye yazmaktadır. Gerçekten de, Fetih saf ya da doktriner bir örgüt olmaktan uzaktır. Daha ziyade bir ulusal cephe örgütünü, çeşitli eğilimlerin ve çıkarların içinde barındığı, bir asgarî müşterek üzerinde yer aldığı bir geniş cephe örgütünü andırmaktadır.

Fetih, bu yönleriyle önemli uluslararası desteklere de sahip olmuştur. Örneğin, Çin Halk Cumhuriyeti yöneticileri, Filistin direnme örgütleri arasında, Marksist-Leninist olduğunu ilân eden örgütler bulunmasına rağmen, en çok Fetih'e yakınlık duymuşlardır: *«...Çin gibi, FKÖ ve özellikle, Fetih herhangi bir devletle fazla sıkı fıkı ilişkilere girmemek konusunda dikkatli olmuşlardır.*

Çin, ulusal kurtuluş hareketlerini «Maoist» bir çizgi kabul etmeleri ya da yüzeysel bir biçimde «şartlarına Marksist tahliller getirmeleri» konusunda ikna etmeye çaba göstermemiştir. Mao, «ülkenin içinde ve dışında varolan gerçek şartlardan hareket etmek» ve «hayattan kopuk kitaplara değil, varolan objektif gerçeklere da-

yanmak» gereğinin hayatî önem taşıdığı üzerinde ısrarla durmuştu.

Çin'in, milliyetçi Fetih'e, «Maoist» olarak kabul edilen Halk Cephesi'nden her zaman, neden, daha fazla ilgi duymuş olduğunu belki de bu açıklar» (27)

Fetih'in diğer Filistin direnme örgütlerine üstünlük tanıyan özelliklerinden biri de, nice fırtınadan geçmiş olmasına rağmen, örgüt önderliğinin ve örgütün tümünün asla bölünmemiş olması, birliğini her zaman koruyabilmesidir.

Bir Lübnanlı yazar bunu şöyle anlatıyor:

«Fetih'in en büyük gücü, önderliğinin parçalanmaz olduğunu her zaman kanıtlamış olmasındadır. Bu, Fetih'i karalamak isteyen Arap hasımlarının alaylı bir biçimde onu, «limited şirketi» olarak nitelemelerine yol açmıştır. Aralarındaki bu birlik ve iktidar mücadelesinin bulunmayışı, Fetih liderlerinin, arkadan hançerlenme ya da parçalanma korkusu duymadan, birbirine taban tabana zıt siyasetleri aynı anda yürütmelerine olanak vermiştir. Bu yüzden, gözlemciler, Yasir Arafat Arap başkentlerini ziyaret ederken, en yakın yardımcısı Salah Khalaf'ın o ülkelerin siyasetlerine saldırı yöneltmesi karşısında apışıp kalmışlardır. Bu ikili tutumun ardındaki felsefe şudur: Arafat gerekli olan neyse onu yapar ve hareket içindeki ılımlıları cezbederken, Khalaf ateşli konuşmalar yapar ve aşırıları yatıştırır. Ve eğer üçüncü bir siyaset çizgisi gerekli olursa, gözlemciler, bir başka Fetih liderinin bunu savunacağına ve öyle düşünenleri kendi yanında toplayacağına emin olabilir, Fetih örgütünün gücü ve güzelliği işte bu olmuştur ve sonuç olarak, Arafat'ın Filistin halkının tartışmasız lideri olarak tanınması gerçeği işte burada yatmaktadır. Bütün siyasal ve örgütsel dehasına rağmen, Dr. Corc Habbaş, örgütü Halk Cephesi'nin Demokratik Cephe'ye, Devrimci Cephe'ye, FHKC-Genel Komutanlık (A) ve FHKC-Genel Komutanlık (B)'ye bölünmesini önleyememiştir.» (28)

Diğer örgütlerin teorik sorunlara karşı duydukları özel ilgiye karşılık, özellikle Orta Doğu şartlarında çok de-

ğer ifade eden pragmatik tutumu ile ve mücadelenin askerî yanına da, diplomatik yanına da, diğerlerinden çok daha fazla ağırlık veren Fetih, pratikte Filistin mücadelesinin en ağır sorumluluklarını yüklenebilmiş ve «herşeyin ölçüsü pratik» olduğu için, Filistin halkının olsun, Arap dünyasının olsun, ilerici dünyanın olsun, büyük çoğunluğunun desteğini elde ederek, Filistin devriminin en seçkin örgütü olarak ün yapmıştır.

Bütün bu noktalar Fetih'in FKÖ içindeki ağırlığının, FKÖ'yü kontrolü altına alabilmesinin, FKÖ Yürütme Kurulu çoğunluğuna, bu Kurul'daki sandalye sayısındaki çoğunluğa sahip bulunmasından ötürü olmadığını ortaya koyar. Fetih'in, FKÖ ve Filistin devrimi içinde işgal ettiği yer, Filistin'in kurtuluşu mücadelesi içindeki ağırlığı ve devrimde oynadığı rolle orantılıdır.

Böyle bir Fetih'in yön verdiği FKÖ, Orta Doğu'da âdil bir barış şartını, «saldırı cihazının tahribi», yani ırkçı Siyonist İsrail devleti'nin yıkılışı şartına bağlamaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1967 SONRASI AMERİKAN-SOVYET POLİTİKALARI VE «KARA EYLÜL» 1970

AMERİKAN ve SOVYET POLİTİKALARININ TEMELİ: BARIŞÇIL ÇÖZÜM

İsrail sınırları üzerindeki anlaşmazlıkları bir yana, İsrail'in bir devlet olarak varlığının korunması üzerinde ittifak eden Amerika ile Sovyetler, Orta Doğu sorununa siyasi bir çözüm bulmak üzerinde de anlaşmışlardı. Siyasi çözüme karşı çıkan, barış ile İsrail devletinin yıkılmasını özdeş sayan Filistin devriminin savaşçı sesi her ikisi için de ürkütücü ve can sıkıcı idi.

Bölgedeki denge Amerika aleyhinde tehlikeli surette değişmekte idi. 1967 Savaşının sonuçlarının yarattığı anti-Amerikan hava ve Filistin devriminin yükselişinin canlandırdığı Arap milliyetçiliği bölgedeki iki Batı yanlısı rejimin daha yıkılmasını sağladı. 1969 Mayısında Sudan'daki Amerikan yanlısı rejim radikal subayların bir darbesiyle yıkıldı ve Sudan, Mısır ve Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler kurdu. Gene aynı yılın Eylül ayında bu kez Libya'da, başlarında Muammer El-Kaddafi'nin bulunduğu bir grup genç subay Amerikan yanlısı krallık rejimini devirdiler. Yeni rejimin ilk icraatı, Akdeniz'deki en büyük Amerikan üslerinden biri olan Wheelus üssünü kapatması oldu.

Hiç şüphesiz, bölgede dengeyi Amerika aleyhine döndüren en önemli faktör, Batı yanlısı rejimlerin yıkılmasından çok Filistin direnme hareketinin artan etkinliği idi. Amerika bir kez daha «barudun icadından sonra en tehlikeli icat» saydığı bir ulusal kurtuluş savaşına tanık

oluyordu. Dev askeri gücüyle, o tarihte, kazanamayacağı konvansiyonel savaş yoktu. Ama çekirdeğini gerilla eyleminin oluşturduğu uzun süreli bir halk savaşını bastırmasının olanaksızlığını bizzat içinde bulunduğu Vietnam savaşı sayesinde anlamıştı. Filistin direnme hareketi, Amerika'nın çok iyi tanıdığı ve en korktuğu bir şeyi temsil ediyordu. Hem de Amerika'nın Vietnam'a saplandığı bir dönemde ve çıkarları bakımından en fazla önem verdiği bölgelerin birinde.

İki yolla Filistin devriminin ateşleri söndürülebilirdi. Ya askeri alanda kesin bir yenilgiye uğratarak ki bu yolun tek başına sonuç vermesi Filistin devriminin mücadele stratejisi ve tarzı yüzünden pek olası gözükmüyordu. Ya da Filistin devrimini İsrail karşısında yalnız bırakarak. Yani Arap ülkelerini barış plânlarına razı ederek ve Filistinlileri İsrail'den başka bir de Arap rejimleri ile çatışma içine sokarak. İki yolun da tek başına sonuç vermeyeceği kestirilebildiğinden, Amerika her iki yolu da uygulamaya koydu.

Ancak, bölgesel dengenin aleyhine ağır basmaya başlaması yüzünden Amerika, ikinci yolu kendi başına gerçekleştirmesi için gerekli kozlardan yoksundu Zira İsrail ile sınırdaş olan Arap devletleriyle —Ürdün ve Lübnan hariç— 1967 Savaşından sonra diplomatik ilişkileri dahi kesilmişti, daha önemlisi bu ülkeler —Suriye ve Mısır— üzerinde nüfuzu kalmamıştı. Sovyetler'in, nüfuz sahibi olduğu bu ülkeler üzerinde Amerikan politikası ile uyum halinde girişimleri olmaksızın, Amerika'nın Filistin devrimini tecrit çabaları hiç bir sonuç elde edemezdi.

Sovyetler'e gelince, Filistinliler ile ilişkileri hiç te iyi başlamamıştı. Filistin fedayileri başından beri Sovyetler'in gözünde, Orta Doğu'daki barış çabalarını ve siyasi çözüm olanaklarını dinamitleyici unsurlar olarak görülmüşlerdi. Gerçi Sovyet basını ara sıra Amerikan çıkarlarına zarar verici eylemlerinden ötürü kendilerinden övgüyle söz etmiştir ama, Filistinli fedayiler için gene Sovyet basınında genel olarak yakıştırılan sıfatlar «maceracı eylemlerin sahibi», «sorumsuz» gibi sıfatlardı.

Sovyet Orta Doğu politikası ile Filistin direnme hareketinin çizgisinin çatışması en belirgin olarak Sovyet politikasının Arap dünyasındaki başlıca temsilcisi olan Moskova yanlısı Arap Komünist partilerinin Filistin direnme hareketine karşı takındığı tavırda ortaya çıkmıştır. 4 Ağustos 1968 tarihli Lübnan gazetesi El-Ahbar, Filistin Ulusal Yasası ve Filistin Kurtuluş Örgütü Tüzüğü'nün kabul edildiği Filistin Ulusal Meclisi toplantısından sonra toplanan Arap Komünist Partileri konferansının bildirisini yayınlamıştır. Bu bildirinın Filistin direnme hareketini nasıl gördüğüne ilişkin aşağıda yer alan pasajlar, bir bakıma Sovyetler'in Filistin direnme hareketine karşı o tarihte takındığı olumsuz tutumun bir belgesidir.

«...*Bu süreç çerçevesi içinde ilerici ulusal hareket-te iki ciddi akım ortaya çıkmıştır... Bu iki ciddi akımdan ilki küçük burjuvazinin milliyetçi ve ilerici unsurları tarafından savunulan maceracı duygusal akımdır... Maocu hizip bu tehlikeli maceracı akımı geliştirmek için her türlü çabayı göstermektedir.*» (1)

Moskova yanlısı Arap komünist partilerinin bildirisinde Filistin Kurtuluş Örgütü'nün belkemiğini oluşturan Fetih'in Filistin davasının en başta Filistinlileri ilgilendirdiği ve Filistin direnme hareketinin Filistinli olmayan hiçbir kuvvetin denetimi altına girmemesi gerektiği yolundaki temel tutumu da eleştirilmekte ve şöyle denmekedir:

«...*Sonuç olarak, Filistinlilerin hareketlerinin «bağımsız» olması gerektiği ve her türlü «vesayet»in reddedildiği bahanesi ile mücadelenin Filistinlilere dayandırılmasını savunan sloganlar da yanlıştır. Filistin sorunu başta Filistinlileri ilgilendirmekle birlikte bütün Arap halklarını da ilgilendirmektedir ve onların emperyalizme ve Siyonizme karşı ortak mücadelesinin bir parçasıdır.*». (2)

Filistin mücadelesi ile genel Arap anti-emperyalist mücadelesi arasındaki ilişki doğru olarak ifade edilmekle beraber, Filistin direnme hareketinin ve Filistin mücadelesinin kendine özgü, bağımsız hüviyeti reddedilmekte-

dir. Böylelikle, Filistin mücadelesinin genel Arap mücadelesi içinde eritilmesi savunulmaktadır. Genel Arap mücadelesinin başını çeken Mısır ve Suriye gibi rejimler, o sıralarda, Sovyetler tarafından Orta Doğu bunalımının çözümü için siyasi çözümü kabul etmeye zorlanmaktaydılar. Mısır, Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararını kabul ederek bu yöndeki ilk adımı atmıştı bile. Filistin halkı silahlı mücadeleye başlayarak kendi kaderini eline alana kadar olan da zaten Arap komünist partileri konferansının bildirisinde talep edilen Filistin mücadelesinin genel Arap mücadelesi içinde eritilmesi idi. Bu yolla, yıllar boyu Filistin sorununun çözümü yolunda hiçbir olumlu adım atılamadığı gibi, bu sorun unutturulmaya çalışılmıştı. Esasen, Filistin kurtuluş hareketinin ortaya çıkışı Moskova yanlısı Arap komünist partilerinin reddettiği esaslara dayanmakta idi. Arap komünist partilerinin bu kadar açık bir gerçeği bilemedikleri, kavrayamadıkları, elbette ki ileri sürülemez. Ne var ki, Arap komünist partilerinin Arap dünyasında kendilerine seçtikleri yaşama şansı, Sovyet politikası ile uyum halinde olmalarına bağlıydı. Bildiri, bu nedenle, gerçekte Sovyetler'in Orta Doğu bunalımına ilişkin görüşlerinin bir ifadesi idi.

Bildiride dikkati çeken bir başka nokta, Arap komünist partileri ile aralarındaki önemli farklara karşılık, kendisini Marksist olarak ilân eden Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ile Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi'nin, Filistin devrimi önderliğinin, sınıf karakteri üzerine yaptıkları değerlendirmede ve ayrı bir açıdan yola çıkmakla birlikte «Arap ülkelerinin içişlerine karışmamak ve kimseyi Filistin devriminin içişlerine karıştırmamak» biçimindeki Fetih tezlerine tepki duymak noktasında, Moskova yanlısı Arap komünist partileri ile aralarında daha sonra ortaya çıkan ortaklıktır. Bu bildirinin yayınlandığı tarihte, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi kendisini henüz Marksist olarak resmen ilân etmediği gibi Demokratik Cephe de henüz kurulmamıştı.

Bildiri, Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararının Orta Doğu bunalımını çözecek önemli bir adım olduğu-

nu ileri sürerek ve Arap halklarının İsrail saldırısının sonuçlarını silmek için Sovyetler Birliği ile ilişkilerini her alanda kuvvetlendirmeleri gerektiği çağrısıyla sona eriyordu. Ancak Sovyetler Birliği ve Arap komünist partilerinin Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararını kabul etmiş olmaları bu kararı reddeden ve Marksist olduklarını ileri süren Filistin kurtuluş örgütleri, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ve Demokratik Cephe ile aralarındaki en önemli farklılığı oluşturacaktır.

SOVYET POLİTİKASININ ESASLARI

Sovyetler'in İsrail'in devlet olarak varlığını savunması Orta Doğu politikasının temel taşlarından biriydi. İsrail saldırganlığına karşı nasıl Araplara arka çıkıyorsa, İsrail'in bölgedeki varlığını da savunuyordu. Çünkü İsrail'in varlığı, Sovyetler Birliği'ne bölgedeki varlığının meşruiyeti bakımından olanak sağlamaktadır. Amerika ile bütün dünyada boy ölçüşen Sovyetler, Orta Doğu'daki varlıklarını bir ölçüde İsrail'in varlığı ve Araplara karşı giriştiği savaşlar sayesinde kazanmıştı, İsrailsiz ve dolayısıyla Amerikasız bir Orta Doğu aynı zamanda Sovyetler'in de pek gerekli olmadığı bir Orta Doğu olacaktır. Gromiko'nun L'Unita gazetesine verdiği demeçte belirttiği gibi, «Bir Karadeniz ve bunun bir sonucu olarak, bir Akdeniz ülkesi olan Sovyetler Birliği, doğal olarak güney sınırlarına yakın bir bölgedeki barış ve güvenlik ile ilgilenmektedir». Orta Doğu'da «barış ve güvenliğin» başlıca tehdidini temsil eden Amerika ve İsrail bölgedeki varlıklarını yitirirlerse «barış ve güvenliğin» korunması için Sovyetler'e de ihtiyaç kalmayacaktır.

Bununla birlikte, Sovyetler'in ilgisini çeken tek şey «Güney sınırlarına yakın bir bölgedeki barış ve güvenlik» değildir. Dünyanın her yanında Amerika ile kıyasıya bir rekabet içinde bulunan Sovyetler, bölgenin Ak-

deniz ile Hint Okyanusunu, Afrika ile Asya'yı ve Avrupa ile petrol havzalarını birbirine bağlayan stratejik konumu ile de yakından ilgilidir. Ayrıca, son derece zengin rezervlere sahip olan bölge petrolleri, büyük askeri giderlere ve büyüyen ekonomiye sahip her ülke gibi Sovyetler'in de ilgisini çekmiştir.

Sovyetler'in Filistin devriminden pek hoşnutluk duymasının biricik nedeni, Filistin devriminin nihai amacının İsrail'in ortadan kaldırılması olmasından ibaret değildir. Mısır ve Suriye gibi Arap kurtuluş hareketinin başını çekmiş olan ülkelerin Sovyet desteğine ihtiyaç duydukları, bu ihtiyaçlarını açıkladıkları bir dönemde, bu ülkeleri «korunmak için başkalarına güvenmemekle» uyaran, devrim niteliğinde çok daha dinamik bir Arap kurtuluş hareketinin öne fırlaması Sovyetler'in pek tercih edeceği bir şey olamazdı.

Ayrıca, Filistin Kurtuluş Örgütü, açıkça, diğer ülkelerle geliştirmediği cinsten bir dostluğu Çin Halk Cumhuriyeti ile geliştiriyordu. Çin-Sovyet çatışması şartlarında Sovyetler'in bundan rahatsızlık duyduğu kuşkusuz idi.

Sovyetler'in bölgede silahlı çatışmanın canlanmasını istememesinde ve bu nedenle Filistin devrimini zayıflatmak istemesinde en önde gelen nedenlerden biri, Sovyet filosunun Akdeniz'e inişi ve bölgede Sovyetler'in etkin bir askeri varlık kazanmasıyla birlikte Amerika ile Sovyetler arasındaki dünya çapındaki rekabetin de tehlikeli bir biçimde Orta Doğu'ya taşınması olgusu idi. Bölgede savaş atmosferinin Filistinliler sayesinde devamı ve hatta gerginleştirilmesi, Sovyetler'i Amerika ile bir savaşa sürükleyebilirdi ki, bu, rekabet içinde olmalarına rağmen bütün dış politikasını detant nedeniyle Amerika ile karşı karşıya kalmamak üzerine kuran Sovyetler Birliği için asla istenmeyen bir şeydi. Detant, bugüne dek uygulandığı biçimiyle Sovyetler'e Amerika'dan daha yararlı olmuştur.. Zaten bu politikayı formüle eden ve ortaya atan Sovyet yöneticileri idi. Dünyanın en dev emperyalist ülkesi olarak Amerika ile sömürülen Üçüncü Dünya ülkeleri ve Amerikan hegemonyası altında bulunan gelişmiş ül-

keler arasındaki çelişmelerin giderek derinleşeceğini ve bu ülkelerde Amerikan egemenliğinin ergeç zayıflayacağını hesaplayan Sovyetler Birliği, zamanın kendisinden yana çalışacağını düşünmüştü. Amerika'nın boşaltması mukadder olan her alana, Amerika'nın hasım taraflardan biri olduğu her alana girmek. Sovyet politikasının Kruşçef döneminden beri ana doğrultusu bu idi. Ama bunu Amerika ile karşı karşıya gelmeden, Amerika ile doğrudan bir savaşa tutuşmak olasılığını bertaraf ederek yapmak. İşte detant ya da uluslararası yumuşama, daha da doğrusu Sovyet-Amerikan ilişkilerinin yumuşatılması bu karşı karşıya gelmemenin formülasyonu idi. Sovyetler Birliği detant ile çerçevelenmiş temel politikasını hiçbir gücün bozmasına izin veremezdi. Filistin Kurtuluş Örgütü, Sovyet Orta Doğu politikasında bu yüzden pürüz teşkil ediyordu. Bölgeyi bir savaş ortamı içinde tutarak ve Sovyetler ile Amerika'nın müttefiklerine olan karşılıklı taahhütleri yüzünden savaşa sürüklenmeleri olasılığını besleyerek.

Filistin direnme hareketi üzerinde kontrolünü kuramayan Sovyetler, ancak etkisi altında —teknik ve askeri yardımı sayesinde— ki Arap devletlerini siyasi bir çözüme ikna ederek ya da bölgede gerginliği arttırıcı tutum takınmamalarını sağlayarak Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararında içerilen hedeflere varabilirdi.

Ancak, İsrail'in işgal ettiği Arap topraklarından çekilmemekteki inatçılığı ve Arap ülkelerinin İsrail ile aralarındaki uzlaşmaz çelişme devam ederken bu nasıl sağlanabilirdi?

1967 Savaşından sonra Sovyetler tam anlamıyla yıkılmış olan Mısır silahlı kuvvetlerinin yeniden örgütlenmesi işini üzerine almıştı. Mısır ve Suriye ile Amerika arasındaki köprüler atılmış olduğu ve Batı Avrupa'nın —Fransa hariç— İsrail'i desteklemesi nedeniyle, bu iki ülke silah tedariki bakımından kesinlikle Sovyetler'e bağlanmışlardı. Bu ülkelerin ve özellikle Mısır'ın silah musluklarını elinde tutan Sovyetler, bu avantajını bu ülkeleri

Sovyet Orta Doğu politikası doğrultusunda davrandırmak için kullanabilirdi.

Nasıl?

Bu ülkelere ancak kendilerini bir saldırıya karşı savunacak ölçüde silah vermekle.

Esas olarak savunma silahlarıyla donanan ülkelerin, işgal edilmiş topraklarını kurtarmak amacıyla, Amerika tarafından dişinden tırnağına kadar saldırı silahlarıyla ve en yüksek teknolojideki savaş araçlarıyla donanmış düşmanlarına karşı bir savaşı başlatamayacakları açıktır. O zaman bu ülkelere, işgal edilmiş topraklarını kurtarmak için umutlarını Sovyetler'in desteğini sağlayacakları diplomasiye terketmekten başka yol kalmıyordu.

6 Ekim 1972 tarihli Lübnan gazetesi El-Havadis ile yaptığı bir mülakatta Sedat, Nasır döneminde Mısırlılara diplomatik çabaları kabulden başka yol bırakmayan Sovyet tutumu ile ilgili bir anıyı şöyle naklediyor:

«Abdülnasır Moskova'ya yaptığı son geziden döndüğünde, kendisine şakayla 'İyi gözüküyorsunuz sayın Başkan. Öyle görülüyor ki, Rus tedavisi sizi iyileştirmiş' dedim. 'Biliyor musun,' diye karşılık verdi 'Rogers girişimini kabul etmeye, Ruslarla masaya oturmuş onları stratejik ihtiyaçlarımızı karşılamaya ikna etmeye çalışırken ve onlarla yürütülen müzakereler umutsuz bir durum olarak ortaya çıktığı zaman karar verdim. Umutsuz durum karşılığını İngilizce 'hopeless case' olarak söylemişti.» (3)

Rogers Plânı 1970'de Filistin devriminin ağır zarar görmesine yol açan, Ürdün'deki Kara Eylül günlerinin bir habercisi idi. Rogers Plânında Süveyş Kanalının uluslararası deniz trafiğine açılması ve Sina'da İsrail'in bir miktar toprak tavizi vermesini amaçlayan barış görüşmelerinin Mısır ve Ürdün ile İsrail arasında başlamasını öngörüyordu. Süveyş'ten sonra Batı Yakası ve Gazze'nin durumu da ele alınacaktı. Ancak, barış görüşmelerine başlanılabilmesi için Süveyş ve Ürdün cephelerinde bir ateşkes anlaşması yapılması şart koşuluyordu.

Rogers Plânından önce de Orta Doğu uyuşmazlığına siyasi bir çözüm bulmak için bir dizi çaba gösterilmişti. Bu çabalardan biri Jarring çabasıydı. İsveç'in Moskova Büyükelçisi Gunnar Jarring, Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararının uygulanması yönünde, taraflar arasında temaslar yapmak için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından görevlendirilmişti. Bundan başka, bir de Sovyetler'in önerisi olan Dört Büyükler çözümü adı verilen siyasi çözüm çabaları vardı. Sovyetler, Güvenlik Konseyi kararının uygulanması için kendisi, Amerika, İngiltere ve Fransa arasında kararlaştırılacak bir yol bulunmasını ve bölge ülkelerine bu «Dört Büyükler» tarafından güvence verilmesini önermişti. Mısır ve Ürdün Dört Büyükler çözümünü kabul etmekle birlikte İsrail sertçe reddetti. Jarring çabaları da tam anlamıyla çökmüştü. Bu çabaların en belirgin özelliği, soruna Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı çerçevesinde çözüm bulmaktı.

İsrail Dört Büyüklerin garantilerini yetersiz gördü. Güvenilir sınırlarının saptanmasını ön koşul olarak ileri sürüyor ve Arap ülkeleri ile ikili görüşmeler yapmak istiyordu. Bu, Arapların, meşruiyetini de facto olarak tanıyacakları anlamına geleceği için İsrail'e büyük politik koz sağlayacaktı. Ancak, İsrailliler güvenilir sınırlarının ne olduğunu asla açıklamış değillerdi. Daha savaşın hemen bitiminden kısa bir süre sonra, İsrail Başbakanı Levi Eşkol, Le Monde muhabiri Eric Rouleau'ya şunları söylüyordu:

«*Topraklarımızın tek bir santimini dahi verme eğiliminde değiliz. Müzakereler mevcut statükonun tanınmasıyla başlamalıdır. Filistin Birinci Dünya Savaşı sonunda Sykespicot anlaşmaları ile bölünmüştü. İkinci kez Churchill'in Ürdün Emirliğini yaratmasıyla bölündü ve üçüncü kez 1948'de. Dördüncü bir bölünmeyi kabul edemeyiz. Eski Filistin'in 20.000 kilometresinden başka bir şey kalmadı. Ümidimiz odur ki, bir kaç on yıl sonra*

Rusya'dan, Avrupa'dan ve Amerika'dan milyonlarca Yahudi göçedecektir.» (4)

İsrail'in bugünkü Savunma Bakanı Şimon Peres ise 28 Aralık 1968'de Le Monde'da çıkan mülakatında, gazete muhabirine Batı Yakasının Ürdün toprağı sayılmayacağını, Kral Abdullah'ın 1948'de askeri müdahele ile orasını ilhak ettiğini söyledikten sonra şu açıklamayı yapıyordu: «*...Kudüs'ün müzakere edilemeyeceğini söylemek dahi gereksizdir. Golan tepeleri ise İsrail'in güvenliği bakımından hayatidir. Eşkol hiçbir Arap ordusunun Ürdün Irmağını geçmeye hakkı olmadığını söylemiştir. Sina'da mesele esas olarak Akabe Körfezine hakim olan Şarm El-Şeyh'tir*». (5)

Peres'in Batı Yakasının aslında Ürdün toprağı olmadığını söylemesi doğrudur. Çünkü Batı Yakası Filistin toprağıdır. Ancak, İsraililer Filistinlilik diye bir kavramı tanımadıklarına göre Batı Yakasını gerçekte İsrail'e ilhak etme niyetleri Şimon Peres'in ağzından açığa vurulmuş oluyordu. Görüleceği gibi, Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararının önündeki en büyük Filistin devrimi kadar bizzat İsrail'in kendisiydi.

Üstelik, İsrail yetkilileri 1967'de işgal ettikleri topraklarda bir dizi Yahudi yerleşim merkezi kurmaya başlamışlardı. Bu, Siyonizmin Arap topraklarında demir attığı günden beri tipik bir özelliği idi. İşgal ettiği topraklara Yahudi toplulukları yerleştirerek Arap topraklarını «Yahudileştirmek». Bu amaçla İsrail'e Yahudi göçü teşvik ediliyordu.

1967 Savaşında işgal edilen topraklarda, savaştan sonra İsrail, Gazze'de üç, Sina'da onbir, Golan'da onbeş ve Batı Yakasında ondokuz Yahudi yerleşme merkezi kurmuştu. Besbelli ki, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmeye niyeti yoktu. İşgalin zamanla ilhaka dönüşmesi hesaplanıyordu.

Jarring girişimine ve Dört Büyükler çözümüne Filistin devrimi de azimle karşı çıktı. Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi «Fetih» nin sözcüsünün bu çabalara karşı Ekim 1968'de yaptığı açıklamada şu görüşlere yer verilmişti:

«...Bu sıralarda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı çerçevesi içinde sunulan barışçıl çözümler, Jarring girişimi ya da Filistin halkının haklarının pazarlık konusu yapılması ile damgalanmış çözüm önerilerine ilişkin olarak, bu çözümleri, bir nokta üzerinde —Filistin halkını ve silahlı devrimini feda etme pahasına Siyonist varlık ile Arap hükümetleri arasında barış içinde birarada yaşamanın tesis edilmesi— uyuştukları için reddettiğimizi ve bunlara karşı bütün gücümüzle direnme azminde olduğumuzu ilân ederiz. Önerilen çözümler güvenilir sınırlar, deniz ulaşım özgürlüğü, mülteciler sorunu ve toprak taksimi gibi kısmî sorunlar ile ilgilenmektedir. Filistin halkı ile Siyonist düşman arasındaki mevcut çatışmanın özünü ihmal etmektedir. Gerçek meselenin, salt saldırı sonuçlarını ortadan kaldırmak değil, bütün ülkeyi kurtarmak olduğunu ihmal etmektedir. Devrimimizin 5 Haziran'dan önce başladığını ve Siyonist devlet hakkındaki görüşümüzün geçerliliğini ve üç yıl önce Fetih tarafından bu Siyonist devlete karşı uygulanması saptanan yöntemin yani silahlı halk savaşının sağlamlığını doğrular biçimde, o günden bu yana tırmandığı gerçeğini ihmal etmektedir.» (6)

FİLİSTİNLİLER BARIŞ GİRİŞİMLERİNİ REDDEDİYOR

Filistin devriminin dört büyükler çözümü önerisine de tepkisi sert oldu. Filistinliler tepkilerini Sovyetler'den de esirgemediler. Dört Büyükler çözümü ve Amerikan-Sovyet siyasi çözüm çabaları sırasında ortaya çıkan bir Filistin marşı şöyle sesleniyordu:

Hayır, hayır, hayır, hayır!
Ne Birleşmiş Milletler,
Ne Dörtler toplantısı,
Ne de ikiler,

Halkımın iradesini yenemez.
Devrimin ilerleyişini durduramaz.
Hayır, hayır, hayır, hayır!

Fetih'in İngilizce yayın organı *Fateh,* Dört Büyükler çözümüne şiddetli saldırmaktaydı:

«*Aralarındaki çelişkilere, çeşitli kaynaklardan doğan ayrılıklara rağmen büyük devletlerin hepsi bu çelişkilerin Filistin halkı ile olan «esas çelişkileri» yanında ikincil çelişkiler olduğuna karar verdiler.*

Güvenlik Konseyinin ya da dört büyüklerin Filistin halkı ve ilgili sorunlar dışında hiç bir konuda oybirliğine ulaşamamış olmaları gariptir. Bunun nedeni nedir? Bunun nedeni, ülkemizin kurtuluş davasının istisnasız hepsi için tehlikeli olması mıdır, yoksa istisnasız hepsinin Filistin davasını yıkmakta ortak bir çıkara sahip olmaları mıdır?

Belki de bu büyük devletler, küçük halkları maddi ve teknik güçleriyle ezmek için kendi aralarında anlaşarak, sadece şu veya bu parçanın kime düşeceği konusunda ayrılan ama nüfuz alanlarını diledikleri gibi paylaşan dünyanın hamileri rolünü oynamak istiyorlar.

Belki de bütün biçimleriyle yabancı nüfuzundan tam olarak kurtuluş mücadelemiz onları kızdırmıştır... Ama çağımız emperyalist hegemonyanın tasfiyesi, halkların kurtuluşu ve kendi kaderlerini tayin etmeleri çağıdır. Büyük devletlerin kaderimizle oynamalarına, bizi horlamalarına izin vermeyeceğiz.» (7)

Amerikan Dışişleri Bakanı William Rogers'ın girişimi bu şartlar altında ve Jarring girişimi ile Dört Büyükler çözüm formülünün gerek İsrail gerekse Filistinliler tarafından reddedilmesinin ertesinde yer aldı. Rogers plânı Mısır ve Ürdün tarafından kabul edildi ve bölgede gerçekleşecek dramatik gelişmelerin kapısı aralanmış oldu.

Mısır, İsrail'in işgal ettiği Arap topraklarından çekilmeye niyeti olmadığını görünce, siyasi çözümden yana olduğunu ifade ve Güvenlik Konseyi kararını kabul etmekle birlikte İsrail'i Güvenlik Konseyi kararını

uygulamaya zorlamanın savaş durumunu sürdürerek sağlanabileceğine inanmıştı. 1967 Savaşından sonra Süveyş Kanalı boyunca topçu muharebeleri ve hava çarpışmaları sık sık tekrarlanıyordu.

Bölgede savaş atmosferinin hüküm sürmesi İsrail'in kuvvetlerini bir kaç cepheye bölmek zorunda kalmasından ve siyasi çözüm olasılığını uzaklaştırmasından ötürü, boydan boya Ürdün Irmağının Doğu Yakasında üslenmiş olan ve her gün işgal altındaki Batı Yakasına sayısız etkin baskınlar düzenleyen Filistin direnme hareketinin yararına oluyordu. Üslenmiş olduğu, ana kuvvetlerini yığdığı ve merkezini bulundurduğu Ürdün'ün ve en büyük Arap askeri ve siyasi gücü Mısır'ın ateşkese karar vermesi, kuşkusuz, Filistin direnme hareketine olağanüstü zorluklar yükleyecekti. Filistin direnme hareketi, bölgede hüküm süren devrimci atmosferi söndürecek, Arap ülkeleri ile Filistin devriminin arasını açacak olan ve Ürdün ile İsrail denetiminde Batı Yakası ve Gazze'de sahte bir Filistin devletinin kurulmasını içeren Rogers plânı adındaki bu Amerikan tasarısına şiddetle tepki gösterdi.

Rogers plânı aslında Filistin devrimini hedef alan bir Amerikan komplosu olduğuna göre, Amerika ile yakın ilişkileri bulunan ve Filistin devriminin Ürdün'deki varlığından ve Krallık rejiminin geleceği üzerinde yarattığı tehditten ötürü rahatsız olan Ürdün'ün bu plânı kabul etmesi anlaşılabilir bir şeydi. Önemli olan onca zaman Arap kurtuluş hareketinin başını çekmiş olan Nasır yönetimindeki Mısır'ın kabul etmesinin nedeni idi.

Ne var ki, bölgedeki savaş atmosferini tırmandırmamak gerekçesi altında Sovyetler'in tazyikine maruz kalan ve tüm silah kaynaklarını Sovyetler'e bağlamış olan Mısır, Nasır'ın kendi ifadesiyle, Sovyetler'den savunma silahlarının ötesinde destek göremeyince ve İsrail ile askeri çatışmaları sürdürmek Mısır ekonomisi —ki zaten harabolmuştu— için pahalıya mal olmaya başlayınca Nasır'ın belirttiği gibi Rogers girişimini kabul etti.

Mısır'ın Amerikan girişimini kabul etmesi sadece Sovyet desteğinin yetersizliğinden duyduğu umutsuzlu-

gün bir sonucu değildir. Sovyetler'in kendisi de Rogers girişimini desteklemekte idi. Hatta Sovyet basını Rogers plânına karşı çıkan Filistinlileri eleştirmişti bile. Bu konuda, Fetih'in yayın organı *Fateh* dergisi ile Sovyet Komünist Partisi yayın organı *Pravda* gazetesi arasında bir polemik de cereyan etmişti. *Fateh, Pravda* aracılığı ile açıklanan Sovyet tutumuna şu tepkiyi göstermişti:

«*Sovyet gazetesi* Pravda, *her hangi bir eleştiriden rahatsız oluyor. Filistin davası hakkında, kendisinden farklı olan görüşlerimizi savunduğumuz zaman bile, hoşnutsuzluk duyuyor.*

Ancak, Pravda, *Rogers plânını reddedenleri eleştiriyor ve olumsuz tavır takınmakla suçluyor... Filistin sorunu bizim kendi sorunumuzdur. Kimsenin konuşmaya hakkı yoktur. Eğer bir kimse, enternasyonalist bir tavır takınmak istiyorsa ya bizim yanımızda yer almalıdır, ya da sesini çıkarmamalıdır. Aksi takdirde işimize karışan gerekli cevabı alacaktır.*» (8)

Ne var ki, iki süper devletin üzerinde anlaştıkları ve nüfuzları altında tuttukları iki Arap ülkesine de kabul ettirdikleri ya da kabule zorladıkları Rogers plânının uygulamaya konması için ateşkes ilân edilince, Süveyş cephesinde silahlar sustu. Filistin devrimi savaş meydanında yalnız kalmıştı. Ateşkesin Rogers plânının gerektirdiği şartlara tam uygunluk halinde uygulanması için Ürdün cephesinin de susması gerekiyordu. Ürdün ordusu İsrail ile zaten savaşmadığından, Ürdün cephesindeki ateşkesin Filistin fedayi kuvvetlerini hedef aldığı açıktı. Ürdün Irmağı boyunca Filistin askeri faaliyetinin devamı, ateşkese uyduğunu ilân eden Ürdün Kraliyet rejiminin ülkeye hükmetmediğini ortaya koyacaktı. Eğer ülkeye gerçekten Kral Hüseyin hükmediyorsa, o zaman Filistinliler Ürdün'deki silahlı faaliyetlerini durdurmak zorundaydı. Filistinlilerin silahlarını bırakmayı reddetmeleri halinde Ürdün ordusu harekete geçecekti.

1970 Kara Eylülünün provaları 1968'deki Karame zaferinden beri yapılmakta idi. 1968 güzünden başlayarak, Amerikan kışkırtması ile Ürdün kuvvetleri ile Fi-

listinliler arasında Rogers plânının ortaya atıldığı 1970 yazına dek bir kaç kez çarpışmalar cereyan etmişti. Ancak, ilerici Arap dünyasından yeşil ışık yanmadıkça Kral Hüseyin'in Arap kitleleri nezdinde büyük itibar sahibi olan Filistinlilere karşı toplu bir saldırı yöneltmesi düşünülemezdi. Mısır ve Nasır Arap dünyasında gene de büyük ağırlık taşıyordu ve Filistinlileri arkaladıkça Ürdün'deki Filistin silahlı varlığını yoketmek söz konusu olamazdı.

Kral Hüseyin'in beklediği yeşil ışık, böylece, Nasır tarafından yakılmış oldu. Hüseyin, Filistin devrimine saldırmak için fırsat kollamaya başladı. Bazı Filistin direnme örgütlerinin Kral Hüseyin rejiminin yıkılması için faaliyetlerini hızlandırmaları, Kral'a harekete geçme olanağını verdi.

«*Başkan Nasır'ın Amerikan plânını kabulü ve onun ateşkes ile ilgili hükümlerinin derhal uygulanması, fedaiyler tarafından Filistin ulusal haklarının sonunda terkedileceğine işaret edecek olan ve Arap devletlerinin İsrail ile kesin bir barış anlaşması yapma niyetlerine ilişkin en büyük korku ve kuşkularını haklı çıkaracak bir şey olarak görüldü. Bu durum karşısında kaldıkları zaman ve Ürdün'deki güçlerinden ve pozisyonlarından emin olarak, uygulanacak çözümü her ne pahasına olursa olsun engelleyeceklerine ilişkin kararlılıklarını, fedayiler, Ağustos'ta ve Eylül başında gizlemediler. Filistin Ulusal Meclisi'nin bir olağanüstü toplantısı Amman'da 27-28 Ağustos'ta toplandı. Fakat bu amacı elde etmek üzere birleşik bir strateji kararlaştırmadı... Bu (amaç) en iyi bir biçimde Ürdünde iktidarı ele geçirerek elde edilebilirdi, ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ile Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi açıkça monarşinin yıkılması çağrısında bulundular.*» (9)

Bu arada, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin üstüste uçak kaçırması ve kaçırdığı uçakları Ürdün'de alıkoyması olayları tırmandırdı. Filistin Kurtuluş Örgütü'nden ihraç edilen bu örgüt, Ürdün rejimiyle savaş mukadder olunca Filistin ulusal birliğini korumak amacıyla

yeniden örgüte alındı. Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi ise Ürdün şartlarını Bolşevik devrimi öncesi Rusya şartlarına benzeterek, Ürdün'de Kral Hüseyin ve Filistin direnme hareketi biçiminde iki başlı bir iktidar bulunduğunu ileri sürdü ve «Bütün iktidar Filistin direnme hareketine ve silahlı halka» sloganını attı. Silahlı halktan kasıt, fedayi birlikleri haricindeki, mülteci kamplarında yaşayan ve kurtuluş örgütlerinin milis bölümlerinde örgütlenmiş Filistinlilerdi.

«Arap ükelerinin içişlerine karışmamak» ilkesini izlemiş olan Fetih, Kral Hüseyin'in yıkılmasından yana olmakla birlikte Halk Cephesi'nin ve Demokratik Cephe'nin sloganlarına ve eylem biçimlerine katılmadı. Ama ne yapması gerektiğini de tam olarak kestiremedi.

Filistinlilere saldırmaya hazırlanan Kral Hüseyin 19 Eylül günü harekete geçti ve Amman'daki Filistin mülteci kampları top atışına tutularak saldırı başlatıldı. Saldırı ile birlikte Amerikan Altıncı Filosu ve İsrail alarma geçti. Amerika ve İsrail, Kral Hüseyin rejiminin yıkılmasına göz yumamayacaklarını belirttiler.

Amerika ile bir savaş durumuna girmekten çekinen Sovyetler Birliği, dostu Suriye üzerinde nüfuzunu kullanarak, Suriye'nin Filistin gerillalarının yanında Ürdün'e karşı savaşa girmesini engellemeye çalıştı. Kuzey Ürdün'e girmiş olan Suriye zırhlı birlikleri geri çekildiler.

Filistin devriminin fedayi birlikleri İsrail cephesinde, Ürdün Irmağı boyunca bağlanmış kalmışlardı. On gün süren kanlı çarpışmalarda, mülteci kampları kendi savunmalarını kendileri üstlenmişti. Milisler, yani sivil Filistin halkı çarpışıyordu. Filistinlilere yardım edeceği sanılan Ürdün'deki Irak birlikleri çatışmalara girmemişler, ülkelerine dönmüşlerdi. Kuzey Filistin'deki Filistinli birlikler kısa süre içinde Kuzey Ürdün'ü kontrol altına almışlar ve Amman üzerine yürümüşlerdi. Bu arada, Ürdün ordusunun Filistinli, Batı Yakası Filistinlilerinden oluşan Yarmuk Tugayı, Ürdün ordusunu terketmiş ve Fetih saflarına katılmıştı. Askeri plânda durum Filistinlilerin pek aleyhine sayılmazdı gene de.

Ancak, atılan sloganlar bir yana, Filistin direnme hareketi, gerçekte, Ürdün'deki rejimi devirmek ve kendi iktidarını kurmak üzere hazırlanmamıştı. Üstelik, Kral'ın tahtının tehlikeye girmesi halinde Amerika ve İsrail hareketsiz kalamayacaklarını bildirmişlerdi. Filistinliler ise Hüseyin'in sahip olduğu uluslararası garantilerden yoksundular.

Ürdün kuvvetleri saldırılarını daha ziyade Amman' daki mülteci kamplarına, Filistin halkına yönelttiler. Kamplarda yaşayan halk, kuşatma altında hava bombardımanına ve topçu ateşine tutuldu. Kral, Filistin halkının katliamına girişerek direnme hareketine boyun eğdirmek istiyordu.

Tam bir katliam halini alan Ürdün saldırısı, Sudan Devlet Başkanı Numeyri'nin gayretleri ve Nasır'ın ağırlığını koyması ile durdurulabildi. Nasır kendi politikasına ve Arap dünyası içindeki pozisyonuna meydan okuyan Filistin direnme hareketinin zayıflamasından yana idi ama ortadan kalkmasından değil. Öyle bir durum Arap gericiliğini güçlendirir ve dengeyi Arap dünyasında Nasır'ın aleyhine çevirirdi.

Numeyri'nin çabaları sonucu, Nasır'ın daveti üzerine çarpışmaların onuncu gününde taraflar Kahire'de kanlı Eylül savaşını sona erdiren anlaşmayı imzaladılar. Anlaşmanın imzalanmasının hemen ardından, 28 Eylülde Nasır öldü.

ARAFAT EYLÜL'Ü ANLATIYOR

Eylül çarpışmaları sona erdikten sonra olayların değerlendirilmesi üzerinde Filistin direnme hareketi içinde canlı bir tartışma ortamı doğdu. 23 Mart 1971 tarihli *Fateh,* Eylül günleri boyunca serinkanlılığını yitirmeyen ve çarpışmalara aktif olarak iştirak eden tek örgüt lideri olarak anılan Yasir Arafat ile bir görüşme yaptı. Görüş-

menin ilgi çekici bölümleri aşağıdadır:

«*Fateh: Filistin devriminin siyasi çözüme ya da sözde Rogers barış plânına cevabı nedir?*

Arafat: Cevap, devrimin sahnede temel ve tayin edici bir unsur olarak kalmasında yatmaktadır. Filistin devrimi etken bir unsur olarak kaldıkça İsrail hiç bir barış formülünü asla kabul etmeyecektir. Çünkü böyle bir durumda başlıca amacını elde edemeyecektir: Güvenliği.

FATEH: 30 Ocak 1970'de Amman'da Filistin gençliğine hitap ederken şöyle demiştiniz: «1969 Arap tertipleri yılı, idi, 1970 ise uluslararası komplolar yılı olacaktır.» Zaman devrimci öngörünüzün doğru olduğunu kanıtladı. 1971 yılının dağarcığında Filistin devrimi için ne vardır?

Arafat: 1971 yılı kahramanlıklar yılı olacaktır. Yıl süresince sadece bizim Filistin halkının değil, tüm Arap ulusunun kaderi kararlaştırılacaktır ve gelecek kuşaklar için de.

Fateh: Geçen Eylül'de Ürdün'de tam olarak olan nedir ve bu devrimi nasıl etkiledi?

Arafat: Kara Eylül'de olan sadece Ürdün askeri rejiminin devrime karşı bir saldırısı değil, bir bütün olarak Filistin nüfusuna karşı bir soykırım (jenosit) girişimidir. Bu girişim Merkezi İstihbarat Örgütü, C. I. A. tarafından yazıldı, yapıldı ve yönetildi...

Filistin devrimi geçen Eylül'de yenilmemiştir ne askeri ne de siyasi bakımdan.

Çatışma Ürdün ordusunun 120.000 ton TNT'ye eşit malzeme kullanmasına rağmen direnmeyi ezemediğini göstermiştir...

A. B. D.'nin emsali görülmemiş ve kesintisiz hava sevkiyatı dahil olmak üzere acil cephane sevkiyatı olmasa idi, Ürdün ordusu savaşın en şiddetli günlerini çıkaramazdı.

Kara Eylül'de devrime binen yükler de ağır olmuştur.

Devrim 3.400 üzerindeki ölünün ailelerine bakmak yükümlülüğünü ve 10.800 civarında yaralının bakımını üzerine aldı

Fateh: *3.400 ölü ve 10.800 yaralı rakamları devrimin askeri kadrolarının safları içindeki kayıpları mı ifade ediyor?*

Arafat: *Hayır. Kayıpların çoğu sivilleri kapsamaktadır. Size bir fikir vermesi için; askeri kayıplarımız 910 savaşçıyı içine almaktadır. Bunun 826'sı Fetih'tendir.*

Fateh: *Filistin devrimi niçin Ürdün'deki savaşı sona erdirmeyi kabul etti ve 27 Eylül'de Ürdün hükümeti ile Kahire'de bir anlaşma imzaladı?*

Arafat: *Size söylediğim gibi, Eylül saldırısı sadece bize Filistinli devrimcilere yöneltilmemişti, aynı zamanda bir bütün olarak Filistinli nüfusa karşı girişilmiş bir soykırım çabasıydı.*

Kampları topçu ateşi ile dövdükleri vakit, niyetleri halkımızı, çocuklarımızı ve kadınlarımızı imha etmekti.

Soykırımı önlemek ve «iki Yemen» yaratılmasının önüne geçmek zorunda idik. Ve iki adım atmak için bir adım geri atmak bir devrimin karakteristik bir yeteneğidir. Önemli olan geri çekilişin örgütlü ve hesaplanmış olmasıdır...

Fateh: *Filistin devriminin sona erdiği ya da en azından ona diz çöktürüldüğü yolundaki iddiaları nasıl yorumlayacaksınız?*

Arafat: *...Eylül'den bu yana altı ay geçti ve devrim, önderliğinin tümü ve militan kadroları ile burada bulunmaktadır.*

Elbette ki, devrimin matemini tutanlar vardır. Sözde barış plânı, halk devrime sadık kaldıkça uygulanamaz. Bu nedenle komplonun bir yanı halkı devrimin sona erdiğine inandırmaktı.

Devrimin güçleri sayısal olarak Eylül'den bu yana artmıştır. Bir örnek vermek gerekirse: Eylül'de 910 savaşçı yitirdik fakat o günden

bu yana 4500 savaşçı Ürdün ordusundan kaçarak Filistin devriminin saflarına katıldı. Bu rakam bizim askeri eğitim kamplarımızın mezunlarının sayısının üzerindedir.

...Başka türlü ifade etmek gerekirse, 1950'lerin sonunda ortaya çıkmış ve millet daha halâ uyurken 1965'te başlatılmış olan devrim; 1967' de millet daha hâlâ sersemliğini atamamışken süren devrim; geçen Eylül'de kafasını giyotinin altından çekebilen devrim-bu devrim asla sona ermeyecektir ve ona diz çöktürülmeyecektir. (10)

Bununla birlikte, 1971 yılının Filistin devrimi için acı bir yıl olmasının önüne geçilemedi. 1970 Eylül'de başlayan devrimin geri çekilmesi, Ürdün'deki askeri ve siyasi varlığını sona erdiren 1971 Temmuz'una kadar süregeldi.

1970 Eylül'den sonra da, Ürdün rejimi Filistin devriminin kuvvetlerine saldırılar yöneltmeye devam etti. Ürdün'deki nazik gelişmeler Filistin direnme hareketinin İsrail'e karşı yürüttüğü askeri mücadeleyi neredeyse durdurdu. Filistin direnme direnme hareketi, İsrail'e karşı savaşırken arkadan hançerlenmekte idi. Ürdün rejiminin Filistinlilere karşı sürdürdüğü yıpratma savaşı, 1971 Temmuz'unda, Kuzey Ürdün'de Ajlun ve Ceraş'taki Filistin fedayi üslerine karşı genel bir saldırıya dönüştü.

Filistin devrimi Ürdün saldırısına karşı dramatik bir direnme gösterdi. Ürdün ve İsrail kuvvetleri arasında sıkışan yüzlerce fedayi Ürdün Irmağını aşarak işgal altındaki topraklara geçtiler ve burada çarpışa çarpışa ya şehit ya da İsrail kuvvetlerinin eline esir düştüler. Ürdün'de yüzlercesi, Ürdün kuşatması altında ya şehit oldular ya da esir düşerek tutuklandılar. Devrimin geri kalan kuvvetleri ve önderliği ise, Ürdün'ü terkederek Suriye'ye çekildi. Bundan böyle, devrim önderliği ve ana kuvvetleri Suriye'de ve özellikle Lübnan'da toplandı.

Filistin devriminin Ürdün'ü terketmesinin devrim için olağanüstü bir kayıp olduğuna şüphe yoktur. Ürdün

hem Filistin halkının en büyük kesiminin yaşadığı yer, hem de işgal edilmiş topraklarla dar ve uzun bir ırmak aracılığı ile ayrılmış olduğu için İsrail'e karşı askeri faaliyetler bakımından Filistin devriminin en değerli cephesi idi.

Nitekim, Arafat da 1972 Ocağında Cezayir'de Filistinlilerin bir toplantısında Ürdün'ün kaybının Filistin devrimi için bir yenilgi olduğunu gizlemeyecekti:

«*Evet, Ürdün'de ciddi bir yenilgiye uğradık. Ama harekât sırf Ürdünlü sayılmazdı. Bir Arap komplosu idi.*» (11)

Arafat'ın sorumluluğunu sadece Ürdün rejimine yüklemediği ve bir Arap komplosu olarak gördüğü Filistin devrimine karşı girişilen Ürdün saldırısı, aslında, gene Arafat'ın nitelediği gibi süper devletlerin baş rollerini oynadıkları bir uluslararası komplo idi.

İnsan ve askeri güç kayıplarına, şüphesiz, siyasi kayıplar eşlik edecekti ve Filistin direnme hareketi bölge politikasında eski ağırlığını kaybetmiş olarak, yaralarını sarmak üzere bir süre içine kapanacaktı.

«KARA» EYLÜL'DEN «ŞANLI» EKİM'E ORTA DOĞU: 1970-1973

Sovyetler Birliği 1956'dan 1967'ye kadar ilerici Arap rejimlerine ekonomik ve askeri alanlarda destek olmakta idi. 1967'de ilerici Arap rejimlerinin askeri yenilgisi ve İsrail'i destekleyen Amerika ile her türlü bağlarını koparmaları sonucunda, bu rejimlerin içinde buldukları güç şartlardan çıkmak amacıyla Amerikan teknolojisini dengeleyebilecek bir müttefik olarak kendisine yanaşmaları sayesinde, bölgede önemli nüfuz sahibi oldu. Mısır ve Suriye ordularının yeniden örgütlenmesi işini üzerine aldıktan başka, Batı yörüngesinden çıkan Irak ve Sudan'ın da dostluğunu elde etti. Orta Doğu'da kazandığı askeri varlık Sovyet donanmasının Akdeniz'e inmesiyle perçinlendi. Sovyet donanması tarihinde ilk kez sıcak denizlerde sürekli bir varlık kazanmış oluyordu.

1967'ye kadar bölgenin ilerici rejimlerinin dostu olmaktan öteye bir hüviyeti olmayan Sovyetler Birliği, 1967'den sonra bölgedeki kuvvet ilişkilerinin bir unsuru haline geldi. Amerika ile olan ilişkileri Orta Doğu'ya da transfer edildi.

Bu nedenle, 1967 Savaşından 1973 Savaşına, hatta bugüne kadar Orta Doğu'daki durumun iki çarpıcı yönü ortaya çıkmaktadır:

— Arap halkının emperyalizme ve Siyonizme karşı, özellikle işgal edilmiş topraklarını elde etmek için yürüttüğü mücadele ve,

— İki süperkuvvetin dünya çapında aralarında yürüttükleri mücadele çerçevesi içinde, dünya çapında büyük stratejik ağırlığı olan Orta Doğu'da kendi aralarında yürüttükleri mücadele.

Böylece, 1967 Savaşından sonra bölge politikasında bölgenin kaderini belirleyen üç ana unsur oraya çıkmaktadır:

1. Amerika ve ona bağlı olan Siyonizmin temsilcisi İsrail.
2. Sovyetler Birliği
3. Değişik ögelerden oluşan ve devrimci ve tutarlı gücünü Filistinlilerin oluşturduğu Arap kurtuluş hareketi.

Bu üç ana unsurun ilk ikizinin birbirleriyle çelişen çıkarları ve her ikisinin üçüncüsü ile çelişen çıkarları vardır. Bölgedeki temel çelişkiler bunlardır. Bunlardan başka daha bir yığın ikinci derecede çelişki de vardır. Örneğin Arap kurtuluş hareketinin değişik kesimleri arasında, değişik Arap ülkeleri arasında ve hatta Filistin direnme hareketinin kendi içinde, değişik Filistinli kurtuluş örgütleri arasında olduğu gibi. Ancak, bölgedeki politik gelişmelere yön veren ve bölge halklarının kaderini belirleyecek olan; Arap halkının emperyalizme ve Siyonizme karşı mücadelesinin temelindeki çelişki ile iki süperkuvvetin kendi aralarında nüfuz alanları için yürüttükleri mücadeleye temel olan çelişkidir. Bu iki çelişkiden tayin edici olanı Arap ulusunun emperyalizme ve Siyonizme karşı verdiği mücadeledir. Çünkü gerek Amerika, gerek onun Orta Doğu'da karakolluğunu yapan İsrail ve gerekse Sovyetler Birliği bölgenin aslî unsuru değillerdir. Amerika ile Sovyetler'in ne coğrafi olarak, ne de etnik bakımdan Orta Doğu bölgesinde yerleri yoktur. Dışsal olgulardır. İsrail'e gelince o da dışarıdan, emperyalizm tarafından empoze edilmiştir. Oysa, yüzyıllardır bölgede yaşayan Arap ulusu, bölgenin sahibi ve bölgenin etnik yapısını oluşturan unsurdur. Bölgede kalıcı olan, Orta Doğu bunalımına taraf güçler arasında yalnız odur. Arap ulusunun siyasi plânda emperyalist egemenliğe karşı ifadesi olan Arap kurtuluş hareketi ise bölgenin geleceğinin sahibidir.

İki süperkuvvetin aralarında nüfuz alanlarını paylaşmak ve bölgeye egemen olmak amacıyla mücadele yü-

rütebilmeleri için bu mücadelenin zeminin hazır olması gerekirdi. Böyle bir mücadelenin gerekli önşartı olarak her ikisinin de denetim altında tutamadığı ve her ikisine de karşı olan üçüncü bir kuvvetin yani Filistin devriminin aradan çıkartılması zorunlu idi. Özel olarak Filistin devriminin aradan çıkartılması ve genel olarak Arap kurtuluş hareketinin belli sınırlar içinde tutulması.

İki süperkuvvetin bölgede hegemonya ve nüfuz alanlarının paylaşılması mücadelesine girişebilmeleri için öyle bir zemin gerekliydi ki, hem Arap kurtuluş hareketi belli sınırlar içinde ve her iki süperkuvvete de karşı yönelecek bir mahiyet kazanmasına engel olunacak biçimde tutulabilsin; hem de Arap kurtuluş hareketinin her iki süperkuvveti birbirleriyle bir dünya savaşına yol açacak biçimde çatışmaya sürüklemesi önlenebilsin.

NE SAVAŞ - NE BARIŞ POLİTİKASI

İki süperkuvvetin bu karşılıklı gereksinmeleri her ikisinin de bölgede «ne savaş-ne barış» politikası izlemeleri noktasında kesişmiştir. Ne anlam taşımaktadır «ne savaş-ne barış» politikası? Neye dayanmaktadır?

İkinci sorunun cevabı birincisinin cevabını da beraberinde getirecektir. «Ne savaş-ne barış» politikası herşeyden önce İsrail'in varlığının iki süperkuvvet tarafından da korunmasına dayanmaktaydı. Bölgede, Arap-İsrail gerginliği İsrail'in varlığı sayesinde varolabilirdi. İki süperkuvvetin bölgedeki varlığına olanak sağlayan da zaten bu gerginliğin varlığı ve devamı idi. İsrail yaşadıkça ve gerginlik sürdükçe, çatışmanın tarafları, dünyanın en gelişmiş silah teknolojisine sahip bu iki süperkuvvete ihtiyaç duymaktaydı.

İki süperkuvvet, bölgede silah ticareti yapmak, askeri ve siyasal nüfuz alanları elde etmek ve giderek, dün-

ya çapında yürüttükleri rekabet açısından hayati önemde olan bu bölgeyi denetim altına almak amacıyla, gerginliğin ayakta tutulmasında baş rolü oynuyorlardı.

Ancak, bu gerginlik belli sınırlar içinde tutulmak zorundaydı. Savaşa dönüşmemeliydi. Savaşa dönüşecek olursa, süperkuvvetler «müşterileri» ne olan taahhütleri yüzünden birbirleriyle savaşa tutuşabilirlerdi ki, bu, her iki'si tarafından da istenmiyordu. Hem ikisi de buna hazır değildiler; hem de sahip oldukları nükleer potansiyel sayesinde, böyle bir durum her ikisini de mahva sürükleyebilirdi. Bu nedenle, her iki süperkuvvet, barış propagandasının da başını çekmekteydiler.

Bir yandan savaş ortamının sürekli beslenmesi, diğer yandan savaşın önlenmesi politikasının adıdır, «ne savaş-ne barış». Bu politika, bölge halklarını, kaderlerini iki deve emanet etmek zorunda bırakmaktaydı.

Filistin devrimi «süperkuvvet oyun kuralları»nın dışında davranan, zaptedilemeyen bir unsuru oluşturduğu için tehlikeli idi. Bu yüzden, her iki süperkuvvet de güçlerini 1967-71 arası Filistin devriminin tecriti üzerinde yoğunlaştırmışlardı. «Ne savaş-ne barış» politikasının bölge siyasi hayatına egemen kılınması için Filistin devriminin güçten düşürülmesi gerekli idi.

Bunun için iki amaç, birbiriyle ilişkili iki amaç güdüldü. Arap kurtuluş hareketini belli sınırlar içinde tutmak ve birliğini parçalamak.

Amerika, Arap kurtuluş hareketini belli sınırlar içinde tutmak amacıyla onun öncüsü Filistin devrimini ezmeye yöneldi. İsrail saldırganlığının güvencesi altında, Ürdün gericiliğini Filistin devrimine karşı saldırttı. 1970 ve 1971'deki, başlangıcı daha gerilere giden, Ürdün saldırıları Amerikan politikasının bir uzantısı idi.

Arap kurtuluş hareketinin birliğini parçalamak amacıyla ise, Amerikan politikası, birbiri ardından sürekli barış plânları sunmaya yönelmişti. Rogers Plânı bu Amerikan usulü barış plânları zincirinin bir halkası idi. Bu barış plânlarına bazı Arap ülkelerini kazanmak, barışı İsrail devletinin yıkılması ile özdeş sayan Filistinlileri diğer

Arap ülkelerinden ayırıp, Ürdün'de olduğu gibi saldırı önünde yalnız bırakacaktı.

Sovyetler'e gelince; o da değişik yöntemlerle aynı sonuca, Filistin devrimini Arap kurtuluş hareketinin diğer kesimlerinden tecrite ve «ne savaş-ne barış» politikasını sürdürmeye yöneldi.

Filistin devrimini maceracı bir hareket olarak niteleyerek ve ondan uzak durarak Filistin devriminin itibarını sarsmak çabasından başka, silah sattığı Arap ülkelerini uzaklaşma formüllerini kabul etmeye zorlayarak Filistin devrimini Arap dünyasında yalnızlığa mahkûm etmeye uğraştı.

Sovyetler Birliği'nin dostu olan Arap ülkelerine saldırı silahları vermeyi reddetmesi, hem bu ülkeleri İsrail'e karşı savaşamaz durumda ama sırf bu yüzden sürekli Sovyet desteğine muhtaç bırakıyor, hem de çaresizlikten Sovyetler'in onayladığı barış plânlarını kabule zorluyor ve dolayısıyla Filistin devrimini Arap dünyasında yalnız bırakarak, Arap kurtuluş hareketi içinde bölücü bir rol oynuyordu. Böylelikle, Arap kurtuluş hareketi, süperkuvvet oyun kurallarını bozmayacak sınırlar içinde tutulmuş oluyordu.

Filistin devriminde ağır yaralar açan ve onu kendi dertleri ile bir süre başbaşa bırakan 1970 Eylülüne ve 1971 Temmuzuna böyle gelindi. Ve güçlü döneminde Filistin devrimi ile arası hiç te iyi olmayan Sovyetler Birliği, 1971'den sonra, Filistin devriminin zor koşullar altında yaşamaya başladığı dönemde, giderek Filistin devriminin en yakın müttefiklerinden biri haline geldi.

Ancak, bu kez ona Arap dünyasına nüfuz etme yollarını açmış olan Mısır ile Sovyetler'in ilişkileri pek iyi gelişmeyecekti.

Filistin devriminin ikinci plâna itilmesinin «ne savaş-ne barış» politikasını yürütmeye yetmeyeceği bir süre sonra anlaşılacaktı. Filistin devriminin geçici zayıflamasının Arap kurtuluş hareketinde açtığı gedik hesaplanmayan türden gelişmelerle doldurulacak ve bu gelişmeler Orta Doğu'yu Arapların ilk kez üstünlüklerini kanıt-

ladıkları yeni bir savaşa, 4. Arap-İsrail Savaşına, 1973 Ekim Savaşına doğru yol aldıracaktı.

SURİYE ve MISIR SOVYETLER'DEN UZAKLAŞIYOR

Filistin devriminin geri plâna itilmesi, bölgede siyasi çözüm umutlarının gerçekleşmesi için yeterli olmadı. Bunun iki önemli nedeni vardı: Bir kere, Filistin direnme hareketi zayıflatılmıştı ama yokedilmiş değildi. İkincisi ve asıl önemlisi, siyasi çözüme yanaşması beklenen Arap rejimlerinden Sovyetler'e yakınlığı ile bilinen yönetimler ortadan kalkmış, yerlerine daha bağımsız tavır takınmaya eğilimli ve barışçıl hiç bir girişimle yola getirilmesinin olanaksız olduğu anlaşılan İsrail'e karşı savaşa hazırlanan yönetimler geçmişti. Dış desteklere bağlanmak yerine Arap birliğini güçlendirmeye yönelmek bu yeni yönetimlerin ana eğilimi idi. Bu yöndeki ilk değişiklik, Mısır'da Nasır'ın ölümünden sonra yerini Başkan Yardımcısı Enver Sedat'ın alması ile başladı. Ve Suriye'de de Sovyetler'e yakınlığı ile bilinen Baas Partisi'nin Salâh Cedid hizbinin yıkılıp aynı Parti'nin Savunma Bakanı Hafız Esad'ın başını çektiği hizbinin ülke yönetimini eline geçirmesi ile devam etti.

Baas Partisi içindeki mücadelenin tarihi bir kaç yıl öncesine kadar uzanmakta idi. Daha 1968'de Parti Kongrelerinde Esat, Başbakan Zuayen'i Moskova taraftarı Komünist Partisi ile sıkı fıkı ilişkilere sahip olmakla, devletin kilit noktalarına bu Parti'nin üyelerini yerleştirmekle eleştirmiş ve hatta giderek Başbakanı Sovyet elçiliği ile yersiz ilişkiler geliştirmekle ve Baas Partisi yönetiminin arkasından Şam'daki Sovyet Büyük elçiliği aracılığı ile Sovyetler Birliği ile temasa geçmekle suçlamıştı. 13 Ekim 1968 tarihli El-Hayat gazetesinin haberine göre, bu kong-

rede Esat, Irak Baas Partisi ile de ilişkilerin düzeltilmesini istemişti. (1)

El-Enver gazetesi 16 Kasım 1968 tarihli haberinde, Baas rejimi ile Sovyetler arasındaki ilişkilerin, Suriyelilerin Sovyetler'i Sovyet askeri yardımının yetersiz olduğu gerekçesi ile suçlamaları ve Sovyetler'in ise Baas rejiminin genel doğrultusunda sağa doğru bir yöneliş olduğu inancında olmaları nedeniyle sarsıntı geçirdiğini ve bunun sonucu olarak Suriyelileri Sovyetler dışında silah satın almak seçeneğini araştırmak amacıyla Fransa'ya askeri bir heyet yolladıklarını bildiriyordu. (2) Son kongreden beri Cedid kanadı Esat kanadı önünde güç kaybediyordu.

1969 Martında Baas içindeki hizip çatışması bir iç savaşa yol açacak düzeye gelmişti. UPI ajansı 12 Nisan 1969 tarihinde diplomatik kaynaklara dayanarak verdiği haberde, Cedid hizbinin yıkılmasının Sovyetler'in ağırlığını koyması sayesinde önlendiğini bildiriyordu. Ajansın haberine göre, Sovyet elçisi Esat'a eğer bir dostluk jestinde bulunmazsa ilişkilerin kesileceğini, silah yardımının durdurabileceğini ve bütün kredilerin derhal ödenmesinin talep edileceğini kapsayan bir ültimatom vermişti. (3)

Aynı yılın Mayıs'ında Savunma Bakanı Hafız Esat ve Genel Kurmay Başkanı (bugünkü Savunma Bakanı) Mustafa Tlas, Pekin'e resmi bir ziyarette bulunuyorlardı. Lübnan ve Batı basını bu olayı Baas Partisi içindeki iktidar mücadelesinin şiddetlenmesi olarak yorumladılar. Tel-Aviv Üniversitesi Orta Doğu uzmanlarından biri, Avigdor Levy, bu olayı yorumlarken şöyle yazıyor: «*Esat, Pekin'in Suriye'nin temel silah kaynağı olacak biçimde Sovyetler'in yerini tutamayacağını biliyor olmalıdır. Pekin seyahati daha ziyade rejimin-özellikle Esat'ın başını çektiği askeri kanadın-Moskova'ya karşı bağımsız tutumunu ortaya koymak amacıyla girişilmiş sembolik bir jesttir. (4)*

Parti'nin «sağcı» olduğu ilân edilerek 1966 Şubat'ında Cedid kanadının düzenlediği bir darbe ile işbaşın-

dan uzaklaştırılan kanadı, (*) Beyrut'ta yayınlanan El-Enver gazetesinin Parti'ye yakın kaynaklardan öğrendiğine göre Baas Partisinin Dokuzuncu Genel Kurulu adı altında gizli bir toplantı yapmış ve Genel Kurul bildirisinde Suriye yönetiminin Sovyetler'e olan bağımlılık ilişkilerini ima eden şu bölüme yer vermiştir:

«*Barış içinde bir arada yaşama formülü günümüzdeki uygulanış biçimiyle iki dünya kuvveti, Sovyetler Birliği ve Amerika arasında bir denge formülü olarak, belirli noktalar ve belirli durumlarda Sovyet ve Amerikan çıkarlarının kesiştiği ortak zemini yaratmaktadır. Bunun için, bu formül, zorunlu olarak, ulusal sorumluluğa ve bağımlılık durumlarına sürüklenmek tehlikesine karşı daha uyanık olmayı gerektirmektedir.* (5)

Aslında Cedid kanadının başından beri sıkı bir Sovyet taraftarı olduğunu söylemek güçtür. Bu kanat özellikle 1967 Savaşının ağır sonuçlarından sonra sırtını güçlü bir müttefike dayamak ihtiyacını duymuş; giderek Sovyetler ile giriftleşen ilişkileri nedeniyle, İsrail'e karşı birleşmeleri gereken Arap ülkelerinin büyük çoğunluğu ile arasında bir kutuplaşmaya yol açmıştı. Bazıları tarafından Arap dünyasının en radikal rejimi olarak selâmlanan Suriye yönetimi, Irak Baas'ı ile kötü ilişkileri, Nasır ile rekabeti ve bölgedeki diğer Arap ülkelerini gericilik ve sağcılık ile suçlaması yüzünden yalnız kalmıştı. Bu durum, Arap ülkeleri ile olan ittifaka Sovyetler ile olan dostluktan daha büyük önem veren Parti kadrolarının tepkisini çekmiştir. Sonuç olarak, Hafız Esat'ın liderliğini yaptığı kanat 1970 Kasım'ında, Ürdün'deki Eylül Savaşını takiben yaptığı darbe ile iktidarı ele geçirmişti.

Sedat, Esat'ın Suriye'de iktidarı ele geçirmesinden bir ay kadar önce Mısır'da işbaşına geçmişti. İki lider arasında kısa süre içinde yakınlık kuruldu. Suriye ile Mısır arasında rekabet ve sürtüşme biçimindeki gelenek-

(*) Baas Partisi'nin kurucuları olan Mişel Eflâk ve Salâh Bitar bu hizbe mensupturlar.

sel ilişkiler yerini iki ülke arasında işbirliğine terketmeye başladı. Mısır ve Suriye yakınlaşmasına Libya da katıldı. Bir yıl kadar önce, krallık rejimini yıkarak ülkelerini Amerikan nüfuz alanından çıkaran, Libya'nın genç yöneticileri Arap birliği davası uğruna Mısır ve Suriye'deki yeni rejimlere yanaştılar.

1971 ilkbaharında Mısır, Suriye ve Libya arasında «Arap Cumhuriyetleri Federasyonu» adı altında birleşmek için öngörüşlerin başladığı ilân edildi. Koşullar olgunlaşınca Sudan'ın da Federasyon çatısı altına alınabileceği söz konusu edildi. Numeyri, Sudan'ın Federasyon fikrinden yana olduğunu bildirdi.

Filistin devriminin yara alışının üzerinden yarım yıl bile geçmeden , Orta Doğu bunalımının en önemli iki Arap ülkesi arasında ihtimal dahiline giren, Araplık temeli üzerinde bir bölgesel ittifak, ister istemez iki süperkuvvete meydan okur nitelikte idi.

İttifak, Arap topraklarının işgal alında bulunduğu bir ortamda, Arapların güçlerini birleştirmesi amacına yönelmişti ve potansiyel olarak süperkuvvetlere karşı Arapların pazarlık gücünü arttırıcı bir mahiyet taşıyordu. Bir yandan da, Arapların güçlerini birleştirmelerini, yani «kader savaşı»na hazırlanmak için Arapların potansiyellerini birleştirmelerini ifade ediyordu. Nitekim, özellikle Sedat, eğer İsrail Birleşmiş Milletler kararlarına sırt çevirmeye devam ederse savaşın kaçınılmaz olduğunu söylemeye başlamıştı.

Asıl önemlisi, herhangi bir bölgesel ittifak, ittifaka dahil ülkelerin kaderlerini salt süperkuvvetlere emanet etmediklerinin somut bir belirtisi oluyordu. İster istemez böyle bir anlam taşıyordu.

Gerçi ne Sedat'ın ne de Esat'ın ülkelerinde iktidara gelmeleri Sovyetler'e karşı bir başkaldırmayı ifade etmiyordu. Hatta Sovyetler, bu ülkelerin en yakın müttefikleri ve silah kaynakları olmakta devam ediyordu ama her iki ülkenin yönetimindeki değişiklik bu ülkelerin rejimlerinin Sovyet taraftarı olarak tanınmalarından ziyade «Arap taraftarı» olarak tanınmak istemelerini gös-

termekte idi. Baas Partisi'nin Sovyet taraftarı, «radikal» diye adlandırılan kanadını deviren Hafız Esat'ın iktidara gelişi için özellikle geçerli olan bu teşhis daha sonraki gelişmelerde Mısır için de geçerli olacaktı. Amerikan aleyhtarlığı kadar Sovyet aleyhtarlığı ile tanınan Kaddafi'nin Mısır ve Suriye ile bir Federasyon içinde birleşeceği haberi Sovyetler için ilk alarm oldu.

Mısır, Suriye ve Libya'nın bir Arap Cumhuriyetleri Federasyonu kurma yoluna gidecekleri haberinden kısa bir süre sonra Mısır'da bir darbe girişimi ortaya çıkarıldı. Mısır siyasal hayatının ünlü isimleri, Ali Sabri, Muhammed Fevzi ve Şaravi Cuma'nın liderliğini yaptığı ve Sedat'ı devirmek isteyen bir darbe hazırlığı bastırıldı ve darbe niyetlisi liderler tutuklandı.

Olay, Nasır sonrasi Mısır'da en önemli iktidar mücadelesi idi ve Sedat'ın galibiyeti sonuçlandı. Darbe girişiminin liderlerinden Ali Sabri Mısır'ın tek siyasal örgütü olan Arap Sosyalist Birliği'nin Genel Sekreteri idi. Muhammed Fevzi Savaş Bakanı, Şaravi Cuma ise İçişleri Bakanı. Sedat'ın makam odasına dahi dinleme cihazı yerleştirilmiş olduğu açıklandı. Darbe girişiminin siyasi önemi, başta Ali Sabri olmak üzere darbeye adı karışan liderlerin Arap Sosyalist Birliği ve Mısır hükümetinde Sovyet yanlısı bir kanadı oluşturduklarının bilinmesinde yatmaktaydı. Hele Ali Sabri, Nasır'ın ölümünden sonra ismi Sedat ile birlikte Başkan adayı olarak geçen, Mısır siyasi hayatının en nüfuzlu kişilerinden biriydi. Nasır'ın ölümünden sonra Sovyetler'in yeni Mısır Devlet Başkanı olarak Ali Sabri'yi görmek istedikleri de bir sır değildi. Ne var ki, Nasır Başkan Yardımcılığına Enver Sedat'ı atayarak halefini de belirlemişti.

Ancak, Nasır gibi Arap dünyasının hatta bloksuzluk hareketinin dev bir isminden hemen sonra onun yerini, onun ağırlığına eşit bir ağırlığa sahip olarak doldurmak mümkün değildi. Hernekadar Sedat, Mısır'ın yeni Başkanı seçildiyse de, bir kaç ay içinde Nasır'ın gücüne sahip olması düşünülemezdi. Nasır'ın uzun yıllar yakınında bulunmuş kişiler olarak Ali Sabri, Hasaneyn Heykel, Zekeri-

ya Muhittin gibi isimler de bir süre, Sedat kadar ağırlık taşıyacaktı.

Sovyetler için Ali Sabri ve arkadaşlarının isimleri ne derece sempati uyandırıyorsa, Enver Sedat ve çevresi de o derece az sempati uyandırıyordu. Darbe girişiminin Sovyet yanlısı olduğundan, ve Sovyetler'in onayını aldığından ya da alacağından kimsenin kuşkusu yoktu. Böylece Sedat, iktidar mücadelesinde ilk kez Sovyet yanlıları ve dolaylı da olsa, Mısır'ın en yakın yabancı müttefiki ile karşı karşıya gelecekti.

Middle East dergisinin 1975 Kasım sayısında Asım Abdülmuhsin, Sedat-Sovyet ilişkilerine değinirken şunları yazıyor:

«*Ruslar ona ilk günden beri güvenmediler ve iktidardaki günlerinin sayılı olduğüna dair kumara girdiler. Hesaplarının yanlışlığı ortaya çıkınca, derhal ona koşup onu bir dostluk ve işbirliği anlaşmasıyla bağlamak istediler. Kuşkularını gidermek amacıyla o bunu kabul etti ama bu yürümedi.* (6)

Mısır Devlet Başkanı'nın görevi Nasır'dan devralıştan sonra ortaya koyduğu bağımsız davranma eğilimi, Sovyet yöneticilerinin kulağına kar suyunu kaçırdı. Ali Sabri ve arkadaşlarının darbe girişimlerinden sonra Sedat'ın kulağına da Sovyetler konusunda kar suyu kaçacaktı. Buna pekde hazırlıksız sayılmayacağı daha sonraki tarihlerde yapacağı konuşmalarda ortaya çıkacaktır.

Sovyet yanlısı darbe girişimini paradoksal bir biçimde 1971'in 28 Mayısında Mısır tarihinde Sovyetler ile imzalanmış en büyük dostluk ve işbirliği anlaşması izledi. Bu anlaşma ile Sovyetler'in Mısır'daki askeri varlığı 20.000 kişilik bir sayıya ulaşıyordu ki, Mısır, Varşova Paktı ülkelerinden sonra dünyada Sovyet askeri varlığının en kabarık olduğu ülke haline gelecekti. Ayrıca, Sovyetler Birliği Mısır'a en gelişmiş silahlar ve askeri malzeme vereceği taahhüdünde bulunuyordu.

Bu gelişmeyi bir başka paradoksal gelişme izleyecek, söz konusu anlaşmanın imzalanmasından bir buçuk ay kadar sonra Sudan'da Sovyet yanlısı bir darbe giri-

şimi olacak ve iktidar darbecilerin eline geçtikten sonra Sedat ve Kaddafi'nin yardımlarıyla tekrar Numeyri tarafından kazanılacaktı. Bu olayla Sovyet-Sudan ilişkileri fena halde bozulacak ve Sedat'tan Sovyet yöneticileri bir olumsuz not daha alacaklardı.

Sedat'ın yönetimi devralmasının üzerinden bir yıl geçmeden meydana gelen Mısır ve Sudan'daki darbe girişimleri, Mısır-Sovyet ilişkilerinin üzerine, sonuçları şaşırtıcı bir biçimde 1972 yılında alınacak olan ciddi bir gölge düşürdü. Siyasi plânda Sedat'ın Sovyetler'e güven duyması için pek neden kalmamıştı. İş bir tek Sovyetler'in Mısır'ın istediği ölçüler içinde Mısır'ın askeri donanımını sağlamasına kalıyordu.

Bu dönemde, Amerika, diplomatik çabalarını Süveyş Kanalının açılması karşılığında Mısır'ı kısmî bir çözüme razı etmek üzerine kurmuştu. Savaştan sonra bir de askeri harcamaların artmasıyla büyük çöküntü içine giren Mısır ekonomisi, Mısır için olağanüstü iktisadî değer taşıyan Süveyş Kanalının kapalı kalması yüzünden büyük sıkıntılar içinde bulunmaya devam ediyordu. Mısır'ın bu dezavantajının farkında olan Amerika, Süveyş'in açılmasını diplomatik koz olarak elinde bulunduruyordu. Amerika ayrıca, İsrail'in tutumuna paralel olarak İsrail'le çatışma halindeki Arap ülkelerinin İsrail ile dolaysız ikili görüşmeler yapmasından yana idi. Herhangi bir Arap ülkesinin bu yöndeki bir davranışının, İsrail'in meşru varlığa sahip bir bölge devleti olarak kabul edilmesi demek olacağı besbelli idi. Mısır, kendisini diğer Arap ülkelerinden koparacak, İsrail'e önemli siyasi ve diplomatik avantajlar getirecek olan «İsrail ile ikili görüşme» ve «Süveyş'in açılması karşısında kısmî bir çözüme yanaşma» tekliflerini kabul etmedi. Ekim 1971'de Amerika ile her türlü temas Sedat'ın kararı üzerine kesildi.

3 Mayıs 1972 tarihinde İskenderiye'de üniversite öğrencilerine bir konuşma yapan Başkan Sedat, Mısır hükümetinin Amerika ile temaslarının onun ne olduğunu açığa çıkarmaya yaradığını söylüyor ve şöyle devam edi-

yordu: *Ulusal egemenliğimize ve Filistin halkının hakkının haklarına zarar vermeyecek ölçüde mümkün olan bütün tavizleri, Amerikalılara sırf bizim savaştan değil gerçekten barıştan yana olduğumuzu kanıtlamak için, bu görüşmeler sırasında öne sürdük. Geçen Ekim'de onlarla her türlü teması kesmeye karar verene kadar oyalama ve kaçamak yollarına başvurdular. Ve şimdi bana doğrudan görüşmeleri, Süveyş Kanalının, İsrail halâ Kanalın Doğu Yakasında kalmaya devam ederken, yeniden açılmasını öneren bir mesaj yolladılar. Cevap vermedik, çünkü bu cins bir mesaj cevaba lâyık değildir.* (7)

Mısır-Amerikan temaslarının 1971 Ekiminde kesilmesi siyasi çözüm ihtimallerini bir kez daha uzaklaştırıyordu. Siyasi çözümün anahtarı Amerika'nın cebindeydi. Zira, bütün mesele İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilip çekilmemesine dayanıyordu. İsrail'in bölgedeki askeri üstünlüğünün tek desteği ve diplomatik hamisi olan Amerika'dan başka hiçbir güç, İsrail üzerinde etki sahibi olamazdı. İsrail'e söz geçirebilecek olan bir de Araplar vardı. Onlar, ya Amerika aracılığı ile diplomatik baskı yaparak işgal edilmiş topraklarının geri alınmasına çalışacaklar; ya da bu yol tıkanırsa savaşla varacaklardı amaçlarına.

Tam bu noktada Arap-Sovyet ilişkileri önem kazanmaktadır. Amerika İsrail'i dişinden tırnağına kadar en ileri teknolojideki silahlarla donatmaktadır. Arap ordularının İsrail'e karşı bir savaşı başlatabilmeleri için eşit teknolojide silah donatımına sahip olmaları gerekmektedir. Konvansiyonel silah yapımında Amerikan teknolojisi ile boy ölçüşebilecek olan yalnız Sovyetler Birliği idi. Ancak, Sovyetler, Arapları ve özellikle en büyük Arap ülkesi Mısır'ı bir savaşa başlayabilecekleri ölçüde silahla donatmaktan kaçınıyordu. Mısır ve Sudan'daki darbe girişimlerinden sonra, birde ezeli yetersiz silah sevkiyatı sorunu çıkmıştı Mısır ile Sovyetler arasında.

Heykel, yarı-resmî El-Ahram gazetesinde 1972 Haziran ve Temmuz'unda yazdığı başmakalelerde Sovyet politikasını şöyle yorumluyordu:

«Arap dünyasında Sovyetler Birliği'nin ne savaş ne barış durumunun bölgede sürmesinden çıkarı olduğunu söyleyen kesin bir görüş vardır... Ne savaş ne barış durumunun sürmesi bölgeyi Sovyetler Birliği'ne daha bağımlı kılmaktadır... Bu şartlar altında Sovyet varlığı daha da artabilir... Bu Arap dünyası ile uğraşmayı bir kaç açıdan daha kolaylaştırmaktadır.

Sovyetler Birliği ilgisi alanında olan buhranları birbiri ardından çözümlemek istemektedir... Orta Doğu'nun Sovyet hesaplarını bozmaması için sırasını beklemesi daha iyi olur. Arap-İsrail anlaşmazlığının yanlış hesaplanmış bir yönelişi bu sırada savaşa yol açabilir ve savaş Amerika'nın İsrail'e olan yükümlülüğü yüzünden bir çatışmaya yol açabilir.» (8)

Heykel bu yorumdan kalkarak, «Orta Doğu bunalımının dört tarafı içinde yalnız Mısır'ın bu ne savaş-ne barış durumunun sürmesinden çıkarı olmadığını» ileri sürmüş ve Sovyet Prezidyum Başkanı Podgorni'nin bu görüşler yüzünden Mısırlılara kamuoyu önünde serzenişte bulunmasını eleştirmiştir. (9) Podgorni 6 Temmuz'da *«Sovyetler Birliği'nin ne savaş-ne barış durumunun sürmesinden çıkarı olduğunu söyleyenler bize karşı emperyalist propagandayı tekrar etmiş oluyorlar» (10)* demişti. Ve Heykel Podgorni'yi söylediğinin anlamının ötesinde sonuçlar çıkartmakla suçlamıştı.

1972 Temmuzu Orta Doğu'nun yakın tarihinde önemli bir tarihi olaya sahne olduğu için özellik sahibidir. Mısır-Sovyet ilişkilerinde söz ve yazı plânında çıkan tartışmalarla olgunlaşan sürtüşme, son Brejnev-Nixon zirvesi ve Sedat'ın Moskova ziyaretlerinden sonra, Mısırlıların, Sovyetler'in uluslararası detant çerçevesi içinde Arapların İsrail'e karşı girişecekleri bir savaşı istemediklerine ilişkin kesin kanıya varmaları üzerine Orta Doğu'nun politik hayatında tayin edici bir gelişmeye yol açtı. Bu kesin kanı üzerine ve Mısır'daki Sovyet askeri varlığının Mısır'ın askeri ve diplomatik alanlardaki inisyatifini kısıtlamaya başlaması sonucunda, Sedat, Sovyet askeri danışmanlarını Mısır'dan çıkarma kararını aldı.

Sedat'ın Sovyet danışmanlarının Mısır'dan çıkartılması kararını Kahire'deki Sovyet Büyükelçisi Vinogradov'a naklettiği konuşma ile ilgili olarak Mısırlı yetkililere verdiği bilgiyi Heykel şöyle aktarıyor:

«Bu tarihi konuşma hakkında şöyle bir bilgi verdi:

Sovyetler'in ilk mesajları üstünde ısrar edeceklerini biliyordum. Onların bir elektroşoka ihtiyaçları olduğuna karar vermiştim. Dört yıldan beri bizi sıkıntıya sokmuşlardı. İlk önce Nasır'ı, sonra da beni. Moskova'da iki süper gücün, Orta Doğu'daki çatışmaların yeniden başlamaması yolunda karar aldıklarından emindim. Bu kara boyun eğmekten başka bir şans tanımıyorlardı bize... Divanın üzerinde oturmuş, çenemi bastonuma dayamış mesajı okuyan Sovyet elçisini dinliyordum.

1971 Şubatında Sovyet yöneticileri ile ilk yaptığım görüşmelerden beri olanları (silah nakliyatındaki zorluklar) elçiye anlattım. Ona şöyle dedim:

Brejnev 1971 Martında bana yalan söyledi. Podgorni 1971 Mayısında bana yalan söyledi. Brejnev 1971 Ekiminde bana yalan söyledi. Sizin oyununuzu anlamadığımı mı sanıyorsunuz? Amerikalılar ile birlikte savaş olamayacağına dair karar aldınız. Bırakın da, sizin üzerimizde hiç bir vasilik hakkına sahip olmadığınızı size söyleyeyim.» (11)

Orta Doğu çatışmasına Amerikan- Sovyet ilişkileri çerçevesi dışında bakmaya alışkın olmayan ve Sedat'ın Sovyetler'e karşı daha önceleri eleştiri mahiyetinde sarfedilmiş sözlerini bir blöf olarak yorumlayanlar, Sovyet danışmanlarının Mısır'dan çıkartılması kararı üzerine büyük şok geçirdiler. Dünyada, küçük bir ülkenin bir süperkuvvete kafa tutabileceğini hele bu küçük ülke çok güçlü düşmanlar karşısında büyük silah ihtiyacı olan ve güçlü müttefiklere dayanması gereken Mısır olursa, akıllarından geçiren insanların sayısı daha pek kabarık değildi. Mısır'ın ve genel olarak Arapların savaşamayacağına inananlar, Arapların iş yapmaktan ziyade konuşmayı sevdiğine inananlar Sedat'ın bu tarihi kararının savaşın yolunu açtığını da pek farkedemediler. Sovyet danış-

manlarının Mısır'dan çıkarılmasının Orta Doğu bunalımını ne savaş-ne barış politikası zemininde birleşen Amerikan-Sovyet rekabetinin çerçevesi dışına çıkarmak, Araplara inisyatif kazandırmak gibi son derece önemli ve tayin edici bir anlamı olduğunu Arapların dışında pek az çevre yorumlayabilecekti. Hatta bu karar, Sovyet nüfuzunun ağır bastığı bazı Arap çevrelerinde bile kınanacaktı.

Oysa gelişmeler böyle düşünenleri yanıltacak, Araplarla Sovyetler arasındaki dostluk ilişkilerini zedelediği için eleştirilen ya da sık sık savaştan söz ettiği için ciddiye alınmayan Sedat, bir yıl sonra Arap dünyasında bugün «Şanlı Ekim Savaşı» adıyla anılan 1973 Ekimindeki 4. Arap-İsrail Savaşının başlıca mimarı olacaktı Ve böylece, 1973 Savaşından sonra, 1972 Temmuzunda Sovyet danışmanlarının Mısır'ı terketmeleriyle savaş arasındaki doğrudan ilişkiyi kavrayanların sayısı artacaktı. Mısır basında o tarihlerde çıkan makalelere bir göz atmak ve Sedat'ın o tarihlerde yaptığı konuşmaları izlemek, bu tayin edici adımın gerçeklerini kavramak ve yönünü anlamak bakımından yeterli ipuçları vermektedir.

Mısır'ın Heykel'den sonra en tanınmış ve en etkin yazarı olan haftalık Akhbar El-Yevm dergisinin başyazarı İhsan Abdulkuddus, derginin 19 Ağustos 1972 tarihli sayısında Mısır-Sovyet ilişkileri konusunda yaptığı yorumda, «Sovyetler'i Mısır ile arasındaki dostluk anlaşmasının hükümlerini yerine getirmekle» ve «saldırının izlerini ortadan kaldırmayı» sağlayacak yeterli silah donatımında bulunmamakla suçluyor ve şunları ekliyordu:

«*Moskova anlaşmasından sonra ve Sovyet petrol yataklarının işletilmesiyle, savaş borçlarının çözümüyle Amerikan sermayesinin arttığı bir zamanda Sovyet tutumunun ne olacağını merak ediyorum. Amerika Birleşik Devletleri Sovyet parasını kullanarak ve Sovyetler ile barış içinde birarada bölgemizdeki oldu bittiyi empoze etmeye devam mı edecek, yoksa Sovyetler Birliği Amerika ile barış içinde birarada yaşama şartı olarak*

Amerika'nın İsrail'e barışçıl çözümü empoze etmesini mi ileri sürecek? Bu soru Sovyet-Mısır anlaşması çerçevesi içinde ortaya çıkmaktadır.» (12)

Aslında, Sovyetler ile Mısır arasındaki silah sevkiyatının yetersizliğine ilişkin sorun Sedat öncesine, Nasır dönemine kadar dayanmaktadır. Şüphesiz, bunu Nasır da, Sedat da biliyorlardı. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Nasırcı eski Başkanı Ahmet Şukeyri, Anılarını topladığı *Krallar ve Başkanlarla Büyük Yenilgi* isimli kitabında, Nasır'ın kendisine, Mısır'ın elindeki Sovyet silahlarının saldırı değil savunma silahları olduğunu oysa Amerika'nın İsrail'i daha üstün silahlarla takviye ettiğini söylediğini açıklıyor. Şukeyri'ye göre Nasır ayrıca kendisine Suudi Arabistan radyosunun Mısır'a Sovyetler ile dostluğu kesmesi yolunda çağrı yaptığını, kendisinin buna hazır olduğunu ama eğer bunu yaparsa savunma silahları dahi olsa kimseden silah alamayacak durumda olduğunu düşündüğünü söylemiş. (13)

Anlaşıldığına göre, Nasır'ın Sovyetler ile yakın ilişkisi daha ziyade faydacı bir anlayışa ve çaresizlik nedenlerine dayanmıştır.

Aynı faydacı anlayış Sedat dönemi içinde geçerli olsa gerektir. Sedat, başından beri Sovyet yönetiminin kendisinden hazzetmediğini ve Sovyetler'in Mısır'ı savunma silahlarının ötesinde silahlarla takviye etmediğini elbette ki biliyordu. Ancak, Sovyet askeri danışmanlarının Mısır'dan çıkarılmasının Sedat'ın iktidara geçişinden bir buçuk yıl geçtikten sonra söz konusu olabilmesi aynı faydacı anlayış ile açıklanabilir. Nitekim bir Mısırlı yorumcu bu konuda şunu açıklıyor: *«Ruslar Mısır'a yaptıkları silah yardımlarını kendilerine karşı yükselen sesleri susturmak için bir rüşvet olarak kullandılar ama hiçbir zaman Mısır'ı, İsrail'e yapılan silah yardımlarıyla başedecek ölçüde saldırı silahlarıyla donatmayı amaçlamadılar. Sedat, pratik ve faydacı düşünce tarzı ile, bu Sovyet taktiklerinden zaman zaman gerekli bazı silahları elde etmek için yararlandı.»* (14)

Bununla birlikte, Sedat, savaşa doğru yol alan süre-

ci hızlandırmak istediğinde ve herhalde kendisini güçlü hissettiği ya da böylelikle güçleneceği hükmüne vardığı zaman, Mısır'ın sırtında yük haline gelen Sovyet askeri varlığını silkeleyip atmakta tereddüt etmedi. Savaşmak için Sovyetler'in saldırı silahları vereceği ve belki de hiç gelmeyecek günü beklemenin ya da Sovyetler'e dayanarak barışçıl bir çözüm elde etmenin zaman kaybı olacağı hükmüne varmıştı. Araplar kendi göbeklerini kendileri kesmeliydiler.

28 Eylül 1972 tarihinde Nasır'ın ikinci ölüm yıldönümü münasebetiyle Arap Sosyalist Birliği Merkez Komitesi önünde yaptığı konuşmada şunları söyleyecekti:

«*Araplar olarak sınırsız kaynaklara sahibiz-siyasi, iktisadî ve askerî. Bugünkü durumda muazzam kaynaklara sahibiz ve ümid ediyorum ki gelecek aşamada, bu, bir Arap tavrı takınmak için bir anahtar olabilir. Arap Dışişleri Bakanlarına söylediğim gibi-nasıl bir tavır olması önemli değil, yeterki bir Arap tavrı olsun. Savaşın ortasında, dostlarımızla (Ruslarla) ilişkilerimizde bir nefes almamız gerektiğini hissettim. Savaşla ilişkili bir şey olduğu için böyle bir nefes almakta tereddüt etmeaim.*» (15)

Sedat aynı konuşmada Amerika'ya çatmaktan da geri kalmıyordu:

«*Amerika ile olan ilişkilerimize gelince, geçenlerde Birleşmiş Milletler'de Amerikan Dışişleri Bakanı Rogers'ın yaptığı konuşmayı duyduk. Süveyş Kanalı'nın açılabilmesi için doğrudan (İsrail ile) görüşmeler ve kısmî bir çözüm gerektiğine dair eski türküyü çaldı. Bu adam çağdaş dünyada yaşamıyor ve hatalarından dersler çıkartmamış. Size bütün söyleyeceğim, bu doğrudan görüşmeler ve kısmî çözüm hakkındaki bütün konuşmaların bir yıl önce tarafımızdan kesinlikle reddedildiğidir. Böylece kendimizi açıklığa kavuşturmuş olur ve tutumumuzun kesinlikle açık olmasını sağlayabiliriz. Doğrudan hiç bir görüşme ve hiçbir kısmî çözüm olamaz. Ve Amerika bunda devam edecekse, bu tavır bizim için hiçte yeni değildir. Amerika'nın tavrının çok iyi farkındayız ve ken-*

dimizi bütün bu ihtimalleri karşılamaya hazırlamaktayız.» (16)

Söz konusu konuşmasında Sedat, İngiltere ile ilişkilerin gelişmekte olduğunu bildiriyordu. (17) İki süperkuvvetten bağımsız davranmak isteyen bir ülkenin uluslararası plânda Üçüncü Dünya ülkelerinin yanısıra Batı Avrupa ülkeleri ile de ilişkilerini geliştirmesi gerektiğini düşünmekte idi ve Sovyet askeri danışmanlarının Mısır'ı terketmesinden kısa süre sonra Mısır Dışişleri Bakanının Batı Avrupa ülkelerine ziyaretleri başlamıştı.

Bir çok kişinin sanısının ve yorumunun aksine, Mısır'ın Sovyetler'den belli ölçülerde uzaklaşması, bölgede otomatik olarak Amerika lehine sayılacak gelişmelere yol açmadı. Zira Mısır'ın «Arap tavrı»nı hakim kılarak Sovyetler ile arasını açması Arap dünyasında iki süper devletin paralelinde biçimlenmiş olan Araplararası kutuplaşmayı da azalttı ve bir çok Arap ülkesinin İsrail'e karşı bir Arap savaşı için seferber olmasını sağladı. Bir savaş, hemde İsrail aleyhine sonuçlar verebilecek bir savaş, Amerika'nın çıkarlarını da olumsuz yönde etkileyecekti. Arapların başlatacağı bir savaş, «ne savaş-ne barış» politikasını bozacağı ve ihtimal olarak statükoyu Araplar lehine değiştireceği için Amerika'nın arzuladığı bir şey değildi. Çünkü Orta Doğu'da Amerika, çıkarlarının bekçiliğini İsrail'e emanet etmişti ve İsrail'den yana bir statüko, Amerika'nın birincil tercihi idi. Ve çünkü, bölgede İsrail aleyhine bozulacak olan statüko, kaçınılmaz olarak Arap ulusal kurtuluş hareketini, yani emperyalizmin bölgedeki çıkarlarının en büyük tehdidini güçlendirecekti.

Sovyetler'in aleyhine olan herşeyin doğrudan doğruya Amerika'nın lehine - ya da tersi-olacağı biçiminde metafizik bir düşünceye sahip, ulusal mücadelenin rolünü, küçük ülkeler halklarının bağımsız davranabileceğini görmeye ve düşünmeye alışmamış ya da görmek ve düşünmek istemeyen siyasi anlayış sahiplerinin bu yöndeki yorumları ve Sovyet askeri danışmanlarının Mısır'ı terketmelerine tepkilerinin sürmesi, Sedat'ı Mısır-Sovyet ilişkilerinin bazı bilinmeyenlerini açıklamaya sevketti.

Son savaştan tam bir yıl önce, 6 Ekim 1972'de Beyrut'ta yayınlanan El-Havadis gazetesinde bu konuda Sedat'la yapılan son derece önemli bir mülâkat yayınlandı:

El-Havadis: 1967 Savaşından önce varolan silah fabrikalarına ne oldu?

Sedat: Aslında bu fabrikaların bir çoğu saldırıdan önce sivil üretime terkedilmişti; plânlamamızda erken bir çatışmayı tasavvur etmemiştik. Saldırıdan sonra çoğunlukla kabul edilen görüş, vakitten ve çabadan tasarruf etmek için Rusya'dan ithal edilen silahlara dayanmamız gerektiği yolunda idi. Maalesef, bu, eski Savaş Bakanı Muhammed Fevzi tarafından kabul edilen görüştü ve Sovyet stratejisi ile uyum halinde idi. Birçok yanlışlıklar yapıldı. Bazı kişiler beni onyedi yıl seyirci olarak oturmakla suçluyorlar. Bu doğru değildir; bu yıllarda bütün olup bitenin ayrıntılarını bilenler, Başkan Abdülnasır ile ne kadar ihtilafa düştüğümü ve görüş açılarımızın ne kadar çatıştığını bilirler. Fakat bu görüş ayrılıklarının açığa çıkmasına hiçbir zaman müsaade etmedim, çünkü Mısır'daki devrimci başkanlık rejiminin tartışma ve diyaloga izin verdiğine hatta talep ettiğine, ama bununla birlikte anlaşmazlıkları ortadan kaldırmadığına inanmama rağmen, kararları almak Başkanın sorumluluğundadır. Ve Başkan bir kere karar aldığında herkes ona uymalı hatta savunmalıdır-devrimci demokrasi budur. Abdülnasır öldüğünde ve sorumluluğu devraldığımda, Abdülnasır'ın önder olduğunu ve öyle kalmakta devam edeceğini ilân ettim. Hatalar olduğunu, birçoklarının sandığından daha büyük, ciddi hatalar olduğunu biliyordum. Fakat Abdülnasır'ı inkâr edemezdim, ne de onun başarılarını görmezden gelebilirdik.

El-Havadis: Ekselâns, mademki savaşın kaçınılmaz olduğuna inanıyorsunuz, neden Ruslardan kurtulmaya karar verdiniz? Bizim istediğimiz gibi olmamasına rağmen, savaşa Rus yardımı yerine ondan yoksun olarak girmemiz daha mı iyidir?

Sedat: Başından beri yalnız Abdülnasır ve ben Ruslarla uğraştık. 1967 Savaşından sonra bir durum değer-

lendirmesi yaptık ve ilk olarak baskı unsuru olarak kullandığımız Süveyş Kanalı kartının Kanalın kapanmasıyla işlemez hale geldiğini gördük. İkincisi, ordu tam bir yeniden kuruluşu gerektiriyordu. Üçüncüsü, daha önce çok sağlam olan Abdülnasır önderliği, sonu yenilgiyle bitmiş, güvenilmez bir durumdaydı.

Amerikalıların çatışmada temel bir taraf haline geldiğini gördük ve düşündük ki, eğer Sovyetler Birliği de çatışmada temel bir taraf haline gelirse, bu bir cins dengeyle sonuçlanır. Ancak, tecrübe ile Rusların değiştirmek istemedikleri ve bizim kendi stratejimize uygun düşmeyen açıkça belirlenmiş bir stratejileri olduğunu keşfettik. «Keşfettik» diyorum çünkü Ruslar bize bu stratejinin ne olduğunu içtenlikle açıklamaktan sürekli olarak kaçındılar. Aslında, o (Rusların stratejisi) şunun üzerine kurulmuştu: birincisi, Amerika Birleşik Devletleri ile çatışmaktan kaçınmaya ilişkin olarak aldıkları kararların ışığında, bu bölgede bir kez daha bir savaş olmamalıdır, ve ikincisi, Araplar barışçıl bir çözümü kabul etmelidirler.

1 ve 2 Mart 1971 tarihlerindeki Moskova ziyaretim sırasında, Ruslara şunları söyledim: «Eğer Amerika ve İsrail sağlam zemin üzerinde durmadığımızı hissederlerse, hiç bir siyasi çözüm olmayacaktır. Bu konuda manevra yapacak alan yoktur. Artık hiçbir askeri sır kalmamıştır. Mansura'daki Mısır radarı Hayfa'daki İsrail uçaklarının hareketlerini gözleyebilmektedir ve aynı şey İsrail radarı için de geçerlidir. Uydular askeri durumun her ayrıntısının resmini göndermektedir. Bu demektir ki, İsrailliler hâlâ askeri üstünlüklerine inanmaktadırlar, bu yüzden de Araplara empoze edilen teslim şartlarında ısrar edeceklerdir....

1 ve 2 Mart tarihli Moskova ziyaretim sırasında Ruslara şunu da söyledim: Çatışmaktan kaçınmak konusundaki kararınızı anlıyorum, ama İsrailliler çocuklarımızı ve kadınlarımızı öldürüyor. Karşılık verme hakkından mahrum muyuz? Kendimizi koruma hakkımızdan?

...Bunu ateşli bir tartışma izledi, ve görüşmeleri ne-

redeyse bitirmek üzereyken onlara şöyle dedim: «Kahire'ye Merkez Komitemize Sovyetler Birliği'nin bize yardım ettiğini ve ilişkilerimizin olabileceğin en iyisi olduğunu anlatmaya gidiyorum. Fakat görüşmelerimizin zabıtlarında anlaşmazlıklarımızın da kaydedilmesinde ısrar ediyorum. Bu anlaşmazlığı bir referans olarak kaydetmek tarih ve halkıma karşı sorumluluğun için gereklidir.» Ve bunun üzerine Brejnev beş milyon dolar değerinde bir silah listesi sundu. Şöyle dedim: «Bunu şükran duyguları ile kabul ediyorum, fakat bir kez daha değişik görüş açılarımızın, savaşın ne zaman olacağı ve ne tip silah verildiğinin tutanaklarda yer almasında ısrar ediyorum.»

Kahire'ye döndüğümüzde, Muhammed Fevzi ve Şaravi Cuma «Başkan Ruslarla görüşme yapmıyor, sebepsiz yere münakaşa ediyordu» dediler.

Abdülnasır'ı Rogers girişimini kabul etmeye sevkeden işte tam bu Rus tavrı, bu yüzden beni, Kanal'ın toptan geri çekilme çerçevesi içinde açılabilmesi için kısmî bir çözüm girişimini reddetmeye sevketti. Ve Amerika bizimle temas kurduğu, Rogers Kahire'ye geldiği zaman, bazıları Sabri'ye koşup «Sedat Amerikancı olmuş» dediler.

Onlar çok kötüydüler, o kişiler. Rusya ile dostluğu Rusya'ya teslim olma anlamında anladılar. Ve bu Rusların kendi çıkarlarına da değildir.

El-Havadis: Arap-Rus ilişkilerinin eskisi gibi kurulacağı yolunda herhangi bir umut var mı?

Sedat: Biz halâ Rusları dost olarak addediyoruz ve amacımız her iki tarafın da diğerinin çıkarlarına saygılı olacağı bir ilişki kurmaktır. Ruslar ve Amerikalılar Moskova toplantısında, çatışmadan kaçınmak ilkesiyle uyum içinde, Orta Doğu'da bir savaşın başlamasını önlemek için bir anlaşmaya vardılar. Amerika bölgedeki Rus varlığını tanıdı ve her iki taraf bir diğerinin çıkarına saygı göstereceğine söz verdi. İşte bu durumdur ki, bizi, dostumuzun ihmal etmenin çıkarına olmayaca-

ğı bir Arap iradesinin varolduğu gerçeğini ona göstermeye mecbur etti...» (18)

Birçokları Amerika'nın desteğindeki İsrail'e karşı Rusları küstürerek savaşılamayacağına ve Sedat'ın savaş demagojisi yaparak blöf yaptığına inanadursun, Sedat savaşsız bir siyasi çözümden ümidini kesmiş ve ne savaşne barış durumunu savaş yönünde bozmak için Arap çabalarını rotasına sokmaya başlamıştı bile. Sovyet nüfuzundan sıyrılmanın sağladığı olanakla siyasi inisyatifi eline geçirmişti. En büyük Arap ülkesinin Sovyet nüfuzundan sıyrılması ve Amerika'nın katı anti-Arap tutumu daha önceleri Batı yanlısı ve Sovyet yanlısı biçiminde kutuplaşan Arap dünyasında bu kutuplaşmayı yumuşatıyor ve Arap birliğini güçlendirici yönde olumlu rol oynuyordu.

/ TOPARLANAN FİLİSTİNLİLER ve SAVAŞA AÇILAN YOLLAR

Bütün bu gelişmeler siyasi çözümden hiçbir çıkarı olmayan Filistinlilerin şüphesiz çıkarına idi ve bölgede ibre yeniden onların lehine dönmeye başladı. Ürdün'deki açık örgütsel ve askeri varlıklarının ortadan kalkması sonucu, Suriye ve özellikle Lübnan'da toplanmışlardı. Golan tepelerinde askeri harekât Suriye hükümetinin sıkı denetimi altında olmasından ve Lübnan'daki nazik iç dengeden ötürü, Filistin direnme hareketinin askeri faaliyeti hayli kısıtlanmıştı. Özellikle, kısa süre içinde ikinci bir kez daha Ürdün'de yaşadıkları deneyi yaşamamak isteği, bir devriminin toplandığı Lübnan'da çok titiz davranmak isteğini doğurmuştu. Filistin'i toptan kurtarmak nihai hedefinden zerre kadar şaşmamakla birlikte, Suriye ve Lübnan'da içinde bulunduğu zorunluluk, Filistin devrimini, askeri faaliyeti bu ülke topraklarından yürütmek

açısından sınırlamaya hatta bazan tamamen durdurmaya yöneltti.

Ve içinde bulunduğu bu şartlar, Filistin direnme hareketini nihai amaçlarından sapmadan ve taviz vermeden diplomatik ve siyasi faaliyete ağırlık vermek zorunda bıraktı. Daha önceki yıllarda gözüpek savaşçılar olduklarını kanıtlayan Filistinli devrimciler bundan böyle yetenekli siyaset adamları ve diplomatlar olarak da belireceklerdi.

Filistin direnme hareketinin Ürdün'de aldığı yaralardan ötürü askeri plânda zayıflaması diplomatik plânda yeni ittifaklar kazanmasını zorunlu kıldı. Ve askeri plânda zayıflaması Sovyetler Birliği'nin Filistin direnme hareketi üzerinde siyasi ilgisini uyandırmayı da beraberinde getirdi. Filistin Kurtuluş Örgütü'nü resmen tanıma gereği duymadan, Sovyetler'in Filistin direnme hareketi ile ilişkileri gelişti. Filistinli önderler de Sovyetler ile dostluğa önem verir oldular. Bununla birlikte, Filistin Kurtuluş örgütü'nün herhangi bir örgütün nüfuzu altına girmemek hususundaki titizliği devam etti. Sovyet askeri varlığının Mısır'dan temizlenmesi üzerine Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yayın organı *Filistin El-Thawra* dergisinin 16 Ağustos 1972 tarihli sayısında Arap-Sovyet ilişkileri konusunda çıkan makale bu bakımdan ilgi çekicidir:

«*1. Siyonizm ve Amerikan emperyalizmi ile aramızdaki çatışmayı Sovyetler Birliği ile aramızda bir çatışma haline dönüştürmek isteyen tehlikeli çabalar gösterilmektedir. Bundan düşmandan başka kimse yararlanamaz.*

2. Siyonist devlet ile Amerika arasındaki organik ilişki son derece açıktır. Eğer biz bu düşman organik ilişkisini bizimle Sovyetler Birliği arasında o cinsten bir ilişki ile karşılayamıyorsak, Sovyetler ile aramızdaki organik olmayan ilişkiyi hiç değilse olumsuz ya da ikincil bir çatışma ilişkisi haline dönüştürmemeliyiz.

3. Sovyetler Birliği ve sosyalist kampın diğer ülkeleri ile stratejik dostluğumuzun zorunluluğuna ilişkin kesin inancımıza rağmen, bölgedeki boşluk yalnız Arap

milliyetçiliği ve ilerici hareketindeki adanmış özgürlük savaşçılarımız tarafından doldurulabilir.» (19)

Makale Mısır ve Sovyet tutumlarının her ikisinden de farklı, dengeli bir yol aramaktadır. Filistin direnme hareketi önderliği, Mısır'ın attığı adımın doğruluğundan henüz pek emin değildir. Bununla birlikte, yaptıkları durum değerlendirmesinin üçüncü maddesinde ifade ettikleri görüşle, Mısır'ın Orta Doğu uyuşmazlığında tayin edici unsur olarak Arap tavrını vurgulamasını onaylamaktadırlar.

1971'den sonra diplomatik faaliyetinin yanısıra Filistin devriminin üstünde titrediği husus, devrimi ayakta tutmaktı. Askeri varlığı ile, bağımsız Filistinli kimliği ile devrimi ayakta tutmak. Ayrıca, Ürdün yaralarının sarılmasından sonra Filistin devrimini ayakta tutacak, her türlü siyasi çözüm çabasını yerle bir edecek olan, onca zamandır Filistin devrimine devrim niteliğini, kendine özgü kimliğini kazandıran silahlı mücadeleyi yeniden canlandırmak gerekti.

Bütün bunların gerçekleşmesini sağlayacak anahtar, Filistin halkının ve Filistin direnme hareketinin birliğini ve bağımsızlığını korumak idi. Filistinliler eskiden olduğu gibi genel Arap mücadelesinin içinde yutuldukları günlere geri dönmek istemiyorlardı. Bunu belirleyecek olan Filistin direnme hareketinin önderlerinin siyasi becerisi olacaktı. Ürdün günlerinden sonra hem örgütlerin kendi içinde hem de örgütler arasında şiddetli ihtilâflar başgöstermiş, zaten varolan ayrılıklar daha da derinleşmişti. Nasıl Arapların bölünmesi bölgeyi emperyalistlerin paylaşımı için olumlu bir zemin haline getiriyorsa, Filistin devriminin bölünmesi Filistin olgusunun yokedilmesine, Filistin devriminin siyasi plânda elinde bulundurduğu kozların yitirilmesine yol açacaktı.

Filistin devriminin önderleri, devrimin belli bir düzeyde birliğini sağlamayı başardılar. Bu, Filistin devriminin yokedilmesi hesaplarına inen ilk darbe idi. Yasir Arafat bu amaca ulaşmak için kullandıkları yöntemi *Filistin*

El-Thawra dergisinin 1 Ağustos 1972 tarihli sayısında şöyle açıklıyor:

«Devrime yönelen tasfiye çabalarının her aşamasında örgütlerin birleştirilmesini, Filistin eyleminin birliğini ileri süren eski türküyü duyuyoruz. «Güle karşı söyleyebildikleri tek şey onun çok güzel koktuğudur.» Filistin halkının dağılmışlığı şartları ve saflarındaki örgütlenmenin zayıflığı bu durumu ortaya çıkarmaktadır. Eylem iki yoldan birleştirilebilir. Biri kurşun yoluyladır, Cezayir devriminde olduğu gibi. Ve halkımızın 1936 ile 39 arasında geçirdiği tecrübe de böyledir. Filistinlilerin Filistinlileri fizikman tasfiye etme operasyonları, devrimin daha doğumunda iken boğazlanması ile sonuçlandı.

Başka bir seçenek, bizim yaptığımız gibi birleşmeyi demokratik yoldan, diyalog yolu ile elde etmektir. Bu noktada Arap müdahalelerine rağmen çok iyi işler yaptık. İzlediğimiz ulusal cephe yöntemidir. Buna ben Vietnam yöntemi adını veriyorum. Filistin Kurtuluş Örgütü'nü demokrasi yoluyla bir ulusal cephe haline dönüştürdük. Anlaşmazlık utanç verici değildir, zaten sonuçta, düşmanımıza karşı savaşımızda hep birlikteyiz. Filistin Ulusal Meclisi bütün örgütleri ve aşiretleri temsil eden 180 üyeye sahiptir... Birlik için bir formüle ulaştık. İdeal formül değildir, ama mevcut koşullar altında en iyisidir.» (20)

Arafat, 28 Ağustos 1972'de Kahire'den yayın yapan Filistin Devriminin Sesi radyosunda yayınlanan bir mülâkatında ise Ürdün günlerinden sonra Filistin devriminin nasıl toparlandığını ve yeni şartlar altında nasıl bir mücadele yöntemi benimsediğini anlatmaktadır:

«CIA tarafından hazırlanan bir raporda onuncu ay dolmadan Filistin devrimi tasfiye edilmiş olacaktır deniyordu. Fakat 1971'in onuncu ayı sona ermeden dört devrimcimiz hain Vasfi Tel'i (*) devirmişti; devrimcileri-

(*) Vasfi Tel: 1971 Temmuzunda Ürdün'de Filistin fedayilerine karşı katliamı düzenleyen Ürdün başbakanı. 1971 Kasımında Ürdün delegasyonununun başkanı olarak Arap Ligi Konseyi toplantısına katıl-

miz Arap ulusundaki hiçbir hainin peşini bırakmayacaktır. Daha sonra 1972 yılı geldi ve Filistin devrimi Arap bölgesinde olayların akışını demirden bir elle yönetti. Güney Lübnan'da düşmana karşı karada ve denizde döviüştüğümüz muharebelerde Filistinli devrimciler Arap bölgesindeki varlıklarını bir kez daha kurdular. Bundan sonra işler onlar için zorlaştırıldı, ve bunun üzerine dikkatlerini işgal edilmiş toprakların kalbine çevirdiler. Bir Siyonist gazetesi, Hamodi, güvenlik sorununun sınırlardan Tel-Aviv'in kalbine kaydığını yazıyordu. Polis Bakanı (bunlar tamı tamına kendisinin sözleridir) Orta Bölge'de güvenliği sağlaması için 1200 polise ihtiyacı olduğunu söyledi. Bu tam bir piyade tugayıdır. Bu demektir ki, devrim her zaman yeni yollar bulmaya ve istediği yere ulaşmaya yeteneklidir; ister yurtta olsun, ister yurt dışında, ister herhangi bir yerde. Devrimin, Filistin devriminin bu yeteneği, yeni yollar bulmak, eğer bir yerde şiddetli baskı altında tutulursa bir başka yerde faaliyet göstereceği; eğer bir cephede boğazından yakalamak fırsatını bulurlarsa bir başka yerden fışkıracağı gerçeğinde yatıyor. Filistin devriminin gücü ve kendine özgü niteliği budur ve işgal edilmiş yurdumuzda harekâtların tırmandığını duyduğumda bunu düşünüyorum... Bu devrime mensup olmaktan, Arap ulusumuzun bir parçası ve Arap ulusumuzun devrimci öncülerinden biri olan bu halka mensup olmaktan gurur duyuyorum. Ve Arap ulusumuzun, belirli çevrelerin yaymaya çalıştığı bütün kuşkulara rağmen, muzaffer olacağından eminim. Arap ulusumuz Haçlılar ve Tatarlara karşı muzaffer çıktı ve kuşkusuz Siyonizme de muzaffer çıkacaktır. Bu büyük bir ulustur; biz bin, ikibin, bir milyon ya da iki milyon kayba dayanabiliriz ama düşman kayıplara dayanamaz... Amman'da 1970'de söylediğim gibi, devrim Sparta birliklerinin Termofilai geçidinde döviüştüğü gibi döviişmeye devam edecektir. Geçitte döviişmeye bütün Arap ulu-

mak üzere gittiği Kahire'de Kara Eylül fedayileri tarafından öldürüldü.

su bize Arap ulusunun düşmanlarına karşı birlikte savaşmak için katılmasına dek devam edeceğiz... Zafere olan inancım asla sarsılmamıştır. Bu yüzden aslan yavrularımızı (*) büyütüyor ve kendimize feda kuşağı derken onları zafer kuşağı olarak niteliyoruz.» (21)

Arap ulusu bir yıl kadar sonra «geçitte» Filistin devrimine katılacaktı. İsrail'e karşı savaşmak için. Ancak, bu tarihe yani Ekim Savaşına kadar Filistinlilerin bazı komploları daha bertaraf etmeleri gerekecekti.

Siyasi plândaki komplo gene Kral Hüseyin'den geldi. 1972 yazında, Ürdün Kralı bir plân ortaya attı. Bu plâna göre İsrail'in Batı Yakası ve Gazze'yi Ürdün'e vermesi halinde burada bir federe Filistin devleti kurulacak ve bu devlet başkenti Amman olarak kalacak ve ismini Ürdün Federal Krallığı olarak değitirecek olan Krallık rejiminin bir parçası olacaktı. Batı Yakası ve Gazze İsrail işgalinden Arap yönetimine geçmiş olacaktı böylece. Kral Hüseyin, bu amaçla, Batı Yakası feodallerini ve aşiret reislerini görüşmek üzere Amman'a davet etti. Batı Yakası ve Gazze'de Filistin devriminin temsili örgütü Filistin Kurtuluş Örgütü'nün otoritesinin kurulmasını engellemek niyeti güden bu sahte Filistin devleti fikri eski bir fikirdi ve aynı amaçla daha önce iki kez, Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Sisco ve İsrail'in o günlerdeki Başbakan Yardımcısı bugünkü Dışişleri Bakanı Yigal Allon tarafından da ortaya atılmıştı.

Arafat, Kral'ın bu önerisini şu şekilde yorumlamıştır:

«Bu Nixon'un Kongre'de yaptığı ikinci konuşmada açıkça ortaya çıkmıştı. O konuşmasında Nixon, Filistin

(*) Aslan yavrusu: Filistin halk dilinde silahlı mücadelenin başlamasından sonra küçük erkek çocukları ifade eden deyim. Bu deyim, yaygınlığını Fetih'in, geleceğin fedayilerini yetiştirmek için kurulmuş olan ve ilkokul çağından başlayarak küçük çocukları eğiten bölümünün ismi sayesinde kazanmıştır. Fetih'in bu bölümü El-Aşbal (Aslan Yavruları) ismini almıştı. Küçük kız çocuklarını ifade etmek için kullanılan deyim ise zahra (çiçek)dir.

halkının Arap yöneticilerinin vicdanlarına kendileri için bir antite yaratmaları için baskı yapmaktadır, ve bu antite mutlaka yaratılmalıdır. Ancak, bu —kendilerinin devrimcileri kastederek söyledikleri— yıkıcı kişilerin denetimi altında olmamalıdır.» (22)

Sedat ise Kral Hüseyin'in plânına şöyle tepki göstermiştir:

«Kral Hüseyin Johnson'u ya da Nixon'u görmek için her Amerika ziyaretinin dönüşünde Filistin halkını ezmek için bir plânla gelmiştir. 1970 Eylülünde katliama başlayana dek bunu yapacak durumda değildi... Bugün uyguladığı plân, İsrail'in tamamlamakta olduğu plânın aynısıdır: Hüseyin'in başladığı ve İsrail'in tamamlıyor olduğu: direnme hareketi bahanesiyle Filistin halkının imhası ve elbette, birbirine bağlı olarak, Filistin halkının, direnmenin, herşeyin imhası...» (23)

Filistin halkının bu plânâ karşı büyük kitle gösterileri biçiminde gösterdiği tepki, işgal edilmiş Filistin'de direnme hareketi savaşçılarının Hüseyin ile işbirliği yapan hainlere karşı giriştiği eylemler ve Arap ülkelerinin karşı çıkması, bu plânın yürürlüğe konmasını önledi.

Bu arada 1972 yılında Filistin devriminin toparlanmaya başlaması ve Lübnan'da varlığını yeniden kurmasıyla İsrail'in Lübnan topraklarına kara, hava ve deniz saldırıları başladı. Çoğunlukla, Filistin davasının devrimin yara aldığı şartlarda hasıraltı edilmesini önlemek ve siyasi çözüm girişimlerini baltalamak amacıyla, bu şartlar ortadan kalkana kadar geçici olarak faaliyette bulunduğunu bildiren Kara Eylül örgütünün Orta Doğu dışında giriştiği eylemleri bahane ederek yürütülen İsrail saldırıları, ya Filistin mülteci kamplarında yaşayan halkın hava bombardımanına tutulmasına dayanıyor ya da İsrail'e karşı girişilen «terörist» eylemleri «cezalandırmak» amacıyla Filistin devriminin Güney Lübnan'daki askeri üslerini temizlemek hedefine yönelik olarak, İsrail kuvvetlerinin Güney Lübnan'ı bir kaç gün işgal altında bulundurması biçiminde ortaya çıkıyordu.

İsrail'in amacı Lübnan'ın güvenliğini sık sık ihlâl

ederek Lübnan'da siyasal iktidara egemen olan ve daha ziyade Hristiyan nüfus içinde yer alan Amerikancı çevrelerin eline Lübnan'ın toprak bütünlüğünün çiğnenmesi ve güvenliğinin zedelenmesinin sorumluluğunu Filistin devriminin ve Filistin halkının Lübnan'daki varlığına bağlamak bahanesini vermek ve Lübnan gericiliğini bu yoldan Filistin devriminin üzerine saldırtmaktı. Filistin devrimi Ürdün'de olduğu gibi sürekli arkadan hançerlenmek korkusu içinde tutuluyor ve İsrail'e karşı girişeceği eylemleri, eğer Lübnan'daki varlığını da sona erdirmeyi arzu etmiyorsa, durdurması isteniyordu.

Bu aynı zamanda Amerika'nın da plânı idi. Filistin devriminin Lübnan'daki varlığı Arap kurtuluş hareketini ve dolayısıyla Araplık bilincini Lübnan'a taşımış oluyordu. Oysa Lübnan, özellikle Batı ile ticareti elinde tutan Hristiyan burjuvazisi aracılığı ile Batı dünyası ile Arap dünyası arasındaki Batı nüfuzunun Arap dünyasına sızacağı bir köprü işlevini kuruluşundan beri görmekte idi. Ülkenin çoğunluk haline gelen müslüman nüfusu ve 1948'ten sonra ülkede geniş bir insan topluluğunu oluşturan Filistin mültecileri, Arap ulusal bilincinin Lübnan'ı da fethetmesi için olumlu bir zemin yaratmakta idi. Bunun önüne ancak siyasi iktidara hükmeden komprador Hristiyan burjuvazinin dıştan destekli siyasi gücü sayesinde geçilebilmekteydi. Filistin devriminin siyasi ve askeri örgütü ile 1967'den sonra Lübnan'a gelivermesi, ülkenin iç siyasal dengesinde zaten kıpırdanmakta olan ulusal güçler bakımından ne ölçüde bir güç kaynağı ve güvence olduysa, o ölçüde de ülkenin gerici güçleri ve Amerika ile Arap ulusal hareketine kapalı bir Lübnan'dan sayısız yararlar elde eden İsrail için bir tehdit unsuru oldu. Bu nedenle, Lübnan sağcılarını İsrail saldırılarının yaratacağı bahanelerle Filistinlilerin üzerine saldırtmak tıpkı Ürdün'de olduğu gibi bir Amerikan plânı idi.

Ürdün'de 1970'de sahneye konulan Amerikan senaryosu 10 Nisan 1973'te Filistin Kurtuluş Örgütü sözcüsü Kemal Nasır ve Fetih liderlerinden Abu Yusuf ve Kemal

Advan'ın Beyrut'ta İsrail komandolarının saldırısında öldürülmelerini takiben Lübnan'da da uygulamaya konuldu. Olaydan sonra elektriklenen siyasi hava bir bahaneyle Lübnan silahlı kuvvetlerinin Mayıs başında Filistin devriminin üzerine saldırmasıyla Eylül Savaşı tipinden bir savaş halini aldı. Lübnan Cumhurbaşkanı Süleyman Franciye, Filistin fedayilerine karşı girişilen harekâtın gerekçesini «Bir ülkede iki ordu olmaz» sözcükleri ile açıklamıştı.

Ancak, bu kez savaş Lübnan gericilerine pahalıya oturdu. On gün süren çarpışmalardan, Arap ülkelerinin Ürdün dışında tümü tarafından desteklenen Filistin devriminin güçleri, hem siyasi hem de askeri açılardan kazançlı çıktılar.

Lübnan'da 1973 Mayısında meydana gelen çarpışmalar savaşın yaklaştığını hisseden Amerika'nın «ne savaş ne barış» politikasını sürdürmek için giriştiği son çabalardan biriydi. Filistin devrimi ezilmeden ya da hiç değilse zayıflatılmadan, «ne savaş - ne barış» politikasını yürütmenin olanağının olmadığı anlaşılmıştı. Ve Ürdün'deki gerileme ile uygulanma şansı kazanan bu politika, Suriye ve Mısır'ın savaş hazırlıklarının yanısıra Filistin devriminin yaralarını sarıp yeniden ileriye doğru hamle yapmaya başlaması ile iyice tehlikeye girmeye başlamıştı. Filistin devriminin siyasi ve askeri güçlerinin önemli bir kısmı Lübnan'da yoğunlaşmışlardı. Orada önleri alınmalıydı.

Komployu bertaraf eden Filistin devrimi ve halkı ile onlarla Lübnan'da omuz omuza çarpışan Lübnan'ın ulusal güçleri, güçyer denemesinde Arap kurtuluş hareketinin gücünün ağır bastığını kanıtlayarak 1973 Ekim Savaşına giden yolda, özellikle Sedat'ın açtığı kapının biraz daha aralanmasına yardımcı oldular.

«Komployu ezelim, ezelim komployu, ve komplodan daha güçlü halkımızdır»

Bunlar, bir Filistin marşının dizeleriydi ve Mayıs 1973'te, Lübnan'da geçerlilik kazandı.

Yollar «Şanlı Ekim Savaşı» na açılmıştı.

Süperkuvvetlerin ve dünyadaki her meselenin çözümünün onlardan geçtiğine inananların ve hattâ savaşın hedefi olmasına rağmen İsrail'in bile beklemediği savaş, 1973 Ramazan ayında patladı. Gerçi bütün yollar aylardır, hattâ yıllardır savaşa gidiyordu ama süperkuvvetler gene de şu ya da bu şekilde «ne savaş - ne barış» politikasının sürdürebileceğine inanmışlardı. Herkesin inanmadığı tek şey, bütün tersine belirtilerine rağmen, Arapların savaşmaya cesaret edebilecekleri idi.

Ve Mısır kuvvetleri Süveyş Kanalının Doğu Yakasına altı yıldır ilk kez Mısır bayrağını diktikleri zaman takvimler 6 Ekim tarihini gösteriyordu.

YEDİNCİ BÖLÜM

SAVAŞLA GÜÇLENEN ÜÇÜNCÜ DÜNYA

6 Ocak günü saat 14:15'te, Mısır'da yeraltı harekât karargâhında bir masanın etrafında toplanmış bir kaç kişi gergin yüzlerle tek kelime söylemeden bekleşiyorlardı. Sessizliği Hava Kuvvetleri Komutanı ve bugün Cumhurbaşkanı Yardımcısı olan Hüsnü Mübarek bozdu. Beklenen haber açıklanmıştı. Bir kaç saniye daha süren sessizlikten sonra masanın başında oturan Başkan Enver Sedat ve odadaki diğer Mısırlı liderlerin gergin yüzlerinden yaşlar süzülmeye başladı.

Süveyş Kanalının Doğu Yakasına ilk akın dalgasını gerçekleştiren 200 Mısır uçağı görevlerini başarıyla tamamladıktan sonra üslerine dönmüşlerdi. (1) Ve böylece, 25 yıl içindeki 4. Arap-İsrail Savaşı başlamıştı. Aynı saatlerde Mısır orduları inanılmaz bir biçimde Süveyş'in öbür yakasına geçiyorlar ve dünya askerlik tarihinin istihkâmcılıkta en eşsiz örnekleri arasında sayılan, İsrailllilerin 1967'den sonra inşa ettikleri, geçilemezliği ile ünlü Bar-Lev hattını yerle bir ediyorlardı. Kuzey'de Suriye orduları Golan tepelerinde ilerlemeye başlamışlardı bile.

Daha önceki savaşlarda İsrail'in uyguladığını bu kez Araplar uygulamıştı. İsrail, adak günü (Yom Kippur) adı verilen dinî bayramını kutlamaya hazırlanırken gafil avlanmıştı. Yalnız İsrail değil, baş destekçisi Amerika ve hattâ 1967 Savaşından önce Amerika'nın kendisine verdiği habere dayanarak Araplara İsrail'in saldırmayacağını bildirerek gafil avlanmalarına yol açan Sovyetler Birliği de bu kez gafil avlanmıştı. Bütün dünya, hiç beklemediği bir anda, yeni bir Arap-İsrail Savaşına tanık oluyordu.

Sedat, 1974 sonunda Mısır dergisi *Rose El-Yusuf*'a yaptığı bir açıklamada, savaştan bir süre önce Sovyet Büyükelçisini çağırıp kendisine askerî harekâta karar verdiğini ama gününü söylemediğini ve savaştan bir gün önce, 5 Ekim günü Sovyet uçaklarının Mısır'daki Sovyet vatandaşlarını sessiz sedasız taşıdıklarını bildirecekti. Mısır yöneticileri kendi ifadelerine göre, «barışçıl çözümden yana olduğu için Sovyetler Birliği'ne savaşın tarihini bildirmeye gerek görmemişlerdi.»(2)

Savaş ateşkesin yürürlüğe girdiği 22 Ekim tarihine kadar iki hafta sürdü. Nükleer silâhlardan başka her türlü konvansiyonel silâh kullanıldı. İlk gününden itibaren Amerika ve Sovyetler ateşkes sağlamaya çaba gösterdiler. Amerika, Caetano rejiminin faşist Portekiz'inin Azor adalarından kurduğu hava köprüsü ile İsrail'e savaş boyunca binlerce tonluk savaş malzemesi ulaştırdı. Bununla birlikte, savaşın uzaması İsrail'in aleyhine idi. Bu yüzden İsrail'e askerî desteğini sürdürmekle beraber, Amerika bir an önce ateşkesin sağlanmasına çalışmaktan geri kalmıyordu.

Sovyetler'in Araplara yaptığı askerî destek ise bir süre devam ettikten sonra kesildi. Cezayir, Araplar adına Arap petrolünün parasıyla ve peşin ödeme kaydıyla Sovyetler'e savaşta kullanılmak amacıyla silâh alımı için başvurdu, ama, Sovyetler'in Arapların istediği stratejik silâhları satmamak konusundaki tutumunu değiştirmeyi başaramadı. Sovyetler, belirli bir düzeyin altındaki silâhları satarak bir yandan Araplardan kopmamak yönündeki politikasını sürdürürken, bir yandan da kendisini Amerika ile karşı karşıya getirme şansı taşıyan ve üstelik tamamen kendi kontrolü dışında başlamış ve gelişmekte olan bir girişimi durdurmaya çalışıyordu. Orta Doğu'da silâhların susması ve barış sürecinin başlaması, savaşın patlamasıyla devrenin kıyısına düşmüş olan Sovyetler'i yeniden devreye sokacak ve inisyatif kazandıracaktı. Bu nedenler, Sovyetler'in ateşkesten yana olması için yeterli idi.

Savaşın başlamasının, hiç şüphesiz, politik bakım-

dan en büyük önemi iki süper devletin bölgeye empoze ettikleri ve toprakları işgal altında olan taraf olarak Arapların hiç bir şekilde yararına olmayan «ne savaş - ne barış» durumunu bozması idi. «Ne savaş - ne barış» durumu, iki süper devlet arasında bir dengeyi ifade ettiği, bölge üzerinde gerek iki süper devletin politik girişimlerini davet ettiği ve dolayısıyla bölgedeki Arap ülkelerini kutuplaştırmaya hizmet ettiği ve statükoyu korumaya çalıştığı için yalnız Arapların değil, İsrail hariç, bölgenin toplumsal gelişmeden yana bütün toplumlarının da aleyhine idi. 1973 Savaşı bu statükoyu bozdu. Mevcut dengeyi bozarak yeni bir dengenin kurulması gerekliliğini yarattı.

Buna bağlı olarak, büyük devletlerin iradesi ve isteği dışında başlatılan savaş, Arap ulusunun kendi kaderine hükmetmek, kendi kaderini eline almak yolunda attığı önemli bir adım olmuştur. Kendi geleceklerine dış müdahalelerden arınmış olarak Arapların kendilerinin karar verebileceğinin somut bir göstergesi olan Ekim Savaşı, Arapların saygınlığını bütün dünya çapında yeniden kurduğu için de bütün bölge halkları ve tüm ilerici dünya bakımından önemli bir adımdı.

Askerî alanda da Arap başarıları politik kazançlarına eşlik etti. Bazıları İsrail'in savaşın ilerleyen günlerinde, Golan'da ilk günlerde kaybettiği yerleri geri almasını ve hattâ 1967 Savaşının ateşkes sınırlarından öteye geçerek, Şam yolunu kendisine açmasını ve Mısır Üçüncü Ordusunun Süveyş'in Batı Yakasında kuşatılmasına dikkati çekerek savaş alanının galibinin İsrail olduğunu ileri sürmektedir. Bu iddiaların doğru olduğunu kabul etmek zordur. Askerî zaferin hangi tarafa ait olduğu savaşın askerî amaçlarına bakarak saptanmalıdır.

Savaşın mimarı Sedat, savaşın amacını açıklarken, savaşın tek bir amaçla yürütüldüğünü, bunun İsrail'in güvenlik teorisine ve İsrail ordusunun yenilmezliği efsanesine son vermek olduğunu, yoksa işgal edilmiş toprakların ne kadarının kurtarıldığını görmek olmadığını söylüyor. Sedat'a göre, «*Eğer Ekim, bundan başka hiçbir*

şey elde etmemiş olsaydı bile bütün fedakârlıklara ve kayıplara değerdi.»(3)

Savaş bu amacı elde etmiştir. Ne Süveyş kıyılarına ne de Golan tepelerine ulaşmasının İsrail'i güvenilir sınırlara sahip kılmayacağını ortaya koymuştur Üstelik, Mısır orduları dünyanın aşılması en güç su engellerinden biri, belki de en başta geleni olan Süveyş Kanalını aşarak ve gene askerî açıdan dünyanın en iyi tahkim edilmiş mevzilerinden olan Bar-Lev hattını yıkıp geçerek ve Sina'da toprak kazanarak Mısırlıların ve genel olarak Arapların askerî yeteneklerinin değerini kanıtlamış ve İsrail'in yenilmezliği efsanesine son vermiştir. Tepeden tırnağa militarist bir toplum olan İsrail'in, konvansiyonel savaş alanında Sina'da tattığı yenilginin İsrail'de yaratacağı psikolojik çöküntünün ve Yahudi nüfus üzerinde uyandıracağı hayal kırıklığının siyasî sonuçlara yol açmaması olanaksızdır.

İsrail'in Golan'da ilerlemesi ve Mısır Üçüncü Ordusunu kuşatması askerî bakımdan çok fazla değer taşımamakta idi. Savaşın uzaması halinde İsrail'in bu pozisyonu koruyamayacağı belli idi. Zira Araplar hem toprak derinliğine hem de insan unsuru avantajına sahiptir. İsrail'e gelince hem Siyonist işgalin merkezini oluşturan Filistin topraklarından fazla açılamayacağı gibi, Araplarla kıyaslandığında insan gücü bakımından da dezavantaja sahiptir. 100 milyon Arap'a karşılık İsrail'in bir uzun süreli savaş yürütebilmesi için insan gücü çok sınırlıdır. Ve Ekim Savaşında İsrail, bu sınıra yaklaşmakta idi. Kaldı ki, savaştaki Arap kayıpları 1967 Savaşının çok altında olmasına karşılık, İsrail kayıpları aynı savaştakinin kat be kat üzerinde idi. Hem 1973 Savaşı, 1967 Savaşının beş gün sürmesine karşılık, onaltı gün sürmüştü.

Arapları ateşkesi kabule zorlayan etkenler, İsrail'e ulaştırılan Amerikan savaş malzemesini dengeleyecek ölçüde savaş malzemesini temin edememeleri ve ayrıca savaşın bölge dengesini kendi lehlerine değiştirdiğine inanmaları olmuştur.

Sedat, 1 Kasım 1973 tarihli basın toplantısında şunları söylemektedir:

«Ateşkesi kabul etmemin ikinci nedeni... açıkçası Amerika ile savaşamayacağımdan ötürüdür... Onbir gün İsrail'le savaştım - ve Savunma Bakanlarının dün söylediği gibi üç gün zarfında cephaneleri tükenecekti... ama ben Amerika'ya karşı savaşmaya hazır değilim.»(4)

İsrail'in onbir gün aralıksız süren savaşı ancak üç gün daha sürdürebileceği böylece anlaşılmaktadır. Tam bu noktada gerek Amerika gerekse Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu buhranındaki önemli pozisyonları ortaya çıkmaktadır. İsrail tükenen cephanesine ve insan gücüne karşılık varlığını koruyabilmek için yüksek teknolojideki Amerikan silâhlarına ve Amerika'nın bizzat savaşa müdahalesine bel bağlamış durumdadır. Araplar ise Amerika'nın İsrail'e sağladığı silâh desteğini karşılayacak ölçüde Sovyet silâh gücüne ve Sovyetler'in Amerika'yı caydırıcı tutumuna dayanmak zorunda kalmaktadırlar. Ne var ki, Amerika'nın İsrail'i sonuna kadar desteklemekte kararlı oluşuna karşılık, Sovyetler'in aynı tutumu Araplar için göstermeye pek istekli olmadığı ve peşin para karşılığı dahi, savaş devam ettiği sürece, Araplara ihtiyaç duydukları gelişmiş silâhları satmaya yanaşmamaktaki kararlılığı, ile belli olmuştur. Bu durumda Araplar, savaş, bir Arap-Amerikan savaşı haline dönüşmenin kıyısına geldiğinde iki süper devlet tarafından önerilen ateşkesi kabul etmişlerdir.

Ateşkesin ilânı ile Orta Doğu buhranı yepyeni bir evreye girdi. Ateşkesle birlikte savaş yoluyla çözümlenmek istenen sorunların çözümü barış sürecinde aranmaya çalışılacaktı. Ancak bu kez, ateşkesle başlayan barış süreci 1967 Savaşını izleyen ve 1973 Savaşına kadar devam eden barış sürecine oranla bir hayli farklı unsurlar taşımaktadır.

1967'dekinin tersine, bu kez Araplar askerî plânda güçlerini göstermişlerdi. 1967 Savaş alanında savaş alanının tartışmasız tek hâkimi İsrail idi. İsrail ve destekçisi Amerika, 1967'de savaş alanında kazandıkları mutlak üs-

tünlüklerine dayanarak Orta Doğu'da istedikleri çözümü kabul ettirebileceklerini ummuşlardı. 1973 Savaşının patlaması İsrail ve Amerika'ya bu umutlarının bir ham hayalden öteye gitmediğini kanıtlamakla kalmamış, aynı zamanda İsrail'in ve bir bakıma Amerika'nın politik tutumlarının esasını oluşturan, İsrail'in güvenilir sınırlara ulaştığı ve yenilmezliği tezleri de, Mısır silâhlı kuvvetlerinin savaş alanında kazandığı parlak başarılar sayesinde çürümüştü.

1967 Savaşı sonrasının başı önde Arap dünyasının yerinde bu kez, tam tersine, başı dik bir Arap dünyası vardı. 1967 Savaşı sonrasında meşruiyeti tartışma konusu yapılabilen bir Filistin direnme hareketinin yerinde Filistin halkının biricik politik temsilcisi olarak kabul edilen bir Filistin direnme hareketi, uluslararası plânda saygınlığı ve ağırlığı giderek artan bir Filistin direnme hareketi vardı.

Askerî plânda Arapların eski güçsüzlüğünün artık kalmadığını ortaya çıkaran 1973 Savaşı, diplomatik plânda da 1967 Savaşı dönemi ile karşılaştırıldığında Araplar lehine tartışmasız bir üstünlüğü belgelemektedir. 1967 Savaşının tersine, İsrail'in durumu Üçüncü Dünya ülkeleri nezdinde ağır bir darbe yemiştir. Mısır, Cezayir ve Libya Arap ülkeleri olmalarının yanısıra Afrika ülkeleri olmalarının sağladığı avantajı yerinde kullanarak Afrika Birliği Örgütü kanalıyla siyah Afrika ülkelerini birbiri ardından İsrail ile diplomatik ilişkilerini kesmeye ikna etmişlerdi. 1973 Savaşı patladığında, İsrail'in ırkçı beyaz azınlık rejimleri olan Güney Afrika ve Rodezya'dan başka diplomatik ilişkilerini sürdürdüğü Afrika devletlerinin sayısı üçü geçmiyordu. Afrika'da öteden beri önemli yatırımları olan İsrail'in Afrika ülkeleri ile diplomatik ilişkilerinin kesilmesi siyasal alanda yarattığı kayıpların yanısıra Siyonist devletin ekonomik çıkarlarına da ciddî kayıplar getirmekte idi.

1967 Savaşı sırasında, De Gaulle Fransası hariç tutulursa, açık bir İsrail yanlısı tavır almış olan Batı Avrupa'nın bu kez takındığı tutum, geçmişe oranla çok farklı idi. Hollanda ve Danimarka'nın dışında kalan Batı Avrupa ülkeleri İsrail'i desteklemekten kaçındılar. Hattâ Fransa ve Edward Heath hükümetinin iktidarda bulunduğu İngiltere, Araplar tarafından olumlu addedilen bir politika izlediler. Batı Almanya, limanlarının kendi bilgisi dışında İsrail'e savaş malzemesi gönderilmesi amacıyla kullanılmasından ötürü Amerika'yı protesto etti. Avrupa'da kendini bütünüyle Amerika'nın ve dolayısıyla İsrail'in hizmetine koşan bir tek faşist Portekiz çıktı. O tarihlerde Birleşmiş Milletler'de görüşülecek olan sömürgeler sorununda Amerika'nın desteğini kazanma hesabı yapan Portekiz, Arap iktisadî boykotunu göze alarak Azor adalarını Amerika'nın kullanımına sundu. Savaş süresince, Azor, bir lojistik üssü olarak İsrail'e günde ortalama 800 ton askerî malzeme sevkinin yapıldığı yer oldu. Bununla birlikte, Ortak Pazar ülkeleri, İskandinav ülkeleri ve İsviçre ve Avusturya gibi tarafsız ülkelerden oluşan Batı Avrupa'nın bazı istisnalarıyla birlikte 1973 Savaşı süresince tarafsız bir tutum takındığı söylenebilir. (5)

1967 Savaşı döneminde söylenmesi bir yana akıldan bile geçirilebileceği düşünülemeyecek olan bazı sözler Avrupalı liderlerin ağzından 1973 Savaşı döneminde dökülüyordu. Kendisi de bir Yahudi olan Avusturya Başbakanı ve Avusturya İşçi Partisi lideri Bruno Kreisky, İsrail'e göç eden Sovyet Yahudilerinin transit merkezi olarak kullanılan Viyana yakınlarındaki Schönau şatosunun savaşın başlamasından bir gün önce kapatılması konusunda 21 Ekim tarihinde yani savaşın bitiminden bir gün önce Fransız *Le Monde* gazetesine verdiği beyanatta şunları söylüyordu:

«Avusturya hiçbir zaman Schönau'nun Siyonizmin bir sembolü olmasına izin vermemeliydi.»(6)

Avrupa ile Amerika'nın, dolar krizinin gelişmesinden ve Amerika'nın doların altına bağlılığını kaldırmasından sonra Avrupa pazarlarını istilâ eden yüzen dolarlar olayından beri eskiye oranla hayli bozuk olan ilişkileri 1973 Ekim Savaşı ile birlikte ciddi bir sarsıntı geçirdi. Ateşkes ilânından iki gün sonra, 24 ve 25 Ekim tarihlerinde Sovyetler'in ateşkesin uygulanmasını denetlemek ve İsrail'in ateşkesi ihlâl etmesini önlemek gerekçesiyle Mısır'a Sovyet birlikleri gönderileceğinden söz etmesi üzerine, Amerikan Başkanı bütün dünyadaki Amerikan silâhlı kuvvetlerini alarma geçirdi. 1962'deki Küba buhranından beri ilk kez bütün dünya, süperkuvvet rekabetinin yol açtığı bir nükleer savaş ihtimali ile yüzyüze geldi. Birinci seferde olduğu gibi, gene Sovyetler'in geri adım atmasıyla bunalım geçiştirildi. Ancak, bu bunalımın patlak vermesi Avrupa ülkelerinde Amerikan aleyhtarı tepkilere neden oldu. Kendi iradeleri dışında ama kendilerini de bağlayan bir bunalıma sürüklenen Avrupa ülkeleri, Amerika'yı Ekim Savaşı boyunca müttefiklerine danışmadan başına buyruk hareket etmekle suçladılar. Avrupa, bir kez daha iki süperkuvvetin aralarındaki «özel ilişki» nin kendisini iradesi ve isteği dışında durumlara sürüklemesinden endişe etmişti.

Bu yüzden, Avrupa ülkelerinin, hiç değilse önemli bir bölümü, giderek Amerika'dan daha bağımsız hareket etmeye çaba gösterdiler. Savaşı izleyen günlerde patlayan petrol boykotu ile Batı Avrupa ülkelerinin bu eğilimi daha da belirgin bir hal aldı. Kissinger'ın bütün öfke ve tehditlerine karşılık, Ortak Pazar üyesi Avrupa ülkeleri, petrol üreten Arap ülkeleri ile Amerikasız ve Amerika'ya rağmen özel ilişkiler kurmakta ve karşılıklı toplantılar düzenlemekte ısrarlı davrandılar.

SAVAŞ VE ÜÇÜNCÜ DÜNYA

Diplomatik plânda Arapları güçlendiren ve 1967 Savaşı günlerine oranla İsrail'i çok zayıflatan unsur,

Üçüncü Dünya'nın özellikle 1971 yılından sonra uluslararası politika sahnesinde büyük bir ağırlıkla belirmesi olmuştur. Temelleri 1955 Bandung Konferansında atılan bloksuzluk hareketi giderek Asya, Afrika ve Lâtin Amerika'nın geri kalmış ülkelerinin ezici çoğunluğunu sarmış ve iki süperkuvvetin hükmetmeye çalıştığı dünya politikasına Üçüncü Dünya olgusunu sokmuştur. Bu olgu, uluslararası forumlarda süperkuvvet ve özellikle Amerikan hâkimiyetinin yıkılmasıyla kendisini göstermiştir. Bu yeni oluşumu simgeleyen olay, Amerika'nın bütün engellemelerine rağmen insanlığın dörtte birini temsil eden Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler'e kabulü ve Çan Kay-Şek rejiminin bu kuruluştan çıkarılması olmuştur. Bu olay, Amerika'nın Birleşmiş Milletler çoğunluğunu artık kontrol edemediğinin bir göstergesi, Üçüncü Dünya ülkelerinin dünyanın politik sorunları üzerinde söz sahipliğinin somut bir belgesidir. Birleşmiş Milletler bundan böyle emperyalist çıkarlar uğruna İsrail gibi ırkçı bir devlet yaratan, bayrağı altında, Kore'de olduğu gibi, emperyalist saldırıların düzenlendiği bir örgüt olmaktan çıkıp Üçüncü Dünya'nın eski sömürgecilerine karşı güçlü sesini yükselteceği, zeytin dalları ile bezenmiş bayrağının altında belinde tabancası ile Yasir Arafat'ın bütün dünya uluslarına Filistin devrimini anlatacağı bir örgüt haline dönüşecektir. Bir anlamda Birleşmiş Milletler kabuk değiştirmiştir.

Üçüncü Dünyanın uluslararası sorunlarda söz sahibi haline gelmesi ve buna paralel olarak uluslararası kurumlarda artan ağırlığı, elbette ki, Amerika'nın dünya çapında güç kaybetmesi ile orantılıdır. Özellikle Güneydoğu Asya'da Vietnam, Laos ve Kamboçya halklarının muzaffer mücadelesi önünde ağır askerî ve siyasî kayıplara uğrayan Amerika, İkinci Dünya Savaşının olumsuz etkilerini atlattıkları ölçüde kendisine ihtiyaçları azalan müttefikleri Batı Avrupa ülkeleri ile çıkar çatışmasına girmeye başlamış ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin dünyada ve özellikle Asya'da yükselen itibarı karşısında anti-Çin politikasını terkeden ve dünya pazarlarında kendisine

rakip olarak beliren müttefiki Japonya üzerinde de eski ağırlığını kaybetmiştir. Ekonomisinin yüzde doksanı Arap ülkelerini işgal edilen topraklarını geri alma mücadelesinde ve Filistin halkını meşru haklarını elde etme ve yurtlarına dönme mücadelelerinde desteklediğini ilân etmiştir. 1973 Ekim Savaşından sonra Orta Doğu'daki Amerikan ve Batı Avrupa politikalarının arasındaki ayrılık, Amerikan ve Japon politikaları arasında çok daha belirgin biçimde söz konusu idi.

Tıpkı müttefiki İsrail gibi, 1973'ün Amerikası 1967'deki Amerika'dan çok farklıydı. Müttefikleri ile bir dizi sorun üzerinde ihtilâfa düşmüş, üzerlerindeki eski kontrol gücünü kaybetmiş, dünyanın çeşitli bölgelerinde askerî yenilgiler tadan, uluslararası forumlarda sözünün eskisi kadar değer bulmadığı bir Amerika idi, 1973 Ekimi dönemindeki Amerika.

İsrail ve Amerika'nın 1967'ye oranla daha zor durumda olmalarına karşılık Araplar tam aksine, 1967'ye oranla çok daha önemli kozlara sahiptiler. Üçüncü Dünya'nın dünya politikasında artan ağırlığı, kaçınılmaz olarak Arapların da ağırlığını arttırmıştı. Atlas Okyanusundan Basra Körfezine kadar uzanan topraklar üzerinde yaşayan 100 milyonluk Arap ulusunun ve hem Afrika kıtasında, Akdeniz'in boydanboya güneyinde hem de Asya toprakları üzerinde kurulmuş olan Arap ülkelerinin kaçınılmaz olarak gerek bloksuzluk hareketi içerisinde gerekse Üçüncü Dünya halkları ve ülkeleri içerisinde çok seçkin bir yeri olacaktı. Nitekim öyle oldu. Arap halklarının ve ülkelerinin mücadelesi Üçüncü Dünya mücadelesini ortaya çıkaran ve güçlendiren başlıca etkenlerden biri olmuştu; güçlenen Üçüncü Dünya halkları ve ülkelerinin mücadelesi de Arap kurtuluş hareketinin dünya çapında önemli bir güç kazanmasına yardım etti.

1973 Eylül'ünün ilk haftasında Cezayir'de toplanan Dördüncü Bloksuz Zirve Konferansına bir Arap, Cezayir Devlet Başkanı Huari Bumedyen ev sahipliği ve başkanlık etti. Bloksuzluk hareketinin uluslararası politikada koordinasyon ve uyum içinde yürütülmesi için kurulması

kararlaştırılan daimî sekretaryasının başına da Bumedyen getirildi. Üçüncü Dünyanın ortak objektif çıkarları zemini üzerinde temellenen birliği böylece kurumlaştırılıyor ve başına bir Arap getiriliyordu. Yugoslav Devlet Başkanı Tito, Dördüncü Bloksuzlar Zirvesinin önemini Cezayir dönüşü Belgrad'ta şöyle belirtiyordu:

«*Zirve Konferansı bütün umutların ötesine geçmiş ve Bloksuzluk hareketinin hesaba katılması gereken bir güç olduğunu göstermiştir.*»(7)

«Hesaba katılması gereken Bloksuzluk Hareketinin Dördüncü Zirve Konferansı Arap dâvası ile ilgili olarak yayınladığı bildiride şu satırlara yer vermiştir:

«*Dördüncü Bloksuzlar Zirvesi İsrail'in siyasî, askerî, iktisadî ve kültürel alanlarda boykot edilmesi çağrısında bulunur ve işgal edilmiş topraklardan derhal ve şartsız olarak geri çekilmesini talep eder.*»(8)

Konferans ayrıca Filistin Arap halkının desteklenmesi ve eğer İsrail küstah tavrında devam ederse daha ciddi tedbirler alınması çağrısında bulundu. Konferansın bir başka olağanüstü önemdeki kararı Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Filistin ulusal emellerinin ve mücadelesinin yasal temsilcisi olarak tanıması ve işgal edilen topraklarda yapılan bütün coğrafî ve nüfus değişikliklerini hiç yapılmamış olarak sayması, bunun geçersizliğini ilân etmesidir.

Arapların askerî alanda Amerika ile çatışmayı göze alamamalarına karşılık politik ve diplomatik alanlarda kesin kazançlar sağladıkları 1973 Ekim Savaşı, ateşkesle birlikte yepyeni bir silâhı Amerika'ya karşı çevrilmek üzere Arap kurtuluş mücadelesinin emrine verdi. Petrol!

1973 Savaşındaki başarıları ile Amerika olmasa İsrail sorununu halledeceklerine kesinlikle inanan Araplar bu kez silhlarını Amerika'ya çevireceklerdi. Askerî alanda Amerika ile çatışmaktan kaçınan Arap ülkeleri iktisadî alanda saldırıya geçeceklerdi. Bu güçlü silâhın adı Arap petrolü idi ve ilk kez Arap kurtuluş mücadelesinin hizmetine giriyordu.

Arap petrolünün politik bir mücadele aracı olarak

emperyalizme karşı mücadelede kullanılması bir anlamda zengin hammadde kaynaklarına sahip geri kalmış Üçüncü Dünya ülkelerinin hammadde kaynaklarını talan eden sömürgen emperyalist güçlere karşı daha önce örneği görülmeyen, yeni türden bir başkaldırışını ifade ediyordu; ve salt bu sonucu ile dahi 1973 Ekim Savaşı sadece Arapların emperyalizme ve Siyonizme karşı bir savaşı olmanın ötesinde tüm Üçüncü Dünya'nın bir savaşı, emperyalizme, ırkçılığa ve hegemonyacılığa karşı Üçüncü Dünya'nın on yıllardır sürdürdüğü ve belki de daha on yıllar boyu sürdüreceği kurtuluş mücadelesinin önemli bir dönemeci oldu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

PETROL: YENİ BİR SİLAH
ARAP PETROL AMBARGOSU
VE SONUÇLARI

Amerika'nın 1948'deki Savunma Bakanı Forrestal, İsrail devletinin kuruluşunu Amerika'nın desteklemesine karşı çıkan tek Amerikan yetkilisiydi. Bu yüzden bakanlığından bile oldu. Forrestal, Amerika'nın İsrail yanlısı politikasına karşı çıkarken onu tek ilgilendiren Amerikan çıkarlarının en iyi ne biçimde korunacağı idi. Forrestal Arapların petrollerini Amerika'ya karşı bir silâh olarak kullanma ihtimalinden endişeleniyor ve İsrail yanlısı politikayı Amerikan çıkarlarına uygun bulmuyordu. Forrestal'in bir ihtimal olarak düşündüğü ve korktuğu şey, 4. Arap-İsrail Savaşından sonra gerçekleşti. Siyonist devletin kuruluşunun üzerinden tam yirmibeş yıl, tam çeyrek yüzyıl geçtikten sonra Forrestal'in kuşkuları haklı çıkmıştı.

Arapların petrolü politik bir silâh olarak kullanabileceklerinin işaretleri Ekim Savaşından öncesine uzanıyordu. 1973'ün Nisan ayında, daha savaştan yarım yıl kadar önce Suudi Arabistan Kralı Faysal, Petrol Bakanı Ahmet Zeki Yamani'yi Washington'a şu mesajla göndermişti: «*Washington Orta Doğu'daki İsrail yanlısı tavrını değiştirmediği sürece, Suudi Arabistan mevcut petrol üretimini genişletmeyecektir.*»(1) Aynı yılın Temmuz ayında, savaştan üç ay önce Amerika, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Orta Doğu sorununun görüşülmesi sırasında Birleşmiş Milletler'deki beşinci vetosunu kullanınca, Faysal artık kendisini Amerika'dan ayırması gerektiğine inanmış olmalıdır. Yıllarca Faysal'a Orta Doğu buhranında daha adil bir rol oynayacaklarına dair söz veren Amerikalıların bu sözlerini yerine getirmemiş ol-

maları Faysal için sürekli bir sıkıntı kaynağı oluyor, Suudi Arabistan'ın Arap dünyasındaki rolünü küçültüyordu. Oysa Suudi Arabistan 1960'larda içinde bulunduğu «kendi içine kapalılık» ve «kendisini Arap dünyasındaki gelişmelerden sakınma» dönemini atlatmıştı.(2) 1967 Savaşının bütün Arap dünyasında yarattığı şok ve uyandırdığı tepkiler, İslâmiyetin kutsal kentlerinden Kudüs'ün bütünüyle İsrail işgali altına düşmesi, Suudi Arabistan'ı da İsrail'e karşı yürütülen Arap mücadelesinin saflarına zorunlu olarak, daha aktif biçimde çekecekti.

Geçen yıllar ve değişen şartlar, Suudi Arabistan'ın dünyanın en zengin petrol rezervlerine sahip olan önemli bir iktisadî güç olduğunu kavramasına yaradı. Dünyanın toplam petrol rezervlerinin yüzde 22'sine, başka bir deyimle 150 milyar varillik bir potansiyele sahip olan Suudi Arabistan, Sovyet yanlısı gelişmeler karşısında kendisinin Amerika'ya ihtiyacı olduğu kadar Amerika'nın da kendisine ihtiyacı olduğunu kavradı.

İktisadî açıdan bakıldığında, Suudi Arabistan, 1973'ün başında mevcut üretiminden yeterli geliri elde ediyordu. 1973 ortalarında petrol ihraç eden Arap ülkelerinin bir çoğu, petrolü politik bir silâh olarak kullandıkları takdirde ekonomilerine zarar vermeyecek ekonomik güce erişmişlerdi. Bu faktör petrol ambargosunun ve petrol üretimi ve ihracının düşürülerek, petrol fiyatlarının yükseltilmesi için gerekli iktisadî zemini oluşturdu.

PETROL AMBARGOSUNUN BAŞARI ŞARTLARI

1967 Savaşından sonra da bazı Arap ülkeleri petrol ambargosu ilân etmişlerdi. Ancak, bu başarılı olamamıştı. Beyrut'ta yayınlanan *Middle East Economic Survey* adlı derginin yayıncısı ve başyazarı Fuat İtayim bunun nedenlerini şöyle sıralıyor:

«1. Arap petrol silâhının başlıca hedefi olan Amerika Birleşik Devletleri o tarihte Arap petrol ambargosuna karşı duyarsızdı. Zira Batı yarımküresindeki petrol sevkiyatı bakımından kendine yeterli idi.

2. Uluslararası petrol şirketleri ambargo konulan ülkelerde Arap petrol sevkinin aksamasından ötürü doğan boşluğu, Süveyş Kanalının kapalı olmasına rağmen kapatmakta olağanüstü bir rol oynadılar. Bu durumda, dünya petrol sevkiyatındaki buhran açısından dikkat ham-petrolün kaynağından elde edilmesinden ziyade nakliyat alanına kaydı.

3. Üretim üzerinde bir kota tavanı saptanmadı ve bunun bir sonucu olarak fizikî anlamda petrol eksikliği yaratılmamış oldu.

4. Ambargonun kapsamı ile ilgili ortak bir yorum yoktu. Bazı Kuzey Afrika ülkeleri Batı Almanya'ya yapılan sevkiyatı kesmediler.»(3)

1973'te, yedi yıl sonra, petrol endüstrisinde oyunun kurallarını kesinlikle değiştiren derin değişiklikler meydana geldi diye yazıyor Fuat İtayim, 1967'de söz konusu olmayan başarının 1973'te sağlanabilmesini açıklarken.(4)

1973 yılında Amerikan petrol ihtiyacı günde 17-18 milyon varili bulmaktaydı. Bunun 3,5 milyon varili Doğu yarımküresinden, özellikle Orta Doğu'dan sağlanmaktaydı.(5) 1967'de petrol bakımından kendisine yeterli olan Amerika, 1973'te Orta Doğu petrolüne muhtaç duruma gelmişti. Her geçen yıl Amerika'nın Orta Doğu petrolüne olan ihtiyacının artacağına işaret etmektedir. Bu konuda Amerika'dan gelen 1976 değerlendirmeleri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

1976 başlarında Amerikan Kongre Kütüphanesi geleceğe ilişkin Amerikan petrol ihtiyaçlarına ilişkin etraflı bir inceleme yapmıştır. Bu incelemenin çıkardığı ilk sonuç, *«..Amerika'nın iki yıl sonra bugün ithal ettiği petrolün yüzde 50 daha fazla petrol ithal etmek zorunda kalacağıdır... Amerika geçtiğimiz üç buçuk yıl içinde tüketti̇ği 16 milyon varil ya da bunun yarısı kadar daha petrol*

ithal edecektir. Bu noktada inceleme şu satırlarla Washington'un gözünde sorunun canalıcı noktasına gelmektedir: «Yabancı petrole artan ihtiyaç ulusun dış ilişkilerdeki gücünü etkileyebilir. Enerji sorunu Amerikan dış politikasında tıpkı Sovyetler Birliği için tarımsal kıtlığın neden olduğu biçimde bir 'Aşil topuğu' olabilir.» İnceleme, petrol ithalâtının günde 6 milyon varil olan bugünkü sayıdan 1977'de günde 9 milyona ve 1980'de 10 milyona yükseleceğini tahmin etmektedir. Bu toplam sayının 1977'de günde 4,7 milyon varili ve 1980'de 5,7 milyon varili Kuzey Afrika ve Orta Doğu'dan gelecektir: bunun aşağı yukarı yüzde 80'i Arap ülkeleri olacaktır ve İran'ın toplam sayının günde 1 milyon varilinden fazlasını sağlayacağı sanılmamaktadır. Bu nedenle, Amerika bir Orta Doğu çözümüne bağlı olarak ihtimal dahilindeki yeni bir ambargo da dahil olmak üzere, petrol baskılarından daha fazla etkilenir hale gelmektedir. Örneğin rapor bir altı aylık ambargonun ülkeye 30 milyar dolar ile 50 milyar dolar arasında bir rakama ve 1,5 milyonluk işsizlik karşılığına mal olacağını bildirmektedir.»(6)

Bütün bunlar, petrol bakımından kendisine yeterli olduğu gerekçesiyle, petrol ambargosundan Batı Avrupayı daha fazla kendisine bağlamak için Amerika'nın yararlandığını, hattâ petrol ambargosunun bir Amerikan oyunu olduğunu ileri süren görüşlerin geçersizliğini ve yanlışlığını ortaya sermektedir. Bu iddialar gerçeklere uygun düşmemektedir.

Petrol alanında bir başka tâyin edici gelişme 1970 yılı ile birlikte pazarlık gücünün petrol alıcılarından petrol satıcılarına doğru yer değiştirmeye başlamasıdır. Ham petrole artan talep şartlarında ortaya çıkan bu olgu, Arap petrol üreticisi ülkelerin başta Suudi Arabistan olmak üzere, içinde büyük etki sahibi oldukları Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü OPEC tarafından temsil edildi. OPEC'in petrol üreticisi ülkelerin gerçek temsilcisi olarak gittikçe artan ağırlığı uluslararası petrol şirketlerinin üreticiler ile petrol tüketicileri arasında oynadığı denge mekanizması rolünü silmeye başladı. OPEC, 1970'lerle

birlike uluslararası ilişkilerde önemli ve etkin bir rol oynamaya başlayan Üçüncü Dünya'nın bu etkinliği ve rolünün petrol alanındaki yansımasıdır. Yoksa Üçüncü Dünya ülkelerinin varlığı gibi, OPEC'in varlığı da daha eskilere uzanmaktadır. Ancak, dünya çapında ağırlık kazanması, tüm Üçüncü Dünya'nın dünya siyasetinde ağırlık kazanmasına paralel olarak ortaya çıkmıştır. OPEC ve Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü, OPEC'in petrol üreticileri lehine petrol tüketicileri —ki esas olarak sanayileşmiş ülkelerdir— aleyhine çevirdikleri petrol ilişkilerinde, sanayileşmiş ülkelerin şirketleri olan uluslararası petrol şirketlerinin petrol ambargosunun arkasındaki güçler olduğunu ileri süren görüş gene yanılmaktadır.

1967'nin tam aksine, örgütlü mücadele ve petrol ihraç eden ülkelerin OPEC ve OPEC içindeki dayanışması sayesinde bu kez, 1973'te Arap Petrol Üreticisi Ülkeler saptanmış kota tavanlarına sahiptiler. Kota tavanlarının saptanması ve OPEC ve esas olarak OAPEC aracılığı ile sağlanan petrol kısıntıları petrol silâhını uygulananlar üzerinde hayli etkili hale getirdi.

Gene 1967'nin aksine, 1973'te Arap ülkeleri arasında tam bir dayanışma vardı. Petrol ambargosu yerine petrolün millileştirilmesini savunan ve Irak Petrol Şirketi'nin Amerikan ve İngiliz hisselerini 1972 Haziran'ında millileştirerek örnek teşkil eden Irak hariç tutulacak olursa, Arap ülkeleri petrol ambargosunda tam bir birlik içinde hareket ettiler. Arapların geleneksel bölünmüşlüğü üzerine hesaplarını kuran Amerika ve Avrupa, askerî alanda olduğu gibi iktisadî alanda da ortaya çıkan birleşik Arap tutumu karşısında gafil avlandılar. Ekim Savaşında askerî alanda Araplar, o tarihe kadar görülmemiş ölçüde bir birlik manzarası ortaya koymuşlardı. Irak, Küveyt, Suudi Arabistan, Ürdün ve Fas kuvvetleri Golan cephesindeki savaşta yer almışlardı. Cezayir Mısır'a Sina'da çarpışmak üzere birlikler yollamış, Libya Mirage'larını Mısır Hava Kuvvetlerinin emrine tahsis etmişti.

1973 Eylül'ünde Amerika ihtiyacı olan 3,5 milyon yerine Arap ülkelerinden ve Arap petrolünün bulunduğu Avrupa rafinerilerinden 2 milyon varil ham petrol elde edebiliyordu. Savaş patlak verdiği zaman Küveyt, Petrol İhraç Eden Arap Ülkelerini petrolün Arapların kurtuluş savaşında nasıl kullanılabileceğini saptamak üzere bir konferansa çağırdı. Bir gün süren toplantıda Suudi Arabistan, Küveyt, Libya, Cezayir, Mısır, Suriye, Abu Dabi, Bahreyn ve Katar petrol bakanları 1973 Eylül düzeyi temel alınmak üzere her ay aynı oranda olmak kaydıyla petrol üretimini asgarî yüzde 5 kısmayı kararlaştırdılar. Her ay bir önceki ayın kısıntılı üretimi temel olarak alınacaktı. Kısıntının ortadan kaldırılması için gerekli şartlar şöyle saptanmıştı:

«*İsrail kuvvetlerinin 1967 Haziran Savaşında işgal ettikleri bütün Arap toprakları tamamen boşaltılana ve Filistin halkının meşru hakları tekrar kurulana ya da her bir ülkenin üretimi o ülke ekonomisinin ulusal ve Arap yükümlülüklerini tehlikeye düşürmeksizin daha fazla kısıntıya tahammül edemez olduğu bir noktaya erişene dek.*» (7)

Henüz hiçbir ülkeye toptan bir ambargo uygulanmasının kararlaştırılmadığı 17 Ekim tarihli bu toplantıda Amerika'nın savaş sırasındaki tutumunu gözden geçirmesi için dikkati çekilmişti. Suudi Arabistan Amerika'ya «son bir şans» vermek için en katı tutum anlamına gelecek olan toptan ambargo kararının henüz uygulanmasını istememişti. Amerika'nın tutumunu değiştirmemesi üzerine 19 Ekim'de Suudi Arabistan petrol üretimini yüzde 5 yerine yüzde 10 kıstığını açıkladı. 20 Ekim tarihinde ise Suudi Arabistan hükümeti şu açıklamayı yapacaktı: «*İsrail'e yapılan Amerikan yardımının artması karşısında Suudi Arabistan Krallığı bu tutumu almasından ötürü*

Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan bütün petrol ihracatını durdurmaya karar vermiştir.» (8)

Suudi Arabistan'ın ambargo kararı 19 Ekim'de Nixon'un Kongre'den içinde bulunulan mali yıl içerisinde İsrail'e askerî yardımda bulunabilmek amacıyla 2 milyar 200 milyon dolarlık bir ek ödenek talep ettiğini açıklaması üzerine alınmıştı. Birkaç gün zarfında Küveyt'teki toplantı kararına imza koyan bütün Arap ülkeleri petrol üretimlerini yüzde 5 ilâ yüzde 10 arasında kıstılar. Aynı zamanda, hepsi birden Amerika'ya ve savaş sırasında topraklarındaki NATO üslerinden Amerika'yı İsrail'e askerî malzeme sevketmek üzere yararlandıran Hollanda'ya karşı toptan ambargo ilân ettiler.

Petrol üreten Arap ülkelerinin petrolü politik bir silâh olarak kullanma politikası 22 Ekim tarihindeki ateşkes kararından sonra da devam etti. Bu süre zarfında, Suudi Arabistan petrol silâhının kullanılıp kullanılmaması ya da hangi ölçüler içinde kullanılmasını belirlemek üzere ülkeleri üç kategoriye ayırdı. Birinci kategoriye düşman, yani ambargonun hedefi olan ülkeler giriyordu. İkinci kategoride dost, yani petrol kısıntısından muaf ülkeler yer alıyordu. Üçüncü ve son kategoride tarafsız, yani Araplara karşı düşmanca bir tavır almamakla birlikte İsrail'e karşı da düşmanca bir tutum almayan ülkeler bulunuyordu. Arap ülkeleri bu tutumlarıyla dünyanın bütün ülkelerini Arap kurtuluş mücadelesi karşısında tavır almaya zorladılar. Böylece, Arap-İsrail çatışması ya da başka bir deyimle Orta Doğu buhranı çatışmaya taraf olan ülkelerin ve ilgili süperkuvvetlerin boyutlarını aşarak uluslararası hayatın en başta gelen bir sorunu olma niteliği kazandı.

Ambargo yalnız Amerika ve Hollanda'ya yapılan nakliyata sınırlı kalmadı. Amerika'nın dolaylı olarak petrol sağladığı ülkelere de Amerika'nın eline geçmemesi için petrol sevkiyatı durduruldu. Trinidad, Bahama, Kanada, Porto Riko ve Amerikan donanmasının günde 50.000 varil petrol sağladığı Bahreyn ve gene Amerikan donanmasının petrol ikmali yaptığı Guam, Singapur ve Altıncı Filo'

nun petrol ikmal merkezleri olan İtalya, Yunanistan limanları ile Fransa'nın güneyindeki bir rafineriye petrol sevkiyatı durduruldu. (9)

1973 Kasım'da Cezayir'de toplanan Arap Zirve Konferansında İsrail ile diplomatik ilişkilerini kesen Afrika ülkelerine bir jest olmak üzere ambargo listesine Güney Afrika ve Rodezya'daki beyaz ırkçı rejimler de dahil edildi.

4 Kasım tarihinde OAPEC'in üretimi yüzde 25 oranında düşüreceğine ilişkin açıklaması Ortak Pazar ülkelerini paniğe sevketti. Fransız hükümeti, İngiltere'nin eşliğinde «olumlu tarafsızlık» tutumu almak üzere diğer Ortak Pazar ülkelerini ikna etmeye çalıştı. Nitekim, 6 Kasım günü Dokuzlar Dışişleri Bakanları yayınladıkları bildiride İsrail'i «1967 çatışmasından beri elinde tuttuğu toprakların işgaline son vermeye» çağırdı ve «âdil ve kalıcı bir barışın kurulması için Filistinlilerin meşru haklarının gözönünde tutulması gerektiğine» dikkati çekti. Dokuzlar kararı daha da ileri giderek «tarafların derhal 22 Ekim'den önceki pozisyonlarına dönmeleri gerektiğini» (10) belirtti. Bu nokta, İsrail'in ateşkesi ihlâl ederek ele geçirdiği bölgelerden çıkması gerektiğini ileri süren Mısır tutumunun desteklenmesini ifade etmekteydi.

18 Kasım Viyana'da toplanan dokuz Arap petrol bakanı «Avrupa Ortak Pazar ülkelerinin Orta Doğu buhranına ilişkin son bildirilerinde ortaya konulan politik tavrı değerlendirerek» Ortak Pazar ülkelerinin Arap petrol sevkiyatındaki yüzde 5'lik indirimden muaf tutulmasını kararlaştırdı. (11)

Amerika ve Avrupa'ya karşı farklı olduğu kolayca görülebilen Arap tutumu, Amerika'ya karşı toptan ambargo uygularken Avrupa'yı bazı ayrıcalıklardan yararlandıran Arap petrol politikası petrol ambargosunun arkasında Avrupa'yı çökertmek ve kendisine bağlamak gayesi güden Amerika'nın bulunduğu yönündeki dayanaksız iddianın anlamsızlığını kanıtlamaktadır.

26-28 Kasım tarihlerinde Cezayir'de toplanan Arap Zirve Konferansı ise 18 Kasım Viyana toplantısında Av-

rupa'ya karşı takınılan nisbeten olumlu tutumu, yakın tarihte Araplar lehine yaptıkları lehte politik açıklamalardan ötürü Japonya ve Filipinler'e de uygulamayı kararlaştırdı. (12)

Amerika'nın başında bulunduğu bir ittifak sistemini Orta Doğu sorunu üzerinde parçalayabilmek, Arapların belki de 1973 Ekim Savaşında elde ettikleri en başarılı sonuçlardan birisi olmuştur. Ve petrolü bir silâh olarak kullanabilmeleri bu başarının anahtarı idi.

İktisadî kaynakları siyasî baskı olarak kullanmak uluslararası ilişkilerde çok eskilerden beri kullanılan bir yöntemdi. Araplar üç Arap-İsrail Savaşında kullanamadıkları bu unsuru, 4. Arap-İsrail Savaşında kullanabilmişlerdir. Bu unsurun kullanılması son Arap-İsrail Savaşını yepyeni boyutlara, daha öncekilerden farklı boyutlara eriştirmeye yetmiştir. Petrolün politik bir silâh olarak Araplar tarafından kullanılması, Orta Doğu buhranının bundan sonraki çerçevesini belirlediği gibi, daha önemlisi, söz konusu olabilecek yeni bir Arap-İsrail savaşında tarafların kozları hakkında da bir fikir vermiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin bütün yakın tarihi politik amaçlarla ekonomik gücünü kullanmak örnekleri ile dolu olduğu halde, Amerika petrolün bütün insanlığı ilgilendiren temel ihtiyaç maddelerinden biri olduğunu haykırarak Arap politikasına karşı tepki göstermiştir. Milyonlarca insanın açlık tehdidi altında yaşadığı dünyada gıda maddeleri kartellerine sahip olan ve temel gıda maddelerinin fiyatlarını yüksek tutan da Amerika'dır oysa. Bu yüzden, Amerika'nın petrol ambargosuna karşı gösterdiği tepkinin gerekçesi tutarlı değildi. Nitekim, Amerika müttefiklerini petrol silâhının kullanılması karşısında kendi politikası doğrultusunda sürüklemeyi başaramamıştır. Petrol silâhının kullanılmasının Batı dünyasında yarattığı bu dağınıklık Amerika'yı yeni bir Orta Doğu politikası izlemeye zorlayacak, giderek Amerikan - İsrail ilişkilerini eski ve geleneksel durumundan çıkaracak hattâ bir ölçüde de zedeleyecektir.

Gerek Suudi Arabistan'ı, gerekse petrol üreticisi di-

ğer bazı Arap ülkelerini Amerikancı olarak görmeye ya da böyle değerlendirmeye alışmış olanlar, 1973 Ekim Savaşı sırasındaki ve sonrasındaki gelişmeleri yorumlamakta güçlük çekmişler; bazıları ise petrol ambargosunu Faysal'ın Arap dünyasındaki durumunu güçlendirmesine dikkati çekerek ve Amerika'nın kendisinin de petrol üreticisi bir ülke olduğunu ileri sürerek ambargodan etkilenmesinin söz konusu olmadığını savunmuşlar ve işi petrol ambargosunun bir Amerikan oyunu olduğunu öne sürmeye kadar vardırmışlardır. Bu tür yorumların sahiplerinin başlıca savlarından biri, petrol ambargosundan en çok petrol üreticisi olmamaları ve Arap petrolüne bağımlılıkları nedeniyle Avrupa ile Japonya'nın zarar gördüğü ve bu iki gücün Amerika karşısında iyice zayıf düşerek Amerika'ya bağımlılıklarının arttığı yorumuna dayanmaktadır. Bu durumda, petrol boykotundan en çok Amerika ile Sovyetler Birliği yararlanmış olmaktadır. Dolayısiyla, iki süperkuvvetin bölgedeki ağırlığı 1973 Ekim Savaşından sonra daha da pekişmiştir.

Oysa gerçekler bu anlayışı doğrulamamaktadır. Yukarıda işaret edildiği gibi, 1973 yılına gelindiğinde Orta Doğu petrolleri Amerikan petrol ihtiyacının neredeyse dörtte birini karşılamaktadır. Bu nedenle, petrol ambargosunun Amerikan ekonomisi üzerindeki zararlı etkisi tartışma götürmez. Kaldı ki, petrol üreticisi Arap ülkelerinin ekonomileri uluslararası para sistemi üzerinde merkezî bir role sahiptirler. Özellikle Suudi Arabistan, Küveyt ve Libya. Bu ülke ekonomilerinin Amerikan ve İngiliz ödemeler dengesi üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Daha 1969 yılında Uluslararası Para Fonunun yaptığı tahminlere göre, Arap petrolü 2,5 milyarlık dövizin Amerikan dolarına ve İngiliz sterlinine yıllık net transferini sağlamaktadır. Bunun 2 milyarı Amerika Birleşik Devletleri'ne akmaktadır. (13) Bu durumda, OPEC ve OAPEC'in petrol politikasının 1970'lerin başından itibaren sarsıntı içine girmiş olan Amerikan ve genel olarak, Batı ödemeler dengesini allak bullak ettiğine şüphe yoktur.

Ekim Savaşı günlerinde ve sonrasında uygulanan

petrol politikasının, Arap dünyası üzerinde Kral Faysal'ın itibarını arttırdığı ve Suudi Arabistan'ın rolünü güçlendirdiği doğrudur. Ancak, bu doğrudan doğruya Arap dünyası üzerinde Amerikan nüfuzunun güçlendiği anlamına gelmemektedir. Çünkü Faysal'ın itibarını yükseltmesi Arap petrolünü Arap dâvası için Amerika'ya karşı kullanmasıyla sağlanmıştır. Faysal uzun süre müttefiki olarak gördüğü Amerika'dan uzaklaşarak ve Amerika'ya karşı tavır alarak Arap dünyasındaki itibarını geliştirebilmiştir. Eğer bir gün Faysal'ın 1975 baharındaki ölümünün ardında CIA'nın bulunduğu açıklanırsa buna şaşmamak gerekecektir.

Son zamanlarında Faysal ile Amerikalıların ilişkileri hiç de iyi olmamıştı. 16 Kasım 1973 tarihli El-Enver gazetesi, 7 Kasım'da Kahire'de o tarihte El-Ahram başyazarı olan Muhammed Hasaneyn Heykel ile Kissinger arasında geçen ilginç bir konuşmayı yayınladı. Konuşmanın Faysal'a ilişkin bölümleri şöyledir:

«— *Kissinger «Kral Faysal sonuna kadar gitmeye hazır mı?»*

— *Heykel «Riyad'a gidiyorsunuz ve Kralla karşılaşacaksınız. Onu bir çoklarının sandığından daha katı bulacaksınız - itiraf etmek isterim ki ben de böyle sananlardan biriydim. Uzun süreden beri bağlı olduğu Amerikan politikası onu yaraladı. Bu yüzden tekrarlanan ve tutulmayan sözlerinize kızgındır. Keza Kudüs'ün Arap niteliği de, onun görüşüne göre, üzerinde tartışılmaz bir konudur ve bu noktada Arap ulusunun tümü onunla beraberdir.»*

— *Kissinger «... Yarın Amman'a ve Riyad'a gitmek üzere yola çıkıyorum. Hüseyin'le herhangi bir sorun çıkacağını sanmıyorum; bütün sorunların Faysal'la çıkacağını sanıyorum.» (14)*

Mısır'da çıkan 22 Kasım 1973 tarihli El-Cumhuriye gazetesi ise Faysal ile Kissinger arasında geçen görüşmeye ilişkin bölümler yayınladı. Gazete muhabiri Memduh Ridda'nın yayınladığı görüşmenin şu bölümü ilgi çekicidir:

«Kissinger ile görüşmesi boyunca, Faysal birkaç kez şunları söyledi: «*Arap topraklarının işgali devam ettiği ve Filistin halkının hakları görmezden gelindiği sürece petrol ve Suudi Arabistan'ın diğer kaynakları kesinlikle savaşın emrinde olacaktır.*»

Amerikan Dışişleri Bakanı şöyle cevap verdi: «*İşgal edilen topraklardan çekilme işlemi ve ileri sürülen diğer noktaların gerçekleştirilmesi bir hayli zaman alacaktır.*»

Buna Kral'ın tepkisi «*Eğer niyetler olumluysa İsrail'i derhal geri çekilmeye zorlayabilirsiniz.. Geri çekilme üç haftadan fazla sürmez.*» oldu. Kissinger'in «*Hiç kuşkusuz aylar gerekir*» cevabına karşılık Faysal ısrar etti: «*Hayır, üç hafta içinde yapılabilir.*» (15)

ARAP PETROL STRATEJİSİ

Suudi Arabistan ile Amerika'yı, Amerika'nın Suudi Arabistan petrolleri üzerindeki denetiminden ötürü özdeş saymak eğilimi Orta Doğu'daki gelişmelerin mahiyetini de anlamamayı beraberinde getirmektedir. İşe iktisadî açıdan bakıldığında, Amerikan şirketlerinin aslan payına sahip olduğu yabancı petrol şirketleri Suudî Arabistan petrollerinin yüzde 40'lık hissesine sahiptirler. Geri kalan yüzde 60, Suudi Arabistan devletinin sahipliği altındadır. Kabaca bir yorum yapılırsa, 1973'te Suudi Arabistan'ın Amerikan politikasından «yüzde 60 oranında bir bağımsız davranmak» olanağı vardır. Elbette, bu, çok kaba bir değerlendirmedir. Ama Suudi Arabistan politikasının a'dan z'ye Amerika'nın denetimi altında bulunmadığını anlatır. Kaldı ki, yabancı petrol şirketlerinin Suudi Arabistan'daki hisselerinin tümü millileştirme ile karşı karşıyadır. Bu yönde 1975 sonunda önemli adımlar atılmıştır.

«*Küveyt ilk Arap ihracatçısı olarak yerli petrol endüstrisinin yüzde 100 kontrolünü elde ettiği zaman Ara-*

lık başında petrol üreticisi ülkeler ile uluslararası petrol şirketleri arasındaki ilişkilerde yeni bir aşamaya varıldı... Suudi Arabistan'ın hâlâ dört Amerikan petrol grubunun elinde bulunan Arap Amerikan Petrol Şirketi (Aramco) nin geri kalan yüzde 40'ını devralacağı anlaşmanın ayrıntılarını kısa süre içinde açıklayacağı sanılmaktadır.»(16)
Böylece, Aramco efsanesi hiç değilse ham petrolün ihracı alanında sona erecektir. Zira millileştirme petrole ilişkin her sorunun çözümü için yeterli değildir. Petrol çıkarılması, yeni alanların üretime açılması, petrolün işlenmesi nakliyatı ve pazarlaması gibi sorunlar ileri teknolojiyi ve uluslararası piyasaya hâkim olmayı gerektirmektedir. Bu nedenle, yabancı sermayenin Suudi Arabistan'daki rolünün sona erdiği kuşkusuz söylenemez. Üstelik Suudi Arabistan, bu açıdan, diğer petrol ihraç eden ülkelere oranla çeşitli özelliklere sahiptir:

«*Petrol endüstrisinin devlet tarafından devralınmasının tamamlanacağı bir sonraki OPEC ülkesi Suudi Arabistan olacaktır. Hazırlıklar epey ilerlemiştir, fakat hükümet acele etmek için özel bir istek göstermemiştir. Suudi Arabistan'ın millileştirme sonrası sorunları, kaynaklarının genişliği, daha ötede petrol bulunması ihtimalleri ve elinde yetişmiş az sayıda teknisyen bulunması nedenleriyle diğer ülkelerden çok daha karmaşık olacaktır. Suudi Arabistan'ın millileştirmenin tamamlanmasından sonra da Aramco'nun hizmetlerini büyük ölçüde kullanmayı amaçladığı açıktır.*» (17)

Bununla birlikte, başlı başına millileştirmenin bile son derece önemli bir adım olduğu, emperyalist petrol çıkarları açısından bakıldığında, Orta Doğu'daki Amerikan petrol çıkarları için bir gerileme teşkil ettiği de ortadadır. «*Petrol endüsrisinin tümünün millileştirilmesi OPEC devletlerinin hemen hepsinin amaçlarından biridir.*» (18) OPEC'in en geniş petrol rezervlerine sahip ve en fazla petrol ihraç eden üyesi olarak Suudi Arabistan'ın bu kuralın dışında kalması düşünülemezdi. Kuruluşunun anlamı başta Amerika olmak üzere hammadde kaynaklarını yağmalayan devletlere karşı hammadde kaynaklarını

korumak ve yoksul ülkeleri aleyhine işleyen uluslararası ticarî ilişkileri değiştirmek olan OPEC'in en önde gelen üyelerinden birinin, kayıtsız şartsız Amerikancı olduğunu ve Amerika'ya karşı mücadele etmeyeceğini düşünmek hiçbir ciddi gözlem ve tahlil ile bağdaşmaz.

Ayrıca, siyasî açıdan bakıldığında, Suudi Arabistan bir Arap ülkesi olarak Arap dünyasındaki gelişmelerden kaçınılmaz biçimde etkilenmektedir. Arap dünyasının bütün güçlerinin ulusal düşmana, İsrail'e karşı seferber olduğu tarihî bir evrede nasıl olur da Suudi Arabistan bunun dışında tutabilirdi kendisini? Hem coğrafî bir dezavantaja da sahip değildir; «okyanustan körfeze» kadar uzanan koca bir Arap dünyasının içinde yer almak Amerika'ya karşı büyük ölçüde hareket serbestliği sağlamaktadır. Hepsinden önemlisi 20. yüzyılın son çeyreğinde hiç bir ülkenin emperyalist bir ülke ile ilişkileri 19. yüzyıl sömürgeciliğinin standardları ile ele alınamaz. Emperyalist bir ülke ile denetimi ve sömürüsü altında tuttuğu siyasî bağımsızlığa sahip yoksul bir ülke arasında tam bir kaynaşma olduğundan söz edilemez. Üstelik, Amerikan emperyalizminin çöküş sürecine girmesi ve dünya nüfusunun ve hammadde kaynaklarını barındıran Üçüncü Dünya ülkelerinin dünya politikasında koordinasyon içinde daha aktif bir rol oynamaya başlaması ile birlikte Amerikan nüfuz alanındaki ülkelerin Amerika'ya karşı bir çok alanda daha bağımsız hattâ Amerika'ya karşı çıkma olanakları doğmuştur. Suudi Arabistan'ın petrol ambargosunun başını çekmesine ve 1973 Ekim Savaşından sonra oynadığı anti-Amerikan role bu açıdan yaklaşılmalıdır.

Gerek Faysal, gerekse diğer Suudi Arabistan yöneticilerinin anti-komünist oldukları ve aynı anlama gelmemekle birlikte anti-Sovyet oldukları tartışma götürmez. Esasen Amerika ile çıkarları bu noktada kesişmektedir ve Suudi Arabistan'ın geleneksel olarak Amerika ile yakın ilişkilere sahip olmasını da bu nokta tâyin etmiştir. Ancak, haliyle, Filistinliler kadar olamasa da, Arap olmalarından ötürü anti-Siyonist oldukları da tartışma götür-

mez. Bu nokta ise Amerika ile Suudi Arabistan'ın arasındaki en önemli çelişmeyi oluşturmaktadır. Bütün bu hususlar, sağcı olarak tanınan diğer petrol üreticisi Arap ülkeleri için de geçerlidir.

1973 Savaşı sırasında ve sonrasındaki petrole ilişkin gelişmelerin Amerika'nın başının altından çıkıp çıkmadığına bölgenin en yetkili devrimci unsurunun, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün OPEC'i değerlendiriş biçimine bakılarak da hüküm verilebilir. Filistin Kurtuluş Örgütü Siyasî Daire Başkanı Faruk Kaddumi' (Abu Lûtuf) nin 21 Aralık 1975'te Viyana'daki OPEC Petrol Bakanları toplantısını basan ve bakanları rehin alan gerillaları kınayan demecinde üyelerinin yarısından çoğunu Arap ülkelerinin oluşturduğu OPEC'i tanımlayış biçimi dikkat çekicidir. Kaddumi OPEC'in işlevini «sanayi ülkeleri ile eşit muamele görmek isteyen Üçüncü Dünya ülkelerinin haklı isteklerinin» savunulması olarak tanımlamış ve OPEC'e yönelen saldırıyı «Üçüncü Dünya ülkelerinin elinde tekelci petrol şirketlerine karşı etkili bir silâh kalmaması için OPEC'i çökertmek» olarak yorumlarken bir anlamda Filistin devriminin OPEC değerlendirmesini de yapmıştır.

1973 Ekim Savaşı ve onu izleyen günlerdeki petrol ambargosu, petrol üretiminin kısılması ve petrol fiyatlarının arttırılması Amerikan değil Arap politikasının bir sonucudur. Arap ulusal kurtuluş mücadelesinin ve tüm Üçüncü Dünya'nın çıkarlarına hizmet etmiştir.

Arap petrol politikasının Batı Avrupa'yı ve Japonya'yı iktisaden olumsuz yönde etkilediği gerçektir. Ne var ki, petrol etkili bir silâh olarak kullanılmadan önce, Batı Avrupa ve Japonya, Orta Doğu'daki güçler çatışmasında etkisiz olduklarını, Orta Doğu politikası üzerinde ağırlıkları olmadığını anlamışlardı. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinin bir çoğu NATO müttefikleri olmalarına rağmen, Orta Doğu'daki çıkarlarının Amerika ile özdeş olmadığını hattâ çatıştığını farketmişlerdi. Üstelik, Amerika'nın kendilerine danışmadan hareket etmesi ve Orta Doğu'da Sovyeler ile giriştikleri nüfuz mücadelesinde NATO amaç-

larına doğrudan doğruya denk düşmemesine rağmen, müttefik ülkelerdeki NATO üslerinden İsrail'e yardım etmek gayesiyle yararlanmak istemesi, Amerika ile aralarında soğukluk yaratmıştı.

«*Amerika NATO ittifakının büyük ölçüde zorlanmasından ötürü, İsrail'e karşı yükümlülüğünde yalnız kaldığını gördü... İngiltere, Fransa, İspanya, Yunanistan ve Türkiye savaşta tarafsızlıklarını ilân ettiler. Amerika'nın üslerini ve limanlarını İsrail'e sevkiyatta bulunmak için kullandığı, Batı Almanya, Amerika'ya toprakları üzerinden İsrail'e silâh yardımına devam etmesi için izin vermeyi reddetti. Amerika, müttefiklerinden birinin, Pakistan'ın Suriye'nin yanında çarpışan birliklere (herhalde Ürdün birlikleri) cephane yolladığına ilişkin haberler ile daha da rahatsız oldu.*» (19)

1973 Ekim Savaşı ve Arapların askerî, siyasî, diplomatik ve iktisadî silâhlarını uyum içinde ve başarıyla kullanmaları Amerika'nın dünyanın her yanındaki müttefikleri ile ilişkilerini Amerika aleyhine bozdu. Amerika'yı körükörüne İsrail yanlısı bir politika gütmekten caydırmak için yürütülen petrol ambargosu ve petrol kısıntılarının ağır yükünü omuzlayan Batı Avrupa ve Japonya, Orta Doğu çatışmasındaki tutumlarının Amerika'dan farklı olduğunu Araplara göstermek ihtiyacını duydular. Ekim Savaşı, bir zamanlar Orta Doğu'nun en nüfuzlu gücü olan Batı Avrupa'nın düştüğü aczi anlamasına ve Avrupa nüfuzunun bölgede yer bulabilmesinin iki süperkuvvetten biri pahasına olmadan gerçekleşemeyeceğini kavramasına yardım etti. (20) Arap petrol politikası Batı Avrupa'yı geleneksel İsrail yanlısı tutumlarından hızla sıyırarak ve Japonya'yı ise daha çok Arap yanlısı bir tutuma çekerek gerek İsrail'in yalnızlığını arttırıcı gerekse Amerika ile müttefikleri arasındaki çelişmeleri derinleştirici rol oynadı. Bu açıdan bakıldığında, Arap petrol politikası Batı Avrupa'yı zayıflatarak Amerika'yı güçlendirmemiş, tersine Batı Avrupa'yı zayıflatmış ama İsrail'den koparmış, Amerika ile ilişkilerini zedeleterek Amerika'yı da zayıflatmıştır.

Arap ekonomi politik uzmanı Fuat İtayim, 1973 Ekim Savaşında Arap petrolünün kullanılmasının siyasî nedenlerini ve sonuçlarını yorumladığı «Arap Petrolü - Siyasî Boyutu» başlıklı makalesinde petrol politikasının yöneldiği hedefi şu şekilde açıklıyor:

«... */petrol ambargosu/ çatışmanın etkilerini, Arap petrolü ithal eden ülkeleri Orta Doğu'nun gelecekteki istikrarında çıkarları olduğuna inandırmak ve çıkarlarını koruyabilmeleri için sorunun çözümünün anahtarını elinde tutan tarafa âzamî baskıyı uygulamaları gerektiğine ikna etmek amacıyla, mümkün olduğu kadar geniş alana yaymak çabasıdır. Bu, hiç şüphesiz, İsrail'in başlıca koruyucusu rolü nedeniyle İsrail'i mantığın sesine uymaya razı edebilecek bir pozisyona sahip olan Amerika'dır. Binaenaleyh, Arap petrol stratejisi Amerika'nın üzerinde iki yoldan baskı yapmayı amaçlamaktadır; birincisi, içerden yani Amerika'yı artan yurtiçi tüketim talebi için ihtiyaç duyduğu Arap petrol miktarlarından mahrum bırakarak.. Ve ikincisi, dışarıdan yani Japonya'yı, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu ve dünyanın diğer ülkelerini, bu devlelerin hükümetlerinin kendi çıkarları gereği Amerika Birleşik Devletleri'nin üzerinde Orta Doğu'daki durumu istikrara kavuşturması için âzamî baskı yaratmaları amacıyla, değişen oranlarda ihtiyaç duydukları Arap petrolünden mahrum bırakmak.»* (21)

ARAP PETROL STRATEJİSİ ve DEĞİŞEN AMERİKAN TUTUMU

1973 Ekim Savaşından sonra bölgede ve uluslararası plânda yer alan gelişmeler, Arap petrol stratejisinin tuttuğunu ortaya koymuştur. Ortak Pazar ülkeleri ile Japonya'nın Amerikan politikasını izlemelerini Amerika'ya «dışarıdan», müttefikleri ile arasının daha fazla açılmasını istemediği için, baskı yaratırken Arap petrol stratejisinin hesapladığı «içerden» baskı da sağlanmış ve Orta

Doğu'daki Amerikan politikasında yeni düzenlemeler başlamıştır.

Amerikan Orta Doğu politikasına yön. veren bazı Amerikan petrol tröstleri ağız değiştirmeye başlamışlardır. Rockefeller tröstünün iki petrol şirketi, Mobil Oil (Standart Oil of New York) ve Standart Oil of California yatırımlarını korumak için «daha âdil» bir Orta Doğu politikasından söz eder oldular. Savaştan önce, daha 20 Ağustos 1973 tarihinde *Christian Science Monitor* dergisinde yayınlanan bir Mobil ilânında «Dünyanın Orta Doğu'da bir çözüm için ısrar etmesinin artık vakti gelmiştir» (22) cümlesi yer alıyordu. Savaştan iki gün önce İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Washington'da Amerikan yöneticilerini Orta Doğu'da «daha âdil» bir politika gütmeye zorladığına ve bu kez daha «duyarlı kulaklar bulduğuna» dair açıklaması *New York Times* gazetesinde yayınlanıyordu. (23)

Ekim Savaşı ve onu izleyen Arap petrol ambargosu bölgede dengeyi Araplar lehine değiştirdiğine göre, Amerika'nın Orta Doğu politikasında Araplar lehine bazı düzenlemeler yapması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu, elbette ki Amerika'nın iyi duygularının ürünü değil, kendi çıkarlarını korumak için Arap çıkarlarını da gözönüne alması gerektiğini Arapların kendisine askerî iktisadî ve diplomatik alanlarda kendisine empoze etmelerinin bir sonucudur. Esasen Amerikalılar, kendi çıkarlarıyla İsrail'in çıkarlarının stratejik anlamda olmasa bile taktik plânda her zaman kesişmediğini çok önceleri ima etmişlerdi.

Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Sisco 1972 Temmuz'unda yaptığı bir Orta Doğu gezisinde kendisine Birleşik Amerika'nın niçin İsrail'e sınırsız yardımda bulunduğu sorulduğunda, Küveyt gazetesi *El Ra'y El 'Am*'a şu açıklamayı yapmıştı:

«Evet, İsrail'e yaptığımız yardım muazzamdır. Bunu kabul ediyorum. Ancak, aklınızda tutmalısınız ki Amerika çıkarlarını kollamaktadır. Orta Doğu buhranını bir İsrail ve Arap ülkeleri sorunu olarak görmemekte, onu genel

siyasî durum ve bunun gerekli açısından görmektedir.» (24)

Bu durumda, 1973 Ekim Savaşının yol açtığı gelişmeler karşısında ve dengenin Araplar lehine değişmesi olgusu önünde, Amerika'nın Orta Doğu buhranına yeni «genel siyasî durum ve bunun gerekleri» açısından bakması ve Orta Doğu politikasında bazı düzenlemelere gitmesi doğaldır. Bir bakıma, 1973 Ekim Savaşı olsun, petrol ambargosu olsun, İsrail'in başlıca desteği olan Amerika'ya Orta Doğu buhranına değişen şartlar ışığında bir kez daha baktırmak amacına yönelmişti. Zira bazı Arap liderlerinin gözünde Amerikasız bir İsrail düşünülemeyeceği için, Amerika, Orta Doğu buhranını çözecek anahtarı elinde bulundurmaktadır. Bütün bu hususlar, Ekim Savaşından bu yana Orta Doğu'da olup bitenlerin, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yükselen prestijinin, Sina ara anlaşmasının, Arap ülkelerinin —özellikle Mısır ve Suriye— aralarında yeniden başgösteren kutuplaşmanın, Lübnan' daki gelişmelerin vs. ipuçlarını vermektedir. 1973 Ekim Savaşından sonra yeni bir Orta Doğu vardır artık. Ve eski oyunlar 1973 sonrası şartlarının zorunlu hale getirdiği yeni kurallarla oynanacaktır.

DOKUZUNCU BÖLÜM

DEĞİŞEN AMERİKAN ORTA DOĞU POLİTİKASI VE MISIR

Savaş ve petrol ambargosu, İsrail'in 1967'de işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesini güçlü bir ihtimal haline getirdi. Bundan önce üç kez İsrail'in başlattığı ve Siyonizm ve emperyalizmin amaçlarına hizmet eden Orta Doğu savaşını bu kez Araplar başlatmışlar ve kazançlı çıkmışlardı. Sadece 1967'de işgal edilen Arap topraklarının iade edilmesi değil, Filistin halkının meşru haklarının tanınması da gündeme girmişti artık. Bundan böyle, Filistin sorununun bir mülteci sorunu olarak ele alınması olanaksızdı.

Gerçi bütün bu hususlar daha önceden de gündemde idi, ama, daha önceki savaşların galibi olarak İsrail kendi şartlarını empoze etmeye çalışmıştı. Ekim Savaşı bu durumu değiştirdi. Bu kez İsrail herhangi bir şart empoze edecek durumda değildi. Arapların şartlarını gözönüne almak zorundaydı. 1967 Savaşının galibi olmanın verdiği rahatlıkla, Orta Doğu uyuşmazlığının çözümüne, İsrail devletinin tanınması ve güvenilir sınırlarının saptanması maddeleri ile başlanmasını isterken, bu noktalar üzerinde anlaşma sağlanmadan işgal ettiği topraklardan çekilmesi sorununu görüşmeye bile yanaşmıyordu. 1973 Savaşından sonra ise, Orta Doğu uyuşmazlığının çözümüne 1967'de işgal edilen Arap topraklarının boşaltılması ve İsraillilerin daha önce adını bile anmadıkları Filistin halkının meşru haklarının tanınması maddeleri ile başlanılması zorunluydu.

Nitekim savaştan sonra İsrailli liderlerin demeçleri ve İsrail basınında savaşın yorumu ile ilgili çıkan yazılar, başka hiçbir kanıt olmasa dahi, 1967 Savaşı ile 1973 Savaşı sonuçlarının arasındaki farkı ortaya çıkarmaktadır. 1967 Savaşının hemen ertesinde o günkü İsrail Başbakanı Levi Eşkol, savaşı kazanmış olmanın verdiği gururla ya da başka bir deyimle pervasızlıkla, *Le Monde* muhabiri Eric Rouleau'ya verdiği bir mülâkatta, «*Topraklarımızın bir santimini bile terketme niyetinde değiliz; görüşmeler mevcut toprak statükosunun tanınması zemininde başlamalıdır.*» (1) diyebiliyordu.

1967 Haziran Savaşından bir kaç ay sonra, 29 Kasım tarihli İsrail gazetesi *Maariv*'de yayınlanan bir makalede şu görüşe yer verilebiliyordu: «*Sorunu zaptedilmiş toprakları terkederek çözmek çözüm değildir; tek çözüm iki yönde gerçekleşebilir, Yahudilerin doğum oranını arttıracak önlemler alarak (ve İsrail'e göçü tevşik ederek) ve Arapların doğum oranını düşürerek (ve İsrail'den göçü teşvik ederek).*» (2)

1963 Ekim Savaşından ya da İsraillilerin deyimiyle Yom Kippur Savaşından sonra ise İsrailli liderlere ve İsrail basınına hâkim olan havada belirgin bir değişiklik göze çarpmaktaydı. 9 Kasım 1973 tarihli *Haaretz* gazetesine verdiği beyanatta İsrail Savunma Bakanı Moşe Dayan şunları söyleyecekti: «*Şimdiki Araplar daha öncekinden farklıdır, silâhları ve teçhizatları da farklıdır. Dahası petrole ve paraya ve dostlara ve Avrupa'ya ve Sovyetler Birliği'ne sahiptirler. Bugün yaşadığımız dünya dünün dünyası değildir.*» (3) Aynı gazetenin 13 Kasım tarihli sayısında askerî yorumcu Haim Herzog şunları yazacaktı: «*Meydana gelen şey, Orta Doğu'da olayların akışı içinde temel bir tarihsel değişikliğe yol açmıştır ve hatırlanacağı gibi bugünün dünyası dünün dünyası değildir. Pratikte, hüküm süren «mevcut durum» düşüncesinde sımsıkı kökleşmiş olan, eski politikayı devam ettirmenin mümkün olabileceğini bilemiyorum... Şimdi bir tufandan sonra yaşıyoruz ve kendimizi katı ve rahatsız yeni duruma alıştırmamızdan başka seçeneğimiz yoktur... «Mevcut du-*

rum» siyasetine sımsıkı sarılmaktı, fakat o ortadan kalktı. Bunu Sedat başardı.» (4)

Maariv gazetesi de 1967'de olduğundan epey farklı havalar çalıyordu. Gazetenin 30 Ekim tarihli sayısında, yazar Moşe Dor'un makalesinde yer alan şu sözler ilgi çekicidir: *«Yom Kippur Savaşı bir dev yumrukla, yıldırım çarpana dek içinde kendimizi yozlaştırdığımız budala cennetini yerle bir etti. Yaşantımız gerçekten daha önceki haline dönecek mi? Böyle olabilmesi mümkün mü? Unutacak mıyız? Unutabilir miyiz?»* (5)

Savaş sonuçları İsrail toplumuna tam bir şaşkınlığa ve hayal kırıklığına hâkim kıldı. İsrail toplumunun onca zaman ayakta durmasını sağlayan, etrafı hasım Arap devletleri ile çevrili olmasına rağmen Siyonist devletin yaşama azmini yaratan kendine güven duygusu yara aldı. Bu duygu, biraz da Arapların küçük görülmesi ile, Araplara tepeden bakılması ile birarada yaşıyordu. İsrail toplumunu tepeden tırnağa saran güvensizlik duygusu ve hayal kırıklığı, 1974 Ocak ayında yapılan seçimlerde Golda Meir hükümetinin yerini İsrail İşçi Partisi'nin Ulusal Dinci Parti ile bir koalisyon yaparak iktidarda kalabildiği Rabin hükümetinin almasına kadar uzandı. Toplumu etkileyen ekonomik krizin yanısıra Rabin hükümetinin iktidarı devralması da ülkeyi saran siyasî krizin önünü alamadı. İsrail'in içine yuvarlandığı siyasî kriz, önemli ölçüde, İsrail'in hamisi Amerika Birleşik Devletleri ile Siyonist devletin ilişkilerinin savaş sonuçlarına da bağlı olarak eskisinden farklı bir biçim kazanmasına yol açtı, İsrail artık Amerika için gözü kapalı bütün kartlarını açacağı bir güç olmaktan çıktı.

YENİ AMERİKAN ORTA DOĞU POLİTİKASI

Orta Doğu'da Ekim Savaşının değiştirdiği güçler dengesi ve Arapların eline geçen inisyatif, Amerikan po-

litikasını da etkiledi. Zaten savaşın ve petrol ambargosunun başlıca amacı, güçler dengesini Araplar lehine değiştirmek ve Amerika'nın Orta Doğu politikasını yeniden gözden geçirmesini sağlamak ve böylece Amerikan-İsrail ilişkilerinin arasını açarak Amerika'nın İsrail'e yapacağı baskı sayesinde işgal edilmiş topraklarını geri almak ve Filistin halkının meşru haklarını gerçekleştirmekti.

Arapların büyük insan güçleri, coğrafî avantajları ve petrol silâhları vardı, ama İsrail'i tek bir savaşta toptan ortadan kaldıracak ölçüde savaşacak güçleri yoktu. Kaldı ki, böyle bir girişimin önünde her iki süperkuvvet birlikte durmaktaydı. İsrail'i tamamen yıkmaya kadar savaşmak düzenli savaş stratejisi içinde mümkün gözükmüyordu. Bu, Amerika ile savaşmak demekti ki, Arapların bu güçte olduğunu söylemek gerçeğe uygun düşmez. Kendi olanakları ile Amerika'ya karşı konvansiyonel bir savaş yürütemezlerdi. Amerika ile konvansiyonel savaş yürütebilmek demek Amerikan savaş teknolojisi ile başedebilecek tek güç olan Sovyet savaş teknolojisine sahip olmayı gerektirmektedir. Ve Sovyetler bu noktada Araplar ile beraber değildiler. Sedat, bu gerçeklerin üzerinde şöyle durmuştur:

«Kanıtlanmıştır ki, 1967'deki zaferinden sonra ne İsrail kendi şartlarını dikte edebilmiştir, ne de biz Ekim Savaşından sonra kendi şartlarımızı empoze edebildik. Büyük güçler yolumuza dikildiler ve bizi önlediler.»(6)

Bu durumda Ekim Savaşından sonra şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: Bölgede güçler dengesi Arapların lehine değişmiştir ve inisyatif Arapların eline geçmiştir. Fakat aynı zamanda İsrail'in varlığının ortadan kalkmasına büyük güçler (Amerika ile Sovyetler Birliği) karşı koymaktadır ve Araplar bölgede hâkim güç haline gelmelerine rağmen şartlarını tam anlamıyla dikte edecek olanağa sahip değillerdir. Bu iki unsur ışığında bazı Arap devletlerinin bugüne dek izledikleri politika belirlenmektedir. Kozlarını Amerika'ya karşı oynamak ve Amerika'nın İsrail'e yapacağı tazyik sayesinde adım adım amaca ilerlemek. Neden Sovyetler ile değil de Amerika ile

özel ilişkiler? Çünkü İsrail'in ipleri Sovyetler'in değil Amerika'nın elindedir. Bu nedenle, İsrail'e ancak Amerika söz geçirebilir. İsrail'e söz geçirmek için Arapların çeşitli yollardan Amerika'ya sözlerini geçirtmesi gerekmektedir. Savaş sonrası Mısır politikasının temel taşını bu anlayış teşkil etmektedir.

Ekim Savaşından sonra Amerika'nın soruna bakış tarzı gözönünde tutulduğunda bu Arap politikasının pek yabana atılamayacağı görülmektedir. Savaşın hemen ertesinde, Amerikan Dışişleri Bakanı ve Orta Doğu'daki yeni Amerikan politikasının mimarı Kissinger, 7 Kasım 1973'te Kahire'de Heykel'le yaptığı görüşmede yeni Amerikan Orta Doğu politikasının dayanacağı unsurları yedi madde içinde özetlemiştir. Kissinger Amerikan Orta Doğu politikasını şöyle özetlemiştir:

«*1. Bölgede stratejik çıkarlara sahibiz.*

2. Diğer süperkuvvetin —Sovyetler Birliği— bölgede çıkarları vardır.

3. Soğuk savaş dönemi geçmiş olduğu için detanta dayalı yeni bir dünya düzeni kurmaya çalışıyoruz, ama detant bölgeyi diğer süperkuvvetin nüfuzuna terketmemize neden olmayacaktır.

4. Herhangi bir buhranın detantı etkileyecek ölçüye tırmanmasını istemiyoruz; çünkü bunun tehlikesi insanlığın kaldırılabileceğinin ötesinde çok ciddi olacaktır.

5. İsrail ile özel bir ilişkiye sahibiz ve onun güvenliğini korumayı taahhüt etmekteyiz, ve inanıyoruz ki, İsrail'in güvenliği ancak sizin egemenliğinize saygı göstererek korunabilir.

6. İsrail ile özel bir ilişkiye sahipsek de, bunu sizinle geliştirmek ve sağlamlaştırmak istediğimiz dostlukla uyuşmaz olarak görmüyoruz.

7. Kendi başımıza ya da ortaklık halinde bu bölgenin gardiyanları (jandarmaları) olmak istemiyoruz. Bizim istediğimiz, bu bölgenin halklarının kendi yaşam sistemlerini ve güvenliklerini uygun gördükleri

biçimde ve dünya gerçekleri ile uyum haline kurmalarıdır.» (7)

15 Kasım 1973 tarihli İsrail gazetesi *Davar'da* Nahum Barna imzasiyle çıkan bir yazıda Kissinger yaklaşımı ya da başka bir deyimle bugün de süregelmekte olan Ekim Savaşı sonrası Orta Doğu politikasını gerçekçi biçimde yorumlanmaktadır:

«Kissinger'ın kafasında tarafların her birinin, Amerikalılara göre, temel talebi olanı elde edecekleri bir çözüm vardır: Araplar 1967'de kaybettikleri bölgeleri alacaklar ve İsrail ise güvenliği ve sınırları için Amerikan veya uluslararası garantiler elde edecektir. Amerikalılar, Amerika Birleşik Devletleri için Arap petrolünü yeniden elde etmelerini ve Sovyetler Birliği'nin petrol devletlerine ve Batı Avrupa'ya hâkim olmasını önleyecek ve uluslararası detant politikasını yeniden kuracak bir çözüm elde etmiş olacaklardır. Sovyetler, Araplar için kabul edilebilir şartlarda bir barış anlaşması, Süveyş Kanalının yeniden açılmasını ve Kissinger'ın Sovyetler için bir endişe kaynağı olduğuna inandığı Birleşik Amerika ile ilişkilerin çözümlenmesini elde edecektir. Kissinger, İsrail'in güvenliğini garanti etmenin elinde tuttuğu bölgelerin yerini tutması gerektiğini de düşünmektedir.» (8)

1967 Savaşından sonra Amerika, savaşın galibi olmasından ötürü İsrail ile sonuna kadar birlikte davranmakta bir sakınca görmemiştir. Yenik Araplara bir «İsrail barışının» empoze edilmesi politikasını desteklemiştir. Orta Doğu çözümünün anahtarını cebinde taşıyan Amerika, savaşın mağlûplarına karşı esnek bir politika izlemek ihtiyacını duymamıştı. Amerika'nın gözünde uzlaşmaya ihtiyacı olanlar yenik düşenlerdi. İşte bu nedenle, öncelikle İsrail devletinin tanınması ve güvenilir sınırlara sahip olması gerektiğini, işgal edilmiş Arap toprakları sorununun bu iki şartın kabulüne bağlı olduğunu savunuyordu.

1973 Ekim Savaşı, birçok şeyle birlikte, zorunlu olarak Amerikan Orta Doğu politikasının da değişmesine yol açmıştır. Amerika hiçbir şekilde İsrail'in ortadan kalk-

masına yol açacak, ya da İsrail'in koruyuculuğu görevinden vazgeçecek bir politika değişikliğine gitmemekle birlikte Arap tutumuna gözünü yumarak İsrail'in katı savunuculuğunu yapmak tavrını da terketmiştir. Araplar İsrail'in yenilmezliği efsanesine son vermişler, petrollerini bir silâh olarak kullanıp Amerikan çıkarlarına darbe vurmuşlar ve bölgede dengenin kendilerinden yana döndüğünü kanıtlamışlardır. Bu koşullar çerçevesinde Amerika'nın ısrarla Araplara karşı uzlaşmaz, İsrail yanlısı bir politika gütmesinin Orta Doğu'da zaten zedelenmiş olan Amerikan çıkarlarını ciddi olarak tehlikeye sokacağı açıktı. Üstelik, Amerika 1950'lerdeki yükselme devresindeki gücünde de değildi ki karşı tarafı hiç nazarı itibara almadan kendi şartlarını dikte ettirebilsin. Hele Sovyetler dünya çapında Amerikan nüfuzu aleyhinde ağırlığını artırırken, Amerika'nın, en fazla hassasiyet duyduğu yerlerin başında gelen Orta Doğu'da kesin ve uzlaşma bilmez İsrail yanlısı bir politika gütmesi, dünyanın en zengin petrol havzasını ve en stratejik alanlarından birini Sovyet nüfuzunun daha da pekişmesi için uygun duruma getirmek olurdu. Amerika'nın dünya politikasında eski çapından düşmesine, yani bu yeni dönemin gereklerine uyan Kissinger dış politikasının «realpolitik» çizgisi, klâsik Amerikan Orta Doğu politikasının değişmesi için elverişli oldu.

Bütün bu nedenlerin sonucunda, 1973 Savaşı sonrası, Amerika Orta Doğu'da barış için önce İsrail'in tanınması ve güvenilir sınırlara sahip kılınmasını değil, Arapların 1967'de kaybettikleri toprakları elde etmeleri gereğini esas aldı. Amerikan politikasındaki bu değişiklik Araplarda İsrail'in 1967'de işgal ettiği yerlerden mutlaka çekileceğine dair umutlar uyandırdı. Amerikan-İsrail ilişkileri nazik bir döneme girerken Amerikan-Arap ilişkilerinde önceki yıllarda görülmemiş oranda bir yakınlaşma doğdu. Özellikle Orta Doğu bunalımının bütün kozlarını Amerika'nın elinde tuttuğuna inanan Mısır bu yakınlaşmanın başını çekti.

Kissinger-Heykel görüşmesinde Kissinger'in sırala-

dığı hususlar Amerikan Orta Doğu politikasının 1973'ten sonra izleyeceği rotayı, nasıl bir politika olacağını ve neden böyle olacağını açık seçik ortaya koymaktadır. Kissinger'ın dış politika çizgisinin yorumlanması ise Kissinger'ın açıklamasının ışığında zor değildir. Buna göre:

Amerika hem Orta Doğu'daki çıkarlarını hem de Sovyetler Birliği ile arasındaki detantı korumak istemektedir. Ancak, detantı korumak isteği Sovyetler ile bir savaşa tutuşmamak noktasında toplanmaktadır. Yoksa Amerika detantı kendi çıkarlarından Sovyetler hesabına fedakârlık yapmak anlamında anlamamaktadır. Orta Doğu'da Sovyet çıkarlarının varlığını tanımakla birlikte bölgeyi Sovyetler'in kendisi aleyhine nüfuz kuracağı bir biçimde görmek istememektedir. Bu, Amerika'nın Orta Doğu'daki süperkuvvet rekabeti ile ilgili genel politika ilkesidir.

Bu genel politika ilkesi ışığında, Ekim Savaşı sonrasında, Amerika'nın Arap-İsrail çatışması karşısındaki tutumu ise şöyle belirlenmektedir: Amerika İsrail'in güvenliğini korumayı taahhüt etmekle birlikte bunu ancak İsrail'in Arapların egemenliğine saygı göstermesi karşılığında sağlayabilir. Amerika ile İsrail arasındaki özel ilişkiler Amerikan-Arap dostluğuna engel değildir.

Buradan çıkan sonuç, Amerika'nın İsrail ile özel ilişkisini sürdüreceği, ama bunu Amerikan-Arap dostluğunu kazanarak yapacağı ve bunun için İsrail'in Arap egemenliğine saygı göstermesi gerektiği yani İsrail'in işgal ettiği topraklarından (1967'deki işgal edilen topraklar) çekilmesi gerektiğidir. Kissinger'ın Amerikan Orta Doğu politikasının 7. maddesi olarak belirttiği husus yukarıdaki yoruma açıklık getirici niteliktedir. «Kendi başımıza ya da başkaları ile ortaklık halinde bu bölgenin gardiyanları olmak istemiyoruz» derken Kissinger, Amerika'nın Orta Doğu'da Araplara karşı jandarma görünümünde gözükmek istemediğini ve aynı zamanda bu manzarayı İsrail ile paylaşmak istemediğini ifade etmektedir. Ancak, aynı maddedeki, «Bizim istediğimiz bu bölgenin halklarının kendi yaşam sistemlerini ve güvenliklerini uygun gör-

dükleri biçimde ve dünya gerçekleri ile uyum halinde kurmalarıdır» biçimindeki ifade, Araplara uzanacak Amerikan dostluğunun İsrail'in varlığını yoketmeye uzanacak ölçüde olamayacağını ve bölgedeki hasım güçlerin —Arapların ve İsrail'in— Amerikan-Sovyet ilişkilerini bir savaşın eşiğine getirmemeleri için uzlaşmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, 1973 Ekim Savaşının ortaya çıkarttığı durum karşısında Amerika, Orta Doğu'da barış istemektedir. İsrail'in 1967'de işgal ettiği yerlerden çekilip 1948 sınırlarına Amerikan güvencesi altında döneceği, bunun karşılığında Arap ülkeleri üzerinde Amerika'nın Sovyetler aleyhinde nüfuz sahibi olacağı bir barış. Bir Amerikan barışı (Pax Americana). Yenilmezlik efsanesi sona eren İsrail'e artık bütün kartların açılması gerekmediği için, İsrail'i 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmeye razı ederek Mısır'ı kazanmayı hesaplamıştır. Sovyet nüfuzundan kendi çabası ile sıyrılma yolunu tuttuğu için Mısır, Amerika'nın kazanma şansının en yüksek olduğu ülke idi. Kazanılmış bir Mısır, İsrail'in Ekim Savaşında aldığı yara ile sarsılan Amerika Orta Doğu güvenlik politikasını ihya eder ve Orta Doğu'daki Sovyet-Amerikan rekabeti açısından Amerika'nın durumunu küçümsenmez ölçüde kuvvetlendirirdi. Amerika'nın Mısır'a ihtiyacı vardı.

MISIR BARIŞ SÜRECİNE GİRİYOR

İsrail'in işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesini sağlaması için Mısır'ın da Amerika'ya ihtiyacı vardı. Yollarına hem Amerika hem de Sovyetler Birliği'nin dikilmesinden ötürü Araplar İsrail'i kesin bir yenilgiye uğratamamaktaydılar. O halde yapılacak olan Orta Doğu politikasının sağlam ayaklar üzerine oturmadığını Amerika'-

ya kanıtlamaktı. Nasır dönemi de dahil olmak üzere Arapların izlediği strateji hep bu olmuştur. Değişen, taktiklerdir. Nasır da önce Amerika'ya yaklaşmış, ne var ki, Dulles politikası ile uyuşamamış; 1967 Savaşından sonra ise Sovyetler'e iyice yanaşmış ve Sovyetler'in Amerika'ya yapacağı baskı aracılığı ile İsrail'i yola getirmeyi ummuştu. Bu yolun da Araplara elle tutulur kazançlar sağlamadığı 1967 Savaşından sonra Sovyetler Birliği'nin Amerika ile uyum halinde izlediği ne savaş - ne barış politikası sayesinde görülmüştü. Sedat ise Sovyetler'i aradan çıkarıp Arap birliğine dayanarak ve bu birliğin ve dayanışmanın verdiği olanakla savaşarak, Amerika'nın İsrail üzerine kurduğu hesapların yanlışlığını ortaya çıkarmak ve Amerika'yı kendi yanlarına çekerek işgal edilmiş toprakları ve Filistin halkının haklarını elde etmek yolunu tuttu. Savaş sırasında, 16 Ekim 1973 tarihinde Mısır Ulusal Meclisinde yaptığı konuşma Mısır politikasının ne olduğu, gerekçeleri ve amaçları hakkında bütün ipuçlarını vermektedir:

«*Kardeşler,*

Savaş için bu kadar; şimdi barışa ne dersiniz? Barıştan söz ettiğimizde savaşımızın gerçek nedenlerini hatırlamalı ve unutmamalıyız, başkaları da unutmamalıdır... Biz iki amaç için savaştık ve savaşıyoruz ve savaşmaya devam edeceğiz.

1. *1967'de işgal edilen toprakları geri almak için.*
2. *Filistin halkının meşru haklarını elde etmesi ve bunlara saygı gösterilmesini garanti altına alacak bir yol bulmak için.*

Kardeşler;

Bütün dünya hakkımızı kabul etti ve hakkımızı korumaktaki cesaretimizi övdü... sadece bir devlet bütün dünya ile uyuşmadı. Bu devlet Amerika Birleşik Devletleri'dir... Saldırıya karşı savaşır ve işgal edilmiş topraklarımızı saldırının ağır yükünden kurtarmaya çalışırken, Amerika aceleyle düşmanın kayıplarını kapatmaya ve daha önce sahip olmadığı şeylerle onu takviyeye koyul-

du. Amerika İsrail'e yeni tanklar, yeni uçaklar, yeni silâhlar, füzeler ve elektronik malzeme akıttığı bir deniz ve hava köprüsü kurdu. Onlara deriz ki, bu bizi korkutmayacaktır. Onlara deriz ki bu bizi korkutmayacaktır ama dönüşü olmayan bir noktaya gelinmeden önce kime ve daha ne kadar diye sormalıyız onlara? Orta Doğu'nun haritası İsrail değil biz olduğumuz bir sırada, kime? Bütün çıkarları İsrail ile değil bizimle olduğu bir sırada, kime? Kime ve daha ne kadar?» (9)

Sedat'ın yukarıdaki sözleri Ekim Savaşı'nın Amerika'ya çıkarlarının İsrail ile değil Araplarla birlikte olduğunu göstermesi gerektiğine ilişkin olarak, Amerika'ya İsrail'den uzaklaşması ve Araplara yanaşması için çıkarttığı açık bir davetiye niteliğindedir.

Sedat aynı konuşmasında Amerika'ya teklif ettiği beraberliğin çerçevesini de çizmektedir. Başka bir deyimle niçin Amerika ile beraber olmak istediğini.

«*Ona (Nixon'a) savaşla istediğimiz şeyin çok iyi bilinmesinden ötürü tekrarına gerek duymadığımı açıkça anlatmak istiyorum, ve barıştan ne istediğimizi öğrenmek istiyorsanız, işte barış önerimiz*

1. 1967'de İsrail işgali altına giren topraklarımızın kurtuluşu ve Filistin halkının meşru haklarını elde etmesi ve bunlara saygı gösterilecek bir yol bulmak için savaştık ve savaşmaya devam edeceğiz. Bununla Birleşmiş Milletler, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi kararlarına uyma yükümlülüğümüzü kabul etmiş oluyoruz.

2. İsrail kuvvetlerinin, gözetim altında, işgal ettiği bütün topraklardan 1967 öncesi hatlara derhal çekilmesi temelinde bir ateşkesi kabule hazırız.

3. Bu topraklardan geri çekiliş tamamlanır tamamlanmaz, Birleşmiş Milletler'de bir uluslararası barış konferansına katılmaya hazırız. Yoldaşlarımı, düşmanla mücadelemizi doğrudan doğruya yönetmekten doğrudan sorumlu olan Arap liderlerini ve Filistin halkının temsilcilerini ikna etmek için her çabayı göstereceğim. Böylelikle, hepimiz, uluslararası toplulukla birlikte, bölgedeki bü-

tün halkların meşru haklarına saygı temelinde kurulacak bir barışın kurallarını ve hükümlerini saptamakta üzerimize düşeni yapabiliriz.

4. Şimdi —tam bu dakikada— Süveyş Kanalını temizlemeye başlamaya ve onu uluslararası ulaşıma açmaya hazırım...

5. Bütün bunlarda kabule hazır olmadığımız, boş vaadler ya da sadece zaman kaybına yarayacak ve bizim artık kabul edemeyeceğimiz bir tıkanıklık noktasına dâvamızı bir kez daha getirecek olan her türlü yoruma ve açıklamaya müsait elâstikî ifadelerdir. Başkalarının gerekçeleri ve bizim reddetmemiz halinde, bize ne gibi fedakârlıklar yüklerse yüklesin, kabul edemeyeceğimiz budur.

Şimdi istediğimiz açıklıktır, hem araçlarda hem de amaçlarda açıklık.» (10)

Sedat'ın ortaya koyduğu bu hususlarda çarpıcı olan yön, Mısır politikasının, 1967'de işgal edilmiş yerlerin geri alınması ve Filistin halkının meşru haklarının tanınmasından öteye, yani Siyonist devletin varlığını tanıma noktasına ulaşmamasıdır. Mısır lideri, tıpkı Nasır döneminde de yapıldığı gibi bu hususu açık bırakmaktadır. Nasır da 1967 Savaşına kadar İsrail'in 1948 sınırlarına karşı çıkmış; ama 1947 Birleşmiş Milletler Taksim Plânının öngördüğü Yahudi devletinin kabulü konusunu açık bırakmıştır.

Sedat barıştan ne anladığını açıklıkla bir kez daha savaştan hemen sonra, 1 Kasım'da Kahire'de yabancı gazeteciler için düzenlediği bir basın toplantısında ortaya koymuştur:

«Barıştan söz ettiğim zaman barış çözümünün kısmî bir çözüm ya da sadece Mısır için olmayacağının açıkça anlaşılmasını istiyorum. Elbette ki değil. Açıklığa kavuşturmak isterim ki, Suriye toprakları, Filistin halkının hakları ve Filistinlilerin kendi kaderlerini tâyin hakkı bizim için Mısır toprakları kadar önemlidir. İstediğimiz ve kabul edeceğimiz barış budur.» (11)

Böylece Ekim Savaşı ve petrol ambargosu, Amerika'yı İsrail'in yanından belli ölçülerde uzaklaştıracak ve Araplara yaklaştıracak şartları yarattı. Arapların topraklarını kazanmalarına olanak verecek olan şartları. Gerek Sedat'ın gerekse Kissinger'ın Ekim Savaşından sonra izlenmesi gereken politika konusundaki açıklamalarının kapsadığı ortak yanlar barış sürecinin kapısını araladı. Ancak, savaş nasıl barış denen kavramı içinde barındırıyorsa, barış da savaşı içinde barındırır. Belirli şartlar altında biri diğerine dönüşebilir. Ekim Savaşının ortaya çıkardığı yeni «Orta Doğu haritası» barış sürecinin yolunu açmakla birlikte, bu süreç, içinde savaşın gizlendiği, yolu üzerinde tıkanıklık meydana geldiği takdirde savaşın bir öncekinden çok daha şiddetli bir biçimde patlak vereceği bir süreçtir.

Barış sürecinin üzerinde ilerleyeceği zemin olarak Cenevre Konferansı saptandı. Amerika ile Sovyetler Birliği'nin ortak başkanlığı altında toplanacak olan bir Cenevre Konferansı.

Sovyetler Birliği, Mısır ile arasında Mısır'a saldırı silâhları vermemesinden ötürü doğan anlaşmazlığa rağmen Mısır'ın ve Suriye'nin başlıca silâh kaynağı olma durumunu koruyordu. Üstelik, Kissinger tarafından bölgede çıkarları olan bir süperkuvvet olarak da tanınmıştı. Sovyetler'in Orta Doğu'daki varlığı, bir bakıma, Amerikalıların gözünde meşruiyet kazanmıştı. Bu nedenlerle, barış süreci Sovyetlersiz düşünülemiyordu. Orta Doğu'daki süperkuvvet egemenliğinden şikâyetçi olmasına ve bunu kırmak için çaba göstermesine rağmen, Mısır'ın taraftar olduğu bir anlaşmaya iki süperkuvvetin başkanlığı altındaki bir konferans aracılığı ile ulaşmak istemesi aynı zamanda Mısır politikasının paradoksunu sergiliyordu. Ve süperkuvvetlerin bölge üzerindeki güçlerinin süregeldiğini.

Cenevre Konferansı 21 Aralık 1973'te Amerika ve Sovyetler'in ortak başkanlığı altında açıldı. Açılmasından önce bir dizi diplomatik çaba yer aldı. Bu çabalar Cenevre Konferansının gündemini teşkil edecek olan Orta Doğu uyuşmazlığının taraflarının kimler olduğunun saptanmasına ilişkin idi. Orta Doğu barışı, 1967 Savaşında İsrail'in işgal ettiği toprakları boşaltmasını esas alacağına göre, 1967'de Mısır egemenliğinde olan Sina yarımadası ve Mısır askerî yönetimi altında olan Filistin toprağı Gazze, Ürdün egemenliğinde olan gene Filistin toprağı Batı Yakası ve Kudüs ile Suriye toprağı olan Golan tepelerinin üzerindeki İsrail işgalinin kaldırılmasının biçimine ilişkin tartışmalara konu olacak demekti.

Amerika ile İşrail'in ve özellikle İsrail'in Filistin Kurtuluş Örgütü'nü muhatap olarak kabul etmemeleri Konferansı tehlikeye düşürüyordu. Batı Yakasının boşaltılması Ekim Savaşının sonuçları ile ihtimal dahiline girince, Batı Yakası üzerinde kimin egemenlik haklarına sahip olacağı, Filistinlileri kimin temsil edeceği, bir sorun haline geldi. 27 Kasım'da Ürdün eğer Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak kabul edilirse Cenevre Konferansına katılmayacağını ilân etti. (12) Batı Yakası üzerindeki egemenlik hakkının kimin tarafından kullanılacağına ilişkin ihtilâf bir yana, Doğu Yakasında yani Ürdün Haşimi Krallığı'nın yönetimi altında yaşayan nüfusun çoğunluğu Filistinli idi. Kral Hüseyin'in kendi meşruiyeti sallantıya girmek üzereydi.

Amerika ile İsrail'in karşı koyması, Ürdün'ün şantajı ve Arap dünyasının FKÖ'nün temsil yeteneği üzerinde net bir tutuma sahip olmaması nedeniyle, FKÖ'nün Cenevre Konferansına katılması söz konusu olmadı. 18 Aralık tarihinde ise Suriye, «Konferansı temel konulardan ayırıp ikincil konular üzerinde sonu gelmez tartışmalara saptırmayı ve İsrail çıkarlarına hizmet etmeyi amaç-

layan manevralar bulunduğunu gösteren şartların varlığını» (13) ileri sürerek Konferansı boykot ettiğini açıkladı.

Bu durumda, 21 Aralık'ta açılan Konferansa Amerika ve Sovyetler Birliği başkan olarak ve Mısır, Ürdün ve İsrail katıldı. Konferans, Mısır ve İsrail kuvvetlerinin birbirinden ayrılması için bir «Mısır-İsrail Askerî Çalışma Grubu» kurulmasını kararlaştırmaktan öteye bir karara varamayarak oturumlarına son verdi. O günden bu yana bir daha toplanmamakla birlikte Cenevre Konferansı, bir muhtemel Orta Doğu Barış Anlaşmasının sağlanacağı kurum olarak varlığını sürdürmektedir.

Ekim Savaşının ve ardından toplanan Cenevre Konferansının elle tutulur ilk ürünü olarak 17 Ocak 1974 tarihinde Mısır ve İsrail kuvvetlerinin birbirinden ayrılması konusunda anlaşmaya varıldığı açıklandı. Kahire, Kudüs, Washington ve Moskova'da aynı anda yapılan açıklamada Mısır ve İsrail'in Amerikan hükümetinin yardımı ile kuvvetlerini birbirinden ayırmaya karar verdikleri belirtiliyordu. Anlaşma, 18 Ocak günü Kahire - Süveyş karayolunun 101. kilometresinde Mısır ve İsrail Genel Kurmay Başkanları tarafından imzalandı. Anlaşmada şu hükme yer verilmişti:

«Bu anlaşma Mısır ve İsrail tarafından nihai bir barış anlaşması olarak kabul edilmemektedir. Anlaşma, Güvenlik Konseyi'nin 338 (*) sayılı kararı ve Cenevre Konferansının hükümleri çerçevesinde nihai, âdil ve kalıcı bir barışa doğru ilk adımdır.» (14)

Bu anlaşma ile Mısır, Sina üzerindeki dar bir bölgede egemenliğini yeniden tescil ettiriyor ve Süveyş Kanalının her iki yakasının kontrolünü eline geçirmiş oluyordu. Dikkat çekici olan, 4 Eylül 1975'de imzalanan ünlü İkinci Sina Ara Anlaşmasına en şiddetle muhalefet edenlerin başında gelen Sovyetler Birliği'nin bu anlaşmayı desteklemesi idi.

(*) 338 sayılı karar, Güvenlik Konseyi'nin Ekim Savaşı'nın ertesinde aldığı ve 1967deki 242 sayılı kararın uygulanmasını talep eden kararıdır.

Bu anlaşmadan sonra, Orta Doğu'da iki süperkuvvet arasındaki yarışmada inisyatif iyice Amerika'nın eline geçti. Ve Amerikan Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, 30 Nisan ve 30 Mayıs 1974 tarihleri arasında Şam ile Kudüs arasında mekik dokuduktan sonra Golan cephesinde de İsrail kuvvetlerini çekilmeye ikna etti ve Suriye, 1973 Savaşında İsrail'in eline geçen toprakları kazanmaktan başka 1967 Savaşında işgal altına düşen Golan bölgesinin merkezi Kuneitra şehrini de yeniden elde etti. Bu konudaki anlaşma Cenevre'de Suriye ve İsrail arasında imzalandı. Anlaşmaya varılmasından bir iki gün önce inisyatifi Amerika'ya kaptırmanın ve devre dışına düşmenin kuşkusu içinde, Sovyet Dışişleri Bakanı Gromiko, 28 Mayıs tarihinde Şam'a geliyor ve iki gün kalıyordu. Gromiko ziyaretinin sonucu olsa gerek, anlaşma bildirisine Suriye'nin ısrarı üzerine şu hüküm ekleniyordu: «*Sovyetler Birliği Orta Doğu'da kalıcı ve âdil bir barış sağlanması aşamalarının tümüne tam olarak katılmalıdır.*» (15)

Böylece, bir bakıma Suriye Amerika'ya Golan anlaşması ile Suriye'nin Amerika ile yakınlaşmak uğruna Sovyetler'i «feda» etmediğini ima etmiş oluyordu. Yani Suriye, Amerika'ya karşı Sovyet kozunu oynamaya devam edecekti. Bu, yalnız Suriye'nin bir taktik tutumunu değil, aynı zamanda Sovyetlere bağımlı davranmak açısından Mısır'a oranla daha elverişsiz bir durumda bulunduğunu ve Mısır ölçüsünde gücü ve hareket serbestisi olmadığını da belgeliyordu.

Bununla birlikte, Golan cephesinde de sağlanan kuvvetlerin ayrılması ve İsrail'in eski mevzilerini terketmesi olgusu, Orta Doğu'daki Amerikan tutumunu ister istemez güçlendirmeye yaradı. Golan anlaşmasını izleyen günlerde, Nixon, Arap ülkelerini ilk ziyaret eden Amerikan Başkanı sıfatını kazanıyor; 12 Haziran'da Kahire'yi

ve 15-16 Haziran'da ise Şam'ı ziyaret ediyordu. Nixon ziyaretinden sonra Kahire ve Şam'dan yapılan açıklamalarda, 1967 Savaşında Amerika ile diplomatik ilişkilerini kesmiş olan Mısır ve Suriye'nin yeniden Amerika Birleşik Devletleri ile diplomatik ilişkiler kurduğu ilân ediliyordu. Hattâ Suriye Devlet Başkanı Hafız Esat, «*Başkan Nixon ve Amerikan hükümetinin Orta Doğu'ya barışın gelmesine hizmet eden yapıcı çabalarını*» (16) övüyordu.

Amerika gerek Sina ve gerekse Golan'da İsrail'in, küçük oranda da olsa, ilk kez toprak terketmesini sağlayarak, Arapların İsrail'den topraklarını geri almaları için Amerika'yı yanlarına çekmek doğrultusundaki stratejilerini güçlendirdi. Özellikle Mısır'ın gözünde İsrail'e karşı manivelâ kudretine sahip biricik ülke olduğu inancını doğrulamış oldu. Araplar nezdindeki bu diplomatik başarıları ile Amerika, Sovyetler ile arasındaki rekabet açısından önemli bir avantaj elde etti. Ekim Savaşından sonra girilen «barış» sürecinde inisyatifi Sovyetler aleyhine eline geçirdi.

Amerika bu avantajını Sovyet nüfuzunu geriletmek amacıyla kullanmaya başladı. Sovyetler'le birlikte ortak başkanı olduğu Cenevre Konferansını bir yana itti ve stratejisini Kissinger'ın «adım adım diplomasisi» üzerine kurdu.

Cenevre Konferansının amacı, ilgili tarafların iddiasına göre, Ekim Savaşının ortaya çıkardığı yeni Orta Doğu haritası gözönünde tutularak bölgeye toptan ve kalıcı bir barış getirmekti. Amerika ile Sovyetler'in ortak başkanlığını yaptıkları bu kurumun ortaya koyacağı çözüm, doğal olarak, Amerikan ve Sovyet Orta Doğu çıkarlarını dengede tutacaktı. Oysa, Amerika'nın Kissinger'ın mekik diplomasisi yöntemi ile uyguladığı, «adım adım diplomasi» stretejisi, dengeyi kendi lehine ve Sovyetler aleyhine sürekli olarak değiştirmekteydi. Denge kendi lehine ağır basacakken, niçin çıkarlarını Sovyetler ile dengede tutacaktı ki? Üstelik dünyanın bir çok bölgesinde eski nüfuzunu kaybetmişken ve Sovyet ağırlığı artmışken.

Lübnan'da yayınlanan *Daily Star* gazetesinin başyazarı Cihat Khazen Amerikalıların genel bir çözüm elde etmek konusunda isteksiz olduklarını ileri sürüyor ve şu yorumu yapıyor:

«*Amerikalılar... barışa doğru bir kaç yıl sürecek, yavaş bir gelişmeyi arzulamaktadırlar, çünkü bu Sovyetler Birliği üzerinde bir avantaj sağlamanın tek yoludur.*» (17)

Bunun bir an önce işgal edilmiş topraklarına kavuşmak isteyen Arapların arasında izlenecek yol konusunda görüş ayrılıklarına neden olacağı düşünülebilir. Hele Arapların bölünmüşlüğünün Arap birliğine çoğu kez daha ağır basmış olduğu hatırda tutulursa. Gerçekten de öyle olmuştur. Savaşın sona ermesiyle birlikte yeniden filizlenmeye başlayan çelişkiler Mısır'ın Kissinger diplomasisini desteklemesiyle birlikte boy atmıştır. Nitekim Cihat Khazen aynı makalesinde, İsraillilerin Amerikan politikasının bu yanından medet umduklarını ifade etmektedir. Amerikalılar barışa doğru birkaç yıl sürecek bir gelişme arzulamaktadırlar, çünkü bu Sovyetler Birliği üzerinde avantaj sağlamanın tek yoludur diye yazdıktan sonra şu satırları eklemektedir, «*Rabin-Allon-Peres mihveri de aynı şeyi arzulamaktadır. Ki, Araplar arasında ayrılık olabilsin.*» (18)

Arapların bölünmüşlüğü apaçık İsrail'e yaradığına göre ve Kissinger diplomasisi tarafından temsil edilen Amerikan politikasına yanaşmak, Araplar arasında bölünmelere neden olabilecek ya da zaten varolan çelişmeleri derinleştirebilecek iken, nasıl olup da Sedat Amerika'ya yakın bir politika gütmeye kalkışmıştır? Üstelik, Sovyetler'e karşı yakınlığın Arapları böldüğünü ve Arap topraklarının kurtuluş dâvasına zarar verdiğini görmüş ve Ekim Savaşına giden yolda Arapları bağımsız Arap tutumu üzerinde birleştirebilmişken. Nasıl olur da bir süperkuvvete aşırı yakınlığa karşı çıkmış olan aynı Sedat bir başka süperkuvvete yanaşabilir?

Kimisine göre bunda şaşacak bir şey yoktur; çünkü Sedat Mısır işbirlikçi burjuvazisinin siyasî temsilcisidir.

Bu yüzden Sedat'ın politikasını, çıkarları Amerika ile bağdaşan Mısır'ın palazlanan işbirlikçi burjuvazisi tâyin eder. Kimisine göre ise, Sedat Arap ulusunun çıkarlarını Amerika'ya peşkeş çeken bir haindir. Kimisince Sedat politikası burjuvazinin tutarsızlığını simgelemektedir?

Bunlar Sedat hakkındaki olumsuz değerlendirmelerdir.

Bunlara karşılık Mısır lideri hakkında olumlu değerlendirmeler de eksik değildir. Bazıları Sedat'ın, son yıllarda Arapların sahip olduğu en yetenekli devlet adamı olduğunu ileri sürmektedir. Bazılarına ve özellikle Mısırlılara göre, Arapların İsrail'e karşı kazançlı çıktıkları bir savaşın mimarı, ulusal bir kahramandır. Bir başka değerlendirme, Sedat'ın ne Sovyet ne de Amerikan yanlısı olmadığını öne atmaktadır. O, iki süperkuvvete karşı ulusunun ve halkının çıkarlarını korumaya çalışan bir politikanın temsilcisidir.

Hakkında bu kadar değişik ve birbirine zıt yorum yapılan ve bu kadar birbiriyle uyuşmaz hükümler verilen bir lider ve onun temsil ettiği politik eğilim özel bir incelemeyi hakkettirmektedir. Bu, günümüzdeki Orta Doğu politikasının karmaşık denklemlerini çözmeye yarayacak anahtarlardan biri olabilir. Kimdir Sedat, ve Sedat'ın temsil ettiği politik eğilim neyi ifade etmektedir günümüz dünyasında ve Orta Doğu'sunda?

ONUNCU BÖLÜM

SEDAT :
GERİCİ Mİ, İLERİCİ Mİ?
YENİ TİP BİR ÖNDERLİK

Enver Sedat 1918 yılında doğdu. 1975 Aralık ayındaki yaş gününde kendisi ile görüşen basın mensuplarına, babasının Mustafa Kemal'den çok etkilendiğini, evlerinde Mustafa Kemal'in bir resminin asılı bulunduğunu ve babasının kendisine ve kardeşlerine Mustafa Kemal'i bütün İslâm dünyasının emperyalizme karşı bir kurtuluş kahramanı olarak tanıttığını ve kendisinin bu etki altında yetiştiğini anlatmıştı (1)

Sedat'ı sağcı olarak niteleyenler onun İslâmcı siyasî gruplarla siyasî hayatının çeşitli dönemlerinde kurduğu yakın ilişkileri ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerle işbirliği yapmasını iddialarına dayanak olarak ileri sürmüşlerdir. Eski İsrail Başbakanı Golda Meir dahi, 1975 Kasım'ında Birleşmiş Milletler'de Siyonizmi ırkçılık ile bir sayan ve Mısır'ın kabul edilmesinde büyük rol oynadığı karardan sonra, «*Sedat gerçek yüzünü gösterdi. Bir Nazi idi ve hâlâ öyledir.*» (2) demişti. Sedat'ın Nazilerle ilginç ilişkilerin öyküsünü *Middle East* dergisinin 1976 Mart sayısında izlemek mümkündür:

«*Sedat'ın ve diğer coşkun genç subayların İngilizlerden kurtulmak için 1942'de Alman yardımı peşinde koşmaları İngiliz işgalinden duydukları derin nefretten kaynaklanmıştı. Sonunda 1952'de monarşinin yıkılmasına yol açacak olan ilk çabalarına giriştikleri bu dönemde, genç subaylar aynı zamanda Mısır'ın Mussolini İtalya'sının bir parçası olmamasını ya da Almanlar tarafından işgal edilmemesini istiyorlardı.*

Sedat'ın geçenlerde hatırlattığı gibi subayların plânı hiçbir İngiliz askerinin Kahire'yi canlı terketmesine izin

vermemekti. İngilizler, Rommel komutası altındaki Mihver kuvvetlerinin Hitler'in Britanya İmparatorluğuna zayıf noktası olan Mısır'dan saldırıya geçme plânını uyguladıkları bir sırada geri çekiliş halindeydiler. Subayların plânı Alman ilerleyişini Mısır'ın tam bağımsızlığını geri verme karşılığında desteklemeyi kapsıyordu. Ne var ki, Mısırlıların Almanlarla uygun temasları hiçbir zaman kuramamaları yüzünden, bu plânlar yürümedi. Almanlar iki ajanlarını subaylarla temas etmek üzere Kahire'ye gönderdi ve Sedat, bir muhabere subayı olarak onların telsiz cihazlarını tamir etmeye gittiğinde İngiliz ve Mısır istihbaratçıları tarafından izlenmişti ve sonuçta tutuklandı ve ordudan ihraç edildi. 1949'da ordudaki görevine yeniden iade edilene kadar dokuz yıl kamyon şoförü, taş ocağı işçisi ve kapıcı olarak çalıştı.» (3)

Sedat, daha sonra Nasır'ın başkanlığındaki, 1952' de Krallık rejimini deviren Hür Subaylar grubu içinde yer aldı. 1949'da kurulan bu grubun 10 liderinden biriydi. Mısır devriminin başarıya ulaşmasından sonra 1955-56'da Devlet Bakanlığı, 1957-64 arasında Ulusal Meclis Başkan Yardımcılığı ve 1964'den 1969'a kadar ise Meclis Başkanlığı yaptı. 1966'dan Nasır'ın ölümüne kadar Devlet Başkanı Yardımcılığını da yürüttü.

Sedat'ın siyasî kariyerinde önemli sıfatlarından biri 1962-64 yılları arasında Afrika-Asya örgütünün Başkanlık Konseyi üyeliğinde bulunması idi. Bloksuzluk hareketinin ve Üçüncü Dünya dayanışmasının gelişmesinde önemli rolü olan Afrika-Asya hareketinin 1958 yılında Kahire'de yapılan konferansına da Sedat başkanlık etmişti.

İsrail baskısı bir ansiklopedide, Sedat'ın Hür Subaylar örgütünde çalıştığı sırada Müslüman Kardeşler ve sağcı Genç Mısır Partisi ile kendi yeraltı örgütü arasında irtibatçılık yaptığını ileri sürdükten sonra siyasî yapısını şöyle tanımlıyor, *«Hür Subaylar arasında İslâm düşüncesine en yakın olarak kabul edilirdi... Nasır'ın olumlu tarafsızlık ve Arap sosyalizmi ilkelerini kabul etmekle birlikte, bir sağ-kanat milliyetçisi olarak kaldı.»*(4)

Sedat hakkındaki bu biyografik notlar onun siyasî

mayası konusunda yeterli bir değerlendirmeye olanak tanıyacak ölçüdedir. Mısır liderinin siyasî yapısı, Mısır üzerindeki İngiliz egemenliğine karşı verilen ve kendisinin de ön safhalarda katıldığı mücadele içinde inşa edilmiştir. Arap ve özgül olarak Mısır milliyetçiliği ve yurtseverliği, Sedat'ın siyasî hayatının kalın çizgilerini oluşturmaktadır. İslâmcı örgütlerle ilişkilerine gelince; bu Sedat'ın solcu olmadığını ortaya koymak için bir anlam taşımaktadır ama gerici olduğunu hiçbir şekilde izah edememektedir. Sedat'ın yakın ilişki kurduğu, sözü geçen örgütlerin hepsi, Mısır'da İngiliz egemenliğine karşı mücadele eden militan kuruluşlardı. Gerek bu örgütlerin gerekse Sedat'ın kendisinin İslâm düşüncesi ile yakın ilişkisi, Arap dünyasında asla bir ilericilik - gericilik ölçüsü olamamaktadır. İslâmiyet'in Arap dünyasında oynadığı siyasî rol, ona bir din olarak Batı düşüncesinin ve Batılı düşünürlerinin verdiği yargılardan çok farklıdır. İslâmiyet, Arap dünyasında neredeyse Arap ulusal kültürünün bir başka ismi olarak anılmaktadır. Arap milliyetçiliğinin en parlak temsilcilerinden olan Baas Partisi'nin kurucusu Hristiyan Mişel Eflâk dahi İslâmiyeti Arap mirasının bir parçası olarak kabul ettiği için sosyalizm veya milliyetçilikle tezat halinde olmadığını ifade etmiştir. (5) «*Baas entellektüelleri, İslâmiyetin inkâr edilmeyecek ve edilmemesi gereken Arap mirasının zengin bir parçası olduğundan tamamen aynı fikre sahiptirler. Baasçı bir entellektüel olan İlyas Farah. İslâmiyetin, ilk Arap milliyetçi devrimi olduğunu söyler.*» (6) Çok köklü geçmişine rağmen uzun yıllar boyu emperyalizmin doğrudan ya da dolaylı egemenliği altına düşmüş olan Arap dünyasında, İslâmiyetin, anti-emperyalist Arap ulusal uyanışının kültürel dokularından biri olarak olumlu bir işlevi olmuştur. Bu nedenle, emperyalizm şartları hesaba katılmadan Arap dünyasında İslâmiyetin özelliği kavranamaz ve İslâmcı düşünceden etkilenen Arap siyaset adamlarının değerlendirilmesinde yanılgıya düşülür.

Sedat'ın İslâmcı bir yaklaşımla bezenmiş ulusal kur-

tuluşçuluğuna ek olarak siyasî yapısında iz bırakan Afrika-Asya dayanışma hareketi içinde yüklendiği görevlerdir. Bugünkü Üçüncü Dünya dayanışmasının oluşumunda üstlendiği görevler, Sedat'ın anti-süperkuvvet düşüncesini ve tutumunu biçimlendirmiştir. Bir yandan koyu bir Mısır ve Arap milliyetçisi olan Sedat, öte yandan küçük ülkelerin birliğini ve dayanışmasını savunmaktadır. Bu tavrına ilişkin şu sözleri ışık tutucudur:

«Günümüzün dünyası büyük varlıkların dünyasıdır... Küçük ülkeler ancak gruplaşmakla, çabalarını koordine etmekle ve uluslararası pazarlarda rekabete dayanabilecek ortak teşebbüslere girişmekle yaşayabilirler.» (7)

Sedat'ın ismi etrafında fırtınalar ilk kez, 1972'de Sovyet danışmanlarını Mısır'dan çıkarma kararı aldığı sırada kopmuştu. Ancak, bir yıl sonra, Ekim Savaşında Araplara Esat'la birlikte önderlik yapması, hakkındaki ithamları boşa çıkardı. İzlediği politika, ikinci kez, 4 Eylül 1975'te Kissinger'in girişimleri sonucunda İsrail ile imzalanan Sina Anlaşması üzerine fırtınalar kopardı. Sina Anlaşması Sina topraklarının üçte birini ve bu arada stratejik Mitla ve Gidi geçitlerini ve Abu Rudeys ile Ras Sudr petrol havzalarını Mısır'a yeniden kazandırmış, buna karşılık Mısır, yeniden uluslararası deniz ulaşımına açtığı Süveyş Kanalından İsrail bandıralı olmayan gemilerin, İsrail'e, askeri malzeme olmamak kaydıyla mal taşımasını kabul etmiştir. Ayrıca anlaşma hükümlerine göre taraflar ilke olarak aralarındaki anlaşmazlığın çözümü için barışçı yollardan çaba göstereceklerini beyan etmişlerdir.. Anlaşma'nın, Sedat'ın Arap davasını Amerika'ya peşkeş çekmekle suçlanmasına olanak veren önemli bir maddesi ise, İsrail'in Mitla ve Gidi geçitlerinde sahip olduğu ve bir saldırıyı önceden haber vermeye yarayan elektronik erken uyarı istasyonunun yerine daha ileri bir noktada, yani Mısır ve İsrail kuvvetlerinin arasında Amerikalıların bir elektronik erken uyarı istasyonu kurmalarını kapsayan maddedir.

Sedat ve Mısır politikası konusunda büyük fırtınalar kopmasına yol açan Sina Ara Anlaşması'nı yorumlayabilmek için Sedat çizgisi ile Nasır çizgisini karşılaştırmak, benzeyen ve ayrılan yönlerini ele almakta fayda vardır. *The Middle East* dergisinin Kasım 1975 sayısında, «Kuvvetlerin Uzaklaştırılması Anlaşmasının Ardındaki Politikalar» başlıklı, Kahire kaynaklı ve Asım Abdülmuhsin imzalı yazı bu konuda ipucu vermektedir:

«Anlaşma o kadar kötü müydü? Eleştirenler haklı mıydılar? Sedat savaştan önce ve sonra verdiği sözleri çiğnemiş miydi? Sonunda çıkmaz olduğu kanıtlanacak olan deneyci bir yol mu tutturmuştu? Bütün bu soruların anahtarı, herhalde Sedat'ı ve Arap dünyasındaki temsil ettiği yeni tip liderliği anlama çabasında yatmaktadır.

Nasır, Arap dünyasında çok yüce bir figürdü. Bu yükseklik, doğal olarak bazı Arap liderlerinde husumet uyandırdı ve İsrail karşısında uğranılan 1967 yenilgisinin ertesinde Araplararası ilişkileri olumsuz bir biçimde etkiledi.

1970'de Nasır'ın yerini aldığında Sedat'ın görevi gıpta edilecek cinsten değildi. Önünde yeni bir ülke, hemen hemen iflâs halinde bir ekonomi, yeniden kurulması gereken bir ordu, bölünmüş bir Arap dünyası (kanlı Ürdün-Filistin çatışmaları devam ediyordu), Orta Doğu sorununa Berlin'in bölünmüşlüğü gibi süreklilik kazanmış bir sorun olarak bakma eğiliminde bir dünya kamuoyu, silah tedarikini yerine getirmeyen bir süper kuvvet (Sovyetler Birliği) vardı. İkinci süper kuvvet (Birleşik Amerika) tamamen İsrail'e bağlanmıştı. Batı Avrupa, Fransa hariç, İsrail'i desteklemekteydi.

Eğer Sedat'ın ülke içindeki çabaları bir yana bırakılacak olursa, ilk büyük başarısı, meslekdaşları Arap liderlerini, Nasır'ın adımlarını izlemediğine ve kendisinin

onlarla eşit olarak kabul edilmesini istediğine ikna etmesi idi. Belirli bir vakit alan bu adım, gereksiz hassasiyetleri giderdi ve 1973 Savaşı için Arap kaynaklarını azami ölçüde seferber etmek bakımından hayati idi. O (Sedat), Nasır stili pan-Arap liderliğinin artık yürümediğini ve birleşme ve yarardan ziyade bölünme ve zarara yol açtığını anlamakta çabuktu. İnanmaktadır ki, bu, Mısır'ın Arap dünyasında en büyük ve en etkin ülke olarak rolünü azaltmamakta, ama her Arap liderinin iktidar ve etki bakımından kendi payına sahip olması anlamına gelmektedir.

Bu bakımdan, Sedat, hiç bir zaman kendisi ya da kurmayları aracılığıyla diğer Arap liderlerine hemen hemen sürekli olarak danışmayı ihmal etmemekte ve ayrıntılar üzerinde diğer Araplar adına konuştuğunu asla iddia etmemektedir. «Arap ulusunu ilgilendiren hepimiz arasında bir danışma konusudur, fakat Mısır'ı ilgilendiren Mısır halkının kararına bağlıdır» demiştir. (8)

Asım Abdülmuhsin, Sedat'ın önderlik anlayışındaki bir önemli hususu da şöyle belirtmektedir:

«Savaştan önce ve sonra dünya kamuoyuna başvururken kendisini eleştirenlerin onu ciddiyetle ele almadıklarını ve biri yerel ve bölgesel tüketim amacıyla, diğeri ise dünya kamuoyuna yönelik olmak üzere, iki farklı dil kullanan tipte bir devlet adamı olduğuna inandıklarını söylüyordu. Oysa o tek bir dil konuşan az sayıdaki liderlerden biridir. Az konuşur, az söz verir ve genellikle istediğini elde eder.» (9)

Sedat'ın Orta Doğu uyuşmazlığı konusundaki anlayışı, Mısır'ın savaş sonrasında izlemiş olduğu stratejiyi anlamaya olanak vermektedir. Keza bu, Sedat'ın Amerika ve Sovyetler'e karşı sahip olduğu tavrı biçimlemektedir. Gene Asım Abdülmuhsin'in satırları:

«Sedat'ın kanısına göre Arap-İsrail çatışmasının çözümü kuşaklar alacaktır. Her kuşağın, yeteneklerine ve içinde yaşadığı dünya şartlarına göre katkıda bulunması gerekmektedir. Gerisi, yerine getirilmek üzere gelecek kuşaklara bırakılmalıdır. Bu, herhangi bir kuşağın gele-

cek kuşakların hareket serbestisini etkileyecek adımlar atmakta serbest olması anlamına gelmemektedir. Onun inancına göre, Araplar ya hep ya hiç tutumunda ısrar etmekte hataya düşmüşlerdir. İsrail'i, Arap topraklarındaki işgalini tahkim etmesine ve daha fazla toprak ilhak etmesine olanak veren bu tutum kadar sevindirecek hiç bir şey olamaz.

Sedat, çatışmanın tarihsel olduğuna ve Arapların amaçlarını elde etmekte Siyonist adım adım yaklaşım tarzından ders almaları gerektiğine inanmaktadır. Ya hep, ya hiç biçimindeki duygusal Arap çizgisinden ayrılmanın içerdiği risklerin farkındadır. Ancak, onun mantığını destekleyen ve sürekli gelişen eğilime güvenmektedir. Kendi kuşağının İsrail'in 1967'de işgal ettiği toprakları boşaltmasını ve Batı Yakası ile Gazze Şeridinde bir Filistin devletinin kurulmasını sağlamasının önemli bir şey olacağını söylemiştir. Bunun karşılığında, İsrail ile bir barış anlaşması imzalamaya hazır olacaktır, ama normal ilişkiler kurmaya değil. Çünkü bu gelecek kuşağın karar vereceği bir adımdır.» (10)

Sedat'ın Ekim Savaşının ortaya çıkardığı Araplar lehindeki parlak tablo üzerine, barışın koşulu olarak 1967'de işgal edilen toprakların boşaltılması ve bu boşaltılacak topraklardan Filistin toprağı olan Batı Yakası ve Gazze'de bir Filistin devletinin kurulmasını ileri sürdüğü hatırlanırsa ve bu, yukarıda yer alan Sedat'ın Orta Doğu uyuşmazlığının özelliğine ilişkin yorumu ile birleştirilirse, Mısır stratejisinin azami ve asgarî hedefleri ile güçlü ve zaaf teşkil eden yanlarının kavranması söz konusu olabilir.

Anlaşılmaktadır ki, Mısır, amacını 1967'de işgal edilen toprakların kurtarılması ve Filistin topraklarının bir bölümü üzerinde bir Filistin devletinin kurulması ile sınırlamıştır. Bu, Mısır'ın asgarî amacıdır. Bu amacın yerine getirilmemesi, Mısır'ın iştirak edeceği ve muhtemelen başını çekeceği bir yeni savaşın nedeni olacaktır. Zira Arap dünyasında yerleşik kural odur ki, Mısır savaşmadan Araplar İsrail ile savaşa giremez. Elbette, bu,

düzenli savaş anlamında kullanılmaktadır. Düzensiz ya da başka bir deyimle gerilla savaşı kastedilmemektedir. Bu tip savaşı Arap ulusunun ayrılmaz bir parçası olan Filistinliler on yılı aşkın bir süredir sürdürmektedirler.

Mısır'ın azamî hedefi, bütün Araplarınki gibi İsrail'siz bir Orta Doğu'dur. Ancak, Mısır yöneticileri, İsrail'i bir gerçeklik olarak görmektedirler. Bu gerek Nasır'ın, gerekse Sedat'ın bir çok demecinde ifade edilmiştir. İsrail'siz bir Orta Doğu, Mısır'ın gönlünde yatmaktadır; gönlündekini aklına vurduğu zaman ise, İsrail'i bir gerçeklik olarak ele alma eğilimi ağır basmaktadır. Bununla birlikte, Sedat bu noktada geleceğe ipotek koymak istememektedir. İsrail ile savaş durumunu ortadan kaldırmak başka, İsrail'i tanımak başkadır Sedat'a göre. İsrail'i tanıma noktasına ulaşmak ya da ulaşmamak bir sonraki Arap ve özellikle Filistinli kuşağın sorumluluğundadır. Bugünkü kuşağın görevi, 1967'de işgal edilen toprakları kurtarmak ve bir Filistin devletinin kurulmasını gerçekleştirmektir. Bu, Sedat için, Orta Doğu uyuşmazlığının tümü açısından asgarî, bugünkü dünya koşulları altında uyuşmazlığa gerçekçi ve Arapların lehinde bir çözüm getirmek için azamî hedeftir.

Ve bu, üzerinde taviz verilmesi olanaksız bir hedeftir. Sedat, savaş sonrası yaptığı konuşmalarda bu noktanın altını çizmiştir. Bu nedenle, bütün iddiaların aksine Mısırlılar Sina Anlaşması'nı siyasi değil, askeri bir anlaşma olarak kabul etmektedirler. Sedat'a ve Mısır yönetimine göre, siyasi bir anlaşma Sina'nın tümünü, Golan'ın tümünü ve Batı Yakası ile Gazze'de bir Filistin devletini kapsamalıdır. Mısır bu noktada tavize yanaşmayacağını açıkladığına, İsrail ise ne 1967'de işgal ettiği toprakları terketmeye pek niyetli görünmediğine, ne de yanıbaşında bir Filistin devletinin kurulmasını istemediğine göre, Mısır için savaşmaktan başka yol kalmış mıdır?

Mısırlılar buna olumlu cevap veriyorlar Araplar İsrail'e karşı beşinci bir savaşa girmeye hazır olmadıkça, tüm politik araçlar barış yoluyla elde edilebilecek olanın

azamîsini elde etmek için sarfedilmelidir. Zira Sedat'a göre, «*İşgalini sağlamlaştırması için onu barış içinde serbest bırakmaktan çok İsrail'i sevindiren bir şey yoktur.*» Sedat, barışı da savaş gibi bir politik mücadele biçimi olarak görmektedir. Onun için, mutlak anlamda barış da yoktur, mutlak anlamda savaş da yoktur. Bu konuda, «*Diplomatik çabaların faydasız olduğunu hissettiğimiz; önümüzde başka bir şey kalmayacağı zaman bir başka savaşa hazırlanırız.*» demiştir. Sedat'a göre, öylesine bir an gelene kadar askeri eylemin uzantısı olan siyasi eylem, ya da tersi, devam edecektir. (12)

Amerika'nın rolü Sedat için, işte bu askeri eylemi izleyen siyasi eylem sürecinde ortaya çıkmakta ve değer kazanmaktadır. Barışçıl bir çözüm elde etmek için başlıca unsurun Amerika'nın oynayacağı rolde bulunduğuna inanmaktadır. Arapların, Birleşik Amerika'yı Orta Doğu buhranında daha az ön yargılı ve daha adil bir rol oynamaya ikna edebileceklerini düşünmektedir. Amerikalıların İsrail'in bütün ihtiyaçlarını sağlayan ve bu nedenle İsrail ile özel ilişkilere sahip bir taraf olmaları sayesinde, Orta Doğu oyununda hemen hemen bütün kartları cebinde tuttukları inancındadır. «*Orta Doğu buhranında hemen hemen bütün kartlar Amerika'nın ellerinde; beğensek de, beğenmesek de Amerika ile görüşmeye mecburuz*» (13) demiştir.

Bu anlayış, süper devlet manevraları için çok uygun bir zemin oluşturmaktadır. Çünkü, Araplar savaş sırasında değil, genellikle, barış süreci içinde bölünmüşlerdir. Ve bu bölünme herşey ve herkesten önce Filistinlilere pahalıya mal olmuştur. Nitekim, onca kazançlarına rağmen, Ekim Savaşı'nın Sedat'ta uyandırdığı bu umutlar ve bu eğilim, Arap dünyasının Ekim Savaşı sonrasında parçalanmasında rol oynamıştır. Bu sayede, diğer süper kuvvet Sovyetler Birliği, bu parçalanmışlıktan yararlanarak Suriye'yi Mısır'ın üzerine sürmüş, FKÖ'ye yanaşmış ve Araplararası ilişkilerin iyice karmaşıklaşmasında önemli pay sahibi olmuştur. 1973 Ekim Savaşı sonrasının olumsuz yüzü, böylece bir yandan Amerika'nın, öbür yan-

dan Sovyetler'in Arapları bölmeleri ve birbirlerine karşı kurmaları biçiminde ortaya çıkmıştır.

Sedat, izlediği politika ile böyle bir tablonun ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Ancak bu, Sedat'a «Arap çıkarlarını Amerika'ya sattı» iddiasının yöneltilmesine olanak verir mi? Böyle bir suçlama haklı mı olmaktadır?

Kuşkusuz, hayır. Üzerinde durulması gereken, Sedat'ın çıkış noktası ve ulaşmak istediği noktadır. Mısır Devlet Başkanı'nın kalkış noktası da, ulaşmak istediği nokta da, Arap'tır. Amerika'nın değil, Arapların, en başta kendi ülkesi Mısır'ın işgal altındaki topraklarını geri almak noktasından hareket etmiştir. Ulaşmak istediği nokta da budur. İşgal edilmiş Arap topraklarının geri alınması. Ve bu amaç bugün de terkedilmemiştir.

Sedat'a yöneltilen bu tür bir suçlamanın ardında Mısır ile ilişkileri bozulmuş olan ve bu nedenle Orta Doğu'daki önemli bir nüfuz alanını kaybetmenin hırçınlığını yaşayan Sovyetler Birliği'ni bulmak mümkündür. Bu tür bir suçlama, daha çok, Sovyet propaganda makinasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Öyleyse, Sedat'a izlediği politika açısından Amerika'nın oyununa geldi, Amerika'nın tuzağına düştü biçiminde eleştiri yöneltmek mi haklı ve doğru olmaktadır? Sedat'ı bu biçimde eleştirenler isabetli bir eleştiri mi yöneltmiş olmaktadırlar?

Bu sorulara olumlu cevap vermek için Mısır'a yanaşmak isteyenin Amerika olduğunu ileri sürmek gerekiyor. Oysa, Amerika'ya ısrarla yanaşma politikasını Mısır gütmüştür. Üstelik, bu, belli ölçülerde Amerika'ya rağmen olmuştur. Yani ortada kandırılmış bir Mısır yoktur. Olgu, böyle değildir. Sedat'ın hedefi, Amerika'ya yanaşıp, masaya oturtarak, onun aracılığıyla İsrail'den toprak kazanmaktı.

Sedat'ın Nasır'ın ulusal kurtuluşçu politikasını terkettiği ve emperyalizmle uzlaşma içine girdiği konusundaki iddiayı en fazla besleyen hususların başında 1974 Ekiminde alınan yabancı sermayeyi teşvik tedbirleri ve

yabancı yatırımları için serbest bölgeler kurulmasını öngören kanunların çıkarılması gelmektedir. Sedat'ın «infitah» yani açık kapı politikası adını alan bu liberal iktisat politikası Mısır dış politikasındaki Batı'ya açılış ile birleştirilerek Sedat'ın ve onun kişiliğinde Mısır'ın bundan böyle emperyalizmin kollarına atıldığı hükmünün verilmesine yardımcı olmuştur. Böylece, Mısır'da bir işbirlikçi burjuvazinin varlığından ve Sedat'ın bu işbirlikçi burjuvazinin siyasi temsilcisi olduğundan bahsetmek mümkün olabilmiştir.

Söz konusu kanunların tutarlı bir tanımlanması şöyle yapılmaktadır:

« *«Açık kapı» mali politikası ile serbest bölgeler kurarak, yatırımcılara kâr transferleri için liberal şartlar tanıyarak ve onlara millileştirme ve müsadereye karşı korunacakları güvencesini vererek yabancı yatırımcıları çekmek plânlanmıştır. Kamu sektörünün, onu tamamlayıcı bir yeni hür teşebbüs yaratılırken, muhafaza edileceği vaad edilmiştir.*» (14)

Mısır'ın iktisadî hayatındaki bu gelişmeyi Cumhuriyet Türkiye'sindeki sınıflaşma ile karşılaştıranlar çıkmıştır. Onlara göre, Mısır'ın 1974'den sonra girdiği süreç —iç politika açısından— Türkiye'nin 1923'ten, hattâ İkinci Dünya Savaşından sonra içine girdiği süreci andırmaktadır. Aşağıdaki satırlar ilgi çekicidir:

«Nasır'ın dönüşümleri eski toprak ağası sınıfın gücünü azalttı ve Mısır ekonomisi üzerinde Mısır devletinin, yani ulusal idari cihazın denetimini kurdu. 1960'ların başlarında asgarî bir sınaî temel inşa edilmişti. Nasır'ın ve grubunun bu reformları, emperyalistler askeri cuntayı 1954-56 arası daha radikal bir çizgi izlemeye zorladığı için, isteksizce mi uyguladığı ya da bunların Hür Subayların ilk programında zaten içerilmiş mi olduğu bir tartışma konusudur. Bu meselede gerçek ne olursa olsun, bu reformların uygulandıkları zaman, yeni bir hakim sınıfın doğduğu çerçeveyi sağladıklarına şüphe yoktur. Ve bu «tabaka cedide» ya da yeni sınıf, Nasır reformları za-

manında geçici olarak kesilmiş bulunan, Batı ile daha yakın ilişkileri yeniden kurmak istedi. Türkiye'de olmuş olduğu gibi, görece bir anti-emperyalist ekonomik reformun ilk dönemi devletin elindeki iktisadî ve idarî kurumların etrafında ve içinde bir burjuvazi yaratmıştır. Tahkim edilir edilmez, bu burjuvazi, ihya edilmiş bir pazar ekonomisinde güvenli bir yandaş olarak hareket edebilmektedir. Türkiye'de Atatürk dönemi (1921-1938) ulusal-devlet sektörünü sağlamlaştırmıştı ve bu daha sonra içinde özel sermayenin canlandığı İkinci Dünya Savaşının patlamasıyla bozuldu ve sonuçta Amerikan teşviki ile Demokrat Parti'nin 1950'de iktidara getiren demokratlaşmaya yol açtı.

...Bu politikayı Sedat başlatmadı; zaten Nasır zamanında başlamıştı ve Sedat'ın politikalarının selefinin politikaları açısından eleştirilmesi oldukça sahtedir.» (15)

Dolayısiyle, Nasır dönemi ile Sedat dönemini birbirinden kesin çizgilerle ayırmak ve birincisine olumlu ikincisine olumsuz hükümler vermek ciddi ve tutarlı bir değerlendirme sayılamaz. Sedat döneminde Mısır'da doğan bütün gelişmelere Nasır'ın izlediği politika gebeydi. Zaten aksini düşünmek eşyanın tabiatına aykırı olur. Mısır tecrübesinin, dikkatleri, asıl Mirsky cinsinden Sovyet ideologları ve teorisyenlerinin tezlerinin iflâsına çekmesi gerekir. Mısır ve benzeri ülkelerde işçi sınıfına dayanan Marksist bir partiye gerek olmaksızın, bu ülkelerin «apoletli entellektüeller» ve «devrimci demokratlar» önderliğinde ve «kapitalist olmayan kalkınma yolu»ndan sosyalizme yürüyeceğini iddia eden bu anti-Marksist tezlerin geçersizliği için Mısır yararlı bir örnek olmuştur. Marksist hareketin baskı altında tutulduğu ve gelişemediği hiç bir ülkede Marksist olmayan güçlerin yönetiminin ülkeyi sosyalizme götürmediği ve götüremeyeceği Mısır örneği ile bir kez daha kanıtlanmıştır.

Ancak, bu husus, Mısır yönetiminin anti-emperyalist ya da yurtsever olmadığı anlamına da gelmemektedir. Zira anti-emperyalist ya da yurtsever olmak sadece Marksistlere özgü değildir. Bloksuz ve toprakları işgal altında

olan bir ülke olarak Mısır'ın bugün dünya politikasında ilerici bir rol oynamaması ya da oynayamayacağı saçma olur. Mısır'daki ekonomik alandaki gelişmeler gerçekten Türkiye'nin 1945 sonrası geçirdiği gelişmeleri hernekadar andırıyorsa da, akıldan çıkarılmaması gereken, Mısır topraklarının bir bölümünün emperyalizmin desteğindeki Siyonist İsrail'in işgali altında olduğudur. 1945 sonrası Türkiye ile bugünkü Mısır arasında derin ve tayin edici bir farklılığı yaratan budur. Kendi toprakları ve bir parçası olduğu Arap ulusunun diğer ülkelerin topraklarının yabancı işgali altında olduğu bir dönemde, Mısır gibi köklü bir anti-emperyalist geleneği olan en büyük Arap ülkesinin anti-emperyalist mücadeleyi terkettiğini, ülke içindeki iktisadî gelişmelerin izahıyla ileri sürmek kaba bir ekonomizmden başka bir şey olmaz.

Mısır'da 1974 Ekiminden sonra yer alan iktisadî gelişmeleri yorumlarken, bu gelişmelerin Nasır döneminde izlenen bürokratik devlet kapitalizminin bağrından doğduğunun öne sürülmesi gibi, dış etkenlerin oynadığı hızlandırıcı role de dikkat etmek uygun olur. 1948'den beri İsrail'e karşı yürütülen mücadelenin en ağır iktisadî ve malî yükü Mısır ekonomisinin omuzlarına binmişti. Üstelik, 1967 Savaşında Süveyş Kanalının kapanması Mısır ekonomisi için yıkım olmuştu. Ardından gelen 1973 Savaşı ve Mısır'ın belini büken astronomik dış borçlanmalar, Mısır ekonomisini çöküntünün eşiğine getirdi. Sedat önderliğinden Mısır'da sosyalizmi inşa etmesi beklenemeyeceğine göre, bu şartlar altındaki ve bürokratik kalıplar içine sıkışmış olan bir ekonomiyi canlandırmak amacıyla izlenen yeni politika hiçte şaşırtıcı olmamaktadır. 1975 Eylül'üne gelindiğinde Mısır'ın sivil dış borçları 2 milyar 717.8 milyon İngiliz sterlini tutarında idi ve bunun yarıdan fazlası Sovyetler Birliği'ne aitti. Hemen hemen sadece Sovyetler Birliği'ne ait olan Mısır'ın askeri dış borçları ile yukarıdaki rakamdan biraz daha fazla tutuyordu. (16) Sovyetler Birliği Mısır'ın kendisine olan borçlarını bir siyasi şantaj aracı yaparak ertelemeye yanaşmadığı gibi, Nasır döneminde ün yapan, «borçlu ala-

caklıdan daha güçlüdür, çünkü borçlarını ödemeyi durdurduğunda alacaklı ona karşı hiç bir şey yapamaz» (17) şiarı yüzünden Batılılar da Mısır'ı kredi vermek ve yatırım yapmak için güvensiz buluyorlardı. Ülkenin savaş halinde olması güvensizliği besleyen ikinci bir etken idi. Bu durumda, «kapitalist olmayan» değil de, «kapitalist» kalkınma yolunu tutan Mısır yönetiminin aldığı ekonomik kararlar anlam kazanabilmektedir.

Ekonomik liberalleşme politikası siyasi liberalleşmeyi de beraberinde zorunlu olarak getirmiştir. Gerçi sağcı akımlar bu liberalleşmeden yararlanmışlardır ama kamu özgürlükleri, bu arada basın, toplantı, dernek kurma, söz ve fikir özgürlükleri de Nasır dönemine oranla hayli geliştirilmiştir. Toplumsal hayattaki demokratlaşmanın Mısır halk kitlelerine, isteklerini daha iyi ve daha güçlü bir biçimde ifade olanağını sağlayacağı ileri sürülebilir.

SEDAT ve AMERİKA

Mısır'ı kapitalist esaslara dayanarak kalkındırmak isteyen Mısırlı yöneticilerin Amerika ile yakın siyasi ilişkiler içine girmesi, Mısır'ın Amerikan emperyalizminin sömürüsü ve denetimi altına girmesi sonucunu doğurmayacak mıdır diye bir soru akla gelmektedir. Ancak, önemli olan husus, bir ülkenin bir başkası ile yakın siyasi ilişkiler içine girip girmemesi değildir. İlişkinin kimin inisyatifi altında olduğu ve esas olarak, kimin kazançlı çıktığıdır. Söz konusu somut durumda, Amerika'nın Mısır ile yakın ilişkiye girmesinden ötürü kazançlı çıkmadığı, elbette ki, söylenemez. Amerika, bu ilişki sayesinde Arap dünyasında çok sarsılmış olan durumunu bir nebze düzeltmiştir. Fakat, Amerika için özellikle kazanç getiren nokta, Orta Doğu'da durumunu Sovyetler'e karşı güçlendirmiş olması ve Amerikan-Sovyet nüfuz çekişmesinde Sovyetler aleyhine bir mevzi kazanmış olmasıdır.

Mısır'a gelince, Amerika'yı Orta Doğu'da daha az ön yargılı bir rol oynamaya ikna etmek gereğine inan-

mıştı. Yani, Amerika'yı, İsrail'e körcesine destekte bulunmaya devam ederse çıkarlarının daha ağır bir darbe yiyeceğine inandırmak. Ekim Savaşı ve petrol ambargosu bunun ilk provasıydı. Bundan güdülen amaç ise, Amerika ile İsrail arasında çelişme yaratmak, bu çelişmeyi derinleştirerek İsrail'in iyice tecridini sağlamak ve giderek 1967'de işgal edilen toprakları geri almak ve bir Filistin devletinin kurulmasının yerine getirmekti.

Mısır'ın bu politikada belirli başarılar elde edebildiği birkaç örnek ile anlaşılabilmektedir. Amerika'da çıkan *Foreign Affairs* dergisinde William Sheehan adlı dış politika yazarı, Ford'un Sedat ile 1974 yılında Salzburg'da yaptığı görüşmede Amerika'nın İsrail'in 1967'de işgal ettiği toprakları terketmesinden yana olduğunu ve bunu gerçekleştirmek için çaba harcadığını bildirdi. Derginin 1976 Mart sayısında çıkan bu haber, Amerikan Dışişleri Bakanlığını karıştırdı. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, haberi yalanlamadı ve haberin toplantı zabıtlarını tutan birisi tarafından yazara sızdırıldığını sandıklarını söyleyerek, devlet görevlilerini uyarmakla yetindi. (18) Öte yandan bu konudaki en çarpıcı örnek, Amerika'nın Mısır'a 600 milyon dolar tutarındaki askeri yardım yapmaya karar vermesi ve bunun İsrail'de kopardığı fırtınadır. Amerikan yönetimi İsrail'in tepkilerine rağmen, Orta Doğu'da Sovyet nüfuzuna karşı bu yardımın gerekli olduğu görüşünde direnmiştir. (19) Amerika, Sovyetler ile rekabet söz konusu olunca vesayeti altına aldığı devletlerin çıkarlarının zedelenip zedelenmemesine aldırmamaktadır.

Mısır politikasının başarısı İsrail siyaset adamlarının beyanatlarından da anlaşılabilmektedir. Sina Anlaşmasında asıl geri adım atan tarafın İsrail olduğu bu beyanlarda ortaya çıkmaktadır. Sina Anlaşmasına zorlanan İsrail olmuştur. Onu zorlayan Amerika, Amerika'yı zorlayan ise Mısır. Anlaşmadan aşağı yukarı bir ay sonra, eski İsrail Savunma Bakanı Moşe Dayan şu açıklamayı yapmıştır:

«İsrail aslında Mısır ile yeni anlaşmayı imzalamaya Amerika'nın ağır baskısı yüzünden zorlanmıştır. İsrail Amerikan yönetiminin baskısına karşı duramazdı. Ame-

rika İsrail'i eğer anlaşmayı imzalamazsa mali ve askeri yardımı çekmekle tehdit etti. Kissinger, İsrail'e hiç de iyi davranmadı.» (20)

9 Kasım 1975 tarihli *Guardian Weekly*, Mısır Devlet Başkanı'nın Amerika gezisi sırasında yaptığı bazı konuşmaların ve Amerikalı ev sahiplerinden aldığı belirgin onayın Başbakan İzak Rabin hükümeti için ciddi iç güçlükler yarattığını yazdı. (21)

Bu olgular karşısında, Mısır'ın Amerikan nüfuzuna girdiğini kanıtlamak için, Sina Anlaşmasının kapsadığı, Sina'da Mısır ve İsrail kuvvetleri arasında Amerikalıların işleteceği erken uyarı istasyonlarını öne sürmekten daha sağlam bir koz kalmamaktadır. Fakat, askeri açıdan, Mısırlı yetkililer bu erken uyarı istasyonlarının Amerikalılar tarafından işletiliyor olmasını İsrail'e sağlaması düşünülen güvenlik açısından pek önemsememektedirler. Mısır Genel Kurmay Başkanı Muhammed Abdülgani Gamasi, bu konuda sorulan bir soruya verdiği cevapta, Ekim Savaşında Mısır Hava Kuvvetlerinin erken uyarı istasyonlarına rağmen İsrail hedeflerine vurduğunu söyledi. (22)

Siyasi açıdan ise, yöneltilen eleştirilerin tam tersine, Amerika'yı erken uyarı istasyonlarını işletmeye ikna etmenin Mısır diplomasisinin asıl başarısı olduğunu savunmaktadırlar. Heykel-Kissinger mülakatında, Kissinger'in Orta Doğu'daki Amerikan politikasının unsurlarını sıralarken en son madde olarak Amerika'nın Orta Doğu uyuşmazlığına doğrudan taraf olmak istemediğini ifade ettiğini hatırlamak gerekir. Amerika, sonu Amerika'nın dünyada büyük itibar kaybı ve Amerika'ya karşı güvensizliği ile sonuçlanan Hindiçini yenilgisinden sonra, dünyanın hiç bir yanında çatışmalara doğrudan taraf olmak istememektedir. Hele Orta Doğu gibi kritik ve yüz milyonun üzerinde Arabın yaşadığı stratejik önemde ve zengin petrol yataklarına sahip olan bir bölgede. Mısır'ın Amerikalıları getirip işgal edilmiş Mısır topraklarının üzerine kendi kuvvetleri ile İsrail kuvvetleri arasına dikmesi Amerikan politikasının esaslarına, daha doğrusu yeni çizgi-

sine aykırı idi. Bu durumda, Amerika, Mısır tarafından buhranın göbeğine sorumluluk altına girerek ve isteklerine aykırı olarak sürüklenmiş olmaktadır. Bir bakıma, Amerika, Mısır tarafından kıskıvrak bağlanmış olmaktaydı. Artık gözü kapalı İsrail yanlısı, Arap aleyhtarı bir politika gütmesi çok zorlaşacaktı. Mısırlı yöneticilerin Sina'daki Amerikan varlığına ilişkin değerlendirmeleri bu biçimdedir.

Bununla birlikte, anti-emperyalist tutumda tam bir tutarlılığa sahip hiç bir yönetimin, her ne nedenle olursa olsun, yabancı bir güce toprakları üzerinde askeri varlık tanıması düşünülemez. Ancak, Sedat'ın pragmatik politika anlayışı buna olanak vermektedir. Her şeye rağmen, Sedat, Mısır'ın egemenlik haklarını hatırlatmakta titiz davranmaktadır.

Sina Anlaşmasının parafe edildiği gün Sedat, Amerika'nın Mısır'a satacağı erken uyarı istasyonunun bir Mısır istasyonu olduğunu ve Mısır'ın istediği zaman Amerikalılara terketmelerini bildirme hakkına sahip olduğunu belirtti. Sedat, 1973 Savaşından önce Mısır'da Ruslar aynı tipten bir istasyonu işletirlerken ve o bir Rus işgali sayılmazken, niçin bunun bir Amerikan işgali olarak addedildiğini sordu. ([23]) Bazıları buna çünkü Ruslar sosyalisttir, Amerikalılar ise emperyalist cevabını verebilirler; ama böyle bir cevabın Mısırlılar için tatmin edici olduğu kuşkuludur.

SEDAT ve SOVYETLER

Bir zamanlar, Mısır, Sovyetler'in Orta Doğu'daki en sağlam dayanağı olarak düşünülürdü. Son yıllardaki gelişmeler bu düşüncenin doğru olmadığını ortaya koydu. Daha sonra, Amerika'nın Orta Doğu'da Arap safları arasından elde ettiği en değerli kazanç olduğunu ileri sürenler oldu. Bunun doğru olup olmadığını zaman gösterecektir. Ancak, Mısır'da yaygın olan inanç, Sedat'ın politikası-

nın süperkuvvetlerin kendi şartlarını Araplara empoze etmelerine karşı olduğu yolundadır. Bu inanca göre, Sedat, Arapların gücüne güvenmektedir ve başarılı ve onurlu bir politika güdüldüğü takdirde, Araplar süperkuvvetlerle eşit zemin üzerinde bulunabilirler.

«*Sedat'ın inancına göre herhangi bir süperkuvvet ile eşit şartlar altında görüşmesi bir tabu olamaz. Ona göre, Araplar olgunlaşmışlardır ve kendilerine güvendikleri ve kendi kaynaklarını ve değişen dünya şartlarını kendi çıkarlarına hizmet edecek biçimde kullanmayı bildikleri sürece süperkuvvetlere evet veya hayır diyebilirler. Yabancı hakimiyetinden korkanlar hiç bir şey yapamazlar, demiştir Sedat. Böyleleri radyo dalgaları aracılığıyla savaşmaya alışmışlardır ve artık silah kullanamazlar... Politik ve diplomatik çabalar savaşın bir uzantısıdır ve savaş, politik ve diplomatik çabaların bir uzantısıdır.*

Onu eleştirenler Amerika ve İsrail'in bütün Arap ulusuna ezici bir darbe vurana dek Arapları kandırma yoluna gittiklerini ve onlara bu fırsatın verilmemesi gerektiğini ileri sürüyorlar. Buna Sedat'ın cevabı bu tarz anlayışın Arapların ağırlığını ve potansiyelini küçültmek olduğunu ve ciddi bir güven eksikliğini yansıttığını belirtmek olmuştur. Eğer bu mantık izlenirse, Arapların kendilerini bir süperkuvvetin lütfuna terketmeleri gerekecektir. Sovyetler Birliği'nin...

Sedat, Rusların Mısır adına konuşmasına izin vermeyi reddetmiştir ve ülkesini etkileyen herhangi bir kararın Mısırlı olması gerektiğini belirtmiştir. 1972 yazında Sovyet askeri uzmanlarını ve personelini Mısır'dan çıkartmaya karar vermesindeki neden de buydu. 1973 Savaşından sonra da Arap davasını kendi ellerine almayı amaçlayan Sovyet çabalarını reddetmiştir ve nihai bir çözüm getirmek için Amerika ile kendilerinin çalışmaları gerektiğini belirtmiştir.» (24)

Yani şu söylenebilir ki, Sedat Orta Doğu buhranının çözümünü Amerikan-Sovyet ilişkileri çerçevesinden çıkarıp Araplar ve Amerika arasında bir çözüm haline getirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle, Sovyetler'in Arap mil-

liyetçiliğinin sözcülüğünü yapmasına izin vermemektedir. Arap milliyetçiliği Araplardan başka kimse tarafından yapılamaz. Sedat'ın Sovyetler'e karşı aldığı tutumun temelinde bu yatmaktadır. Bununla birlikte, yönetimi devralmasının üzerinden kısa bir süre geçtikten itibaren Mısır politikasını Sovyet politikasından ayırma yolunu izleyen Sedat'ın Sovyet düşmanı olduğu söylenebilir mi? Bunu söyleyebilmek zordur. Sedat, Arapların süperkuvvetler arasında dengeli bir politika izlemesinden yanadır. Herhangi birisine aşırı bağlılığın Arap topraklarının kurtuluş davasına zarar getireceği görüşündedir. Araplar, daha önceleri Amerika'nın en büyük rakibi olduğu ve kendileri gibi Amerika ile çelişkileri bulunduğu için hedeflerine ulaşmayı Sovyetler'e dayanmakta bulmuşlardı. Sedat'ın anlayışına göre Araplar öncelikle kendilerine dayanmalıdırlar. İsrail'in politikasını, gevşeyen Amerikan desteğini yeniden kazanmak için uzlaşmaz tutum ve uyutma taktiği üzerine kurduğu ve zamanın Ekim Savaşında ortaya koyulan Arap dayanışmasını bozacağına güvendiği ileri sürülünce, «*İsrail'in bu taktikleri berrak ufkumuzu, bağımsız karar verme yeteneğimizi ve azmimizi koruduğumuz sürece önemli değildir*» ([25])demektedir. Onun için önemli olan Orta Doğu sorunu ile ilgili bir kararın bir Arap kararı olmasıdır. Eğer Arapları ilgilendiren bir karar, Sovyet-Amerikan Orta Doğu rekabeti çerçevesinde Sovyetler tarafından alınıyorsa, bu, Sedat anlayışınca asla kabul edilemez.

18 Nisan 1974 günü Mısır Ulusal Meclisi ve Arap Sosyalist Birliği'nin ortak toplantısında bir konuşma yapan Enver Sedat, Mısır'ın Amerika ve Sovyetler Birliği'ne karşı tavrının esaslarını belirliyordu. Mısır'ın dış politikasının bloksuzluk ve iki süperkuvvet arasında «olumlu tarafsızlık» temeline oturacağını belirten Mısır Devlet Başkanı şunları ekliyordu:

«*Amerika ile Sovyetler Birliği pahasına dostluk kurmayacağız ve Sovyetler Birliği ile Amerika pahasına dostluk kurmayacağız; bize dostluk elini kim uzatırsa karşılığında bizde ona dostluk elimizi uzatırız.*» ([26])

Konuşmasında, ayrıca, Mısır'ın Sovyet silah desteğine özgül bağlılığına son vereceğini ve Sovyetler'den olduğu kadar başka kaynaklardan da silah temin etmeye çalışacağını açıkladı. Bu kararın Sovyetler Birliği'nin bütün ricalarına rağmen silah teslimatında bulunmaması üzerine alındığını bildirdi.

Nitekim, 1975 Kasım'ının ilk haftasında Amerika'ya yaptığı ziyaretten dönerken İngiltere'ye uğrayan Sedat, Londra hava alanında yaptığı konuşmada Mısır'ın İngiltere'den silah talep edeceğini, tek bir silah kaynağına bağlanmak istemediklerini ve ekli şartlar koşulmadan silah almak istediklerini, çünkü aksinin yani tek bir silah kaynağına bağlanmanın ve şartlı silah almanın ulusal bağımsızlığa gölge düşürdüğünü belirtiyordu.

Mısır'ın tek bir silah kaynağından kurtulmak ve silah kaynaklarını çeşitlendirmek isteği aslında yıllar öncesine kadar uzanıyordu. Daha 1970 yılında Mısır'lı gazeteci ve yayıncı Muhammed Kişk'in Sedat'a açık mektup şeklinde Beyrut'ta yayınladığı «Mısır halkı ne istiyor?» adlı broşürde, Mısır'ın silah ilişkileri konusunda şu görüşlere ve isteklere yer verilmişti:

«*Sovyet silahlarının satın alınması bizi mutlak bir tekelin iktidarına teslim etti. Batı silah pazarı, rekabeti ve çelişkileri ile, hattâ kaçakçıları ile, devletin pençesinin mutlak ve tartışmasız olduğu Rus silahlarının aksine manevra ve pazarlık yapmak için olanak sağlıyor. Sovyet silahları almak aslında Mısır'ı silahsızlandırdı ve onu Büyük Güçlerin eline teslim etti. İsrail tehdidine karşı uygun cevap Çin'in yapılabileceğini göstermiş olduğu gibi bir Mısır silah sanayîni geliştirmek olacaktı. Bu yapılmadığı için, Mısır bir Büyük Güçler oyununda piyon haline gelmiştir. Mısır'ın S.S.C.B.'yi A.B.D.'ye karşı oynayabileceğini düşünmek bir hayaldir. İkinci Güç, Mısır'ı Sovyet himayesi altında bir ülke olarak görmeyi ve meseleleri doğrudan doğruya S.S.C.B. ile çözmeyi tercih edecektir.*» (27)

Muhammed Kişk'in Sedat'a bir açık mektup niteliğinde olan broşüründe ifade ettiği hususlar sonradan Mı-

sır'ın silah politikasının felsefesi haline geldi. 1955'de zorunluluklar sonucu ve ekli siyasi koşullar ileri sürülmeden başlayan Mısır-Sovyet silah ilişkilerinin, giderek ve özellikle, 1967'den sonra nitelik değiştirmesi, Mısır'ı hem bir Arap silah sanayî kurmaya, hem de silah kaynaklarını çeşitlendirmeye yöneltti. Mısır'ın inisyatifi ile petrol üreten Arap ülkelerinin sermaye kattığı Arap Askeri Sanayîleri Örgütü kuruldu. Bu örgütün, ilk önceleri özellikle Batı Avrupa ülkelerinin lisansları ile silah üreteceği, ikinci kademe ise tam kapasiteli silah üretimine geçeceği düşünülüyor. Bu gelişmeye paralel olarak, Mısır, Batı Avrupa silah pazarlarına açıldı. İngiltere, Fransa ve Batı Almanya ile silah satınalma ilişkilerine geçti. Sadece bu olgu bile Mısır'ın Sovyet silah tekelinden koptuktan sonra Amerikan silah tekeline sığınmadığının, bir süperkuvvetin safından ayrılıp diğer süperkuvvetin safına katılmadığının belgesidir. Amerika ile silah satınalma ilişkilerine girmesi sayesinde Amerikan-İsrail ilişkilerini zedeleyen ve Amerika'yı İsrail, İsrail'i Amerika karşısında müşkül duruma düşüren Mısır, Batı Avrupa ülkeleri ile giriştiği ilişkiler sayesinde de Amerika'ya karşı manevra alanına sahip olmaktadır. Mısır'ın Batı Avrupa ülkeleri ile askeri ilişkilerin yanısıra giriştiği siyasi ilişkiler, Filistin Kurtuluş Örgütü'ne de ufuklar açmaktadır. Örneğin Batı Almanya, FKÖ'yü Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak henüz tanımamasına rağmen Mısır kaynaklarının bildirdiğine göre Mısır'ın aracılık ettiği yüksek düzeyde bir görüşme Bundestag Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Gerhard Schroeder ile Yasir Arafat arasında 1976 başlarında yapılmıştır. ([28]) Gene, Mısır'ın başını çektiği, Batı Avrupa ile yakın ilişkiler politikasının da etkisiyle, şu sözler Fransa Devlet Başkanı Giscard d'Estaing'e söyletilebilmiştir: «Fransa, Filistinliler ne karar verirse o kararı verecektir» ([29]) Gerçekten de, Mısır-Fransa ilişkilerinin Arap-Batı Avrupa ilişkileri bakımından özel bir yeri, Akdeniz'in geleceği bakımından büyük önemi vardır. Bu, Giscard d'Estaing'in 1975 sonunda Mısır'a yaptığı ziyaretten sonra iyice belirginleşmiştir.

1975 Aralık ayında iki ülke devlet başkanları arasında imzalanan Kahire Deklarasyonu'nu 1976 Şubat tarihli *The Middle East* dergisi İkinci Dünya Savaşından sonra Orta Doğu ve Akdeniz üzerindeki belki de en önemli siyasi bildiri diye tanımlamaktadır. *The Middle East* dergisinin Kahire muhabiri, büyük yankılar uyandırmamasına rağmen, bu Deklarasyon'un siyasi ufkunun olağanüstü önemde olduğu inancındadır. Ona göre, Mısır-Fransa ilişkilerinin çerçevesi yalnız iki ülkeyi değil, aynı zamanda bütün Arap dünyasını ve bütün Akdeniz ülkelerinin geleceğini ilgilendirmektedir. Bu konuda, *The Middle East* dergisinin aşağıdaki satırları dikkate değerdir:

«Bu kez Fransa kendisini Mısır'a silah vermekle sınırlamadı, aynı zamanda 16 yıldan fazla bir süredir Mısır'ın en yakın müttefiki olan Sovyetler Birliği'nin atmayı reddettiği bir adımı, Mısır'a kendi silah endüstrisini kurmakta yardım etme adımını da attı. Daha önemlisi, iki ülke Akdeniz'i yabancı «siyasi kirlenmesi» nden temizlemeye niyetli gözüktüler.

*...*Le Monde'*un belirttiği gibi, bu değişiklik Fransa'nın, esas olarak, «Kahire kartlarını» oynamaya karar verdiği anlamına gelmemektedir. İki ülkenin, 1967'de Başkan De Gaulle tarafından hem Orta Doğu'da hem Akdeniz'de iki devin, A.B.D.'nin ve Sovyetler Birliği'nin, her geçen gün artan nüfuzun karşı koymak ve her iki bölgedeki varlıklarını sona erdirmek amacıyla başlatılan yola koyuldukları anlamındadır.*

...Sedat ve Giscard d'Estaing tarafından meydana getirilen Kahire Deklarasyonu belki de İkinci Dünya Savaşından sonra Orta Doğu ve Akdeniz üzerine en önemli siyasi bildiridir ve eğer tam olarak uygulanabilirse, iki bölgenin geleceğini dış müdahaleye bir son vermeyi garantileyecek biçimde yeniden biçimlendireceği umulmaktadır.

En azından yakın gelecek için, iki deve karşı bir

Orta Doğu-Akdeniz blokunun ya da grubunun doğacağını ummak herhalde erken olacaktır. Bunun birlikte, iki ülkenin, bu deklarasyonun ve izlenecek adımların bir sonucu olarak, bugüne kadar çoğunlukla Amerika ile Sovyetler Birliği'nin çıkarlarına göre oynanmış olan Orta Doğu-Akdeniz'deki oyunun, gelecekte, birleşmiş iki bölgenin çıkarlarına göre oynanacağını umduklarına hükmedilebilir. ...Mısır için Fransa tercihi 1973 Ekimi sonrası politikası ile uyum halinde mantıki bir adımdır. Mısır herhangi bir aşamada Sovyet ya da Amerikan desteği arayabilir, ama iş uzun vâdeli ve hayatî yükümlülüklere gelince, artık kendisini, çıkarlarını paylaşmayan iki devin merhametine terketmek istememektedir.

...Sovyet silah tedariki Mısır'ın Batı silah tekelini kırmasına olanak vermekle birlikte, asla Mısır'ın hayati olarak addettiği ihtiyaçlarına cevap vermedi. Ruslar, her zaman, vermek istedikleri silahlar, bunların tipleri ve Mısırlılar tarafından kullanılmamak kaydıyla Mısır'da bulunduracakları silahlar üzerinde şartlar ve kısıtlamalar koydular.

Askeri olarak ve iktisaden zayıf bir Mısır, Sovyet örsü ve Amerikan çekici arasına düşebilir, ve onun zayıflığı Arap dünyasının zayıflığı anlamına gelecektir.

Mısır'ın büyük ekonomik güçlüklerini bildikleri halde borçlarını ödemesi için Sovyetler Birliği'nin erteleme süresi koymaya yanaşmamasını işte herhalde bu açıklar.

Ruslar Mısırlıları Batı'ya fazla yaslanmakla suçlamakta, ve Batı yayın araçları Batı'ya yakınlaşmayı Sovyetler Birliği'ne bir darbe olarak selâmlamaktadır, fakat her ikiside hataya düşmektedir. Arap gözlerinde Batı, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada olduğu kadar Avrupa'nın tümüdür, ve Mısır'ın yardım için başvurduğu Batı bu Batı'dır.

Fransa artık sömürgeci bir güç değildir. Akdeniz'i Amerikan ve Sovyet nüfuzundan arındırmaya çalışan bir Akdeniz ülkesidir, özellikle Mısır'la olmak üzere Arap dünyası ile tarihi bağları vardır, ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun önde gelen ülkesi olup sadece Batı Avru-

pa'yı değil Doğu Avrupa'yı da kapsayan bir Avrupa birliği için çaba göstermektedir.

...Yunanistan, Portekiz ve İspanya'da diktatörlüklerin ve askeri rejimlerin yıkılışı, dayanışmaya ve Akdeniz'i yabancı güçlerden temizlemeye yolu açacak olan bir adımdır. ..Amerika'nın Kıbrıs üzerindeki ayrılıklardan ötürü dahi olsa, Türkiye'de üslerinin durumuna ilişkin olarak karşılaştığı güçlükler de, eğer, Akdeniz ülkeleri Yunanistan ve Türkiye'yi bu sorun üzerinde birleştirebilmeyi başarırlarsa, buna yardımcı olur.

...Bir Akdeniz ülkeleri grubundan söz etmek henüz erkendir, fakat İspanya, Portekiz ve Türkiye gibi ülkeleri Amerikan üsleri ile ilgili anlaşmaları yenilememeleri için ve aynı zamanda Sovyet üslerinin kurulmasını önlemeleri konusunda teşvik ederek bir adım atılabilecektir Daha ileri bir adım Arap ülkeleri ile Batı Avrupa arasında bir halka olacak bir Akdeniz Ortak Pazarı olabilir.

Çok sonraki bir aşamada NATO'nun parçalanması da tasavvur edilebilecektir.

Herhangi bir Akdeniz gruplaşmasının işleyebilmesi için, İsrail'in durumunun tanımlanması gerekmektedir. Önde gelen bir Mısırlı yorumcu İhsan Abdül Kuddus, Arap ülkelerinin İsrail'i dahil eden hiç bir bölgesel guruplaşmaya katılamayacağını, ve Akdenizli Avrupa ülkelerinin bir çoğunun ise İsrail'i dışarıda bırakan bir bölgesel gruplaşmaya katılamayacağını işaret etmiştir. En azından 1967 öncesi sınırları içinde bir İsrail, varolmaya devam edecek ve hem Sovyetler Birliği hem de Amerika tarafından garanti edilecektir.

Bu meydan okumaya karşı cevap bağımsız bir Filistin devletinin yaratılmasında yatmaktadır, ve işte bu noktada Giscard d'Estaing «Fransa Filistinliler neye karar verirse ona karar verecektir» demiştir. (30)

Mısır'ın uluslararası sorunlarda, özellikle, Orta Doğu sorununda süperkuvvet hâkimiyetini kırma politikasının belirgin örneklerinden bir başkası, Sedat'ın 1975 baharında, Orta Doğu'da bir barışın çerçevesini çizecek kurum olarak ele alınan Amerikan-Sovyet ortak başkanlığındaki

Cenevre Konferansı'na bloksuz ülkelerin de katılması önerisinde bulunması ile ortaya çıkmıştır. Keza, 9 Mart 1976 tarihinde yer alan bir açıklamasında Orta Doğu'da barış için Amerikan ve Sovyet güvencelerinin yeterli olmadığını, Batı Avrupa'nın katılmayacağı bir çözümün Orta Doğu'da barış için bir güvence olamayacağını söylemiştir. (31)

Sedat, bu politikası ışığında Sina Anlaşması'nı savunmaktadır. Kissinger'in Kasım 1974'deki Kahire ziyareti sırasında Mısır'ın niyetlerine ilişkin olarak, «Dr. Kissinger ile görüşmeler yoluyla kazanabileceğimiz her toprak parçasını kazanmaya hazır olacağız» demiştir. Ve bu anlayış, Mısır'ı bir yıl sonra Sina Anlaşmasına götürmüştür. Sedat, Sina Anlaşması'nın Rabat Arap Zirvesi'nin tarihi kararlarıyla çelişmediğini öne sürmektedir. Görüşmeler yoluyla kazanabilecek her toprak parçasını kazanmaya hazır olmak; yeterki Rabat kararlarıyla çelişmesin, Rabat zirvesinin koyduğu önemli iki ilkeden taviz verilmesin. «İşgal edlimiş toprakların hiçbir parçası üzerinde taviz yok. Filistin halkının meşru ulusal haklarını terketmek yok.» (32)

Sedat, Sina Anlaşması'nın Rabat kararlarıyla çelişmediğini ve salt askeri bir anlaşma olduğunu söylerken, İsrail'in Mısır'ın savaş halini kaldırması karşılığında tüm Sina'yı geri vermeyi teklif ettiğini, ancak, Mısır'ın, asla kısmî bir çözüme yanaşmayacağı için, bu teklifi reddettiğini açıklamıştır. Buna rağmen Arap birliğini ciddi surette yaralayacak ölçüde Sina Anlaşması'na saldırılmıştır. Bu durum karşısında, Sedat, «en çok Mısır halkının içinde, Araplardan Mısır'a yönelen saldırılar yüzünden, Arap davasına sırt çevirecek bir eğilimin ortaya çıkmasından endişe etmektedir. Çünkü Mısır, 1. Arap-İsrail Savaşından bu yana Arap davası için en büyük fedakârlığa katlanmış olan ülkedir. O günden bu güne 86.000 Mısırlı savaşta can vermiştir ve Orta Doğu uyuşmazlığı Mısır bütçesine 40.000 milyon İngiliz lirasına mal olmuştur.» (33) Sedat'ın bir başka kuşkusu ise, söz konusu saldırıların so-

nucunda Arapların yeniden bölünmeye başlamasıdır. Ve saldırıların ardında Sovyetler Birliği'ni görmüştür.

Geçmişte, benzerleri sık sık görülebilen cinsten bir Mısır ve Arap milliyetçisi olan Sedat'ın Amerikancılıkla suçlanması, suçlamanın ardındaki Sovyet rolünü gün ışığına çıkarmaktadır.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

ORTA DOĞU'DA SOVYET DİPLOMASİSİ

SOVYET ORTA DOĞU POLİTİKASININ ESASLARI

Sovyetler Birliği'nin 1967 Savaşı ile 1973 Savaşı arasında Orta Doğu'da güttüğü politika «ne savaş - ne barış» politikası olarak adlandırılmıştı. Tıpkı detant gibi, ne savaş - ne barış politikası da, Sovyetler Birliği ile Amerika'nın ortaklaşa yürüttüğü ve aralarındaki ilişkileri, karşılıklı çıkarları muhafaza ederek ve savaş doruğuna varmayacak biçimde dengede tutmanın bir formülasyonu idi. Ve gene tıpkı, Amerikalılar tarafından paylaşılmakta da olsa, esas olarak, Sovyet kaynaklı ve Sovyetler'in işine daha çok yarayan bir politika olan detant gibi ne savaş-ne barış politikası Sovyetler'e Amerika'ya karşı Orta Doğu'daki varlıklarını yaratma, pekiştirme ve düzenli ve sürekli olarak arttırma şansını tanıyordu. Öyle ki, 1973 Savaşı patladığı zaman Sovyetler'in Akdeniz'e gönderdiği gemiler Amerikan 6. Filosundan üçte bir oranında daha fazla; üstelik daha yeni, daha hızlı ve daha iyi donatılmış durumdaydılar. Doğu Akdeniz'e gönderilen bu Sovyet gemilerindeki silahların birçoğu Amerikan savaş gemilerinin hiçbirinde yoktu. 1 Mart 1976 tarihli *News week* dergisinin Amerikan Kongre Kütüphanesi'ne dayanarak verdiği rakamlara göre ise 1976 başında Karadeniz'deki bir Sovyet uçak gemisi, (*) Akdeniz'deki 25 Sovyet deniz-

(*) Kiev adını taşıyan bu gemi, Temmuz ayında Akdeniz'e de indi.

altısı ve 65 savaş gemisine karşılık, Amerikan 6. Filosu 2 uçak gemisine, 6 denizaltıya ve 14 savaş gemisine sahip durumdadır. (1)

Akdeniz'de silah üstünlüğünü ele geçirmekle birlikte Sovyetler, Orta Doğu buhranının kendisini Amerika ile karşı karşıya getirecek ölçülere de ulaşmasını istemiyordu. Bu bir dünya savaşı demek olurdu ki, Sovyetler henüz bunu arzulamıyordu. Detant politikası, her geçen gün ayağa kalkan Üçüncü Dünya ülkelerinin mücadelelerini emperyalist sistemin başı olmasından ötürü, esas olarak, Amerika'ya yöneltmeleri ve içine girilen sürecin Amerika ile müttefiklerinin arasını açmaya başlaması sayesinde, Sovyetler'e gün be gün zayıflayan Amerikan nüfuzunun yerini doldurma şansını vermekteydi, Amerika ile vakitsiz bir doğrudan çatışmaya girmekte Sovyetler'in hiçbir çıkarı yoktur. Çünkü zaten adım adım Amerika aleyhinde nüfuz kazanmaktadır. Bu yüzden, Sovyetler, Orta Doğu buhranının bir savaşa tırmanmasını arzulamadı ve gene bu yüzden Araplara bir savaşı başlatacakları ve İsrail'i silecekleri ölçüde silah vermekten kaçındı. Ancak, Orta Doğu'da sürekli bir gerginliğin muhafaza edilmesi, Arap ülkelerinin Amerika ve İsrail'e karşı Sovyetler'e dayanma ihtiyacını sürdürmesinden ve dolayısıyla Sovyet mevcudiyetine bölgede meşruiyet kazandırmasından ötürü gerekliydi. İşte bu durumun formülasyonu idi ne savaş - ne barış politikası.

1973 Savaşı bu politikaya son verdi. Ve başka bir süreci başlattı. Savaş patlak verdiği zaman Sovyetler kadar, hatta, ondan daha fazla açmaza düşen Amerika oldu. Zira savaşı Amerika'yı hedef alan ve Amerika ile müttefiklerinin arasını açan petrol ambargosu izledi. Amerika'nın bölgedeki çıkarları ciddi olarak tehdit altına girdi. Daha sonra Mısır kanalıyla Araplara eskisinden daha yakın bir tutum takınan Amerika, şimdi bir yanda İsrail'e karşı taahhütlerini muhafaza etmeye, öte yandan da zor belâ yakaladığı Arapların elini bırakmamaya çalışıyor. Üstelik, 1973 Savaşı, sonucunda Amerika'ya Sovyetler ile Orta Doğu'daki rekabeti açısından bazı olumlu fırsatlar getir-

di. Amerika, bu nedenlerle, bugün savaşın alevlenmesinden yana gözükmüyor. Ya Sovyetler? 1973 Savaşı ile açılan yeni süreç, Sovyetler'in 1967-73 arası izlediği politikayı ne yönde etkiledi?

Sovyetler, Amerikan 6. Filosundan daha mücehhez ve daha fazla sayıdaki deniz güçleri sayesinde Doğu Akdeniz'de Amerikalılara karşı askeri bakımdan üstün durumdaydı. Savaşın ilk günlerinin müttefikleri olan Arap ülkeleri lehine gelişmesi, Orta Doğu'da Sovyet nüfuzunun Amerikan nüfuzuna ağır basacağı tahminini yürütmeye dayanak oluyordu. Petrol ambargosu da Amerika'ya karşı yöneltilmiştir. Bu manzara karşısında Sovyetler'in savaşın devamından yana olması için her türlü neden var gibidir. Ancak, Sovyetler savaşın devamını arzulamadı. Bunun iki nedeni vardır:

Birincisi: Savaşın devamı Amerika'nın İsrail'e karşı taahhütlerini arttıracaktı. Dolayısıyla, Sovyetler'in de Araplara karşı taahhütleri artacaktı. Bu durum gerginliği sürekli olarak ve muhtemelen Amerika ile Sovyetler'i karşı karşıya getirecek biçimde tırmandırabilirdi. Hatırlanması gereken, savaşın cereyan ettiği 1973 Ekim'inde Amerika'nın Hindiçini yenilgisinin henüz kesinleşmemiş olduğu ve Amerika'nın dünyada her alanda daha henüz yokuş aşağı kaymaya tam anlmıyla başlamadığı olgusudur. Sovyetler'in 1975 sonunda Angola'da Amerika aleyhine kazandığı hareket serbestisi 1973 Ekim'inde Orta Doğu'da daha yoktu. Sovyetler hem rakip süperkuvvete karşı Arapların gözünde küçük düşmemek hem de Amerika'ya karşı savaşmamak zorundaydı. Savaşın uzaması Sovyetler'in bu çelişkili durumunu ağırlaştırıyordu. Amerika ile karşı karşıya gelmek ihtimali Brejnev ve taraftarlarının üzerinde titredikleri SALT görüşmelerini ve Helsinki Avrupa Barış ve İşbirliği Konferansı'nı tehlikeye düşürebilirdi. Kısacası, detant politikasını tehlikeye düşürebilirdi ki, Sovyetler'in temel politikası olan bu politikanın o günlerde tehlikeye düşmesine Sovyet yöneticileri çok duyarlıydılar.

Bununla birlikte, Sovyetler Arap dünyasında kendi-

sine prestij kazandıracak ya da en azından varolanı koruyacak jestler yapmak zorundaydı. Nitekim, ateşkesin kabulünden iki gün sonra İsrail'in ateşkesi ihlâl ettiği gerekçesiyle ve ateşkesin sağlanması amacıyla Sovyet kuvvetlerinin Mısır topraklarına gönderileceğini açıkladı. Bunun üzerine Nixon, dünyadaki bütün Amerikan kuvvetlerini alarma geçirdi. Böylece dünya, 1962'deki Küba buhranından sonra ikinci kez, ama bu sefer süperkuvvet rekabetinin, yol açtığı, bir nükleer savaş tehdidine maruz kaldı. Ve tıpkı Küba'daki gibi geri adım atan taraf Sovyetler oldu. Ne olursa olsun, Sovyetler, detant politikasının daha fazla yara almaması için Orta Doğu'da gerginliğin azaltılmasından yanaydı.

Sovyetler'in Orta Doğu'da savaşa karşı olmasının ikinci nedeni ise, savaşın kendi kontrolü ve bilgisi dışında Arapların inisyatifi ile başlamış olması idi. Arapların esas olarak kendi güçlerine dayanması ve inisyatifi ellerine geçirmeleri, doğal olarak, Sovyetler'e olan bağımlılıklarını ve gereksinmelerini azaltıcı yönde etkiler doğuracaktı. Araplar savaş zamanlarında her zaman tam bir birlik gösteriyorlardı. Savaş zamanları dışında ise Arapların geleneksel bölünmüşlüğü yeniden ortaya çıkıyor ve büyük güçlerin Arap dünyasında etkin olmaları ve nüfuzlarını yaymaları için olumlu bir zemin yaratıyordu. Hele 1973 Savaşı son çeyrek yüzyıl içinde Arapların hiç bir zaman tanık olmadıkları oranda bir birlik oluşturmalarını sağladı. Oysa savaşsız bir Arap dünyası Sovyet nüfuzuna uygun bir Arap dünyası idi aynı zamanda.

Yani Sovyetler'in Orta Doğu'da savaşın uzamasına hatta başlamasına karşı olmalarının iki cephesi vardı: İlki, Amerika ile olan ilişkilerini ilgilendiren ve detant politikasını olumsuz yönde etkileyeceği kaygısı ile karşı oldukları cephesi; ikincisi, Araplar ile olan ilişkilerini ilglendiren ve Araplar üzerinde sahip oldukları nüfuz emellerini olumsuz yönde etkileyeceği düşüncesiyle karşı çıktıkları cephesi.

Savaşın bitimini izleyen günler Arap-İsrail çatışmasını ve buna paralel olarak Amerikan-Sovyet rekabetini

diplomasi alanına kaydırdı. Sovyetler, Orta Doğu'da barışın çerçevesini çizmek amacıyla yaratılan Cenevre Barış Konferansı'nın Amerika ile ortak başkanlığına getirildi. Bu, Sovyetler'in Orta Doğu'daki varlığının tescil edilmesi ve hatta Amerika ile aynı düzeyde kabul edilmesi demekti. Bu bakımdan, tıpkı 1967 Savaşından sonra olduğu gibi Sovyetler'in 1973 Savaşından sonra da kazançlı çıktığı söylenebilir. Bu gerçeğin sadece bir yüzüdür. Çünkü, bir de Sovyetler'in kayıplarla çıktığı öteki yüzü vardır.

Sovyetler'in Cenevre Konferansı ortak başkanı sıfatı kağıt üzerinde taşıdığı değer kadar pratikte değer taşımamıştır. Orta Doğu'da barışçıl çözüm girişiminin inisyatifini Mısır ile kurduğu yakın ilişkiler sayesinde Amerika ele geçirmiştir. Amerika Sovyetler ile rekabeti açısından, 1973 sonrasında Sovyetler'e oranla Orta Doğu'da daha elverişli durumdadır. Mısır ve Suriye ile diplomatik ilişkilerini yeniden kurmakla kalmamış, Sina ve Golan'da kuvvetlerin birbirinden ayrılmasını sağlayarak prestijini de güçlendirmiştir. Sovyet diplomasisi ise Kissinger'ın adım adım diplomasisi karşısında fazla bir şey yapamamıştır. Bütün bunları becerebilmek İsrail'e egemen olmaya bağlıydı ve Sovyetler'in Amerika gibi böyle bir kozu yoktu.

İlginç olan, Sovyetler'in Amerika'nın adım adım diplomasisine özde karşı olmamasıdır. Sovyetler, Arapların 1976'da kaybettiği toprakları yeniden kazanma mücadelelerini desteklemektedir. 1967 Savaşından sonra Güvenlik Konseyi'nin ünlü 242 sayılı kararında belirtilen bu hususa uyulması gerekliliği, 1973 Savaşından sonra Kissinger tarafından da kabul edilmiştir. 1973 Savaşının durdurulmasını sağlayan ateşkes, Araplara, gerek Amerika gerekse Sovyetler Birliği'nin Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı çerçevesinde Orta Doğu sorunun çözümleneceğine ilişkin güvence vermeleri sayesinde gerçekleşebilmişti.

242 sayılı kararın azimli bir savunucusu olarak, Sovyetler'in Orta Doğu politikasının sınırları böylece

şöyle çizilmiş olmaktadır: 1967'den önce Arap egemenliğinde bulunan topraklar Araplara geri verilmelidir. İsrail devleti 1948 sınırları içinde yaşamaya devam etmelidir.

1967 Savaşında işgal edilmiş toprakların Araplara geri verilmesi kadar —ki zaten 242 sayılı kararın kapsamı içindeydi— Sovyetler için önemli olan husus. süveyş Kanalı'nın yeniden uluslararası deniz trafiğine açılması idi. Bu nedenle, Sovyetler, Süveyş Kanalı'nın yeniden açılmasını kapsadığı için 1970'de Filistin devriminin Ürdün'de ağır yara almasına yol açan Rogers plânına sessiz bir destek göstermişti. El altından gösterilen bu destek, bu plâna karşı çıkan Filistin direnme örgütlerine karşı Sovyet yayın organlarından yükselen eleştirilerle bazan sesli bir hal de almıştı.

SOVYETLER ve ORTA DOĞU PETROLÜ

Süveyş Kanalı'nın kapalı kalması dünya çapında Amerika'ya karşı yürütülen Sovyet rekabeti açısından çok olumsuz bir durum yaratıyordu. Sovyet Akdeniz donanması Amerikan 6. Filosunun gücünün üstüne çıkmıştır. Sovyet Hint Okyanusu donanması da o bölgedeki Amerikan donanmasından güçlüdür. Ayrıca, Sovyetler'in Hindistan'da, Hint Okyanusu'ndaki Mauritus adasında ve Kızıldeniz'in güney girişinin iki yanındaki Güney Yemen ve Somali'de üsleri olduğundan söz edilmektedir. Süveyş Kanalı, Sovyet Akdeniz donanması ile Kızıldeniz'in güneyindeki ve Hint Okyanusundaki Sovyet askeri varlığını birbirine bağlayacak ve Sovyetler'in Amerika'ya denizlerde sağlayacağı üstünlükte büyük öneme sahiptir. Bundan başka, büyüyen Sovyet deniz ticaret filosunun Karadeniz'den Afrika ve Güney Asya'ya

en kestirmeden uluşmasını sağlayan bir önemli ticari rolü de vardır Süveyş Kanalı'nın. Kanalın Sovyetler bakımından sahip olduğu ve aralarında kopmaz ilişkiler bulunan iktisadî-askeri öneminin bir başka cephesi, Akdeniz ve Hint Okyanusundaki Sovyet güçlerini birbirine bağlayarak Basra Körfezi'ndeki zengin petrol havzaları üzerinde Sovyetler'e stratejik avantajlar kazanma olanağı vermesidir.

Basra Körfezi dünyanın en büyük petrol rezervlerini barındırması nedeniyle dünya çapındaki Amerikan-Sovyet rekabetinin odaklaştığı noktalardan biri haline gelmiştir. Sovyetler Birliği de büyük petrol rezervleri olan bir ülke olduğuna göre niçin Arap petrolleri ile ilgilensin? Bunun ne gibi bir anlamı olabilir?

Sovyetler Birliği bir petrol üretici ülke olmasına rağmen Orta Doğu petrollerine artan bir gereksinme duymaktadır. Sovyetler Birliği'nin ülke içi ham petrol tüketimi, Sovyet bloku üyesi Doğu Avrupa ülkelerine sattığı ham petrol ve petrol ürünlerinin oranları, ülkede üretilen petrolden çok daha hızlı artmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği ayrıca Batı Almanya ve Japonya'ya da petrol satmaktadır. Sovyet petrol ihracatı ve yurtiçi petrol tüketimi petrol üretiminin üzerine çıkmakla kalmamakta, aynı zamanda dünyadaki tüm petrol rezervlerinin yüzde 10'unu meydana getiren rezervlerinin oranı yurtiçi tüketime oranla 1960'dan itibaren sürekli bir düşüş meydana getirmektedir. Sovyetler, uzun vâdede ülkenin doğusunda, Sibirya'da bulunan yeni rezervlere güvenmektedir. Ne var ki, Sibirya'daki rezervler Sovyetler'in sanayi alanlarına —ülkenin Batı'sında yoğunlaşmıştır— hayli uzaktır ve ülkenin azgelişmiş bölgelerinde bulunmaktadır. Bunların işletilmesi ve buradan elde edilecek petrolün dağıtımı muazzam mali sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu yüzden, Sovyet yöneticileri Sibirya'daki petrol ve diğer maden yataklarının işletilmesi için en büyük rakibi Amerika ile Japonya'ya teknik ve mali yardım için defalarca başvurmuştur. Japonya, bir petrol üreticisi durumuna yükselen Çin Halk Cumhuri-

yeti'nden avantajlı şartlarla petrol almaya başlamış ve Sibirya'da petrol işletilmesi işinin onun için pek cazibesi kalmamaya başlamıştır. Çin, Doğu Avrupa ülkelerine de Sovyet petrolünden daha avantajlı şartlarla petrol satma teklifinde bulunmaktadır. Sovyetler Birliği, iç pazarının gereksinmelerini karşılayabilmek ve dış pazarlarını elde tutabilmek nedeniyle Orta Doğu petrollerine her gün daha fazla bağlanmaktadır. «*1970'lerin ilk yarısıyla birlikte Sovyet bloku İran, Irak, Mısır, Cezayir, Libya ve Suriye'den ham petrol ithal ediyordu.*» (2)

1972'de Irak Petrol Şirketi'nin millileştirilmesinden sonra, Sovyetler, millileştirilen şirkette büyük yatırımlara girişti. (3) İngilizlerin bölgedeki güçlerini yitirmesinden sonra Amerika ile birlkte, Orta Doğu'da rakip başlıca iki süperkuvvet olarak başbaşa kalan Sovyetler, iktisadî gereksinmelerle Orta Doğu petrollerine de ilgi duymaya başlamıştır. Nasıl ki, kendisi de bir petrol üretici ve dünya petrol rezervlerinin yüzde 5'ine sahip bir ülke olmasına rağmen Amerika, Orta Doğu petrollerine büyük ilgi duyuyorsa benzeri durumda olan Sovyetler Birliği'de aynı ilgiyi duyabilir ve zaten duymaktadır. Dünya petrol rezervlerinin yüzde 60'ını barındıran Orta Doğu'nun petrolleri dünyanın en güçlüsü olmak isteyen herhangi bir devletin ilgi alanının dışında olamaz.

Orta Doğu petrollerinin Sovyetler ve Sovyet blokunun kendi gereksinmelerini karşılama kapasitesinden başka, Sovyetler için süperkuvvet rekabeti açısından önemi vardır. Dünyanın en zengin petrol havzasına sahip olmak ve hiç değilse buradaki devletler üzerinde nüfuz sahibi olmak, rakip süperkuvveti ve rakip diğer bütün güçleri dünyanın başlıca enerji kaynağından mahrum bırakmak demektir. Bu iki unsur, Sovyetler'in Basra Körfezine dönük dikkatlerini belirlediği gibi Hint Okyanusundaki Sovyet varlığı ile Akdeniz'deki Sovyet varlığının arasındaki irtibatın gereğini ortaya koymakta ve bütün bu açılardan Süveyş Kanalının eşsiz değerini gözler önüne sermektedir.

1974 başında Cenevre Konferansını izleyen günlerde, Amerikan çabaları ile gerçekleşen Sina'da Kuvvetlerin Birbirinden Ayrılması Anlaşması Süveyş'in her iki yakasında Mısır egemenliğinin kurulmasını tescil etmişti, 4 Eylül 1975'teki Sina Anlaşması ise, Mısır'ın Süveyş Kanalı üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırdı. Kanal, 1967 Savaşının yıldönümü olan 5 Haziran 1975'te yeniden uluslararası trafiğe açılmıştı. Mısır Devlet Başkanı Sedat Sina Anlaşmasının ardından Cenevre Konferansının toplanması gerektiğini belirtmiş ve Orta Doğu uyuşmazlığına toplu çözümün ancak Cenevre Konferansı ile gerçekleştirebileceğini ileri sürmüştü. Mısır, hedefinin İsrail'in Sina'nın tümünden ve Golan tepelerinden çekilmesi ve Batı Yakası ile Gazze'de bir Filistin devletinin kurulması olduğunu defalarca ilân etmişti. Süveyş Kanalı da artık açıktı. Gelişmeler ve ifade edilen hemen hemen bütün hedefler Sovyet politikası ile uyum halinde gözükmekteydi. Bütün bunlardan, Sovyetler'in kazançlı çıktığı ve bu yüzden Orta Doğu'da hızla barışa doğru ilerlediği ve süperkuvvet'in rekabetinin sona erdiği sonucu çıkarılabilir mi?

Gerçi, gerçekten Süveyş Kanalının açılması ve Sedat'ın Sovyetler'in başkanlık makamını işgal ettiği Cenevre Konferansının toplanması çağrısında bulunması, nesnel olarak, Sovyet politik hedefleri ile uyum göstermektedir; hatta Mısır'ın Orta Doğu sorununun çözümüne ilişkin olarak ileri sürdüğü talepler Sovyetler'in 1967'den beri savunduğu çözümün neredeyse aynısıdır ama gene de bu gelişmeler Sovyetler'i tatmin etmemiştir. Çünkü, Sovyetler öteden beri Süveyş Kanalının açılmasını istemekle beraber Mısır'ın kendi nüfuz alanından çıkacağını kestirememiştir. Süveyş Kanalının açılmasının Sovyetler'in çkarına olmadığı düşünülemez. Bununla birlikte, Mısır'ın Sovyet nüfuz alanında bulunmaması,

hatta Amerika ile Sovyetler ile olan ilişkisinden daha yakın ilişkiye girmesi Süveyş Kanalının açılmasının değerinin, Sovyetler'in gözünde, eski önemine oranla bir hayli düşürmüştür. Mısır'ı kaybetmek Orta Doğu'daki Sovyet politikası için önemli bir başarısızlık olmuştur. Oysa, şartların farklı oduğu 1969 yılında, Sovyetler'in Arap dünyasındaki başarılarının getirdiği ufuklar için şunlar yazılabiliyordu:

«*...Arap dünyasındaki Sovyet başarısı, Rusya'nın Hint alt-kıtasında oynadığı ve gittikçe artan aktif role büyük katkıda bulunmuştur. Hemen hemen hissedilmez biçimde Sovyetler Birliği Akdeniz, Kızıldeniz ve Hint Okyanusundaki eski imparatorluk su yollarında İngiltere'nin yerini almaya başlamıştır.*» (4)

Dünyanın bu stratejik bölümünde Sovyet siyasi ve askeri gücünün büyümesi Doğu-Batı çatışmasının karakterinin dönüşmesinde önemli bir faktördür. Arap dünyasının stratejik önemi artık ne kuzeyden ya da doğudan Sovyet kara istilâsı çerçevesinde - ne de sadece üsler ve ikmal hatları açısından mütalaa edilmelidir. Aynı zamanda ve esas olarak dünya ölçüsünde bir çatışmaya ilişkin önemi bakımından değerlendirilmelidir. Bu bakımdan bölgenin önemi hergün artmaktadır.» (5)

Bu gözlemin doğruluğu daha sonraki yıllarda gelişmeler ve özellikle 1973 Savaşı sonunda ortaya çıkan nükleer savaş olasılığı ve petrol ambargosu tarafından kanıtlanmıştır. Bu durumda, Mısır'ın üzerinde kontrolünü yitirmesinin Sovyetler Birliği bakımından sahip olduğu olağanüstü önem ortaya çıkar. Hint Okyanusunun en güçlü ve dünyanın en kalabalık ikinci ülkesi olan Hindistan üzerinde sahip olduğu nüfuza karşılık, Hint Okyanusunu Akdeniz'e bağlayan en stratejik noktanın yani Süveyş Kanalının uluslararası deniz trafiğine açıldığı bir dönemde, Süveyş Kanalının sahibi ve Arap dünyasının en kilit ülkesi Mısır'ı yitirmek Sovyetler için tahammül edilmez bir gelişmeydi.

Bu yüzden Mısır, Sovyetler Birliği'nin önemli bir saldırı hedefi haline gelmiştir. Özellikle 1975'deki Sina

Anlaşmasından sonra Mısır'a karşı etkilerini bütün dünya kamuoyunda hissettirir biçimde bir alehte kampanya açılmıştı. Bu kampanya aracılığıyla, Sedat, deyim yerindeyse aforoz edilmiştir. Sovyetler Birliği, Ekim Savaşından sonra hamle üstünlüğünü Orta Doğu'da Amerika'nın eline geçirmesi karşısında önerisiz kalmıştır. Amerika'nın attığı adımların hepsi değilse bile önemli bir bölümü, Sovyetler'in daha önce yerine getirilmesini istediği hususlardı. Öyle ki, 1976 Mart ayı başında Sovyet lideri Brejnev, çatışma halinde bulunduğu ülkelerle ara anlaşmaları yaparak barışçıl çözüme yönelmesi karşılığında İsrail'e güvence vereceğini açıklamış, bunun üzerine İsrail Başbakanı İzak Rabin, Brejnev'in önerisini memnunlukla benimsediklerini belirtmişti. (6) Bu durumda, Sovyetler'in bir yandan İsrail'e diğer Arap ülkeleri ile yeni «Sina Anlaşmaları» yapmasını önerirken, öte yandan Mısır'a Sina Anlaşmasını bir koz olarak kullanıp saldırmasının dürüst ve tutarlı hiçbir yanı olabilir mi? Dolayısıyla, Sovyetler'in Mısır'ı hedef almasında başka nedenler aramak gerekmektedir? Yıllardır Amerika'ya karşı Arap dünyasının hamisi rolünü takınan Sovyetler'in bu rolü, Mısır'ın tutumu ile tehlikeye girmiştir. Amerikan adım adım diplomasisinin elde etmeye çalıştığı bütün sonuçlar gerçi Sovyetler'in de elde edilmesini arzuladığı sonuçlardı, ama Sovyetler kendisinin de çorbada tuzunun bulunmasından yanadır. Aksi takdirde bölgedeki varlığı anlamsızlaşacaktır. Bu nedenle, söz konusu sonuçların Amerikan adım adım diplomasisi aracılığı ile değil kendisinin de başkanlık yaptığı Cenevre Konferansı aracılığı ile elde edilmesini öngörmekteydi.

Ne var ki, Sovyet tutumu gene bir tutarsızlığın içine yuvarlanmaktadır. Mısır, Sina Anlaşmasından aylarca önce, 1975'in ilk aylarında Cenevre Konferansının bir an önce toplanması gerektiğini bildirmiş ve bir an önce harekete geçmesini istemişti. Mısır, daha sonra Sina Anlaşması ile elde ettiğini, Sovyetler'in de çorbada tuzunun bulunacağı bir biçimde elde etmek istemişti. «Ama bu

yıl (1975) başında, yeniden toplanmaya çağırdığı (Cenevre Konferansı) zaman, bir kez daha sabır ve konferans için ciddi bir hazırlık tavsiye eden Moskova idi. Bunun Kahire'de sanılan nedenleri, Sovyetler'in o sırada Helsinki Avrupa Güvenliği Konferansının hazırlığı ile meşgul olmasıydı.» (7)

Brejnev'in iktidarı döneminde en fazla önem verdiği girişimlerin başında gelen Helsinki Konferansının, Sovyet politikası uyarınca, Cenevre Konferansından önce ele alınması zorunlu idi. Ancak, Orta Doğu'daki durum Sovyetler'i beklemek zorunda değildi. Orta Doğu sorununun çözümü için Sovyetler'i bekleme gereği duymayan Mısır, Sovyet Orta Doğu politikasında nişangâh haline getirildi. Mısır'ı tecrid etmek, Mısır ile diğer Arap devletlerinin arasını açmak, Sovyetler'in gözünde Amerika'nın Sovyetler aleyhinde kazandığı mevzileri tehlikeye düşürmek ve sonuçsuz bırakmanın formülü oldu.

Sovyetler'in Mısır'a karşı yürüttüğü sözlü saldırılar öylesine boyutlara vardı ki, Sedat'ın 1975 Ekim'inde yaptığı Amerika gezisinin arifesinde Pravda gazetesi, sanki Sovyet yardımları karşılıksız ve bedava yapılmış gibi, Sedat, diplomatik nezaket sınırları içinde davranmak gereği bile duymadan «nankörlük» ve «utanmazlık» gibi sıfatlarla damgaladı.

Oysa, Mısır'a yapılan Sovyet yardımları inkâr edilemez olmakla birlikte, hem hibe tarzında değildir; hemde kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez üslûbu ile yapılmıştır. Ve kaz gelmeyeceği anlaşılınca tavuk esirgenmeye başlamıştır. Mısır'ın Sovyetler'e olan on milyarlarca lira karşılığındaki borçlarının ödenme süresinin uzatılmaması bir yana, 1973 Savaşında Mısır'ın uğradığı askeri malzeme kaybı iki ülke arasında imzalanmış olan dostluk ve işbirliği anlaşmasının (*) ilgili hükümlerine rağmen yenilenmemektedir.

Borçlarının ödenme süresini uzatmayarak ve silah

(*) Sözü edilen anlaşma Mart 1976'da Mısır tarafından tek taraf olarak feshedildi.

ve askeri malzeme kaybını anlaşmalara rağmen yenilemeyerek baskı yapmasının yanısıra, Sovyetler Birliği, Mısır ile diğer Arap devletleri arasındaki «Araplararası» çelişmelerden de yararlanmaktadır. Böylece Mısır'ı tam bir tecrit politikası uygulamaktadır. Bu politika zaten türlü engelleri aşmak zorunda olan Araplararası birlik girişimleri üzerinde kaçınılmaz olarak olumsuz etkiler doğurmaktadır. Örneğin, Sovyetler'in kabul etmiş olduğu Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararının ve gene Sovyetler'in yana olduğu Batı Yakası ve Gazze'de bir Filistin devleti kurulması fikrinin en ateşli muhaliflerinden olan (Filistin'ın tümünü kurtarmak ilkesinden Arap mücadelesini saptıracağı gerekçesiyle), Libya'daki rejim ile Mısır'ın arası açılır açılmaz, Mısır'dan esirgenen yardım eşine az raslanır ölçülere ulaşarak Libya'ya yapılmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin ilkeli bir politika güttüğünü söylemenin söz konusu olmadığı ortadadır.

SOVYETLER ve ISRAİL

Sovyet Orta Doğu politikasında Ekim Savaşı sonrası ortaya çıkan bir başka çarpıcı nokta, Sovyet-İsrail ilişkilerinin yeniden gelişmeye başlamış olmasıdır. Sovyetler Birliği, bir yandan Filistin devriminin en yakın destekçisi görünümünü sürdürürken öte yandan İsrail ile ilişkilerini yeniden kurmaya yönelmiştir.

Cenevre Konferansının açılış toplantısında, Sovyet Dışişleri Bakanı Andrei Gromiko, yaptığı konuşmada şu sözlere yer veriyordu:

«*İsrail'in varolma hakkının reddedildiği iddiası, başka bir halkın toprağının işgal edilmesinin başlıca gerekçesi olarak ileri sürülmektedir. Bu iddia ciddiye alınamaz. Israil'in bu hakkı, bu devletin Birleşmiş Milletler kararı ile kurulmuş olması gerçeği ile tanınmıştır. Sovyetler Birliği dahil olmak üzere, geçmişte birçok ül-*

kenin onunla diplomatik ilişkiler kurmuş olması gerçeği ile onaylanmıştır... Ancak, bu hak tek taraflı olamaz. Diğer devletlerin ve halkların egemenlik haklarına saygı göstermeden düşünülemez... Sovyetler Birliği İsrail devletine düşman değildir. Sovyetler'inki de dahil olmak üzere genel olarak tepkiye yol açan İsrail'in ilhak politikasıdır. Durum, İsrail dürüst ve kabul edilebilir bir çözüme hazır olduğunu fiiliyatta gösterirse değişebilir.»(8)

Gromiko, böylece İsrail ve özünde Orta Doğu sorunu karşısındaki geleneksel Sovyet tutumunu özetlemiş ve teyid etmiş oluyordu. İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan çekileceği ama İsrail'in devlet olarak 1948 sınırları içinde yaşayacağı bir Orta Doğu haritası.

Oysa bu konudaki Filistin tutumu Sovyet tutumuna taban tabana zıttı. Newsweek dergisinin 17 Kasım 1975 tarihli sayısında FKÖ Siyasi Bölüm Başkanı Faruk El-Kaddumi (Abu lûtuf) ile yapılan bir mülakat yayınlandı. Bu mülakatta, Kaddumi İsrail'in varlığı konusundaki Filistin tutumunu şöyle açıklamaktaydı:

«İsrailliler Filistini yüzyıllar boyu asla unutmadıklarını söylüyorlar. Niçin biz 25 yıl içinde unutalım? Yafa'mıza ve Kudüs'ümüze dönene dek halkıma yüz yıl veriyorum... Biz her geçen gün güçleniyoruz. Benim Araplarım milyarlarca petrol dolarları elde ediyorlar. Gelecek benimdir, öyleyse niçin endişe edeyim? Yurduma dönmek istiyorum ve barış içinde birarada yaşamak için bir formül bulabileceğimize eminim. Fakat bu İsrail denen Siyonist gettosu tahrip edilmelidir... Bütün bölgeyi tek bir devlet içinde birleştireceğiz, sadece Filistin'i değil. Sizinle bahse girerim.» (9)

İşin ilginç tarafı Faruk El-Kaddumi'nin bu açıklamasının Filistin Kurtuluş Örgütü ile Sovyetler Birliği'nin arasının en iyi olduğu döneme, Sina Anlaşması nedeniyle Filistin Kurtuluş Örgütü ile Mısır'ın, arasının soğuk olduğu ve Sovyetler'in Sedat'a saldırdığı ve Mısır'a iktisadî-askeri baskı yaptığı bir döneme raslamasıdır. Bu dönemde FKÖ ile Sovyetler arasındaki ilişkiler olabilecek en iyi düzeyindeydi. Buna rağmen, Filistin devrimi

ile Sovyetler Birliği arasındaki beraberliğin dönemsel olduğu, ayrılığın ise özde olduğu anlaşılmaktadır.

Sovyetler, İsrail'in bir devlet olarak varlığı konusunda hiçbir zaman tereddüt geçirmemiştir ama Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tanımakta uzun süre tereddüt geçirmiştir. Ancak, Yasir Arafat'ın 1974 Kasım'ında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda konuşma yapmasından ve Filistinlilerin uluslararası plânda, kendi güçlerine dayanarak ve Üçüncü Dünya'nın güçlenmesine paralel olarak, tartışmasız bir ağırlık kazanmasından sonra Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tanımayı düşünmüş ve Arafat'ın 1974 Aralık ayında yaptığı Moskova gezisinde, FKÖ Moskova'da bir daimi büro açmasını kabul etmiştir. Sovyetler'in Filistin devrimine karşı takındığı tutum, Hindiçini' de Kamboçya halk kurtuluş savaşına karşı takındığı, Kamboçya halk kurtuluş kuvvetlerinin kesin zaferinin arifesine kadar devrimcilere angaje olmama tavrını andırmaktadır. Sovyetler'in Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tanıması genel olarak Arapların ve Filistinlilerin bölgede inisyatifi ellerine geçirdiğine işaret etmektedir. Filistinlileri tanımamak öyle bir noktaya gelmiştir ki, onları ve devrimlerini tanımayan Orta Doğu'daki çıkarlarını büyük ölçüde tehlikeye atmış olmaktadır.

Sovyetler'in önlerinde en büyük engel olarak gördükleri Çin Halk Cumhuriyeti'nden tam on yıl sonra Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tanıması Arap kurtuluş mücadelesine içten bir destek gösterme tavrından ziyade Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kazandığı uluslararası itibarı tanımak zorunda kalmasını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği Filistin Kurtuluş Örgütü'nü resmen tanımasına paralel olarak Filistin Kurtuluş Örgütü'nü yıkmayı amaçladığı İsrail devleti ile de ilişkilerini geliştirme çabası içine girmiştir. Filistin Kurtuluş Örgütü ve Fetih'in politik çizgisini izleyen, İngiltere'deki Filistinlilerin yayın organı *Free Palestine* dergisinin Şubat 1975 sayısında yer alan şu haber Sovyetlerin İsrail ile de yakınlaşma politikası güttüğünü belgelemektedir:

«...Sovyetler Birliği'nin İsrail'e karşı tavrına ilişkin çelişkili haberler vardır. Aralık ayı içinde Filistin Kurtuluş Örgütü'nün askeri bölüm başkanı, «Moskova'nın İbrani devletini tanımaktan vazgeçebileceği ihtimalinin bir yana bırakılamayacağını» söylemiştir. Sovyet tutumu her zaman, Filistinlilerin kendi kaderini tayin hakkını onaylamasının yanısıra İsrail'in bir devlet olarak muhafaza edilmesi gerektiğini savunmasına dayanan ikili bir tutum olmuştur. Fakat 27 Ocak'ta Londra Evening Post, Washington'dan verdiği haberde Rusya'nın yakında İsrail'le diplomatik ilişkilerini yenileyeceğini bildirmiştir. Haberde konunun bu ay içinde Washington'da Sovyet Büyükelçisi Anatoly Dobrynin İle İsrail Dışişleri Bakanı Yigal Allon arasında cereyan eden «esrarengiz bir toplantı»da ele alındığını bildiriyordu.» (10) Dobrynin-Allon görüşmesine ilişkin haber, Arap basınında da yer almıştı.

Sovyetler'in İsrail'i tanımaya hazırlanan tutumu Sovyet Dışişleri Bakanı Gromiko'nun 24 Nisan da Moskova'da Suriye Dışişleri Bakanı Abdülhalim Khaddam onuruna verdiği yemekte yaptığı konuşmada kesinlik kazanıyordu. Gromiko İsrailli liderlerin ülkelerinin barışçı yoldan kalkınmasını istiyorlarsa, başka halkların topraklarını ilhaktan vazgeçmeleri gerektiğini belirtmiş, «*Bu biçimde hareket ederlerse, İsrail, uygun bir anlaşmayla Sovyetler'in de desteklediği en sıkı garantileri kazanır*» (11) demiştir.

The Middle East dergisinin Ocak 1976 sayısında Sovyet liderlerinin Filistinli liderleri, Orta Doğu sorununun çözümünde Filistinliler İsrail'in varlığını kabule yanaşmadıkça bir ilerleme olamayacağına ikna ettiklerine ilişkin doğrulanmayan haberlerin dolaştığından sözedilmekte ama Moskova'da saptananın Filistinlilerin harekât merkezleri olan Beyrut ve Şam'da kabul edileceği anlamına gelmediğini eklemektedir. (12) Su götürmeyecek husus, Filistinli önderlerin İsrail'i tanımaları için Sovyet müttefiklerinin baskısı altında olduklarıdır. Sovyetler aynı tipten bir baskıyı, savaş alanında zafere ilerledikleri bir

sırada, 1972 yılındaki genel taarruzları sırasında Vietnamlılara da yapmıştı.

Esasen Sovyetler ile İsrail arasında Filistin devriminin çıkarlarına taban tabana zıt, dolaylı bir ilişki önceki yıllarda da vardı. İsrail devletinin yaşayabilmesi için hayati olan ve durdurulması Filistin devriminin en temel hedefleri arasında bulunan Yahudi göçüne Sovyetler olanak sağlamaktaydı. 1960-70 arasındaki on yıllık dönemde toplam 10.330 olan Sovyetlerden İsrail'e Yahudi göçü, 1971 yılında 15.000 kişiye çıkmıştır. Bu sayı 1972'de 31.478 kişiye ulaşmış ve savaşın patladığı 1973 yılında ise 34.750'ye fırlamıştır.

1972 yılında İsrail'e göçeden toplam 56.000 Yahudinin 5800'ünün Amerika'dan, 2200'ünün Fransa'dan ve 1000'inin İngiltere'den gelmesine karşılık 31.478'i Sovyetler Birliği'nden gelmiştir. (13)

Amerika'nın İsrail'in en büyük silah destekçisi olmasına karşılık, Sovyetler Birliği en büyük insan gücü destekçisi olagelmiştir. Bu yüzden, Arap çevrelerinde Sovyetler Birliği, sık sık, «Amerika, İsrail'e Arapları karşı kullanılacak olan silahları yollarken, bu silahları kullanacak olan insanları» yollamakla eleştirilmiş ve kınanmıştır.

Amerika'nın buğday yardımı için Sovyetler'i «müsaadeye en mazhar devlet» statüsüne yükseltmenin şartı olarak Yahudi göçünü kolaylaştırma şartını koyması üzerine Sovyetler 1975 Mart'ında Yahudi göçünü durdurmuştur. Ancak, bu Sovyet hamlesi Kissinger'in İsrail'e Orta Doğu sorununda uzlaşmacı bir tutum takınması için baskı yaptığı ve Mısır'ın Amerika ile ilişkilerini düzelttiği bir sırada yapılmıştır. Sovyetler'in, böylece, Yahudi göçü sorununu bir koz olarak Amerika'nın kullanmasını önlemek ve bu kozu bizzat kendisinin İsrail'e karşı kullanabilmesi olanağını yaratmak amacıyla, yani İsrail ile doğrudan doğruya, eline koz geçirerek ilişki kurmak amacıyla yapıldığı, Arap devrimci çevrelerinde bir yorum olarak öne sürülmüştür.

Sovyetler'in Filistin Kurtuluş Örgütü'nün en güçlü

diplomatik müttefiki olduğu gözönünde tutulacak olursa ve İsrail ile ilişkilerine ait bu veriler değerlendirildiğinde, Sovyetler gerçekte kimden yanadır sorusunu sormak akla uygun olmaktadır. Sovyetler Orta Doğu sorununda gerçekten kimden yanadır? Filistinlilerden mi? İsrail'den mi?

Sorunun en gerçekçi ve doğal cevabı, kendilerinden yana olduklarıdır. Kendilerinden yana. Sovyetler'in kendi çıkarlarına uygun olarak düzenlenen bazı politikalarını, belirli durumlarda, Araplar kendi çıkarlarına da uygun bulabilmektedir.

Sovyetler Birliği, 2. Dünya Savaşından sonra yeni sömürgeciliğin en güçlü temsilcisi olarak ortaya çıkmış olan Amerika ile arasında uzlaşmaz çelişmeler bulunan Üçüncü Dünya ülkeleri ve bu ülkelerin halklarının bu çelişmelerinden yararlanmaktadır. Dünyanın her yerinde olduğu gibi, Orta Doğu'da da Sovyet politikasını belirleyen Sovyet-Amerikan rekabetidir. Orta Doğu buhranındaki taraflardan biri Amerika'nın desteğindeki İsrail olduğu için, Sovyetler, Arapların müttefiki durumuna geçmiştir. Amerika'nın emperyalist varlığı, en büyük rakibine kurtuluş savaşlarının destekçisi gözükmek fırsatını tanımıştır. Ne var ki, Sovyetler'in politikasını belirleyen kurtuluş mücadelelerinin destekçisi olmak değil, Amerika ile giriştiği dünya hegemonyası mücadelesinde üstünlüğü ele geçirmektir. Buna da bugün için olanak veren detant politikasıdır. Bu yüzden, Amerika ile rekabetini bir Sovyet-Amerikan savaşı düzeyine tırmandırmak istemeyen Sovyetler Birliği, İsrail'in toptan ortadan kalkmasına yönelen Arap kurtuluş mücadelesini desteklememekte, Araplar üzerindeki etkisini kullanarak Arap kurtuluş mücadelesinin nihai hedefinin Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararının kapsamı ile yetinmesine çaba harcamaktadır. Bu bakımdan, 1967'de işgal ettikleri topraklardan çekilmiş, 1948 sınırları içindeki İsrail'in güvenliği için her türlü güvenceyi vermeye hazırdır.

1973 Savaşından sonra Sovyetler'in yeniden İsrail'i tanımaya hazırlanmasına birtakım pratik nedenler de

vardır. Süperkuvvetler, aralarındaki rekabetin mantığına uygun olarak hem karşılıklı olarak birbirlerinin «hukuk»una riayet etmekte, hem de bir yandan, çeşitli yollardan bir diğerinin «bahçe»sine girmeye çalışmaktadırlar. Daha önceleri, Varşova Paktı üyesi ülkeler dışında, Hindistan ile birlikte Sovyetler'in en yakın müttefiki sayılan Mısır, Sovyetler ile ilişkilerini gevşetmiş ve bu ülke üzerinde Amerika'nın itibarı Sovyetler'inkine oranla nasıl ilerleme kaydetmişse, Sovyetler de, Amerika ile en yakın müttefikinin, yani İsrail'in 1973 Savaşından sonra aralarında beliren —önemsiz dahi olsa— çatlaktan yararlanarak bu çatlağı derinleştirmeye çalışmaktadır.

Ayrıca İsrail ile ilişkilerin geliştirilmeye çalışılması, Amerika'nın Sovyetler aleyhine özellikle Mısır başta olmak üzere Arap dünyasında elde ettiği ilerlemelere karşı bir misilleme niteliğindedir.

Herhangi bir politik hamle şüphesiz tek bir nedenden doğmadığı gibi tek bir sonuca da yönelik değildir. Sovyetler'in İsrail'i tanımaya hazırlanmasının da birden fazla nedeni ve elde etmek istediği birden fazla sonuç vardır. Sovyetler'in İsrail ile ilişkilerini yeniden düzeltme girişiminin diğer süperkuvvetin hayat alanına girme çabasının bir ifadesi olmasından başka bir de Araplara dönük yüzü vardır. Arap dünyasının en radikal ülkeleri üzerinde ağırlık sahibi, Orta Doğu buhranının taraflarından Suriye'nin en önde gelen silah destekçisi, Filistinlilerin ise diplomatik alandaki en güçlü müttefiki olarak Sovyetler Birliği, İsrail'i tanıma kozunu sürekli ileri sürerek bu güçler üzerindeki hâkimiyetini artırmayı hesaplamaktadır. En güçlü dostlarının can düşmanları ile yakın ilişkiler kurmasını doğal olarak istemeyen Arap güçleri buna engel olmak için Sovyet politikası ile daha da fazla uyum içinde olma gereğini duyacaklardır. Sovyetler, böylelikle, Mısır'da verdikleri firenin karşılığında Arap dünyasının diğer etken köşelerinde nüfuzunu sağlamlaştıracaktır. Kurdukları hesap budur.

Sovyetler, Batı Yakası ve Gazze'de bir Filistin devletinin kurulmasından yanadır. İsrail'in 1967'de işgal et-

tiği toprakların bir kesiminde bir Filistin devletinin kurulmasını kabul etmesi için, Sovyetler İsrail'e bir devlet olarak yaşamasını kabul ettiğini ve hattâ bunun için güvence vereceğini bildirmektedir. Diplomatik tanıma bunun kanıtı olacaktır. İsrail yanıbaşında Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yönetiminde bulunacağı bir Filistin devletini kesinlikle istemediğine göre, İsrail'e güvence vermek demek Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Batı Yakası ve Gazze'de kurulacak bir Filistin devletinin bedeli olarak İsrail devletini toptan tasfiye etmek amacından vazgeçirmek demektir. Bunun karşılığında, Filistin Kurtuluş Örgütü'ne de İsrail'in yanıbaşında bir devlet kurabilmesinin ve böyle bir devleti yaşatabilmesinin güvencesi verilecektir. Sovyetler'in amaçladığı budur ve eğer gerçekleştirebilirlerse, bu, onlara Orta Doğu'da son derece önemli bir yer sağlayacaktır.

Bütün bunların dışında, İsrail'i tanıma yolundaki Sovyet manevralarının Sovyetler'e 1973'ten sonra Orta Doğu'da Amerika'ya kaptırdığı diplomatik inisyatifi yeniden kazandırma gibi de bir hedefi vardır. Cenevre Konferansının toplu bir barışı sağlayacak bir rol oynayamamasından sonra diplomatik inisyatif Amerika'nın eline geçmiş ve kuvvetlerin birbirinden ayrılması anlaşmalarına önayak olan Amerika karşısında Sovyetler öneri getiremez durumda kalmıştır. Sovyetler, Orta Doğu'da üstünlüğü Amerika'ya kaptırmamak için devreye yeniden girmek zorundadır. İsrail'e yaklaşma çabalarının içinde bu amaç da gizli idi. Her şeye rağmen, Sovyetler'in Orta Doğu'da güttükleri temel politika, İsrail'e yaklaşma değildir.

SOVYET-FKÖ İLİŞKİLERİ

Sovyetler, Orta Doğu'da esas olarak Filistin Kurtuluş Örgütü'ne pey sürmektedir. İsrail'in bir devlet olarak

kalmasından yana olduğunu açıklamış ve diplomatik ilişkilerini yeniden kurmak için girişimlerde bulunmaya başlamıştır, ama İsrail yöneticilerinin adını bile duymaya tahammül edemedikleri Filistin Kurtuluş Örgütü'nü bütün Arap ülkeleri onu 1974 Kasımında Rabat'ta Filistin halkının biricik temsilcisi olarak tanıdıktan ve Yasir Arafat Birleşmiş Milletler kürsüsünden bütün dünya ulusları ailesine seslendikten sonra, Filistin halkının tek temsilcisi olarak tanımış ve Moskova'da daimi temsilcilik kurmasını sağlamıştı. Bu, Sovyetler'in Filistin Kurtuluş Örgütü'nün taleplerinin hepsinin değilse bile, 1973 Savaşından sonra başlıca talebi olan Batı Yakası ve Gazze' de bir Filistin devleti kurulmasına ilişkin olanını kabul ettiğini ifade etmekteydi. Böylece, Sovyetler, Birleşmiş Milletler'in 1947'de aldığı Filistin'in taksimi kararındaki esaslara dönmüş oluyordu. Yani, Filistin toprakları üzerinde bir Yahudi, bir de Arap devletinin kurulmasını kapsayan esaslara.

1967 Savaşı sonrası Orta Doğu politikasını, Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı çerçevesi içinde kalarak Mısır dayanağı ile kuran Sovyetler Birliği, bu kez 1973 Savaşının değiştirdiği şartlarda, gene 242 sayılı karar çerçevesinde kalmakla birlikte, Orta Doğu politikasını Arap dünyasının en itibarlı gücü Filistin Kurtuluş Örgütü üzerine kurdu. 1973-76 arası FKÖ ile Suriye'nin birbirine denk düşen bir politika izledikleri gözönünde tutulacak olursa, Sovyet politikasının dayanmak istediği ayaklardan birini FKÖ'nün, diğerini ise Suriye'nin oluşturduğu görülür.

Suriye, Hafız Esat'ın Golan'da Kissinger aracılığıyla sağlanan kuvvetlerin birbirinden uzaklaştırılması anlaşmasından ve işgal edilmiş topraklarında bir ölçüde toprak kazanmasından sonra Orta Doğu buhranında Amerikalıların olumlu bir rol oynayabilecekleri yolunda söylediği sözlerden ve Amerika ile diplomatik ilişkilerini yeniden kurmasından sezilebileceği gibi, Sovyetler'in yakın müttefiki olmakla birlikte, her zaman bir Mısır durumuna dönüşme olasılığını da içinde barındırmakta idi.

Nitekim, bunun dahi ötesine geçtiğini 1976 Martında ve özellikle Haziranından beri Lübnan'da FKÖ'ye karşı giriştiği askeri saldırı ile kanıtlamıştır.

Bu nedenle Sovyetler için, ittifakının en garantili olacağı güç olarak, bir devletleri olmayan ve yurtlarından yoksun Filistinliler ve onların politik ifadesi olan Filistin Kurtuluş Örgütü gözükmüştür. Bu nedenle, Filistin Kurtuluş Örgütü ile ilişkilerine 1967-73 döneminin tam tersine büyük önem vermektedir. Üstelik Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yüksek itibarı en büyük Arap devleti Mısır ile arasının soğuduğu bir dönemde Sovyetler Birliği'ne Arap dünyası içinde kaybettiklerini geri almak ve yeni kazançlar elde etmek olanağını verecektir.

Sovyet yöneticileri bir Filistin devletinin, uluslararası güvenceler ve daha gerçekçi ifade etmek gerekirse, süperkuvvet garantileri olmadan kurulamayacağını sezmekteydiler. Filiştin Kurtuluş Örgütü'nün bu talebini destekleyen süperkuvvet ve aynı zamanda Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yakın müttefiki olarak, FKÖ üzerinde etki sahibi olmayı hesaplamaktadırlar. Gelecekte kurulması söz konusu olabilecek bir Filistin devletinin de vasisi olmayı hesapladıklarına kuşku yoktur.

Bu açılardan bakıldığında, 1973 Savaşı sonrası önemli mevzi kayıplarına uğramış olmasına rağmen, Sovyetler'in Orta Doğu'da Amerika'ya karşı ileri sürebileceği kozları elinde bulundurmaya devam ettiğine kuşku yoktur.

Bu kozlardan birinin FKÖ olduğu söylenebilir mi? Bunu söylemek mümkün değildir. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Sovyetler ile yakın ilişkiler içinde bulunduğu açıktır. Ancak, «*FKÖ'nün ilişkileri (Sovyetler'le) Orta Doğu'daki durumun ortaya çıkardığı bir gerekliliktir. FKÖ'nün Sovyet yanlısı bir çizgi izlemeyi kabul etmiş olması demek değildir.*» (14)

Sovyetler de bu gerçeğin farkındadır. Bununla birlikte, kendisine geleneksel bağlarla bağlı, Ürdün Komünist Partisi üyesi Batı Yaka'lı Filistinliler ile İsrail Komünist Partisi (Rakah) nin Arap üyelerine güvenmektedir. Bu

unsurların FKÖ içinde ilerde önderlik mevzilerine egemen olabileceklerinden umutlanmaktadır. Yani, Filistinli güçler arasındaki çelişkiler de Sovyet Orta Doğu politikasının kozları arasındadır.

Gerçekten de, işgal edilmiş topraklarda yaşayan Ürdün ve İsrail Komünist Partisi üyesi Filistinli Araplar ile FKÖ önderleri arasında önemli ilke ayrılıkları vardır. Bu unsurlar, Sovyet politikasına uygun olarak, Filistin halkının Batı Yakası ve Gazze'de kurulacak bir devletle yetinmesini, İsrail devletinin yıkılması amacından vazgeçilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. FKÖ önderliği ne zaman güç duruma girse, bu görüşü öne çıkarmaktadırlar.

Lübnan Savaşı'nın çetin günlerinde FKÖ önderliği tehdit altındayken, Batı Yakası'ndaki Komünist Partisi üyesi Filistinlilerin gizli yayın organı *El-Vatan*'da FKÖ yönetimine İsrail devletinin yıkılması yolundaki «gerçekçi» olmayan sloganı terketmesi çağrısı yapılmıştı. (15) Aynı günlerde, Yasir Arafat önderliğinin Lübnan'da yıkılması halinde, Batı Yakası'ndaki Filistinlilerin yeni bir FKÖ önderliği oluşturacağı söylentileri başlamıştı. Söz konusu unsurlar, FKÖ'nün kolu olarak işgal edilmiş topraklarda kurulan yeraltı örgütü Filistin Ulusal Cephesi'nin bir bölümünü oluşturmaktadırlar.

Sovyetler'in FKÖ içinde bu unsurlara dayanmak isteyeceğine inanmak için her türlü neden bulunmaktadır.

Bu nedenle, FKÖ'nün mevcut önderliğinin kazandığı her zafer, Sovyetler'in Filistin davasına ilişkin stratejik amaçlarının, emellerinin önüne engel dikecektir.

1973 Ekim Savaşı yepyeni gelişmelerin önünü açmıştır. Bir yandan FKÖ'nün durumunu kuvvetlendirerek, Arap kurtuluş hareketinin emperyalizm ve Siyonizm karşısında önemli kazançlar sağlamasına, diğer yandan ise, bölgedeki süperkuvvet rekabetinin kızışmasına yol açmıştır. Bu iki birbiriyle çelişen gerçeklik, bir madalyonun iki yüzünü, iki değişik yüzünü meydana getirmektedir.

1973 Savaşı, Arap kurtuluş hareketinin başarısıyla

sonuçlanarak süperkuvvet çıkarlarını tehdit etmiş ve aralarındaki rekabeti, her gün değişik biçimlere bürünerek yürüyen kıyasıya bir çekişme haline getirmiştir. Nitekim, Arapların bölünmesi ve Lübnan Savaşı ile noktalanan gelişmelerin zeminini oluşturan, madalyonun bu yüzü olmuştur.

Madalyonun bir de öbür yüzü vardır. Daha parlak olan yüzü. Süperkuvvet rekabetinin kızışmasında rol oynayan, ama Arapların kurtuluş umutlarını da alevlendiren bu parlaklık, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün 1973 Savaşı'ndan sonra kazandığı başarıları yansıtmaktadır.

ONİKİNCİ BÖLÜM

EKİM SAVAŞINDAN SONRA FİLİSTİN DİRENME HAREKETİ

1970'in kara Eylül günlerinden sonra, Filistin devrimi daha ziyade savunma durumunda kalmıştı. Kendi inisyatifi ile bölge politikasını etkileyecek politik hamlelerden çok, devrimi komplolar karşısında savunmak, devrimi ayakta tutmak ve yaşatmak Filistin davasının hasıraltı edilmemesinin temel şartı olmuştu. 1970-73 arasında Mısır ve Suriye başta olmak üzere Arap ülkelerinin Orta Doğu politikasında ağırlığı Filistin devrimine oranla daha ön planda idi. Ve nitekim Ekim savaşı bu iki ülkenin savaşa girmesiyle başladı.

1973 Savaşında, Filistin devriminin kuvvetleri, Mısır ve Suriye'nin düzenli ordularının yanında önemsiz görülebilmekle birlikte küçümsenmeyecek bir rol oynadılar. Fedayiler ve Filistin Kurtuluş Ordusu birlikleri Golan cephesinde Suriye birlikleri ile omuz omuza çarpıştılar. Ürdünlülerin engellemelerine rağmen bazı Filistinliler, Ürdün cephesinde de savaşmaya çaba gösterdiler. Güney Lübnan'dan harekete geçen ve Kuzey Filistin'e sızan fedayi kuvvetleri ise İsrail ikmal hatlarında önemli aksamalara yol açtılar.

1973 Savaşı bölgedeki dengeyi Araplar lehine kesin olarak öylesine değiştirdi ki, Filistinliler savaştan önce ve savaş sırasında sahip oldukları durumla kıyaslanamayacak ölçüde siyasi ve askeri avantajlar ve olanaklar elde ettiler. 1973 Savaşı, Filistinli devrimcilerin savaştan önce sahip oldukları tezlerin bazılarını doğruladı, bazı-

larının ise yanlışlığını ortaya çıkarttı. Filistin direnme hareketine rengini veren ve onun en saygın örgütü olan Fetih'in temel tezlerinden biri Arap birliğinin eylem öncesinde değil, ancak eylemle sağlanabileceği idi. Fetih'e göre eylem ile birlik arasındaki ilişkide önde gelen eylemdi. Oysa, Fetih ortaya çıkana dek ulusal Arap mücadelesinin en seçkin temsilcisi olan Nasır, İsrail'in Araplara karşı askeri üstünlüğünü öne sürerek, bunu dengelemek anlayışıyla Arap birliğinin savaştan önce geldiği tezini ortaya atmıştı. Fetih'in tezi bir bakıma Nasırcı anlayışa karşı bir meydan okumaydı. 1973 Savaşı Fetih'in bu tezini doğruladı. Gerçi bir savaşı başlatabilmek ve sürdürebilmek için belli bir düzeyde bir birliği oluşturmak gerekliydi ama, Arap birliğini en üst düzeyde gerçekleştirecek olan savaşın kendisiydi. 1973 Savaşı, o güne dek görülmemiş bir biçimde, Araplararası dayanışmayı ve birliği sağladı.

Fetih, aynı zamanda, düzenli savaş zihniyetine karşı kitlesel silahlı mücadele tezini ortaya atmıştı. Düzenli Arap ordularının askeri bakımdan güçlü İsrail karşısında sürekli yenilgiye uğraması karşısında Filistin'in ancak uzun süreli ve gerilla —Filistin şartlarındaki tanımıyla fedayi— hareketi tarzında ve kitlesel boyutlara ulaşan bir mücadele ile kurtarılabileceği tezini geliştirmiş ve uygulama alanına geçirmişti. Bu klâsik Nasırcı teze bir başka meydan okuma idi. Nasır, Mısır'ın Orta Doğu buhranındaki rolünün tayin edici olduğu görüşündeydi. Nasır'a göre fedayi hareketi gerekli fakat ikincil önemdeydi. Fedayi hareketi düşmanı meşgul ve rahatsız etmeli ve sorunun çözümünü düzenli Arap ordularının yürüteceği savaşa bırakmalıydı.

Bir halk devriminin askeri plânda kendisinden güçlü olan düşmanına karşı tutacağı yol ile toprakları bir devlet tarafından işgal edilen bir başka devletin topraklarını kurtarmak için tutacağı yol arasındaki farklı durum, Mısır tarafından temsil edilen Arap rejimleri ile Filistin direnme hareketi arasındaki mücadele stratejilerinin farkını ortaya koymaktaydı. Bir halk devrimi ile bir anti-

emperyalist devlet arasında, mücadele yöntemleri açısından varolan farklılığı, Filistin devrimi ile Mısır farklılaşmasından daha çarpıcı bir biçimde gösteren örnek zor bulunur.

1967 Savaşında Arap ordularının perişan olması ve Arap rejimlerinin Orta Doğu buhranının siyasi çözümünü kabul etmeleri karşısında başlıca Filistin kurtuluş örgütleri Arap rejimlerinin İsrail'e karşı artık savaşabileceklerine hatta savaşmaya niyet edeceklerine inanmıyorlardı. Ekim Savaşı Filistin direnme hareketinin ve özellikle Fetih'in uzun süreli halk savaşına dayanan anlayışının geçersizliğini ortaya koyamadıysa da, Arap rejimlerinin savaşamayacaklarına ilişkin inançlarının doğrulanmadığını kanıtladı. Filistinliler için, Arap rejimlerinden beklemedikleri bir gelişme olan Ekim Savaşı ile şu ortaya çıktı:

«Arap rejimleri halâ askeri girişimlerde bulunabileceklerini gösterdiler. Klâsik çizgilerde verilen ve klâsik materyalin kullanıldığı bir savaş İsrail'e ciddi olarak zarar verebilir.» (1)

Yani Arap rejimleri savaşmaya niyetli ve muktedirler. Ve Arap rejimleri düzenli savaş alanında İsrail ile baş edebilirler.

Filistin direnme hareketinin halk savaşı tezlerini geçersiz kılmamışsa da, burjuva Arap rejimlerine ilişkin inançlarının geçersizliğini ortaya koyan Ekim Savaşı, doğal olarak, Filistin politikasının siyasal ufkunda da ciddî değişikliklere yol açacaktı.

Arap rejimlerinin savaşabilirliğinin Ekim Savaşı sayesinde ortaya çıkan ispatı, hem Arap ulusal mücadelesi hem de Filistin'in kurtuluşu açısından, elbette, son derece olumlu bir şeydi. Arap devletlerinin de İsrail'e karşı savaşmakta kararlı olması ve askeri mücadele yürütebileceklerini kanıtlamaları Filistin kurtuluş hareketinin mutlak zafer umutlarına küçümsenmeyecek bir güç kattı, Filistin davasının başarısı için parlak ufuklar açtı.

Ancak, Arap rejimlerinin güçlerini göstermeleri bir

başka eğilimi de kuvvetlendirdi. Paradoksal bir biçimde, Nasır'dan beri süregelen ve Filistin devriminin stratejik hedefleri ile çelişen politik eğilimi kuvvetlendirdi. Nasır' dan beri süregelen ve sınırlı hedeflere ulaşmakla yetinen politik eğilim, yani Arap rejimlerinin temsil ettiği eğilim, Arap rejimlerinin 1973 Ekim başarısına paralel olarak kuvvetlendi. «Nasır için askeri eylemin inisyatifi Mısır'ın ellerinde kalmasıydı. Hazırlanmadığı bir savaşa bir kitle hareketinin kendisini sürüklemesine izin veremezdi. Bununla birlikte, Nasır'ın görüşünü oluşturan anlayış göre, varlığı Amerika tarafından desteklenen İsrail'e karşı savaşmak son tahlilde umutsuzdu. Binaenaleyh, Arap stratejisi kendisini sınırlı hedeflerin gerçekleştirmesine uydurmalıydı: (1967'de işgal edilen) Arap topraklarının geri alınması ve Filistin sorununa sınırlı bir çözüm.». (2)

Oysa, Filistin devriminin stratejik hedefi İsrail devletinin yıkılması ve bir ırkçı Yahudi devleti haliyle İsrail'in ortadan kaldırılmasıydı. Filistin direnmesinin askeri mücadele yöntemini belirleyen bu stratejik hedeften başka bir şey değildi. 1973'te Arap devletleri İsrail'e karşı savaşabileceklerini kanıtladılar. Ancak, Amerikan garantilerinin İsrail'in tam bir yenilgisinin önünü aldığı ölçüler içinde. Başarılı bir savaş yürütebilmeleri 1967'de işgal edilen toprakların geri alınacağına ilişkin umutları güçlendirdi. Arkasında Amerika oldukça, İsrail'in yaşayacağının anlaşılması ise, Filistin sorununa ancak sınırlı bir çözüm bulunabileceğine ilişkin inancı pekiştirdi.

1973 Savaşının ortaya çıkarttığı bu manzara karşısında Filistin devrimi süre geçirmeksizin tavrını belirlemek zorundaydı. Bir yandan Orta Doğu'da denge Arapların ve dolayısiyle Filistinlilerin lehine doğru ağır basmaya başlamıştı, öte yandan İsrail'i devlet olarak ortadan kaldırma amacını bir yana bırakan eğilim güçlenmişti. Filistin devriminin en güçlü örgütü ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün belkemiği olarak Orta Doğu buhranının her önemli dönemeç noktasında Filistin devriminin kaderini

belirleyen politikaları formüle eden Fetih, savaştan hemen sonra, 1973 Kasım'ında önemli tarihi açıklamasını yaptı.

Fetih'in beş maddelik açıklaması şöyle başlıyordu:

«*Fetih, mevcut durumu ve bunun içinde Filistin, Arap ve uluslararası düzeylerde yeralan gelişmeleri incelemek için çeşitli örgütsel düzeylerde devam etmekte olan bir dizi toplantı yapmıştır ve bu çevrelerle danışmasını ve toplantılarını sona erdirmemekle birlikte, aşağıdaki noktaları açıklığa kavuşturmak ister:*»

Bu girişin ardından Fetih, birinci madde olarak nihai amacını bir kez daha takrarlıyordu:

«*1. Filistin devrimi gaspedilmiş anavatanımızın kurtuluşu ve işgal edilmiş toprağımızın tümünde demokratik bir Filistin devletinin kurulması olan temel bir stratejik amacı elde etmek için patlamıştır. Bu strateji, halkımızın ve devrimcilerimizin uğrunda mücadele verdiği ve vermeye devam ettiği amaçtır ve bedeli ne olursa olsun halkımız ve devrimcilerimizi bu ilkeyi asla terketmeyeceklerdir.*»

Açıklamanın üçüncü maddesinde ise Fetih, Arap rejimlerinin rolünü şu şekilde değerlendiriyordu:

«*3. Siyonist düşmanla savaşa giren milliyetçi Arap rejimlerinin bulunduğu, hareket tarafından kanıtlanmış bir gerçektir, ve bu savaşın her türlü olumlu sonuçları göz önüne alınmalıdır...*» (3)

Bu sözlerle Fetih, nihai amacından vazgeçmeden Arap rejimlerinin savaştan egemen çıkmalarının elverdiği ve onların ötedenberi öngördükleri sınırlı hedeflerin elde edilmesine uyum göstereceğini ima ediyordu. Daha önce bu sınırlı hedeflere sırt çevirirken bunların hiçbir zaman elde edilemeyeceğine inanmış ya da en azından öyle gözükmüştü. Bu, Arap rejimlerinin savaşamayacaklarına olan inanca dayandırılmıştı. Oysa, Arap rejimleri savaşabildiler ve sınırlı hedeflerin elde edilmesi ciddi bir olasılık içine girdi. Fetih'in ve giderek Filistin Kurtuluş Örgütü'nün bu konudaki politikasının mevcut durumun

gereklerine uyması zorunlu hale gelmişti. Ama eğer bunun bedeli olarak Fetih'in İsrail devletini yıkmak ve Filistin'in tümünde Filistin ulusal otoritesinin kurulması amacından vazgeçmesi isteniyorsa, Fetih'in buna tepkisi olumsuz olacaktı.

Savaşın kısmî kazançlarını reddetmemek, ancak, Filistin devriminin stratejik amaçlarından vazgeçmemek. Filistin devriminin politikası böyle formüle edildi.

Yapılması gereken, bu birbiriyle çatışma şansını taşıyan iki tutumu birbiriyle uyum içine sokmaktı.

Aynı anlayış, Fetih liderlerinden ve Filistin Kurtuluş Örgütü Yürütme Kurulu üyesi ve Siyasi Bölüm Başkanı Abu Lûtuf (F. Kaddumi) tarafından 12 Kasım'da Ekim Devrimi'nin ellialtıncı yıldönümünü kutlamak amacıyla Beyrut'ta yapılan bir toplantıda dile getiriliyordu:

«... *Eğer Filistin'in kurtuluşunun tek aşamada gerçekleşeceğine inanmışsak, gerçekten pek iyimsermişiz.*» (4)

Bu sözleriyle, gerçekleşmesi olanağı savaş sonucuyla doğan ve Nasır'dan beri süregelen Arap rejimlerinin sınırlı hedeflerini göz önüne alan Abu Lûtuf, Filistin'in toptan kurtuluşu amacından vazgeçmeyeceklerini belirtmeyi de ihmal etmiyordu:

«... *Mevcut aşama sözlerde ve kararlarda cesaret gerektirmektedir, fakat sözler ve kararlardaki bu cesaret Filistin halkının tarihi haklarını terketmeyi ya da onun çıkarlarını ve bugünkü haklarını ihmal etmeyi kapsamamalıdır.*» (5)

Filistin devrimi 1967 Savaşından sonra Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararını, İsrail'in varlığına güvence getirdiği ve Filistin sorununu bir mülteci sorunu olarak ele aldığı için reddetmiş ve bu kararı kabul eden Arap rejimleri, Amerika ve Sovyetler Birliği ile tıkışmıştı. 1973 Savaşından sonra kabul edilen ve Orta Doğu buhranına 1967 yılındaki 242 sayılı karar çerçevesi içinde bir çözüm bulunmasını öngören Güvenlik Konseyi'nin 338 sayılı kararına da karşı çıktı. 338 sayılı karar

Amerika ve Sovyetler'in Mısır'a 242 sayılı karar çerçevesinde bunalıma bir çözüm bulunacağı garantisini vermelerinden sonra, Mısır ve ardından Suriye tarafından olumlu karşılandı. Ve kararın alındığı 22 Ekim 1973 tarihi, aynı zamanda, Ekim Savaşını sona erdiren ateşkes anlaşmasının imzalandığı tarih oldu.

Aynı gün Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Yürütme Kurulu şu açıklamayı yapıyordu:

«*...Bu karar, 1965'in başında başlamış olan ve Siyonist varlığa karşı anayurdun kurtuluşu ve halkın kendi toprakları üzerinde kendi kaderini tayin etmesi için silahlı kitle mücadelesini sürdüreceğini açıklayan Filistin devrimini ilgilendirmemektedir.*

...Filistin devrimi Filistin halkının amaçları olan kurtuluş ve kendi kaderini tayin hakkını elde etme yolunda silahlı kitle mücadelesine devam edecektir.» (6)

Filistin Kurtuluş Örgütü haklı olarak, Orta Doğu buhranı ile ilgili olup da Filistin halkının devrimini tanımayan herhangi bir şeyi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları dahi olsa, tanımamaktaki kararlılığını sürdürüyordu. Ancak, 1973'teki şartlar 1967'den farklıydı. İsrail, Amerikan desteğine eski ölçüler içinde güvenemeyeceği şartlar altında ve Arapların dünya çapında artan ağırlığı karşısında 242 ve 338 sayılı kararların öngördüğü şartları yerine getirebilir ya da yerine getirmeye zorlanabilirdi. İşte başta Mısır, Arap rejimlerinin geleneksel «sınırlı hedefler ile sınırlı ve her iki süperkuvvet tarafından özde onaylanan çizgilerini güçlü hale getiren de bu konjonktürel değişiklikti.

Filistin devrimi ve Filistin halkı gerçekten olağanüstü önemde bir dönemeç noktasına gelip dayanmıştı. Hem nihai amacından vazgeçmeyecek ve bu noktada taviz vermeyecek, hem de İsrail'in devlet olarak varlığının da içerildiği 242 ve 338 sayılı Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde yer alması söz konusu olan, İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesi gerçekleşirse bunun

sonuçlarından yararlanacaktı. Bu birbiriyle çelişir gözüken iki husus nasıl uzlaştırılacaktı?

1973 Savaşı iki önemli noktayı vurgulamıştı. Arap rejimleri İsrail'e karşı savaşabilir, klâsik düzenli savaş yürütebilir ve İsrail'e ciddi kayıplar verdirebilirler. İkincisi, Arap birliği ancak eylemle sağlanabilir 1973 Savaşının ortaya koyduğu bu iki dersin ve dünyada ve bölgede hüküm süren yeni şartların ışığında Filistin devrimi bugüne dek uzanıp gelecek olan çizgisini formüle edecekti.

«*1965'den beri ilk kez, Direnme Hareketi içinde bir eğilim* politik-diplomatik *alanda mücadelenin silahlı mücadelenin kendisiyle eş önemde olduğu nosyonunu kavradı. Dört acil hedef vardı, ve çabalar dört birbirini tamamlayıcı yöne yöneltildi:*

— Direnme'de her zaman öncelik kazanmış olan ulusal çalışmanın güçlendirilmesi. Filistin ulusal kimliği, Filistin halkının siyasi bilinci ve askeri çabaların gelecekteki gelişmesinde temel bir dayanak meydana getirmesi için sağlamlaştırılmalıydı.

— İttifaklar genişletilmeli ve Sovyetler Birliği ile dostluk güçlendirilmeliydi. S.S.C.B. bölgede nüfuz sahibiydi ve İsrail'e doğrudan baskı yapamamakla birlikte, dolaylı olarak Amerika ile ilişkileri sayesinde yapabilirdi.

— Ürdün'deki Haşimi rejiminin tecridi. Arap ülkeleri Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Filistin halkının tek temsilcisi olarak tanımaya zorlanmalıydılar.

— Uluslararası plânda Filistinli hedeflerin hukukîliğinin sağlanması.» (7)

BİR FİLİSTİN DEVLETİ MESELESİ

Filistin ulusal kimliğini güçlendirmek, «Filistinlilik» olgusunu pekiştirmek, özellikle 1973 Savaşı sonrası şart-

larda önem taşıyordu. Zira savaş İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesi için olumlu bir zemin yaratmıştı. Bu, İsrail'in Batı yakası ve Gazze üzerindeki işgalini kaldırması anlamına gelecekti ki, söz konusu bölgelerde egemenlik hakkını kimin devralacağı, kimin kullanacağı sorununun çözümü Orta Doğu bunalımına yeni bir çehre kazandıracaktı. İsrail 1967'de Batı Yakası'nı ve Kudüs'ün Arap ya da daha doğru bir deyimle doğu kesimini işgal ettiği zaman, buraları Haşimi Ürdün Krallığının egemenliği altındaydı. Sırf bu sayede Ürdün, Orta Doğu bunalımına doğrudan taraf olmuş ve Filistin devrimini tecrit etmek ve Filistin ulusal varlığını hasıraltı etmek için yürütülen emperyalist komploların aracılığını yüklenmişti.

Ayrıca, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Batı yakasındaki örgütlenme düzeyi de Filistin'in diğer bölgelerine oranla düşüktü. Filistin direnme örgütlerinin örgütsel birleşme çatısı olan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Batı Yakasındaki bu görece güçsüzlüğü bu tipten komplolara olanak sağlayabiliyordu. Amerika olsun, İsrail olsun, Ürdün olsun bir kaç kez Batı Yakasında bir Filistin devleti kurulması fikrini ortaya atmışlardı. Böyle bir devlet ya İsrail'in vesayetinde işbirlikçi Filistinlilerden oluşacak ya da Haşimi Ürdün Krallığı bir federasyon haline getirilecek ve Batı Yakasında federe bir Filistin devleti kurulacaktı. Amaç, Filistin devrimini Batı Yakasından uzak tutmak, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Filistin halkının biricik meşru temsilcisi olduğuna ilişkin iddiasını dayanaksız bırakmaktı. Bir Arap ülkesi olmasına rağmen Ürdün'ü Amerika ve İsrail ile bu konuda işbirliğine sevkeden etken salt rejimin işbirlikçi niteliği ile açıklanamaz. Eğer Batı Yakasında devrimci bir iktidar altında bir Filistin devleti kurulursa, bu Haşimi Krallığı'nın sonunun başlangıcı olabilirdi. Çünkü Ürdün'ün Doğu Yakasında yani Ürdün devleti egemenliği altında yaşayan nüfusun çoğunluğunu da Filistinliler meydana getirmekteydi. Ürdün'ün Batısında bir İsrail devletinin varlığı ve Filistin-

lilerin meşru haklarının tanınmamış olması, bir bakıma, Kral Hüseyin'in tahtı için bir güvence idi.

1973 Savaşından sonra bölgede ortaya çıkan durum, bu nedenle Filistin devrimi için hayati bir önem taşımaktaydı. Batı Yakası üzerinde kim söz sahibi olacaktı?

1973 Savaşı sonrasında Filistin Kurtuluş Örgütü bu konuda büyük bir avantaj kazandı. Savaştan önce üyelerinin önemli bir bölümünü Batı Yakalı Filistinlilerin oluşturduğu Ürdün Komünist Partisinden ayrılan bir kesim (Filistinli ve Batı Yakalı) Batı Yakasında Filistin Ulusal Cephesi isminde bir örgütün kurulmasına önayak oldular. Filistin Ulusal Cephesi savaştan sonra Filistin Kurtuluş Örgütü üyeliğine kabul edildi. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün 14 Yürütme Kurulu üyeliğinden üçü Filistin Ulusal Cephesi üyelerine verildi. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün tüm Filistin halkını temsil edip etmediği konusunda ortaya çıkarılan en ciddi engellerden biri böylece aşıldı. Artık Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Filistin halkının biricik meşru temsilcisi olduğu Arap dünyası ve tüm dünya önünde güvenle ileri sürülebilirdi.

Filistin Ulusal Cephesi üyeliği ile takviye edilen Filistin Kurtuluş Örgütü, kendisini Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak ortaya koyduğuna ve Batı Yakası Filistin toprağı olduğuna göre, İsrail, 1967'de işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesi çerçevesi içinde Batı Yakasını boşaltırsa, doğal olarak Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Batı Yakasında ulusal otoritesini kurması gerekecekti. İşte bu nokta hem Ürdün ile Filistin Kurtuluş Örgütü, hem de Filistin Kurtuluş Örgütü'nün üye örgütleri arasında fırtınalar koparttı.

Ürdün rejimi Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Filistin halkının sadece mülteci kamplarında yaşayan Filistinlilerin temsilcisi olduğunu ileri sürdü. Böylelikle gerek İsrail'in boşaltacağı Batı Yakasında yeniden Ürdün egemenliğinin kurulmasını sağlayacak, gerekse Ürdün'de yaşayan Filistinliler üzerindeki yönetim hakkını onaylatarak Krallık rejiminin esenliğini korumuş olacaktı. Gerçi Ekim Savaşından sonra Cezayir'de toplanan Arap Zir-

vesi Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Filistin halkının tek temsilcisi olarak tanımıştı. Ama, karar, Ürdün'ün verdiği red oyundan ötürü ittifakla alınmamıştı. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün statüsünü tayinde Arapların tümünün ittifakını sağlamayan bu durum, Amerika'ya ve dolayısıyla İsrail'e Batı Yakasının kaderi üzerinde politik manevralara girişme fırsatı tanıyordu.

DİRENME HAREKETİNDE BÖLÜNME: RED CEPHESİ

Filistin Kurtuluş Örgütü ile Ürdün arasında fırtınalar koparan Batı Yakasında bir Filistin devletinin kurulması olanağının doğması, aynı zamanda Filistin Kurtuluş Örgütü'ne bağlı örgütler arasında da gürültü kopardı. 1973 Savaşından önce Amerika, İsrail ya da Ürdün rejimi tarafından atılan Batı Yakasında bir Filistin devleti kurulması tasarılarına karşı Filistin direnme örgütleri çok duyarlıydı. Filistin devrimini daha gelişme safhasında yoketmeyi amaçlayan bu tasarıların, direnme örgütlerinin tümünden tepki doğurması olağandı. Ancak bu kez, Batı Yakası ve Gazze şeridinde kurulacak olan bir Filistin devleti Filistin Kurtuluş Örgütü'nün egemenliği altında olacaktı. Bu durumda, Filistin direnme örgütlerinin bir kısmının bu amaca karşı çıkmasının gerekçesi ne olabilirdi ki?

Filistin devrimine Filistin'in tümü değil de bir bölümü üzerinde bir devlet kurma olanağının doğması, bu olanağın kullanılmasına karşı çıkan örgütlere göre, devrimin Filistin'in tümünün kurtarılması ve İsrail devletinin yıkılması amaçlarını terkedeceği anlamına geliyordu. İsrail devletine komşu ve Filistin topraklarının sadece bir bölümünde kurulacak olan bir Filistin devleti, bu örgütlerin anlayışına göre, zorunlu olarak, Filistinli devrimcilerin İsrail devletinin yıkılması amaçlarından vazgeçmeleri

ile sonuçlanacaktı. İsrail'in devlet olarak varlığını tanımadan böyle bir devletin kurulması olanağının tanınması da şüpheliydi.

Irak Baas Partisinin çizgisini izleyen ve bu Parti'nin etkisi altındaki Arap Kurtuluş Cephesi, Ahmet Cibril önderliğindeki Filistin Halk Kurtuluş Cephesi-Genel Komutanlık adlı direnme örgütü ve en önemlisi Corc Habbaş önderliğindeki Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, Batı Yakası ve Gazze şeridinde bir Filistin devleti kurulması fikrinin Filistin davasının satılması demek olacağını bile ileri sürerek bu fikre karşı çıktılar. Suriye Baas Partisi etkisindeki Saika ise kararsız bir dönemden sonra, Suriye ile İsrail arasında 1974'de Golan'da kuvvetlerin birbirinden uzaklaştırılması anlaşmasının imzalanmasının ardından, Batı Yakası ve Gazze'de bir Filistin devletinin kurulması tezini savunan kanada katıldı.

Batı Yakasında Filistin devleti kurulması tezine karşı çıkan gruplar Red Cephesi adını aldılar. Gerçekte, Batı Yakasında Filistin devleti kurulmasından yana olanlar ile Red Cephesi arasındaki ayrılık, Filistin Kurtuluş Örgütü'ne bağlı örgütlerin karşılıklı saflaşmasından öteye bir şeydi. «*Örneğin Fetih ile Filistin Halk Kurtuluş Cephesinde iç bölünmeler vardı. Fetih önderliğinin büyük kısmı «ılımlı» bir çizgi üzerinde birleşmişti ama kadrolarının önemli bir bölümü bu teze karşı idi. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi içinde ise Dr. Habbaş'ın belirli bir çerçeve içinde Cenevre'ye gitmekten yana olduğu güvenilir kaynaklara göre bildirilmekteydi. Bununla birlikte, Dr. Haddad buna şiddetle karşıydı.*» (8)

Filistin halkının ulusal birliğe özellikle ihtiyacı olduğu bir dönemde Filistin Kurtuluş Örgütü tarihinde karşılaşmadığı ölçüde bir bölünme ile karşı karşıya idi. Red Cephesi, Arap dünyası içinde Irak ve Libya tarafından destekleniyordu. İşin ilginç yanı Batı Yakasında bir Filistin devleti kurulması tezine arka çıkan Sovyetler Birliği, Red Cephesinin destekçisi iki Arap ülkesi ile oldukça yakın ilişkilere sahipti. Ve Libya, Batı Yakasında bir Filistin devleti kurulması tezinin Mısır politikasının bir

sonucu olduğunu ileri sürmekte, Mısır ile çatışmakta idi. Sovyetler, Libya'nın şahsında, Mısır'ı yıpratmak için bir fırsat elde etti. Böylece, Sovyetler Birliği hem Batı Yakasında bir Filistin devleti kurulması tezinden yana olanları destekliyor, hem de buna karşı çıkan Red Cephesi destekçilerine güç vermiş oluyordu. Amerika ile giriştiği nüfuz rekabetinde, bu, Sovyetler'in mümkün olduğu kadar fazla koz elinde bulundurma tavrının bir sonucu olarak gözükmektedir. İki tezden hangisi Filistin ve Arap politikasına hükmederse, Sovyetler, her iki durumda da avlanmamış olacak, itibarını muhafaza etmiş olacaktı.

Ne var ki, Red Cephesi'nin kuşkularının haklı olduğu düşünülse bile, Batı Yakasının İsrail tarafından boşaltılması söz konusu olduğunda orada kimin otoritesi kurulacaktır sorunu, Ürdün Krallığının mı yoksa Filistin Kurtuluş Örgütü'nün mü sorunu, Filistin devriminin önünde durmaktaydı.

Batı Yakası Filistin toprağı olduğuna göre Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Batı Yakası üzerinde hak iddia etmesinden doğal bir şey olamazdı ve FKÖ'nün bu talebinin, Filistin sorununun askıya alınması için bir dizi önemli faktörün mevcut bulunduğu bir dönemde özel bir anlamı vardı. Filistin devriminin Batı Yakası üzerinde egemenlik hakları ileri sürmesi devrimin meşruiyeti ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün uluslararası statüsü bakımından özellikle diplomatik plânda anlam taşıyordu.

Filistin Kurtuluş Örgütü içinde bu konuda meydana gelen ayrılığın taraflarına özellikle Batı basını tarafından «radikaller» ya da «solcular» ile «ılımlılar» gibi sıfatlar verildi. Filistin devleti kurulması yanlıları «ılımlılar», Red Cephesi unsurları ise «solcular» olarak, «radikaller» olarak anıldı. Bu sıfatları niteleyen taraflardan ilkinin Batı basınının gözünde uzlaşmaya yatkın, ikincisinin ise uzlaşmaz gözükmesi idi. Filistin direnme hareketi dışındaki siyasal olgular için de kullanılan bu terminoloji her zaman gerçeği ifade etmemektedir. Kimin devrimci kimin reformist olduğunu isabetle yansıtmamaktadır Zira bu ve benzeri durumlar, çok kez Batı siyasal biliminin klâsik

kalıplarına uymamaktadır. Bu yüzden, FKÖ içinde ortaya çıkmış olan birbiriyle uyuşmaz bu iki eğilimi bu türden sıfatlarla değerlendirmek hangi eğilimin doğru ve devrimci bir eğilim olduğunu aydınlatmak için yeterli değildir; bunun sağlam bir ölçütü değildir.

UZLAŞMA ve GÜÇLENME

Ne olursa olsun, Filistin Kurtuluş Örgütü içinde baş gösteren ayrılık Filistin Ulusal Birliğini ve Filistin devriminin gelişme olanaklarını ciddi bir biçimde tehdit ediyordu. Ve önlenmesi, acilen önlenmesi gerekiyordu. Bu anlaşmazlık öylesine bir hal aldı ki, Filistin Ulusal Meclisi dahi bir parçalanmaya zemin teşkil edebilir diye toplanamaz oldu. Fakat hangi eğilimin «radikal» yahut «ılımlı» olduğu bir yana, bu iki eğilimden biri Filistin politikasına hakim oldu ve Filistin Kurtuluş Örgütü diplomatik plânda hızla yükseldi, diplomatik zafer kazandı.

«Mısır'ın başrolü oynadığı Arap diplomatik baskısı FKÖ önderliğini uzlaştırıcı bir tutum almaya ikna etmeye çalıştı... ve bölünmeleri ortaya çıkaracak olan Meclis toplantısı, hakim Fetih önderliğinin iç tartışmalarda pozisyonlarının başarısını sağlayabilmesine kadar ertelendi.» (9) Filistin Kurtuluş Örgütü'nün ve Filistin devriminin en güçlü kesimini oluşturan Fetih, Batı Yakasında bir Filistin devleti kurulması konusunda Batı Yakasına dayanan Filistin Ulusal Cephesi'nin de desteğini sağlayarak, savunduğu tez doğrultusunda ağırlığını arttırdı. Fetih önderliğinin çizgisi Mısır tarafından da destekleniyordu. Zira Mısır, Orta Doğu bunalımının çözümünün nihai olarak Cenevre Konferansında sağlanacağını düşünüyordu ve Batı Yakası ile Gazze'de bir Filistin devleti kurulmasını dahi reddeden bir Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yeri Cenevre Konferansında olamazdı.

Filistin devriminin tarihi önderleri olarak tanınan Fetih önderleri ve genel olarak Fetih örgütü, Saika, Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi, Filistin Ulusal Cephesi ve FKÖ Yürütme Kurulunda dört temsilci bulunduran bağımsızlar Batı Yakasında bir Filistin devleti kurulması tezini destekliyorlardı, ve bu amaç için Cenevre Konferansına katılınmasından yanaydılar. Filistin Kurtuluş Örgütü bünyesinde hakim eğilim bu yönde idi. Filistin devriminin yıllardır en etkin önderleri olarak sayılan Fetih önderlerinin bu sorun karşısındaki tutumları ve izleyecekleri çizgi tayin edici idi.

«...«*Tarihiler*», *Arafat, Abu İyad, Abu Lûtuf.. her şeyden önce, ne bir Filistin devleti kurulması ilkesine ne de bir çözümün araştırılmasına katılmaya karşı çıkmamışlardı. ...Böylece Fetih'in iki numaralı adamı Abu İyad şu açıklamayı yapıyordu «Kamuoyu tarafından çok iyi bilinen, Ekim Savaşının yarattığı yeni gerçekler vardır ki, bunlardan biri de Filistinliler ve Arap halklarının zararına bir çözüm arayan bazılarının kendilerini hasrettikleri faaliyetlerdir.*» Ve ekliyordu: «*Eğer bizi bir devlet seçimi ile karşı karşıya bırakırlarsa seçeceğimiz devlet fedayi devleti olur.*» (10)

Abu İyad'ın bu sözlerle Amerika, İsrail, ve Ürdün diplomasisini kastettiği açıktı. Ancak bu kez 1967 sonrasından farklı olarak bölgede kesin olarak Arap halklarının ve dolayısıyla Filistinlilerin lehine olan faktörler de vardı. Filistin devrimi için önemli olan, bu faktörlerden yararlanmayı bilecek doğru politik çizgiyi yeni koşullara uygun biçimde formüle etmekti. Filistin devriminin tarihi önderliğinin Batı Yakasında bir Filistin devleti kurulmasını uygun karşılayan tavrı, giderek, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün büyük çoğunluğuna hakim oldu ve Red Cephesinin de karşı çıkmayacağı bir formül bulunabildi. Bu formül Filistin'in tümünü kurtarmaktan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün caymadığını teyid eden ve Batı Yakasında bir Filistin devletinin kurulmasını uygun gören fakat esnek bir biçimde ifade edilen bir formül oldu. Söz konusu formül, Filistin Ulusal Meclisi'nin 1974

Haziran'ında yaptığı 12. Genel Kurul'unda 10 maddelik bir program olarak metne bağlandı ve kabul edildi. 12. Genel Kurul Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yeni Yürütme Kurulunu da seçti.

Filistin davasının zafere ulaşmasından sonra hayati önem taşıyan Filistin Ulusal birliği sağlandıktan ve Filistin Ulusal Meclisi 10 maddelik yeni politik programı kabul ettikten sonra, Filistin Kurtuluş Örgütü uluslararası plânda ve diplomatik alanda başarılarını arttırmaya başladı. Filistinliler böylece Ekim Savaşının en kazançlı gücü haline geldiler.

8 Haziran 1974 tarihli Filistin Ulusal Meclisinde kabul edilen, tarihi 10 maddelik programın özellikle önemli ve yeniden ulusal birliğin sağlanmasına elveren maddeleri şunlardır:

«*Madde 1 — FKÖ. halkımızın yurtsever ve ulusal haklarını yokettiği ve halkımızın davasını bir mülteci sorunu olarak ele aldığı için, 242 sayılı karara ilişkin tutumunda ısrar eder. Binaenaleyh, bu karar temelindeki Cenevre Konferansı dahil olmak üzere uluslararası düzeylerdeki çabaları reddeder.*

Madde 2 — FKÖ, başta silahlı mücadele gelmek üzere, her türlü araçla, Filistin toprağını kurtarmak ve kurtarılacak Filistin toprağının her parçasında halkın ulusal, bağımsız ve savaşçı otoritesini kurmak için mücadele edecektir. Bu, halkımızın ve mücadelesinin yararına, güçler dengesinde daha fazla değişiklik yapmayı gerektirmektedir.

Madde 3 — FKÖ, tanıma (İsrail'i kastediyor), uzlaşma, güvenilir sınırlar, ulusal haktan feragat etmek ve halkımızın dönüş hakkından ve kendi kaderini ulusal

toprağında tayin etmesi hakkından mahrum olması fiyatı karşılığında bir Filistin varlığının kurulmasını öngören her plâna karşı mücadele edecektir.» (11)

Bu tarihi kararla Filistin Kurtuluş Örgütü'nün 1973 Ekim Savaşı sonrası temel taktiği belirlenmiş oluyordu. Buna göre, FKÖ Güvenlik Konseyi'nin 242 ve dolayısıyla 1973 Ekim tarihli 338 sayılı kararlarını reddetmeye devam edecekti. Filistin sorununu salt, bir mülteci sorunu olarak ele almasından ötürü. Bu kararları temel alan hiçbir uluslararası toplantıya katılmayacaktı. Cenevre Konferansı dahil olmak üzere. Bu, şüphesiz, bu kararlar temelinden başka bir temel üzerinde toplanacak olan bütün uluslararası konferanslara, Cenevre Konferansı da dahil olmak üzere, FKÖ'nün katılabileceğini ima ediyordu. İkinci maddede FKÖ, silahlı mücadeleye devam edeceğini bildirmekle beraber «Filistin toprağının kurtarılacak her parçasında halkın ulusal otoritesinin kabul edildiğini» beyan ederek, Batı Yakası ve Gazze'de bir Filistin devleti kurulması ilkesini kabul ettiğini açıklamış oluyordu. Üçüncü maddede ise kurulması söz konusu olan Filistin devletinin İsrail'in tanınması ve İsrail devletinin yıkılmasından vazgeçmek şartına bağlanmasının asla kabul edilemeyeceği belirtiliyordu. Ancak, dış dünya ve özellikle Arap dünyası için önemli olan ikinci madde idi. Filistin devriminin Batı Yakasında bir devlet kurulması fikrini kabul edip etmeyeceği Orta Doğu'daki daha sonraki gelişmelere yön verecekti. 12. Genel Kurul kararlarının tayin edici maddesi, bu nedenle ikinci madde idi. Bu tavrı benimseyen ve 12. Ulusal Meclis toplantısından Filistin ulusal birliğini sağlamış olarak çıkan Filistin Kurtuluş Örgütü güçlü bir unsur olarak Arap dünyasının karşısına çıktı. Rabat'a giden gelişmelerin yolu açılmıştı.

«Haziran'daki Ulusal Meclis toplantısından sonra, FKÖ o ay sonunda Somali'de toplanan Afrika Birliği Örgünü zirvesine bir delegasyon gönderdi, ve bu toplantıda

Afrika Birliği Örgütü ilk kez FKÖ'nün amaçlarına desteğini açıkladı... FKÖ'nün Siyasi Daire Başkanı, baş dış ilişkiler uzmanı Faruk Kaddumi, konferansta, Birleşmiş Milletler'e gitmeye yol açan, bloksuz Afrika ülkelerinin desteğini toparlamayı içeren bir strateji çizdi.» (12)

İlk kez tek tek Afrika ülkeleri haricinde, tüm Afrika'nın kıtasal örgütü olan Afrika Birliği Örgütü'nün desteğini sağlayan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün, Filistin halkının tek temsilcisi olduğunu Arap dünyasına kabul ettirmeye ihtiyacı vardı. Eğer bütün Araplar Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Filistin halkının tek temsilcisi olarak tanırlarsa, emperyalizmin Filistin sorununu hasıraltı etme ve entrikalar çevirme olanakları büyük ölçüde kısıtlanmış olacaktır. Bu sorun doğrudan doğruya Ürdün ile ilgilidir. Ürdün Batı Yakası üzerinde hak iddia ettikçe, Batı Yakası üzerinde kimin devlet kurma hakkına sahip olduğu belirlenmedikçe, Amerika ve İsrail Orta Doğu bunalımının çözümü üzerinde geniş manevra alanına kavuşmuş olacaklardır.

1973 Kasım'ında Cezayir'deki Arap Zirvesi Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Filistin halkının tek temsilcisi olarak kabul etmişti ama bu karara Ürdün aleyhte oy vermişti.

Böylece, pratikte, Ürdün Batı Yakası ile Filistin halkının bir bölümünü temsil ettiğine ilişkin iddiasını sürdürmüş olmaktaydı. O sırada, Filistin devrimi de Batı Yakasının kaderi üzerindeki tavrını kesinleştirmediğinden Ürdün'ün iddiası geçerliliğini korumaktaydı. 12. Ulusal Meclis toplantısında kabul edilen 10 maddelik program sayesinde, Filistin Kurtuluş Örgütü, Filistin halkının tek temsilcisi kabul edilmesinin başlıca engelini önünden kaldırdı. İş, Ürdün de dahil olmak üzere bütün Arap dünyasının Filistin Kurtuluş Örgütü'nün bu statüsünü tescil etmesine kalmıştı. Bu, 1974 yılının Ekim ayı sonunda Fas'ın başkenti Rabat'ta toplanan Arap Zirvesinde sağlandı.

Rabat Arap Zirvesi 26-29 Ekim tarihleri arasında toplandı. Toplantıya FKÖ ile birlikte bütün Arap ülkeleri ve Uganda Devlet Başkanı İdi Amin katıldı. Devlet Başkanları düzeyinde yapılan toplantıya sadece Red Cephesini destekleyen iki ülkenin, Irak ve Libya'nın devlet başkanları katılmamışlardı. Rabat Zirvesi, herhalde Filistin halkının uzun mücadele tarihi içindeki en büyük zaferlerinden biri olarak kaydedilecektir. Ürdün dahil olmak üzere bütün Arap ülkeleri Rabat'ta, Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tüm Filistin halkının tek temsilcisi, biricik meşru temsilcisi olarak tanıdılar.

«*Zirve süresince, Kral Hüseyin İsrail'in Batı Yakasını sadece Ürdün egemenliğine terketmeyi göz önünde tutacağını ileri sürdü. Ancak, Suudi Arabistan Kralı ve Mısır Devlet Başkanı Sedat, FKÖ ile saf tutunca Hüseyin açık bir yenilgiye uğradı. Faysal'ın yoğun mali yardımlarına bağımlı olan Hüseyin konferansı engelleyebilecek durumda değildi.*» (13) Nitekim bunu Hüseyin'de itiraf edecekti: «*Kral Hüseyin 3 Kasım'da bundan böyle Batı Yakasının sorumluluğuna Arafat ve FKÖ'nün sahip olduğuna karar verdiğini ve bu yüzden «sadakat ruhu» ile, Ürdün üzerindeki baskıların «muazzam» olduğu Rabat kararının bütün sonuçlarını kabul ettiğini açıkladı.* (14)

Rabat zirvesinin Filistin sorunu ile ilgili beş kararı şöyleydi:

«*1. Filistin halkının anayurduna dönme ve kendi kaderini tayin hakkını onaylamıştır.*

2. Filistin halkının, Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak FKÖ önderliği altında, kurtarılacak herhangi bir Filistin toprağının üzerinde bağımsız ulusal otoritesini kurma hakkını onaylamıştır. Arap ülkeleri bu otoriteyi kurulduğu zaman, bütün alanlarda ve bütün düzeylerde desteklemelidir.

3. Bu Arap yükümlülüğü çerçevesi içinde FKÖ'nün

ulusal ve uluslararası alanda sorumluluklarını yürütmesini desteklemeye kararlıdır.

4. Ürdün, Suriye, Mısır ve FKÖ'yü bu kararların ışığı altında ve bunları uygulama anlayışıyla, aralarındaki ilişkileri düzenlemek için bir formül üzerinde çalışmaya davet etmiştir.

5. Bütün Arap ülkelerinin Arap-Filistin birliğini koruması ve Filistinlilerin içişlerine karışmaktan kaçınması konularında kararlıdır.» (15)

Rabat Zirvesi, İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tanımamakta direnerek Filistinlilerin sırtından Ürdün rejimi ile komplolara girişen Amerikan diplomasisi için ağır bir bozgun oldu.

Rabat Zirvesi sonuçları ile ilgili olarak *Free Palestine* şu yorumu yapıyordu:

«Eğer FKÖ'nün hesaba katılacak bir güç olarak yükselişi Orta Doğu'daki Amerikan politikası için bir gerileme ise, aynı zamanda Kral Hüseyin için bir siyasi yenilgi idi... Ama Amerikalılar için en mahvedicisi, FKÖ'ye tam bir yönelişin Amerika'nın en yakın Arap müttefiki Suudi Arabistan Kralı Faysal tarafından desteklenmiş olmasıydı.» (16)

Bu gelişmelerin Amerika'yı Orta Doğu politikasını yeniden gözden geçirmeye sevkedeceği ve sonuçta FKÖ'yü barışın taraflarından biri olarak tanımak zorunda bırakacağı beklenmekteydi.

Rabat kararları bütün Filistin halkı içinde ve özellikle işgal altında yaşayan Filistinliler arasında heyecan ve coşku yarattı. İşgal altındaki Kudüs'te yayınlanan *El-Şaab* (Halk) gazetesinin başyazarı Ali Khatib, Rabat kararları üzerine yazdığı başyazıda İsrail'in lağvedilmesi ve yerine demokratik, laik bir Filistin devleti kurulması çağrısında bulunduktan sonra Rabat kararlarını şöyle selâmlıyordu: *«Bugün, yarım yüzyıl içinde mülteci için, sürgün için, mahpus için en mutlu gündür. Gözlerimiz yaşlarla ve sevinçle doludur.» (17)* Ali Khatib ve dört Arap gazeteci Rabat kararlarını öven yazılar yazdıkları

için yurtlarından sürüleceklerdi. Ama Rabat kararlarının Filistin halkı arasında doğurduğu mutluluk, Zirve toplantısından iki hafta sonra doruklara tırmanacaktı. Rabat Zirvesinden aşağı yukarı iki hafta sonra, Rabat Zirvesinin açtığı yol Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Birleşmiş Milletler'e götürecek ve Filistin Kurtuluş Örgütü Yürütme Kurulu Başkanı Yasir Arafat Birleşmiş Milletler kürsüsünden bütün dünyaya Filistin'in sesini duyuracaktı.

«FKÖ'nün diplomatik alandaki başarıları —Arap dünyasının dışında, Afrika, Asya ve sosyalist ülkelerde— destek sağlamak ve tanımayı elde etmek için kesin ve dikkatle plânlanmış bir politikanın sonucu olarak —Ekim Savaşından beri öyle bir hızla tırmanmıştı ki, Rabat çok az bir seçenekle karşı karşıya kalmıştı.— Arap devletleri, FKÖ'ye Arap olmayan ülkelerin sağladığı destekten daha azını sağlamayı göze alamazlardı.» (18)

Tıpkı bunun gibi, dünya ülkelerinin çoğunluğu da FKÖ'ye Arap dünyasının tümünün sağladığı desteği görmezden gelemezlerdi. Özellikle, Arap ülkelerinin seçkin bir yere sahip olduğu Üçüncü Dünya'nın ülkeleri. Üstelik, 1974 yılında Birleşmiş Milletler'in 29. dönem Genel Kurul çalışmalarında Üçüncü Dünya'nın dünya politikasındaki ağırlığını simgeleyen bir başkan seçimi oldu. Birleşmiş Milletler Genel Kurul başkanlığına Üçüncü Dünya'nın oylarıyla eski bir kurtuluş savaşçısı, Bir Üçüncü Dünya ve Arap ülkesi olan Cezayir'in genç Dışişleri Bakanı Abdülaziz Buteflika seçildi. Buteflika'nın başkanlığı, bundan böyle, dünyanın farklı bir Birleşmiş Milletler'e tanık olacağını belgeliyordu. Buteflika'nın başkanlığındaki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, ırkçı Güney Afrika'yı Genel kurul oturumlarından çıkarttı ve büyük çoğunlukla Filistin Kurtuluş Örgütü delegasyonunu Filistin sorunu üzerinde konuşmak üzere Genel Kurula davet etti.

13 Kasım 1974 Filistinlilerin belleğinden asla silinmeyecektir. 2 Ekim 1917 tarihi Balfour Deklarasyonu'nu, 15 Mayıs 1948 tarihi Filistin topraklarının bir bölümünde İsrail devletinin kuruluşunu, 5 Haziran 1967

tarihi Filistin'in geri kalan topraklarının Siyonist işgali altına düşmesini anımsatarak, Filistin halkı için acı anıların tarihleri olarak belleklerine yazılmıştı. Binlerce Filistinlinin canverdiği Ürdün'deki kara Eylül günlerinin başlangıç tarihi 16 Eylül 1970 ve İsrail devletinin kurulmasına olanak veren Birleşmiş Milletler'in Filistin'i taksim kararının tarihi 29 Kasım 1947'de, Filistin halkının belleğinin mutsuzluk hanesine kazınmıştı. Oysa, 13 Kasım 1974 tarihinin bambaşka bir anlamı vardı Filistin halkı için. Bir zamanlar kendilerine yapılan haksızlıkların kaynaklarından birinde, Birleşmiş Milletler'de, artık onların sesleri duyulacak, Birleşmiş Milletler adındaki uluslararası organ kendilerine yaptığı haksızlıkları tamir eylemine adım atacaktı. Çünkü Filistin devriminin lideri Yasir Arafat, 13 Kasım 1974 günü Filistin devriminin sesini dünya örgütünden bütün dünya halklarına duyurmak için Birleşmiş Milletler kürsüsündeydi.

«*Başında Siyah-beyaz kefyesi ve kalçasının üzerinde tabancasıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun önünde, Yasir Arafat ellerini tokalayıp bir boksörün zafer jestini andırırcasına havaya kaldırınca, şimdi foruma hakim olan Üçüncü Dünya delegeleri ayağa kalktılar ve ona ayakta tezahürat yaptılar. 100 dakika boyunca onlara emperyalizmi, devrimi, Orta Doğu tarihini ve İsrail yıkılıp yerini bir demokratik, laik Filistin aldığı zaman, Araplar ve Yahudilerin nasıl barış içinde yaşayacağını anlatmıştı. Konuşmasının sonunda, alkışlar arasında gülümseyerek durdu kolu rasgele bir sandalyenin arkasına atılmıştı, ki bu, Birleşmiş Milletler geleneklerine göre yalnız devlet başkanlarına sağlanmıştı.*» (19)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun tarihinde ilk kez zeytin dallı amblemi altında belinde tabancasıyla konuşan bir konuşmacıya tanık olduğu saatlerde, Arap dünyasının çeşitli köşelerine dağılmış olan ve İsrail işgali altındaki anayurtlarında yaşayan Filistin halkını coşkun bir sevinç dalgası sarmıştı. «*İşgal edilmiş Filistin'de, Yasir Arafat'ın Birleşmiş Milletler'de görünmesi,*

13 Kasım'da bir çok bölgelerde dükkânların ve okulların kapanmasıyla meydan okuyucu bir ruh haletiyle damgalandı.» (20) İşgal edilmiş Kudüs'te, Nablus'ta, Cenin'de, Hebron'da, Ramallah'ta gösteriler yer aldı. «*Lübnan başkenti Beyrut'ta binlerce kişi kent sokaklarında FKÖ ile dayanışma içinde, neş'e içinde yürüdü. Filistinli mülteciler, öğrenciler ve çocuklar yürüyüşlere akın ettiler.*» (21)

Yasir Arafat'ın Birleşmiş Milletler'deki muzafferâne konuşması Filistinlilere coşkudan, sevinçten öteye elle tutulur kazançlar da getirdi. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, bundan böyle, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Birleşmiş Milletler'de daimi gözlemci statüsü ile yer almasını kararlaştırdı. Bu kararın hemen ardından İsrail, Birleşmiş Milletler'in sosyal ve kültürel kolu olan UNESCO'nun Avrupa üyeliğinden çıkarıldı. UNESCO'nun İsrail'e yaptığı malî yardım kesildi.

Yasir Arafat'ın Birleşmiş Milletler konuşmasını FKÖ-Sovyet ilişkilerinin gelişmesi izledi. Arafat'ın 1974 Aralık ayında Moskova'ya yaptığı ziyaretten sonra Sovyetler Birliği, FKÖ'nün Moskova'da büro açmasını kabul etti. (*)

Böylece Filistin devriminin önderlerinin 1973 Savaşından sonra saptadıkları dört acil hedefe birer birer erişilmeye başlandı. Filistin ulusal birliği, FKÖ'nün uluslararası alanda kazandığı başarılarla sağlamlaşma yoluna girdi. Örgüt içindeki ayrılıklar varlığını sürdürmekle birlikte on yıldır Filistin devriminin temel politikalarını çizmiş olan Fetih önderliğinin 1973 sonrası izlediği çizgi güçlendi. Ürdün'deki Haşimi rejimi Rabat kararlarıyla tecrid edilmiş oldu. FKÖ'nün Birleşmiş Milletler'de daimi gözlemci statüsü kazanmasıyla —bu Birleşmiş Milletler tarihinde devlet olmayan bir güce ilk

(*) Sovyet-FKÖ ilişkileri, Yasir Arafat'ın Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdülnasır başkanlığındaki bir heyetle Moskova'ya gittiği 1968 yazında başlamıştır. SSCB'nin, FKÖ'nün bir büro açmasını kabulü, 1974 Aralık ayında mümkün olmuş; ancak büro, fiilen 1976 yazında açılmıştır.

kez tanınıyordu— uluslararası plânda Filistinli hedeflerin hukukîliğinin sağlanması yolunda önemli adımlar atıldı. Bu konuda 1975 yılında toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu daha ileri noktalara ulaşacaktı. Ayrıca, başta Afrika ülkeleri olmak üzere Üçüncü Dünya ülkeleri ile ittifaklar genişletildi. Hatta bazı Avrupa ülkeleri ile ilişkiler de düzelmeye yüz tuttu. İlk kez bir Batı Avrupalı devlet adamı, Fransız Dışişleri Bakanı Jean Sauvagnargues 30 Ekim 1974 günü Beyrut'ta Yasir Arafat ile görüştü. 1975 Haziran'ında yapılması plânlanan Avrupa-Arap diyalogunda Fransa, İtalya ve İrlanda FKÖ'nün Arap Birliği delegasyonu içinde yer almasından yana çıktılar.

FKÖ'NÜN GÖZÜNDE SOVYETLER BİRLİĞİ

FKÖ Sovyetler Birliği ile ilişkilerin güçlendirilmesine önem vermekteydi. FKÖ önderliğinin gözünde SSCB bölgede nüfuz sahibiydi ve İsrail'e doğrudan bir baskı yapamamakla birlikte, dolaylı olarak Amerika ile ilişkileri sayesinde yapabilirdi. FKÖ liderlerinin bu hesaplarının doğru çıkıp çıkmayacağını zaman gösterecektir. Aynı taktik anlayışın gerektirdiği politikayı Nasır ve hatta bir süre Sedat dönemindeki Mısır gütmüş ve pek sonuç alınamamıştı. Araplar güçlerini savaş meydanında, Üçüncü Dünya ile ilişkileri sayesinde ve petrol silahını akıllıca kullanarak ve bütün bunları Sovyet eğilimlerine ters düşmek pahasına kanıtladıkları zaman, Amerika'ya belli ölçülerde de olsa kendi şartlarını empoze edebilmişlerdi. Bununla birlikte, Sovyetler ile ilişkilerini geliştirmek istemelerinin FKÖ önderliği açısından bazı anlaşılabilir yanları vardır.

Bir kere herşeyden önce, Filistin devriminin can düşmanı, bir anlamda varlık nedeni olan İsrail, Sovyet-

ler'in en güçlü rakibi Amerika'ya bağımlıdır. Bir süperkuvvete karşı diğer süperkuvvetin desteğini kazanma biçimindeki klâsik politika anlayışı FKÖ'nün Sovyetler ile yakın ilişkiler kurmak istemesindeki faktörlerden bir tanesi olarak sayılabilir. Bir başka neden, Sovyetler'in Orta Doğu bunalımının çözümünde inisyatifi Amerika'ya kaptırmasından doğan hareketsizliğini gidermek için İsrail ile yeniden diplomatik ve başka türden ilişkiler kurması olasılığını engelleme çabasıdır. Giderek artan sayıda ülkenin İsrail ile diplomatik ilişkilerini kestiği bir dönemde Sovyetler Birliği gibi bir gücün İsrail ile ilişkilerini normalleştirmesinin Filistin devriminin çıkarlarına uygun olmadığı açıktır. İsrail'in devlet olarak yaşamasından yana bir Sovyetler Birliği, Filistin devrimi için, zaten sonsuz güvene mazhar bir devlet değildir. İsrail-Sovyet ilişkilerinin düzelmesini, Filistin Kurtuluş Örgütü ne kadar engellerse, o kadar devrimin çıkarlarına hareket ediyor olacaktır.

Ayrıca, aralarında diplomatik ilişki olmasa bile İsrail ile Sovyetler Birliği arasında ilişkiler, Sovyetler'in İsrail'e bir bakıma silah kadar ihtiyaç duyduğu Yahudi göçüne olanak vermesi nedeniyle sürekli olarak vardı. İsrail'in varlığının en önemli dayanaklarının başında Yahudilerin İsrail'e göç etmesi gelmektedir. Siyonistler böylece Araplar karşısındaki nüfus dengesizliklerini gidermek ve işgal edilmiş Arap topraklarını Yahudilerle doldurmayı arzulamaktadırlar. Geniş Yahudi nüfusu dolayısıyla Sovyetler Birliği, her zaman, İsrail'in en önemli insan kaynağı olagelmiş; İsrail'e yapılan Yahudi göçünde baş sırayı almıştır. Filistin Ulusal Yasası'nda da belirtildiğine göre Filistin devriminin en önemli hedeflerinden birini İsrail'e Yahudi göçünü önlemek teşkil etmiştir. Sovyet Yahudilerinin İsrail'e göçü Filistinlilerle Sovyetler'in ilişkilerinde olumsuz bir etken olmuştur. Bir seferinde İngiltere'deki Filistin Eylem Komitesi Başkanı ve İngiltere'deki Filistin Kızılayı kurucusu Dr. Ghada Karmi Sovyetler'in İngiltere Büyükelçisi'ne şu mektubu yollamıştı:

«Filistinliler sürgünde kaldığı sürece kimsenin Filistin toprağını nüfusla şişirmeye hakkı yoktur. Moskova, İsrail'in ahlâk dışı ve acımasız tutumunu ödüllendirmektedir ve Siyonist hareketin Batı'da yürüttüğü yoğun kampanyaya teslim olmuştur.» (22) Filistin Kurtuluş Örgütü'nün, Sovyetler ile kuracağı yakın ilişkinin bedeli olarak İsrail'e Yahudi göçünün durdurulması yönünde ağırlığını koyması, gene FKÖ'nün Filistin'in kurtarılması davasında Sovyetler ile ilişkilerinden yarar elde edebileceği bir nokta sayılabilir.

FKÖ'nün Sovyetler ile ilişkilerini geliştirmek istemesinde dikkati çeken bir husus, Sovyetler'in Amerika'ya İsrail'in işgal altında bulundurduğu topraklardan çekilmesini sağlamak için baskı yapabileceğini ummasıdır. Hedefin Amerika olduğu, Sovyetler'in ise hedefe giden yolda bir araç olarak ele alındığı gözden kaçmamaktadır. FKÖ'nün Sovyetler ile yakın ilişkileri taktik plânda ele aldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Faruk Kaddumi *Newsweek* muhabirinin *«Amerika'nın yakın tarihte FKÖ'yü bir biçimde tanıyacağını düşünüyor musunuz?»* sorusuna, *«Hayır... Fakat hiç bir şey sürekli donmuş kalmaz. Bu hayatın tabiatıdır.»* (23) cevabını vermiştir. Tıpkı Mısır gibi, Filistinliler de Orta Doğu sorununun çözümü Amerika'nın cebinde olduğunun bilincindedirler. İş, o anahtarı çıkarmak için hangi yöntemin izleneceğinde yatmaktadır. Amerika FKÖ'yü tanımamakta direndiği sürece FKÖ-Amerikan ilişkilerinin düzelmesi beklenemez. Filistinliler, bir bakıma, kendilerini Sovyet diplomasisi ile ittifak kurmak istemekte zorunlu hissetmişlerdir.

Filistin devriminin bu ihtiyaçları Sovyet diplomasisinin de işine gelmiştir. Mısır'ın kartlarını Amerikan diplomasisine oynaması karşısında, Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Sovyet diplomasisi ile ittifak haline sokmak, Sovyetler'in bölgesel çıkarları bakımından yararlı olacaktı. Sovyetler, Mısır'ın ittifakından yoksun kaldığı bir Arap dünyasında Filistin Kurtuluş Örgütü'nden daha itibarlı bir müttefik bulamazdı. Mısır ile FKÖ'nün 1973 Savaşı

sonrası Orta Doğu'da izledikleri farklı politika, Sovyetler'e FKÖ'ye yaklaşabilmek bakımından objektif bir zemin yaratmıştır.

Sovyetler Birliği'nin FKÖ'den başka politikasını dayandırdığı bir başka Arap gücü Suriye olmuştur.

KİSSİNGER DİPLOMASİSİ KARŞISINDA FKÖ

Bu gelişmeler karşısında, FKÖ-Suriye ittifak zemini de doğmuştur. Filistin Kurtuluş Örgütü, Sovyet ve Suriye diplomasisi ile bağlantılar içine girmeyi kendisi açısından yararlı ve bir bakıma zorunlu saymıştır. FKÖ, Amerika'nın Mısır ile diğer savaşan Arap güçleri arasında çatlaklar yaratacağından kuşku duymuştu. Bu yüzden, Kissinger diplomasisini bozguna uğratmak için çaba harcamıştır. Kissinger'in Orta Doğu bunalımına bir çözüm bulmak yolundaki girişimlerini arttırdığı bir sırada, 12 Şubat 1975'te toplanan FKÖ Merkez Komitesi, Kissinger diplomasisini tahlil etmiş ve 1975 Şubat'ında ilk sayısı yayınlanan FKÖ'nün aylık İngilizce organı «Palestine Lives» dergisinde bu tahlilini açıklamıştır:

«*Bir yıldan fazla bir süredir Amerikan diplomasisi bölgede hummalı bir şekilde hareket etmektedir. Ekim Savaşı Amerika'nın ilgisiz kalamayacağı, Arap dünyasının büyüyen iktisadi ve askeri gücü ile damgalanan yeni bir bölgesel ve global bir gerçek yaratmıştır. Geçtiğimiz yıllarda kapitalist dünyadaki bunalımın artan hızı karşısında, Amerikan yönetiminin, Arap Doğu'sundaki yeni gelişmenin kendi nüfuzu dışında gelişmesine izin vermemesi için her türlü çıkarı vardır. Amerikalılar, ellerinde, İsrail'in kendilerine pratik özel askeri bağımlılığı ve bunun giderek iktisaden ve diplomatik artışı sayesinde bir iskambil kozu tutmaktadırlar. Böylece, İsrail'in (savaş alanı dışında) rızasını sağlayabilirler. En azından, bu, Filistin cephesindeki Arap devletlerini (esas olarak Mısır*

ve Suriye) kendi diplomasilerinin labirentine çekmek için yaratmaya çalıştıkları hayaldir... «adım adım politika» adı verilen bu manevralar, Arap ülkelerini birbirinden ve özellikle Mısır'ı Arap dünyasının geri kalan bölümünden tecrit etmeyi amaçlamaktadır. İsrailliler için zaman kazanmak ve Filistinlilerin yenilgiye uğraması ve böylece —Waşhington'da tasavvur ettikleri— «Filistin çıkarlarının» temsilcisi olarak Haşimi Krallığını ve Filistinli kuklalarını (şimdiki durumda olanaksızdır) empoze etmek için görüşmeleri uzatmayı amaçlamaktadırlar.

Bütün plân, Amerika'nın Arap-İsrail çatışmasının hakemi olarak bölgeye yoğun bir biçimde yeniden nüfuz etmesini, ama gerçekte Arap Doğu'sunun tümündeki petrol bölgelerinde iktisadi çıkarlarını korumayı ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu, bir Amerikalı uzmanın, Arap Körfezinin kapitalist dünyanın can damarı olduğunu söylediği bir sırada ortaya çıkmaktadır. Bölgemizin yeniden kendisini bulduğu «ne savaş-ne barış» kalıcı olmayacaktır.» (24)

FKÖ, Kissinger diplomasisine karşı azimli bir mücadele yürütmekle birlikte, bu diplomasiden elde edilecek kazançlar olursa, bunu da değerlendirmeyi hesaplamıştır. Kissinger 1974 Ekim ve Kasım'nda Orta Doğu turlarına başladığı sırada, Sedat, Mısır'ın niyetlerine ilişkin olarak şu açıklamayı yapmıştı: *«...Biz her zaman toprağımızın herhangi bir bölümünü kazanmaya hazır olacağız (Dr. Kissinger ile görüşmeler aracılığıyla). Sedat'ın söz konusu demecinin yer aldığı gün, Arafat, Batı Yakası'nın geleceği konusunda Mısır-İsrail görüşmelerini kabul etmeye hazır olduğunu, ve bunun İsrail'in FKÖ'yii göz önüne almayı reddetmesinin «üstesinden gelmek» amacıyla, bir olanak yaratmak bakımından düşünüldüğünü belirtiyordu.»* (25)

Bu tutum, Filistin önderliğinin pratik yanının, pragmatik anlayışının tipik bir örneğidir.

Bunun yanısıra, FKÖ'nün, Amerika'nın Orta Doğu'

daki niyetlerinin ne olduğuna ilişkin olarak yaptığı tahlilin isabetliliğine kuşku yoktur.

Ne var ki, bölgenin 1967-73 arasında olduğu gibi yeniden bir «ne savaş-ne barış» dönemine girmesini Mısır da arzulamamaktadır. Bu, Mısır'ın gözünde, Orta Doğu'yu süperkuvvet rekabetine açmakta, özellikle Sovyetler Birliği'nin Arap birliğini olumsuz yönde etkileyecek bir biçimde bölgeye nüfuz etmesine ve böylece buhranın çözümünün zorlanmasına, daha da karmaşık bir hale gelmesine neden olmaktadır.

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün gözünde ise, buhranın bir çıkmaz içine girmesine ve bu nedenle Filistin'in kurtuluşunun gecikmesine yol açmaktadır.

Filistin Kurtuluş Örgütü ve Mısır, «ne savaş-ne barış» şartlarına karşı olmak konusunda ortaktılar. Ancak, bu durumun giderilmesi için ayrı düşüncelere ve yöntemlere sahip olmuşlardır.

Özetle, Filistin Kurtuluş Örgütü, silahlı mücadelenin tırmandırılmasını savunur ve Amerikan diplomasisinin bozguna uğratılıp, Amerika ve İsrail'e diz çöktürülmesini amaçlarken, Mısır, düzenli savaş stratejisine göre ayarlanmış bir ülke olarak, savaşa girmeden önce, diplomatik girişimlerin son kartesine kadar kullanılmasını ve bunun için, Amerika'yı mümkün olduğu ölçüde İsrail'den ayırıp Arapların yanına çekmeyi amaçlamıştır.

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün silahlı mücadeleye daha dönük olup, diplomatik çabaları bunun bir tamamlayıcısı olarak ele almasına karşılık, Mısır, diplomatik mücadeleye daha dönük olup, silahlı mücadeleyi —Mısır ölçüleri içinde düzenli savaş— diplomatik kanalların tıkanması durumunda başvurabilecek yol olarak kabul etmektedir.

Filistin Kurtuluş Örgütü ile Mısır arasında, 1973 Savaşı sonrasında ortaya çıkan sorunlara farklı yaklaşım, Filistinlileri Suriye ile yakın ilişki kurma yolları aramaya sevketmiştir. Kissinger'ın «adım adım diplomasisi» nin Mısır üzerinde yoğunlaştığı 1975 yılının ilkbaharında, FKÖ, bu diplomatik girişimin Filistin davâsı bakımından doğurabileceği olumsuz etkileri bertaraf etmeyi düşünmüştür. Bunun sonucu olarak, Mısır ile şiddetli çekişme içinde bulunan Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın bir ortak Suriye-Filistin askeri yönetiminin kurulması yönündeki teklifini kabul etmiştir.

Amerikan yönetimi, Orta Doğu'da Suriye'yi dışarıda bırakan, salt Mısır'ın onaylayacağı bir çözümün gerçekleşmeyeceğini bilmektedir. Fakat, FKÖ'nün Batı Yakasında bir devlet kurması olanağından yoksun bırakılması amacıyla, Orta Doğu bunalımının tarafları olan Arap güçleri olarak, Mısır, Suriye ve Ürdün'ü ele almak niyetindedir. FKÖ'ye göre, böyle bir durumda, Suriye ile kuracağı sıkı ve özel ilişkiler, Amerikalılara, Suriye'nin katılacağı bir çözümden FKÖ'yü ayırdetmek fırsatını vermeyecekti.

O dönemde, böyle bir yakınlıktan Suriye de yarar ummuştur. Zaten, teklifin sahibi de Suriye Devlet Başkanı idi ve teklif Kissinger'ın Şam'a geleceği günden çok kısa bir süre önce ortaya atılmıştı. Nitekim, Lübnanlı bir siyasal yorumcu, Suriye teklifi üzerine şu satırlara yer vermiştir:

«*Amerikalılar ile ilişkileri Mısır kadar iyi olmayan Suriye'nin oynayacağı başka kartlar vardır. Örneğin, eğer, barış süresinde Suriye'nin çıkarları ihmal edilirse oynayacağı Birleşmiş Filistin Komutanlığı kartı gibi... Suriye'nin Orta Doğu'da savaş ve barışa ilişkin durumu için mümkün olduğu kadar fazla destek toplamasına ge-*

rek vardır. Amerika ile, Mısır gibi yakın bir ilişki kurmayan ya da kurmak istemeyen Suriye, bunun yerine askeri durumunu geliştirmek ve barış üzerinde pazarlık gücünü arttırmak için, Ürdün ile daha iyi bir koordinasyon ve Filistinlilere neredeyse özel haklar vererek, onlarla bir siyasi ve askeri komuta kurmuştur,» (26)

1975 ilkbaharında Filistinlilerle özel ilişkiler kurmaya yönelen Suriye, 1976 yazında onlara karşı, hiçbir Arap devletinin bugüne kadar uygulamadığı, Ürdün'deki gerici rejimin 1970'de giriştiği saldırının boyutlarını bile aşacak ölçüde, bir kıyıma girişmekten kaçınmamıştır.

«Şanlı» Ekim Savaşından «kanlı» Lübnan Savaşına kadar, bölgede yer alan gelişmelerde Suriye de, FKÖ ve Mısır gibi tayin edici bir rol oynamıştır. Oynamaya devam etmektedir. Ve, bundan böyle de bu rolünü sürdüreceği anlaşılmaktadır.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİLAH ARKADAŞLARI EKİM ZAFERİNİ PAYLAŞAMIYOR MISIR - SURİYE BÖLÜNMESİ

EKIM SAVAŞI SONRASI SURİYE POLİTİKASI: DOĞU CEPHESİ

Suriye'nin 1973 Savaşının ertesinde izlediği politikanın anlaşılması, bölgedeki gelişmelerin tek yanlı ve dolayısıyla eksik değerlendirilmesi tehlikesinin önüne geçecek, Lübnan Savaşının ipuçlarının bir bölümünü verebilecektir.

1973 Savaşından önce Suriye, Arap Cumhuriyetleri Federasyonları çerçevesi içinde Mısır ve Libya ile ittifaka yönelmişti. Bu birlik sayesinde, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad, Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat ile birlikte Ekim Savaşının kahramanı olarak anılmaktaydı.

Ancak, savaş sonrası, iki ülke ve iki lider arasındaki ilişkileri bambaşka bir sürecin içine soktu. Gerçekte, Suriye ile Mısır arasındaki ayrılıklar savaşın ilk günü başlamıştı bile. «*Haçlı Seferleri günlerinden bu yana ilk kez, iki Arap lideri dünyada sürpriz etkisi yapan ve hatırı sayılır başarı ile sonuçlanan bir savaşı, İsrail'e karşı başlatmak için, ortaklaşa ve dikkatle plânladılar. Nevar ki, Ekim 1973'teki bu savaşın daha ilk gününde Sedat ve Esad arasında ayrılık tohumları ekilmişti.*» (1)

Savaş sonrası izlenmesi gereken politika üzerinde yoğunlaşan tartışmalar, Sedat ile Esad, Suriye ile Mısır arasındaki ayrılıkları daha da geliştirdi. Esad, Kissinger girişimleri sonucunda Golan'da elde ettiği bir miktar toprak parçasından sonra, Amerika'nın «adım adım diplomasisi»ne bağlamak istemedi.

Tam bu noktada, Mısır ile Suriye arasındaki olanakların farklılığı ortaya çıkmaktadır. İsrail'in işgal edilmiş Mısır toprağı Sina'da vereceği tavizler olabilirdi ve nitekim İkinci Sina Anlaşması bunu gösterdi. Ancak, işgal edilmiş Suriye toprağı Golan'ın durumu Sina'dan bir hayli farklı idi. Golan yüksekliklerinin Filistin'in kuzeyine tamamen hakim coğrafi ve dolayısıyla askeri-stratejik önemi nedeniyle İsrail'i buradan geri çekilmeye ikna etmek son derece zordu. İsrail'in Golan'ı terketmesi 1967 Savaş öncesi şartlara dönmek demek olacaktı ki, zaten 1967'den beri Orta Doğu sorunun önemli bir çıban başını bu nokta teşkil etmektedir.

Sonuç olarak, İsrail'in Golan konusunda Sina'ya oranla çok daha uzlaşmaz olmasından ötürü, Suriye'nin barış süresince Amerika'ya karşı öne süreceği kozlar çok sınırlı idi. Bu durumda, Suriye, ya yeni ittifaklara yönelecek ya da Sedat tarafından temsil edilen Mısır diplomasisine bel bağlayacak, bunun sağlayacağı kazançları bekleyecekti.

Geleneksel Suriye-Mısır rekabeti ve Arap dünyasında aralarında süregelen liderlik çekişmesi hatırlanırsa, Suriye'nin sözü edilen ikinci yolu tutmasının nedenlerinden biri görülür.

Arap dünyası tek bir ulus temelinde çok sayıda devletten oluşmuştur. Bu, sömürgeciliğin ve bölgenin büyük güçler arasında paylaşımının Arap ulusuna bıraktığı kötü mirastır. Ve, aynı zamanda, bu durum, Arapların tek bir devlet altında toplanmasını savunan akımlar için uygun bir zemin meydana getirmiştir. Pan-Arap akımlar olan Nasırcılığın da, Baas'ın da varoluş olanaklarını bu şartlar yaratmıştır.

Bu nedenle, çeyrek yüzyıldır Arap dünyasının başlıca iki siyasal merkezi olarak Mısır ve Suriye göze çarpmaktadır. Mısır ile Suriye arasında Arap dünyasının siyasal liderliğini ele geçirmek amacıyla şiddetli bir rekabetin şartları Sedat-Esad çatışmasından çok önce mevcuttu.

Mısır ile Suriye arasında Ekim Savaşı öncesinde

kurulan birliğin uzun ömürlü olmamasının ve yerini yeniden şiddetli bir çatışmaya bırakmasının nedenleri içinde, iki ülke arasındaki ilişkilerin söz konusu geleneksel özelliğini göz önünde tutmak şarttır.

Mısır ve Suriye'nin Arap dünyasının siyasal merkezlerini oluşturmasına karşılık, Suudi Arabistan ve Kuveyt —özellikle Suudi Arabistan— malî güç merkezlerini oluşturmaktadırlar. Ekim Savaşı sonrası yürütülen petrol ambargosu ve OPEC aracılığıyla petrol fiyatlarının yükseltilmesi, bu ülkelerin durumlarını Arap dünyasında iyice kuvvetlendirmişti. Savaş sonrası, Amerikan diplomasisine oynayan Mısır, Arap dünyasının malî güç merkezleri ile arasındaki ilişkileri de geliştirmişti. Mısır-Suudi Arabistan yakınlığı göze çarpıyordu.

Suudi Arabistan ve Kuveyt, büyük petrol gelirlerine rağmen, Arap dünyası üzerinde etkin olamamışlardır. Nasıl tek başına bir siyasal merkez olmak Arap dünyasında liderliğine yetmiyorsa, tek başına bir malî merkez olmak da yetmemekteydi. Öteden beri, Arap dünyasının siyasal merkezleri ile malî merkezleri arasında siyasal uçurumlar ve düşmanca ilişkiler varolagelmiştir. Ekim Savaşı sonrası yer alan gelişmeler, Mısır ile petrolcü Arap ülkeleri arasında savaş öncesi doğan yakınlaşmayı artırdı. Savaştan önce sağlanan yakınlaşma, savaş süresince Arapların tam bir birlik içinde hareket etmesini mümkün kılmış ve hattâ savaş sonunda Amerika'ya karşı petrol ambargosu uygulanmasını sağlamıştı. Suudi Arabistan ve etkisi altındaki petrolcü körfez devletleri ile Kuveyt, Mısır'ın savaş sonrası izlediği politika ve diplomasiyi onayladılar.

Sedat, Arap dünyasının liderliği için bütün kozlara sahip olmaya başlamıştı.

Bu gelişmeler karşısında, Suriye'nin, Golan topraklarını geri alabilmek amacıyla, Mısır politikasına ayak uydurması, bir başka deyimle Mısır'ın liderliğini kabul etmesi gerekecekti. Sedat olsun, Kissinger olsun, Esad'a Sina'da sağlanacak bir anlaşmanın ardından Golan'ın durumunun bir çözüme bağlanacağı sözünü vermişlerdi.

Fakat, Suriye'nin Mısır ile çekişmesi bir yandan, Mısır'dan farklı olarak Sovyetler'den kopamaması diğer yandan, kendisini açmazlara sürükledi. Esad, bambaşka bir yol izlemeye başladı ve yeni ittifaklar kurmaya yöneldi. Kendi deyimiyle «Kuzey Cephesi»ni güçlendirmeye çalıştı.

Mısır, İsrail'in Güney Cephesi'ni oluşturmaktaydı. Bu anlamda, Suriye, Irak, Ürdün ve Lübnan Kuzey Cephesi'ni. Bazıları, Mısır'ı «Batı Cephesi» olarak adlandırdığı için, «Kuzey Cephesi»ne «Doğu Cephesi» de denmektedir.

İsrail'in kuzeyindeki ve doğusundaki Arap güçlerini kendi önderliği altında toplamak Suriye'yi hem barış sürecinde Amerika'ya karşı önemli kozlara sahip bir güç durumuna getirecek, hem İsrail'in girişmesi olası bir saldırı karşısında caydırıcı bir askeri görünüm içinde bulunduracak ve hem de böylece Mısır'ın Arap dünyasındaki lider rolüne meydan okuyabilecek ve petrolcü Arap ülkelerini kendisine de dikkat etmeye zorlayacaktı.

Suriye'nin bu tutumu, Sovyetler Birliği tarafından da desteklendi. Arapların birliği nasıl iki süperdevletin bölgedeki hakimiyet emellerinin önünde bir set olmuşsa, bölünmüşlükleri de süper devletlerin bölgeyi kendi nüfuz alanlarına bölmesine ve Araplar arasındaki bölünmeyi bu amaçla derinleştirmelerine öylesine olanak sağlamıştır.

Bir Arap siyasal yorumcusu bu durumu ve Suriye'nin 1973 sonrası politikasındaki açmazını şöyle özetlemektedir:

«Mısır'da iç şartlar Sedat'a ileri gidip anlaşmayı tamamlamasına olanak verdi, ama, aynı şartlar Suriye'de mevcut değildi. Suriye, kendisine önerileni elde etmek için altı aydan fazla bir süre ve herşeyden önemlisi Sedat'ın aracılığıyla mücadele etmek zorundaydı. Ne var ki, bu iki süperkuvvete aradıkları fırsatı verdi: Bir Arap ülkesini, diğerine karşı oynamak.» (2)

Görülebileceği gibi, Suriye ile Mısır'ın arasını açan

ve giderek Suriye'yi Filistinlilerin kanıyla sulanan Lübnan bataklığına saplanmaya götüren, başlıbaşına Sina Anlaşması olmamıştır. Ya da tek başına Amerika değildir, Suriye'yi Filistin devriminin üzerine saldırıya yönelten. Bütün bunlar, Suriye'nin politikasını etkileyen, ona yön veren faktörler arasında sayılabilirler, ama, salt bunlara dayanılarak Suriye politikasını açıklamaya kalkışmak hem eksik ve hem de yanlış olacaktır.

— MISIR - SURİYE BÖLÜNMESİNDE AMERİKAN - SOVYET «PARMAĞI»

Arap birliğinin az görülen örneklerinden birisi sayılması gereken 1974 Kasım'ındaki Rabat Konferansında alınan kararlardan bir tanesi de Mısır, Suriye, Ürdün ve FKÖ'nün, «işgal edilmiş Arap topraklarının tek bir santimi ve Filistin halkının meşru haklarının tanınması üzerinde taviz yok» ilkelerine bağlı olarak, çabalarını bir çözüme yönelik olarak birleştirmeleri ve politikalarını koordine etmeleri idi. Ayrıca, 1975 Nisan'ında bu çabaları izleyecek yeni bir Arap Zirvesinin toplanması kararlaştırıldı.

Rabat Zirvesi'nin bu hükümleri asla gerçekleştirilemedi. 1975'in ilkbaharı ile birlikte Mısır'ın Kissinger'e yakınlaşma politikası ve buna paralel olarak Suriye'nin Mısır'a yönelttiği saldırılar yoğunlaştı. «*Söz konusu tarafların Dışişleri Bakanları sadece bir kez, Ocak 1975'te sonuç getirmeyen bir toplantı düzenlediler. Dört lider arasında bir Zirve toplantısı düzenlenmesine varacak bir dizi toplantı yapmaya yönelmek yerine, Moskova tarafından desteklenen Suriye, FKÖ'yü Mısır'a karşı kendi yanına çekmeyi başardı.*

Amerika, adım adım politikasını halâ sürdürmekteydi. Bu, bir yandan bölgede patlamak üzere gerginliği

hafifletirken, bir yandan da ikili görüşmeler temelinde ara anlaşmaları yapmaya yönelerek Arap saflarındaki bölünmeyi derinleştiriyordu.» (3)

Bütün bunlar, Suriye-Mısır bölünmesinin geleneksel özelliklerinin yanısıra, bu bölünmenin ardında süperkuvvet rekabetinin oynadığı rolü de gözler önüne sermektedir. Amerika Arap saflarında yangın çıkarmaya gitmekteydi; Sovyetler Birliği ise bu yangını körüklemeye.

Sovyetler Birliği Orta Doğu politikasını bölge egemenliğini sarsan Mısır'ı yalnız bırakmak üzerine kurmuştu. Bu nedenle, Suriye-Mısır ayrılığını körükledi. Bu yolla, aynı zamanda, Amerika'nın kendisini kıyıya iterek yürüttüğü barış sürecine girecek, yani bölge politikasında yeniden etkin olma fırsatlarını eline geçirecekti.

Böylece, Sovyetler'in diplomatik desteğini elde eden Suriye, «kuzey cephesi»ni oluşturma yoluna girmişti. Bu amaçla, Hafız Esad, 1975 Ocak ayının ilk günlerinde Lübnan'ı ziyaret etmiştir. Son çeyrek yüzyıl içinde Lübnan'ı ziyaret eden ilk Suriye Devlet Başkanı olan Hafız Esad'ın Lübnan ziyaretinin amaçları ile ilgili olarak ünlü Kuveyt gazetesi *El-Ray El-Aam* (Kamuoyu), şu görüşlere yer vermiştir:

«Başkan Hafız Esad'ın Lübnan'ı ziyaretinin amacı Suriye'nin İsrail'e karşı cephesini, onu Lübnan ve Ürdün «çatışma» sınırlarına kadar genişleterek güçlendirmektir. Golan tepelerindeki Suriye cephesi, İsraillilerin doğrudan doğruya yarabilmesine karşı çok güçlüdür. Fakat, İsrail'in Güney Lübnan'dan geçerek Suriyelilerin geri hatlarına ulaşması olanağı vardır, ve askeri açıdan Başkan Esad'ın ziyaretinin önemi buradadır. ..Suriyeliler, cephe hatlarının takviye edilmesini - cepheyi Lübnan ve Ürdün'e yayarak sağlamak zorundaydılar. İsrailliler, mümkün olan en küçük ölçüde, birbirinden kopuk cephelerde savaşmaktan hoşlanmaktadırlar, ve «coğrafi silah»ın kullanılması —savaşı mümkün olan en küçük bölgeye yaymak— Ekim 1973 Savaşından öğrenilen iyi bir dersti». (4)

Suriye söz konusu gerekçelerle, sürekli olumsuz ilişkiler içinde bulunmuş olduğu Lübnan ile ilişkilerini düzeltirken, gene, sürekli olumsuz ilişkilere sahip olmuş olduğu Ürdün'e de yanaşmış ve ilişkilerini düzeltmiştir.

Suriye'nin Ürdün ve Lübnan ile geliştirdiği ilişkiler sadece savaş halinde askeri durumunu sağlamlaştırma amacının ötesinde idi. Çünkü, Orta Doğu'da savaş olasılıkları barış girişimleri ile yanyana, içiçe yaşamaktadır. Bu yüzden, her politik gelişme, bir savaş hazırlığını ifade ettiği kadar, barış girişimleri karşısında mümkün olan en fazla ve en güçlü kozları elde toplama amacına yönelik olmaktadır. Orta Doğu bunalımın kuzey cephesini meydana getiren alanda güçlü bir Suriye, aynı zamanda, önemli diplomatik kozlara sahip bir Suriye, yani, herhangi bir barış girişimi için göz önüne alınması gereken bir Suriye olacaktı. Suriye'nin bu ittifak politikası, bir yanıyla da, başını Amerika'nın çektiği barış girişimleri karşısında sağlam kozlara sahip, güçlü bir Suriye yaratmak amacıyla plânlanmıştı.

1975'in ilk aylarında, Suriye, arasının açık olduğu Baas Partisi'nin bir diğer kanadının yönetimindeki Irak hariç tutulacak olursa, Lübnan, Ürdün ve FKÖ üzerinde etkinlik sağlamayı başarmıştı.

Bu tablonun içinde Ürdün'ün ne yeri vardır sorusu akla gelmektedir. Zira, Batı Yakası'nın sorumluluğu Rabat Zirvesi kararı ile FKÖ'ye bırakılmıştı. 1967 Savaşının sonuçlarına ilişkin olarak Ürdün'ün alacağı bir hesap kalmamıştı. Buna rağmen, Ürdün'ün Suriye ile, bir tarafını FKÖ'nün oluşturduğu, bir ittifak içinde yer almasını neyle açıklamak gerekir? Ürdün Suriye ile yakınlaşmaktan ne umabilirdi?

Ürdün'ün kendi açısından Suriye ile yakınlaşmasındaki anahtar, bu son sorunun cevabında yatmaktadır. Çünkü, Ürdün Batı Yakası üzerindeki niyetlerinden Rabat'ta kullandığı oya rağmen vazgeçmemiştir. Filistinliler Ürdün'ün bu tutumunun çok iyi farkındaydılar. Kral Hüseyin ile yapılan anlaşmaların pek az değeri olduğunu daha önceki deneyleriyle gayet iyi bilmekteydiler. Hüse-

yin, Filistinlilere Ürdün topraklarından İsrail'e karşı askeri harekâtlar yürütme olanağı veren Kahire Anlaşmasını imzalamış olmasına rağmen, bu Anlaşmaya bağlı kalmamış ve 1970'de Filistin mülteci kamplarına karşı Ürdün kuvvetlerini saldırtmış ve sonuçta Filistin direnme hareketinin askeri güçlerini Ürdün'ü terketmeye mecbur etmişti.

Bu nedenle, Kral Hüseyin'e karşı son derece güvensiz olan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün haftalık organında Rabat Zirvesi'nin hemen ardından çıkan bir makale, hem Ürdün rejimine Filistinlilerin duyduğu güvensizliğin ve hem de Kral'ın Batı Yakası'na yönelik gerçek niyetleri konusundaki uyanıklığın bir ifadesi olmuştur. 5 Kasım 1974 tarihli *Filistin El-Thawra* dergisinde şu satırlara yer verilmişti

«*Kral Hüseyin ile Batı Yakası üzerindeki çatışma hızla gelişecek gibidir. Çatışma henüz çözülmemiştir. Ürdün rejiminin İsrail gibi bir emperyalist üssü olduğu unutulmamalıdır.*» (5)

Dergi, Hüseyin'in Batı Yakasında bir Filistin devleti kurma hakkını, Rabat'ta ancak Arap liderlerden gelen büyük baskılardan sonra kabul ettiğini ileri sürdükten sonra, Batı Yakasında İsrail'in işgali kaldırması halinde, Kral'ın, bölgenin Ürdün'e katılmasını savunacak Haşimi hanedanı yanlısı bir parti kurmaya çalışacağını öne sürmüştür.

11 Kasım 1974 tarihinde Rabat'ta, Arap Zirve toplantısından önce düzenlenen Dışişleri Bakanları Konferansında Filistin delegasyonuna başkanlık eden Abu Lûtuf (Faruk Kaddumi), Kral Hüseyin rejimine şiddetle saldırmış ve şunları söylemişti:

«*Ürdün bizimdir ve Filistin bizim Filistinimizdir. Ulusal kişiliğimizi, Siyonist varlık ve ajan gerici rejimden tamamen kurtarıldıktan sonra, bu toprakların tümü üzerinde kuracağız.*» (6)

Ürdün rejiminin önündeki en büyük tehdit, bu yüzden, İsrail değil, Filistin devriminin güçlenmesidir. Güçlenen ve Batı Yakasında devlet kurma hakkına ve olana-

gına sahip olacak bir Filistin devrimi, Ürdün rejimi için ölüm çanlarının çalınması anlamına gelecektir. Batı Yakasına hükmedecek olan devrim, ergeç, Doğu Yakasına da hükmedecektir. Ürdün rejimi varlığını korumak ve Batı Yakası üzerindeki niyetlerini muhafaza edip giderek gerçekleştirebilmek için çeşitli taktiklere ve manevralara başvurmak zorundaydı. Nitekim, Lübnan'da patlayan ve Filistinlilerin soykırım ölçülerinde kıyıma uğratılmak istendiği savaşı kışkırtanlardan, Filistinlilere saldıran güçlere silah desteğinde bulunanlardan biri, daha sonra Ürdün olacaktır. Lübnan'daki kirli savaşta Ürdün'ün de parmağı bulunacaktır.

Filistin El-Thawra dergisinde yayınlanan şu satırlar, Rabat kararını kabul etmekle birlikte Ürdün'den oynaması beklenen rolü şöyle vurgulamaktaydı:

«*Ürdün rejiminin Filistin devrimi saflarında karışıklık çıkartmak amacıyla uyutma taktiklerine, manevralara ve boş koordinasyon ve uzlaşma sloganlarına başvuracağı da umulmaktadır.*» (7)

Ürdün'ün Batı Yakası üzerindeki emellerini örtülü biçimde sürdürmek, başka bir deyimle Filistin devrimi üzerinde komplolar düzenlemeye olanak verecek taktiklere ve manevralara başvurması, Amerika tarafından desteklenmekteydi. Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tanımamakta direnen, onu tecrit etmeye, güçten düşürmeye ve mümkün olursa ezmeye çalışan Amerika, Ürdün'ün akıl hocalığını yapmaya devam ediyordu.

Amerika'nın akıl hocalığının yanısıra bu konudaki Sovyet tutumu da Kral Hüseyin'i umutlandıracak nitelikteydi. Sovyetler Birliği, bir yandan FKÖ'nün Batı Yakasında kuracağı bir Filistin devleti tezini destekler, bir yandan bu teze karşı tutum alan «Red Cephesi»ni destekleyen Irak ve Libya gibi Arap ülkelerine arka çıkarken, bir yandan da Cenevre'de düzenlenecek Arap-İsrail barış görüşmelerine Ürdün'ün de taraflardan biri olarak katılmasını istiyordu. Ürdün'ün yarı resmi *El-Ray* gazetesinde 15 Mart 1975 tarihinde yer alan bir haberde, Sovyetler'in Cenevre Konferansındaki temsilcisi Vladimir Vinogra-

dov'un Kral Hüseyin ile yaptığı görüşmede, Kral'ı İsrail'in «Ürdün Krallığı»nın Batı Yakasından çekilmesini sağlama sorumluluğunun kendisine ait olduğuna ikna etmeye çalıştığını bildirmekteydi.

İşin ilginç yanı, gazeteye göre, Hüseyin'in Vinogradov'a Batı Yakası üzerindeki sorumluluğun Ekim 1974'deki Rabat Konferansında tüm Filistinlileri temsil hakkını elde eden FKÖ'ye ait olduğunu hatırlatması olmuştur. Batı Yakası her ne kadar 1967'de İsrail tarafından işgal edilmeden önce Ürdün Krallığına ait bir toprak parçasıysa da, burada yaşayan halk Filistinli idi ve tüm Filistinlilerin adına konuşma hakkı, bundan böyle, FKÖ'ye aitti.

El-Ray Hüseyin'in şöyle dediğini nakletmektedir: «Cenevre Konferansına katılmayacağız, çünkü Filistin halkını temsil etme sorumluluğu FKÖ'ye devredilmiştir.»

Gazete, bunun üzerine, Vinogradov'un Hüseyin'e Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararına göre Ürdün'ü Batı Yakasının kaderinden «hukuken sorumlu» olarak kabul etmeye devam ettiğini bildirmiştir. *El-Ray*'a dayanarak yukarıdaki haberi aktaran Beyrut gazetesi *The Daily Star*, FKÖ'nün 1967 Kasım'ında alınmış olan 242 sayılı kararı, Filistinlileri sadece mülteciler olarak ele aldığı ve bağımsız bir yurda sahip olma haklarını tanımadığı için reddettiğini hatırlatmakta ve *El-Ray* tarafından yayınlanan Vinogradov'un konuşmasının Sovyetler'in FKÖ'nün Cenevre Konferansına katılmasını destekleme politikası ile çelişki halinde olduğunu belirtmektedir. (8)

Gerek Kral'ın Filistin halkını FKÖ'nün temsil ettiğini öne sürerek Sovyet önerisine yan çizer görünmesi, gerekse Sovyetler'in Ürdün'ü Batı Yakasının sorumluluğunun kendisine ait olduğunu kabul ettiğini bildirerek Cenevre Konferansına davet etmesinde anlaşılmayacak bir şey yoktur.

Sovyetler, bütün faaliyetini Amerika'nın bölgede yürüttüğü «adım adım diplomasi»nin geriletilmesi üzerine kurmuştu. Nasıl Amerika eski bir Sovyet müttefiki Mı-

sır'a yanaşıp Sovyetler'in altından halıyı çekmişse, Sovyetler de misilleme olarak bir Amerikan müttefiki Ürdün'e yanaşıp Amerika'yı köşeye sıkıştırmaya çalışıyordu. Sorunun «adım adım diplomasi» yoluyla değil de, Cenevre Konferansı zemininde ele alınması, Sovyetler'i yeniden devreye sokacaktı. Sovyetler'in esas olarak gözettiği Amerika ile bölge üzerinde yürüttüğü rekabet idi. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün statüsü ya da Filistinlilerin hakları değil.

Ürdün açısından ise, Kral Hüseyin'in Rabat kararını kabul eder ve dolayısiyle FKÖ'nün Batı Yakası üzerindeki sorumluluğunu tanır gözükmesi gerçekte Kral'ın kurnaz politikasını ortaya koymaktadır. Şöyle ki:

FKÖ'nün Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı zemininde toplanacak olan bir Cenevre Konferansına karşı olduğu ve buna katılmayacağı bilinmektedir. Sovyetler'e gelince, 242 sayılı kararın altına imza koyduğu ve Amerika'nın «adım adım diplomasi»sine karşı çıkıp ortak başkanı bulunduğu Cenevre Konferansından yana olduğu bilinmektedir. Bu durumda Ürdün Sovyet önerisinden yan çizer görünerek, aslında FKÖ'yü bir pürüz, ortadan kaldırılması gereken bir pürüz olarak Sovyetler'in önüne itmiş olmaktaydı. Ürdün'ün tutumu, zaten birbirinden farklı olan Filistin ve Sovyet tutumlarının arasındaki farklılığı daha da derinleştirerek FKÖ'yü tecrit hesabına dayanmaktaydı. Amerika FKÖ ile çatışma halinde idi ve eğer Sovyetler de FKÖ ile çatışma haline sokulursa bundan elbette Batı Yakası üzerindeki niyetleri ve rejiminin güvenliği açısından Ürdün kazançlı çıkacaktı.

Ürdün'ün Batı Yakasını tekrar elde etmek konusundaki niyetleri ve FKÖ'den duyduğu kaygılar göz önünde tutulduğunda Suriye ile ittifak kurmasından ötürü sağlayacağı yararı anlamak mümkündür. Suriye-Ürdün ittifakının oluştuğu sıralarda Suriye-FKÖ ilişkileri olabilecek en iyi düzeyde bulunuyordu ve dolayısıyla, FKÖ'yü denetim altında bulunduracak bir Suriye ile yakın ilişkiler içinde bulunmak Ürdün için yeterli bir güvence idi.

Suriye açısından Ürdün ile ittifak kendisi için ne

anlam ifade etmektedir? Mısır ile çatışması açısından gerekli bir güç gösterisi olmasının ötesinde somut olarak ne kazandıracaktır Ürdün ile ittifak Suriye'ye?

Suriye «adım adım diplomasi» biçiminde tanımlanan Amerikan politikasına karşı «toplu çözüm»ü savunmaktaydı. Amerika ile İsrail, bir toplu çözüm söz konusu olursa Batı Yakası'nın kaderini FKÖ ile değil, Ürdün ile görüşmeyi arzulamaktadırlar. Suriye-Ürdün ittifakı, Batı Yakası'nın kaderinin Ürdün ile halledileceği bir «toplu çözüm»e Suriye'yi de dahil etmek olanağını verecektir. Böylece Golan tepelerinin Suriye'ye geri verilmesi konusunu, Batı Yakası'nı Ürdün'e geri vermek kararından ayırdetmek olanağı Amerika ve İsrail'e tanınmamış olacaktır.

Suriye-Ürdün ittifakı Suriye'nin izlemek istediği politika açısından zorunlu bir sonuçtu.

ÜRDÜN: SURİYE İLE FKÖ ARASINDAKİ ÇIBANBAŞI

Böyle bir durum gerçekleşirse FKÖ'nün Batı Yakası üzerindeki taleplerini Ürdün'ün istekleri ile bağdaştırmak nasıl olacaktı? Suriye hem FKÖ ile hem de Ürdün ile yakın ilişkiler içinde bulunduğuna göre, bu iki gücün birbirine zıt çıkarları Suriye'nin her ikisi ile ittifak ilişkileri bozulmadan nasıl bağdaştırılacaktı?

Bu paradoksal durum, Suriye'yi 1976 başlarında bir Suriye-Ürdün-Filistin Federasyonu'ndan söz etmeye yöneltmiştir. Bu, 1973 öncesinde Suriye-Mısır-Libya arasında kurulmuş olan ve daha sonra işlerliğini yitirmiş olan Arap Cumhuriyetleri Federasyonu'nun yerini alacak yeni bir formül olarak düşünülmüştü.

Başında Suriye'nin bulunacağı böyle bir federasyon çerçevesi içinde Ürdün ile Filistinlilerin çıkarlarının uzlaştırılması amaçlanmaktaydı.

Filistinlilerin Suriye'nin uygun göreceği yöntemlere ve formüllere karşı pürüz çıkarmaması için FKÖ'nün Suriye'nin denetimi altında tutulması gerekmekteydi. Zira FKÖ'nün politikasını tayin eden El-Fetih önderliği, Filistin devriminin bağımsız hedefleri üzerinde duyarlılığı ve Filistin devriminin herhangi bir Arap ülkesinin vesayeti altına girmesine kesinlikle karşı durması ile tanınmıştı. FKÖ'nün El-Fetih önderliği ile sayesinde sahip olduğu bu özellik Suriye'nin önüne her an engeller koyabilecek nitelikteydi. Bu bakımdan, Suriye'nin sözü edilen politikasının uygulanma şansı, FKÖ içinde Suriye'deki Baas rejiminin uzantısı olarak bilinen Saika örgütünün FKÖ içinde kazanacağı etkinlik ile orantılı idi.

Nitekim, Suriye'deki Baas rejimi ile Fetih arasındaki bu potansiyel çelişkinin farkında olan Mısır, Fetih önderliğini ve giderek FKÖ'yü Suriye çizgisinden ve Suriye ile ittifaktan uzaklaştırmak amacıyla 1976 yılının ilk aylarından başlayarak, yeniden Fetih ve FKÖ ile yakınlaşma politikası gütmeye başlamıştır.

Daha sonra, Lübnan Savaşının Suriye müdahalesi ile kazanacağı yeni aşama sırasında iyice açığa çıkan Suriye'nin FKÖ liderliğine Yasir Arafat'ın yerine Saika lideri Zuheir Muhsin'i geçirme niyetleri daha bu yılın ilk aylarında Suriye-Filistin ittifakının devam ettiği dönemlerde Mısır basınında haber olarak yer almaktaydı. (9) Bu bilgilerin Mısır basınına Mısır istihbaratı aracılığıyla ulaştırıldığına kuşku yoktur.

Aslında, Esad rejimi ile Filistinlilerin ilişkileri hiç bir zaman pürüzsüz olmamıştır. Orta Doğu'daki gelişmeleri dikkatle izleyen bir göz, Suriye ile Filistinliler arasında daha sonra Lübnan'daki kanlı çatışmalarla noktalanacak olan kötü ilişkilerin geçmişinin daha gerilere uzanacağını görecektir.

«Suriye davranışlarının şöyle bir gözden geçirilmesi —Filistinlilere sözlü destek belirtileri dışındakilerin— Filistinlilere gösterilen Suriye desteğinin Baas Partisi'ne ve bölgesel çıkarlarına hizmet ettikleri ölçüde söz konusu olduğuna ilişkin basit gerçeği ortaya koyar.

— Esad, iktidara, 1970 Kasım'ında Baas Partisi içindeki bir mücadeleden sonra gelmişti. Ürdün'deki 1970 Eylül çatışmalarında Suriye Cumhurbaşkanı Dr. Nureddin Attasi ve rejimin güçlü adamı Dr. Salâh Cedid Filistinlilere yardım etmek için Ürdün'e silahlı müdahale yapılmasından yanaydılar. Fakat Hava Kuvvetleri Komutanı Hafız Esad ve ordudaki bir grup taraftarı buna karşı çıktılar. Bunu izleyen mücadelede, Attasi ve Cedid, Esad ve taraftarlarını ordudaki güç merkezlerinden uzaklaştırmaya çalıştılar ve bu Kasım ayında «düzeltme hareketi» adı verilen darbeye yol açtı. Savunma Bakanı Mustafa Tlas tarafından desteklenen Esad tezi, Suriye'nin Filistinlilere karşı Nasır-tipi bir tavrı benimsemelerini öngörmekteydi. Yani, Filistinlilere gösterilecek desteğin, Suriye'ye karşı Suriye'nin hazır olmadığı bir İsrail saldırısını kışkırtacak ölçülere varmaması gerekiyordu. Ve bu, o günden bu yana Esad'ın politikası olmuştur.

— 1971 Nisan'ında Suriye hükümeti Filistin komandolarına Suriye Cephesinden herhangi bir harekât yürütmemelerini «tavsiye etti», ve daha sonra bunları yasakladı.

1971 Temmuz'unda Filistin komando birliklerinin büyük bir bölümü Suriye'yi terkedip güney Lübnan'a gitmeye zorlandılar. Komandolara Cezayir'den yollanan silahlara Lazkiye limanında Suriye makamları tarafından el konuldu ve bu, sertlik yanlısı gruplar arasında büyük tepkiler uyandırdı.

1973 Eylül'ünde Suriye, Ürdün sınırındaki Deraa kasabasında bulunan Filistin'in Sesi radyosunu kapattı. Bu, Suriye rejimi tarafından Ürdün ile iki ülkenin bir ittifak içinde yer almaları ile sonuçlanan ilişkilerin geliştirilmesi çabasının ilk adımı idi.» (10)

Suriye'nin Ürdün ile arasındaki tercihini kesin olarak Ürdün'den yana koyacağının başlıca belirtisi, 1976 yılının Şubat'ında, Lübnan Savaşı'nın kanlı günleri içinde bir kez daha ortaya çıktı.

Söz konusu tarihte, Suriye ile ilişkilerinin gelişmesinin ve İsrail'in Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Orta Doğu'

da barış görüşmelerinin bir tarafı olarak tanımayı reddetmesinin hemen ardından, Kral Hüseyin Rabat Zirvesinden sonra dağıttığı Ürdün parlâmentosunu yeniden toplantıya çağırdı. İki meclisten oluşan Ürdün parlâmentosunun 60 üyesinden 30'u Batı Yakası milletvekili, ikinci meclisin ise 30 üyesinden 15'i gene Filistinli idi. FKÖ organı *Palestine* dergisinin Mart 1976 sayısı Kral'ın bu girişimini şöyle yorumlamıştır:

«*Gerici Ürdün rejimi bir kez daha emperyalist-siyonist manevraları içindeki rolünü üstlenerek Filistinlileri Arap devletleri içinde emmek ve böylece Filistin varlığını ve kimliğini ezmek istemiştir. Ürdün Kralı Hüseyin, Amerikan emperyalist çözümünü uygulamak çabasıyla 23 Kasım 1974'de Rabat Zirvesi'nin ardından dağıtılan Ürdün parlâmentosunu yeniden toplantıya çağırmayı öngören yeni bir politik adım atmıştır. Ürdün makamlarının bu manevradan amaçları, FKÖ'yü bir yana itip kendilerini Filistin halkının temsilcileri olarak öne çıkarmaları biçimindeki eski faaliyetlerini yeniden canlandırmaktır.*» (11)

FKÖ organı dergi Hüseyin'in attığı bu adımın atılış dönemine de dikkat çekmektedir:

«*Ürdün adımının zamanlanması önemlidir. Filistin Devrimi'ne ve müttefikleri, Lübnan ulusal ve ilerici güçlerine vurmak amacıyla emperyalist ajanları tarafından Lübnan'da girişilen kanlı çatışmalara denk gelmektedir.*» (12)

Ayrıca, Ürdün'ün bu adimı atışının hemen öncesinde İsrail Başbakanı Rabin'in Amerika'ya gittiği ve şu sözleri sarfettiği not edilmektedir:

«*Sanki Filistinliler bir halk olarak mevcut değillermiş gibi, Rabin —alışılmış Siyonist üslûbuyla— kendisini hakem tayin etmiş ve şöyle konuşmuştur: «Ürdün'e görüşme önerdik, ve Ürdün delegasyonu Batı Yakası ve Gazze Şeridi halkının temsilcilerini içerecek. Bu bölgelerin kaderleri bu görüşmelerde kararlaştırılacak. Bunda karşı olduğumuz hiç bir şey yoktur.*» (13)

Palestine dergisi Rabin-Ford görüşmeleri hakkında

İsrail radyosunun New-York muhabirinin verdiği şu haberi de aktarmaktadır:

«*Rabin'in Amerikan yetkilileri ile görüşmeleri FKÖ'nün tablodan çıkarılması ve yerine Ürdün'ün konulmasını öngören ortak bir tutum takınılması kararı ile sonuçlandı.*» (14)

İşte, Ürdün'ün manevrasının ardında yatanlar!

FKÖ bu Ürdün manevrasına şiddetle tepki gösterdi. *Palestine,* FKÖ'nün tutumunu açıklayan yazısına şu satırlarla son vermekteydi:

«*Şehitlerinin kanı, halkının kararlığı ve özverisi ile zafer kazanan Filistin Devrimi, bütün emperyalist ajanlarına ve uşaklarına karşı mücadelesine devam edeceğine söz verir. Zaferin, sonunda, bizlerin olacağına eminiz.*» (15)

Suriye'deki Baas rejiminin FKÖ içindeki uzantısı Saika'nın tavrı ise yukarıdaki açıklanan tutum ile çelişkili idi:

«*FKÖ Askeri Bölüm Başkanı ve Suriye Baas Partisi yanlısı Saika örgütünün lideri Zuheir Muhsin, Kral Hüseyin'in Ürdün parlâmentosunu yeniden toplantıya çağırma kararının FKÖ Yürütme Kurulu tarafından önceden bilindiğini, buna karşı çıkmak bir yana, FKÖ'nün bu kararı, mevcut şartlar altında Ürdün'ün Doğu Yakasında yapılacak genel seçimlerde ortaya çıkabilecek bir dizi siyasi, sosyal ve hukukî sorunun çözümü bakımından yararlı gördüğünü belirtti. Saika liderinin aynı zamanda Suriye rejiminin görüşlerine tercüman olduğu apaçıktır.*» (16)

Zuheir Muhsin'in bu konuşması 1976 yılının Şubat ayında yapılmıştı ve Lübnan Savaşı 10. ayını doldurmaktaydı. Suriye, o tarihte Filistinliler ve Lübnanlı mütefiklerinden desteğini henüz daha belirgin bir biçimde çekmemişti.

Bütün bunlar Suriye'nin esas eğiliminin çok önceden beri Ürdün'e FKÖ'den daha yakın olduğunu ortaya koyucu niteliktedir. Ancak, Lübnan Savaşını hazırlayan gelişmeler çok daha karmaşıktır. Sadece Suriye'nin eği-

limleri ile açıklanamayacak kadar karmaşıktır. Yukarıdaki bölüm, Lübnan Savaşını hazırlayan gelişmelerin ancak bir cephesine ışık tutabilecek, savaş sırasında takınılan tutumların ardında yatan bazı faktörleri gün ışığına çıkarabilecektir.

Lübnan'daki kanlı savaşa açılan yollar Arapların muzaffer Şanlı Ekim Savaşı ertesinde açılmıştı. Lübnan Savaşı, aslında Ekim Savaşı sonrası Orta Doğusunun bir «özeti» idi. Kanlı bir biçimde noktalanan özeti.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

«ŞANLI» EKİM'DEN «KANLI» LÜBNAN'A

Orta Doğu bunalımının tüm tarihinin en çetin dönemeç noktalarından biri oldu Lübnan. İnsanı umutsuzluğa düşürecek ölçüde bir türlü bitmeyen ve her aşaması bir öncekinden daha kanlı bir savaşı yaşadı Lübnan. Tarihsel açıdan bakıldığında şaşkınlık verecek kadar kısa süren dönemler zarfında sürekli değişen dostluklar ve düşmanlıklar, bozulan ittifaklar, değişen ve yeniden kurulan ittifaklar hep Lübnan'da görüldü. Lübnan kadar siyasal tarihin olağanüstü bir laboratuvarı az bulunur.

Peki, neden bunlar hep Lübnan'da, Lübnan Savaşında cereyan etti? Orta Doğu'nun Ekim Savaşı sonrasındaki kanlı özeti neden Lübnan'da yazıldı?

Orta Doğu bunalımında mevcut ne kadar taraf varsa Lübnan'da yerlerini aldılar. Sayısız çelişki geldi ve Lübnan'da kesişti. Bunun kısa ve berrak tek bir cevabı vardır: Filistin direnme hareketinin belkemiğinin ve önderliğinin Lübnan'da bulunması, Lübnan'ın Filistin direnme hareketinin siyasal karar merkezi halini alması.

Eğer, Filistin direnme hareketinin bu manzarası Lübnan'da bulunmasaydı, Lübnan bu kanlı savaşı yaşamazdı. Bu açık. Bunun en kestirmeden örneği, 1970-71'de Ürdün'de yaşanan kanlı olaylardır. O tarihlerde —1967 Savaşından sonra— Filistin direnmesinin belkemiği ve önderliği Ürdün'de bulunuyordu ve Ürdün Orta Doğu bunalımında mevcut çelişkilerin gelip kesiştiği yer olmuştu. Dönem, 1967 Savaşı sonrası idi ve Filistin diren-

mesi bir güç olarak ortaya çıkmıştı. Ürdün'de yaşanandan çok daha karmaşığını, uzununu ve kanlısını yaşayan Lübnan, 1967 sonrası yenik Arap dünyasının aksine, kazançlı bir Arap dünyasını ortaya çıkaran 1973 Savaşı sonrasının uluslararası itibara sahip güçlü bir Filistin direnme hareketine barınak olan ülkeydi.

Filistin direnme hareketinin Lübnan'daki varlığı bölgede mevcut bütün çelişkilerin gelip bu küçük ülke üzerinde düğümlenmesi için uygun bir zemin oluşturdu.

Lübnan'da belirli bir noktada kesişen ve bu nedenle savaşı yaratan başlıca çelişkiler şöyle sıralanabilir:

1. İki süperkuvvetin (Amerika ve Sovyetler Birliği) Orta Doğu'ya hakim olmak amacıyla aralarında yürüttükleri rekabetin yarattığı çelişki.

2. Araplararası çelişkiler. Arap dünyasında varolan çelişkiler.

Bunların başlıcası Mısır ile Suriye arasındaki çelişki olmuştur. Ayrıca, belirli bir dönemde Mısır ile FKÖ arasında ortaya çıkmış olan ve Lübnan Savaşı sırasında ön plânda bulunan Suriye ile FKÖ arasındaki çelişki, Araplararası çelişkiler arasında en önde gelenlerdendir.

3. Lübnan toplumunun Filistin direnme hareketinin ülkedeki varlığı ile daha da ağırlaşmış olan iç çelişkileri.

4. Araplar —özellikle Filistinliler— ile emperyalizm ve Siyonizm arasındaki çelişki.

Bu çelişkilerden biri dahi ihmal edilirse Lübnan Savaşının özelliğini anlamak mümkün olamaz. Yukarıda sıralanan çelişkiler içinde baş çelişki, hiç kuşkusuz, Araplar ile emperyalizm ve Siyonizm arasındaki çelişkidir. Bu çelişkinin çözümlenememiş olması diğer çelişkilerin Arap Dünyasında hükümlerini icra etmesine yol açmakta ve baş çelişkinin Araplar lehine çözümünü geciktirmektedir.

Baş çelişkinin çözümü Arap ulusunun birliğinin, Arap ulusal demokratik devriminin tamamlanmasına olanak verecek, yani Arap ulusunun tek bir devlet çatısı altında toplanabilmesi ve sosyalizmin yolunun açılması için gerekli yolu açacak ve bir hayli kısaltacaktır.

Baş çelişkinin çözümüne giden yol, tarihsel gelişmenin doğasına ve mantığına uygun olarak, zigzaglar, gerilemeler, ilerlemeler, yenilgiler ve zaferlerle doludur. Lübnan Savaşını da bu çerçeve içinde değerlendirmek şarttır.

EKİM SAVAŞI SONRASI ORTADOĞU: LÜBNAN SAVAŞI'NIN YUVASI

Ekim Savaşı Arap ulusal kurtuluş süresinde büyük bir adımdı. Ekim Savaşı iki süperkuvvetin iradesi ve isteği dışında patlamış ve bölgede Araplar ile Siyonist devlet arasındaki dengeyi Araplar lehine değiştirmişti. Savaşın yarattığı bu denge değişikliği Amerika'yı masaya oturmak zorunda bırakmış ve görüşmeler yolu açılmıştı.

Savaşın yarattığı yeni şartlar ve bizzatihi savaşın kendi iradeleri dışında patlamış olması, süperkuvvetlerin bölge hakimiyeti için birbirlerine ve Arap ulusal kurtuluş hareketine karşı yürüttükleri mücadeleyi daha da kızıştırmış ve daha da keskinleştirmiştir.

Ekim Savaşının en önemli sonuçlarından biri iki süperkuvvet arasındaki rekabeti kızıştırmış olmasıydı.

Aralarındaki rekabet, Orta Doğu'da sürekli içiçe bulunan savaş ve barış sorunu üzerinde yoğunlaşmıştır. Savaş ve barış sorunları, iki süperkuvvetin birbirlerine karşı bölgede üstünlük sağlayabilmek için hareket ettikleri zemini oluşturmuştur. Savaş ve barış sorunları, başka bir deyimle Orta Doğu bunalımının izleyeceği sürece ilişkin süperkuvvetlerin takındıkları tutum, kendilerine, bölge ülkeleri üzerinde etki kurma fırsatını vermiştir. Ekonomik, askerî, kültürel, siyasal ve başka alanlarda.

1973 Ekim Savaşında bölge politikasına inisyatif Arapların eline geçmişti. Şöyle de söylenebilir İnisyatifi ellerine alan Araplar, iki süperkuvvetin iradesi ve isteğine aykırı olarak 1973 Ekim Savaşı'nı başlatmışlardı.

Savaşın ardından açılan barış süreci, iki süperkuvvetin tekrar devreye girmesine yol açtı. Aralarındaki çelişkiyi ve rekabeti daha da keskinleştirerek.

Süperkuvvetler 242 sayılı kararı esas alan 338 sayılı karar üzerinde ateşkesi sağladılar ve Cenevre Konferansına bölgede barışı sağlamak için gitmek üzerinde anlaştılar. Bunun bütün anlamı, iki süperkuvvet arasındaki rekabetin yeni bir raundunun başlamakta olduğuna işaret etmesi idi.

Lübnan Savaşı işte böyle başlayan ve gelişen bir sürecin uzanıp geldiği noktadır ve temelinde iki süperkuvvetin bölgeye egemen olmak amacıyla birbirlerine karşı yürüttükleri rekabet yatmaktadır. Lübnan Savaşına yol açan çelişki, iki süperkuvvet arasındaki çelişkidir. Diğer çelişkiler ise savaşı hızlandırıcı, sorunu karmaşıklaştırıcı ve çözümünü zorlaştırıcı bir rol oynamışlar, ve savaşın boyutlarını genişletmişlerdir.

WASHİNGTON VE MOSKOVA: LÜBNAN SAVAŞININ İPLERİNİ TUTAN ELLER

Önde gelen bir Arap yorumcu, Asım Abdülmuhsin, süperkuvvetlerin bölgedeki durumları hakkında şunları söylüyor

«*Birçok gözlemci, genel olarak Arap dünyasının, özel olarak İsrail'le çatışmada doğrudan taraf durumunda bulunan ülkelerin iplerinin iki süperkuvvetin elinde bulunduğuna inanmaktadır: Amerika ve Sovyetler Birliği.*» (1)

Abdülmuhsin, Amerika ile Sovyetler'in bölgede sahip oldukları durumu Birinci Dünya Savaşı sırasında imzalanan gizli Sykes-Picot Anlaşması ile İngiltere ve Fransa'nın sahip oldukları duruma benzetiyor. İngiltere ve Fransa bir yandan Arap kurtuluş hareketine karşı ortak davranır ve bölgeyi kendi alanlarına bölerken, bir

yandan da bölgedeki hakimiyetlerini birbirleri aleyhinde genişletmeye çalışıyorlardı. Bu noktadan hareket eden yorumcu şu hususları belirtmekte

«Herhangi bir yorumda bulunmadan kısa bir kronoloji soruna bir cevap getirebilir ve bir bütün olarak Arap ulusunun ızdırap çektiği çarpıcı bir örnek olan Lübnan trajedisine biraz ışık tutabilir.

Mayıs 1972'de eski Amerikan Cumhurbaşkanı Nixon ve Kremlin yöneticileri İsrail Arap topraklarını işgal etmeye devam ve Amerika'dan silah ve malî yardım aldığı bir sırada, Orta Doğu'da «askerî gevşeme» üzerinde anlaştılar. Aynı dönemde, Arap ülkeleri, esas olarak Mısır ve Suriye savunma için hayati saydıkları silahları almakta güçlük çekiyorlardı.

Rusların Sedat'a güveni yoktu ve Suriye'yi Mısır'a karşı oynamak istediler. Fakat bu o sırada Suriye ve Mısır İsrail ve Filistinliler ile ilgili sorunu çözmek için askerî eylem gereğine inandıklarından yürümedi. 1973 Savaşını başlatmak yolundaki Arap kararı her iki dev için bir sürprizdi ve isteklerine karşı atılmış bir adımdı. Arapların bu savaşta 1967 Savaşına oranla çok daha başarılı olmaları olgusu iki süperkuvvetin bölgedeki çıkarlarını tehdit etti.

...Bu, Moskova ile Washington'un arasında temel ayrılıklar olmadığı anlamına gelmez. Kimi gözlemcilere göre, bunun anlamı şudur: Her biri bölgede imkân dahilindeki müttefikleriyle kendi politikasını izlemekte anlaşmışlardır, fakat, bunun aralarında bir çatışmaya yol açmaması ve daha da önemlisi Arap dünyasının birleşmesine engel olmak yolunda da anlaşmışlardır. Arap birliği iki devin varlığının ve faaliyetlerinin sonu anlamına gelecek ve onları dünya politikalarını yeniden biçimlendirmeye zorlayacaktı.

Sözü edilen gözlemcilerin deyimiyle bu «şeytanî oyunu» sezmekteki uzak görüşlülüğü Arap ulusunu bundan uzaklaştırmak istemesi nedeniyle Sedat övgüye lâyıksa da, iki dev politikalarında halâ etkindiler ve Sedat'ın kendisi de etkilenmekten kaçamadı.

Bu tez şöyle devam etmektedir: Suriye-Mısır anlaşmazlığı *süperkuvvetlerin oyununun tam bir sonucudur. Amerika İsrail'e baskı yaparak Suriye ile anlaşmasını sağlayabilirdi ve Moskova'da aynı şekilde Suriye'yi anlaşmaya razı edebilirdi. Bunun yerine iki süperkuvvet ülkeyi Arap enerjisinin ve çabalarının tüketileceği bir bataklık haline getirmek için Lübnan'daki şartları istismar etme girişimlerine iştirak ettiler. Bu Lübnanlıları kendi ülkelerinin tahrip edilmesi sorumluluğundan sıyırmaz ve daha geniş olarak Arapları Lübnan'daki olaylara izin verme ve katkıda bulunma sorumluluğundan sıyırmaz.*

Amerika ve İsrail'e karşı 1975 Nisan'ından bu yana olup bitenlerle ilgili bir çok ithamda bulunuldu, ancak bu konuda Sovyetler'e çok az şey söylendi. Eğer Rusların tek rolü Lübnan trajedisinin gelişmesini hayretle seyretmek idiyse, bu dahi kendi içinde bu trajediye önemli bir katkıdır... Fakat, Amerikalılar ve İsrailliler gibi, Ruslar, savaşan taraflara silah sağlıyorlar ve tam Amerikalıların yaptığı gibi çatışmada değişen tarafları tutuyorlardı.

Kısacası, Lübnan'daki iç savaşın sonuçları iki süperkuvvet için ne olabilir?

Kahire'deki birçok siyasal gözlemci şunlar olacağına inanıyor: Zayıf bir Arap dünyası, ya da iki süperkuvvetin haklarında plânladıklarına direnemeyecek kadar uysallaşmış ülkelerin birbirleriyle çatışması, uzun süre yaralarını sarmaktan sorun çıkartmaya gücü olmayacak son derece zayıf bir Filistin halkı, Lübnan'ın ve sonuç olarak Arap dünyasının değişik inançlardan insanların barış içinde birarada yaşayacakları bir vaha olduğu imajının yerle bir edilmesi...

Mısır'ın 1975 Nisan'ında Riyad'da yapılan ilk Sedat-Esad toplantısından beri Lübnan'da gizlenmiş tehlikeler hakkında uyarılarda bulunmasına ve bu tehlikenin önüne geçmek için Lübnanlılar arasında ve Lübnanlılar ile Filistinliler arasında görüşmeler yapılması çağrısında bulunmasına karşılık, başkaları tarafından Araplar için çi-

zilen plânlara kapılan diğer taraflar için baskı veya belki de baştan çıkarma bunların direnemeyeceği ölçüde çok güçlüydü.» (2)

Lübnan'da Arapları Araplara kırdırtan savaşa yol açan süperkuvvet rekabetinin çerçevesi 1973 Savaşı sonrasından itibaren özetle şöyle çizilmişti:

Ekim Savaşı süperkuvvetlerin isteğine karşı olarak patladı. Bölge dengesini Arap dünyası lehine Siyonist İsrail devleti aleyhine değiştirdi. Bölgesel dengenin Araplar lehine ağır basmaya başlamasıyla görüşmeler yolu açıldı.

Ancak, görüşmelere yolu açan sadece Arapların askerî ve siyasal alanda kazandıkları başarılar değildi. İki süperkuvvet bir noktadan itibaren savaşa karşı durmuşlar ve ateşkesin sağlanması sonucunda anlaşmışlardı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı karar hükümlerinin uygulanmasını isteyen 338 sayılı kararı ateşkesi öngörmekten başka ilke olarak sorunun Cenevre'de toplanacak bir Konferansta ele alınmasını da öngörmekteydi. Bütün bunlar, iki süperkuvvet arasında yeni bir rekabet döneminin açıldığını göstermekteydi.

Nitekim, bir süre sonra Amerika Cenevre Konfesansına fazla itibar etmeden Sovyetler'i Orta Doğu'da ayazda bırakacak Kissinger diplomasisine başladı. Sedat bu sürece Mısır politikasını ayarladı. Sedat'ın bu tutumu Mısır ile Sovyetler arasındaki sürtüşmeyi ve çelişkileri daha da derinleştirdi.

Mısır Devlet Başkanı Sovyetler'i aradan çıkararak Amerika ile masada yalnız kalmak istiyordu. Ekim Savaşında Arap dünyasının gösterdiği birlik manzarası ve gücünü kanıtlayan petrol silahının Amerika'nın hesaba katmak zorunda olduğu sağlam kozlar olduğu inancındaydı. Amerika Araplardan bir şeyler almak zorundaydı ve bunun karşılığında da birşeyler vermek zorundaydı. Araplar artık 1973 Savaşından önceki Araplar değillerdi. Sedat bu kozlar aracılığıyla «adım adım» toprak kazanabileceklerini hesaplamıştı.

Ne var ki, bütün bu hesaplar Arapların birlik man-

zarasını korumaları ve Sedat'ın politikasını benimsemeleri ile mümkündü. Bu noktada Mısır-Suriye anlaşmazlığı başladı. Birinci Sina Anlaşmasından sonra Suriye savaş alanında yalnız kaldı. Birinci Sina Anlaşmasından 100 gün sonrasına kadar, Golan Cephesinde Suriye, Kissinger girişiminin kendisine toprak kazandırmasını bekledi. Bu dönem zarfında, Amerika'nın hamleleri karşısında Sovyetler'in yürüttüğü taktikler Arap dünyasının bölünmesini sağladı. Mısır'ın kendisine karşı takındığı tutumu ve Mısır-Suriye çelişkisini fırsat bilerek iki Arap ülkesinin arasındaki ayrılığı daha da derinleştirdi.

Bunu şu şekilde yaptı: Tüm diplomatik çabalarını ve askerî desteğini Suriye üzerinde yoğunlaştırarak. Suriye'nin de Kissinger diplomasisinden bir şeyler beklemesine karşılık onu desteklemeye devam ederek, oysa, aynı diplomasiye bağlı hareket eden Mısır'ı boy hedefi haline getirerek. Bu dönem zarfında, 1973 Ekim Savaşında ortaya çıkan silah kaybını karşılamak için Suriye'ye silah satışlarına devam ederek ve Suriye'ye sattığı silahları Mısır'dan esirgeyerek.

Niçin Mısır'ın yaptığını yapmasına rağmen Suriye'yi destekledi? Çünkü, Kissinger'in «adım adım» diplomasisinin Sovyet nüfuz alanını hedef aldığını ve bunun bir yandan da Mısır ile Suriye arasında bazı sorunlar yaratacağını biliyordu. Dolayısıyla, Kissinger diplomasisinin yolunu tıkamak gerekiyordu. Bunu gerçekleştirmenin yolu da Arap saflarını bölmekten geçmekteydi. Zira, güçlü ve birleşik bir Arap dünyası Kissinger karşısında manevra olanaklarına sahipti ve sağlam mevzilerden hareket edecekleri için Araplar Amerika'yı müzakere masasına oturmaya mecbur etmişlerdi. Bu yola bazı kazançlar da elde edebilirlerdi. O zaman, Orta Doğu'da Sovyetler'e pek ihtiyaç kalmayacaktı. Bölünmüş Arap safları Sovyetler'e hem Orta Doğu'da manevra alanı açacak hem de zayıf müttefikleri üzerinde nüfuz kurmaya olanak sağlayacaktı.

Tek tek Arap ülkeleri her zaman süperkuvvetler karşısında güçsüz olmuşlardır. Hesaba katılacak bir güç

haline gelmeleri ancak birlik içinde bulundukları zaman söz konusu olmuştur.

Mısır-Suriye ikilisi bakımından ele alındığında, 1973 Savaşı sonrasında Suriye Sovyetler'in gözüne daha cazip görünmüştür. Çünkü

1. Mısır Sovyetler'e karşı bağımsızlık eğilimini göstermişti ve bu açıdan Moskova'nın gözünde güvenilirliğini yitirmişti.

2. Gerek uluslararası ve gerekse Arap dünyasındaki bağlantıları açısından Mısır Suriye'den daha fazla kozlara sahipti, daha güçlü durumdaydı.

3. Mısır, Amerika karşısında da Suriye'den daha güçlü kozlara sahipti. 1973 Savaşı sonrasında Süveyş Kanalının iki yakasına kontrol ediyor olması sayesinde Süveyş'i uluslararası deniz trafiğine açma kozunu elinde bulundurmaktaydı. İsrail'in Amerika tarafından Mısır'a taviz vermeye zorlanması için kıymetli bir kozdu Süveyş Kanalı. Ayrıca, İsrail işgali altında bulundurduğu Sina Yarımadasında taviz vermeye rıza gösterebilecek durumdaydı, çünkü, İsrail devlet merkezinin kurulduğu topraklara uzaklığı nedeniyle Sina İsrail gözünde fazlaca önemli bir stratejik değere sahip değildi. Süveyş kıyılarına dayandığı ve Kanalın kapalı kalmasına yol açtığı 1967 Savaşından sonra, Sina, İsrail için daha ziyade bir siyasal pazarlık kozu olarak değer taşımıştı. Bu da 1973 Savaşından sonra eski önemini yitirmişti.

Ancak, durumu Suriye için farklı idi. Golan tepeleri İsrail devletinin güvenliği ve savunması açısından olağanüstü öneme sahipti. Bu bakımdan, İsrail'in Suriye talepleri karşısında tavize zorlanması son derece zordu. Suriye'nin Amerika açısından bakıldığında, Golan tepelerinin farklı özelliği nedeniyle, Mısır kadar fazla değeri yoktu.

Suriye'nin Mısır'a oranla zayıf ve daha «muhtaç» durumu, Sovyetler'in bölge politikasında yürütecekleri manevra açısından Moskova yöneticilerine olumlu bir zemin yarattı. Moskova Şam'a, Şam Moskova'ya yanaştı.

Suriye-Sovyet ilişkisi bir yanda, Mısır-Amerika ılişkisi diğer yanda Arap saflarını böldü.

Sovyetler Birliği'nin bölgede nüfuz kazanma çabaları, Suriye'nin «Doğu Cephesi» ni kurma çabası ile birlikte yürüdü.

Sovyetler, Suriye'nin «Doğu Cephesi» ni yaratma çabalarının ardında Amerika'ya karşı pazarlık masasına güçlü oturma hesabına yattığını elbette bilmekteydi. Ancak, bu girişimin Mısır'ı tecrit etmeye yarayacağı ve kendisine Orta Doğu'da etkinliğini yeniden sağlama fırsatını kazandıracağı düşüncesi, Sovyetler'in Suriye'ye güçlü bir destek göstermesine neden oldu.

Sovyet politikasının Kissinger girişiminin özüne karşı olmadığını şu satırlarda belirlemektedir

«*Amerikan Dışişleri Bakanı Henry Kissinger bölgeye ilk ziyaretlerini savaştan hemen sonra Mısır ve Suriye ile İsrail kuvvetlerinin birbirlerinden uzaklaştırılması anlaşmasına ulaşıldığı zaman yaptı. 1967 ile 1973 yılları arasında Araplar ve özellikle Mısırlılar, sürekli olarak Moskova tarafından eğer İsrail mevzilerinden çekilebilecekse Amerikan yardımını elde etme konusunda uyarılmışlardı. Ruslar Mısır cephesindeki ilk kuvvetlerin birbirlerinden uzaklaştırılması anlaşmasını onayladılar, ne var ki, daha sonra açıkta kaldıklarını ileri sürerek şikâyet etmeye başladılar.*» (3)

Sovyet yönetimi, kendi yörüngelerinden ayrılan Mısır'ı yalnız bırakmak için Suriye'nin «Doğu Cephesi» çabasını desteklediler ama Suriye ile FKÖ arasındaki potansiyel çelişkinin de farkındaydılar. Bunun çözümünü, Suriye-FKÖ-Lübnan solu arasındaki ittifakta gördüler. Nitekim, Kemal Canbolat —ki uzun süre Sovyetler'in Lübnan'daki en yakın dostlarından biri olarak tanınmıştı— ın Fransız gazetesi Le Figaro'da yer alan şu açıklaması bu konuda ışık tutucudur

«*Moskova, Suriye —Lübnan ilericileri— Filistin direnmesi üçgenine sıkı sıkıya inanmıştır.*» (4)

Lübnan'daki Batı yanlısı rejimin hakimiyetine meydan okuyan bu politik hamleler aynı zamanda Mısır'da

ilerlerken Lübnan'da köşeye sıkıştırmayı hesaplıyordu. Süperkuvvet rekabetinin çeşitli biçimler altında böylece sürmesi Orta Doğu'da havayı bulandırdı ve sonuç olarak Lübnan üzerinde odaklaştı. Lübnan Savaşı bölge politikasına hakim olan bu genel çerçeve içinde başladı.

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

LÜBNAN: DOSTUN DÜŞMANIN BULUŞMA YERİ

Lübnan'ın siyasal, toplumsal ve etnik yapısı, Araplararası ve uluslararası rekabet ve çekişme için biçilmiş kaftandı. Ülkenin siyasal sisteminin dinsel temellere dayanması, ayrıca, 300.000'i aşkın Filistinlinin ve Filistin direnme hareketinin liderliğinin buradaki varlığı Lübnan'ı son derece hassas bir siyasal denge üzerine oturtmuştu. Herhangi bir dış müdahalenin harekete geçirebileceği iç çelişkiler kanlı bir iç savaşı başlatabilirdi.

Nitekim öyle oldu. Mısır ve Suriye'nin izlediği değişik politikalarda billurlaşan ve Araplararası çatışmalardan yararlanan süperkuvvetlerin birbirlerine karşı yürüttükleri rekabet, Lübnan Savaşı'nın çerçevesini çizdi. Lübnan'da Filistinlilerin varlığının ağırlaştırdığı Lübnanlılararası çelişkiler, savaşın hareket kaynağı oldu. Güney Lübnan'a karşı 1975 yılı başından itibaren giderek artan İsrail saldırıları savaşa yol açan gelişmelerde hızlandırıcı rolü oynadı.

Lübnan, kendisini 1975 Nisan'ında başlayan kanlı savaşa getiren olayların iç unsurlarını daha bağımsızlığını kazandığı günden itibaren taşıyordu. Ülke bir Fransız mandasıyken 1943 yılında bağımsızlığını kazanmıştı. Daha önceleri Osmanlı egemenliğinde yaşarken, Şam vilayetinin bir parçası olarak Suriye topraklarının içinde sayılıyordu. Suriye, Fransız sömürgeciliğinin eline geçtikten sonra, Lübnan'dan koparıldı. Lübnan ve Suriye'nin iki ayrı antite olarak ortaya çıkışı yetmiyormuş gi-

bi, 1943'te bağımsızlığı kabul edilen Lübnan'a her zaman bozulmaya ve dış müdahalelere uygun oynak bir siyasal yapı kazandırdı. Lübnan, emperyalizmin «böl ve yönet» uygulamasının en parlak örneklerinden biridir.

Ülkenin ulusal bir sanayiden yoksun olması, Arap dünyasının kapısı olarak bir coğrafi özelliğinin bulunması, bu yanıyla komprador nitelikte bir ticaret burjuvazisinin varlığı ve ülkenin toplumsal yapısının tipik feodal özellikler göstermesi, «böl ve yönet» uygulaması için mükemmel bir zemin meydana getirmekteydi. Buna bir de ülke nüfusunun neredeyse yarıyarıya müslümanlar ve hıristiyanlar arasında bölünmüş ve her iki dinini neredeyse tüm mezheplerinin küçük ülkenin küçük nüfusu arasında bulunuyor olması eklenirse, Lübnan'ın emperyalist manevralar için bir «cennet» olduğu ortaya çıkar.

1948'de İsrail'in Filistin topraklarını gaspetmesinin yurtlarından ettiği 300.000 Filistinlinin gelip Lübnan'a yerleşmesi de, «yara»nın üzerine ekilen tuz gibi gelmiştir, ülkenin zaten yeterince karmaşık olan toplumsal bileşimine.

Sonuç olarak, 1973'te Arap-İsrail savaşında taraf olan bütün güçler 1975-76 yıllarında Lübnan İç Savaşına bulaşmışlar ve Lübnan'daki iç savaşın dolaylı-dolaysız tarafları olmuşlardır.

Lübnan Savaşını bütün cepheleriyle birlikte kavramak için daha gerilere, bağımsızlığın kazanıldığı 1943 yılına kadar uzanmakta yarar vardır. 1943 yılında, yeni Lübnan devleti kurulurken, ülkenin değişik dinsel kesimleri arasında bir «centilmen anlaşması»na varılmıştı. «Hıristiyan ve Müslüman önderlik arasındaki bu «centilmen anlaşması»nda, Lübnan'ın kendisini Arap dünyasının bir parçası saymasına karşılık Araplararası ilişkilerde tarafsız bir tavrı muhafaza edeceği ve hem Doğu hem de Batı ile dostane ilişkilere sahip olacağı açıkça belirtilmişti». (1) Bu «centilmen anlaşması» bir yanıyla, bölgede esen Arap milliyetçiliği rüzgârı ile Batı çıkarları arasında bir uzlaşmayı, bir yanıyla ise Lübnan'

ın sömürücü Hıristiyan burjuvazisi ve eşrafı ile sömürücü Müslüman burjuvazisi ile eşrafı arasında iktidar paylaşması için bir uzlaşmayı ifade ediyordu. Lübnan'ın bütün politik hayatı bu hassas denge üzerine kurulmuştu.

Buna göre, Cumhurbaşkanı ve Genel Kurmay Başkanı Hıristiyan dininin Maruni mezhebinden olacak. Başbakan Sünnî müslüman, Meclis Başkanı ise Şiî müslüman. Parlâmento'ya gelince, Hıristiyanların temsilcileri Müslümanlarınkine oranla altıda beşlik bir çoğunluğa sahip olacaklardı. 99 üyelik Parlâmentoda, bu, 52'ye 47'lik bir oranı ifade ediyordu. Seçimin «dar bölge» sistemine göre düzenlenmesi, ülkenin politika hayatına, feodallerin tam anlamıyla hükmetmesine olanak verdi.

Sözü edilen hassas denge, Lübnan'ın bağımsızlığından bu yana iki kez bozuldu. İlk seferinde, 1950'lerde Nasırcılığın ortaya çıkışı ile, ikinci kez ise Filistin direnme hareketinin Lübnan'a girişi ile. «*...bağımsızlık ve 1975 arasındaki yıllarda gene pan-Arap köklere sahip iki başlıca gelişme Lübnanlı Hıristiyanların korkularını yeniden tutuşturdu: İlki 1950'lerde Mısır Devrimi ve Cemal Abdülnasır'ın iktidara gelişi ile Arap milliyetçiliğinin doğuşu idi. Bu, en sonunda 1958'de Lübnan iç savaşı ile, noktalandı. İkincisi, en sonunda 1975'teki çarpışmalara ve savaşa yol açan silahlı Filistin mevcudiyetinin ortaya çıkışı idi.*» (2)

1967 Savaşından sonra yükselen Filistin devrimi, bütün Arap dünyasını olduğu gibi, Lübnan'daki kitleleri de sarstı. Toplam Lübnan nüfusunun beşte birini oluşturan ve ülkenin sömürülen halkının çoğunluğunu meydana getiren müslüman halkta bu sarsıntı özellikle şiddetli oldu. Lübnan'da Arap milliyetçiliği gelişme ve serpilme olanağını her zaman müslüman halk saflarında fazlasıyla bulmuştur.

1969 yılının ilkbahar ve güzünde Lübnan halkı ile Filistinli mülteciler iki kez ayaklandı. 23 Nisan 1969 yılında, özellikle iki büyük kenti Beyrut ve Trablus'ta patlak veren ayaklanmalar ülkeyi yedi ay sürecek bir po-

litik bunalıma sürükledi. O sıradaki Başbakan Raşit Karami yedi ay süre ile evine kapandı. 1969 Kasım'ında Lübnan hükümeti ile Filistin direnme hareketi arasında Kahire Anlaşmaları imzalandı. Bunalımın önüne böylece geçilebildi. Bu Anlaşmalara göre, Filistin direnme hareketi, ülkede özerk bir güç olarak varolma ve Lübnan topraklarından İsrail'e karşı askerî faaliyette bulunma hakkını elde etti. Bu Anlaşmalar uyarınca, Lübnan'da yaşayan Filistinliler arasında çıkan ihtilâfları Filistin Kurtuluş Örgütü'ne bağlı Filistin Silahlı Mücadele Komutanlığı çözüme bağlayacak, Lübnan makamlarının Filistinliler üzerinde hukukî ve adlî yetkileri bulunmayacak, Filistin mülteci kamplarına Lübnan askerî birlikleri ve güvenlik kuvvetleri girmeyecekti.

O dönemde, Lübnan Genel Kurmay Başkanı olan Emil Bustani, Anlaşmaları Yasir Arafat'la karşılıklı imzalamak üzere Kahire'de bulunduğu sırada, Başkan Cemal Abdülnasır kendisine şunları söylemişti : *Bu anlaşmanın ne anlama geldiğini biliyor musunuz? Bu, İsrail ile aranızdaki mütarekeden kaçıldığı anlamına gelir.*

Bustani cevap verdi *Evet, Lübnan'da kaderimizin bu olduğu görülüyor.* (3)

Lübnan'daki Filistin mültecileri topraklarından sürüldükleri 21 yıldan beri, bu ülkede ikinci sınıf insan muamelesine tabi tutulmuşlardı. Halk, devrimini kendi gücüyle Lübnan topraklarına getirdi ve bundan sonra Devrim onları kendi koruyucu kanatları altına aldı.

Filistin halkının Lübnan halkının desteğinde Lübnan topraklarına soktuğu Filistin devrimi, silahlı varlığı ile, Lübnan'da yaşayan Filistin halkı için bir güvence oldu. Sadece Filistin halkı için değil. Lübnan halkı için de.

«Arap ordularının 1967'deki bozgunundan sonra, Araplar için bir ümit kıvılcımını temsil eden Filistin Devrimi Lübnan'a 1960 yılında girdi.» (4)

«Direnme hareketinin Lübnan'a başarılı girişi, çalışmasındaki başlıca kozun inandırıcı bir örneğini ortaya koymaktadır: halk desteği. Ülkedeki Filistinlilerin sayı-

sı toplam nüfusun yüzde 14'ünü aşmamakla birlikte, fedayiler, kendilerini Arap ulusal sorunlarına sımsıkı bağlı hisseden nüfusun Müslüman yarısının desteğinden yararlanabilmişlerdir... Dahası, idarî yetersizlik, sistemin dayandığı dinsel denge yüzünden bütün karar organları düzeyinde beslenen durgunluk ve toprak ve para sahipleri sınıfların geleneksel liderleri tarafından hükmedilmeye devam edilen politik arenanın kapalı niteliği, sistemden soğumuş olan, hükümete muhalif her inançtan aydına, fedayilerin Lübnan'da eylem özgürlüğüne sahip olması meselesini «düzen»e meydan okuyacak bir birleşme zemini olarak gösterdi.» (5)

Yukarıdaki bölüm, Filistin direnme hareketi ile Lübnanlı solcu ve ilerici güçlerin arasındaki ittifakın temellerini ve nedenlerini yeterince açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Böylece, Filistin direnme hareketi Lübnan'daki varlığı ile, ister istemez, ülke içi siyasal mücadele bakımından bir zemin oluşturmuş oldu. Ve Filistin direnme hareketinin Lübnan'a girişiyle birlikte, 1943 Centilmen Anlaşması (Lübnan'ın yazılı olmayan Anayasası) ile kurulmuş olan denge, Arap kurtuluş hareketi lehinde bozulmuş oldu. Filistin direnme hareketinin Lübnan'ın iç dengesi üzerinde yarattığı bu değişiklik, ya da bir başka deyimle Lübnan soluna kazandırdığı güvence, kendisine karşı Lübnan sağının tepkisinin iç kaynağını yarattı. Kitlesel plânda, bu, sağcılığın başlıca üssünü oluşturan Hıristiyan nüfus arasında Filistinlilere karşı husumet duygularının uyandırılması ve beslenmesine yol açtı.

Öte yandan, Lübnan'ın engebeli güney toprakları İsrail'e karşı yürütülecek askerî faaliyet için çok elverişli topografik özellikler taşımaktadır. Güney Lübnan, İsrail nüfusunun önemli bir kesimini barındıran ve İsrail sanayiinin yoğunlaştığı kuzey Filistin'den doğal engellerle ayrılmamıştır. Bu durum, ırkçı devletin güvenliğini ciddî olarak tehdit altına sokmuş İsrail, güney Lübnan'da etkin bir varlık sağlayan Filistin direnme hareketinin de eklenmesiyle kendisine düşman güçler

tarafından çepeçevre kuşatılmıştır. Oysa, daha önceleri, İsrail, kuzey sınırlarından son derece güvenli idi ve gücünü başka cephelerde yoğunlaştırmak olanağını elde etmişti.

İÇ SAVAŞ KIŞKIRTICISI İSRAİL

Bu nedenle İsrail, 1969 yılından başlayarak Lübnan topraklarına karşı «cezalandırma» harekâtlarına girişmiştir. Bu harekâtlar, 1972'de özellikle artmıştı. Zira, bu tarihte Ürdün'ü terkeden Filistin direnme hareketinin ana kuvvetleri Lübnan'da toplanmıştı. 1972 ve 1973'te artan İsrail saldırıları, güney Lübnan topraklarını bir kaç gün işgal altında tutacak boyutlara kadar varmıştı.

İsrail'in saldırılarından güttüğü amaç açıktı. Zaten, bunu hiç bir zaman gizlememiştir. Lübnan'da iktidarda aslan payına sahip olan Maruni yönetici sınıfları ve güçleri Filistin direnme hareketinin üzerine saldırtmak, İsrail'in başlıca hedefi olmuştur Lübnan topraklarında giriştiği saldırılarda. Ülkenin toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin zedelendiği savı, Lübnan sağının Filistin direnme hareketine karşı ileri sürdüğü başlıca koz olmuştur. Lübnan sağı, her fırsatta, Kahire Anlaşmalarının iptal edilmesini Demoklesin kılıcı gibi Filistin direnmesinin ve Lübnan solunun üzerinde sallandırmıştır.

Gerçekte, İsrail saldırılarının Lübnan sağının iktidarını tehdit eden bir yönü de vardı. Güney Lübnan'a karşı girişilen İsrail saldırıları, Lübnan ordusunun yetersizliğini ortaya koydu. Güney Lübnan'ın Şii halkı kendilerini korumak için silahlanmaya başladı. Rejime karşı huzursuzluk ve hoşnutsuzluk güneyde özellikle yayıldı. İsrail saldırılarından bıkan güneyli ve bu kez Lübnanlı binlerce göçmen, Beyrut'a yığılmaya başlayarak, ülkenin toplumsal ve ekonomik koşullarını ağırlaştırmaya başladılar.

«Yürütme ve yasama gücü ve ayrıcalıklar bir Hıris-

tiyan tekeli olarak kalamazdı. Değişiklik isteği çeşitli biçimlere büründü. Cumhurbaşkanlığı ve ordu en sonunda Hıristiyanların denetiminden kaçmak zorundaydı ve nüfusun yoksul kesimlerinin özellikle güneyde ve Bekaa'da yaşayan Müslümanlar olduğu açıktı.

Mevcut çalkantının toplumsal nedenleri dört yıldır birikmekteydi. Dört yıldır, ateşli Şiî lideri İmam Musa Sadr açıkça cemaatinin haklarının propağandasını yapmaya başladı. Sadr'ın isyanı —çoğu kez böyle isimlendirildi— başlangıçta ılımlı bir biçimde idi, tedricen kampanyasının dozunu artırdı ve bir seferinde Başkanlığı işgal etme tehdidinde bulundu. Güney ve Hermel (Lübnan'ın kuzeydoğusu)'in yoksul bölgelerindeki taraftarlarını yavaş yavaş silahlandırmaya başladı. Sürekli iddiası, adamlarının silahlanması ve eğitmesinin güneydeki desteksiz ve savunmasız köyleri İsrail saldırılarına karşı korumak amacını taşıdığı idi. Fakat, bu Hıristiyan korkularını uyandırdı.» (6)

İsrail saldırıları, böylece, Lübnan'da zaten sarsılmış olan iç dengeyi allak bullak etmiş ve rejime karşı, rejimin yozluğundan ve etkisizliğinden doğan ulusal ve toplumsal muhalefeti doruğuna ulaştırmıştı.

Şiîlerin silahlanmasından başka, 1973 Mayısında patlak veren Filistin direnmesi ile Lübnan ordusu arasındaki çarpışmalarda, Lübnan ordusunun güçsüzlüğü iyice anlaşılmıştı. O tarihten başlayarak, Hıristiyan güçler, başta Falanjist Parti hızla silahlanmaya başladı.

1975'de patlayan savaşın iç yığınakları çok öncelerden hazırlanmaya başlamıştı.

Daha da öncelere, 1969'da Kahire Anlaşmalarının imzalandığı döneme yeniden dönüp bir göz atmak, Suriye'nin Lübnan'daki gelişmelerin gerisindeki rolünü ve Filistin Devrimi'nin Lübnan'daki konumunu bir kez daha ve başka bir açıdan hatırlatacaktır.

«*...Açıkça ve kuşkuya yer bırakmayacak bir biçimde ifade edilmelidir ki, Filistin Devrimi Lübnan'a geldiğinden beri, Lübnan'ı kontrol altına alma yolundaki eski ihtiraslarını tekrar etmeleri için Suriye yetkilileri-*

nin elinde bir iskambil kartı olmuştur. Aynı zamanda hukuken değişse bile fiilen Lübnan'daki herşeyi kontrol eden Lübnan yetkililerin de elinde... Lübnanlı politikacılar Filistin Devriminin Lübnan'a girişini resmileştiren anlaşmaya ilişkin geleneksel ikili tavırlarını benimsediler. Filistin direnmesine, Filistin devrimine ve önderliğine alkış tutan politikacılar, devletin Filistinliler ve eylemlerini kontrol altına alamadığı için yüksek sesle homurdanan aynı kişilerdi. Lübnanlı politikacıların hemen hepsi: Kemal Canbolat, Ulusal Liberal Parti lideri Kamil Şamun, eski Başbakan ve Sünni lider Saib Salâm, Raymond Edde ve Falanjist lider Pierre Gemayel, hatta Süleyman Franciye ve General Şehab'ın kendisi bu tavrı takındılar.» (7)

Lübnan Savaşının son derece kanlı boyutlara ulaşmasında önemli bir hisseye sahip olduğu çokları tarafından kabul edilen eski Cumhurbaşkanı Süleyman Franciye görevine Kahire Anlaşmalarının hemen ardından 1970 yılında başlamıştı. Franciye'nin son yılı kanlı bir savaşla noktalanan altı yıllık görev süresinin başlangıcı olan 1970 yılı da, beş yıl sonra patlak verecek olan Lübnan Savaşı'nın önemli ipuçlarından birini vermektedir. Süleyman Franciye, Cumhurbaşkanlığını bugünkü Cumhurbaşkanı Elias Sarkis'ten sadece bir oy farkla elde etmişti.

Süleyman Franciye'nin bir oyluk çoğunluğu neyi temsil ediyordu? «*...Bu çoğunluk, bölgenin kaderine hükmetmek isteyen ve bu amaçla yüzlerini gizleyen süperkuvvetlerin arasında zımmî fakat aynı zamanda gerçekten hassas bir «ittifakı» temsil ediyordu.*» (8)

Süleyman Franciye'nin şahsında kurulan ve çok hassas olan bu ittifak, süperkuvvetlerin birbirlerinin ayağını kaydırmaya hız verdiği bir dönemde bozulmaya mahkûmdu ve 1973 Savaşı sonrası böyle bir dönem oldu. Lübnan, hem süperkuvvetlerin, hem birleriyle ihtilâf halindeki Arap ülkelerinin hem Lübnanlıların çeşitli kesimlerinin ve hem de Filistinliler ile hasımları ve rakiplerinin boy ölçüştüğü bir alan halini aldı.

Ön koşulları böylesine girift ve çok yönlü olan ve yıllar öncesine dayanan kanlı Lübnan Savaşı, fiilen 1975 Nisan'ında başladı. Savaşı başlatan olay, 13 Nisan'da Beyrut'un Ayn Rummaneh semtinde Hıristiyan Sağcı bir Parti olan Falanjistlerin, Tel Zaatar Filistin Mülteci Kampından yola çıkan bir otobüs dolusu Filistinliyi pusuya düşürerek katletmeleri idi.

Olay bundan ibaretti, ama kanlı bir savaşın başlamak üzere olduğunun işaretleri kısa bir süre önce verilmiş ve bu işaretler bir çok kişi tarafından görülmüştü bile.

1974 Kasım'ında FKÖ'nün Filistin halkının biricik meşru temsilcisi ilân edilmesinin ardından güney Lübnan'a yönelen İsrail saldırıları özellikle yoğunlaşmıştı. 24 Ocak 1975'te Falanjist Parti lideri Pierre Gemayel, Filistin direnmesinin Güney Lübnan'daki varlığına çattı. Bu konuşmasının üzerinden bir ay bile geçmeden, 20 Şubat'ta fedayilerin Güney Lübnan'daki varlığına ilişkin bir referandum düzenlenmesinden söz etti. (9)

İsrail saldırılarının Filistin direnmesinin Lübnan'daki varlığına karşı Lübnan sağının harekete geçirilmesini amaçladığı besbelliydi. Daha 5 Ocak'ta, o sırada Şam'da bulunan Tunus Başbakanı Hedi Nouira şu açıklamayı yapıyordu:

«*Lübnan'a karşı İsrail saldırıları bir yanda Lübnan hükümeti ve halkı, diğer yanda direnme hareketi olmak üzere, bu iki taraf arasında çatışma çıkarmayı amaçlamaktadır... İnanıyorum ki, Güney Lübnan'a karşı girişilen İsrail saldırıları Arap dayanışmasını zayıflatacak bir Arap bunalımı yaratmak amacıyla devam edecektir.*» (10)

Hedi Nouira'nın açıklamasından tam bir gün sonra FKÖ lideri Yasir Arafat, El-Fetih'in silahlı mücadeleye başlamasının 10. yıl dönümü münasebetiyle yaptığı konuşmada, İsrail'in son olarak Güney Lübnan'daki Tai-

beh köyüne karşı giriştiği saldırıya atıfta bulunarak şu sözleri sarfedecekti

«*Ekim Savaşının zaferlerini durdurmak ve saatin kollarını geri çevirmek isteyen Amerikan emperyalist ve Siyonist çabaları vardır. Binaenaleyh, sizlere bölgemizde çok ciddi bir durumla karşı karşıya kalacağımızı bildirmek istiyorum.*» (11)

Arafat'ın sözünü ettiği ciddi durum 13 Nisan 1975 tarihinde başlayan ve bir türlü dindirilemeyen Lübnan Savaşı olarak bu sözlerden kısa bir süre sonra ortaya çıktı.

ONALTINCI BÖLÜM

'ADIM ADIM LÜBNAN SAVAŞI

SAVAŞIN İLK AŞAMASI: FALANJİST-FİLİSTİNLİ ÇARPIŞMALARI

Kimi tarih kitapları Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıç tarihini, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Ferdinand'ın Sırbistan'ın Sarajevo kentinde bir suikast sonucu öldürüldüğü gün olarak ele alırlar. Bunun gibi, Lübnan Savaşı'nın da başlangıç tarihinden söz etmek gerekirse, bu Falanjistlerin bir otobüs dolusu Filistinliyi Beyrut'un Ayn Rummaneh semtinde pusuya düşürüp katlettikleri 13 Nisan 1975 tarihidir.

Kimi tarih kitapları, Ferdinand'ın öldürülmesini Birinci Dünya Savaşı'nın nedeni olarak ileri sürerler. Elbette ki, bu sava katılmak olanaksızdır. Birinci Dünya Savaşı, dünyanın emperyalist güçler arasında yeniden paylaşımı ihtiyacının sonucunda patlak vermişti. Ferdinand'ın öldürüldüğü gün, sadece tetiğin çekildiği gün oldu.

Tıpkı bunun gibi, kimileri 13 Nisan 1975 günü Falanjistlerin başlattığı komployu Lübnan Savaşı'nın nedeni olarak göstermek istiyorlar. Bu da doğru değildir. Lübnan Savaşı'nı iki süperkuvvetin Orta Doğu bölgesini nüfuz alanlarına bölmek, yeniden paylaşmak, birbirlerine üstünlük sağlamak gibi çok daha önemli nedenlerin Araplararası, Lübnanlılararası, Lübnanlılar ve Filistinliler arası, Suriye ile FKÖ arası çelişkiler yumağının da doğurduğu nedenlerin dışında ele almak olanaksızdır.

Aksi takdirde, savaşın bir türlü önünün alınamamış olmasını ve savaşın biri diğerinden daha farklı ve karmaşık aşamalardan geçmiş olmasını açıklamaya olanak yoktur.

Lübnan Savaşı başlıca şu aşamaları kapsamıştır :

1 — Filistin direnmesi ile Lübnanlı sağcılar —özellikle Falanjistler— arasındaki çatışmaları kapsayan dönem, (Başlangıcından 1975 Haziran'ına kadar).

2 — Lübnanlı sol güçler ile Lübnan sağı arasındaki çatışmaları kapsayan dönem (1975 Ağustos sonundan 1976 Ocak ayına kadar).

3 — En büyük Filistin direnme örgütü El-Fetih'in savaşa fiilen katıldığı ve Suriye'nin çeşitli biçimlerde müdahalesinin başladığı dönem (1976 Ocak ayından 1976 Haziran'ına kadar).

4 — Suriye'nin direkt askeri müdahalesinin başladığı ve Suriye-Lübnan sağı ittifakı ile Filistin direnmesi-Lübnan solu kutuplaşmasının savaş alanında yer aldığı dönem (1976 Haziran'ında başlamıştır).

Bu dört dönemin herbiri kendi içinde alt dönemlere bölünebilir. Ancak, birbirleri ile önemli niceliksel farklılıklar taşıyan başlıca dört dönem bunlardır.

Savaşın ilk dönemi, Filistinlilerle Falanjistler arasındaki şiddetli çarpışmaları kapsadı. Bu çarpışmalar çoğunlukla Beyrut'ta ve Beyrut'un bazı kesimlerinde cereyan etti. Bu bakımdan, bu ilk dönem ülke çapında bir savaşın cereyan ettiği bir dönem olarak ele alınamaz. Çarpışmalar, tüm Lübnan'da sadece başkent Beyrut ile ve Beyrut'un belli semtleri ile sınırlanmıştı. Mevzii çatışmalardı.

Salt askeri anlamda değil, siyasal anlamda da mevzii çatışmalardı. Çünkü, bu çatışmalara Lübnan sağı içinde yalnız Falanjist Partisi iştirak etmişti. Filistin direnmesinin tüm örgütleri ama sadece Beyrut'taki mülteci kamplarında bulunan milis kuvvetleri, Filistinliler adına çarpışmaların yükünü omuzlamıştı. Filistin direnmesinin düzenli birlikleri sayılan fedayiler ve FKÖ'nün ağır si-

lahlarla donanmış birlikleri olan Filistin Kurtuluş Ordusu bu çarpışmalarda yer almamıştır.

Falanjist Partisi'nin 13 Nisan günü bir bakıma durup dururken giriştiği anti-Filistin saldırı, kuşkusuz, Amerikan emperyalizmi ile Siyonizmin ortak bir komplosunu ifade etmekte idi. 13 Nisan gününden önce, Falanjist Partisi lideri Pierre Gemayel'in Filistinlilerin Güney Lübnan'da askeri varlığa sahip olmalarına karşı çıkan çeşitli demeçleri bilinmekte idi ama 13 Nisan günü bir otobüs dolusu Filistinlinin Beyrut'ta yolunu kesip katletmek için o günlerde hiç bir belirgin neden yoktu.

Amaç besbelli idi. Filistinlileri Lübnan'da çatışma alanına sürüklemek ve böylece İsrail'e karşı yürüttüğü silahlı mücadele yolundan saptırarak yan çatışmalarda yıpratmak. Aynı zamanda, Filistin direnmesinin Lübnan'daki varlığı üzerinde soru işaretleri yaratarak hareket yeteneğini kısıtlamak, kayıt altına almak.

Falanjist Partisi emperyalist-Siyonist ortak komplosunun bir uygulayıcısı gibi hareket etmiştir.

Filistin direnmesinin önderliği, kendisine karşı girişilen komplonun niteliğini ve yöneldiği amaçların çok iyi farkındaydı. Bu nedenle, sürekli olarak çatışmalara son verilmesini, Lübnan'a ve başkent Beyrut'a barışın geri gelmesine çalışmıştır.

Çarpışmaların patlak verdiği 14 Nisan günü FKÖ'nün resmî ajansı WAFA şu açıklamayı yaptı:

«*Bugüne dek her zaman sükûnetimizi muhafaza ettik. Lübnan'ın ve Lübnan ve Filistin halklarının çıkarlarının böyle davranmamızı gerektirdiğine inandığımız için. Genellikle, herhangi bir olay olduğu anda, kendimize, Filistin'in ve aynı zamanda Lübnan'ın da düşmanı olanlara bir fırsat vermemek için kendimizi kontrol etmemiz gerektiğini telkin ettik. Bu konuda çok tahammüllü davrandık. Ama bu kez, dünkü olay her türlü sınırı aşmıştır. Gerçekten sabırlıydık; daha da fazla olabilirdik, ama kendimizi savunacağız. Eğer, faşistler Filistinlilere karşı kinle, Filistinli olan herşeye karşı bize ve kitlelerimize karşı ve Filistin-Lübnan dostluğunu bozmak*

amacıyla şiddetlerini uygulamaya devam ederlerse onlara anında cevap vereceğiz. Eğer, Falanjistler faşist şiddetlerinde inat ederlerse Filistinli kitlelerimizi olduğu gibi Lübnan halkını ve toprağını korumak için onlara cevap vereceğiz.» (1)

FKÖ'nün Fransızca yayınlanan organı *PALESTİNE en marche* (Yürüyen Filistin) olayların ardından yayınlanan sayısında Falanjist Parti'yi şöyle tanımlamaktadır:

«Lübnan Falanjist Partisi Pierre Gemayel tarafından 1936 yılında kurulmuştur... Avrupa'da faşist partilerin ortaya çıkışı ve herşeyden önemlisi Pierre Gemayel'in 1936 Berlin Olimpiyat Oyunlarına katıldığı sırada Nazi Almanya'sı ile kurduğu temaslar, Parti'nin kökeni meydana getirmiş ve geleceğini etkilemiştir. Bunlar Falanjist Partisi'nin yarı askeri niteliğini, izolasyonizmini, mezhepçi, dar kafalı ve gerici ideolojisini açıklar. Otuzlarda ve 1940'larda bazı izolasyonist ve gerici Maruni liderlerle Siyonist liderler arasında kurulmuş olan temasları da kaydetmek gerekir. Maruni liderler Lübnan'da bir Maruni devletinin kurulmasından yana çıkarken, Filistin'de de bir Siyonist devletin kurulmasından yanaydılar.» (2)

Falanjist Parti aracılığıyla Amerika'nın ve İsrail'in Filistin direnme hareketini hedef alan komplosunun hedefine ulaşması olanaksızdı. İki nedenden ötürü.

Birincisi, Falanjistler askeri plânda Filistinlileri yenecek güçte değildiler. İkincisi, Filistin Kurtuluş Örgütü önderliği hiç bir şekilde Lübnan'da bir iç savaşa sürüklenmekten yana değildi. Bu nedenle, mümkün olan en kısa süre içinde ateşkesten ve eski statükoya dönülmesinden yana idi. FKÖ'nün bu tutumu kamuoyu karşısında Falanjistleri desteksiz bırakmaya yeterdi.

Ancak, Falanjistlerin üstlendiği komplonun önüne geçilemedi; çünkü Falanjistlerin Filistinlilere karşı harekete geçmesi, bir başka süperkuvvetin, Sovyetler Birliği desteklediği ve kendilerini Filistin devriminin müttefikleri olarak ilân eden güçleri harekete geçirdi.

Bu güçler, sözcülüğünü Lübnan İlerici Sosyalist Partisi lideri Kemal Canpolat'ın yaptığı ve «Ulusal Mücadele Cephesi» adını taktıkları bir ittifak içinde biraraya gelmişlerdi. 13 Nisan olayı üzerine toplanan «Ulusal Mücadele Cephesi» ortaya dört talep sürdü. Bunların son ikisi özellikle önem taşımaktaydı. Conbalat'ın bu son iki talebi şöyle ifade etmiştir :

— Kataib (Falanjlar) Partisi'nin dağıtılması.

— Hükümetteki iki Falanjist bakanın görevlerinden uzaklaştırılması; Falanjist Partisi'ne ülke çapında siyasal boykot uygulanması ve bu Parti ile her türlü diyalogun kesilmesi.

1973 Mayıs'ında Filistinliler ile Lübnan ordusu arasında meydana gelen çarpışmalardan sonra, Lübnan'da çok geniş bir siyasal yelpazeye dayanan bir hükümet kurulmuştu. Bu hükümette hem Pierre Gemayel'in hem de Kemal Canbolat'ın Partileri temsil edilmekteydi.

Kemal Canbolat'ın çıkışı Filistinliler ile Falanjistler arasındaki çatışmaları dindirmek bir yana, soruna yeni bir boyut ekledi. Lübnanlı siyasal güçler uzlaşmaz bir biçimde ikiye ayrıldılar. Lübnan kısa tarihinde bir kaç kez tattığı hükümet buhranlarından bir yenisinin içine girdi.

Kemal Canbolat'ın bu çıkışını hükümetteki Falanjist bakanlarla, onlarla ittifak halinde davranan Kamil Şamun'un Ulusal Liberal Partisi'ne bağlı bakanların istifası izledi. 5 Mayıs'ta söz konusu 6 bakanın istifası üzerine Raşit Solh hükümeti çekildi.

Cumhurbaşkanı Süleyman Franciye, 23 Mayıs'ta askerlerden oluşan bir hükümet atadı. Ancak, buna hem solcu güçler hem de Müslüman güçler ve örgütler şiddetle tepki gösterdi. Askeri hükümet atanmasından üç gün sonra çekilmek zorunda kaldı.

Ülkenin müslüman güçleri Raşit Karami'yi aday gösterdiler. Karami Haziran sonunda içinde Kamil Şamun'un içişleri bakanı olarak yer aldığı 6 kişilik bir hükümet kurdu.

Raşit Karami hükümetinin başarı kazanması ve tutunabilmesi bir bakıma Lübnan'da daha sonraları çok kanlı boyutlara ulaşan iç savaşın önünün alınabilmesi için son şanstı.

Çünkü Karami, Lübnan'da kutuplaşan ve uzlaşmaz hale gelen Canbolat-Gemayel ikilisinden farklı bir seçeneği temsil ediyordu. Filistinliler ile Falanjistler arasındaki çarpışmalar bir hafta kadar sürmüştü. Ondan sonra, Canbolat'ın sözcülüğünü yaptığı kesim ile Falanjistler arasındaki çarpışmalar bir türlü dindirilememişti. Conbolat kurulacak hiçbir hükümette Falanjistlerle birlikte yer almayacağını söylüyor, Falanjistlerin hükümete katılmasına karşı çıkıyordu.

Bu durumda, tek uzlaşma formülü olarak ülkede eski statükoyu tekrar kuracak söz konusu iki gücün dışında oluşacak ve Lübnan müslüman kitlesinin onayını almış bir hükümet gerekiyordu.

Raşit Karami bu niteliklere sahipti. Başbakanlığı bütün Sünnî gruplar tarafından onaylanmış ve Başbakan adayı olarak Cumhurbaşkanı Franciye'ye âdeta empoze edilmişti. Karami sadece müslüman nüfusun önemli bir bölümünün değil Maruni Hıristiyanların da kabul ettiği bir isimdi. Zira, eski Başbakanlardan Beyrut'lu Sünnî lider Saib Salâm ve Maruni liderlerden Ulusal Blok Partisi lideri Raymond Edde ile birlikte üçlü ittifak adını verdikleri bir bileşimin içinde yer almıştı.

Üçlü İttifak, Trablus'lu Sünnî lider Karami, Beyrut'lu Sünnî lider Salâm ve ülkenin Gemayel ve Şamun ile birlikte belli başlı üç Maruni liderinden biri olan Edde'yi içerdiği için belirli bir gücü temsil ediyordu. Ancak, böyle bir ittifakın bir unsuru tarafından kurulacak bir hükümet dinsel bölünme üzerine gelişecek bir savaşı önleyebilecek güçte olabilirdi.

Nitekim, Raymond Edde, niçin Salâm ve Karami ile

ittifak yaptığı sorulduğunda ülkeye karşı ciddi bir komplonun düzenlendiğini uzun bir süre önce hissettiğini belirtmiş ve eğer Kamil Şamun ve Pierre Gemayel ile ittifak halinde kalmış olsa, ülkenin dinsel temel üzerinde bölüneceğini söylemiştir.

UZLAŞMAZ TUTUMUN SİMGESİ KEMAL CANBOLAT ve DIŞ ETKENLER

Ne var ki, Karami hükümetine güçlük çıkaran öncelikle kendisini solcu olarak ilân eden güçler olmuştur. Karami hükümeti esas itibarıyla sağcı bir hükümetti. Bizzat Karami'nin kendisi müslüman ticaret burjuvazisinin temsilcilerinden biri, Lübnan'ın ikinci büyük kenti olan Trablus eşrafından gelme ülkenin geleneksel politikacılarından biriydi. Fakat, aynı zamanda, ülkede Filistinlilerin haklarına saygı göstermeyi taahhüt etmekte, Lübnan'ın geleneksel siyasal yapısını muhafazadan yana ve ülkenin bir iç savaşa sürüklenmesini önleme çabasında idi. Filistin direnmesine Lübnan'daki varlığını sağlayan 1969 Kahire Anlaşması, Raşit Karami'nin önceki Başbakanlık döneminde imzalanmıştı. 1969'daki Karami hükümetinde Canbolat İçişleri Bakanı idi. Ancak, bu kez Karami hükümetinin kuruluşunda ve kuruluşunun hemen ertesinde güçlük çıkaran Canbolat ve yandaşı örgütler olmuştur.

Karami'nin Başbakanlığını Süleyman Franciye kabul etmek zorunda kalmıştı. Falanjistler yıpranmış durumdaydılar, itirazları söz konusu değildi. Kamil Şamun hükümette yer aldığı için onun Ulusal Liberal Partisi de Karami'ye muhalefet etmiyordu. Üçüncü önemli Hıristiyan lider Raymond Edde ise Karami'nin Üçlü İttifak içindeki ortağı idi.

Canbolat hükümete karşı olumlu olmayan tutumunu bir kaç kez açıkça ima etmiştir. Hükümetin kurulu-

şundan bir kaç gün sonra, 4 Temmuz'da görüşü sorulduğunda, hükümete karşı tavrının açık olduğunu, hükümet kurulurken kendisine danışılmadığını söylemiştir. Karami'yi kendisini bir oldu-bitti ile karşı karşıya bırakmakla suçlamış ve böyle bir hükümette sadcce Karami'nin sorumlu olduğunu, kendisinin sorumluluğu paylaşmadığını bildirmiştir. (3)

Ayrıca, Suriye Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdülhalim Khaddam'a Karami'yi istediği her şeyi yapmakta —bunun için gerekli siyasal ve ahlâki haklardan yoksun olmakla birlikte— serbest bırakacağını söylemiştir. Aynı açıklamasında, yönetmekte olduğu Ulusal Mücadele Cephesi'nin Parlâmento'da güvenoyu sırasında çekimser kalacağını ilân etmiştir. (4)

Yani, Canbolat, Karami hükümetine destek olma yanlısı değildi ve tersine engeller çıkarmaktan kaçınmayacaktı. Nitekim, şu sözleri dikkat çekicidir:

«Lübnan'daki tüm düzeltme çabaları bu görev Hıristiyan milliyetçi gruplar ile işbirliği halindeki milliyetçi harekete ve partilerine verilmedikçe beyhudedir.» (5)

Canbolat'ın bahsettiği milliyetçi hareket, kendisinin yönettiği Ulusal Mücadele Cephesi'dir. Ulusal Mücadele Cephesi, İlerici Sosyalist Partisi'nden başka, Lübnan Komünist Partisi'ni, Lübnan Komünist Eylem Örgütü'nü, Bağımsız Nasırcıları ve bir kaç solcu grubu daha kapsıyordu. Bu hareketin içinde Sovyetler Birliği'nin etkisi vardı. Zaten, Canbolat'ın Sovyetler'le yakın ilişkileri —Lübnan Savaşı'nın ileri dönemlerinde bozulacaktır— bilinmekte idi ve kendisi de bunu gizlemiyordu. Karami'nin hükümeti kurmak için son derece kritik bir dönemece geldiği günlerin birinde, 23 Haziran'da Beyrut'taki Sovyet Büyükelçiliğine yaptığı ziyaretin mahiyetini soran gazetecilere şunları söylemiştir

«Özel bir ziyarettir. Ben her zaman Sovyet Büyükelçisi ile uluslararası durumu ve Filistin'e ilişkin durumları gözden geçirmekten çok hoşlanmışımdır. Çünkü Sovyetler Birliği her zaman Arapları özellikle Filistin davasını desteklemiştir.» (6)

Sovyetler'in bu hareket içindeki rolü sadece Canbolat ile yakın ilişkilerine dayanmıyordu. Bu hareket içinde yer alan Lübnan Komünist Partisi, Moskova'nın Lübnan'daki bir numaralı uzantısı olagelmiştir. Parti, 1969'a kadar Lübnan'da yasaklanmıştı. Canbolat'ın İçişleri Bakanlığı yaptığı sırada, legal çalışma olanakları kendisine tanınmıştır. O tarihten beri Canbolat ile yakın ilişki ve ittifak içinde bulunmuş, deyim yerindeyse Lübnan politikasında Canbolat'ın kanatları altında yaşamıştır. Üyelerinin ezici çoğunluğu Hıristiyan idi. Lübnan'da iç savaş ortamının doğması, Arap milliyetçiliğinin yatağı olan Müslüman nüfus arasında da yayılması ve güçlenmesine olanak vermekteydi. Bu bakımdan savaştan kârlı çıkacak siyasal kuruluşlardan biri idi. Onun sayesinde, Sovyetler Birliği de müslüman kamuoyu ve Arap milliyetçiliği nezdinde puan toplayacaktı. Savaşta sağ kanadı Hıristiyan güçlerin, Batı ile yakın ilişkilere sahip Hıristiyan burjuvazisinin oluşturması, nüfusun yoksul kesimlerini oluşturan müslümanları sol hareket ile yakınlaşmaya itmiş ve savaşa bir dinsel çatışma özelliği de kazandırmıştı.

Bu bakımdan, Sovyetler, kendisine hem Lübnan'da hem de genel olarak Orta Doğu'da Amerika'ya karşı istikrar kazandırma şansı taşımasından ötürü, Lübnan'da istikrarın bozulmasından fayda ummuştur.

Ve bu nedenle, Sovyetler'e yakın çevreler, Lübnan'daki çatışmaları geçici önlemlerle önü alınamaz, köklü reformlar gerektiren bir sınıf çatışması olarak sunmaya özen göstermişlerdir.

Bu sav, Canbolat'ın ağzından da ifadesini bulmuş ve Canbolat'a uzlaşmaz Lübnanlı solcu lider görünümünü kazandırmıştır. Yoksa, Canbolat, Sovyetler ile özdeş değildi. Bunu savaşın daha sonraki aşamalarında içine girdiği değişik tutum ile ortaya koyacaktır.

Peki, neden Canbolat, 1975 yazından 1976 yazına kadar böylesine bir tutum benimsemiştir?

Kemal Canbolat reformist görüşlü bir liderdir. Bu fikri yapısına ek olarak, daha da önemlisi Dürzi'dir.

Dürziler İslâmiyetin isyancı akımlarından biri sayılmaktadır. Bu nedenle, bir çok İslâm mezhebinin gözünde müslüman bile sayılmamaktadır. Lübnan'ın geleneksel, dinsel temele dayalı, koltukların mezhep esasına dayalı olarak paylaşıldığı siyasal yapısında zarar görmekteydi. Cumhurbaşkanı'nın Maruni Hıristiyan, Başbakan'ın Sünnî müslüman olmak zorunda olduğu bir ülkede başlıca siyasal güçlerden birini temsil eden Kemal Canbolat'a iktidar yolları kapanmış oluyordu. Bu bakımdan, Lübnan siyasal hayatının laik temeller üzerinde biçimlenmesi Canbolat'ın, doğal olarak başlıca siyasal amaçlarından biri idi. Lideri olduğu İlerici Sosyalist Parti ismine rağmen ideolojik temellerden ziyade kendisinin cemaat liderlerinden biri olduğu Dürzî nüfusuna dayanmaktaydı. Bu durum, Canbolat'a kitlesel bir dayanak sağlamış ve etkili bir siyasal lider olmasına olanak vermiştir.

Bununla birlikte, Canbolat'ın orta-sol görüşleri, ideolojik nitelikteki Lübnanlı örgütler nezdinde kendisini ittifak yapılabilir bir siyasal lider haline getirmiştir. Lübnan'ın diğer geleneksel politikacılarının hepsi herhangi bir mezhebin temsilcisi sağcı kişilerdi. Bu örgütler —başlıcaları Lübnan Komünist Partisi ve Lübnan Komünist Eylem Örgütü— tıpkı Kemal Canbolat'ın İlerici Sosyalist Partisi gibi Lübnan'ın mezhep esasına dayanan siyasal yapısından memnun değildiler. Lübnan'daki çatışmalar ve İlerici Sosyalist Parti'nin bu çatışmalarda taraf haline gelmesi bu örgütlerin işine yaradı. Savaşın devamı bu örgütlerin güçlenmesi için bir olanak yarattı. Savaşta taraflardan birinin sağcı Hıristiyan güçler olması ve ülkenin sağcılar ile solcular, hıristiyanlar ile müslümanlar arasında kutuplaşması, adı geçen örgütlere büyüme, genişleme ve etkinleşme fırsatları sağladı.

Bu nedenlerle, Canbolat ve müttefikleri Lübnan'ın 13 Nisan öncesi statükoya dönmesine rıza göstermediler. İktidar talebi, düzenin değişmesi talebi ve köklü reformlara gidilmesi talebi «Lübnan Ulusal Mücadele Cephesi»nin uzlaşmazlığını belgeledi.

Lübnan solunun bu uzlaşmaz tutumu çıkarları ciddi olarak tehdit altına giren Lübnan sağını yeniden harekete geçirdi. Amerika ile İsrail'in üstü kapalı desteğine sahip olan Lübnan sağcı güçleri yeniden saldırılara geçtiler. Raşit Karami hükümetinin kuruluşundan kısa bir süre sonra başlayan ve 1976 yılı başlarına kadar süren çarpışmalar Lübnan Savaşının ikinci aşamasını, Lübnanlılarla Lübnanlıların dövüştüğü ikinci aşamasını oluşturmaktadır.

Bu dönemin ilk bölümünde Cumhurbaşkanı Süleyman Franciye son derece olumsuz bir rol oynamıştır. Franciye'nin girişimleri iç savaşı tam bir dinsel savaş haline dönüştürmüştür. Cumhurbaşkanı'nın kasabası olan kuzeydeki Zghorta'da silahlandırılan güçler, müslüman Başbakan Karami'nin kenti olan komşu Trablus'a saldırdılar. 2 Eylül 1975'te Kuzey Lübnan'da başlayan bu çarpışmalar ülkenin yürütme erkini tam anlamıyla felce uğrattı. Kuzey Lübnan'daki çarpışmalara paralel olarak Falanjistler Beyrut'un merkezinde saldırıya geçtiler. Lübnan sağı iktidarının tehdit altına girdiği kuşkusuyla ve can havliyle silaha sarıldılar.

Buna rağmen, savaş alanındaki koşulların kritik bir durum alması Falanjist Partisi lideri Pierre Gemayel'i soruna bir çözüm aramaya ve savaşa son verme isteğine itti. Gemayel, Ekim ayı başında çarpışmaların şiddetlenmesi üzerine Arap Birliği'nin soruna müdahalesini istedi.

Gemayel'in bu talebi dikkat çekicidir. Arap Birliği'nin Lübnan sorununa müdahalesini istemek Suriye'ye karşı bir emniyet sübabı olarak düşünülmüştü. Zira Suriye, o tarihte ağırlığını Filistin Kurtuluş Örgütü ve Lübnanlı solcu güçlerden yana koymuş, Lübnan'daki duruma çeşitli biçimlerde müdahale etmekte idi. Suriye'nin

ilk müdahalesi Mayıs ortasında olmuştu. Khaddam'ın arabuluculuk çalışmaları Franciye'ye geri adım attırtmış, atamış olduğu askeri hükümetin görevi bırakması ve hükümeti kurmak için Raşit Karami'nin Başbakanlığa getirilmesi ile sonuçlanmıştı. Suriye ikinci kez Eylül ayı ortasında duruma müdahale etmişti. Khaddam'ın girişimleri üzerine 24 Eylül'de «Diyalog için Ulusal Komite» kurulmuştu. Bu Komite, iç savaşa katılan bütün tarafları kapsıyordu. Suriye bu Komite'nin kurulmasını gerçekleştiren güç olarak Komite üzerinde özel bir ağırlığa sahipti. Ve Suriye, aynı zamanda, Lübnan solcularının müttefiki olarak davranmaktaydı.

Canbolat'ın Mayıs 1976'da Fransız gazetesi «Le Figaro» ya yaptığı açıklamayı hatırlamak savaşın bu döneminde süperkuvvetlerden birinin Sovyetler'in rolünü farketmeye olanak vermektedir. Canbolat, Sovyetler'in Suriye —Lübnan ilericileri— Filistin direnmesi üçgeninden yana olduğunu, kesinlikle bunu istediğini belirtmişti. Lübnan Savaşının ikinci aşaması olan Lübnanlılar ile Lübnanlıların savaş alanında karşı karşıya geldiği dönemde bu gerçekleşmişti. Bunun gerçekleşmesi, Lübnan'ın Sovyet nüfuzuna girmesine olanak sağlayıp, Mısır'da kazanan Amerika'ya Lübnan'ı kaybettireceği gibi, Suriye'nin Doğu Cephesi politikasına da uygundu. Canbolat' Lübnan Komünist Partisi ve diğer sol güçler ittifakının Lübnan'da elde etmek istediklerine de.

Gemayel'in önerisi, Suriye'nin Lübnan'daki ağırlığını diğer Arap ülkeleri ile dengelemek ve Sovyetlerin Lübnan'da kazanacağı üstünlüğün önüne geçmek hesabına dayanıyordu. Bu yönüyle Amerika'nın da işine gelecek bir öneri idi. Ancak, aynı zamanda, Lübnan Savaşı'nın daha sonra kazanacağı boyutları da engelleyebilirdi. Arap Birliği'nin soruna müdahalesi Lübnan'daki çatışmanın «buzdolabına kaldırılması»nı mümkün kılacaktı. Nitekim, daha sonraki dönemlerde Arap Birliği'nin müdahalesi gerek Canbolat, gerekse FKÖ lideri Yasir Arafat tarafından ısrarla istenmiştir.

Ne var ki, 1975 Ekimi'inde Arap Birliği'nin Lübnan'

daki savaşa müdahale etmesi önerisi üzerine Arap Birliği'nin Arap Dışişleri Bakanları Konferansını toplantıya çağırma kararı, FKÖ, Lübnan solu ve Suriye tarafından reddedildi. 11 Ocak'ta bu red kararının reddedilmesinden iki hafta kadar sonra 24 Nisan'da bazı Filistinli örgütler tarafından desteklenen solcu kuvvetler Beyrut'un oteller kesiminde saldırıya geçtiler. Oysa, tam bu günlerde Karami ile Falanjistlerin müttefiki Şamun arasında görüşmeler başlamıştı. Oteller kesimi kent savaşı açısından kentin ticaret merkezine olan hakim yeri nedeniyle stratejik öneme sahipti. Savaş böylece geri dönülmez bir mecraya sokuldu. Bu gelişme Sovyetler'den yeşil ışık alan Suriye politikasının bir ürünü idi. Sovyetler ve Suriye lâfta söylediklerinin aksine, Lübnan'da istikrarın kurulmasını o dönemde istemiyorlardı. Lübnan savaş alanındaki müttefikleri aracılığıyla hedeflerine yöneldiler.

Kemal Canbolat'ın 2 Ekim 1975 günü söylediği şu sözler bu konuda ışık tutucudur :

Çarpışmalar, bugün olan biteni onaylamayan bütün Lübnanlı hiziplerin güvenine sahip yeni bir Cumhurbaşkanının iktidarı almasına kadar durmayacaktır. Belki üç, belki altı, belki de 12 ay devam edecektir. Yeni Cumhurbaşkanı sıkı, kıvrak zekâlı ve aydın olmalı ve Lübnan milliyetçi ve ilerici güçlerinin desteğini alan biri olmalıdır. Hükümet, Falanjistleri «ezene», Partilerini dağıtana, silahlarına el koyana ve onlarla birlikte çalışan yabancıları kovana dek, bu ülkede barış olmayacaktır.» (8)

Canbolat ve müttefikleri kesinlikle askerî bir çözümden yanaydılar. Bu anlayışı, belki de, bir demokrat olan Canbolat'ın en büyük hatası olmuştur. Müttefikleri ve dostu olan süperkuvvet tarafından sürüklendiği bir hata. Soruna askerî çözüm aramak, barışçıl çözüm olanaklarının bir kenara itilmesine ve savaşın uzamasına dolayısıyla Arapların Arapları kıydığı pis bir savaş olarak uzayıp gitmesine yol açmıştır.

Arap Birliği'nin soruna müdahale etmesi önerisinin

reddedilmesi, soruna mutlak bir askerî çözüm aranması çarpışmaları kızıştırmıştır. Oteller kesiminin solcu ve müslüman güçlerin eline düşmesi, sağcı hıristiyan güçlerin vahşi saldırılarını beraberinde getirdi. Sağcı hıristiyan silahlı birlikler Beyrut'un hıristiyanların çoğunlukta olduğu kesiminde yaşayan yoksul müslüman halka karşı tam bir vahşet uyguladılar. 6 Aralık'ta 200'e yakın silahsız ve savunmasız müslüman katledildi. Bu olay, devrimci-yurtsever çevrelerde hâlâ «Kara Cumartesi» olarak anılmaktadır. Sağcı hıristiyan saldırıları ve Savaş'ın devamını hiçbir arabuluculuk çabası önleyemedi. Hatta, Kasım ve Aralık aylarında, soruna çözüm bulmaya çalışan Papa VI. Paul'ün özel temsilcisi Kardinal Bertoli ve Fransa eski Dışişleri Bakanı Maurice Couve de Murville bile Beyrut'tan elleri boş döndüler.

Bu katliam olayları Lübnan halkı arasında derin yaralar açtı. Özellikle Beyrut'ta odaklaşan savaş gittikçe keskinleşmeye başladı. Sağcı güçler, Beyrut'ta hıristiyanların çoğunlukta olduğu Doğu kesiminde tam bir egemenlik kurmak için 200 savunmasız insanı öldürdükleri ve buldozerlerle dümdüz ettikleri Karantina adındaki gecekondu semtinden başka, gene bu bölgede bulunan Filistin Mülteci Kamplarını kuşattılar. Bu kamplar Dubayye, Cisr El-Paşa ve Tel Zaatar isimlerini taşıyordu. Dubayye ve Cisr El-Paşa Hıristiyan Filistinlilerin yaşadığı küçük kamplardı. Filistin direnmesinin ana kuvvetlerinden hayli uzakta, sağcı güçlerin hükmettiği bölgenin göbeğinde bulunan Dubayye düştü. Tel Zaatar ve Cisr El-Paşa abluka altına alındı. Tel Zaatar, Beyruttaki başlıca Filistin mülteci kamplarından biriydi. Onbinin üzerinde Filistinli burada yaşamaktaydı ve kamp Filistin direnmesinin Beyrut'ta ve genel olarak tüm Lübnan'da temel direklerinden biri olarak ün yapmıştı.

Bu kampların kuşatılması ve Dubayye'nin düşüşü, Lübnan iş savaşında son derece önemli yeni bir dönemi başlattı. O güne kadar savaşta aktif rol almayan —çarpışmaların başladığı 13 Nisan'dan sonraki ilk haftadan gayrı, kı onda da esas olarak milis kuvvetleri görev almıştı— Filistin direnme hareketinin ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün belkemiği El-Fetih savaşa katıldı.

Tel Zaatar'ın, Cisr El-Paşa'nın ve Dubayye'nin kuşatılması uzlaşma umutlarını yok eden olaylar zincirinin halkalarından biriydi. Bu kuşatma girişimleri El-Fetih'i savaş alanına çekmek amacıyla bağlantılı olarak önceden gündeme alınmıştı. Zira, Falanjist Partisi lideri Pierre Gemayel 3 Ocak'ta bir yandan Tel Zaatar'ı abluka altına aldırırken, bir yandan 1969 Kahire Anlaşmasını suçlamıştı. Filistin örgütleri buna tepki olarak ateşkesi sağlamakla görevli olan Yüksek Koordinasyon Komitesi'ne katılmayı reddettiler. Bu komite, 26 Aralık'ta Suriye'in müdahalesi ile kabul edilen 5 maddelik barış plânı uyarınca meydana getirilecekti ve Filistin örgütleri de ülkede güvenliğin sağlanması işine katkıda bulunmak için, içinde yer alacaktı.

Bu gelişmeler üzerine Suriye Dışişleri Bakanı 7 Ocak'ta sağcı Hıristiyanları Lübnan'ı bölmek istemekle suçladı. (9) O tarihte bile Suriye ağırlığını Lübnan solundan ve Filistinlilerden yana koymaya devam ediyordu.

Ancak, mülteci kamplarının kuşatılması ve bunlardan Dubayye'nin düşüşü, El-Fetih'i de savaş alanına çekti. Savaşın sağcı güçler tarafından ulaştırıldığı, daha yerinde bir deyimle tırmandırıldığı nokta, çatışmaları Lübnan'ın hasım siyasal güçleri arasında cereyan eden bir mücadele olmaktan çıkarmış ve bizzat Filistin halkına karşı bir saldırı durumuna dönüştürmüştü.

Amerika-İsrail ikilisinin Filistin direnme hareketini

ezmek ve Filistin halkını sindirmek girişimi Lübnanlı sağcı güçler aracılığıyla yeniden sahnelenmekte idi. Bu durumda Filistin direnmesinin en büyük ve güçlü örgütü olan El-Fetih'in Filistin halkının savunulması işinden kaçması olanaksızdı.

El-Fetih kuvvetlerinin savaşa girmeleri etkinliğini hemen kanıtladı. Filistinli savaşçılar Beyrut-Sayda karayolu üzerinde bulunan Kamil Şamun'un yaşadığı Damur kentini kuşattılar ve sonuç olarak ellerine geçirdiler. Villasında abluka altına alınan fanatik sağcı lider Kamil Şamun'un, Tel Zaatar ve Cisr El-Paşa üzerindeki ablukanın kaldırılması karşısında deniz yoluyla kaçmasına izin verildi.

Böylece 20 Ocak'tan başlayarak Lübnan Savaşında yeni bir sayfa açıldı. Filistin direnmesinin bütün güçleri ile savaş alanında yerini aldığı bir sayfa.

Gerçekten de, El-Fetih'in savaşa dahil olması Lübnan Savaşı'nın tayin edici bir adımıydı. Çünkü, savaş alanında daha önce çeşitli Filistinli örgütler yer almıştı. Ama bu savaşın Lübnan solu-Lübnan sağı arasındaki bir savaş olma niteliğini ortadan kaldırmamıştı. El-Fetih'i hedef almayan ya da El-Fetih'in içinde bulunmadığı hiçbir ortam Filistin direnmesinin kaderini belirleyemezdi. El-Fetih, Filistin halkının büyük çoğunluğunu temsil eden ve en iyi örgütlenmiş örgüt olarak Filistin direnmesinin yüreği idi. Lübnan Savaşı'na katılması o derece tayin edici olmuştur ki, savaşın bundan sonraki gelişmelerinin yönünü çizmiştir. Örneğin, Suriye'nin Lübnan'a önce dolaylı daha sonra doğrudan doğruya müdahalede bulunmasının.

Bu nedenle, Fetih'in savaş alanına çekilmesi, bir bakıma, Lübnan'daki büyük komplonun en önemli hedefinin yerine getirilmesi oldu: Filistin direnmesini İsrail'e karşı mücadelesinden saptırmak yan çatışmalara sürüklemek, askeri alanda yıpratarak FKÖ'nün son iki yıldır diplomatik alanda elde ettiği kazançların üzerine gölge düşürmek ve giderek onu vesayet altına alarak bölgeyi bir teslimiyet barışına hazır hale getirmek.

Amerikan plânı ve Amerikancı plân her zaman bu olmuştur. Ve, El-Fetih bunun farkında olduğu için Lübnan Savaşından uzak durmaya çalışmıştır. Ne var ki, sol görünümlü ve Sovyet desteğine sahip güçler, daha önceleri olduğu gibi, Lübnan'da da Amerikancı plânın uygulanmasına yardımcı olmuşlardır.

LÜBNAN SAVAŞINA FARKLI İKİ FİLİSTİNLİ BAKIŞI: DEMOKRATİK CEPHE ve EL FETİH

El-Fetih'in Lübnan Savaşı'na «bulaşmaktan» ısrarla kaçınmasına karşılık bazı Filistinli örgütler El-Fetih'in savaş alanına sürüklenmesine yol açan gelişmelerde önemli rol oynamışlardır. Bu örgütlerin başında Nayif Havatme önderliğindeki Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi —kısaca Demokratik Cephe olarak tanınır— gelmiştir.

Bu örgüt, bazı Arap ülkelerinde kolları bulunan ve Filistin'in kurtuluşunun yolunu ilk önce Arap ülkelerindeki rejimlerin yıkılmasında gören Arap Milliyetçi Hareketi'nin bir devamıdır. Daha sonra, bu hareketin Filistin kolu olan Dr. George Habbaş önderliğindeki Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nden, örgütün sol kanadı olduğunu ileri sürerek ayrılmıştır. Kendisinin Marksizm Leninizm'i benimsediğini iddia etmektedir. Bu kez, Arap Milliyetçi Hareketi'nin bütün Arap ülkelerinde rejimleri değiştirmek ülküsü özü bozulmadan sadece biçimi değiştirilerek muhafaza edilmiştir. Demokratik Cephe, hedefleri içine Arap ülkelerinde «proletarya rejimleri»nin kurulmasını almıştır. Bu nedenle, sürekli olarak, El-Fetih'in «Filistin mücadelesinin içişlerine kimseyi karıştırmamak, buna karşılık hiçbir Arap ülkesinin içişlerine karışmamak» ilkesine karşı çıkmıştır. Bunu sağcı bir tez olarak yorumlamış, ve Habbaş'ın Filistin

Halk Kurtuluş Cephesi —kısaca Halk Cephesi olarak söylenir— varana kadar bütün direnme örgütlerini sağcı olarak nitelemiştir.

Demokratik Cephe, 1970'de Ürdün'de de aceleci ve gerçekçi olmayan çözümlere yönelmişti. Ürdün'de Kral Hüseyin ile Filistin direnme hareketinin gücü arasında var olan ikili iktidarı 1917 Ekim Devrim'i öncesi Rusya şartlarına benzetmiş ve Bolşeviklerin «Bütün iktidar işçi, köylü ve asker Sovyetlerine» şiarını andırır biçimde, «Bütün iktidar Direnme hareketine ve silahlı halka» şiarını atmıştı. Bu, Ürdün'deki karşı-devrimci saldırıyı çabuklaştıran bir etken olmuştu. O zaman da El-Fetih uzun süre bir iç savaşa sürüklenmemek için büyük çaba göstermişti.

Demokratik Cephe, Lübnan'da da Ürdün'de takındığı tutuma benzer bir tutumun içine girdi. Üstelik, Lübnan'daki gücü Ürdün'den daha fazlaydı. Zira, Arap Milliyetçi Hareketi'nin Lübnan kolu, tıpkı Filistin kolunun Marksist-Leninist olduğunu iddia eden Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'ni ve Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi'ni doğurduğu gibi, gene Marksist-Leninizm'i benimsediğini söyleyen Lübnan Komünist Eylem Örgütü'nü doğurmuştu. Örgütün lideri Muhsin İbrahim, Nayif Havatme ile birlikte 1968-69'da Habbaş önderliğindeki Halk Cephesi'nden kopup Demokratik Cephe'nin kuruluşunda birlikte hareket etmişti. Demokratik Cephe, tezlerini ilk kez Beyrut'ta çıkan haftalık *El-Hurriya* (Özgürlük) dergisinde açıklamış ve orada yayma fırsatı bulmuştu.

Muhsin İbrahim, *El-Hurriya*'nın başyazarıdır. *El-Hurriya*, Lübnan Komünist Eylem Örgütü'nün organı olduğu gibi, Demokratik Cephe'nin de yarı resmî organı gibi davranmaktaydı. Bu nedenlerden ötürü, Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi ile Lübnan Komünist Eylem Örgütü aralarındaki bazı görüş farklılıklarına rağmen, birbirlerini aynı ağacın birer dalı, iki kardeş örgüt olarak görmekteydiler. Ve işte gene bu nedenden ve genel ideo-

lojik anlayışından ötürü, Demokratik Cephe kendisini Lübnan Savaşına katılmakta görevli saymıştır.

Savaşın, esas olarak, Lübnanlı güçler arasında geçen ikinci döneminde, kendisini Lübnan iç politikasının bir parçası olarak hissetmiş ve savaşta aktif rol almıştır.

Demokratik Cephe lideri Nayif Havatme ile Fransız *Le Monde* gazetesinin, El-Fetih'in Lübnan Savaşına aktif olarak katıldığı günlerde yaptığı mülâkatta, Havatme'nin Lübnan Savaşı'nı ele alış biçimi ve buna bağlı olarak Filistin örgütlerini değerlendirişi açıkça ifade edilmiştir

«*Soru — Diğer Filistin örgütlerinin içinde neden Filistin Demokratık Halk Kurtuluş Cephesi ilerici güçlerin yanında yer almak için bu kadar acele etti? Bu son bunalımda Filistin örgütlerinin arasında görüş ayrılıkları çıkmadı mı? Yasir Arafat'ın uzlaştırıcı tutumu eleştiri konusu olmadı mı?*

Nayif Havatme — Örgütümüz Lübnan'ın aktif biçimde savunulması için bütün savaşlarda ilericilerin yanında yer aldı. Örneğin, Ekim ayında büyük oteller çevresindeki çatışmalara da müdahale ettik. Oysa, diğer örgütlerimiz bu savaşa katılmaktan kaçındı. Onlar sağcıların çevirdiği dolapların, siyasî faaliyetlerle önlenebileceğini sandılar. Bizler aksi kanıdaydık. Olaylar, bunalımın çözümü için, askerî dengenin de sağlanması gerektiğini kanıtlamıştır.» (10)

Havatme'nin sözleri şu noktaları açığa çıkarmaktadır. Demokratik Cephe, askerî çözüm peşinde koşmuştur. Lübnan çatışmasında kendisini taraf haline sokmuştur. Ve bu süreç sırasında, Yasir Arafat, dolayısıyla, El-

Fetih ve FKÖ önderliği uzlaşmadan yani Lübnan'da iç savaşın durmasından yana olmuştur.

Gerçekten, Filistin devriminin önderlerinin gözünde Araplararası bir çatışmaya girmek, Filistin devrimini baş düşmanı İsrail'e karşı yürütmesi gereken mücadeleden alıkoyar ve Araplararası politik çatışmaların bir tarafı haline getirerek yıpratır ve itibarından kaybettirir. Bu nedenle, Filistin davâsının en fazla çıkarına olan, İsrail'e komşu Arap ülkelerinde rejimlerin istikrarının bozulmamasıdır. İsrail'e komşu Arap ülkelerinde —Ürdün hariç— siyasî hayatın istikrarı Filistin devriminin faaliyeti ve güçlenmesi için bir güvencedir.

Arap dünyasında baş çelişki emperyalizm ve Siyonizm ile başta Filistin halkı olmak üzere tüm Arap ulusu arasındaki çelişki olduğuna göre, bu çelişme çözülmeden, baş düşmana karşı bütün Arap güçleri seferber edilmeden Arap ülkelerinde sosyal devrim girişimlerinde bulunmak, ancak Filistin davâsına zarar verir ve son tahlilde, dolayısıyla, sosyal devrim amacına da zarar verir.

Filistin devriminin önderleri bu bakış açıları ışığında Lübnan'daki olaylar karşısındaki politik tavırlarını saptamışlardır. Bu politik tavır en berrak ifadesini FKÖ ve El-Fetih lideri Yasir Arafat'ın 25 Haziran 1975'te Lübnan radyo ve televizyonundan okunan 9 sayfalık mesajında bulmuştur. Arafat, Filistinlilerin nasıl bir Lübnan istediklerini, Lübnan'dan neler beklediklerini ve iç savaş karşısında Filistinlilerin tutumunu şu noktalar halinde ortaya koymuştur.

«— *Lübnan'daki Filistin direnmesi bir yahut bir başka hizbi destekleyen bir politik grup değildir ve böyle olmak da istememektedir.*
— *Lübnan'daki Filistin direnmesi Lübnan'ın iç arenasında bir taraf değildir ve böyle olmak da istememektedir.*
— *Lübnan'ın istikrarı, gerilla hareketi için istikrar demektir.*

— *Lübnan'ın güvenliği, gerilla hareketi için güvenlik demektir.*

— *Lübnan'ın ya da herhangi bir Arap ülkesinin güçlü olması bütün Arap anayurdunun güçlü olması demektir.*

— *Cemaatlerin birarada yaşaması, devrimin, geleceğin Filistin'inde başarmak istediği bir amaçtır.*

— *Filistin devrimi, yalnız yapışık ikizler gibi olan, kurtuluş ve varlığının korunması amacıyla silah taşımıştır: devrimsiz hiçbir kurtuluş ve devrimciler olmadan hiçbir devrim olamaz.»* (11)

Arafat'ın konuşması iç savaşın Lübnan solu ve sağı, müslümanlar ile hıristiyanlar arasında bir savaş durumuna dönüşmeye başladığı bir sırada yapılmıştır. Filistin halkının ulusal önderi bu konuşmasında, Lübnan'ın istikrarından yana olduğunu, Filistin'in kurtuluşu amacı uğrunda Lübnan'da statükonun korunmasının gereğini belirtmiş olmakta ve Filistin direnmesinin Lübnanlılar arasında bir savaşta saf tutmak istemediği gibi, savaşın durdurulmasından yana olduğunu da ortaya koymuş olmaktaydı.

Bu tutum, Filistin halkının önderliğinde yürüyen Arap ulusunun demokratik devrim mücadelesinin genel çıkarlarına uygun düşmekte, emperyalizm ve Siyonizmin ve bölgeyi hegemonyaları altına almak isteyen süperkuvvetlerin emellerine ise ters düşmekteydi.

Lübnan'da istikrarın bozulması ve bunun sonucu olarak Arapların Araplarla savaşa tutuşması en başta İsrail'i memnun etmekteydi. Amerika, Sovyet pozisyonunun Lübnan'da güçlenmemesini arzu etmemekle birlikte, hiç kuşkusuz, Filistin direnmesinin başına çorap örülmesinden yanaydı. Arap dünyasında ağırlığı iyice azalan Sovyetler Birliği'ne gelince, Batı dünyasına yakınlığı ile bilinen bir ülkede istikrarın bozulmasının kendisine sağlayacağı faydaları hesaplamaktaydı. Savaşan güçlerin birini tutarak soruna dolaylı yoldan dahil

olmak, böylece Amerika'ya karşı mevziler kazanma fırsatını elde etmek Sovyetler'e tartışmasız yarar sağlayacaktı. Demokratik Cephe gibi kimi Filistin örgütleri de Lübnan'da istikrarın bozulmasını ve kendilerinin savaşa dahil olmalarını, savaşın bir özelliğinin de ilerici - gerici çatışması olarak yansıması sayesinde Filistin direnmesi içinde El-Fetih'e karşı güçlenme fırsatı olarak değerlendiriyorlardı. Ayrıca, bunlar, Lübnan'da söz konusu konjonktürde solcu bir rejim kurulabilir hayaline de sahiptiler.

Lübnan'ın istikrarını bilinçli bir biçimde savunan ve çatışmalardan uzak durmaya olanca çabasını göstermiş olan El-Fetih, olayların gelişmesi ve ulaştığı nokta yüzünden, kaçınılmaz olarak, en sonunda savaş alanına çekildi. Ve çekilmesiyle beraber savaşın çehresi de değişti.

Filistin devriminin en güçlü örgütünün savaş sahnesinde yerini alması, Lübnan'daki güçler dengesini Filistin direnme hareketi, solcu örgütler ve genel olarak müslüman kesim lehine değiştirdi.

Öte yandan, El-Fetih'in Damur'u ele geçirmesi sırasında iç savaşın başından beri savaşan taraflardan biri yanında çarpışmalara katılmayan Lübnan ordusu da savaşa karıştı. Lübnan hava kuvvetlerine bağlı uçaklar Beyrut'un güneyindeki Filistin direnme hareketi mevzilerini ve bazı Filistin mülteci kamplarını bombaladılar. Lübnan ordusunun savaşa katılması ordunun dağılmasına yol açtı.

LÜBNAN ORDUSUZ KALIYOR: AHMET EL-KHATİB İSYANI VE AHDAB DARBESİ

Savaş, 1976 başında Lübnan toplumunda öylesine bir kutuplaşma yaratmıştı ki, ordunun savaşa herhangi

bir taraf yanında davranması mutlaka parçalanmasına yol açacaktı. Nitekim, kumanda kademesi Marunilerin elinde olan Lübnan silahlı kuvvetlerinin sağcı hıristiyanların yanında Filistinlilere saldırması Arafat'tan Canbolat'a, Canbolat'tan Karami'ye kadar tepkilere neden oldu. Lübnan ordusu Mart ayında paramparça oldu ve ortadan kalktı.

Gerçekte, Lübnan ordusu Ocak ayı sonunda parçalanmıştı. Filistinlilere saldırılması üzerine Teğmen Ahmet El-Khatib komutasındaki ordu birlikleri ayaklanarak Lübnan Arap Ordusu'nun kurulduğunu ilân ettiler. Bu birlikler, çoğunlukla, Lübnan ordusunun güney Lübnan'daki güçlerini oluşturmaktaydılar. Sık sık İsrail saldırılarına hedef olmuşlar, ordu yönetiminin yetersizliğini gördükleri gibi Lübnan topraklarının savunulmasında Filistin fedayilerinin gösterdiği özveriye ve kahramanlığa tanıklık etmişlerdi. Hemen tamamı müslüman olan bu birlikler, Filistin direnme hareketine sempati duyan yurtsever kişilerden oluşmuştu. Filistinlilere saldırılmasından sonra orduyu terkettiler.

11 Mart'ta, Lübnan bunalımının çözümünün çoklarınca, Süleyman Franciye'nin Cumhurbaşkanlığı görevinden ayrılmasına bağlandığı bir sırada, Beyrut Garnizon Komutanı General Aziz El-Ahdab «Düzeltme Hareketi» adını verdiği bir darbe girişiminde bulundu. Ahdab, hareketinin hedefini Süleyman Franciye'nin istifası ve yerine yeni bir Cumhurbaşkanının seçilmesi olarak saptadı. İşte bu olay Lübnan ordusunun artık «sona erdiğini» ilân etmiş oldu. Albay Antoine Bereket komutasındaki hıristiyan birlikler Cumhurbaşkanı Süleyman Franciye ile saf tuttular.

Ahdab'a bağlı birlikler Beyrut'un bir kaç kilometre batısında, Beyrut'tan Şam'a giden karayolu üzerinde ve Lübnan dağının Beyruta bakan yamaçları üzerinde bulunan Cumhurbaşkanlığı Sarayı Baabda'ya karşı hareket geçtiler; çünkü Franciye istifa etmemekte direniyordu. Suriye'nin politika değiştirmesini belgeleyen gelişme bu oldu. Suriye kendisine bağlı olan Filistin direnme

örgütü Es-Saika'ya bağlı birlikleri Beyrut-Baabda yolu üzerinde barikatlara soktu. Baabda'ya yürümek isteyen Saika ile, yani, onun ardındaki Suriye ile çatışmış olacaktı.

Süleyman Franciye'nin istifası sağlanamadı ama Suriye ile Lübnan solcularının arası da açıldı. Kemal Canbolat 18 Mart'ta Şam hükümetini açıkça suçladı. (12)

El-Fetih'in çarpışmalara girdiği dönem ile Lübnan solunun arasının açıldığı dönem arasında cereyan eden son derece önemli bir gelişmeye işaret etmek gerekir. Olayların kronolojik gelişimi açısından gerekli bağları kurabilmek için, bu iki olay arasında yer alan gelişmeye işaret etmek gereklidir.

El-Fetih'in çarpışmalara Lübnanlı solcu ve müslüman güçler yanında çarpışmalara katılması ve Ahmet El-Khatib komutası altında önemli oranda bir kesimin Lübnan ordusundan kopması, Süleyman Franciye'yi bazı düzenlemeler yapmaya mecbur etmişti.

Ocak ile Mart arasında kalan dönemde, 14 Şubat'ta Süleyman Franciye, Suriye tarafından onaylanan 17 noktalık çözüm formülünü, 1943'teki «Centilmen Anlaşması»nın yerine geçecek olan programını açıkladı.

Bu programa göre, parlâmentodaki sandalye dağılımı müslüman ve hıristiyan milletvekilleri arasında eşit olarak da dağılacaktı. Başbakan, Maruni Cumhurbaşkanı tarafından atanmayacak, Meclis tarafından seçilecekti. Devletin yüksek kademelerindeki görevler için mezhep esasına göre atama usulü terkedilecekti.

Canbolat ve müttefikleri, bu programı yetersiz buldular, Lübnan'ın laikleştirilmesi gerektiğini belirttiler ve Süleyman Franciye'nin istifası talebinde ısrar ettiler. Kısacası, program reddedildi. Çarpışmalar devam etti. Olaylar Ahdab'ın «Düzeltme hareketi»ne ve Suriye'nin Lübnanlı solculara karşı tavır almasına kadar gelişti.

Program gerçi yetersizdi. Ancak, Canbolat ve müttefiklerinin talepleri de söz konusu güçler dengesi içinde yer alması olanaksız taleplerdi. Suriye'nin uzun süre Lübnanlı solcu güçlerin vasisi durumunda olduğunu, on-

ları uzlaşmaz tutumlarında besleyen unsur olduğunu hatırlayanlar, Şam hükümetinin Franciye'nin programını onaylamış olmasını garipsediler. Ancak, aslında Suriye'nin Lübnan rejiminde solculardan yana yapılmasını istediği değişiklikler, Franciye'nin 17 noktalık programında içerilen ölçüleri aşmıyordu. Lübnan solu ise Lübnan ordusunun dağılması ve El-Fetih'in çarpışmalara sürüklenmesinden sonra askerî zafer için bayağı umutlanmıştı. Üstelik, Sovyet desteğine sahipken.

Ocak-Mart döneminde Lübnan Savaş alanında yer alan gelişmeler, Suriye'yi ittifaklarını değiştirmeye yöneltti. Suriye, Lübnan'da solcuların eskisinden daha fazla ağırlığa sahip olacakları bir Lübnan'dan yana idiler ama solcuların egemen olacağı bir Lübnan'dan değil.

Teğmen Ahmet El-Hatib'in;

«Lübnan Arap Ordusu'nun kurulması ve etkisi, ardından General El-Ahdab harekâtının yol açtığı hızlı gelişmeler, Suriye'ye Filistin direnmesi ile ittifak halindeki Lübnan solunun siyasal özerklik derecesini gösterdi.» (13)

Ve, bu Suriye'nin Lübnan'da nüfuz kurabilmesi için ittifaklarını yeniden gözden geçirmeye ve değiştirmeye yöneltti. Suriye, eski müttefikleri ile hasım durumuna gelmeye başladı.

Sonuç olarak, Suriye, Lübnan «bataklığına» gittikçe daha fazla girdi. Filistinliler ve Lübnanlı müttefiklerine karşı kanlı bir sindirme harekâtına girişecek ölçüde.

ONYEDİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİNLİLER ÖRS VE ÇEKİÇ ARASINDA FKÖ'YE KARŞI ULUSLARARASI KOMPLO

SURİYE'NİN SAF DEĞİŞTİRMESİ ve NEDENLERİ

Bütün dünyayı şaşkınlık içerisinde bırakan Suriye'nin Lübnan müdahalesi değişik iki aşamadan geçti. İlki, dolaylı müdahale aşaması; ikincisi doğrudan müdahale aşaması. İlk aşamada Filistin direnmesi içindeki Suriye uzantısı Saika kuvvetleri, ve bir süre sonra FKÖ'nün düzenli askeri gücü Filistin Kurtuluş Ordusu'nun Suriye'de üslenmiş ve Suriye etkisi altındaki bir komutan, Misbah Budeyri tarafından yönetilen bir tugayı kullanıldı. Bu aşamanın Suriye'yi hedeflerine ulaştırmayacağı anlaşılınca, 1976 Haziran başında, bizzat Suriye silahlı kuvvetleri Lübnan topraklarına girdi ve Filistin devrim kuvvetleri ile kanlı çarpışmalara tutuştu.

Bütün dünyayı şaşkınlık içerisinde bırakan, Suriye'nin Lübnan'a müdahale etmesinden çok, Filistinlilere karşı, Filistin direnmesinin tarihinde yaşamadığı ölçüde şiddetli bir saldırıya geçmesidir. Şaşkınlığa neden olan, Suriye'nin öteden beri Filistin direnmesinin en yakın müttefiki ve koruyucusu olarak bilinmesi idi. Oysa, Suriye-Filistin direnmesi ilişkilerinin geçmişini yakından izleyenler ve Suriye'nin 1973 Savaşı sonrası politikasının dayandığı esasları değerlendirebilenler için, Suriye-FKÖ çarpışmaları, daha önce de belirtildiği gibi, bir sürpriz değildi.

Suriye'nin Filistinlileri ve Lübnan solunu hedef alır bir biçimde ittifakını Lübnanlı sağcı hıristiyan güçlere

kaydırdığı dönemin bazı özellikleri vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1. El-Fetih savaşa girmiştir. Böylece Filistin direnmesi-Lübnan solu ittifakı savaş alanında kesin olarak ağır basmıştır. Bu durum, sağcıların öteden beri bir tehdit ve şantaj aracı olarak kullandıkları Lübnan'ın hıristiyanlar ve müslümanlar arasında bölünmesini bir gerçeklik haline getirebilirdi. Ve, dolayısıyla bu durum, Suriye'nin İsrail ve Amerika'ya karşı meydana getirmek istediği «Doğu Cephesi» olanağını ortadan kaldıracaktı.

2. Filistin direnmesi ve Lübnan solunun egemen olacağı bir Lübnan, İsrail'in güney Lübnan'a saldırısı ve işgali ile sonuçlanabilirdi. Bu, işgal edilmiş Suriye toprağı, Golan tepelerinin kıskaç altına alınması ve Şam'ın savunulamaz duruma gelmesi demek olacaktı. «Doğu Cephesi»nden söz etmek, böyle bir durum ortaya çıkarsa, artık anlamsızlaşacaktı.

3. El-Fetih ve onun egemen olduğu FKÖ, öteden beri Filistin direnmesinin bağımsızlığını korumuş ve herhangi bir Arap devletinin vesayeti altına girmeyi reddetmişti. Lübnan'da daha da güçlenecek olan bir FKÖ, barışçıl çözümün ve Suriye'nin bölgedeki Arap güçleri üzerinde nüfuz kurmasının önünde en büyük engel olacaktı. Bu durumun önüne geçilmesi Suriye açısından gerekliydi.

4. Lübnan'da solcu bir rejimin kurulması, bu ülke ile geleneksel olarak çok yakın ilişkiler içinde bulunan Suriye'de, Hafız Esad'ın Baas iktidarına gerek bizzat Baas Partisi içinde ve gerekse dışındaki sol-kanat muhalefetini güçlendirecekti. Yani Esad rejimini tehdit edecekti.

Görülebileceği gibi, Suriye'nin Lübnan müdahalesinin ardında yatan birden fazla nedene ve birden fazla unsurun varlığına dayanmaktadır. Ayrıca, Lübnan'ı kontrol edemeyen bir Suriye, Arap dünyasının liderliği mücadelesinde Mısır önünde yenilgiyi kesinlikle kabul etmiş sayılacaktı.

Suriye'nin ilk çıplak müdahalesi Saika aracılığıyla Franciye'nin koltuğunu kurtarmak amacıyla 11 Mart'taki Ahdab darbesinden hemen sonra yapıldı. Franciye'nin askeri bir harekât sonucu Cumhurbaşkanlığından alınması Lübnan'daki siyasal koşulları belirgin bir biçimde değiştirecekti.

Suriye'nin ikinci belirgin müdahalesi, Mart-Nisan aylarında Filistin Kurtuluş Ordusu'nun Suriye'de üslenmiş tugayı aracılığıyla gerçekleşti. Bu tarihlerde, Filistin-Lübnan solu ortak kuvvetleri, Lübnan dağının Metn bölgesinde ileri harekâta geçtiler. Ayntura-Mteyn-Sannin hattı olarak bilinen bu bölge, sağcı hıristiyanların Lübnan dağında sahip oldukları en stratejik bölge idi ve yüzyıllardır Lübnan hıristiyanlığının merkezi olarak sayılmaktaydı.

Savaşın dağlık bölgelere taşınması ve Filistin-Lübnan solu ittifakının burada sağladığı önemli askeri avantaj, Suriye'yi bir kez daha harekete geçmeye yöneltti. Zira, adı geçen bölge, bir yandan stratejik Beyrut-Şam karayoluna egemen olmaya, bir yandan sağcı hıristiyan güçleri Beyrut'tan kuzeydeki Trablus'a kadar dar bir kıyı şeridi arasına sıkıştırmaya ve Trablus'un savunulmasına ve bir yandan da, ülkenin hıristiyanlarla meskûn bölgeleri ile Suriye sınırı arasındaki bağlantıyı kesmeye olanak veriyordu.

Lübnan dağının Metn bölgesinin Filistin-Lübnan solu kontrolü altına girmesi üzerine, Şam hükümeti, Fi-

listin Kurtuluş Ordusu'nun Suriye'de üslenmiş olan tugayını kuzey ve doğudan Lübnan'a soktu.

Filistin Kurtuluş Ordusu'nun üç tugayı vardı. Bunlardan biri, Ayn Callut tugayı Mısır'da bulunuyordu ve 1.000 askerden oluşmuştu. Ayn Callut tugayı, FKÖ önderliğinin sadakatine en fazla güvendiği tugaydı ve Lübnan Savaşı'nın dönüm noktalarından biri olan Ayntura-Mteyn-Sannin hattı harekâtı sırasında Mısır Devlet Başkanı'na bu tugayın Lübnan'a sevkedilmesi için başvurulmuştu. Enver Sedat da, Arafat'ın talebi üzerine Ayn Callut tugayını Lübnan'a yollamıştı. Bir başka 1.000 kişilik tugay, Irak'ta üslenmiş olan Kaddisiya tugayı idi. Ürdün Ordusu'ndaki Filistinlilerin, 1970'de Ürdün'de cereyan eden çarpışmalarda bu orduyu terkedip Filistin devriminin saflarına katılmasıyla meydana gelmiş olan 1.500 kişilik Yarmuk tugayı Fetih komutası altındaydı. Filistin Kurtuluş Ordusu'nun en kalabalık tugayı olan Hittin tugayı 3.000 kişiden oluşmuş olup, Suriyeliler tarafından eğitilip silahlandırılmıştı. Lübnan'a Şam rejiminin politikası doğrultusunda sevkedilen bu tugaydı.

Hafız Esad yönetimi, böylece, bir yandan Hittin tugayı, bir yandan da içerden Saika aracılığıyla Filistin direnme hareketinin önderliğini baskı altına almaya çalıştı. Bu tutuma karşı direnmek Filistinlilerle Filistinliler arasında bir çatışmayı başlatacaktı.

Filistin direnme hareketinin önderliği, bu durum karşısında, Filistinlilerarası ve giderek Filistin-Suriye çatışması yaratmamak için çaba gösterdi. Mayıs ayının ilk hafta sonunda yapılan yeni Lübnan Cumhurbaşkanlığı seçiminde bu tutum belgelendi.

Suriye'nin tüm girişimlerine karşı yeni bir Cumhurbaşkanlığı seçimi kaçınılmaz hale gelmişti. Özellikle, Canbolat ve müttefikleri ve diğer müslüman gruplar, hatta bir kısım hıristiyanlar olayların gelişiminden Süleyman Franciye'yi sorumlu tutuyorlar, onu dirayetsizlikle suçluyorlardı. Suriye'nin ve sağcı örgütlerin adayı olarak, 1970'de seçimi Franciye karşısında tek oy farkla kaybetmiş

olan Merkez Bankası Genel Müdürü Elias Sarkis gösterildi. Canbolat'ın ve müttefiklerinin ve müslüman örgüt ve grupların adayı ise bir başka Maruni politikacı, Ulusal Blok Partisi lideri Raymond Edde idi. Fanatik olmamakla birlikte geleneksel sağcı hıristiyan politikacılardan biri olan Raymond Edde'nin müslümanların ve solcu güçlerin adayı olması henüz ne Canbolat'ın önderlik ettiği solcu güçlerin ne de diğer müslüman kesimlerin ülkenin siyasal sistemini değiştirecek güçte olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, seçim tarihinden bir kaç ay önce ileri sürdükleri taleplerden sonra Edde'nin adaylığını desteklemeleri garip bir paradoksu sergilemektedir. Lübnan Savaşı, buna benzer, kısa süre içinde değişen tutumların sayısız örneklerinin sergilendiği bir savaş olarak hep hatırlanacaktır.

Yeni Cumhurbaşkanlığı seçiminde Filistinlilerin gösterdiği tutum dikkate değerdir. FKÖ yönetimi taraflardan birini tutmaya özen gösterdi. Çatışma, Suriye ile Suriye'nin Lübnan üzerindeki hegemonyacı tutumuna karşı olanlar arasında odaklaştı. 1 Mayıs'ta yapılması gereken seçim ertelendi. Tam bir hafta sonra, ağır Suriye baskısı altında yapılabildi ve Elias Sarkis Cumhurbaşkanı seçildi. Seçim sırasında Saika birlikleri güvenliği sağlama görevi yaptılar. Filistin direnmesinin diğer örgütleri Saika'nın tutumuna karşı olmakla birlikte çatışma yolunu tutmadılar.

Seçimden sadece bir kaç gün sonra, FKÖ Yürütme Kurulu üyesi ve resmî sözcüsü ve Filistin Ulusal Cephesi lideri Abdülmuhsin Abu Mayzer, İslâm Zirve Konferansı nedeniyle bulunduğu İstanbul'da kendisine FKÖ'nün Lübnan Cumhurbaşkanlık seçimlerine ilişkin tavrı ile ilgili olarak sorulan soruya şu cevabı vermekteydi:

«*Lübnan Lübnanlılarındır. Orada istediğimiz, Lübnan halkının istediğidir. Biz Lübnan'da konuğuz. Lübnan'daki varlığımız bizim isteğimiz sonucu değildir Yurdumuz Filistin'e dönmek için mücadele ediyoruz. Lübnan'da yerleşme yolunu seçmiş değiliz. Geçen yıl boyunca, var-*

lığımıza yönelen, mücadelemize destek olan faaliyetlerimizi yürütme hakkına yönelen bir çok komployla karşı karşıya geldik. Biz, Lübnan'ın ulusal birliğinden yanayız. Geçtiğimiz günlerde, FKÖ Yürütme Kurulu Başkanı Yasir Arafat yeni Cumhurbaşkanı Elias Sarkis'e ülkenin yeniden kurulması, ulusal birliğinin sağlanması, Lübnan topraklarının herhangi bir bölme ve yoketme çabasına karşı korunması yolunda Filistin devriminin ve FKÖ'nün elinden gelen bütün çabaları göstereceğini bildirdi.» (1)

FKÖ'nün resmî sözcüsünün ağzından FKÖ'nün Elias Sarkis'in seçilmesine özden karşı olmadığı ve Suriye ile bu noktada bir çatışma çıkarmaktan yana bulunmadığı böylece ifade edilmiş olmaktaydı.

Abu Mayzer'in bu sözlerin ardından, «Lübnan'daki komploları artık bozguna uğratılmış olarak sayabilir misiniz?» sorusuna verdiği cevap ilginçtir:

«Bugüne dek onlara göğüs gerebildik, fakat komplolar halâ devam ediyor. Bize ve Lübnan'daki ilerici güçlere karşı. Söylemiş olduğum gibi, yeni Lübnan'ı kurmakta Lübnan halkına yardım etmek istiyoruz. Çarpışmaların devam etmesine karşıyız. Savaş yerine diyalog yoluyla bir çözüm bulunabileceğine inanıyoruz.» (2)

Bu konuşma, 13 Mayıs Perşembe günü yapılmıştı ve FKÖ'nün o tarihte bile savaşın devamına karşı olmasını, askeri çözümden yana olmamasını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Ancak, Abu Mayzer, Filistin devrimine karşı komploların devam ettiğini de belirtmektedir. Nitekim, bu görüşmeden iki hafta kadar sonra komploların en büyüğü yer alacak ve Suriye silahlı kuvvetleri Lübnan'a girerek Filistinliler ve Lübnanlı müttefiklerine saldıracaktı.

Bu gelişmeyi önceden haber veren olaylar, Abu Mayzer ile yapılan röportajın yayınlandığı günkü gazetelerde yer almıştı: *«...Filistin kaynaklarının verdiği bilgiye göre, FKÖ lideri Yasir Arafat, Trablusşam'daki çatışmaları durdurmak için Filistin Kurtuluş Ordusu birliklerinin geri çekilmesi emrini bizzat kendisi vermiştir... Bazı kay-*

naklara göre, Arafat'ın Filistin Kurtuluş Ordusu birliklerini Trablusşam'dan çekmesi Suriye'ye açıkça meydan okuma anlamına gelmektedir. (3)

Adı geçen Filistin Kurtuluş Ordusu birlikleri, Suriye'nin Lübnan'a soktuğu Hittin tugayı idi. Lübnan Baas Partisi'nin Şam ve Bağdat yanlısı kanatları arasında o günlerde Trablus'ta alevlenen çarpışmalarda Bağdat yanlısı Baasçılara karşı harekete geçmişti. Bu konuda emir Şam hükümeti tarafından verilmişti. Oysa, Irak Baas Partisi yanlısı Lübnanlılar iç savaşta El-Fetih ve Lübnanlı solcu örgütler ile aynı safta yer almıştı. Filistin Kurtuluş Ordusu'nun Şam'ın direktifleriyle hareket etmek zorunda bırakılması, bir anlamda, FKÖ içinde Arafat önderliğinin hedef alınmasını ifade ediyordu. Öte yandan, aynı gün Lübnan'dan gelen haberler, Saika birliklerinin Lübnan'ın çeşitli yerlerinde diğer Filistin direnme örgütlerinin bürolarına karşı harekete geçtiğini haber veriyordu.

Lübnan Cumhurbaşkanlığı seçimine karışmaya varacak ölçüde Lübnan sorununda taraf haline gelen Hafız Esad yönetimi, Lübnan'da ya istediğini yaptıracak ya da Lübnan başarısızlığının kaçınılmaz sonucu olarak yıkılıp gidecekti.

Ne var ki, Suriye'nin Lübnan'daki duruma egemen olması için Lübnan solunu denetim altında tutması gerekiyordu. Oysa, Kemal Canbolat ile Suriye'nin arası Şubat'tan başlayarak hayli açılmıştı. Lübnan solunu etkisiz bırakmak ancak Filistin direnmesini Suriye paralelinde harekete sürükleyerek mümkün olabilirdi. Buna da Suriye vesayeti altına girmeye şiddetle karşı olan FKÖ önderliği engeldi. Filistin Kurtuluş Ordusu'nun Hittin tugayının komutası üzerinde çıkan sürtüşme, Saika'nın diğer Filistin direnme örgütlerine karşı giriştiği sindirme hareketi hep bu Suriye-FKÖ çelişkisini yansıtmaktaydı.

Mayıs ayı sonunda dikkate değer iki gelişme yer aldı. Bunlardan ilki Lübnan Savaşı'nın başından beri ilk kez savaşan iki kutbun önde gelen iki temsilcisi, İlerici Sosyalist Partisi lideri Kemal Canbolat ile Falanjist Partisi

liderlerinden Beşir Gemayel'in biraraya gelerek savaşa son verilmesi konusunu görüşmeleriydi. Canbolat, Suriye'nin Lübnan'da giriştiği müdahale hareketine karşıydı. Falanjistler de Suriye nüfuzu altına girecek bir Lübnan olasılığından rahatsız olmaya başlamışlardı. Bu görüşme iki düşman taraf arasında gösterilen ilk uzlaşma çabasıydı ve başarısı halinde Suriye'ye Lübnan'da yer kalmayabilirdi. Bütün kartlarını Lübnan'da yatırdıktan ve Lübnan üzerinde nüfuz kurma fırsatını tarihinin hiçbir döneminde böylesine ele geçirmemiş olan Suriye yönetimi için bu olasılığın ne kadar can sıkıcı olduğu ortadadır.

İkinci kayda değer olay, Sovyet Başbakanı Aleksey Kosigin'in Haziran ayının ilk günlerinde Bağdat ve Şam'a resmî bir geziye çıkacağının açıklanması idi. Bu derece üst düzeyde bir Sovyet yetkilisinin Lübnan Savaşı'nın başından beri Suriye'ye ilk ziyareti olacaktı Kosigin'in gelişi. Bu olay, Mayıs sonu-Haziran başında Orta Doğu'da süperkuvvet rekabetinin ulaştığı noktayı göstermektedir. Zira, Mayıs ayı başında, Sovyetler, daha önce yan çizdiği (ve böylece Mısır'ın Sina Anlaşmasına itilmesinde rol oynadığı) Cenevre Konferansı'nın bir an önce toplanması talebini ortaya atmıştı. Sovyetler Birliği, Suriye'nin Ürdün'ün çöpçatanlığı ile Amerikan diplomasisinin çemberine çekildiğini farketmişti. Ayrıca, Kissinger'in özel temsilcisi Dean Brown —Ürdün'deki Filistin-Ürdün Savaşı sırasında Amman'daki Amerikan Büyükelçisi— aylardır Orta Doğu'da bulunuyor ve Beyrut ile Şam arasında mekik dokuyordu. Suriye ile Amerika arasında bir bağlantı kurulduğu ve Suriye'nin Lübnan girişimleri için Amerikan onayı aldığı anlaşılıyordu.

Ve, Suriye'nin Lübnan'a binlerce askerini sokarak giriştiği istilâ hareketi Canbolat-Gemayel görüşmesinin hemen ertesinde, Kosigin'in Şam ziyaretinin hemen öncesinde 31 Mayıs-1 Haziran 1976 tarihinde başladı. Hafız Esad, Sovyet dostlarını bir oldu-bitti karşısında bırakmıştı. Kosigin, Bağdat'a indiği sırada Suriye askerleri Lübnan sınırının öteki yanına geçmişlerdi bile.

Ancak, Suriye'nin Filistin direnme hareketine ve Lübnanlı müttefiklerine egemen olma harekâtı, Lübnan'da uzlaşma umutlarını torpilledi. Suriye'nin güçlü ordu desteğine kavuşan sağcı hıristiyan güçler kaybettiklerini geri almak için harekete geçtiler.

SURİYE MÜDAHALESİ ve SUPER DEVLETLER

Suriye Devlet Başkanı büyük bir kumara girişmişti. Fakat, bu salt kendi eseri değildi. Bir Arap dergisi, Suriye'nin Lübnan harekâtının ardındaki süperkuvvet rolünü şöyle yorumluyor:

«İşin tümü koskocaman bir bilmeceydi. Mesele şuydu: Tarafların her biri dış güçlerle ilişki halinde ya da Arap kuklaların iplerini tutan ellerden inanılmaz bir habersizlikle ve masumiyetle kendi rolünü oynuyordu.

Kissinger tarafından açıkça ifade edilen, Suriye'nin Lübnan'da giriştiği askeri müdahalenin Amerika tarafından takdis edilmesinden hemen önce, Moskova da Suriye, Irak, Libya, Cezayir ve FKÖ'yü kapsayacak İsrail'e karşı görünüşte bir cephe meydana getirme plânlarını takdis etmişti.

Ancak tarafların Suriye'nin Güvenlik Konseyi'nin Orta Doğu üzerine 242 ve 338 sayılı kararlarını reddetmesini düşündüğü Moskova'nın kulağına ulaşınca, Kosigin apar topar Bağdat ve Şam'a gitti ve orada bu düşüncenin önüne geçildi. Cephe Moskova için problem teşkil edebilirdi, çünkü Sovyetler Birliği bu kararları desteklemekteydi. Suriye'nin Lübnan'daki askeri müdahalesi Kosigin'in Şam'a varışı ile aynı zamana denk geldi.» (4)

Sovyetler daha önce Doğu Cephesi fikrini desteklemekle birlikte, 242 sayılı ve 338 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarını red temelinde kurulacak bir cepheleşmeye de

karşı idi. Bunun anlamı budur. Bu olgu, Sovyetler'in daha önce Suriye politikasına gösterdiği desteğin aslında Mısır'ın tecrit edilmesini hedef aldığını, İsrail'e karşı uzlaşmaz bir blok yaratmakla ilişkili olmadığını ortaya koymaktadır.

Böylece, Suriye Lübnan'a müdahale ederken hem Amerika'nın yeşil ışığına ve hem de Sovyetler'in karşı çıkmayan tutumuna, bir başka deyimle gizli onayına sahip oldu.

Gerçekte, Suriye'yi Filistin direnmesine saldırmaya varacak kadar cesaretlendiren süperkuvvet desteği, Lübnan'da silahlı istilâya giriştiği Haziran başından öncesine dayanıyordu. Haziran başındaki girişim, süperkuvvet desteği ile hareket eden Suriye'nin Lübnan'da izlediği müdahaleci politikanın gelip dayandığı nokta olmuştur. *Afrique-asie* dergisine Cevat Raşit takma ismini kullanarak Elias Sarkis'in Cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine bir yazı yazan ünlü bir Lübnanlı politikacı söz konusu yazısında Suriye politikası ile süperkuvvet desteğine ilişkin olarak şu satırlara yer vermişti:

«*Ürdün ile birlik projesi, Filistinliler ve Lübnanlılar üzerindeki imtiyazlı durumu ve askeri gücü ile coğrafi konumu sayesinde Suriye, Lübnan çatışmasında bir hakem rolü oynamaya kalkmıştır. Kayda değer politik kozlardan yararlanmıştır: Başında Amerika ile Sovyetler Birliği'nin bulunduğu büyük güçlerin desteğinden.*» (5)

Aşağı yukarı aynı görüşü FKÖ'nün Paris temsilcisi İzzeddin Kalak da ifade etmiştir:

«*Ürdün'ün müttefiki ve Lübnan'ın vasisi olarak Suriye'nin İsrail ile toplu çözüme ulaşmak için güçlü bir durumda bulunmayı öngördüğü açıktır. Bunda, süperkuvvetlerin onayından yararlanmakta ve bir çok Arap devletinin bunu anlayışla karşılayacağını hesaplamaktadır.*» (6)

Orta Doğu'da 242 sayılı karar temeli üzerinde yani İsrail'in varlığının giderek kabulü temelinde bir çözümü Filistinlilerin sürekli olarak reddettiği bilinmektedir. Sovyetler'in FKÖ'nün de katılması şartıyla Cenevre Kon-

feransı'nın yeniden toplanması için çağrıda bulunmasından oldukça kısa bir süre sonra, FKÖ sözcüsü ile bu satırların yazarı arasında 13 Mayıs 1976 tarihinde yer alan görüşmede şu soru sorulmuş ve şu cevap alınmıştı

«*Soru — Son günlerde, Sovyetler Birliği, Cenevre Konferansı'nın ortak başkanı sıfatıyla Filistin halkının biricik meşru temsilcisi olarak FKÖ'nün de katılması şartıyla Cenevre Konferansı'nın yeniden toplanması için çağrıda bulundu. Bir davet durumunda, FKÖ, toplantıya katılmak eğiliminde midir?*

Cevap — Cenevre Konferansı konusunda FKÖ'nün tavrı: Bildiğiniz gibi, Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararlarını reddediyoruz. Çünkü, 242, ulusal ve vazgeçilmez haklarımızı görmezden gelmekte ve Filistin sorununu bir mülteci sorunu olarak ele almaktadır. Eğer, Cenevre'ye davet 242 sayılı karar temelinde olacaksa, tavrımız çok açıktır; reddedeceğiz.» (7)

1976 Haziran başında, Suriye kuvvetleri Lübnan'a girmiş Filistin mevzileri üzerine yürürken, siyasal manzara şu şekildeydi: 242 ve 338 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarının altına imza atmış bir Amerika ile Sovyetler Birliği'nin desteklediği Suriye ve karşısında 242 ve 338'i reddetmiş olan, devrim yolunda yürümeye azimli bir Filistin direnme hareketi. Suriye'nin Filistinlilere karşı harekete geçmesinden yararlanarak solcu ve müslüman hasımlarına karşı saldırıya geçen Lübnanlı hıristiyan sağcı güçler bir yanda, kaderini Filistin direnme hareketinin savaş alanında elde edeceği kazançlara bağlayan Lübnan solu diğer yanda.

Savas alanında varolan görüntü buydu. Bu, madalyonun bir yüzüydü. Madalyonun diğer yüzü ise süperdevletlerin başını çektiği uluslararası bir komplonun Orta

Doğu'nun devrimci onuru Filistin direnme hareketine karşı düzenlenmiş olması.

Amerika bu komploda Suriye'yi teşvik eden süperdevlet oldu. Suriye'nin Lübnan'da askeri bir müdahaleye girişmesinin önünde en büyük engel İsrail'in de duruma müdahale edeceği ve güney Lübnan'ı işgali altına alacağı korkusu idi. İsrail'in iplerini tutan süperdevlet olarak Amerika, bu konuda Suriye'ye güvence verdi. Böyle bir güvence olmasa, Suriye'nin Lübnan'a adım atması söz konusu olamazdı.

Sovyetler ise Suriye'nin tek silah kaynağı ve başlıca politik müttefiki olan süperdevletti. Suriye'nin Lübnan'da giriştiği müdaheleyi engellemek çabası göstermediği gibi, daha önce de belirtildiği gibi onayladı.

Ancak, Sovyetler'in Lübnan Savaşı karşısındaki tutumu oldukça karışıktır. Diğer süperkuvvet olan Amerika'ya oranla hayli karışıktır. Amerika, İsrail'in en belli başlı desteği ve dayanağı olarak, Filistin direnme hareketine her zaman düşmanca bir tutum takınmıştır. Filistin devrimini ezmek için Orta Doğu'da girişilen her çabanın arkasında yer almıştır. Lübnan Savaşında da bu amaçla Lübnanlı sağcıları desteklemiş ve Suriye'nin Filistinlileri hedef alacak olan bir harekete girişeceğini hissedince, İsrail'i zaptedeceğini ima ederek Suriye'ye yeşil ışık yakmıştır. Amerika'nın tutumu belliydi. Karışık olan, Sovyetler'in tutumuydu.

SOVYETLER KİMDEN YANAYDI?

Karışık olan Sovyetler'in tutumuydu, çünkü Sovyetler hem Suriye'nin, hem Filistin devriminin, hem de Lübnan solunun müttefiki olarak tanınmaktaydı. Bu nedenle, Sovyetler, müttefiklerinin karşı karşıya gelmesi yüzünden

Lübnan Savaşı sırasında oldukça müşkül durumda kalmıştı. Tıpkı Amerika'nın Kıbrıs ve Ege sorunlarında iki müttefiki Türkiye ve Yunanistan arasında müşkül durumda kaldığı gibi.

Suriye'nin müdahalesini hiçbir zaman açıktan desteklememiştir. Hatta bir süre sonra karşı çıkmıştır. Açıktan desteklemeyip, onayladığı nasıl çeşitli gözlemciler ve siyaset adamları tarafından saptanmışsa, karşı çıkması da bir garip olmuştur. Karşı çıkma sadece sözlü karşı çıkma ile sınırlı kalmıştır. Suriye'nin tek silah kaynağı olarak, Suriye ordularının aylar süren Lübnan askerî harekâtını önleyebilecek hiçbir ciddi önleme başvurmamıştır. Örneğin, Suriye'ye karşı silah ambargosuna başvurmak gibi bir yola hiçbir zaman gitmemiştir. 24/30 Eylül tarihini taşıyan Lübnan'ın ünlü haftalık dergisi *El-Havadis* (Olaylar) de yer alan şu satırlar bu gerçeği vurgulamaktadır:

«*Ruslar, bir yandan Filistinlileri kendilerini desteklediklerine inandırmaya çalışırken, Suriye'ye silah göndermeye devam etmektedirler ve Suriye'ye yaptıkları malî yardım Lübnan'dan geri çekilme şartına bağlanmamıştır.*» (8)

Bir başka Arap dergisinde, Orta Doğu konusundaki yetkinliği ile tanınan *The Middle East*'in gene 1976 Eylül sayısında şu satırlara rastlamak mümkün:

«*Suriye'nin müdahelesini durdurmak için Sovyetler Birliği silah teslimatında bazı kısıtlamalar uygulayabilirdi; ancak bu konuda hiçbir bilgi yoktur.*» (9)

Sovyetler Birliği'nin ikili politikası o derece belirgindi ki, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin ülkelerindeki uzantısı olarak bilinen Suriye ve Lübnan Komünist Partileri birbirlerine zıt pozisyonlarda yer almakta ama her ikisinin de Sovyetler'le ilişkisinde bir değişiklik olmamaktaydı. Lübnan Komünist Partisi, Suriye müdahelesine karşı Lübnan Ulusal Mücadele Cephesi —Canbolat'ın başında bulunduğu— saflarında mücadele ederken, Suriye Komünist Partisi, Şam hükümetindeki koltuklarını koruyordu. Öyle ki, Ağustos ayında Suriye'de

yapılan hükümet değişikliğinden sonra, yeni kurulan Abdurrahman Khleyfavi hükümetinde Komünist Partisi üyesi bakanlar gene yerlerini almışlardı.

Sovyetler'in bu ikili politikası, işgal edilmiş topraklarda, Batı Yakasında yaşayan Ürdün Komünist Partisi'nin eski üyeleri olan Filistinli Komünistleri de zor durumda bırakmıştı. «*Belediye seçimlerinde etkileri artan Filistinli komünistler de kendilerini nazik bir durumda buldular. Komünist Bakanlar, Esad'ın yeni hükümetinde koluk kabul etmemişlermiydi? Ve SSCB, FKÖ'ye cesaret verirken bir yandan da Suriye'ye silah vermiyormuydu?*» (10)

Aslında, Sovyetler, başlangıçta üstü kapalı bir biçimde Suriye'nin Lübnan müdahelesinden bazı yararlar ummuşlardı. Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararlarına karşı çıkan —Sovyetler'in desteklediği Orta Doğu sorunun çözümüne ilişkin kararlar— FKÖ'nün zayıflatılıp, yola getirilmesinden Sovyetler'in ne gibi bir kaybı olacaktı ki?

Ayrıca, Suriye hernekadar Amerika'ya yaklaşmaya başlamışsa da, Mısır'ı kaçırdıktan sonra, Moskova, Arap dünyasının bu en önemli devletlerinden birini de kaçırmak istememekteydi. Bu «lüks»e katlanamazdı.

Hepsinden önemlisi, Sovyetler, Suriye orduları Lübnanı girdikten sonra, FKÖ kuvvetlerinin askeri alanda ayakta kalabileceklerini sanmamıştı.

«*Sovyetler Birliği'nin tavrı Suriye birliklerinin müdahelesini zımnen desteklemek ve Suriye zırhlılarının «barışçıl rolü»nü meşru görmek olunca, bunun Şam yöneticilerini caydırıcı nitelikte olmadığı açıktır.*» (11)

Zaten, Kosigin'in Şam'dan ayrılışının ardından yayınlanan Sovyet-Suriye ortak bildirisinde Suriye hükümetinin Lübnan'a barış getirmek yolunda harcadığı çabalar —bu çabaların ne olduğuna değinilmeden— desteklenmekteydi, (12) Bu sırada, Suriye birlikleri Bekaa Vadisindeki işgallerini tamamlıyor ve Beyrut ile Sayda üzerine harekete geçiyorlardı. Bu bildiriden iki gün önce

yayınlanan Sovyet-Irak ortak bildirisinde ise, Lübnanlıların kendi sorunlarını kendi aralarında çözmeleri istenmiş ve her türlü dış müdaheleye karşı çıkılmıştı. Sovyetler, bütün müttefiklerini idare ediyordu.

Sovyet tutumunun nedenini şu satırlar yeterince açıklayıcıdır:

«*Suriye'nin çılgınca girişimi, Filistin direnmesini zayıflatıp, pazarlık masasına oturmaya yaradığı sürece, Batılılar, Arap rejimlerinin çoğunluğu, hatta Sovyetler Birliği hemfikirdi. Sovyetler, gerçekten de Amerika ile ilişkilerine mutlak bir öncelik tanımakta ve Orta Doğu bunalımı dolayısıyla bu ilişkilerin tıkanmasına artık izin vermemektir.*» (13)

Nitekim, Sovyetler'in sözlü de olsa Suriye'yi kınamaya başlaması, «Suriye'nin çılgınca girişiminin Filistin direnmesini zayıflatmadığı, yani pazarlık masasına oturtmaya yaramadığı» ortaya çıktıktan sonra başlamıştır.

Bu durum Suriye saldırısının birinci haftası dolarken belli olmuştur. Suriye birliklerinin ileri harekâtının ilk günlerinde Filistin ve Lübnan sol hareketinin birlikleri mevzilerini çarpışmadan terkederek geri çekilmişlerdir. Böylece, Suriyeliler, Suriye-Lübnan sınırından Batı da Lübnan dağına kadar uzanan bölgede (Bekaa Vadisi) denetimlerini kurmuşlardır. Ancak, dağlık bölgede ve Sayda kenti önlerinde şiddetli bir direnme ile karşılaşmışlar ve Filistin mevzilerini aşamayarak, ağır kayıplar vererek geri çekilmişlerdir. Filistin direnmesi, bir-iki gün zarfında yutulabilecek kolay bir lokma olmadığını böylece kanıtlamıştır. Ancak, bundan sonradır ki, büyük güçler —Suriye harekâtının başından beri seslerini çıkartmayan— çeşitli biçimlerde tepki göstermeye başlamışlardır. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Paris'teki temsilcisi İzzedin Kalak, *Le Nouvel Observateur* dergisinin 21/27 Haziran tarihli sayısında yazdığı ve büyük yankılara yol açan makalesinde bu duruma işaret etmiştir:

«*Eylül 1970. Hüseyin Direnme'yi kırmak istemiştir...*

FKÖ askeri alanda büyük ölçüde zayıflamış, neredeyse Ürdün'den dışarı atılmıştır. Ne var ki, siyasal alanda yenilen Haşimi monarşisidir. Elleri Filistinlilerin kanlarıyla lekelenmiş, Arap kamuoyunda tüm manevî yetkinliğini kaybetmiştir. Arap Birliği'nde dahi tecrit olmuştur. Dört yıl sonra ise FKÖ Rabat Zirvesi tarafından Filistin halkının tek temsilcisi olarak tanınmıştır.

1975 sonu. Direnme'ye siyasal alanda karşı çıkma sırası Sedat'ındır. Ekim Şavaşı sırasında kazandığı prestijden cesaret alan Mısır Devlet Başkanı, tüm Arap dünyasına kendi stratejisini kabul ettirebileceğini düşünmekte ve Dr. Kissinger tarafından geliştirilen «küçük adımlar» siyasetine adım uydurmaktadır. Sonunda İkinci Sina Anlaşması imzalanmıştır.. Oysa, bu olayı takip eden birkaç ay içinde, Batı hayretler içinde Sedat'ın tecrit olduğunu görmüştür. Sonuç olarak, Arap dayanışmasını çökertmek ve Direnme'yi yüzüstü bırakmakla suçlanan Mısır rejimi olaylar tarafından aşılmış ve Arap dünyasında hiçbir girişimde bulunamayacak duruma düşmüştür.

Haziran 1976. Esad, tanklarını, zırhlı arabalarını Direnme'nin son dayanak noktaları olan Lübnan kentlerinin üzerine gönderir. Önceleri, askerlerinin şöyle bir gözükmelerinin kentlerin kapılarının açılmasına yeteceğini düşünmektedir. Parçalanmış Lübnan'da bir yatıştırıcı, bir hakem rolü oynayabileceğini ummakta ve bunun sağlanması durumunda, İsrail'le, Mısır dışında sınırı olan tüm ülkeler adına konuşabilmeyi plânlamaktadır. Ne var ki, yolunun üzerine FKÖ çıkar.

Suriye'nin Lübnan'la ilgili plânlarının başarıya ulaşması Filistin Direnmesi'nin yalnızca hareket serbestisinin olduğu son noktaların yok olması değil, aynı zamanda Filistinlilerin bağımsız varlıklarının sona ermesi anlamına gelecekti. Esad, bugün, artık, FKÖ'nün başında bulunan El-Fetih'i Es-Saika ile değiştirmeyi düşündüğünü saklamamaktadır. Bu, Filistin'e tüm Arap varlığının bağrındaki öz kişiliğini kazandırmak için, yirmi yıl, bir

an bile durmaksızın savaşmış olan akımın Şam'da iktidarda bulunan partinin gölgesinden başka bir şey olmayan bir akım ile değiştirilmesi demek olacaktır.

FKÖ ise geçmişin acı deneylerinden ders almıştır. Gerek 1936, gerekse 1948 yılında kaderini tayin hakkı Filistinli olmayan bir yönetimin eline geçtiği anda Filistin halkı unutulmuştur. FKÖ, bunun üçüncü kez tekrarlanmasına izin vermek istememektedir. FKÖ, aynı zamanda, geleceklerini Filistinlilerin geleceğine bağlı gören Lübnanlıların büyük bir çoğunluğunun desteğine de güvenmektedir.

Hepsi birden neye mal olursa olsun Suriye'nin projesine karşı direnme kararı almışlardır. İşte bu nedenle Suriye askerlerinin saldırısı kırılmıştır. Bu nedenledir ki, Şam'dan tüm siyasal kozları elinde bulundurarak ayrılan üstün ateş gücüne sahip Suriye Ordusu, Lübnan kapılarında tereddütle durmuştur. Arap kamuoyu uyanmış, Arap devletleri bir bir sessizliklerinden sıyrılmaya, SSCB eleştirmeye ve Amerika ise Suriye askerî harekâtından kuşku duymaya başlamıştır. Daha şimdiden şunu söyleyebiliriz: Esad, oyunu kaybetmiştir. Arafat'ın değil kendisinin etrafında siyasal bir boşluk meydana gelmiştir.» (14)

İzzedin Kalak, «Kaydedilen Oyun» başlığını taşıyan bu ünlü makalesinde, Suriye'nin Lübnan müdahalesinde güttüğü, FKÖ'nün başında bulunan El-Fetih'i kendisine bağlı Es-Saika ile değiştirme hedefini şöyle yorumlamaktadır:

«Bu değişiklikler, Esad'a gerçekleştirilecek bir görüşme sırasında, İsrail'in tartışma konusu bile yapmak istemediği bir konuyu, bağımsız ve egemen bir Filistin dileğini ucuza satmak olanağını sağlayacaktır.» (15)

Sovyetler Birliği, Esad'ın bu amaçlarına karşı değildi. 242 sayılı karar, zemininde bir çözümden yana olduğuna göre, böyle bir çözüme olanak verecek olan bir Suriye politikasına neden karşı olsun?

Sovyetler Birliği'nin Filistin devrimi ve Lübnan so-

lu üzerine Suriye'nin giriştiği karşısındaki tavrı o kadar ilgisizdi ki, bir zamanlar Sovyet dostu olarak tanınan, hatta 1972 yılında, ancak yakın Sovyet dostlarına verilen Lenin nişanını kazanmış olan Lübnan solunun lideri Kemal Canbolat, daha önce karşı çıktığı Fransız müdahalesini Suriye saldırısını durdurmak amacıyla talep ediyor ve Sovyetler'e eleştiri yöneltmekten geri kalmıyordu: «*SSCB, Lübnan'a karşı girişilen müdahele karşısında açık bir tavır almamıştır.*» (16)

Lübnan Savaşı'na dahil olan güçlerin, bu arada Sovyetler'in çelişkili rolü, *The Middle East* dergisinin şu satırlarında parlak bir biçimde ifade edilmiştir:

«*...Mısır uzak durdu. Suriye ilk önce solcular ve Filistinlilerle ittifak kurdu, daha sonra, onların karşısına geçti ve sağcıların yardımına koştu. Filistinliler ilk önce bekle ve gör tutumunu seçtiler, ve daha sonra hisselerini solculara yatırdılar. Suriye kartlarını o kadar talihsizce oynadılar ki, bu, onunla aralarında acı bir çatışma ile sonuçlandı. Suriye ile bir çeşit birlik kurmaya niyetlenmiş olan Ürdün, hangi yöne eserse essin, Suriye rüzgârını destekledi. Ruslar, ilk önce, Suriye-Filistin-Lübnan solu ittifakını destekllediler, daha sonra Suriye'ye arka çıktılar ve ne zamanki bu çok rahatsız edici oldu, o zaman Suriye'nin tavrını biraz eleştirdiler; Suriye rolünün değişmesinden ötürü değil, sadece Lübnan solu Filistin ittifakını çabucak ezemediği ve Moskova'yı müşkül bir duruma soktuğu için.*» (17)

Sovyetler, Suriye'yi askerî harekâtın başarıya ulaşamayacağının anlaşıldığı Haziran ortasından itibaren eleştirmeye başlamıştır. Sovyet eleştirilerinde Suriye'nin askerî bir zafer sağlama olasılığının ortadan kalkmasından başka Şam rejiminin gittikçe Amerikan diplomasisinin çemberine daha fazla girmesi rol oynamıştır. Sovyetler'i kaygılandıran asıl etken bu olmuştur. Şam rejiminin gittikçe Amerikan nüfuz alanına sürüklenerek Sovyet nüfuz alanından çıkmaya başlaması. Yoksa, Suriye'nin Lübnan'da oynadığı rolün özü eleştiri hedefi ol-

mamıştır. Öte yandan, yaptığı eleştirilerde dengeli bir dil kullanmaya özen göstermiştir.

Sovyet Komünist Partisi ile Lübnan Komünist Partisi delegasyonları arasında Moskova'da yapılan görüşmelere ilişkin olarak yayınlanan *Pravda* gazetesinin haberinde bu dengeli dil göze çarpmaktadır:

«SBKP ile Lübnan Komünist Partisi temsilcileri Moskova'da karşılaşarak Lübnan krizinin, dış güçlerin aracılığı olmadan, doğrudan doğruya Lübnanlılar tarafından barışçıl, demokratik ve ülkenin bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü sağlayan bir temelde kaldırılabileceğine ve mutlaka kaldırılması gerektiğine kesinlikle kani olduklarını ifade ettiler... LKP temsilcileri Lübnan'daki durumun gelişmesi hakkında, komünistlerin ve ülkenin bütün ilerici güçlerinin kan dökülmesini önlemek için ve krizin politik yoldan ortadan kaldırılması için giriştikleri mücadele hakkında etraflı bilgi verdiler. Bununla ilgili olarak, onların kanılarınca *(abç), Suriye ordularının Lübnan topraklarından uzaklaştırılmasının çok büyük önemi olacaktı.»* (18)

Sovyet resmî görüşünü yansıtan basın ve yayın organları, Suriye'nin Sovyet nüfuzu dışına çıkmasından kaygılanarak, Lübnan'daki Suriye rolünden ötürü Batı'yı suçlama yolunu seçmişlerdir. Bu suçlamalarda, Suriye'yi kayırma duygusu farkedilebilmektedir. Sovyetler, Filistinlilerin Suriye ve sağcı Lübnanlı müttefikleri karşısında ölüm-kalım mücadelesi verdiği bir dönemde, 1976 Eylül ayında hâlâ Suriye'nin Filistinliler ve Lübnan solu ile ittifakının kurulmasına çaba göstermekteydi. Suriye'nin Lübnan müdahelesinin Suriye'yi «incitmeden» yapıldığı Eylül ayına ilişkin bir yorum şu cümleleri kapsamaktadır:

«...Aynı zamanda, Arap işbirlikçileriyle Batı, Filistin Direnme Hareketi'nin genel anti-emperyalist mücadelelerindeki doğal müttefiği Suriye'ye baskı yaparak, Suriye'nin Filistinli kardeşlerinin sadık savunucusu olarak geleneksel pozisyonunu da değiştiriyorlar. Suriye or-

dularının Lübnan'a aktarılması keyfiyeti ilkbaşta hangi amaçla olursa olsun *(abç), sonuç olarak bu operasyon Arap gericilerinin işine yaradı.»* (19)

Dikkat edilebileceği gibi, Sovyetler, Suriye ordularının Lübnan'a «aktarılması keyfiyetinin» başlangıçtaki amacına pek karşı çıkmamaktadır. Sonucundan memnun değildir. Nedeni de, Batı'nın Suriye'ye «baskı yaparak» Filistinlilerin «sadık savunucusu» olarak geleneksel pozisyonunu «değiştirmesinden» ötürüdür.

Suriye ordularının Lübnan'a girişleri ile bu girişin yarattığı sonuç arasında, kuşkusuz, hiç bir kopukluk yoktur. O «sonuç» alınmak için girilmiştir Lübnan'a. Ancak, Suriye orduları Lübnan'a girdikten sonra, daha önce de işaret edildiği gibi, askeri zafer sağlayamamış ve Sovyetler Birliği sözlü eleştirilere başlamıştı. Hafız Esad yönetimi, kendisini el altından kayıtsız şartsız destekleyen ve Orta Doğu çözümünün anahtarını ellerinde bulundurduğuna inandığı Amerika'ya, Sovyetler'e oranla daha fazla yaklaşmıştı. Sovyet-Suriye ilişkilerini «tatsızlaştıran» ama kopma noktasına hiçbir şekilde götürmeyen buydu.

Haziran 1976 başında başlayan Lübnan harekâtı sırasında Suriye'ye karşı Sovyet rolünün ne olduğu Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın Beyrut'ta yayınlanan El-Havadis dergisi başyazarı Salim El-Lozi ile yaptığı mülâkatta bu konuda sorulan sorulara verdiği cevaplardan da anlaşılabilmektedir. Ekim ayının ilk günü yayınlanan bu mülâkat, Suriye'nin Lübnan'da giriştiği askerî harekâtın başından beri Hafız Esad'ın bir gazeteciye yaptığı en geniş açıklamaları kapsamaktadır.

— *Salim El-Lozi: Askerî müdahalenizi durdurmanız için Sovyet baskısı altında kaldığınız doğrumudur?*

— *Hafız Esad* *Sovyetler Birliği bazı yabancı gazetelerde yayınlanan bir şahsi mesaj yolladı. Yayınlanmasına hayret ettim ve bunu gazetelere kimin verdiğini merak ediyo-*

rum. Her neyse, bu mesajda Leonid Brejnev benden Suriye Ordusunu Lübnan'dan çekmemi istedi. Bu ricayı sadece bir görüş açısının ifade edilmesi olarak addettim. Biz değişik bir görüş açısına sahibiz... Sovyet dostlarımızın bu meseleye ilişkin temel tutumumuzu anlamış olacağını ve bizimle saf tutacağını ummuştum. Biz Lübnan'da kan dökülmesini durdurmak ve Lübnan'ın taksimini önlemek için bulunuyoruz. Biz Lübnan'da Filistin Devrimi'nin tasfiye edilmesini önlemek için bulunuyoruz. Sovyet dostlarımızın Lübnan'da halktan ve resmî çevrelerden gelen çağrılara uygun olarak bulunduğumuzun farkında olmadığına inanmak istemiyorum...» (20)

Hafız Esad, mülâkatın bir noktasında Brejnev'den metnini açıklamadığı ikinci bir mesaj aldığını söylemiştir. Bunun ardından mülâkat şöyle devam etmiştir

— *Salim El-Lozi: Suriye tutumu iyi bilinmektedir. Sovyet tutumu nedir? Aleksey Kosigin'in askerî müdahelenizin arifesinde sizi eyleminizin sonuçları konusunda uyardığı ve «ulusal güçleri Lübnan'da ilerici bir rejim kurma şansından yoksun bıraktığınızı» söylediği doğru mu?*

— *Hafız Esad İki mesaj bu ön hükme dayanmaktaydı, fakat Kosigin konuşmalarında benimle bunu tartışmadı.*

— *Saliy El-Lozi* Bay Başkan, Arap çevrelerinde *elde edilebilen bilgiler Kosigin'in size, Bağdat'tan bir Suriye-Irak-Cezayir Cephesi kurulmasına ilişkin ayrıntılı bir plânla geldiğini gösteriyor. Irak'ın şartı Suriye'nin Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararını kabulden vazgeçmesiydi. Sovyetler, daha önce kabul ettiği bu karara karşı mıdır? Sovyetler, size bu Cephe'yi kurmak için Irak plânına olumlu tepki göstermenizi mi tavsiye ettiler, ve kabul etmiş oldukları 242 sayılı karara karşımıdırlar? Bu nokta açık değil.*

— *Hafız Esad:* *Benim için de değil.*» (21)

Hafız Esad'ın naklettikleri Sovyet yönetiminin Brejnev'in mesaj yolladığı tarihlerden itibaren Suriye ile Lübnan'daki tutum konusunda görüş ayrılığı içinde bulunduğunu, ancak müdahelenin ilk döneminde bunu mesele yapmadığını kanıtlıyor. Kaldı ki, bu mesajlara rağmen, daha önce belirtildiği gibi, Sovyetler'in Suriye'ye somut desteklerinde —askerî ve malî yardım— bir değişiklik olmamıştır. Görüş ayrılıkları kağıt üzerinde ifade edilmiştir.

Sovyet lideri Brejnev'in Esad'a yolladığı ilk şahsi mesaj 11 Temmuz tarihini taşımaktadır. Mesajda şu satırlar dikkat çekicidir: «*...Direnme'nin ve Lübnan ulusal hareketlerinin derhal ateşkes istediği ve sizin kuvvetlerinizin savaşın durmasına karşı olduğunuzu biliyoruz. Bu durum Lübnan'daki kan dökülüşünü devam ettirmekte ve şiddetlendirmektedir. Ne hareket hattınızı ne de ulaşmaya çalıştığınız sonu anlamıyoruz. Sizin dostunuz olduğumuz için size bu kadar açıkça hitap ediyoruz. Sizinle bu şekilde başka kim konuşabilir?*

...Konu hakkında hangi tutumu takınacağınızı ve uluslararası plânda Suriye politikasının tutturacağı eğilimi dikkatle izliyoruz. Size akıllı olmanızı tavsiye ederiz. Suriye liderlerini direnme ve Lübnan ulusal hareketlerine karşı askerî operasyonlara son vermeye çağırıyoruz.

...Ülkelerimiz arasındaki dostluğu güçlendirmeye ve Lübnan'daki mevcut anırum nedeniyle ortaya çıkan güçlükleri kapatmaya hazır olduğumuzu söylemeye gerek yok. Dostluğumuz, Suriye ilişkilerimizi tehlikeye düşürecek bir biçimde hareket etmedikçe garanti edilmiştir.

...Bu mektupta ifade edilen görüşleri göz önünde bulundurarak, bizlere görüşlerinizi iletirseniz müteşekkir kalacağız.» (22)

Brejnev'in devlet liderleri arasındaki yazışmaların üslûbu bakımından hayli sert sayılması gereken mektubu, Esad'ı ve diğer Suriye liderlerini pek etkilemedi. Çünkü, bu tutum, şahsi mesajlar düzeyinden resmî hükümet tavrına asla dönüşmedi.

Sovyet tutumunun Filistinliler bakımından da pek ikna edici olmadığı söylenmelidir.

SOVYET ÖNERİLERİ ve FKÖ'NÜN TAVRI

Bu, en belirgin bir biçimde, 1976 Eylül ayı içinde Sovyet Komünist Partisi organı *Pravda* gazetesinde Lübnan bunalımının çözümüne ilişkin olarak resmî Sovyet görüşünün yer alması üzerine Filistin liderliğinin gösterdiği tepki de görülebilmektedir. Sovyet Novosti Ajansı *Pravda*'da yayınlanan Sovyet resmî görüşünü şöyle nakletmektedir:

«*...Bugün, Lübnan'daki ortamın normale dönmesinin en önemli esas şartlarından biri, Suriye'nin Filistin-*

liler ve Lübnan ulusal-yurtsever güçleri ile kopmuş işbirliğinin yeniden kurulması olarak kabul edilmektedir... İsrail saldırısına karşı ortak mücadeledeki Arap müttefikler, şu kısır döngünün ciddiyetini iyice kavramalıdır: ya Lübnan'ın parçalanması, Lübnan güneyinin İsrail tarafından işgali, ve Yakın Doğu ihtilâfının çözümlenmesi umuduna elveda denmesi, ya da akıllıca politik uzlaşma. Dışişleri Bakanlığının «Pravda» gazetesi vasıtasıyla açıkladığı görüş açısı şöyledir: Filistinliler ve Lübnan yurtsever güçleri böyle bir uzlaşma sonucunda zayıf düşürülmüş taraf mevkiinde kalmamalı.

Moskova başka bir aşırı gidişe sapılmaması konusunda da ihtarda bulunuyor. Filistin direnme hareketi içindeki aşırıcı unsurlar, herhangi bir barışçıl teklife şiddetle, elini kolunu öfkeyle sallayarak karşı geleceklerse, sadece düşmanlarına yardım etmiş olacaklar. Bu şartların yerine getirilmesi, Filistinlileri kurtarmaya ve Filistin Arap halkına anayurdunu iade etmeye olanak verecektir. (23)

Bu resmî açıklamaya karşı Filistin direnme hareketinin Arafat'tan sonra gelen iki numaralı önderi Abu İyad gösterdiği tepkide, Pravda'da yayınlanan yazının hiçbir dayanağı olmadığını söylemiş ve şu sözleri eklemiştir:

«Eğer Filistin devrimi ve Lübnan Ulusal hareketini savunmak aşırı solculuk oluyorsa, o zaman hepimiz aşırı solcuyuz.» (24)

Abu İyad, Beyrut'ta yayınlanan bir İngilizce dergiye verdiği demeçte Suriye'nin Lübnan müdahelesine ilişkin Sovyet tutumunun da değerlendirmesini yapmıştır. Abu İyad, bu konuda, «*Sovyetler Birliği'nin ne Lübnan'a müdahale eden Suriye, ne de Lübnan'da savaşan taraflara yeterli baskı yaptığı kanısında değilim*» (25) demiştir.

Abu İyad'ın bu demeci vermesinin üzerinden çok geçmeden, Sovyetler, Cenevre Konferansı'nın yeniden toplanması için çağrıda bulundu ve dört gündem maddesi önerdi. Bu çağrı, Sovyet resmî Tass Ajansı tarafından 2 Ekim 1976 günü duyuruldu.

Sovyet önerisinin tarihi ilgi çekicidir. Zira, Eylül ayının son günlerinde Filistin savaşçıları Lübnan Dağı'nda ellerinde bulundurdukları son dayanaklarında şiddetli Suriye saldırısı karşısında tutunmaya çalışıyorlardı. 19 aylık Lübnan Savaşı'nın en kanlı çarpışmaları o günlerde cereyan ediyordu. Filistin Kurtuluş Örgütü, savaş alanında en çetin sınavlarını verirken, azimle herzaman karşı çıktığı «barışçıl çözüm» önerilerinden biri Sovyetler tarafından yinelenmekteydi.

Sovyetler'in toplanma çağrısında bulunduğu Cenevre Konferansı için önerdiği gündem şöyleydi:

«1. 1967'de işgal edilen bütün Arap topraklarındaki İsrail birliklerinin geri çekilmesi.

2. Kendi geleceğini tayin ve kendi devletini kurma hakkı da dahil olmak üzere, Filistin Arap halkının vazgeçilmez haklarının gerçekleştirilmesi.

3. Çatışmaya doğrudan doğruya karışan devletlerin ve tarafların bağımsızlık ve güvence içinde yaşama haklarının sağlanması. Bunlara uluslararası güvenceler verilmesi. Sovyetler'e göre, bu taraflar, bir yanda İsrail devleti, bir yanda da İsrail devletine komşu olan Arap devletleridir.

4. Arap devletleri ile İsrail devleti arasındaki savaş durumunun sona ermesi.» (26)

Yani, Sovyetler, 242 sayılı Güvenlik Konseyi kararını yeniden ortaya sürmekteydi.

Filistinliler hem askerî alanda, hem de siyasal alanda etraflarını kuşatan komplo çemberinin ortasında dimdik dövüşüyorlardı. Arafat'ın bir zamanlar sözünü ettiği, «Sparta birliklerinin Termofilai geçidinde dövüşmesi» örneğinde olduğu gibi Filistin devriminin çocukları 1976 Ekim ayının başında Suriye birliklerine Beyrut yolunu açacak olan Lübnan Dağı'nın Bhamdun-Aley hattı üzerindeki geçitte olağanüstü bir dirençle dövüşüyordu.

FKÖ'nün ve Filistin halkının Lübnan direnmesi, devrim yolunda yazdıkları şanlı destanlardan biri olmuştur. Filistin halkının yaşamında komplo sözcüğü devrim söz-

cüğü kadar yer tutmuştur. Suriye birliklerinin Haziran başında Lübnan'da giriştikleri müdahale, Filistin halkının yaşamının bir parçası haline gelen komplolardan sadece bir tanesiydi. Ve Filistin halkı, bu komplodan da, diğerlerinden olduğu gibi, ak alınla çıkmıştır.

1976 Haziran'ı ile Ekim'inin arası bu destanın hikâyesidir.

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN'DE AYAĞA KALKAN LÜBNAN'DA AYAKTA KALAN DİRENME HAREKETİ

FKÖ ÖNDERLİĞİNİ YIKMA ÇABALARI ve İŞGAL EDİLMİŞ FİLİSTİN'DE DİRENİŞ

Lübnan Savaşı'nın ilerleyen günlerinde Suriye'nin FKÖ'ye karşı bir saldırıya girişme olasılığı, Filistinli liderler tarafından oldukça önceden tahmin edilmişti. Daha Şubat ayının başında, Suriye-Filistin ittifakının ortadan kalktığına ilişkin hiç bir somut belirti yokken Filistin Halk Kurtuluş Cephesi lideri Dr. Corc Habbaş, önlerindeki ayların kritik dönem olacağını, bu dönemde FKÖ önderliğinin yeniden tartışma konusu olabileceğini ve sonunda İsrail'in tanınmasına neden olabilecek Suriye arabuluculuğuna kesinlikle karşı olduklarını söylemiştir. (1)

Bu sözlerin üzerinden bir ay kadar geçtikten sonra Suriye'nin Lübnan Savaşındaki tutumu değişti ve sağcılarla ittifaka kayarak, Filistinlileri ve Lübnanlı müttefiklerini karşısına aldı.

Bununla birlikte, Suriye, FKÖ'yü kendi denetimi altına alma amacından vazgeçmemişti. Amacı, bazıları tarafından ileri sürüldüğü gibi FKÖ'yü ortadan kaldırmak değildi. FKÖ'nün *bağımsız* varlığını ortadan kaldırmak, kendi denetimi altında bir örgüt haline getirmek idi. Bunu, kendisine bağlı olan Saika aracılığı ile gerçekleştirmeye çalışıyordu. Bu girişimleri, FKÖ kuvvetlerine karşı silahlı saldırıya geçtiği Haziran ayından çok öncelere dayanıyordu.

Kış aylarında, Suriye'nin FKÖ'yü denetimi altına almak üzere gösterdiği çabalara ilişkin olarak, bir gazetecinin kendisiyle yaptığı bir mülakatta, FKÖ ve El-Fetih lideri Yasir Arafat, elini masasının üzerinde duran tabancasına koymuş ve şunları söylemişti:

Suriyeliler dahil olmak üzere hiçbir Arap rejiminin içişlerimize karışmasına ister Lübnan'da olsun, ister başka bir yerde izin verilmeyecektir. Son yirmi yıl içinde Arap dünyasında bile kimseye güvenmemeyi öğrendik. Ne yazık ki, bu böyle.» (2)

Suriye'nin FKÖ önderliğini denetim altına almak çabası sadece FKÖ'nün Lübnan'da sahip olduğu özerk ve güçlü durum ile ilgili değildir. Suriye'nin da dahil olacağı toplu bir Orta Doğu çözümünün kilit unsuru olan işgal edilmiş Batı Yakası'nda da FKÖ önderliği güç kazanmaktaydı.

Lübnan Savaşı bütün cephelerde devam ederken işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistin halkı ayağa kalkmış, aralıksız kitle gösterileri ile Siyonist işgal yönetimini sarsmaktaydı.

Batı Yakası'nın bir çok kentinde, hatta 1948'de işgal altına düşen bölgeler Filistin Arap halkının gösterileri ile sarsılıyordu.

İşgal altındaki topraklarda yürütülen eylemlerin gittikçe daha büyük kitlesel boyutlara erişmesi İsrail yöneticileri kadar Ürdün Kralı Hüseyin'i de ürküttü. Kral Hüseyin, hiçbir zaman Batı Yakası'nın günün birinde Ürdün'e verileceğine ilişkin umudunu kaybetmemişti. Suriye'nin müttefiki olan Kral, Filistin halkını bölmek ve Batı Yakası Filistinlilerinin FKÖ önderliği altına girmesini engellemek amacıyla çabalarını arttırdı. Kitle gösterilerinin özellikle yoğun olduğu 1976 Mart-Nisan ayları idi. FKÖ'nün resmî organı *Palestine*'da bu çabalara şöyle işaret edilmişti:

«Siyonist işgal ile uyum halinde, Kral, son üç ay içinde Batı Yakası'ndaki faaliyetlerini arttırmıştır. 12 milyon dolara varan ödenekler ajanlarına ulaştırılmak üzere

Batı Yakası'na aktarıldı. Siyonist işgal makamları Batı Yakası'nda bir Ürdün Bankası açmayı bile kabul ettiler. Öte yandan, Kral Hüseyin eski Batı Yakası temsilcilerini içeren lağvedilmiş parlâmentosunu yeniden toplantıya çağırdı... Kral, Filistinlileri temsil etmek ve Batı Yakası üzerinde eski denetimini kurmak hülyasını asla terketmemiştir. Bu manevra Filistinlilerin biricik meşru temsilcisi FKÖ önderliğini atlamak suretiyle Filistin halkına yöneltilen genel bir Orta Doğu komplosunun bir parçasıdır.

Komplonun diğer yanı bizzat İsrailliler tarafından yürütüldü. 12 Nisan tarihi işgal edilmiş topraklarda belediye seçimleri için saptandı. Hem Siyonist işgalciler hem de Kral, aynı adayları desteklediler. Bu adaylar aracılığı ile, işgal edilmiş topraklardaki Filistin halkı için yeni bir önderlik atayacaklarını umdular. Bu, yeni liderliğin, Siyonist ve Haşimî plânlarına hizmet etmesi isteniyordu: işgal edilmiş toprakların hem içinde hem de dışındaki Filistin halkı arasında bir bölünme yaratmak; FKÖ önderliğini uluslararası düzeyde tecrit etmek; Batı Yakası'nı Haşimî Krallığına ilhak etmek; Filistin üzerindeki Siyonist işgalini ebedîleştirmek» (3)

İşgal edilmiş Filistin'de yürütülen bu Ürdün-İsrail, bir başka deyimle Amerikan komplosuna karşı Filistin halkı amansız bir mücadele verirken, Filistin halkının başka bir kesimi Lübnan'da Lübnanlı sağcı güçlere karşı, FKÖ'nün varlığına yönelen saldırıyı göğüslemeye çalışıyordu. Birinin başarısı diğerini etkileyecekti.

Batı Yakası'nda Filistin halkının başarılı direnişi, FKÖ tarafından şöyle değerlendirilmekteydi:

«İsrail işgali altındaki halkımızın büyüyen kendine güven duygusu bir çok faktöre bağlıdır:

1. *Filistin fedayilerinin İsrail hedeflerine durmak bilmeyen baskınları.*
2. *Filistin halkının biricik meşru temsilcisi olarak FKÖ'nün gelişen uluslararası itibarı.*
3. *İşgal kuvvetlerinin bozulan morali.*

4. *Filistin Devrimi'ne karşı Lübnan'da girişilen en son emperyalist komplonun bozguna uğratılması.»* (4)

Bu değerlendirme 1976 Mart'ında yapılmıştı. O tarihte, Lübnan Savaşında, savaş alanında Filistinliler ile Lübnanlı müttefikleri üstün duruma geçmişlerdi.

Kral Hüseyin'in Rabat Zirvesi'nden sonra dağıttığı Ürdün Parlâmentosu'nu —Batı Yakası temsilcilerini içeren— yeniden toplantıya çağırarak Filistin halkına ve FKÖ'ye karşı yeni bir «cephe» açması da bu döneme denk geldi.

1967'de İsrail işgali altına düşeli beri, Batı Yakası'ndaki Filistin halkı arasında FKÖ tarafından son derece sabırlı, sessiz ve ciddî bir örgütlenme faaliyeti yürütülüyordu. Bu çabalar da meyvesini gene bu dönemde verdi. Onbinlerce Filistinli sokaklara döküldü. Kimse gösterilerin önünü alamıyordu.

«...Haziran 1967'deki işgalden sonrakiler arasında en şiddetlisi olan bu gösteriler, halkımızın Siyonizm boyunduruğunu kırmak kararlılığını ve azmini gösterdi.

...Değişik kuşaklardan insanlar bu gösterilere ilk kez iştirak ettiler. Şu sloganları haykırıyorlardı: 'FKÖ'ye evet', 'Yaşasın Yasir Arafat', 'Kral Hüseyin'e Hayır'.» (5)

Kral Hüseyin'in komplocu çabalarının Filistin halkı içinde gördüğü tepkinin ardından, İsrail yetkilileri, onun bıraktığı işi devraldılar. 12 Nisan'da Batı Yakası'nda ve 1948'de işgal altına düşmüş olan Filistin toprağında belediye seçimleri düzenlendi.

FKÖ, işgal edilmiş topraklarda seçim düzenlenmesine her zaman karşı çıkmıştır. FKÖ'nün gözünde işgal altındaki topraklarda düzenlecek seçimler, Filistin üzerindeki Siyonist işgalini yasallaştırma amacı güdüyordu.

Ancak, FKÖ önderliği 12 Nisan 1976'da yapılacak seçimlere karşı çıkmaya devam ederken, bir yandan da kendi adaylarını hazırladı. Bu adaylar, FKÖ'nün işgal edilmiş Filistin'deki kolu olarak çalışan Filistin Ulusal Cephesi'ne bağlıydılar. Ürdün Komünist Partisi'nin eski

Batı Yaka'lı üyeleri de Filistin Ulusal Cephesi'nde örgütlenmişti. Adaylar arasında onlar da vardı.

Seçimler FKÖ yanlısı adayların zaferiyle sonuçlandı. Ulusal Cephe İttifakı adı altında seçimlere giren FKÖ yanlısı adaylar 22 belediyenin denetimini ele geçirdiler.

Filistin halkı savaş alanında, gösteri meydanlarında olduğu gibi seçim sandıklarının başında da FKÖ'ye karşı bağlılıklarını ortaya koymuştu.

Seçim sonuçları, başka bir deyimle, «*FKÖ yanlılarının toplu zaferi Kral Hüseyin ve işgal edilmiş toprakların yönetiminden sorumlu İsrail Savunma Bakanı Şimon Peres bakımından bir hayal kırıklığı oldu.*» (6)

Sadece onlar bakımından değil, kendisini Kral Hüseyin'in Batı Yakası politikasının sözcüsü olarak ilân etmekte sakınca görmeyen Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad bakımından da hayal kırıklığı oldu.

Hafız Esad, Lübnan Savaşı'nda bir süre Suriye ile Filistinliler arasında arabuluculuk yapmaya çalışan Libya Başbakanı Abdüsselâm Callud'a şöyle demiştir: «*Biz Suriyeliler, ne Lübnan'daki 300.000 silahlı Filistinliyi, ne de Batı Yakası'nın sekiz kentindeki Komünist belediye başkanını hoş göremeyiz.*» (7)

FKÖ önderliği Hafız Esad'ın bu görüşünün ciddiye alınamayacağını, zira Suriye hükümetlerinde Komünist Partisi üyelerine yıllardır bakanlık koltukları verildiğini ifade etti. FKÖ önderlerine göre, seçim sonuçlarına ilişkin Suriye-Ürdün hoşnutsuzluğunun ardında yatan gerçek neden, sekiz eski Komünistin Belediye Başkanı seçilmesiyle ilgili değildi. Gerçek neden, Batı Yakası'ndaki Filistin halkı içinde, İsrail işgaline olduğu kadar, Ürdün yönetimine karşı da uyanan radikal eğilimlerdi. Ve bu, Hafız Esad'ın «Doğu Cephesi» plânlarını bozucu niteliktey-di.

Suriye ile FKÖ önderliği arasındaki ayrılık, her ikisinin de Sina Anlaşması'na karşı birlikte karşı çıktıkları günlerden beri alevlenmekteydi.

«...*Suriyelilerin FKÖ'ye 1975 başlarında Suriye-Ür-*

dün birliğine katılmayı önerdikleri artık gizli olmaktan çıkmıştır. FKÖ lideri Yasir Arafat, öneriyi reddetmişti...» (8)

KOMPLOLARIN BOY HEDEFİ ARAFAT ve DİRENME HAREKETİNİN BİRLİĞİ

Hafız Esad yönetimi ile Arafat önderliği arasındaki ayrılığın kökeni ve gelişmesi, Kral Hüseyin'in Batı Yakası üzerinde güttüğü hak iddiaları, bu konuda çevirdiği manevralar ve nihayet, FKÖ'nün Lübnan'da savaş alanında kazandığı üstünlüğe paralel olarak Batı Yakası'nda, özellikle Batı Yakası belediye seçimlerinde elde ettiği başarılar, Suriye'nin FKÖ'ye karşı giriştiği silahlı saldırının zamanı olarak neden 1976 yazının seçildiğini anlamaya olanak verir.

FKÖ önderliği, Suriye'nin yolu üzerinde bir engel haline gelmişti ve bu engeli bulunduğu yerden, Lübnan'dan kaldırmak gerekmişti.

Bu bakımdan, Lübnan Savaşı incelenirken, savaşın Suriye'nin FKÖ kuvvetlerine saldırdığı 1976 Haziran başından sonraki son bölümünde başlıca sorun. Arafat'ın temsil ettiği FKÖ önderliğinin ve dolayısiyle Filistin Direnmesinin bağımsızlık ve özerkliğinin kaldırılması çabası olarak belirmiştir.

Savaşın en kanlı dönemi olan bu dönemdeki bütün çarpışmalar bu hedefin çevresinde dönmüştür.

Ürdün'ün gerçekleştiremediğini, İsrail'in elde edemediğini, Suriye, Arap dünyası, hattâ Filistin Direnmesi içerisindeki ve üzerindeki yerinden yararlanarak yerine getirmeye kalkışmıştır.

Filistin Devrimi'ne karşı yönelen ve çok kan dökülmesine yol açan bütün komplolar gibi bu da yürümemiştir. Filistin Direnmesi'ni başlatan ve yıllardır onurla tem-

sil eden ve savunan bir önderliğe karşı girişilen saldırı, Filistin saflarında daha önce görülmemiş bir birlik manzarasına olanak vermiştir. Araları uzun süre açık bulunan El-Fetih ile Corc Habbaş önderliğindeki Filistin Halk Kurtuluş Cephesi Suriye plânı karşısında kenetlenmiştir. Bir süre FKÖ önderliği ile Şam rejimi arasında gidip gelen Nayif Havatme önderliğindeki Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi, en sonunda Direnme saflarında kalma yolunu seçmiştir. Suriye ordularının FKÖ kuvvetleri üzerine yürüdüğü Haziran ayı içinde Filistin Direnmesi'ni arkadan vurmaya kalkan Saika ezilmiş ve ortadan kaldırılmıştır. Filistin Kurtuluş Ordusu'nun Suriye tarafından Lübnan'a sokulan Hittin tugayı, bir süre sonra Filistin devrimi'nin safında yerini almıştır.

En geniş çapta bir Filistin birliğinin sağlanmasına olanak veren Suriye saldırısı hayalî bir girişimdi. Varlığını korumak için kenetlenmiş bir halka ve onun direnme hareketine, direnme hareketinin önderine karşı girişilen bir saldırı, ancak bir hayal peşinde koşmaktaydı.

FKÖ'nün UNESCO nezdindeki temsilcisi İbrahim Sus, Suriye saldırısının daha 10. gününde Fransız gazetesi *Le Monde*'da yazdığı makalenin başlığını «Hayalî Bir Girişim» koymuştu. İbrahim Sus, bu makalesinde Yasir Arafat'ı şöyle anlatmaktadır:

«Dağınık halde yaşayan bütün toplulukların bağrında, dağılmak yerine Filistin'in birliği bilincinin gelişmesinin hakkı, günümüzde Suriye Ordusu'nun kendine hedef seçtiği Fetih'in kurucusuna verilmelidir. O'na verilmelidir ki, bu birlik birleşmiş ve sağlam bir örgüt şebekesinin somut biçimini alsın.

Eğer, üç milyon Filistinlinin tümü, FKÖ şefi olarak Yasir Arafat'ı tartışılmaz sözcüleri olarak tanıyorlarsa, bu bir raslantı değildir. Çünkü, nihayet tekrar biraraya gelmiş olan Filistinlilerin bağımsızlığını, birliğini, kimliğini her birimiz için simgelediği ve bu yeniden doğuşun ustası olduğu içindir.

Bunalım ve sessizlik dönemi onunla ortadan kalktı.

Hüseynî'lerin, Şukeyrî'lerin, (*) Filistinlilerin sahte temsilcilerinin, Filistinlileri temsil etmeye kalkan Arap devletlerinin bu sahte temsilcilik dönemleri onunla ortadan kalktı.

Kendi kaderini tayin saati onunla çaldı. Bunun içindir ki, ona karşı ve bizim adımıza, yoldaşlarıyla birlikte, umutlarımıza karşı devlet güçleri, bu umudu kırmak isteyen siyasal güçler saldırıya geçtiler...» (9)

FKÖ ve LÜBNANLI GÜÇLER

FKÖ ve El-Fetih'in önde gelen bir ismi, Filistin devrimi'nin «tarihsel önderlerinden» Abu Lûtuf (Faruk Kaddumi), Suriyelilerin Filistinliler üzerine giriştiği saldırının siyasal amacını şöyle tarif etmişti:

«*Amaç, toprakların ve tankların salvoları arasında, bizim önlemek istediğimiz, Filistin'in de bir kesimini içerecek bir Suriye-Ürdün-Lübnan federasyonu kurmaktır. Suriye'nin Filistin Devrimi'ni ve Lübnan Ulusal Hareketi'ni silahsızlandırma isteğinin ardında yatan budur. Bizim karşı çıkacağımız da budur.*» (10)

Filistin direnme hareketinin tarihinde hiç bir zaman olmadığı biçimde Suriye ile karşı karşıya gelmesi, nedenleri ne kadar anlaşılabilir olursa olsun, Filistinli önderlerin asla istemediği bir şeydi. Ya Suriye karşısında boyun eğip, bağımsızlıklarını yitirecekler; ya da karşı koyacaklardı. Suriye saldırısı karşısında ikinci yolu seçtiler ve Suriye saldırısının ikinci bir hedefi olan Lübnan ilericileri ile ittifak kurma yoluna gittiler.

Filistin direnme hareketinin Lübnan ulusal hareke-

(*) Hac Emin El-Hüseynî —1936-39 Filistin ayaklanmasının yenilgiyle sonuçlanmasına yol açan büyük feodal. Ahmet Şukeyrî— FKÖ'nün Nasır'ın vesayeti altındaki ilk lideri.

ti olarak tanımladığı Canbolat tarafından temsil edilen solcu örgütler ittifakı ile öteden beri ilişkileri vardı ama, bu ilişkiler, Haziran 1976 başında başlayan Suriye saldırısından sonraki dönem kadar hiç bir zaman yakın olmamıştı.

«Filistin direnmesi ulusal hareketi oluşturan değişik partilerle özel ve ayrıcalıklı ilişkiler kurmamıştır. Aynı zamanda, kendisine daha çok ve doğrudan bağlı Lübnanlı örgütleri ön plânda tuttu. Çok sayıda, çoğu kez semt şefleri çevresinde gruplaşmış ve programları sadece «Filistin Devrimi'nin savunulması» olan küçük yerel kuruluşlar vardı. Öte yandan, FKÖ, Ulusal Hareket lehine halk desteğini kaybetme tehdidi altında bulunan ve Filistin-ilerici koalisyonunun denetlediği bölgelerde yaşamayı tercih eden geleneksel müslüman siyasal sınıfla ilişkilerini hiç bir zaman kesmedi.» (11)

Filistin direnmesi, Lübnan'daki gücünü, anlaşılabileceği gibi, Lübnanlı solcu örgütler ittifakı ile olan ilişkisinden değil, bizzat Lübnan halk kitleleri ile doğrudan ilişkilerinden alıyordu. Bu arada, geleneksel müslüman siyasal kesim —başlıca temsilcileri Beyrut'ta eski başbakanlardan Saib Salâm ve Trablus'ta Raşit Karami'dir— ile ilişkilerini de her zaman koruyarak, hem kendisine Lübnan içinde geniş bir destek ağı yaratıyor, hem de Arap dünyası içinde yer alan çeşitli eğilimleri ve ülkeleri kazanmak için kanalları açık tutuyordu. Lübnan'daki bu güçlerin bir çok Arap ülkesi ile yakın ilişkileri vardı. Direnme hareketi bu bağlantıları korumaya devam etmektedir.

Ancak, silahlı Suriye saldırısı başlayınca elinde silahlı milisleri olan Lübnanlı güçler, Canbolat ve müttefikleri idi. Filistin devrimine etkili müttefiklik yapabilecek durumda olan bunlardı. Ayrıca, Suriye saldırısı bu güçleri de hedef almıştı. Filistin direnmesinin böyle bir durum karşısında açık ve kesin bir tercihi oldu. Bu tercih, direnme hareketinin iki numaralı ismi Abu İyad (Salâh Khalaf)'ın ağzından şöyle ifade edildi

«Şimdi, Lübnan ulusal hareketi ile Suriye Ordusu

arasında seçim yapmak zorundayız. Tercihimiz zor değildir. Sina Anlaşması'na karşı Suriye ile beraberdik. Ekim Savaşı sırasında beraber olduğumuz gibi. Lübnan'ı istilâsı sırasında Suriye ile beraber değiliz. Saldırganlarına karşı Lübnan ulusal hareketi ile beraberiz.» (12)

Aslında, Filistin direnmesi'nin ve özellikle El-Fetih'in, Lübnan ulusal hareketi olarak adlandırılan solcu örgütler ittifakı içinde özel bir yeri vardı. Bu ittifakın içinde yer alan ve Kemal Canbolat'ın İlerici Sosyalist Partisi'nin Dürzî milişleri ile birlikte bu ittifakın en büyük askerî ve siyasal gücünü oluşturan «Bağımsız Nâsırcılar» grubu gerçekte El-Fetih tarafından örgütlendirilmiş ve silahlandırılmıştı. El-Fetih, her nekadar, Lübnan Savaşının 1976 Ocak ayına kadar olan döneminde fiilen muharebelere katılmadıysa da, genç bir lider olan İbrahim Koleylat'ın önderliğinde geniş kesimleri içeren militan bir Lübnanlı hareket meydana getirmiştir. «Bağımsız Nasırcılar» olarak anılan bu hareketin, «El Murabitun» adı verilen milis örgütünü de El-Fetih eğitmiş ve silahlandırmış ve böylece kendisinin fiilen katılmadığı döneminde Lübnan Savaşı'nda etkili bir rol oynama kozunu elinde bulundurmuştur.

Bununla birlikte, Haziran 1976'dan sonra Lübnan'ın tümünde cereyan eden çarpışmalarda, Lübnanlı sağcı güçler Suriye Ordusu'ndan destek aldıktan başka İsrail ve üstü kapalı biçimde Amerika'dan da silah ve savaş malzemesi yardımı görerek iyice güçlenmişler ve Lübnanlı solcu örgütler karşısında askeri bakımdan hayli üstün duruma geçmişlerdir. Bu nedenle, —ve aynı zamanda solcu örgütlerin örgütsel yeteneksizliklerine ek olarak Lübnan'da daha sonraki bir tarihte verilecek iktidar mücadelesini hesaplayarak tüm güçlerini savaş alanına sürmemeleri nedeniyle— Haziran sonrasının kanlı çarpışmalarında savaşın yükünün en ağır bölümünü Filistin direnme hareketinin savaşçıları omuzlamıştır.

Haziran sonrası çarpışmalarında taraflar şu şekilde saflaşmışlardır:

Filistin direnme hareketi —Filistin Kurtuluş Örgütü

çatısı altındaki örgütler (El-Fetih, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi, Irak Baas Partisi'nin uzantısı Arap Kurtuluş Cephesi)—; FKÖ'nün düzenli birlikleri olan Filistin Kurtuluş Ordusu.

Daha önce, FKÖ'ye bağlı olan örgütlerden Saika ile Ahmet Cibril önderliğindeki FHKC Genel Komutanlık (Red Cephesi'nin üç örgütünden biriydi), Suriye ile saf tuttukları için ezilmişler ve Filistin direnmesi saflarından silinmişlerdir.

Filistin direnme hareketi ile ittifak yapan Lübnanlı ilerici ve solcu örgütler: Kemal Canbolat'ın İlerici Sosyalist Partisi, İbrahim Koleylat'ın El-Murabitun milisleri, Muhsin İbrahim önderliğindeki Lübnan Komünist Eylem Örgütü, Corc Şavi'nin liderliğini yaptığı Lübnan Komünist Partisi, İnaam Raad ve Elias Girgi'nin önderliğini yaptığı iki rakip hizipten oluşan ve üyelerinin büyük çoğunluğu hıristiyan olan PPS (Partie Populaire Syrien - Suriye Halkçı Partisi). Bu parti —ismine aldanılmaması gerekir; çünkü ismindeki Suriye sözcüğü, Suriye ve Lübnan'ın tek ülke olduğu dönemi kastetmektedir— Lübnan solunun en savaşçı unsurlarını toplamıştı ve ilerici hareketin Lübnan'ın hıristiyan bölgelerinde, askerî deyimiyle sağcı güçlerin cephe gerisinde savaşabilen tek ögesiydi.

Filistin direnmesi ile ittifak yapan Lübnanlı güçler içinde Lübnan Baas Partisi'nin Irak yanlısı hizbi de bulunuyordu ve Abdülmecid Rafei önderliğindeydi. Bu örgüt, daha ziyade ülkenin ikinci büyük kenti Trablus'ta örgütlenmişti.

Filistin Devrimi'nin müttefiki olarak Suriye karşısında savaşa giren Lübnanlı güçler arasında Teğmen Ahmet El-Khatib ve Binbaşı Maamari komutasındaki isyancı Lübnan Arap Ordusu'nu da saymak gerek. Lübnan Arap Ordusu birlikleri, daha ziyade ülkenin güneyindeki bazı garnizonları elde bulundurmaktaydı. Bekaa Vadisinde Suriye Ordusu'na karşı direnen genellikle bu orduya bağlı birlikler olmuştur.

Lübnan'ın İslâmî düşünce temelinde örgütlenen ke-

simleri, genellikle çarpışmalara katılmamışlardır. Bunlar, hem Filistin direnmesiyle, hem de Suriye ile belli ilişkilerini korumuşlardır. Ancak, Şii'lerin bir kesiminin lideri olan Meclis Başkanı Kâmil Asaad, Suriye yanlısı bir tutumu benimsemiş, silahlı milisleri olan Şii İmamı Musa Sadr ise «ikili oynamıştır».

Filistin direnmesinin karşısında başta Suriye Ordusu, Lübnanlı sağcı hıristiyan güçler ve örgütler yer almıştır. Ancak, savaşa katılanlar, Lübnan'da mevcut bir kaç hıristiyan mezhep içinde özellikle Maruniler olmuştur. Maruni kesimde Ulusal Blok Partisi lideri Raymond Edde bir yana bırakılacak olursa, varolan örgütlerin tümü savaşa katılmışlardır.

Bunların içinde en güçlüsü Pierre Gemayel'in Falanjist Partisi'dir. Bu parti'nin ardından 1958'de Cumhurbaşkanlığı sırasında ülkede çıkan olaylar üzerine Amerikan Altıncı Filosu'nu çağıran ünlü sağcı Kamil Şamun'un Ulusal Liberal Partisi gelmektedir. Öte yandan, Lübnan Ordusu'nun Maruni birlikleri General Bereket komutasında Cumhurbaşkanı Süleyman Franciye'nin önderliği altına girmişlerdir. Süleyman Franciye'nin oğlu Tony Franciye ise Zghorta Kurtuluş Ordusu adında yerel bir silahlı örgütün liderliğini yapmaktaydı. Bu örgütlere ek olarak bir dizi küçük ve yerel örgüt daha vardır. Bunların içinde en savaşkanı ve fanatiği olarak Said Akl önderliğindeki, Lübnan bayrağının üzerindeki ağacı kendisine isim olarak seçen «Sedir Ağacı Muhafızları» kaydedilmeye değerdir.

Lübnan Savaşı'nın ileri safhalarında Suriye müdahalesi ve dolaysız İsrail desteği sayesinde doğan askeri zafer umutları, sağcılar arasında görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Sağcı örgütler, sağcı bir Lübnan'a hangisinin egemen olacağı ve sağcı iktidarı altındaki bir Lübnan'ın bundan böyle bölgedeki devletlerden hangisinin himayesi altına gireceği konularında birbirlerine düşmeye başlamışlardır.

Bundan öteye, savaşın yönü konusunda da, aralarında bazı görüş ayrılıkları çıkmıştır. Falanjistler zaman

zaman askerî zaferin söz konusu olmadığını düşünerek Lübnanlı solcu güçler ve Filistinlilerle uzlaşma yolları aranmasından yana çıkmışlardır. Şamun ve Franciye ise bu görüşe karşı çıkmış ve sağcı güçlerin askerî bir zaferinin mümkün olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Ancak, Şamun ile Franciye arasındaki hangi bölge devletine yaslanılması gerektiği konusunda ayrılıklar çıkmıştır. Şamun, İsrail'e yaslanmayı savunurken, Franciye Suriye'den yana çıkmıştır. (13)

Sağcı örgütlerin en güçlüsü ve örgütlüsü olan Pierre Gemayel'in Falanjistleri İsrail ile yakın ilişkilerini korurken, Suriye ile de yakın ilişkiler kurmuştur. Falanjist Partisi'nin Suriye'nin Lübnan müdahalesinde, Şam rejimi ile kurduğu sıkı bağlantılar sayesinde önemli rol oynayan liderlerinden Kerim Pakraduni, bu Parti'nin Suriye'ye dönük bir politika izlemesinden yanadır.

«Dereyi görmeden paçayı sıvamak» yüzünden birbirleriyle sürtüşen sağcı örgütlerin tümünün Marunî hıristiyan olmaları, savaşın, kabaca ve gerçeğe uygun düşmeyen bir biçimde, dinsel bir savaş, bir Hıristiyan-Müslüman savaşı olarak nitelenmesine olanak vermiştir.

Oysa, Lübnan Savaşı'nın niteliği, içinde hıristiyanları ve müslümanları birlikte ve aralarında hiç bir sürtüşme bulunmadan barındıran Filistin devrimine karşı bir komplo olarak tanımlanmalıdır.

Lübnan Savaşı, büyük can ve mal kaybına, güzel bir ülkenin yanıp yıkılmasına ve tüm Arap dünyasının, özellikle Filistin ve Lübnan halkının çok zarar görmesine yol açmakla birlikte, Devrim'in ezilmesinin başarılamadığı bir komplo olarak hatırlanacak ve tarihteki yerini alacaktır.

ONDOKUZUNCU BÖLÜM

UZAKLARDAKİ ZAFERE DOĞRU

SURİYE-LÜBNAN SAĞİ SALDIRISI KARŞISINDA FKÖ TAKTİKLERİ ve DİRENME HAREKETİNİN ASKERİ ÇİZGİSİ

Komplonun amacına ulaşamamasında baş rolü, izlediği devrimci askerî politika ile, komplonun hedefi olan Filistin Devrimi'nin «tarihsel» önderliği, gözler önüne serdiği olağanüstü özveri ile Filistin halkı, gösterdikleri destansı yiğitlik ile Filistin halkının en seçkin oğulları ve kızları, övülesi dayanma ve dayanışma gücü ile Lübnan halkı oynamıştır.

Savaş, Suriye'nin FKÖ'ye saldırdığı 1976 Haziran başından itibaren şu dönemlerden geçmiştir:

1. Suriye'nin Lübnan'da giriştiği istilâ hareketinin başlangıcından Tel Zaatar Filistin mülteci kampının kuşatılmasına kadar olan dönem.
   Bu dönem, Haziran ayını kapsamaktadır.
2. Tel Zaatar kuşatmasının başlangıcından 12 Ağustos'taki düşüşüne kadar olan dönem.
3. Tel Zaatar'ın düşüşünden Lübnan Dağı'nda Suriye ileri harekâtının başladığı Eylül'ün son haftasına kadar olan dönem.
4. Dağ çarpışmalarından 18 Ekim'de Riyad'da toplanan Küçük Arap Zirvesi'ne ve sonrasına kadar olan dönem.

Olayların gelişiminden anlaşılabileceği gibi, Filistinliler bir Suriye saldırısını bekliyorlardı ve buna karşı hazırlıklıydılar.

Suriye'nin saldırısı halinde yapılacak olan neydi?
Teslim olmayacaklarına göre savaşmak.
Savaşı ne şekilde yürüteceklerdi?
Güçlü konvansiyonel ordular karşısında, esas olarak gerilla güçlerine dayanan hareketler nasıl yürütülüyorsa öyle.

Filistin Kurtuluş Örgütü önderliği hesaplarını buna göre yaptı. Suriye'ye karşı uzun süreli bir yıpratma savaşı vermeye karar kıldılar. Savaş ne kadar uzarsa, Suriye o kadar çok «Lübnan bataklığına» saplanacaktı. Bu dönem zarfında, Filistinliler, Arap ve uluslararası kamuoyunu Suriye aleyhinde harekete geçirebileceği gibi, uzayan savaş, Hafız Esad'ın ülke içindeki iktidarını da sarsacak onu ya çekilmeye zorlayacak, ya da onun devrilmesine yol açacaktı.

Öte yandan, Filistin ulusal birliğini sağlamak için direnme hareketi içindeki Suriye yanlılarının kesin olarak ezilmesi gerekiyordu.

Suriye birlikleri Lübnan'ın kuzeydoğusu ve doğusundan girip tüm Bekaa Vadisine yayıldıkları zaman Filistin kuvvetleri ve Lübnanlı müttefiklerinden pek bir direnme ile karşılaşmadan ilerlediler. Çok kişi, mevzilerini sürekli olarak ilerleyen Suriye birliklerine terkeden ve ülkenin batısına doğru çekilen Filistin kuvvetlerinin ezildiği hükmüne varmaya başlamıştı.

Filistin Kurtuluş Örgütü, istilâ hareketinin bu ilk günlerinde zaman kazanmaya ve Arap ülkelerini Suriye'ye karşı harekete geçirmeye çalıştı. Mısır ve Irak'ın sözlü tepkilerinden başka elle tutulur bir şey elde edemedi. Sürekli olarak Arap Birliği Dışişleri Bakanlarının derhal durumu görüşmek üzere toplantıya çağrılması taleplerini ileri sürdü. Bu çağrılar da Arap kulaklarında fazla yankı yapmadı.

Suriye birlikleri ilerlemelerini Lübnan Dağı'na vardıkları zaman durdurup, Filistin Kurtuluş Örgütü önderliğinin teslim bayrağını çekmesini bekledi. FKÖ yönetimi ise Suriye harekâtına karşı direneceğini açıklamaya devam ediyordu.

Bunun üzerine, Suriye birlikleri, Filistinliler ve Lübnanlı müttefiklerinin lojistik üssü olarak bilinen, ülkenin dördüncü büyük kenti Sayda'yı ele geçirmek amacıyla saldırıya geçtiler. Eğer, saldırı hedefine ulaşsaydı, Filistinliler ve Lübnanlı müttefiklerinin elinde bulunan Beyrut'un batı kesimi, doğudan ve kuzeydeki sağcı hıristiyan merkezi Cuniye'den başlayarak, güneyde Suriye birliklerinin eline geçmiş olan Sayda'ya bağlanan bir kıskacın içine alınmış olacaktı. Beyrut'un batı kesiminin içinde ise Suriye orduları ile koordinasyon halindeki Saika birlikleri stratejik mevkilerde mevzilenmeye başlamışlardı. Geçmiş aylarda, Saika üniforması altında Suriye askerleri Beyrut'un ta içine yerleşmişlerdi bile.

Böylece, Filistin Kurtuluş Örgütü önderliği ve emrindeki silahlı güçler, dışarıdan ve içeriden gittikçe kısılan bir kıskaca sokulmak istendi. Filistin direnme hareketinin gücü kendisini bu noktada gösterdi. İki haftaya yakın bir süre Suriye birliklerine karşı etkili bir karşı koyma durumuna girmeyen Filistin Devrimi'nin savaşçıları, Sayda'da savaşkanlıklarını kanıtladılar. Sayda'ya giren Suriye zırhlı birlikleri ağır kayıplar vererek püskürtüldüler.

FKÖ önderliği, Sayda'dan Suriye birliklerinin püskürtülmesini başardıktan başka, Beyrut ve Trablus'ta Saika kuvvetlerine karşı saldırıya geçerek mevzilerinden söküp attılar. Saika büroları yerle bir edildi. Saika ortadan kalktı. Bu sayede, Filistin Devrimi'nin geri hatları emniyet altına alınmış oldu.

FKÖ önderliğinin izlediği askerî politika, Suriye ile savaşı, Lübnan Dağı'nın engebeli ve ormanlık arazisi ile kentlerde kabul etmeye dayanıyordu. Lübnan Dağı'nın engebeli ve yer yer ormanlık arazisi, zırhlı birliklerle ilerleyen ve her düzenli ordu gibi belli ölçülerde hantallık taşıyan Suriye Ordusu'nun ilerleyişini yavaşlatacak ve vur-kaç eylemlerine yatkın küçük, hareketli birimlerden oluşan Filistinli savaşçıların hareketli savaş yöntemleriyle Suriye Ordusu'nun yıpratmalarına olanak verecekti.

Suriye Ordusu'nun kentlere girişi de aynı sonucu verecekti. Suriyeliler, kuvvetlerini bölmek zorunda kalacaklar ve kent savaşlarında ustalaşmış olan Filistinliler ile Lübnanlı müttefiklerine yem olacaklardı. Şam rejimi, durumu kurtarmak ve lehine çevirmek için Lübnan'a ne kadar fazla asker sokarsa, bataklığa o kadar saplanacaktı.

Savaşın Haziran ayının ilk gününden ikinci haftasının sonuna kadar olan bölümü FKÖ önderliğinin öngördüğü taktiklere uygun gelişti. Suriyelilerin Sayda'dan püskürtülmelerinden ve Saika'nın ezilmesinden sonra, Arap devletleri harekete geçtiler. Kahire'de Arap Dışişleri Bakanları toplandı. Amerika, Suriye'nin başarı kazanacağından kuşkuya düşerek, diğer Arap ülkeleri ile arasını bozmamak için Arap Dışişleri Bakanları toplantısında varılan Lübnan'a Arap Barış Gücü gönderme kararını destekledi. Sovyetler, Suriye rejimine karşı sözlü eleştiriler yöneltmeye başladı.

Savaşın bu kesiti Filistin direnmesi'nin askerî alanda kendisini kanıtladığını ve muzaffer çıktığını belgeler. Filistin Kurtuluş Ordusu'nun Suriye tarafından Lübnan'a sokulan tugayı da, bugünlerde Suriyelilerin verdiği emirleri dinlememiş; Devrim saflarına geçmiştir. Filistin Kurtuluş Ordusu'nun Suriye yanlısı komutanı Misbah Budeyri görevinden alınmış, başkomutanlığı fiilen Yasir Arafat üstlenmiştir.

Arap dünyasında ve uluslararası plânda yalnız kalan Suriye, Kahire toplantısı kararını kabul etmek zorunda kalmıştı. Kuvvetlerini geri çekmeye yanaşmamakla birlikte Arap barış gücünün Lübnan'a gelmesine karşı koyamamıştı.

Savaşın bu döneminin ikinci kesiti bu sıralarda, barış umutlarının uyandığı Haziran sonlarında Tel Zaatar ve Cisr El-Paşa Filistin mülteci kamplarının kuşatması ile açıldı.

Kahire kararlarından Suriye'nin Lübnan müdahalesinin kendilerine yeni ufuklar açtığı kanısında olan sağcı hıristiyan güçler memnun kalmamışlardı. Kahire ka-

rarlarının uygulamaya koyulacağı bir sırada, Kamil Şamun'un Ulusal Liberal Partisi'nin milisleri olan «Kaplanlar» ile görevi resmen 23 Eylül'de sona erecek olan Cumhurbaşkanı Süleyman Franciye'ye bağlı silahlı güçler, Beyrut'un hıristiyanların denetiminde olan doğu kesiminin ortasında bulunan Tel Zaatar ve Cisr El-Paşa Filistin mülteci kamplarını kuşattılar. Bu kuşatmaya daha sonra Falanjistler ve «Sedir Ağacının Muhafızları» da katıldılar.

Cisr El-Paşa, hıristiyan Filistinlilerin yaşadığı küçük bir mülteci kampıydı. Fazla dayanamadı. Kuşatmanın başlamasından beş gün sonra düştü. Tel Zaatar ise akıl almaz bir direnme gösterdi. Tam bir abluka altında yiyeceksiz, içeceksiz ve ilâçsız tepesine yağmur gibi yağan kurşun, top, tank ve roket mermileri altında son ferdine kadar dayanmaya and içti.

Tel Zaatar (Kekiktepe) mülteci kampının onbinin üzerindeki halkı, kadın, erkek, genç, ihtiyar ve çocuk, yaralıların taşınması için bir kaç saatlik ateşkese bile izin vermeyen amansız bir düşman saldırısı altında; ve bütün dünyanın gözleri önünde tam 54 gün dayandı. Tel Zaatar, Filistin Devrimi'nin onur simgesi olmuştu. Boyun eğmezliğinin, kararlılığının.

Yakın tarihin en görkemli savunmaları arasında her zaman hatırlanacak olan Tel Zaatar, kampın boşaltılması için Uluslararası Kızılhaç ve Arap Barış Gücü Komutanlığı'nın arabulucuk çalışmaları sonunda kabul edilen bir ateşkesi kabaca ihlâl eden sağcıların dünyanın her yerinde nefret yaratan katliamı ile birlikte 12 Ağustos günü düştü. En iğrenç katliamlara başvurmuş olan sağcılar bile Tel Zaatar'ın yiğit Filistinlilere duydukları saygıyı gizlemediler. Onları övmekten kendilerini alamadılar.

Tel Zaatar kuşatması sırasında sağcı güçler dişlerinden tırnaklarından İsrail tarafından silahla donatıldılar. Bir çok birlikleri İsrail'de eğitildiler. Lübnan kıyılarının Amerikan, İsrail ve Suriye donanmalarının ablukası al-

tında tutulması Filistinlilere ve müttefiklerine yardımı engelledi.

Kuşatılan kampların, sağcı denetimindeki bölgenin ortasında yer alması ve buna ek olarak, sağcıların büyük ateş üstünlüğü, Filistinli savaşçıların ve Lübnanlı müttefiklerinin sağcı mevzileri yararak Tel Zaatar'ın imdadına gelmesini önledi.

Daha önemlisi, kuşatma günlerinde Filistin Devrimi'nin ana savaşçı güçlerinin elinin kolunun Suriye tarafından bağlanmış olmasıydı.

Filistinli savaşçılar, Tel Zaatar üzerindeki baskıyı hafifletmek amacıyla, Lübnan Dağı'nda Mart-Nisan aylarından beri ellerinde bulundurdukları Ayntura-Sannin hattından daha kuzeydeki Faraya'ya saldırılara geçtiler. Bu bölgelerin ele geçirilmesi, sağcıların başkent olarak kullanmaya başladıkları Beyrut'un on kilometre kuzeyindeki Cuniye kasabasının kuşatılmasına, dolayısiyle Tel Zaatar üzerindeki kuşatmanın kalkmasına olanak verecekti.

Suriye Ordusu, sağcı hıristiyanların imdadına yetişti. Filistin kuvvetlerini kıstırma hareketine geçerek, onları Dağ cephesinde bağladı. Tel Zaatar'a yardımı engellemiş oldu. Abu İyad, Tel Zaatar'ın düşüşünden Hafız Esad'ı sorumlu tutarken hiç de haksız değildi.

Ağustos'un ilk 12 günü, Lübnan Savaşı'nın o tarihe kadarki en kanlı çarpışmalarına sahne oldu. Tel Zaatar'da ve Lübnan Dağı'nda. Ve Tel Zaatar'ın düşüşü ile Filistin direnmesi için Lübnan'da zor günler başladı. Zira, sağcılar, Beyrut'un doğusundan başlayarak Trablus'un varoşlarına kadar olan hıristiyan bölgesinde tam bir denetim sağladılar ve ülkenin taksimi kozunu rahatça ileri sürebilir duruma geldiler. Ülkenin doğusu boydan boya Suriye işgali altında idi. İsrail devletine sınırdaş Güney Lübnan ise İsrail'in saldırısına açık duruma girmişti. Filistinliler ve Lübnanlı müttefikleri, Beyrut'un batısından doğu yönündeki Lübnan Dağı'na kadar olan yirmi kilometrelik bir alanı ellerinde bulunduruyorlardı. Ayrıca, Beyrut'un güneyinden başlayarak ülkenin en güney ucu-

na kadar kıyı şeridi onların elindeydi. Ne var ki, Lübnan karasuları Amerika-İsrail-Suriye üçlü ablukası altında bulunuyordu.

FKÖ önderliği ve Filistin Devrimi bakımından olumsuz askerî koşullar Eylül ayının son haftasına kadar devam etti. Eylül ayının 23'ünde yeni Cumhurbaşkanı Elias Sarkis görevine başlayacaktı. Sarkis'in Cumhurbaşkanlığı, çoklarınca, Lübnan Savaşı'nın siyasal bir çözüme bağlanması için son şans olarak görülüyordu. Göreve başlayacağı güne kadar, belirgin bir biçimde saf tutmamaya özen göstermiş olan Sarkis'in çabaları da bir sonuç getirmezse, savaşın nerede ve nasıl durabileceğini kimse kestiremiyordu.

Sarkis'in Cumhurbaşkanlığını devralmasıyla birlikte, Suriyeliler, FKÖ önderliğini yıkmak ve Filistin direnme hareketinin bağımsız-özerk varlığına son vermek amacıyla son ve şiddetli bir saldırıya geçtiler.

Bu kez, cephe, stratejik Lübnan Dağı'nda kurulmuştu. Filistin Devrimi'nin güçleri, fazla bir direnme göstermeden Ayntura-Sannin hattını terkettiler. Bu stratejik noktaların bırakılması, FKÖ önderliğinin sonunun geldiği biçiminde yorumlandı.

Gerçekten, Suriye yöneticileri tam bu sırada, FKÖ önderliğinin değiştirilmesi talebini yeniden öne sürdüler. Abu Ammar (Yasir Arafat), Abu İyad (Salah Khalaf), Abu Cihad (Halil Vezir), Abu Lûtuf (Faruk Kaddumi) gibi Filistin Devrimi'nin tarihsel önderlerinin değiştirilmesi, yerlerini Saika lideri ve Saika ezildikten sonra Şam'a sığınmış olan Zuheir Muhsin, Filistin Ulusal Meclisi Başkanı Halit Fahum ve El-Fetih'in uzlaşmacı eğilimlere sahip olduğu ileri sürülen bir lideri, Halit El-Hasan'ın almasını önerdiler.

Filistin Devrimi'nin savaşçılarının ve Lübnanlı müttefiklerinin elinde, Lübnan Dağı'nın tam geçit noktasına kurulmuş olan Sofar-Bhamdun-Aley kasabalarından oluşan stratejik mevzilerden başkası kalmamıştı. Devrim'in askerî karargâhı bir Dürzi kasabası olan Aley'de bulunuyordu. Sofar-Bhamdun-Aley hattının düşmesi ile Beyrut yolu Suriye birliklerine açılmış olacaktı.

Öylesine kritik günler yaşanıyordu ki, Lübnan solunun lideri Kemal Canbolat, Lübnan'ın Amerikan ve Sovyet nüfuz alanlarına bölünmesini önlemek ve iki süperkuvveti dengelemek amacıyla Fransa'ya gitmiş, Lübnan'a Fransız müdahalesini talep ediyordu.

Filistin Devrimi'nin liderleri bu derece kritik bir anı, Filistin silahlı mücadelesinin başından beri ya pek az yaşamışlar, ya da hiç yaşamamışlardı. Suriye'nin önerileri açıktı. Sofar-Bhamdun-Aley hattından Filistin birliklerinin tek taraflı olarak çekilmesi (daha bir kaç gün önce Ştura kasabasında yapılan görüşmelerde FKÖ yönetimi bu hattan çekilmeyi Suriye birliklerinin de Lübnan Dağı'ndan çekilmesi şartıyla kabul edebileceğini belirtmişti) ve FKÖ önderliğinin değişmesi. Orta yol yoktu. Ya Suriye isteklerine teslim olunacak ya da sonuna kadar savaşılacaktı.

Tıpkı, 1968'de İsrail'e karşı verilen ve kazanılan şanlı Karame muharebesinde olduğu gibi, Filistin Devrimi'nin tarihsel önderleri savaş alanının ortasında toplandılar. Aley'deki genel karargâh binasında Yasir Arafat başkanlığında toplanan Devrim'in liderleri, «tamam mı, devam mı» sorusuna verilecek cevabı görüşürlerken, binanın elli metre kadar yakınında Suriye toplarının mermileri patlıyordu.

Toplantı sonunda karar çıktı. Ne zaman sırat köprüsünün eşiğine gelindiyse, geri adım atmayı reddetmiş olan Devrim'in liderleri kararlarını verdiler. Sonuna kadar savaşılacaktı. Diplomasi ve politika alanında esnekleri ile ün yapan bu önderler, ne zaman ölüm-kalım noktasına gelmişlerse, hep savaşmayı seçmişlerdi. O noktada, «teslimiyet» sözcüğünü hiç bir zaman akıllarına getirmemişlerdir. 1968'de Karame'de getirmemişlerdi. 1970'de Amman'da getirmemişlerdi. 1976'da Aley'de ge-

tirmediler. Onurla temsil ettikleri halkın iki ay önce Tel Zaatar'da getirmediği gibi.

Savaş başladı. Devrim'in kuvvetlerine, Lübnan Savaşı'na katıldıklarından beri onları yöneten «tarihsel» önderlerden biri, Abu Cihad komuta ediyordu.

Taraflar, 18 Ekim'de Kahire'de toplanması gereken Arap Zirvesi'ne kadar en iyi sonucu elde etmek ve Zirve'ye muzaffer gidebilmek amacıyla olanca güçleriyle savaştılar. Bu nedenle, çok kanlı çarpışmalar oldu Bhamdun önündeki çarpışmalar.

Zirve'ye bir kaç gün kala Hafız Esad, Suriye adına Dışişleri Bakanı Abdülhalim Khaddam'ın katılacağını bildirdi. Suriye, askerî alanda sonuç alabilmek için Zirve'yi torpillemeye çalıştı. Bunun üzerine, Zirve'ye başkanlık edecek olan Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, Zirve'nin iptal edileceğini açıkladı. Lübnan Savaşı öyle bir noktaya gelmişti ki, Lübnan topraklarında topyekün bir Arap Savaşı başlayabilirdi. Ülkede o günlerde Sayda yoluyla giren bir kaç bin Irak askeri bulunuyordu. FKÖ önderliğinin yıkılması ve Beyrut yolunun Suriye birliklerine açılarak Araplararası dengenin değişmesi bir çok Arap rejiminin işine gelmiyordu. Savaşın gelip dayandığı kritik nokta, süperdevletlerin de sonuçlarını omuzlayamayacağı bir kerteye ulaşmıştı. Devreye Suudi Arabistan girdi. Hiç bir Arap rejiminin iktisadî ve malî baskısını göz ardı edemeyeceği Suudi Arabistan. Suudi Arabistan'ın Suriye'yi Mısır ve Filistin Kurtuluş Örgütü ile birlikte bir masa çevresinde toplama çabalarına Arap dünyasının ikinci büyük malî gücü Kuveyt eşlik etti.

Suriye'nin her yönden gelen baskılara karşı sahip olabileceği bir tek koz vardı: Savaş alanında mutlak zafer kazanmış olmak.

İşte Filistin Devrimi'nin savaşçıları bu kozu Suriye'nin elinden aldılar. Ölüm-kalım muharebelerinde, Bhamdun'da, Suriye ağır kayıplar veriyor ama bir türlü Bhamdun'u aşamıyordu. Ne Suriye topları, ne Suriye tankları, ne de uçakları, üstün ateş gücüne rağmen, üstün ateş güçleriyle onları her koldan destekleyen Lüb-

nanlı sağcı güçlerin de çarpışmalarda yanlarında yer almasına rağmen, Bhamdun'u bir türlü yaramıyorlardı.

Abu Cihad komutasındaki Filistin birlikleri, Bhamdun halkıyla omuz omuza, Suriye Ordusu'na geçit vermediler.

YOLLAR RİYAD ve KAHİRE ZİRVELERİNE AÇILIYOR, YENİ BİR SÜREÇ BAŞLIYOR

Bu şartlar altında, Hafız Esad'a birkaç gün önce Kahire'deki Zirve toplantısına gitmeyi reddetmişken, Suudi Arabistan başkenti Riyad'da düzenlenen küçük Arap Zirvesi'ne gitmekten başka yol kalmadı.

18 Ekim'de Riyad'da Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad, yeni Lübnan Cumhurbaşkanı Elias Sarkis ve FKÖ lideri Yasir Arafat, Suudi Arabistan Kralı Halit ile Kuveyt Emiri Salim Sabah Es-Salim'in de eşliğinde ilk kez biraraya geldiler. Sina Anlaşması'ndan beri birbirleri hakkında en ağır sıfatlarla saldıran Sedat ve Esad, o günlerden sonra ilk defa karşı karşıya geldiler. Suriye saldırısının baş hedefi Arafat ile saldırının temsilcisi Esad ilk defa bir araya geldiler. Yeni Lübnan Cumhurbaşkanı Elias Sarkis, ilk kez, Araplararası bir toplantıya katılmış oldu.

Toplantıya katılanlar Lübnan Savaşı'nı sona erdirebilecek güçte olanların hemen tümünü kapsıyordu. Toplantı sonunda, savaşa son verilmesi ve Elias Sarkis emrine 30.000 kişilik Arap barış gücü verilecek, başta Suudi Arabistan ve Kuveyt, Arap dünyası harap olmuş Lübnan'ın yeniden kurulması için malî destekte bulunacaklardı.

Riyad toplantısı, FKÖ önderliği ve Filistin halkı açısından yeni bir diplomatik zafer sayılmalıdır. Riyad'da 1973 Cezayir ve 1974 Rabat Arap Zirvelerinde alınan FKÖ'nün Filistin halkının tümünün biricik meşru temsilcisi olduğu kararı yinelendi. Böylece, Ürdün'ün ve dola-

yısıyla Suriye'nin Batı Yakası'nın geleceğine ilişkin plânları bozguna uğratılmış oldu. Değiştirilmek istenen Yasir Arafat önderliği, yerinin sağlam olduğunu Riyad'da kanıtladı. Filistin Kurtuluş Örgütü, eskiden olduğu gibi bağımsız ve özerk kalacak, Filistin Devrimi, Filistin halkının mücadelesi kimsenin vesayeti altına girmeyecekti.

Filistin Devrimi'nin en önemli kazancı, Lübnan'da varolan haklarının yeniden tanınmasıydı. Sağcıların dillerine doladığı ve değişmesini istediği, Filistinlilere İsrail'e karşı Lübnan topraklarından mücadele yürütmelerini güvence altına alan 1969 Kahire Anlaşması geçerliliğini koruyacaktı.

Riyad küçük Arap Zirvesi, daha önce suya düştüğü sanılan Kahire Zirvesi'nin —140 milyonluk Arap ulusunun tüm liderlerinin katılacağı— toplanmasının da yollarını açtı.

25 Ekim günü, Arap dünyasının liderleri Riyad kararlarını onaylamak için biraraya geldiler.

Arap birliğinin yeniden kurulması umutları bir kez daha doğdu. Arap birliği ne ölçüde kurulabilmişse, Filistin'in kurtuluşuna o ölçüde yaklaşılmıştır. Arap birliği ne ölçüde kurulabilmişse, ırkçı İsrail'in sonu o kadar yaklaşmıştır. Arap birliği ne ölçüde kurulabilmişse, süperdevletlerin Arapları bölmek, birbirlerine karşı oynamak ve Orta Doğu bölgesini kendi nüfuz alanlarının paylaşım mücadelesinin zemini yapmak çabaları o kadar tıkanmıştır.

FKÖ'nün bağımsız varlığı çevresinde oluşacak bir Arap birliği, Orta Doğu'da, emperyalizmin, Siyonizmin ve hegemonyacılığın panzehiri olagelmiştir.

Ancak, Orta Doğu'da her birlik bir bölünme sürecini, her bölünme bir birlik sürecini açmıştır. Birlik ve bölünme içiçe yaşamıştır Arap dünyasının bağrında. Araplar birleşmeye çalıştıkça, onları bölme çabaları da gelişecektir. Onlar bölündükçe, yepyeni bir düzeyde kurulacak bir birliğin şartları oluşacaktır. Filistin'in devrimin, devrimin Filistin'in malı olmasına; yani Filistin'de dev-

rim olana; ırkçı Siyonist devlet cihazı parçalanana dek, bu böyle sürüp gidecektir.

FKÖ'nün bir numaralı hedefi olan «bağımsız, demokratik ve laik bir Filistin devleti» kurulana dek. Bu, İsrail'in ırkçı Siyonist bir devlet olarak ortadan kalkması demektir. Emperyalizmin Orta Doğu'daki ileri karakolunun, saldırı üssünün ortadan kalkması demektir. Arap Ulusal Demokratik Devrimi'nin en tayin edici adımının atılması demektir. Arap dünyasında ve genel olarak Orta Doğu'da sosyalizme ilerleyişin başlangıcı demektir.

İşte bunun için Filistin Devrimi Orta Doğu bölgesinin geleceğinde olağanüstü bir role sahiptir. Bölgenin merkezi sorunu olarak, Filistin sorununun çözümü, bölgede varolan diğer bütün sorunların çözümünü beraberinde getirecektir. Ne zaman ki, devrim Filistin'de zafere ulaşacak, o zaman bütün bölgenin siyasal haritası değişecektir. Türkiye'den Mısır'a. Kıbrıs'tan Basra Körfezine.

Bir Filistin şarkısının ifade ettiği gibi, devrim yolu güzel bir gezintidir. Ama, gene aynı şarkıda ifade edildiği gibi, uzun, çetin ve acılı bir yol.

Riyad ve Kahire Zirveleri Filistin Devrimi'nin «güzel gezinti»sine devam ettiğini belgeledi. Aynı zamanda da, uzun, çetin ve acılı bir gezintiye devam edeceğini. Riyad ve Kahire Zirvelerinin ne Lübnan için ne Filistin Devrimi için halletmediği, halledemediği sayısız sorun vardır. Özellikle, Filistin Devrimi, yolunun üzerinde döşenmiş olan komplolara basa basa «gezinti»sine devam edecektir. Filistin halkı daha çok kan dökecek, daha çok acı çekecektir. Bu, kendi halinde, öylesine bir gerçektir.

Bir seferinde, levent endâm, genç bir Filistinli savaşçı, bir delikanlı şöyle demişti: «*Bizim kuşağın ölmesi gerek ki, ardımızdan gelen her kuşak, Filistin'in uğrunda ölünmeye değer bir davâ olduğunu öğrensin. Filistin, biz ne kadar ölürsek, o kadar yaşayacaktır.*»

Bir de bir «ihtiyar»ın söyledikleri var Filistin halkının mutlak zaferine olan inancı dile getiren. «İhtiyar»,

Filistin halkı arasında bilge kişi, güngörmüş, deneyli, sözüne güvenilir kişi anlamında kullanılan bir deyimdir. Halk, önderleri Yasir Arafat için kullanır «İhtiyar» sözcüğünü.

Filistin direnme hareketi savaşçılarının olağanüstü güçlüklerle karşı karşıya bulundukları, Lübnan'da, Eylül'ün son haftası içinde bir gün, «İhtiyar», onlara şöyle seslenmişti:

«Güçlükler çoğalınca, ulus, ihanet karşısında onurunu savunmak için en iyi evlâtlarından yardım umar.

Silah arkadaşlarım, kardeşlerim,

Tarihi yapan gerçek insanların sizler olduğunu kanıtlayacaksınız.

Geçmişte olduğu gibi, şimdi de, komplolar, gelip sizin kaya gibi sert direnişiniz önünde parçalanacaktır.»

Gelecekte de... Zafere kadar...

S O N

FİLİSTİN ULUSAL YASASI VE FİLİSTİN KURTULUŞ ÖRGÜTÜ TÜZÜĞÜ

DÖRDÜNCÜ FİLİSTİN ULUSAL MECLİS TOPLANTISI TARAFINDAN KABUL EDİLEN FİLİSTİN ULUSAL YASASI (*)

Kahire, 17 Temmuz 1968

1. Bu Yasa: «Filistin Ulusal Yasası» olarak tanınacaktır.

Yasanın maddeleri:

Madde 1. Filistin Arap halkının anavatanı olan Filistin, daha büyük Arap anavatanının ayrılmaz bir parçasıdır ve Filistin halkı Arap ulusunun bir parçasıdır.

Madde 2. İngiliz Mandası sırasında varolan sınırlarıyla, Filistin bölünmez bir toprak birimidir.

Madde 3. Anavatanları üzerinde sadece Filistin Arap halkının meşru hakları vardır, ve kendi arzularına ve tamamen rızasına uygun bir biçimde,

(*) 10-17 Temmuz 1968 tarihleri arasında Kahire'de toplanan Dördüncü Filistin Ulusal Meclisi, 1964'te Kudüs'te toplanan Birinci Filistin Ulusal Konferansı tarafından kabul edilen Filistin Ulusal Yasası'nı yeniden gözden geçirmek için bir komite kurdu. Komite görevini 15 Temmuz'da tamamladı.

anavatanlarının kurtuluşundan sonra kendi kaderini tayin hakkını uygulayacaktır.

Madde 4. Filistinli kimliği gerçek, esaslı ve erimiyen bir özellik olup babadan oğula geçer. Ne Siyonist işgali ne de çektikleri acıların sonucu olarak Filistin halkının dağılmış olması bu Filistinli kimliği silemez.

Madde 5. Filistinliler normal olarak 1947'ye kadar Filistin'de ikamet etmiş olan Arap yurttaşlardır Bu, Filistin'i terketmeye zorlanmış olanları da, orada kalanları da içine alır. O tarihten sonra Filistinli bir babanın çocuğu olarak Filistin'in içinde ya da dışında doğmuş herhangi bir kimse Filistinlidir.

Madde 6. Siyonist istilasının başına kadar normal olarak ikamet etmiş olan Yahudiler Filistinlidir.

Madde 7. Filistinli kimliği ve Filistin'le maddî, manevî ve tarihi bağlar değişmez gerçekliklerdir. Her Filistinliyi devrimci bir çocuk terbiyesi ile yetiştirmek ve anavatanına karşı derin bir manevî ve maddî yakınlık duygularını anavatanının kurtuluşu için hem silahlı mücadeleye hazırlığı ve hem de maddî olanaklarını ve hayatını feda etme ruhunu damla damla onun için yerleştirmek ulusal bir görevdir.

Madde 8. Filistin halkı anavatanının kurtuluşu için ulusal mücadele aşamasındadır. Bu nedenle, Filistinli ulusal güçler arasındaki ayrılıklar yerini bir yanını Siyonizm ve emperyalizm, diğer yanını Filistin Arap halkı teşkil eden temel ayrılığa bırakmalıdır. Bu temel üzerinde, anavatanda ya da bugün mülteci olarak bulundukları yerlerde yaşayan Filistinli kitleler, örgütler ve fertler olarak, silahlı mücadele yoluyla Fi-

listin'in kurtuluşu ve geri alınması için çalışan tek bir ulusal cephe meydana getirirler.

Madde 9. Silahlı mücadele Filistin'in tek kurtuluş yoludur, ve bundan dolayı da taktik değil, stratejiktir. Filistin Arap halkı bu vesileyle silahlı mücadeleye devam edeceğine ve anavatanın kurtuluşu ve anavatana geri dönüş için halk devriminde ısrar edeceğine ilişkin sarsılmaz kararlılığını bir kez daha ifade eder.

Madde 10. Komando eylemi Filistin halk kurtuluş savaşının çekirdeğini teşkil eder. Bu, komando eyleminin tırmandırılmasını, yayılmasını ve savunulmasını ve Filistin kitlelerinin bütün kaynaklarının ve elde edebilecekleri bütün bilimsel potansiyelin seferber edilmesini ve silahlı Filistin devriminde üzerlerine düşeni yerine getirmeleri için örgütlendirilmesini gerektirir. Mücadelenin tırmandırılmasının sürdürülmesini ve devrimin zaferini güvence altına almak için Filistin halkı arasındaki değişik gruplar ve Filistin halkı ile Arap kitleleri arasında ulusal mücadelede dayanışmayı da gerektirir.

Madde 11. Filistinlilerin üç sloganı olacaktır: Ulusal birlik, ulusal seferberlik, ve kurtuluş.

Madde 12. Filistin Arap halkı Arap birliğine inanır. Bu hedefe ulaşmakta üzerlerine düşeni yerine getirmek için, ulusal mücadelenin mevcut aşamasında, Filistinli kimliklerini muhafaza etmelidirler ve bu, Filistinli kimliği için uyanıklılıklarını arttırmalı ve bunu zayıflatacak ve yokedecek bütün muhtemel tedbirlere karşı çıkmalıdırlar.

Madde 13. Arap birliği ve Filistin'in kurtuluşu birbirini ta-

mamlayan hedeflerdir; herbiri diğerinin elde edilmesine götürür. Arap birliği Filistin'in kurtuluşuna götürecektir, ve Filistin'in kurtuluşu Arap birliğine götürecektir. Biri için çalışmak her ikisi için de çalışmaktır

Madde 14. Arap ulusunun kaderi, Arapların sürekli varlığı gerçekte Filistin davasının kaderine bağlıdır. Bu karşılıklı ilişki Filistin'i kurtarmak için Arap çabasının kalkış noktasıdır. Filistin halkı bu kutsal amacı başaracak hareketin öncüsüdür.

Madde 15. Filistin'in kurtuluşu Araplar için ulusal bir yükümlülüktür. Arap anavatanının daha geniş bölümündeki Siyonist ve emperyalist istilâyı geri püskürtmek ve Filistin'deki Siyonist varlığı tasfiye etmek onların görevidir. Bunun tüm sorumluluğu birinci ve başta Filistin halkı olmak üzere Arap ulusunun halklarına ve hükümetlerine aittir.

Bu nedenle, Arap ulusunun görevi, emrindeki bütün askeri, maddi, manevi ve insan kaynaklarını, Filistin halkının yanısıra, Filistin kurtuluşu mücadelesinde etkin bir rol oynamak üzere, mücadeleye sokmaktır. Bundan da öteye, özellikle silahlı Filistin devriminin mevcut aşamasında, Filistin halkına mümkün olan her türlü yardımı sunmak, maddi ve insan gücü desteğinde bulunmak, ve onlara anavatanlarının kurtuluşu başarılıncaya kadar silahlı devrimlerinin öncüsü rolünü sürdürmelerini sağlayacak bütün araçlar ve olanakları, onların emrine tahsis etmek Arap ulusunun görevidir.

Madde 16. Manevi alanda, Filistin'in kurtuluşu, Kutsal topraklarda bütün dinî kurumların korunacağı ve dinî inanç özgürlüğü ile ırk, renk, dil ve inanç ayırımı yapılmaksızın veya farkı gözetil-

meksizin herkesin ziyaret hakkının garanti edileceği bir barış ve sükûnet atmosferi yerleştirecektir.

Madde 17. İnsanî alanda, Filistin'in kurtuluşu Filistinlilerin vakarını, bütünlüğünü ve özgürlüğünü ihya edecektir. Bu nedenle, Filistin Arap halkı insanın vakar ve özgürlüğüne inanan herkesin desteğini bekler.

Madde 18. Uluslararası alanda, Filistin kurtuluşu kendini savunma gereklerinin emrettiği bir savunma tedbiridir. Filistin Arap halkı, Filistin'de meşru düzeni ihya etmek, güvenlik ve barışı tesis etmek ve halkın ulusal egemenliğini ve özgürlüğünü yürürlüğe koyabilmesi için, bu nedenle, bütün halkların dostluğunu kazanmaya çalışmakta ve bütün özgürlük ve adaletten yana barışsever ülkelerin desteğini beklemektedir.

Madde 19. Filistin'in 1947'de yeralan taksimi ve İsrail'in kuruluşu kökünden geçersizdir, ne kadar uzun sürerse o kadar Filistin halkının iradesine ve vatanları üzerindeki doğal hakkına karşı gelmiş olacak ve başta ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gelmek üzere Birleşmiş Milletler Yasası ilkeleri ile çelişecektir.

Madde 20. Balfour Deklarasyonu, Manda cihazı ve bunların bütün sonuçları, bu belge ile, hiç varolmamış olarak ilân edilir. Yahudilerin Filistin ile tarihi ve manevi bağları olduğu iddiası, ne tarihi gerçekle uyum içindedir, ne de bir devlet olmanın önşartlarını taşımaktadır. Musevilik ortaya çıkmış bir dindir; ne ayrı bir milliyettir, ne de Yahudiler ayrı bir kimliğe sahip bir halktır; yaşadıkları ülkelerin yurttaşlarıdırlar.

Madde 21. Kendisini silahlı Filistin devrimi ile ifade eden,

Filistin Arap halkı, Filistin'in tümünün kurtarılması dışındaki her türlü seçeneği reddeder. Filistin sorununun tasfiyesi ve uluslararasılaştırılması önerilerini de reddeder.

Madde 22. Siyonizm dünya emperyalizmine organik olarak bağlı ve dünyadaki bütün kurtuluş hareketlerine ve ilerlemeden yana olan hareketlere karşı olan siyasi bir harekettir. Siyonist hareket özü itibarıyla fanatik ve ırkçıdır; hedefleri saldırıyı, yayılmayı ve kolonyal yerleşim merkezleri kurulmasını kapsar, ve faşist ve Nazi yöntemleri kullanır. Siyonist hareketin pençesi olarak hareket eden İsrail, dünya emperyalizmi bakımından coğrafi üs, bir insangücü üssü ve Arap ulusunun kurtuluş, birlik ve ilerleme umutlarına karşı Arap anavatanına karşı saldırması için bir sıçrama tahtasıdır İsrail, Orta Doğu ve dünya barışına sürekli bir tehdittir. Filistin'in kurtuluşu bu ülkedeki Siyonist ve emperyalist varlığı yokedeceği ve Orta Doğu'ya barış getireceği için, Filistin halkı dünyadaki bütün liberallerin ve iyilikten, barış ve ilerlemeden yana olan güçlerin desteğini bekler ve onları siyasi inançları ne olursa olsun anavatanlarını kurtarmak için giriştikleri adil ve haklı mücadelede mümkün olan her türlü yardım ve desteği göstermeye çağırır.

Madde 23. Halklar arasındaki dostluk bağlarını ve yurttaşlarının anavatanlarına karşı bağlılıklarını gözönünde tutarak ve barış ve güvenlik talepleri ile hukuk ve adalet zorunluluğunun gereği olarak bütün uluslar Siyonizmi illegal bir hareket saymalı ve onu ve faaliyetlerini kanundışı ilân etmelidir.

Madde 24. Filistin Arap halkı adalete, özgürlüğe, egemenliğe, kendi kaderini tayin hakkına insan vakarına ve halkların bunlardan yararlanma hakkına inanmaktadır.

Madde 25. Bu yasada saptanan hedeflerin izlenmesi için, Filistin Kurtuluş Örgütü Filistin'in kurtuluşuna ilişkin rolünü sonuna dek yerine getirecektir.

Madde 26. Filistin devriminin güçlerinin temsilcisi olarak Filistin Kurtuluş Örgütü, Filistin Arap halkının vatanlarını yeniden kazanma, onu kurtarma ve ona geri dönme mücadelesinden ve o anavatanda kendi kaderini tayin hakkından, askeri, siyasi ve malî alanlardan, ve gerek Arap gerekse uluslararası düzeylerde Filistin davasının talep edebileceği her şeyden sorumludur.

Madde 27. Filistin Kurtuluş Örgütü herbiriyle kendi olanaklarına göre olmak üzere, bütün Arap ülkeleri ile işbirliği yapacak, kurtuluş savaşının gereklerine uygun olarak ve bu unsur temeli üzerinde bu ülkelere karşı tarafsız bir tutum takınacaktır. Örgüt hiçbir Arap ülkesinin içişlerine karışmayacaktır.

Madde 28. Filistin Arap halkı bu belge ile ulusal devrimlerinin gerçekliğini ve bağımsızlığını teyid eder ve her türlü müdahale, vesayet altına girme ve bağımlılığı reddeder.

Madde 29. Filistin Arap halkı ülkelerini kurtarmak ve geri almak için meşru ve başta gelen hakka sahiptirler, ve bütün ülkelere ve güçlere karşı tavrını, bu ülkeler ve güçlerin Filistin halkının davasına karşı takındıkları tutumla uyum halinde ve Filistin halkının amaçlarını elde etmek için giriştikleri devrimlerine gösterdikleri

destek ölçüsünde açıklayacaktır.

Madde 30. Kurtuluş savaşında savaşanlar ve silah taşıyanlar Filistin Arap halkının kazançlarına kalkan olacak olan halk ordusunun çekirdeğini teşkil edecektir.

Madde 31. Örgüt bir bayrağa, bağlılık yeminine ve millî marşa sahip olacak ve bu kurallarla uyum halinde kararlaştırılacaktır.

Madde 32. Filistin Kurtuluş Örgütü için Temel Kurallar adını alacak olan Kurallar, bu Yasaya eklenecektir. Bu Kurallar Örgüt'ün yapısını, organlarını ve kurumlarını, ve herbirinin yetkilerini, görevlerini ve yükümlülüklerini bu Yasa ile uyum halinde belirleyecektir.

Madde 33. Bu Yasa ancak Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Ulusal Meclisi'nin üye tam sayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla bu amaç için toplanacak özel bir toplantısında değiştirilebilir.

FİLİSTİN KURTULUŞ ÖRGÜTÜ TÜZÜĞÜ

I. Bölüm

Genel İlkeler

Madde 1. Filistinliler, bu tüzüğün hükümlerine uygun olarak, Filistin Kurtuluş Örgütü olarak bilinecek olan örgüt içerisinde örgütleneceklerdir.

Madde 2. Filistin Kurtuluş Örgütü sorumluluklarını Ulusal Yasa ilkelerine, bu Tüzüğün hükümlerine ve bu ilkeler ile hükümlere uygun olarak saptanacak kurallar, hükümler ve kararlar ile uyum halinde, yerine getirir.

Madde 3. Örgüt içindeki ilişkiler mücadeleye ve ulusal eyleme bağlılığa dayanacak, tabandan kollektif önderliğe kadar Örgüt'ün değişik kademeleri, aşağıdaki ilkeler temeli üzerinde birbirine sıkıca bağlanacaktır: azınlık çoğunluğun iradesine uyacak, halkın güveni ikna ile kazanılacak, Filistin mücadelesi sürdürülecek, silahlı Filistin devrimi desteklenecek, ve kitlelerin kurtuluşa yönelik sürükleyici gücünün zafer elde edilene dek yolunda ilerleyebilmesi için silahlı Filistin devriminin sürmesi ve tırman-

dırılmasını sağlayacak mümkün olan her çaba gösterilecektir.

Bu ilkenin uygulanması amacıyla, Yürütme Kurulu Örgüt'ün alt organları için, Filistinlilerin yoğun olarak yaşadıkları bütün yerlerde içinde bulundukları durumu, Filistin devriminin durumunu, ve Yasa ile Tüzüğün hedeflerine erişilmesini göz önünde tutarak, tüzükler yayınlayacaktır.

Madde 4. Yeteneklerine ve niteliklerine uygun olarak ülkelerinin kurtuluşu için görevlerini yerine getirerek, bütün Filistinliler Filistin Kurtuluş Örgütü'nün doğal üyesidir. Filistin halkı bu Örgüt'ün tabanıdır.

II. Bölüm

Ulusal Meclis

Madde 5. Ulusal Meclis üyeleri Filistin halkı tarafından, Yürütme Kurulu'nun bu amaçla bulacağı bir sisteme uygun olarak, tek dereceli seçimle seçilecektir.

Madde 6. (a) Meclis için seçim yapmak imkânsız ise, şartlar seçimlerin yapılmasına imkân verene dek, Ulusal Meclis görevine devam edecektir.

(b) Eğer, herhangi bir nedenle, Ulusal Meclis'in bir ya da birden fazla sandalyesi boşalırsa, Meclis boş sandalyeleri doldurmak için üye ya da üyeler atayacaktır.

Madde 7. (a) Ulusal Meclis Kurtuluş Örgütü'nün en yüksek organıdır. Örgüt'ün politikasını, plânını ve programlarını kararlaştırır.

(b) Kudüs Filistin Kurtuluş Örgütü'nün merkezidir.

Madde 8. Ulusal Meclis üç sene için seçilir, ve her altı ayda bir kez Başkanının çağrısı üzerine toplanacaktır, olağanüstü toplantılar gerektiğinde Yürütme Kurulu'nun ya da üyelerinin dörtte birinin talebi üzerine Başkanı tarafından toplantıya çağrılacaktır. Şartlara göre Kudüs'te, Gazze'de ya da herhangi bir başka yerde toplanacaktır. Başkanın böyle bir toplantıya çağırmadığı hallerde, üyelerin ya da Yürütme Kurulu'nun talebinde belirtilen yerde ve zamanda otomatikman toplanacaktır.

Madde 9. Ulusal Meclis ilk toplantısında seçilecek olan, Başkan, iki Başkan Yardımcısı ve bir Sekreter'den oluşan bir Başkanlık Divanı'na sahip olacaktır.

Madde 10. Ulusal Meclis olağan toplantısında:

(a) Yürütme Kurulu'nun Örgüt'ün ve alt organlarının çalışmaları hakkında sunacağı yıllık raporu,

(b) Ulusal Fon ve bütçe ödenekleri yıllık raporunu,

(c) Yürütme Kurulu'nun sunduğu önerileri ve Meclis komitelerinin tavsiyelerini,

(d) Kendisine sunulan herhangi bir sorunu ele alır.

Madde 11. Ulusal Meclis görevlerini yerine getirmesinde kendisine yardımcı olması için gerekli görülen komiteler oluşturur.

Bu komiteler raporlarını ve tavsiyelerini onları tartışacak ve onlara ilişkin kararları alacak olan Ulusal Meclis'e sunar.

Madde 12. Meclis üyelerinin üçte ikisinin katılması yeter-

li çoğunluğu oluşturacaktır. Kararlar hazır bulunanların çoğunluğunun oyu ile alınacaktır.

III. Bölüm

Yürütme Kurulu

Madde 13. (a) Yürütme Kurulu'nun bütün üyeleri Ulusal Meclis tarafından seçilecektir.

(b) Yürütme Kurulu Başkanı, Kurul'un kendisi tarafından seçilecektir.

(c) Yürütme Kurulu Meclis'in kendi arasından seçilecektir.

Madde 14. Filistin Ulusal Fonu Yönetim Kurulu Başkanı da dahil olmak üzere, Yürütme Kurulu onbir üyeden oluşacaktır.

Herhangi bir nedenden ötürü, Meclis'in toplantıda olmadığı bir sırada, Yürütme Kurulu'nda meydana gelebilecek boşluklar şöyle doldurulabilir:

(a) Eğer boş üyelikler tam sayısının üçte birinden az ise, Ulusal Meclis'in ilk toplantısına kadar doldurulmayacaktır.

(b) Eğer boş üyelikler Yürütme Kurul'unun üye tam sayısının üçte birine eşit ya da fazla ise, Ulusal Meclis otuz günü aşmayacak bir süre içinde bu amaçla toplayacağı bir oturumda bu boş üyelikleri dolduracaktır.

(c) Geçerli nedenlerden ötürü, Ulusal Meclis'i olağanüstü toplantıya çağırmak mümkün olmazsa, yukarıdaki biçimlerdeki boş üyelikler Yürütme Kurulu, Meclis Bürosu ve Meclis'in toplantıya katılabilecek durum-

daki üyelerinin, bu amaçla teşkil edilen ortak bir toplantısında doldurulacaktır.

Madde 15. Yürütme Kurulu Örgüt'ün en yüksek yürütme organıdır. Sürekli toplantı halinde bulunacak, üyeleri kendilerini münhasıran çalışmalarına adayacaklardır. Toplu olarak ve fert fert, karşısında sorumlu olacağı Ulusal Meclis'in onayladığı politika, programlar ve plânlamanın yürütülmesinden sorumlu olacaktır.

Madde 16. Yürütme Kurulu:

(a) Filistin halkını temsil etme,

(b) Örgüt'ün alt organlarını denetleme,

(c) Yasa ve Tüzükle uyuşmaz olmaması kaydıyla, kurallar ve yönetmelikler yayınlama, ve örgütün faaliyetleri hakkında kararlar alma,

(d) Örgüt'ün malî politikasını uygulama ve bütçesini hazırlama sorumluluklarını yüklenecektir.

Genel olarak, Yürütme Kurulu Kurtuluş Örgütü'nün bütün sorumluluklarını, Ulusal Meclis tarafından kabul edilen genel siyasetler ve kararlara uygun olarak yüklenecektir.

Madde 17. Yürütme Kurulu'nun daimi merkezi Kudüs'te olacaktır. Toplantılarını uygun gördüğü bir başka yerde yapmaya da yetkili olacaktır.

Madde 18. Yürütme Kurulu aşağıdaki daireleri kuracaktır:

(a) Bir Askeri Daire.

(b) Siyasi ve Enformasyon İşleri için bir Daire.

(c) Bir Filistin Ulusal Fonu Dairesi.

(d) Bir Araştırma ve İhtisaslaşma Enstitüleri Dairesi.

(e) Bir İdarî İşler Dairesi.

(f) Kurul'un gerekli göreceği bir başka daire.

Her dairenin bir Genel Müdürü ve gerekli kurmayı olacaktır. Her dairenin yetkisi Yürütme Kurulu tarafından saptanacak özel kurallarla tayin edilecektir.

Madde 19. Yürütme Kurulu amaçları ile uyuşan ya da Örgüt'ün hedeflerine erişilmesinde ona yardımcı olan bütün Arap ve uluslararası örgütler, federasyonlar ve kurumlar ile yakın ilişkiler kuracak ve faaliyetlerini koordine edecektir.

Madde 20. Yürütme Kurulu Ulusal Meclis'in güveninden yararlandığı sürece görevlerini yürütmeyi sürdürecektir. Yürütme Kurulu yeni Ulusal Meclis'in ilk toplantısında istifasını sunacaktır Yeniden seçime tabidir.

Madde 21. Üyelerinin üçte ikisinin katılması ile yeterli çoğunluk sağlanacak, ve kararları hazır bulunanların çoğunluğunun oyu ile alınacaktır.

IV Bölüm
Genel Hükümler

Madde 22. Filistin Kurtuluş Örgütü Filistin Kurtuluş Ordusu ismiyle tanınacak olan, Yürütme Kurulu'nun denetimi altında faaliyet gösterecek, hem genel hem de özel olarak onun talimatlarını ve kararlarını yerine getirecek, bağımsız bir komuta altında bir ordu kuracaktır. Ulusal görevi Filistin'in kurtuluşu için savaşta öncü olmaktır.

Madde 23. Yürütme Komitesi Filistinlilerin askeri eğitim amacıyla Arap askeri okullarına ve kurumlarına kaydolmaları, Filistinlilerin potansiyelleri ve kaynaklarının seferber edilmesi, böylece

onları kurtuluş savaşına hazırlamak için her türlü çabayı gösterecektir.

Madde 24. Filistin Ulusal Fonu adını alacak bir Fon, Örgüt'ün faaliyetlerini finanse etmek için kurulacaktır. Fon, Ulusal Meclis'in kendisi ile ilgili olarak saptadığı kurallara uygun olarak bir Yönetim Kurulu tarafından yönetilir.

Madde 25. Fon'un gelir kaynakları:

(a) Filistinliler için konan ve özel bir sistemle toplanan bir vergi,

(b) Arap hükümetleri ve Arap ulusunun sağladığı malî yardım,

(c) Arap devletlerinin posta ve diğer muamelelerde kullanmak için bastıracağı «kurtuluş pulları»nın satışı,

(d) Katkılar ve bağışlar,

(e) Arap kredileri ve Arap ülkeleri ile dost ülkelerin yardımları,

(f) Meclis'in onaylayacağı başka gelir kaynakları olacaktır.

Madde 26. Arap ve dost ülkelerde bağışları toplamak ve örgüte ulusal çabalarında destek olmak amacıyla «Filistin'i Destekleme Komiteleri» adını alacak olan Komiteler kurulacaktır.

Madde 27. Filistin halkının Arap örgütleri ve konferanslarında temsil edileceği düzey Yürütme Kurulu tarafından belirlenecektir. Yürütme Kurulu Arap Devletleri Ligi'ne bir Filistin temsilcisi atayacaktır.

Madde 28. Bu tüzüğün hükümlerinin uygulanması için gerektiği zaman kurallar koymaya Yürütme Kurulu yetkili olacaktır.

Madde 29. Üyelerinin üçte ikilik bir çoğunluğunun oyuyla

bu tüzüğü düzeltmeye, değiştirmeye ve ilâve yapmaya Örgüt'ün Ulusal Meclis'i yetkili olacaktır.

Tüzüğün beşinci bölümü olarak üç geçici hüküm kabul edilmiştir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Yousef Al Khatib ve Issam Husseini, **Palestine Diary 1975** Şam, Dar Filistin (Palestine Publications House).
2. İbid.,
3. İbid.,
4. İbid.,
5. İbid.,
6. İbid.,
7. İbid.,
8. İbid.,
9. Hisham Sharabi, **Palestine and İsrael,** New York, Pegasus, 1969, s. 165-66.
10. Op. cit.,
11. Sharabi, loc. sit., s. 191.
12. Arnold Krammer, «The USSR and Partition», **Journal of Palestine** Studies, Vol. 2 No. 2, Winter 1973, s. 102-119.
13. İbid.,
14. Walter Laquer, **Communism and Nationalism in the Middle East,** New York, 1957, s. 150.
15. Al Khatib, op. cit.,
16. **Diary of Palestine,** Londra, 1974 Palestine Action, s. 20.
17. Al Khatib, loc. cit.,
18. İbid.,
19. Diary of Palestine, loc. cit., s. 21
20. İbid.,
21. Doğan Avcıoğlu, **Milli Kurtuluş Tarihi,** Ankara. 1974, s. 308'den L. Evans, **United States Policy and The Partition of Turkey,** s. 131.
22. İbid., s. 309'dan **Harry N. Howard, The Partition of Turkey,** s. 226.

23. İbid., s. 309.
24. Al Khatib, loc. cit.,
25. Cemal Abdülnasır, **Arap Devriminin Yöntemleri,** çev. M. Emin Bozarslan, İstanbul, Habora, 1970, s. 48.
26. Diary of Palestine, loc. sit., s. 19.
27. UNRWA Statistics
28. Al Khatib, loc. sit.,
29. İbid.,
30. İbid.,

İKİNCİ BÖLÜM

1. Hisham Sharabi, Palestine and İsrael, s. 48-49
2. Muhammed Hasaneyn Heykel, **Kahire Dosyası,** çev Berin Büktaş, Ankara, Bilgi Yayınları, 1974, s. 28.
3. M. Hasaneyn Heykel, İbid., s. 29.
4. İbid., s. 39.
5. İbid., s. 51.
6. İbid., s. 78.
7. İbid., s. 75.,
8. Sharabi, loc. cit. s. 62.
9. İbid., s. 61.
10. Jean Baby, **Çin-Rus Çatışması,** çev. Attila Tokatlı, İstanbul, Özgün Yayınları, s. 66-7.
11. İbid., s. 65.
12. İbid., s. 83.
13. Oded Eran, «Perception of Arab Communism», **The USSR and The Middle East,** Kudüs, 1973, s. 112'den G. Mirsky, «The UAR Reforms», **New Times,** No. 4, 24 Ocak 1962.
14. İbid., s. 113.
15. İbid., s. 114-5'den R. Ulyanovsky, **Kommunist,** No. 1, Ocak 1966.
16. İbid., s. 113'ten Mirsky'nin adı geçen makalesi.
17. G. Mirsky, «The Proleteriat and National Liberation», **New Times** No. 18, 1964.
18. Shimon Shamir, «Marxism in Egypt», **The USSR and The Middle East,** s. 294-95'den **Al Nahar,** 12-14 Ekim 1966'da yayınlanan metin, Beyrut.

19. Shamir, adı geçen makale.
20. M. Hasaneyn Heykel, loc. cit. s. 94.
21. Sharabi, loc. cit., s. 65.
22. Peter Mansfield, **Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası** (The Successors of the Ottoman Empire), çev. Nuran Ülken, İstanbul Sander Yayınları, 1975, s. 153.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. Youssef Al Khatib ve İssam Husseini, Palestine Diary 1975.
2. Leylâ S. Kadı, «Origins of the Armed Resistance», Basic Documents of the Armed Palestinian Resistance, Beyrut, Palestine Liberation Organization Research Center (Filistin Kurtuluş Örgütü Araştırma Merkezi), Aralık 1969.
3. Zeev Schiff ve Raphael Rothstein, **Fedayeen-The Story of the Palestinian Guerrillas,** Londra, 1971, s. 18.
4. Kadı, a. g. m.
5. Zeev ve Schiff, op. cit., s. 59.
6. **Diary of a Resistance Fighter,** 12 Kasım 1970, Liberation News, Amman.
7. **Al-Hawadess (Events),** No. 4, Kasım 1976.
8. Dodd ve Sales, **Israel and the Arab World,** Document XVI, Radio Algiers, Interview of leader of El Fateh, Yasir Arafat (Abu Ammar), by Harrash Bin Jaddu, 5. 6. 1970.
9. Interview with a Leader of the Palestine National Liberation Movement «Fateh», International Documents on Palestine 1968, Beyrut, The Institute for Palestine Studies, s. 298.
10. Kadı, adı geçen belge.
11. İnt. with a Leader of Fateh, op. cit., s. 298
12. İbid., s. 300.
13. İbid., s. 300.
14. İnterview with Yasser Arafat, Official Spokesman of the Palestine National Liberation Movement «Fateh», International Documents on Palestine, s. 485.
15. Int. with a Leader of Fateh, s. 300.
16. İbid.,

17. Interview with Yasir Arafat (Abu Ammar), Radio Algiers, Harrash Bin Jaddu, 5. 6. 1968.
18. Leylâ S. Kadı, a. g. b.
19. İbid.,
20. Shimon Shamir, «Marxism in Egypt», **The USSR and The Middle East,** s. 308-9'dan Muhammed Hasaneyn Heykel, **El-Ahram,** 29 Ocak 1965.
21. Leylâ S. Kadı, «Origins of the Armed Resistance»,
22. Peter Mansfield, **Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası,** s. 180.
23. Kadı.,
24. a. g. b.
25. a. g. b.
26. a. g. b.
27. Hisham Sharabi, **Palestine and Israel,** s. 78. Mart-Mayıs 1967'de Amerika'nın Kahire Maslahatgüzarı olan David Nes'ten naklen.
28. Hisham Sharabi, a. g. e., s. 79-80,
29. H. Sharabi, a. g. e., s. 107
30. H. Sharabai, a. g. e., s. 112.
31. H. Sharabi, a. g. e., s. 113.
32. H. Sharabi, a. g. e., s. 134.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1. Zeev ve Schiff, **Fedayeen-The Story of the Palestinian Guerrillas,** s. 190.
2. Press Release No. 1 by the Palestine National Liberation Movement «Fateh», Ocak 1968, **International Documents on Palestine,** Beyrut, s. 306-309.
3. İbid.,
4. İbid.,
5. İbid.,
6. İbid.,
7. Leylâ S. Kadı, «Origins of the Armed Resistance», **Basic Political Documents of the Armed Palestinian Resistance,** Beyrut, 1969.
8. İbid.,
9. İbid.,

10. Peter Hallyer, «**The Palestinian Resistance: 1964-1975»,** Israel and the Palestinians, Londra, 1975, s. 120.

11. **Dialogue with Fateh,** Beyrut, 1969 Al-Talia dergisi başyazarının Fetih'in iki numaralı lideri Abu İyad ile yaptığı mülakat.

12. **UN Resolution 242, Diary of Palestine,** Londra, 1974.

13. Statement Issued by the Israeli Foreign Ministry on the UN Security Council Resolution of November 22 1967, Jerusalem, June 19 1968, Jerusalem Post, Kudüs, 20 Haziran 1968, **Int. Doc. on Paestine,** s. 98.

14. Speech by the Soviet Premier Kosygin at the 16 Minsk Province Party Conference, Minsk, February, 1968, **Int. Doc. on Palestine,** s. 31.

15 Repiies by the Soviet Foreign Minister Gromyko to Questions on Soviet Policy in the Middle East, L'Unita, Rome, May 12, 1968, **Int. Doc. on Palestine,** s. 63.

16. İbid.,

17 The Palestine National Charter Adopted by the Fourth Palestine National Assembly, Cairo, July 17, 1968, **Int. Doc. on Palestine,** s. 339-396.

18. Resolutions of the Fourth Palestine National Assembly, Cairo, July 17, 1968, **Int. Doc. on Palestine,** s. 399-403.

19. İbid.,

20. İbid.,

21. İbid.,

22. İbid.,

23. Leylâ S. Kadı, **Basic Political Documents of the Armed Palestinian Resistance,** Beyrut, 1969.

24. İbid.,

25. Peter Hellyer, «The Palestinian Resistance: 1964-1975», **İsrael and the Palestinians,** s. 126.

26. Gerard Chaliand, «Inside Fateh, **Palestine -The Arab- Israeli Conflict,,** San Fransisco, 1972, Ramparts, s. 157.

27. Change», Kasım 1976. **The Middle East,** «After Mao, China's Arab Policies Will Not Change.

28. Cihad Khazen, **The Daily Star,** 5 Nisan 1975, Beyrut.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1. Statement by the Communist and Workers' Parties in the Arab Countries on the Urgent Tasks of the Arab National Liberation Movement, July, 1968, **Int. Doc. on Palestine, s. 411.**
2. İbid., s. 411-412
3. Interview with Egyptian President Sadat in «Al Hawadess» (Beyrut), **October 6, 1972, Journal of Palestine Studies,** Vol 2, No. 2, Winter 1973, The Institute for Palestine Studies and Kuwait University, Beyrut, s. 184.
4. H. Sharabi,. **Palestine and Israel,** s. 117
5. **Le Monde,** 28 Aralık 1968.
6. **Int. Doc. on Palestine,** s. 298.
7. **Fateh,** Temmuz, 1970, Beyrut.
8. İbid.,
9. Peter Hellyer, «The Palestinian Resistance: 1964-75», **Israel and the Palestinians,**
10. Interview with Yasser Arafat, **Fateh,** March 23, 1971, Beyrut.
11. Afrigue-asie (Paris), Ocak 24, 1972, s. 27.

ALTINCI BÖLÜM

1. Avigdor Levy, «The Syrian Communists and the Ba'th Power Struggle, 1966-1970», **The USSR and the Middle East,** s. 405"den El-Hayat, Beyrut, 13 Ekim 1968.
2. Ibid., s. 409'dan El-Enver, Beyrut, 16 Kasım 1968.
3. İbid., s. 410'dan Arab Report and Record, Londra, 1-15 Nisan, 1969'da kaydedilen UPI haberi.
4. İbid., s. 411.
5. Statmem by the Ninth National Congress of the Baath Party, 25 Januray 1968, **Int. Doc. on Palestine,** s. 302'den 23. 2. 1968 tarihli El-Enver, Beyrut.
6. **The Middle East,** Kasım, 1975, s. 9.
7. Youssef Al Khatib ve İssam Husseini, **Palestine Diary,** Şam.
8. Roman Kolkowicz, «The Soviet Policy in the Middle East», **The USSR and the Middle East,** s.85'ten Muhammed Hasaneyn Heykel' in Haziran ve Temmuz 1972'de El-Ahram gazetesinde çıkan makalelerinden.
9. Kolkowicz, Heykel, ibid.,
10. Kolkowicz, İbid., s. 86.

11. Muhammed Hasaneyn Heykel, «Nasır'dan Sadat'a Mısır», Günaydın, Ekim, 1975.
12. İhsan Abdulkuddus, Akhbar El-Yevm, 19 Ağustos 1972, **Journal of Palestine Studies,** Vol. 2. No. 2, Winter 1973, s. 156.
13. **Journal of Palestine Studies,** Vol. 3, No. 2, Winter 1974 s. 146.
14. **The Middle East,** loc. cit.,
15. Speech by Egyptian President Anwar Sadat to the Central Committee of the Arab Socialist Union on the Second Anniversary of the death of President Nasser, Cairo, September 28, 19772, **Journal of Palestine Studies,** Vol. 2, No. 2, s. 178.
16. Ibid., s. 179.
17 .Ibid.,
18. Interview with Egyptian President Sadat in «Al Hawadess» (Beyrut), October 6, 1972, **Journal of Palestine Studies,** Vol. 2, s. 183-5.
19. Filistin El-Thawra, 16 Ağustos 1972, a.g.e., s. 155-6.
20. Interview with the Chairman of the Executive Comittee of the Palestine Liberation Organization, Yasser Arafat in «Filistin El-Thawra» (Beyrut), Augst 1, 1972, **Journal of Palestine Studies,** Vol. 3, No. 1, Autumn 1973, s. 193.
21. Filistin'in Sesi Radyosunun 28 Ağustos 1972'de Kahire'den yaptığı yayında **Journal of Palestine Studies,** Vol. 2, No. 2, Yasir Arafat'la mülakat, s. 174-6.
22. İbid., s. 174.
23. Sedat, loc. sit. s. 178

YEDİNCİ BÖLÜM

1. **The Middle East,** Ekim, 1975, s. 8.
2. **Daily Star,** Beyrut, 3. 1. 1975.
3. **The Middle East,** loc. cit.,
4. Press Conference given by Egyptian Prestident Anwar Sadat to foreign journalists in Cairo, November 1, 1973, **Journal of Palestine Studies,** Vol. 3. No. 2, Winter 1974, s. 204.
5. İbrahim Sus, «Western Europe and the October War», **Journal of Palestine Studies,** Vol. 3, No. 2., s. 65-84. **İbrahim Sus** FKÖ'nün UNESCO nezdindeki temsilcisidir.
6. İbrahim Sus, İbid., s. 73.

7. Youssef Al-Khatib ve İssam Husseini, **Palestine Diary.**
8. İbid.,

SEKİZİNCİ BÖLÜM

1. Fuat İtayim, «Arap Oil-The Political Dimension», **Journal of Palestine Studies,** Vol 3. No. 2., s. 86.
2. İbid., s. 88.
3. İbid., s. 85.
4. İbid., s. 85.
5. İbid., s. 86.
6. The West and Oil, **The Middle East,** No. 17, March, 1976, s. 88.
7. Fuat İtayim, loc. sit., s. 90.
8. İbid., s. 91.
9. İbid., s. 92.
10. İbrahim Sus, «Western Europe and the October War», a.g.k., s. 75.
11. Fuat İtayim, loc. sit., s. 93.
12. İbid.,
13. Hisham Sharabi, The Role of Oil», **Palestine and Israel, s. 16.**
14. El-Ahram'da Heykel'iin mülakatından naklen 16 Kasım 1973 tarihli El-Enver (Beyrut, Interviews, **Journal of Palestine Studies,** Vol. 3 No. 2. s. 214.
15. El-Cumhuriyye'de Memduh Ridda'nın 22 Kasım tarihli yazısından, Interviews, a.g.k., s. 227-28.
16. Kuwaiti takeover shows the way, «Middle East Energy», The Middle East, s. 61. Ocak 1976,
17. Cautious approach towards nationalisation, «Middle East Energy», s. 43.
18. İbid.,
19. Edmund Ghareeb, «The US Arms Supply to Israel During the War», Journal of Palestine, Vol 3. No 2, s. 121.
20. İbrahim Sus, loc. sit., s. 65.
21. Fuat İtayim, loc. sit., s. 95.
22. Barry Rubin, «US Middle East Policy, January-October 1975», Journal Palestine Studies, s. 104.
23. İbid.,
24. İbid., s. 102.

DOKUZUNCU BÖLÜM

1. H. Sharabi, **Palestine and İsrael,** s. 117.
2. İbid. s. 128.
3. From the Hebrew Press, **Journal of Palestine Studies,** Vo 13, No. 2, s. 148.
4. İbid., s. 155-56.
5. İbid., s. 157.
6. **The Middle East,** Ekim, 1975, s. 8-9.
7. El-Ahram'da, Heykel'in makalesinden naklen El-Enver (Beyrut). 16 Kasım 1973, Interviews, **Journal of Palestine Studies,** s. 211.
8. From the Hebrew Press, s. 150.
9. Speech by Egyptian President Anwar Sadat to the National Assembly. Cairo, October 16, 1973, a.g.k., s. 199-200.
10. İbid., s. 200.
11. a.g.k., s. 204.
12. Keesing's Contemporary Archives, Weekly Diary of World Events, 1974, s. 26317.
13. Keesing's, s. 26317.
14. Keesing's, s. 26320.
15. Keesing's, s. 26595.
16. Keesing's, s. 26598.
17. Cihad Khazen, «İsraelis Have Still To Learn Their Lesson III», **The Daily Star,** 26 Haziran 1975, Beyrut.
18. İbid.

ONUNCU BÖLÜM

1. TRT Bültenleri
2. **Newsweek,** 17 Kasım 1975, s. 17.
3. **The Middle East,** Mart 1975, s. 15-16.
4. **Political Dictionary of the Middle East in the 20th Century,** Kudüs, İsrail baskısı, 1972; Hazırlayanlar: Yaacov Shimoni ve E. Levine, s. 333.
5. Kamil S. Abu Cabir, **Arap Baas Sosyalist Partisi,** çev. Ahmet Ersoy, Ankara, 1970, s. 56.
6. İbid.,

7 Dr. Cemal El-Uteyfi'nin 30 Ağustos 1971'de El-Ahram gazetesinde Federation of Arab Republics», Spring 1973, yazdığı makaleden alıntı, «New Attempts at Arap Cooperation: **The Middle East Journal,** s. 172. (Cemal El-Uteyfi Memduh Salim hükümetinde Enformasyon Bakanıdır.))

8. **The Middle East,** Kasım 1975, s. 8.
9. İbid., s. 9.
10. İbid., s. 9.
11. **The Middle East,** Ekim, 1975 Sadat takes a long term view, s. 9.
12. İbid., s. 9.
13. İbid., s. 13.
14. Keesing's, «October Paper», s. 26581
15. Fred Halliday, «The Superpower Policies in the Middle East: Inter - imperialist Contradictions and Arab Nationalism», **İsrael and the Palestinians,** s. 166-67.
16. «Middle East Business», **The Middle East,** Mart 1976, s. 91
117 a.g.k.
18. TRT Bültenleri
19. a.g.k.
20. **The Daily Star,** 8 Ekim 1975, Beyrut.
21. Yuval Elizur, «İsrael Cabinet Worried by Sadat's 'New Intransgence», The Washington Post'tan iktibas eden The Guardian Weekly, 9 Kasım 1975, s. 17
22. **The Daily Star,** 8 Ekim 1975, Beyrut.
23. **The Middle East,** Kasım 1975, s. 14.
24. İbid., s. 14-15.
25. **The Middle East,** Ekim 1975, s. 14.
26. **Keesing's,** s. 26582.
27 **The USSR and the Middle East,** s. 331-32.
28. **The Middle East,** Mart 1976, s. 16.
29. **The Middle East,** Şubat 1976, s. 14.
30. İbid., s. 14.
31. TRT Bültenleri
32. **The Middle East,** Ekim 1975, s. 9.
33. **The Middle East,** Kasım 1975, s. 15.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

1. **Newsweek,** «İs America No. 2 ?», 1 Mart, 1976, s. 14.
2. «Russian Oil Policy and the Middle East, **«İsrael and the Palestians»,** s. 181.
3. İbid., 181..
4. H. Sharabi, **Palestine and Israiel,** s. 14.
5. İbid., s.. 14.
6. TRT Bültenleri
7. **The Middle East,** Kasım 1975, s. 15.
8. Keesing'e, s. 26317.
9. **Newsweek,** Interview: Faruk El-Kaddumi, 17 Kasım, 1975.
10. **Free Palestine,** Şubat 1975, s. 7.
11. Middle East Annual Review 1975-76, s. 17.
12. **The Middle East,** Ocak 1976, s. 9.
13. Keesing's, s. 26706.
14. **The Middle East,** Kasım 1976, «After Mao's death, China's Arab Policies Will Not Change».
15. **Le Nouvel Observateur,** 616, «Apres le Massacre de Tel Zaatar», 30 Ağustos - 5 Eylül 1976.

ONİKİNCİ BÖLÜM

1. Sabri Ahmed, «Palestinian Strategy After the October War», **İsrael and the Palestinians,** s. 148.
   (Sabri Ahmed, Filistin direnme hareketinin önde gelen unsurlarından biridir.
2. İbid., s. 147-148.
3. Statement by an official spokesman for Fateh, issued in Beyrut, November 1973, **Journal of Palestine Studies,** Vol. 3. No. 2, s. 203-204.
4. Speech by Abu Lutf, Member of the Executive Committee of the Palestine Liberation Organization on the occasion of the 56th anniversary of the October Revolution, Beirut, November 12, 1973, a.g.k., s. 206.
5. İbid., s. 207.
6 Statement by the Executive Committee of the Palestine Liberation

Organization, WAFA (Palestinian News Agency), 22.10.1973, Beirut, a.g.k., s. 200-201.
7. Sabri Ahmed, loc. sit., s. 149.
8. Peter Hellyer, «Palestinian Resistance: 1964-1975», **İsrael and the Palestinians,** s. 141.
9. İbid., s. 140-141.
10. Ali Naci Abu Halil, «L'Etat des Fedayin ?», **Afrique-Asie,** 4 Şubat 1974, s. 21.
11. Diary of Palestine, s. 30.
12. Peter Hellyer, loc. cilt., s. 143.
13. **Free Palestine,** Aralık 1974, s. 6.
14. Keesing's, s. 26814.
15. **Free Palestine,** ibid.,
16. İbid., «US Policy Under Review», s. 7.
17. İbid., s. 7.
18. İbid., s. 6.
19. **Newsweek,** 25 Kasım, 1974, s. 13.
20. «West Bank Strikes Back PLO», **Free Palestine,** Aralık 1974, s. 5.
21. İbid.
22. **Free Palestine,** Aralık 1974, s. 3.
23. **Newsweek,** 17 Kasım, 1975, Faruk Kaddumi ile mülakat, s. 60.
24. **Palestine Lives,** Şubat 1975, FKÖ yayını, Beyrut.
25. **Keesing's,** s. 26815.
26. Cihad Khazen, **The Daily Star,** 24 Haziran, 1975, Beyrut.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. **The Middle East,** Nisan 1976, s. 13.
2. **The Middle East,** Ağustos 1976, s. 15.
3. a.g.k., s. 16.
4. «Press Comment», **The Daily Star,** 8 Ocak 1975, Beyrut.
5. Filistin El-Thawra dergisinin 5 Kasım 1974 tarihli sayısından nakleden **Free Palestine,** Aralık 1974, s. 7.
6. İbid.
7. Filistin El-Thawra, op. cit.
8. Ürdün gazetesi El Ray'a dayanarak haberi veren Beyrut gazetesi **The Daily Star,** 16 Mart 1975.

9. **The Middle East,** Nisan 1976, s. 14.
10. **The Middle East,** Temmuz 1976, «Syria at the crossroads», s. 6.
11. **Palestine,** Mart 1976, «From Abdullah to Hussein The Hashemite Conspiracy -» s. 21, Beyrut.
12. İbid., s. 20-21.
13. İbid.
14. İbid, s. 21.
15. İbid.
16. **The Middle East,** Nisan 1976, s. 14.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1. **The Middle East,** Ağustos 1976, «Egypt - Syria: The spirit is willing...», s. 15.
2. İbid, s. 17
3. İbid, s. 15.
4. **Le Figaro,** 13 Mayıs 1976, Paris.

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

1. **The Middle East,** «Lebanon: The Challenges Remain», Mart 1976, s. 31.
2. İbid.
3. El-Havadis (Events), Eylül 24/30 1976, s. 14., Beyrut - Londra.
4. İbid.
5. Fuat Cabir, **The Arab Regimes and the Revolution,** Journal of Palestine Studies, Vol 2, No. 2., s. 85, Beyrut, Winter 1973.
6. **The Middle East,** «Lebanon: Bitter Harvest», Aralık 1975, s. 13-14.
7. El-Havadis (Events), İbid.
8. Cevat Raşit, **Afrique-Asie,** «Damas İmpose Elias Sarkis», 17-30 Mayıs 1976, s. 25.
9. **Le Monde,** «Une Année de Guerre Civile au Liban», 14 Nisan 1976.
10. **The Daily Star,** 5 Ocak 1975, Beyrut.
11. **The Daily Star,** 6 Ocak 1975, Beyrut.

ONALTINCI BÖLÜM

1. WAFA, **Palestine en marche,** Mayıs 1976, s. 4, Beyrut.
2. İbid.
3. **The Daily Star,** 5 Temmuz 1975, Beyrut.
4. İbid.
5. İbid.
6. **The Daily Star,** 24 Haziran 1975, Beyrut.
7. **Le Monde,** 14 Nisan 1976
8. **The Daily Star, 3** Ekim 1975, Beyrut.
9. **Le Monde,** İbid.
10. Le Monde'da çıkan mülâkatın çevirisi için **Cumhuriyet,** 5 Şubat 1976.
11. An-Nahar, 26 Haziran 1975, Beyrut ve aynı tarihli The Daily Star.
12. **Le Monde,** «Les quatre étapes de l'affrontement: Avril 1975 - Avril 1976», 14 Nisan 1976.

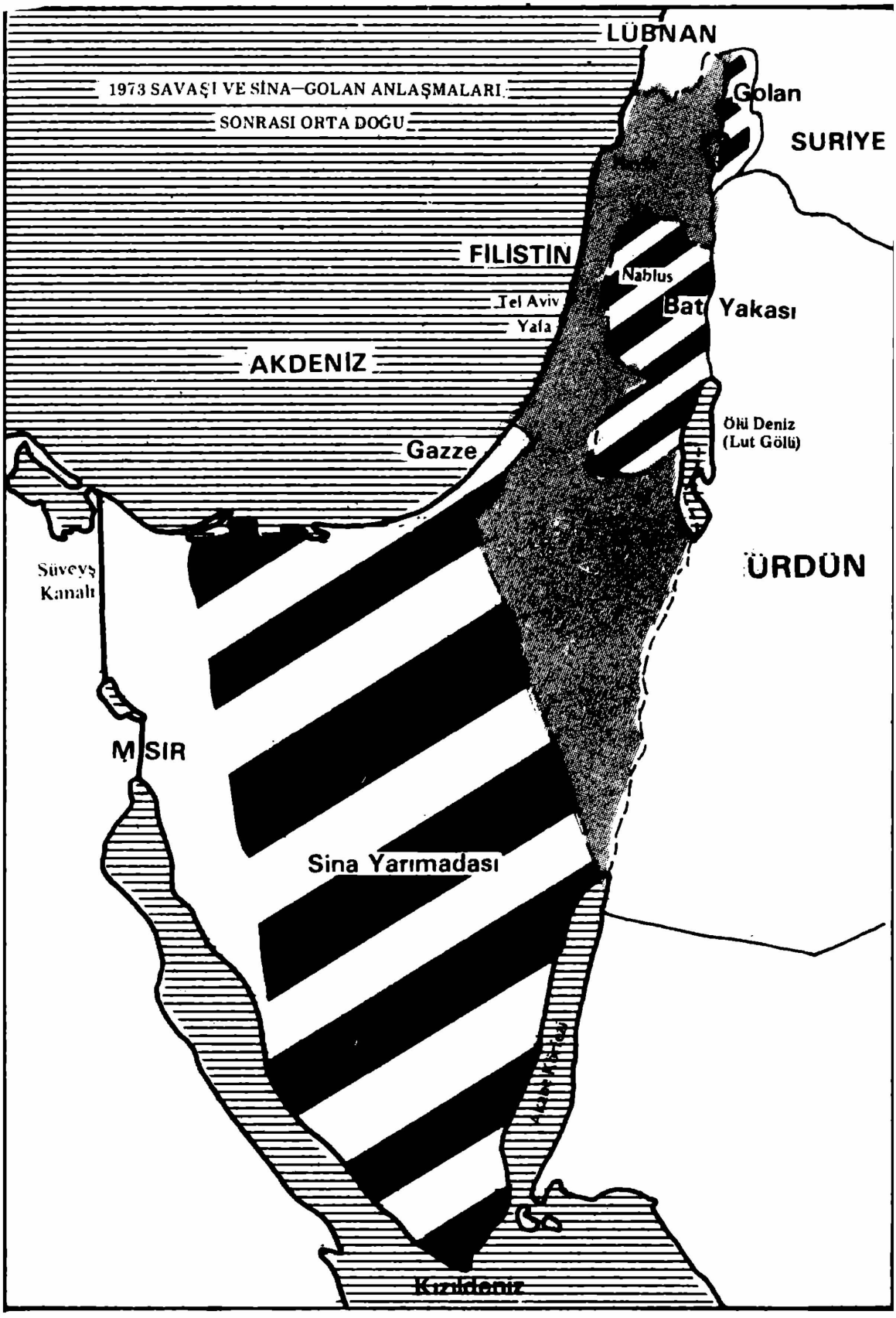
ONYEDİNCİ BÖLÜM

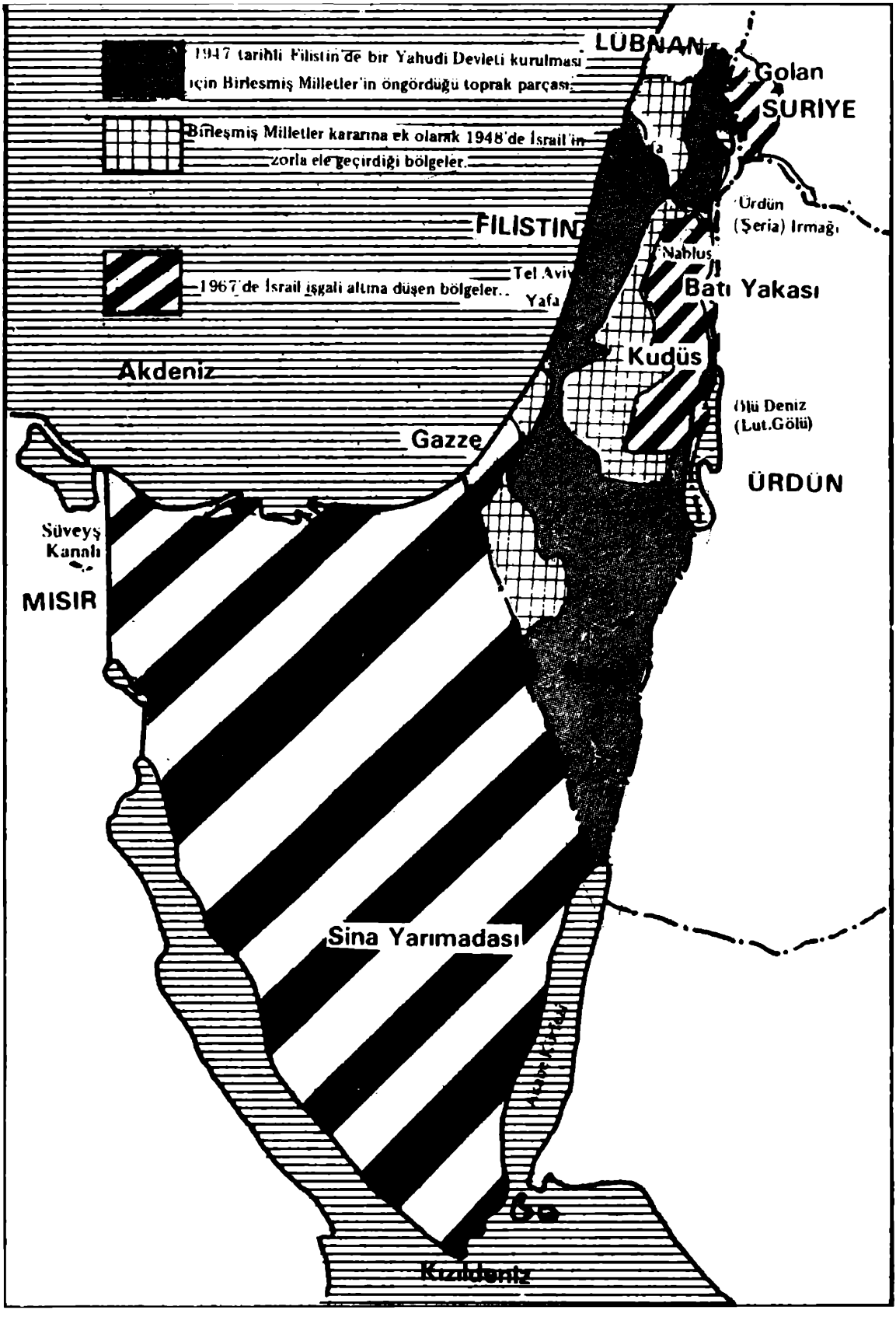
1. Filistin Kurtuluş Örgütü sözcüsü Abdülmuhsin Abu Mayzer ile bir görüşme, Cengiz Çandar, **Vatan,** 16 Mayıs 1976.
2. **Vatan,** İbid.
3. **Vatan,** 16 Mayıs 1976, s. 3.
4. **The Middle East,** Ağustos 1976, s. 17.
5. Cevat Raşit, **Afrique-Asie,** No 109, 17/30 Mayıs 1976, s. 25.
6. İzzedin Kalak, **Le Nouvel Observateur,** «Le Pari Perdu», s. 40, 21/27 Haziran 1976, No. 606
7. Abdülmuhsin Abu Mayzer, **Vatan,** 16 Mayıs 1976.
8. El-Havadis (Events), 24/30 Eylül 1976, s. 21, Beyrut - Londra.
9. **The Middle East,** Eylül 1976, s. 14.
10. **Le Nouvel Observateur,** 30 Ağustos / 5 Eylül 1976, No. 616, s. 34.
11. Muslih Ali, **Afrique-Asie,** L'Eté Noir ?», 14/21 Temmuz, No. 111. s. 17
12. Sovyet-Suriye ortak bildirisi, Gazeteler ve Ajanslar, 3 Haziran 1976.
13. Kenize Murad, **Le Nouvel Observateur,** 20/26 Eylül 1976, No. 619.
14. İzzedin Kalak, **Le Nouvel Observateur,** «Le Pari Perdu», s. 40, 21/27 Haziran 1976, No. 606.

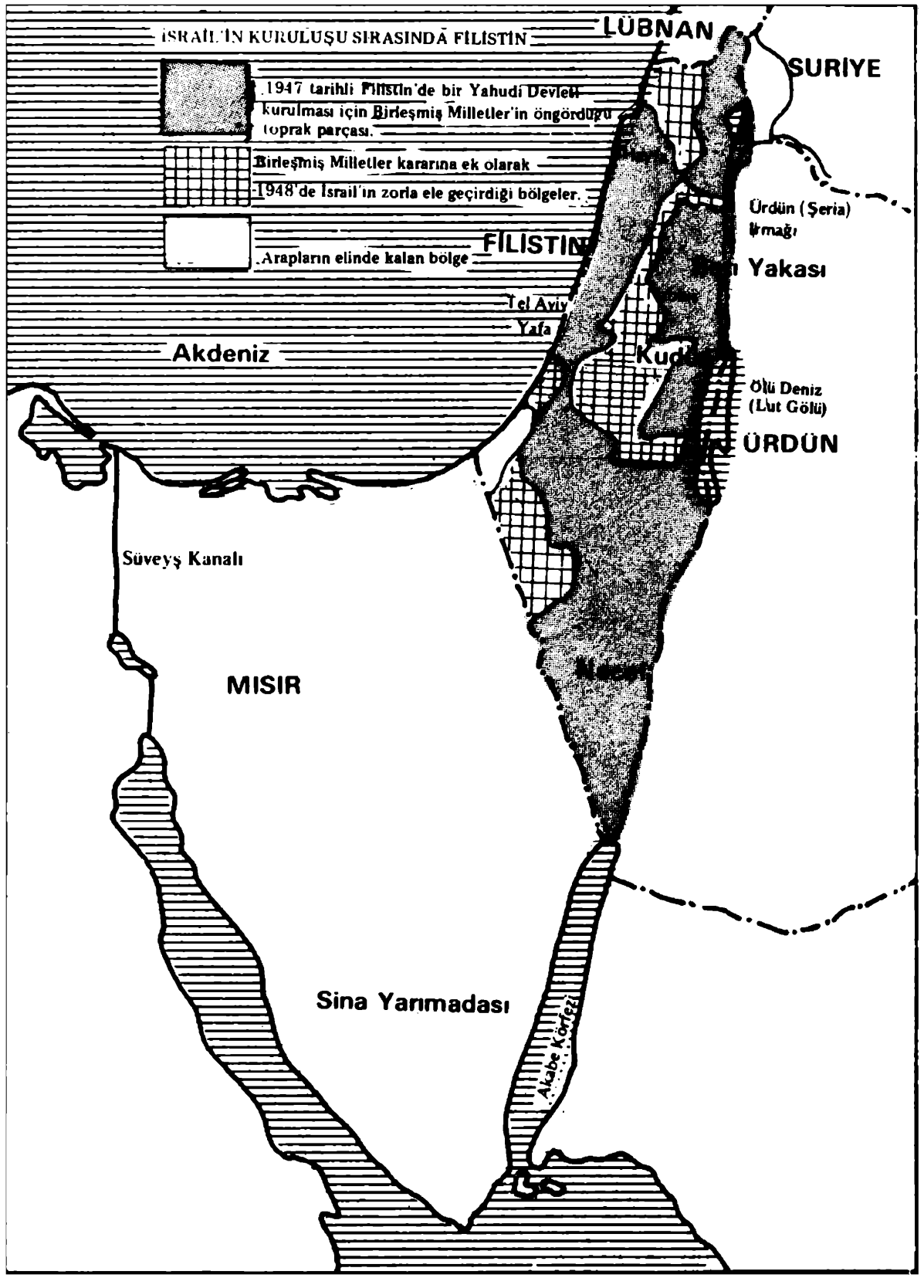
15. İbid.
16. Kemal Canbolat, **Le Monde,** 10 Haziran 1976.
17 **The Middle East,** Austod 1976, s. 17.
18. **TASS - Sovyetler Birliği Haberler Ajansı,** 20 Ağustos 1976 tarihli bülten, No. 3058, s. 3.
19. **TASS - Sovyetler Birliği Haberler Ajansı,** 15 Eylül 1976 tarihli bülten, No. 3075, s. 3.
20. **El-Havadis (Events),** «Salim El-Lozi's Interview with President Hafez el-Assad», 1 Ekim 1976, No. 1, s. 18.
21. İbid., s. 19.
22. İbid., «Brejnev'in Hafız Esad'a gönderdiği mektup», s. 23.
23. Vladimir Simonov-APN politik gözlemcisi, **TASS,** No. 3075, s. 4, 15 Eylül 1976.
24. Abu İyad'ın Beyrut'ta yayınlanan bir İngilizce dergiye verdiği demece dayanarak **Cumhuriyet,** 28 Eylül 1976.
25. İbid.
26. **TASS Ajansı,** 2 Ekim 1976.

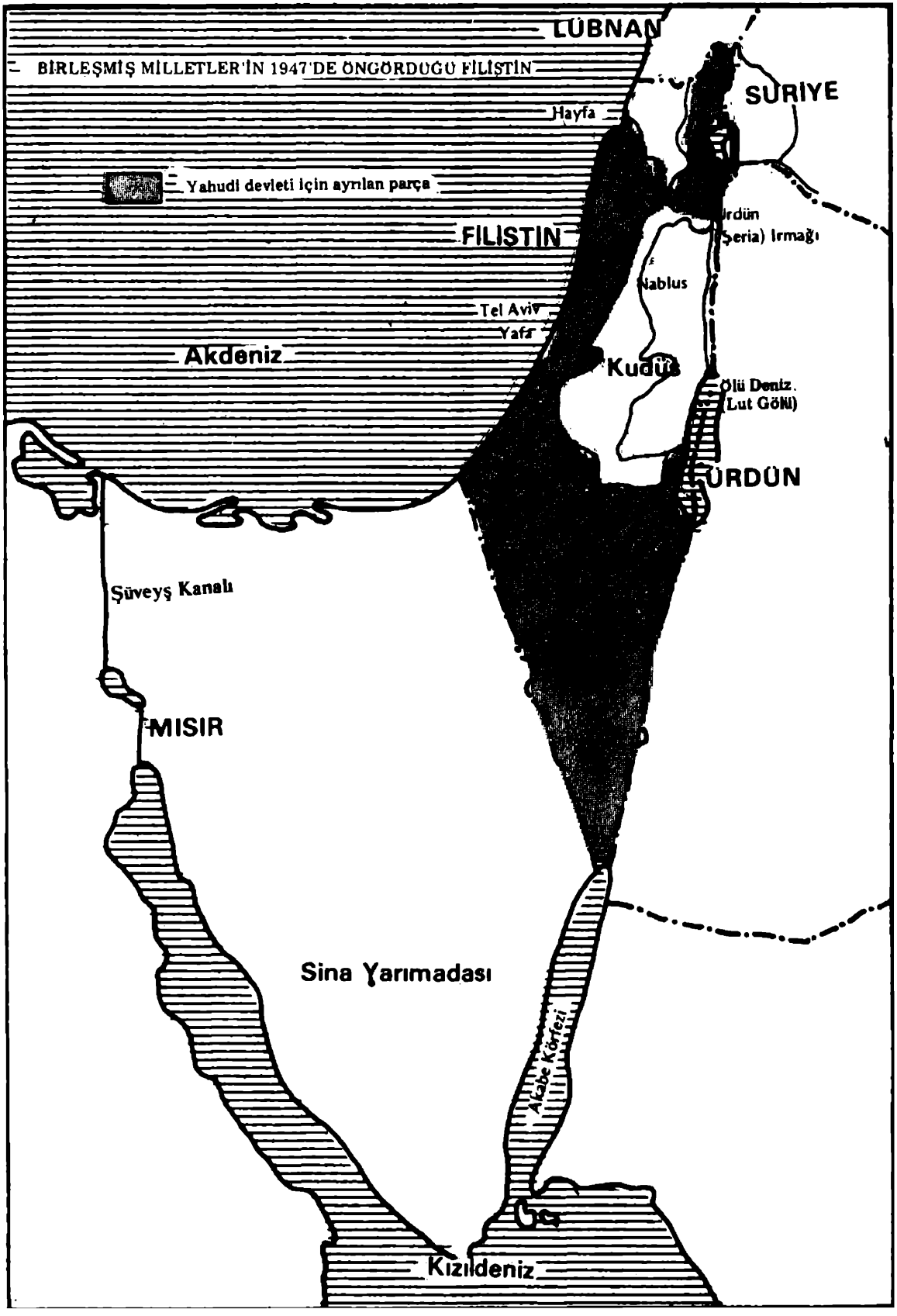
ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

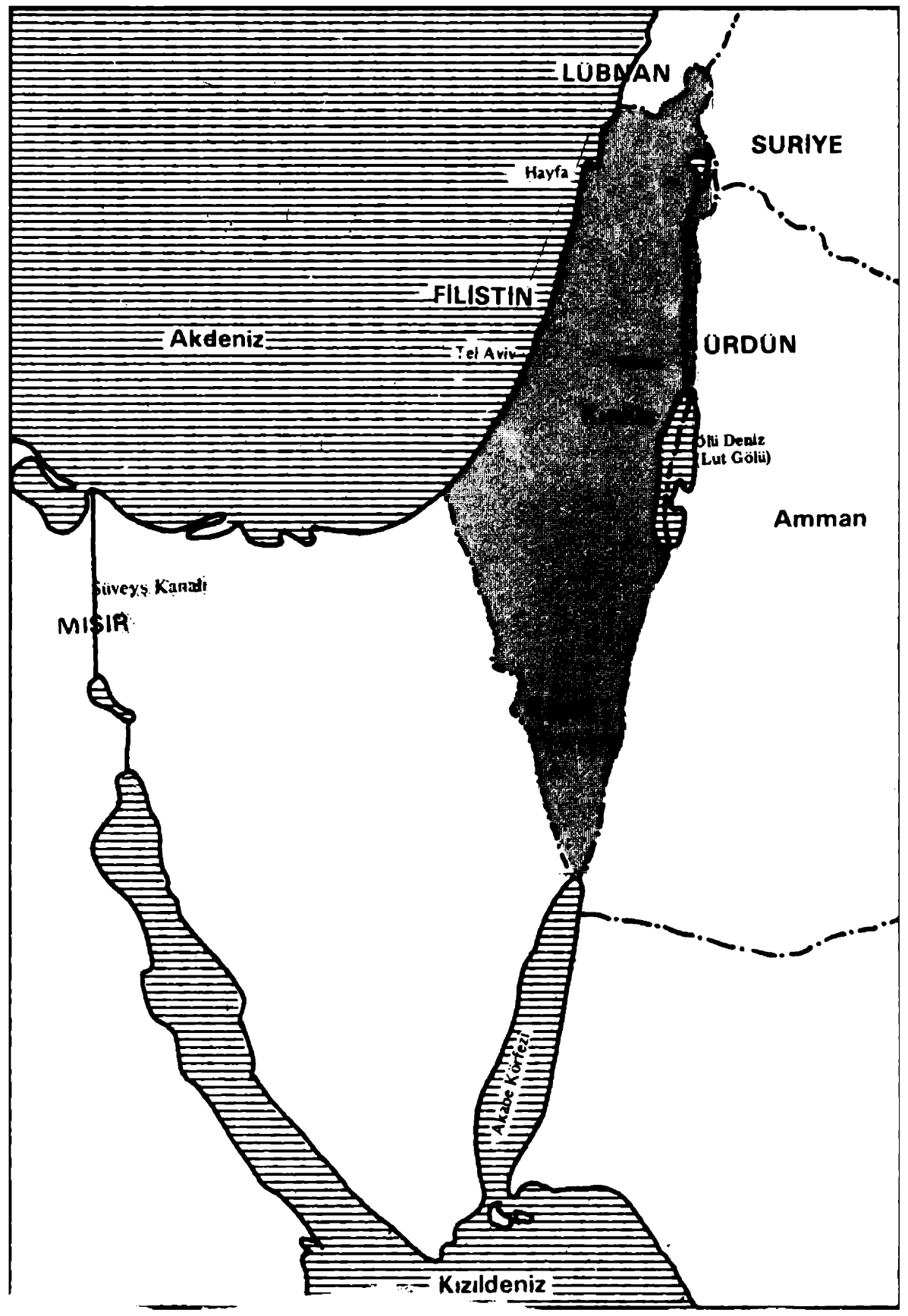
1. **Cumhuriyet,** 3 Şubat 1976, s. 3.
2. Cengiz Çandar, **Vatan,** «Tehlikeli Dönemeçte Lübnan», 8 Ekim 1976.
3. **Palestine,** Nisan 1976, Volume 2, No. 11, «Our People Defy Occupation», s. 6. Beyrut.
4. **Palestine,** Mart 1976, Volume 2, No. 10, s. 3. Beyrut.
5. İbid.
6. **El-Havadis (Events),** «West Bank problems for the Syria / Jordan block», s. 29, 24/30 Eylül 1976.
7. İbid.
8. İbid., s. 30.
9. İbrahim Sus, **Le Monde,** «Une Tentative İllusoire», 10 Haziran 1976.
10. **Afrique-Asie,** No. 111, s. 16, 14/21 Temmuz 1976.
11. Arthur Rabab, **Le Monde Diplomatique,** «La Reflux Palestinienne», s. 11, Eylül 1976.
12. **Afrique-Asie,** op. cit.
13. El-Havadis (Events), s. 19, 24/30 Eylül 1976.

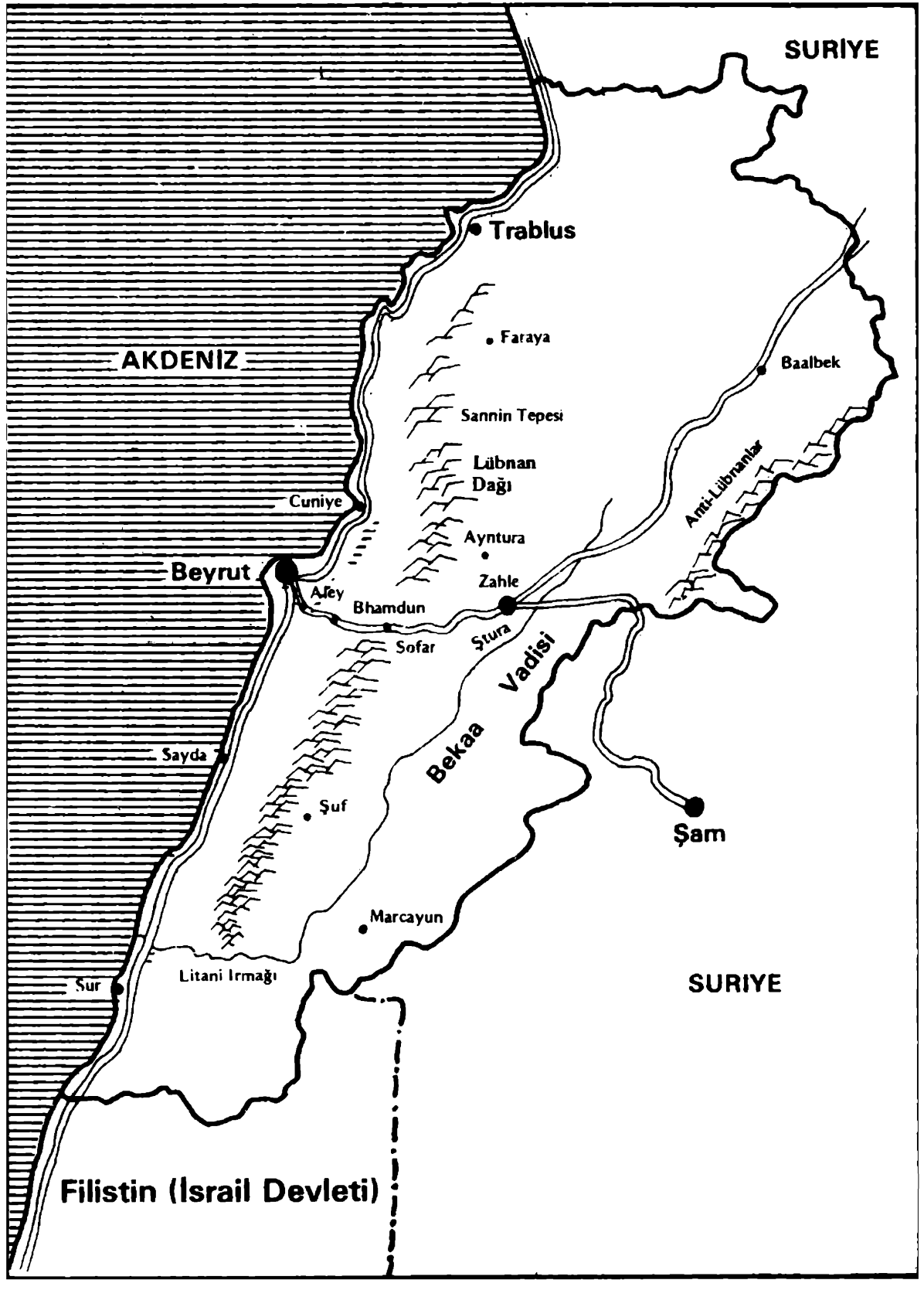

1973 SAVAŞI VE SİNA—GOLAN ANLAŞMALARI
SONRASI ORTA DOĞU
LÜBNAN
Golan
SURİYE
FİLİSTİN
Nablus
Tel Aviv
Yafa
Bat Yakası
AKDENİZ
Ölü Deniz
(Lut Gölü)
Gazze
ÜRDÜN
Süveyş
Kanalı
MISIR
Sina Yarımadası
Kızıldeniz

1947 tarihli Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulması için Birleşmiş Milletler'in öngördüğü toprak parçası.
Birleşmiş Milletler kararına ek olarak 1948'de İsrail'in zorla ele geçirdiği bölgeler.
1967'de İsrail işgali altına düşen bölgeler.
LÜBNAN
Golan
SURİYE
FİLİSTİN
Ürdün (Şeria) Irmağı
Nablus
Tel Aviv
Yafa
Batı Yakası
Kudüs
Akdeniz
Ölü Deniz (Lut Gölü)
Gazze
ÜRDÜN
Süveyş Kanalı
MISIR
Sina Yarımadası
Kızıldeniz

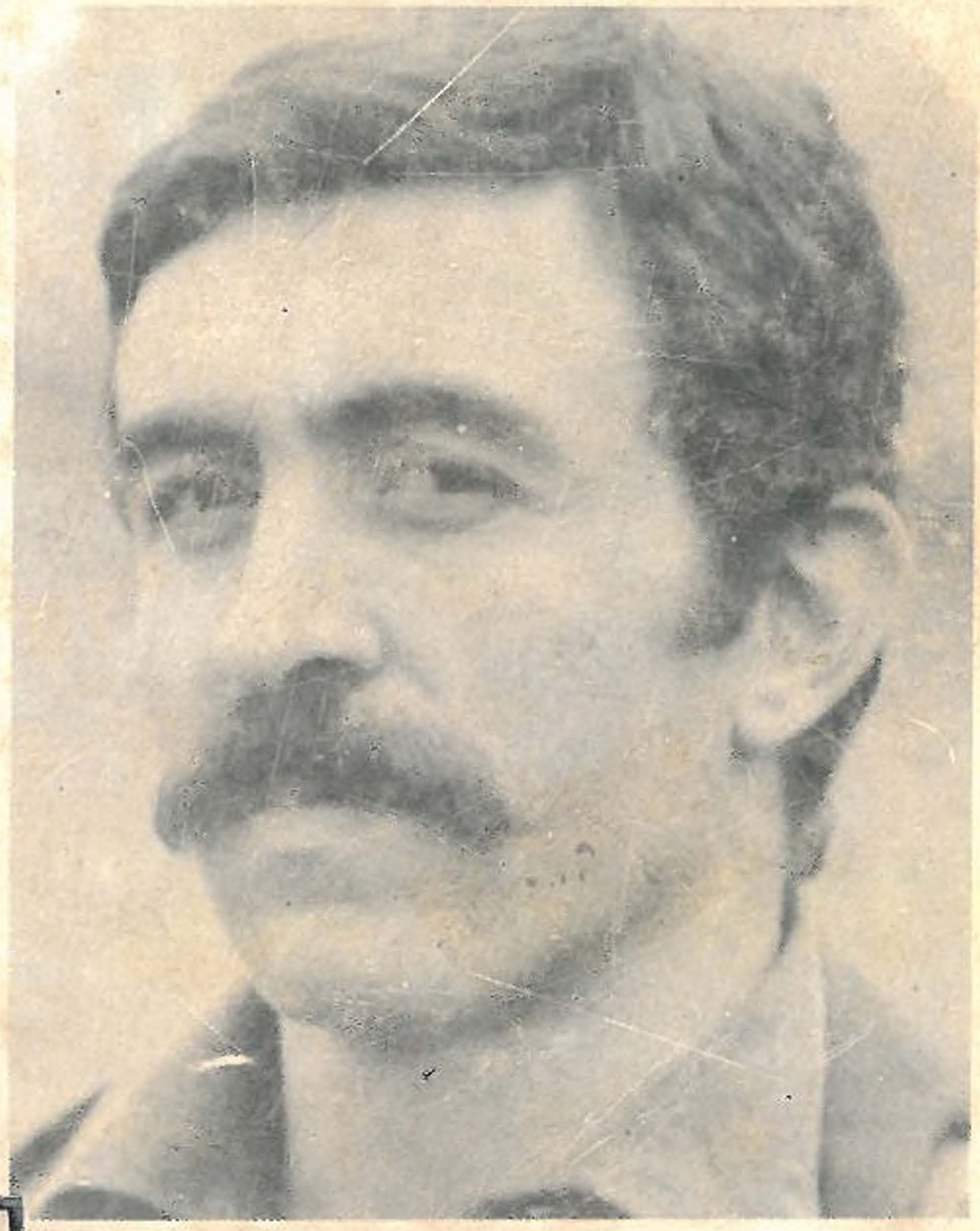

İSRAİL'İN KURULUŞU SIRASINDA FİLİSTİN
1947 tarihli Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulması için Birleşmiş Milletler'in öngördüğü toprak parçası.
Birleşmiş Milletler kararına ek olarak 1948'de İsrail'in zorla ele geçirdiği bölgeler.
Arapların elinde kalan bölge
LÜBNAN
SURİYE
Ürdün (Şeria) Irmağı
FİLİSTİN
Yakası
Tel Aviv
Yafa
Akdeniz
Ölü Deniz (Lut Gölü)
ÜRDÜN
Süveyş Kanalı
MISIR
Sina Yarımadası
Akabe Körfezi

LÜBNAN
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN 1947'DE ÖNGÖRDÜĞÜ FİLİSTİN
SURİYE
Hayfa
Yahudi devleti için ayrılan parça
FİLİSTİN
Nablus
Tel Aviv
Yafa
Akdeniz
Kudüs
Ölü Deniz
(Lut Gölü)
ÜRDÜN
Şüveyş Kanalı
MISIR
Sina Yarımadası
Akabe Körfezi
Kızıldeniz

LÜBNAN
SURİYE
Hayfa
FİLİSTİN
Akdeniz
Tel Aviv
ÜRDÜN
Ölü Deniz
(Lut Gölü)
Amman
Süveyş Kanalı
MISIR
Akabe Körfezi
Kızıldeniz

SURİYE
Trablus
AKDENİZ
Faraya
Sannin Tepesi
Lübnan Dağı
Baalbek
Anti-Lübnanlar
Cuniye
Ayntura
Beyrut
Zahle
Aley
Bhamdun
Sofar
Ştura
Vadisi
Bekaa
Sayda
Şuf
Şam
Marcayun
Litani Irmağı
Sur
SURİYE
Filistin (İsrail Devleti)

Cengiz Çandar Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. ODTÜ'de Uluslararası İlişkiler Asistanı olarak çalıştı. 1971'de siyasal görüşleri ve eylemleri nedeniyle mahkûm oldu. Yurtdışına çıktı. Filistin direnme hareketi saflarına katıldı. 1974'te yurda döndü. Gazetecilik yapmakta ve dış politika yazıları yazmaktadır. DİRENEN FİLİSTİN'de, Orta Doğu, Filistin sorununun başlangıcından Lübnan Savaşı'nın sonuna kadar, siyasal, diplomatik ve askerî cepheleri ile ele alınmıştır. Filistin ve Arap kaynaklarına özellikle başvurularak Filistin direnme hareketinin doğuşu, gelişmesi ve bugünkü durumunun yansıtılmasına özen gösterilmiştir.

Fiatı 900 Lira